I. NĂDEJDE

ISTORIEA

Limbeĭ şi literatureĭ române

cu probe de limbă, de ortografie şi grafie din toate veacurile, precum şi cu bucăţi literare alese, începêndŭ din cele maĭ vechĭ timpurĭ până astă-zĭ.

Pentru cursulŭ superiorŭ licealŭ.

IAŞI
Editura librărieĭ şcólelor Fraţii Şaraga
1886.

Tóte exemplarele vorŭ fi iscălite de autoriŭ şi de editorĭ.

IAȘI
TIPO-LITOGRAFIEA H. GOLDNER, STR. PRIMĂRIEI.
1886.

PREFAŢĂ

Amŭ alcătuitŭ acestŭ cursŭ de *istoriea limbeĭ şi literatureĭ române* pentru a corespunde în totulŭ programuluĭ care prevede asemenea studiu în clasa a VII liceală, deși până acuma nu există nicĭ o carte pentru istoriea limbeĭ, ci tóte numaĭ pentru istoriea literatureĭ. Maĭ reu: neîndestulătórele noţiunĭ de istoriea limbeĭ presarate icĭ și colo prin unele cărţĭ ca *Istoriea limbeĭ şi literatureĭ române* a d-luĭ A. Densuşeanu orĭ ca a d-luĭ V. A. Ureche sîntŭ cu desăvârşire greşite.

Pe lângă noțiunile despre limbă și literatură amŭ datŭ câte-va noţiunĭ în privinţa alfabetelorŭ și ortografiilorŭ întrebuinţate de Românĭ în cursulŭ veacurilorŭ. Amŭ avutŭ planŭ să dau

și modele de grafie, dar purtarea câtorŭ-va ómenĭ a totŭ puternicĭ în țara acésta m'a descurăjatŭ pe mine și nu atâta pe mine câtŭ pe editoriŭ care nu maĭ avù tragere de inimă să facă multe cheltuelĭ, vĕḑêndŭ că d-lŭ Bianu s'a grăbitŭ a-mĭ desaprobà cartea fără să fi fostŭ măcar poftitŭ de ministru, fără să fi vĕdutŭ cartea gata, și fără să fi cetitŭ maĭ multŭ de șepte file de la începutŭ !

Amŭ avutŭ și altŭ scopŭ scoțîndŭ acéstă carte, a nume amŭ vrutŭ să dau elevilorŭ din licee o chrestomatie în cari să aibă bucățĭ din autoriĭ vechĭ și decĭ m'amŭ gânditŭ că d-niĭ profesorĭ vorŭ puteà recomanda acéstă carte în tóte clasele în cari programulŭ cere să se facă lectură și analisă din autoriĭ vechĭ.

Inainte de a încheià trebuĭe să spunŭ că m'amŭ servitŭ fórte multŭ de volum. I-iŭ din chrestomatiea cea mare a d-luĭ Dr. Gaster și de »Literatura populară« totŭ a d-luĭ Gaster. M'amŭ folositŭ de scrierile luĭ Lambriorŭ și de ale luĭ Miklasich, etc. La istoriea literatureĭ m'amŭ folositŭ, pentru date, de cartea d-luĭ Ar. Densușeanu.

Amŭ încredere în publiculŭ doritoriŭ de a cu-

nósce starea de a-ḑĭ a sciinţeĭ în privinţa istoriei limbeĭ române și socotŭ că va trăì și acéstă carte ca multe altele, chiar dacă va aveà nenorocirea de a fi desaprobată de ómeniĭ d-luĭ Sturza.

Ioan Nădejde.

1887 Sept. în 20. Iaşĭ.

PARTEA I.

ISTORIEA LIMBEĬ ROMÂNE

1. Trebuinţa de a învĕţà câtŭ de adâncŭ limba română.

Multŭ timpŭ nu se învĕţà romănesce de câtŭ în şcólele primare; în gimnasiĭ şi licee limba română erà lipită lûngă cea latină, în faptŭ înse profesoriĭ de latinesce nu-şĭ dedeau vre-o ostenélă cu studiarea limbeĭ nóstre. Acuma de unŭ şirŭ de anĭ s'a pusŭ în programe şi limba' română, dar nu s'a datŭ studiuluĭ desvoltarea ce i se cuvine, dacă vroimŭ ca ómeniĭ culţĭ de la noĭ să vorbéscă şi să scrie romănesce, fără greşelĭ. Urmândŭ ideile luĭ Lambrior amŭ căutatŭ să mergŭ maĭ departe pe calea deschisă de dînsulŭ şi, pentru acestŭ scopŭ, după cursulŭ mieŭ de Gramatică, amŭ hotărîtŭ a lucrà şi cartea de faţă. In adevĕrŭ, studiulŭ abstractŭ alŭ gramaticeĭ nu póte da deprinderea de a vorbì şi scrie curatŭ o limbă, trebue modele literare din tóte veacurile. Punêndŭ înnaintea şcolarilorŭ modele din trecutŭ, avemŭ de gândŭ să-ĭ facem să le placă maĭ multŭ a luà cuvinte plastice din autoriĭ vechĭ orĭ din poporŭ de câtŭ să împlă limba cu cuvinte neînţelese, cu trébă şi fără trébă.

Póte óre fi maĭ mare nedreptate pentru limba românéscă de câtŭ cea ce i se face acuma? Limba grécă veche se crede așà de folositóre în câtŭ se dau în cursulŭ superiorŭ alŭ liceelorŭ note asupra dialectuluĭ doricŭ și ionicŭ; pe când pentru limba română maĭ nu se aude vorbindu-se de dialectulŭ macedoneanŭ orĭ de celŭ istrianŭ! Programulu claseĭ a VII-ea cere *istoriea limbeĭ și literatureĭ române*, acéstă istorie, fie orĭ câtŭ de prescurtată, presupune cunoștinţĭ destulŭ de adâncĭ în istoriea sunetelorŭ (fonetică), în istoriea formelorŭ gramaticale (etimologie), în istoriea construcţiilorŭ (sintaxă). Apoĭ studiarea producţiilorŭ literare nu se póte face fără cunoscinţile maĭ susŭ citate și fără cunoscinţa ortografieĭ chirilice. Tóte aceste cunoscinţĭ arŭ trebuì predate în clasele superióre alăturĭ cu retorica și poetica. Lambrior așà a și înţelesŭ programulŭ și așà a și făcutŭ cursurile. Pentru asemenea cursŭ cartea acésta ĭeste numaĭ de câtŭ trebuitóre.

II. Unde se maĭ află acuma Românĭ?

Naţiea română nu locuesce numaĭ în Româniea, ci și di'ncolò de hotarele acesteĭ ţerĭ.

Așà în Austriea se află Românĭ în Bucovina; iear slavisaţĭ, deși păstrândŭ, cum vomŭ vedea, cuvinte românescĭ, se maĭ află în Galiţiea și chiar în Moraviea. In Ungariea se află mulţime de Românĭ, în Transilvaniea, Maramureșŭ, Crișiana, Temișana și Banatŭ. Totŭ în Austro-Ungariea se află și Româniĭ din Istriea, în apropiere de Triest și Fiume.

In Rusiea se află mulţĭ Românĭ în Besarabiea şi unŭ numĕrŭ maĭ micŭ în guvernămîntulŭ Kersonŭ di'ncolo de Nistru, nu departe de Odesa, şi în guvernămîntulŭ Iekaterinoslav.

Peste Dunărea se află Românĭ în Bulgariea de a lungulŭ graniţeĭ ieĭ nordice, apoĭ în Serbiea. Aceştĭ Românĭ de pe lîngă Dunărea vorbescŭ ca şi ceĭ din Daciea Traiană. Maĭ spre sudŭ se află mare numĕrŭ în Macedoniea, Tesaliea, Albaniea şi Epirŭ, precum şĭ într'o mică regiune la sudŭ de Tatar-Bazargicŭ.

Se înţelege că amŭ vorbitŭ de regiunile în cari se află Românii în majoritate orĭ celŭ puţinŭ în foarte mare numĕrŭ.

In totalŭ numĕrulŭ poporuluĭ românescŭ se póte socotì, fără greşŭ, ce-và peste 10,000,000 de suflete.

III. Dialectele limbeĭ române de a-ḑĭ.

Deşi se totŭ ḑice că limba română n'arŭ fi avêndŭ dialecte, cercetările maĭ adâncĭ au arĕtatŭ că dialecte sîntŭ, nu prea tare deosebite ie drept, şi a nume treĭ la numĕrŭ.

Încercările de până acuma de a împărţì limba română în dialecte întemeiate pe localităţĭ, n'a reuşitŭ, pentru că de pildă în Daciea luĭ Traianŭ aflămŭ acuma două dialecte, iear în Istriea şi Macedoniea etc. nu aflămŭ dialecte în totul deosebite de cele de pe la noĭ. Deosebirea se şterge şi maĭ tare dacă facemŭ cercetărĭ în trecutŭ, de vreme ce aflămŭ doveḑĭ că în Daciea Traiană a fiinţatŭ unŭ dialectŭ înruditŭ de apróре cu celŭ din Istriea...

Noĭ vomŭ împărţi dialectele românescĭ după caractere fonetice:

1). Dialectulŭ cu labialele neschimbate înnainte de *i* vechiŭ şi cu *n* vechiŭ, între vocale, neprefăcutŭ în *nr* orĭ *r*: *pieptŭ*, *piele*, *lupĭ*, *piciorŭ*; *bună*, *lună*, *ómenĭ* etc... Acesta ieste dialectulŭ care a ajunsŭ limbă literară românéscă şi care ieste domnitoriŭ în Daciea Traiană, chiar în acele părţĭ în cari poporulŭ vorbesce în altŭ dialectŭ.

2). Dialectulŭ cu labialele schimbate înnainte de *i* şi cu *n* vechiŭ, între vocale, netrecutŭ în *r*: *cheptŭ* orĭ *pcheptŭ*; *ghinŭ*, *ginŭ*, *jinŭ*, *ĭinŭ* (*vinŭ*) etc. Acestŭ dialectŭ se vorbesce în Macedoniea, Tesaliea, Epirŭ, Albaniea; iear la nordŭ la Românii din Moldova, Besarabiea, Bucovina, Kersenŭ şi Dobrogiea; apoĭ în partea resăriténă a Transilvanieĭ, în ţara Făgăraşuluĭ; etc în judeţele Prahova, Râmniculŭ-Săratŭ, Ialomiţa, Buzeu; şi alăturĭ cu întâiulŭ dialectŭ în tótă Munteniea şi în tótă Transilvaniea. Din Daciea Traiana nu putemŭ cità altă provincie în care să-lŭ fi căutatŭ în zădarŭ de câtŭ Banatulŭ.

3). Dialectulŭ cu neprefacerea labialelorŭ, dar cu prefacerea luĭ *n* în *nr* orĭ *r*: *lură*, *burŭ*, *pieptŭ* etc. Acestŭ dialectŭ se vorbesce în Istriea. Maĭ de multŭ se vorbea în partea nordică a Transilvanieĭ şi a Moldoveĭ. Cele maĭ vechĭ urme din acéstă vorbire le aflămŭ în Moldova în întâiea jumătate a veaculuĭ alŭ cincĭ-spre-ḑecelea. Pe la începutulŭ veaculuĭ alŭ XVI-lea ierau încă mulţĭ Românĭ de aceştia în Moldova, dacă ne vomŭ luà

pe *Apostolulŭ* aflatŭ la Voronețŭ de Dl Crețu și pe *Psaltirea de la Șcheea*, amândouă scrise în acestŭ dialectŭ. In Transilvaniea, în regiunea Măhaciuluĭ, ĭerau Românĭ de aceștia până pe la începutulŭ veaculuĭ alŭ XVII-lea (Popa Grigorie mortŭ la 1619). A-ḑĭ nu maĭ sîntŭ în Daciea Traiană ómenĭ carĭ să întrebuințeze acestŭ dialectŭ, avemŭ numaĭ câte-và remășițĭ. La Macedonenĭ de abiea se cunoscŭ urme neîndoielnice de existența acestuĭ graiŭ.

Decĭ în Daciea Traiană se póte dovedì existența tuturorŭ acestorŭ treĭ dialecte, deși a-ḑĭ domnește ca limbă literară numaĭ celŭ cu labiale păstrate și fără prefacerea luĭ *n* în *r*. In Istriea domnește celŭ cu *n* în *r* și urme din astelalte sîntŭ fórte puține. In Macedoniea domnesce dialectulŭ cu labialele schimbate și cu *n* neprefăcutŭ și urmele din cestelalte sîntŭ orĭ fórte slabe orĭ chiar lipsescŭ de totŭ.

IV. Fenomene fonetice comune dialectelorŭ românescĭ.

Sub nume de dialecte înțelegemŭ, cum am maĭ spusŭ, pe cele treĭ caracterisate în cap. III. In adevĕrŭ deși cunóscemŭ subdialecte în năuntrulŭ acestora și deși nu ne lipsescŭ urme din alte dialecte maĭ vechĭ, aceste treĭ sîntŭ cele de căpetenie.

Legile prefacerilorŭ le presupunemŭ cunoscute, de aceea aice le vomŭ înșirà numaĭ pe scurtu.

A. Vocalele.

1. *Vocalele accentuate.*

a). *A* accentuatŭ urmatŭ de *n* simplu orĭ de *n* plus

alta consónă, precum şi de *mp*, *mb*, s'a prefăcutŭ în *ж*, adecă în sunetulŭ care, după ortografiea Academieĭ, se arată prin â, ê, î, û. — Legea acésta a fostŭ formulată şi dovedită sciinţificŭ de reposatulŭ Lambrior şi se întinde asupra tuturorŭ cuvinteloru latinescĭ, moştenite din latina populară, precum şi asupra unuĭ micŭ numĕrŭ de cuvinte slave. Prefacerea ierà desăvârşită în jumătatea I-a a veacului alŭ ḑecelea, dovadă *τοῦ ἴγγερ*, *tu îngerŭ*, în *Constantinŭ Porphyrogenitulŭ*, care a scrisŭ în timpulŭ acela. Totŭ o dată fenomenulu nu s'a întâmplatu în latina populară, de vreme ce nu-lŭ găsimŭ în nicĭ una din celelalte limbĭ romanice; şi, fiindŭ că îlu aflămŭ în câte-va cuvinte slave, trebue să încheemŭ că prefacerea s'a începutŭ după năvălirea Slavilorŭ în peninsula Balcanică, adecă după veaculŭ alŭ VI-lea. Deşi s'arŭ părea că fenomenulŭ acesta a remasŭ necunoscutŭ Românilorŭ din Macedoniea, Tesaliea etc. pentru că la dînşiĭ se ḑice acuma *căntŭ* şi nu *cântŭ*; totu-şĭ forme ca *creştinŭ*, *inimă* etc. ne dovedescŭ nu numaĭ ca prefacerea s'a întâmplatu la dînşiĭ, dar că acelu *â* făcutu din *a* a trecut, după legĭ cunoscute, în *i*: *ânemă*=*inimă*, *creştiânŭ*=*creştiinŭ*=*creştinŭ*. Apoĭ astă-ḑĭ avemŭ doveḑĭ sigure că între Româniĭ din Macedoniea sîntŭ şi de ceĭ ce rostescŭ în *pâne*, *mâcŭ* etc, unŭ *â* întocmaĭ ca şi noĭ. (Veḑĭ Taşcu Iliescu de la Cruşova: „Ascaparea ali Dince" publicată maĭ la vale).

b). *A* accentuatŭ urmatŭ de *m* s'a prefăcutŭ în *ă* când nu se aflà în silaba următóre *e* sau *i*. Acéstă lege se aplică numaĭ la cuvintele de origină veche latină şi

ieste cunoscută numaï în limba română : *laudamo=lăudămŭ*, *clamo=cliămu=cliemŭ=chiemŭ* etc.

c). Prefacerea luĭ *e* deschisŭ şi accentuatu în *ie* ieste nu numaĭ comună tuturorŭ Românilorŭ, ci şi tuturorŭ limbelorŭ romanice (*pĕdem=pied*, *decem=dieci* etc).

d). Prefacerea luĭ *e* accentuatu şi închisŭ în ѫ, când iarà precedatŭ de labiale şi neurmatu în silaba a doua de *e* ori *ĭ*, ieste de asemenea comună tuturoru Românilorŭ. Deşi a-ḑi se ḑice la Macedonenĭ *cuvintu*, *vintu*, totu-şĭ la Bitoliea se ḑice şi *fănŭ=foenum=fînŭ* (iérbă uscată) şi deci trebue să presupunemu că formele *cuvintu* etc. s'au formatŭ prin înriurirea înmulţitelorŭ şi în generalŭ a rudelorŭ ce aveau vocala *i*. Decĭ se va fi ḑisŭ *cuvêntu*, *cuvinte* şi apoĭ *cuvintu*, *cuvinte*. I. Maiorescu ne spune că la Istrienĭ se află alăturea şi forma organică şi cea analogică. Prefacerea ieste specialŭ românéscă, nu o cunoscŭ alte limbĭ romanice.

e). Prefacerea luĭ *e* în *i* cândŭ ierà accentuatu şi urmatŭ *n*, *mp*, *mb*, ieste de asemenea cumună la tustrele dialectele. Ie dreptŭ că întâlnimŭ în manuscripte şi tipăriturĭ vechĭ (v. XVI, XVII şi XVIII) din Daciea Traiană forme ca *mormente*, *cuvente*, *împenge* etc; dar aceste forme sîntŭ nepotrivite cu majoritatea celorlalte şi totŭ o dată însoţite şi de forme corecte ca *morminte* etc. Unele din acestea se potŭ explicà prin înriurirea formelorŭ înrudite, înse cu *e* neaccentuatŭ cum ieste de pildă: *împinge* sub înriurirea luĭ *împengea* ; *cuvente* sub a luĭ *cuventare*, *cuventândŭ* etc ; *dente* sub a luĭ *denţatŭ* etc.. Altele, multŭ maĭ puţine, dacă vorŭ fi fi-

îndŭ, potŭ fi remășițĭ din dialecte multŭ maĭ vechĭ. *De aceste explicațiĭ trebue să se ție samă la analisele texturilorŭ ce vomŭ dà maĭ la vale.*

Prefacerea luĭ *e* în *i* ieste specială romănéscă, o găsimŭ la mulțime de elemente slave: *sfențĭ=sfinți* etc.

f). Prefacerea luĭ *e* accentuatŭ în *é* (*ea*), când în silaba următóre se află *ă* orĭ *e*, ieste de asemenea cunoscută tuturorŭ Românilorŭ. La Istrienĭ și la alțĭ Românĭ a suferitŭ prefacerĭ carĭ au mascat'o, dar se potŭ găsì dovedĭ că în trecutŭ o cunosceaŭ cŭ toțiĭ.

g). Prefacerea luĭ *o* deschisŭ și accentuatŭ în *uo* a avutŭ locŭ nu numaĭ în tóte dialectele romănescĭ, dar chiar și în tóte limbele romanice, decĭ îșĭ are începutulŭ în latina populară.

h). Prefacerea luĭ *o* accentuatŭ urmatŭ de *n*, *mp*, *mb* în *u* ieste comună tuturorŭ Românilorŭ, înse ieste specială romănéscă. Exemplele de *o* acc. păstratŭ în aceste condițiĭ, în texturĭ din Daciea Traiană, se explică prin analogiĭ orĭ prin remășițĭ din dialecte vechĭ, mórte.

i). Prefacerea luĭ *o* acc. în *ó* (*oa*) se află a-ḑĭ atâtŭ la Românĭ din Daciea Traiană, câtŭ și la ceĭ din peninsula balcanică, numaĭ la Româniĭ din Istriea lipsesce. Dar limba celorŭ din Istriea îmfățoșază fenomene fonetice carĭ, cum vom vedea maĭ departe, dovedescŭ că și la dînșiĭ a fostŭ o dinióră prefacerea acésta și apoĭ s'a pierdutŭ. De altŭ-feliu și prefacerea luĭ *e* în *é* (*ea*) a suferitŭ în dialectulŭ lorŭ aprópe acela-șĭ fenomenŭ de reîntórcere la *e*; numaĭ acolò a maĭ remasŭ *ea* orĭ *a* făcutŭ din *e*, unde aŭ fostŭ îndeplinite nisce condițiĭ fo-

netice particulare. Așà de pildă în *șapte*, *a*, dovedesce prefacerea veche a luĭ *e* în *ea* și *a* s'a păstratŭ pentru că *ie*=*i* din *șieapte*, *șiapte* se absorbise încă de pe vremea pe când ființà prefacerea în tótă întregimea. Când s'a venitŭ vremea înlocuireĭ grupeĭ *ea* prin *e*, firesce că în *șapte* n'avea de unde să se reducă, de vreme ce se rostea *a* și nu *ea*.— *Pefacerea luĭ o acc. în oa ĭeste fenomenŭ specificŭ românescŭ.*

j). *O* finalŭ accentuatŭ s'a prefăcutŭ în *ă* la toțĭ Româniĭ: *lucrò*=*lucră*, etc. Prefacerea ĭeste specială românéscă, limbele romanice n'o au.

k). *U* scurtŭ latinŭ clasicŭ ĭerà îmfățoșatŭ prin *o* în limba poporuluĭ romanŭ. Se înțelege decĭ că fenomenulŭ ĭeste comunŭ tuturorŭ dialectelorŭ românescĭ și tuturorŭ limbeloru romanice.

l). Prefacerea luĭ *â* în *i* când în silaba ceealaltă urmà *e* ori *i* (*ânte*=*inte*) ĭeste de asemenea comună tuturorŭ dialectelorŭ române.

m). Prefacerea luĭ *â* precedatŭ de *i* în *i* s'a întâmplatŭ de asemenea înnainte de despărțirea dialectelorŭ. Ce-vā ca *creștiânŭ* orĭ *apropiândŭ* nu se află în nicĭ unŭ dialectŭ românescŭ.

n). Prefacerea luĭ *â* în *u*, când în silaba următóre se află *u*, s'a întâmplatŭ înnainte de desfacerea limbeĭ în dialecte, de vreme ce în tóte aflămŭ forme ca *umblu*=*âmblu*, *ânghiŭ*=*unghiŭ*, etc. Deosebirea ĭeste numaĭ în privința stăreĭ de echilibru adusă de lupta între formele înrudite și avêndŭ unele *u* altele *â*. De pildă din *âmblu*, *âmbli*, *âmblă* a trebuitŭ să se facă: *umblu*,

âmbli ori *imbli*, *âmblă*. Apoi la unii forma cu *u* a reușitŭ a înlocuì pe celelalte și s'a ajunsŭ la *umblu*, *umbli*, *umblă* ; la alții di'mpotrivă s'a ajunsŭ la *âmblu*, *âmbli*, *âmblă*. Totu-și chiar dialecte cu *âmblu* (Moldova) au *ungheriŭ*, de unde iese că au avutŭ și *unghiŭ=ânghiŭ =anglo=angulo*...

o). Prefacerea lui *ă* acc., precedatŭ de *i*, în *e* ieste ieară-și fenomenŭ comunŭ românescŭ : *cliămŭ=cliemŭ*.

2. *Vocalele neaccentuate.*

a). Prefacerea lui *a* finalŭ neaccentuatŭ în *e* ieste comună : *costa=cóste*, *barba=barbe*. Fenomenulŭ ieste necunoscutŭ celealalte limbi romanice.

b) Prefacerea lui *a* finalŭ neacc, în *ă* ieste ieară-și comună: *barbam=barbă* și lipsește în alte limbi romanice.

c). Prefacerea lui *a* neacc. din corpul cuvinteloră în *ă* ieste de asemenea comună ; deși în unele dialecte s'au produsŭ în urmă nisce reîntineriri aparente ale lui *a* vechiŭ. Așà *barbatŭ* de la Moldoveni se scie că n'are unŭ *a* neacc. primitivŭ, ci că ie făcutŭ din *ă*: *barbatŭ=bărbatŭ* ; întocmai ca *sacatŭ* din *sĕcatŭ=secatŭ* ori *pacatŭ* din *pĕcatŭ=pecatŭ*, în cari aflămŭ *a* în locŭ de *ĕ* făcutŭ din *e*.

d). *a* neacc. începătoriŭ în *â*, când ierà urmatŭ de *n*, *mp*, *mb*, ieste fenomenŭ comunŭ : *angusto=ângustŭ* (scrisŭ după Academie, *ingustŭ*) etc.

e). *e* începătoriŭ neacc. în *a* de asemenea : *ericiŭ=ariciŭ*.

f). Prefacerea lui *â* în *i* ieste comună, deși se găsescŭ în luptă formele nouă cu cele vechi : *demânéță* și *deminéță* etc.

g). Prefacerea luĭ *ă* neacc. precedatŭ de *i* în *e* ieste fenomenŭ comunŭ : *mânie* din *mâniă* etc.

h). Prefacerea luĭ *o* neaccentuatŭ în *u* : *porcelo*= *purcelŭ* etc. s'a întâmplatŭ înnainte de despărţirea limbeĭ în dialecte şi o aflămŭ pretutiudenea. Forme ca *dormimŭ*, *porcariŭ*, *înfloritŭ* etc. nu sîntŭ păstrate din vechiŭ, ci formaţiunĭ analogice produse prin înriurirea familieĭ cuvintelorŭ. Pretutindenea aflăm înse în texturĭ maĭ vechĭ şi chiar în vorba poporuluĭ : *durmimŭ*, *purcariŭ*, *înfloritŭ* etc...

3. *Grupe de vocale.*

Nu vorbimŭ de câtŭ de *uă* orĭ *uĕ*. Această grupă s'a făcutŭ orĭ de *bam*, *vam*, *be*, *ve*, orĭ din *llam*, prin prefacerea luĭ *b* în *v*, a luĭ *v* şi a luĭ *ll* în *u* şi prin trecerea luĭ *a* urmatŭ de *m* şi a luĭ *e* precedatŭ de *u* în *ă* orĭ *ĕ* : *hàbemo*, *abemo*, *avemo*, *auemo*, *auĕmu* ; *nobe* (nobis), *nove*, *noue*, *nóuĕ* ; *ova*, *ove*, *oue*, *óuĕ* ; *habebàm avera..*, *avéuă*, *avea* ; *stellam*, *stéuă*, *stea*, *etc*...

După *a* accentuatŭ, fie acelŭ *a* primitivŭ, fie din grupa *ea* făcută din *e* accentuatŭ, s'a pierdutŭ grupa *uă*, *uĕ* : *àuĕmŭ*=*amŭ*, *avéuă*=*avea*, *steauă*=*stea*,. După *o* şi după alte vocale s'a păstratŭ : *óuĕ*, *nóuĕ*, *vóuĕ* etc....

Nu cercetăm aice prin ce fase a trecutŭ *uă*, *uĕ*, înnainte de a cădea de totŭ.

În privinţa acesteĭ prefacerĭ sîntŭ óre-şĭ carĭ neînţelegerĭ. Aşà de pildă Lambrior socotea că formele *steao*, *iţeao* de la Macedonenĭ sîntŭ formele vechĭ păstrate până în ḑiua de a-ḑĭ. Noĭ nu putemŭ primì acéstă părere, fiindŭ că chiar şi la Macedonenĭ nu întâlnimŭ

grupă *uă=o* de câtŭ la substantive femeescĭ și nu la verbe, la pronume etc. La acestea o aflămŭ în tocmaĭ ca la noĭ, adecă dispărută: *ĭea* nu *ĭeauă*, *spunea* nu *spuneauă*, *noĭ aveamŭ* (imperf. indicat. pers. I-a înmulțitŭ) și nu, *noĭ aveauămŭ* etc... Trebue decĭ să admitemŭ că și la Macedonenĭ s'a ḑisŭ maĭ întâiŭ *stea*, *ițea* și că maĭ apoĭ sub inriurirea formelorŭ articulate *steaua*, *ițeaua* s'au făcutŭ formele actuale *steauă*, *ițeauă*.... Totŭ ast-feliŭ și la Istrienĭ, deosebire că la aceștia analogiea pomenită la Macedonenĭ n'a lucratŭ de câtŭ fórte puținŭ.

Din cele spuse urméză că la toțĭ Româniĭ, înnainte de despărțirea dialectelorŭ, s'a întâmplatŭ căderea grupeĭ *uă*, în împrejurările ce amŭ amintitŭ maĭ susŭ. Cum că pierderea grupeĭ s'a îmtâmplatŭ în lăuntrulŭ limbeĭ române se înțelege de la sine, o dată ce scimŭ că chiar prefacerile carĭ au datŭ nascere grupeĭ sîntŭ specialŭ romănescĭ.

B. *Consónele*,

1. *Consónele simple.*

a). *D*, *t*, *s* s'au prefăcutŭ în *ḑ*, *ț*, *ș* când ĭerau urmate de *i* vechiŭ latinŭ (i clasicŭ) orĭ de grupa *ie* făcutŭ din *e* deschisŭ și accentuatŭ: *dico=ḑicŭ*, *dieo=ḑieŭ*; *toti=toțĭ*, *texo=tieso*, *țiesŭ*, *țesŭ*; *vesica=beșică*, *septem=siepte*, *șiepte*. *șiépte etc.*

Prefacerea ĭeste specială Românilorŭ, în franțusesce, spaniolesce, italienesce nu o aflămŭ.— Totŭ o dată ĭeste di'ntre cele maĭ vechĭ schimbărĭ fonetice române, de vreme n'o găsimŭ de câtŭ în elementele latine ale limbeĭ, nicĭ

chiar în cuvinte slave n'o aflămŭ. Deci fenomenulŭ s'a petrecutŭ înnainte de venirea Slavilorŭ în contactŭ cu Românii.

b). Prefacerea luĭ *d* urmatŭ de *i* plus *o* accentuatŭ în *gio* și a luĭ *t*, urmatŭ de aceea-și grupă, în *cio*, ieste unŭ fenomenŭ comunŭ tuturorŭ dialectelorŭ românescĭ, ba chiar de pe celelalte limbĭ romanice se vede că se începuse din latina populară.

In Moldova avemŭ *rătungiorŭ* p. *rotundiolo*, *limpegiorŭ* p. *limpediolo* etc.

In Munteniea acéstă grupă *gio* a trecutŭ în *jo*: *rotunjorŭ*, *limpejorŭ*. Totŭ astŭ-feliŭ s'a întâmplatŭ cu *giune* din *răpegiune=răpejune*, forma cu *giune* s'a păstratŭ în Moldova etc. Totu așà ieste la Românii din peninsula balcanică.

Pentru *t* aducemŭ următoarele: *λιαρτᾳτζιούνια* (cetitŭ după Miklosich *iertăciunia*) din lat. *libertationem*. Acestŭ exemplu ieste dela Românii din Macedoniea etc. La noĭ în tótă Daciea luĭ Traianŭ avemŭ totŭ *ciune*, *ciosŭ*: *iertăciune* etc. In Istriea acéstŭ *ce* se rostește, după I. Maiorescu, maĭ ca la noi, după alții ca unŭ feliu de *ț*. Se pare înse că se va fi rostindŭ mijlociŭ între *ce* și *ț*.

Orĭ cumŭ, neținêndŭ samă de schimbările întâmplate după despărțirea grupelorŭ dialectale, în tóte dialectele la începutŭ a fostŭ cunoscută prefacerea citată aice.

c). Prefacerea luĭ *l* simplu, între două vocale, dacă a doua nu ierà *i* plus altă vocală, în *r*, ieste comună tuturorŭ dialectelorŭ române și totŭ o dată specialŭ românéscă. Iétă exemple de la așà numiții Macedo-românĭ:

μέρον (*meru*)=*melo* (*malum*, clas), *πούριτζε* (*puriţe*)=*pulece* (pulicem, clas), *σάρε* (sare)=*sale* (salem) etc.

Iétă şi de la Istrienī: *mer*, *sare púreţ*, etc.

La noī în Daciea luī Traianŭ legea īeste de asemenea aplicată fără abaterī: *móră*=*mola* (m), *sare*=*sale* (m), *mĕrŭ*, *parŭ*=*palo* (palus) etc.

d). Prefacerea luī *l* începĕtoriŭ urmatŭ de *i* simplu orī de *i* plus vocală, precum şi a luī *l*, între vocale, urmatŭ de *i* plus vocală, în *l* muiatŭ, a avutŭ locŭ în tóte dialectele românescī şi la Românii din Macedoniea s'a păstratŭ până a-ḑī, de asemenea în Istriea, afară de câte-và casurī cari au altă explicare. In Daciea luī Traianŭ *l* muiatŭ a suferitŭ o schimbare maī nouă, a trecutŭ în *i* consonantŭ. Acéstă prefacere īeste fórte veche, o putemŭ dovedi încă de pe la 1320. Intr'unŭ documentŭ din Transilvaniea, la acéstă dată, aflămŭ *Ompoiţa* în locŭ de *Ompoliţa*, cum arŭ trebuì după *Ompoly* din care numele acesta īe derivatŭ.— Urme de *l* încă păstratŭ avemŭ din veaculŭ alŭ XII-lea şi alŭ XIII-lea etc. Formele *ultare* (ulītare)=*oblitare* din Coressi, şi din manuscriptulŭ de la Voroneţŭ, sîntŭ de asemenea nisce arhaisme în locŭ de *uitare*. Remăşiţī cu *l* muiatŭ maī sîntŭ în cuvintele duse de Romînī în Galiţiea etc. Le vomu cità maī josŭ.

e). Prefacerea luī *n* între două vocale, când a doua īerà *i* plus vocală, în *n* muiatŭ, īeste comună tuturorŭ dialectelorŭ române; chiar şi în Daciea Traiană se maī află locurī pe unde totŭ se rostesce *n* muiatŭ şi unde decī n'a străbătutŭ prefacerea luī în *i* consonantŭ. Aşa

de pildă în Banatu și Hațegŭ (acolea după D-nii Ar. Densușianu și Hâjdău) se dice: *gruniŭ*, *vinie* (vița de vie) etc... Și cuvinte cu *n* muiatŭ dar ne pierdutŭ se află în Galițiea etc. la Românii cei slavisați.

f). Di'ntre prefacerile labialelorŭ numai câte-va di'ntre ale luĭ *b* și di'ntre ale lui *v* sîntŭ comune tuturoru dialectelorŭ.

Așà *b* se păstréză neschimbatŭ în acelea-și împrejurări: Din *cubium* latinescŭ avemŭ în Daciea Traiană *cuibŭ*, la Macedoneni *cuibu*, la Istrieni *kuyib* (ex. din cercetările lui Miklosich).

La toți Românii *b* trece în *v* în acelea-și condiții. Păstrarea lui *v* făcutŭ din *b* în unele forme ale verbului *a avea* o aflămŭ de asemenea la toți Românii. In probele de limbă vomŭ aduce exemple și de la Istrieni, căci numai asupra lorŭ potŭ fi óre-cari îndoieli.

Prefacerea lui *v* făcutŭ din *b*, câtŭ și a celui latinescŭ, în *u* se face iéră-și de o potrivă la toți.

Despre grupa *uă*, *uĕ*, din *be* sau *ve*, din *bam* sau *vam*, vomŭ spune că a avutŭ aceea-și sórtă ca *uă* din *ellam*, (Vedi grupă *uă* mai sus la vocale).

Acele câte-và exemple de înlocuirea câtorŭ-và *v* începĕtori, prin *b*, (*berbece*=*vervecem*, *beșică*=*vesicam*, *bĕtrânŭ*=*veterano*) se cunoscŭ în tóte dialectele române, se înțelege, dacă s'a păstratŭ și cuvîntulŭ în chestie. Fenomenulŭ ieste cunoscutŭ încă din latina populară.

g). Prefacerea lui *k* urmatŭ de *e* ori *i* în ч (ce) ieste unŭ fenomenŭ comunŭ tuturorŭ dialectelorŭ românesci. Sub forma acéstă îlŭ aflămŭ și a-di în tótă Daciea Tra-

2

iană, la câte-și trele dialectele ce se vorbescŭ în regiunea acésta. La Românii din Macedoniea sunetulu *ce* (ч) a suferitŭ alta prefacere, a trecutŭ în *ţ* (ц); la Istrienĭ după unii se rostesce *ce* după alţii *ţ*, de admisŭ ieste înse că se va fi rostindŭ o formă mijlocie între ч și ц. Cum că la Macedonenĭ s'a schimbatŭ *ce* în *ţe*, vedemŭ de pe următórele: cuvîntulŭ slavŭ *cereap* la dînșiĭ s'a prefăcutŭ în *ţireap* (Miklosich) de asemenea din *ciuplescu* (cuv. slav) s'a facut *ţuplescu*, totŭ așà din *cióră* s'a făcutu *ţóră*... Nu se póte ḑice că Macedonenii neavîndu sunetulŭ ч vorŭ fi înlocuitŭ sunetulŭ slavŭ prin celŭ mai vecinŭ di'ntre ale loru, căcĭ au și ieĭ pe ч în finalele *ciune cior*, cum amŭ arĕtatŭ.

Prefacerea acésta a luĭ к în *ce* o aflămŭ în tóte limbele romanice, se înţelege, sub forme maĭ multŭ saŭ mai puţin deosebite. Cu tóte acestea se póte dovedi că nu s'a întâmplatŭ încă din latina populară, ci în deosebĭ pentru fie-care limbă, celŭ puţinŭ în limba română s'a întâmplatŭ după cădarea luĭ *u* din grupa *qu* în formelele *quid*, *quero*, în cari sunetulŭ к a trecutŭ în *ce*, *ce*, *cerŭ*, lucru ce nu s'arŭ fi întâmplatŭ dacă prefacerea arŭ fi avutŭ locŭ înnáinte de căderea luĭ *u*. Cu tóte acestea, cuvîntulŭ franţuzescŭ *qui*, italienescŭ *che*, orĭ *quelo* etc. ne arată că *u* orĭ n'a căḑutŭ nicĭ a-ḑĭ orĭ că, deși a căḑutŭ, a căḑutŭ prea târḑiu pentru prefacerea luĭ к în *ce* etc. Totŭ o dată înse prefacerea ne întâmplându-se de câtŭ cu elementele latine, urméză că prefacerea ierà gata înnainte de amesteculŭ cu Slavii. Acésta ierà și părerea luĭ Lambrior.

h). Prefacerea lui г în ge, (џ) ieste comună tuturorŭ Românilorŭ, la cei din Macedoniea a trecutŭ *ge* în *dz*. Despre vechimea fenomenului, câtŭ și despre vechimea relativă a formelorŭ cu *dz* și *ge*, putemŭ spune cele ḑise despre к. Deci di'ntru'ntâiŭ s'a întâmplatŭ prefafacerea lui г în (џ) la toți Românii înnainte de despărțirea dialectelorŭ și apoi la unii *ge* a trecutŭ într'unŭ feliŭ de *dz*.

i). Prefacerea lui к urmatŭ de *i* plus altă vocală în *ț* o găsimŭ la toți Românii ; cuvîntulŭ *laț* din *laqueum* (pop. *laquio*) ne dovedesce că și acéstă prefacere s'a începutŭ după căderea lui *u*, adecă după ce din *laquio* s'a făcutŭ *lakio*... în aceea-și vreme cu prefacerea cuvintelorŭ *glaciam* (*glakiam*), *faciam* (*fakiam*), etc. în *ghiață*, *față*.

j). Prefacerea lui *j* (i consónă) latinŭ în *ge* ieste mai veche de câtŭ despărțirea dialectelorŭ. Trecerea lui *ge* făcutŭ din *i* consónă în *j* s'a întâmplatŭ în Daciea lui Traianŭ și acolea numai în dialectulŭ cu labialele păstrate și cu *n* neprefăcutŭ în *r*, adecă în dialectulŭ care a ajunsŭ acuma limbă literară. În dialectulŭ de la Măhaciŭ câtŭ și în Moldova la poporŭ se zice : *giurŭ*, *giugŭ*, nu *jugŭ*, ori *jurŭ*.

2. *Grupe de consóne.*

a). Despre *cl* și *gl* scimŭ că prefacerea lui *l* în *l* muiatŭ ieste comună tuturorŭ dialectelorŭ romănesci. Findŭ-că schimbarea s'a întâmplatŭ și în elementulŭ slavŭ *glogŭ*=*ghiógă*, urméză că din grupele *cl*, *gl* s'a întâmplatŭ în lăuntrulŭ limbei române și anume după ame-

seculu cu Slavii. Astă-ḑî aflămŭ grupele sub formele lorŭ vechî la Macedonenî şi la Istrienî. În Daciea luî Traianŭ *l* muiatŭ s'a înlocuitŭ prin *i* consónă în tóte trele dialectele: La Românii slavisaţî de prin Galiţiea Moraviea etc. se află grupa acésta păstrată: *clagŭ* orî *glag*=*cliagŭ*=*chiagŭ*.

În întâiea jumătate a veaculuî alŭ XV-lea aflamŭ în documente contemporane cuvinte cu *cl* şi *gl* şi anume în Moldova (Ureacle, Uncleat) în Transilvaniea *Sclauoy* (unŭ genetivu în y ca şi în *Raduly*, documentulŭ ieste scrisŭ latinesce) care ieste cuvîntulŭ *Sclauo*, cetitŭ, cum vomŭ vedea la probele de limbă, *şcliau*, adecă *Slavŭ* orî mai bine *Bulgarŭ*. A-ḑî se ḑice *şchiau*. În Munteniea *Glureani*, nume de satŭ care a-ḑî arŭ fi *Ghiurenĭ* orî *Ghirenĭ*. Decî cum ḑicŭ şi la Românii de aice au fostŭ grupele *cl*, *gl*, cum îsŭ astă-ḑî la Macedonenî şi Istrienî.

b). Prefacerea grupeî *tl* în *cl* ieste comună.

c). Prefacerile luî *ll* în cea mai mare parte comune. Şi anume trecerea luî *ll* în *l* simplu şi în *u* sîntŭ vechî şi comune. Totŭ comună ieste şi prefacerea luî *l* simplu făcutŭ din celŭ duplu în *l* muiatŭ. Căderea orî maî bine prefacerea acestuî din urmă *l* în *i* consonantu ieste cunoscută numaî în Daciea luî Traianŭ.

d). Prefacerile grupelorŭ *lv* în *lb*; *rv* în *rb*; *br* în *vr*, *ur*; a luî *pt*; ale luî *qu* (*cv*), ale luî *gu* (*gv*); a luî *ns*, *rs*; ale luî *ct*, *st*, *sc*, *gn*, *x* (*cs*) sîntŭ tóte comune. Parte sîntŭ chiar din latina populară, cum îeste reducerea luî *x* la *s* în *disi* p. *dixi*.

V. Fenomenele fonetice comune între limba română și celelalte limbĭ romanice.

În No. din urmă amŭ însemnatŭ în trécetŭ cari din prefacerile comune celorŭ treĭ dialecte de căpetenie sîntŭ totŭ o dată întâmplate încă din lătina populară.

Aice amŭ putea să ne înșelămŭ ușorŭ, dacă n'amŭ urmărì cu luare aminte istoriea prefacerilorŭ, în tóte limbele romanice, de vreme ce acela-șĭ fenomenŭ póte să se fi petrecutŭ într'unŭ timpŭ într'o limbă și mai târḍiu în alta saŭ în altele. Pentru maĭ bună lamurire să luămŭ unŭ exemplu. Italieniĭ ḍicŭ *chiaro*, *ghiacia*, *inchinare* etc. adecă au prefăcutŭ grupele *cl* și *gl* întocmaĭ ca Româniĭ din Daciea luĭ Traianŭ. Luându-se cine-va numaĭ de pe faptulŭ cum se arată a-ḍĭ, fără a maĭ lungì cercetările, arŭ fi în stare să crédă că fenomenulŭ citatŭ s'a petrecutŭ în aceea-șĭ vreme la Românĭ și la Italienĭ, încă pe când provințiile romanisate din părțile resăritene ale Europeĭ ierau în neîntreruptă legătură cu Italiea. Dar cercetândŭ istoriea limbeĭ române, chiar în Daciea luĭ Traianŭ și prin împrejurimĭ găsimŭ că prin jumătatea întâiea a veaculuĭ alŭ XV-lea grupele *cl* și *gl* nu pierduseră încă pe *l*, nicĭ în Moldova (dovadă formele *Ureacle*, *Uncliat* în documentele slavone din acea vreme), nicĭ în Transilvaniea (dovadă forma *Sclauoy* (Șcliau) într'unŭ documentŭ latinescŭ de acolò), nicĭ în Munteniea (dovadă *glureani* p. *ghirenĭ* cum s'arŭ ḍice astă-ḍĭ). Tóte aceste exemple le vomŭ publicà maĭ la vale când vomŭ arăta ce probe de limbă

amŭ pututŭ culege din veacurile trecute. Totŭ în acestŭ feliŭ ne arată cuvîntulŭ *cliag* de la Românĭ în Galiţiea, Moraviea etc... Aşà dară fără a maĭ alergà la Macedonenĭ şi la Istrienĭ, carĭ cum ĭeste cunoscutŭ, au grupele păstrate, aflămŭ cum că fenomenulŭ n'are nemicŭ de împărţitŭ cu celŭ italienescŭ. Totŭ acésta se maĭ vede de pe aceea că s'a întâmplatŭ şi în câte-va elemente slavone, ba chiar şi maghiare póte.

Prin urmare nu-ĭ de ajunsŭ să vedemŭ unŭ fenomenŭ foneticŭ în maĭ multe limbĭ romanice orĭ chiar în tóte pentru a ne crede în dreptŭ să tragemŭ încheere ca a avutŭ începutŭ din latina populară.

Altŭ lucru de care trebue de asemenea ţinută samă ĭeste că limba latină populară nu se vorbea totŭ în acela-şĭ chipŭ în tóte părţile pe unde ĭeraŭ popóre romanisate. Nu numaĭ că ĭeste de credutŭ, dar chiar putemŭ dovedì că limba romană vorbită în peninsula balcanică se deosebea prin câte-va particularităţĭ de cea vorbită în Galiea şi în Spaniea chiar, înnainte de năvălirea Slavilorŭ, adecă înnainte de véculŭ alŭ VI-lea.

Di'ntre aceste fenomene unele se vorŭ fi întinsŭ într'o parte a lumeĭ romane şi altele în alta, aşà ne putemŭ explicà feliurite înrudirĭ între limbile carĭ s'aŭ desvoltatŭ în apropiere unele de altele.

A. *Vocalele.*

Di'ntre mulţimea de prefacerĭ suferite de vocale şi comune celorŭ treĭ dialecte române, numaĭ următórele se află în tóte limbele romanice.

a). Prefacerea luĭ *e* deschisŭ şi accentuatŭ în *ie*;

dar chiar și în acésta totŭ ieste deosebirea că la noĭ s'a prefăcutŭ în *ie* și acelŭ *e* care corespundea cu *e* scurtŭ acc. urmatŭ de două consóne.

b). Prefacerea luĭ *o* deschisŭ și accentuatŭ în *uo* ieste de asemenea comună tuturorŭ limbelorŭ romanice.

Notă. Prefacerea luĭ *e* în *ie* nu se află în limba portughesă, dar înrudirea ieĭ cu spaniola care are prefacerea fórte bine desvoltată, ne dă dreptŭ să credemŭ că a avut'o și iea și a pierdut'o, după cum a pierdutŭ și limba româna tóte urmele trecereĭ luĭ *o* în *uo.*

B. *Consóne.*

Di'ntre prefacerile consónelorŭ simple sîntu începute din latina populară următórele :

a). Prefacerea luĭ *d* urmatŭ *i* plus *o* accentuatŭ, precum și a luĭ *t* în acelea-șĭ condițiĭ.

b). Căderea luĭ *v* cuprinsŭ între vocale, când a doua ierà *i*: *laudai* din *laudavi.*

c). Prefacerea luĭ *c* (к) și *g* (г) înnainte de *e* și *i* în *ce* (ч) și *ge* (џ) ieste îndoielnică. Lambrior credea că fenomenulŭ s'a petrecutŭ în românesce în deosebĭ de cele-lalte limbĭ romanice. În adevĕrŭ cum să ne explicămŭ altŭ-feliŭ, ḑice ielŭ, că s'a făcutŭ *ce* și *ge* din *que* și *gue* în *quero*=*cerŭ*, *sangue*,=*sânge* etc., când vedemŭ si a-ḑĭ în italienesce grupa *que* păstrată cu *u* rostitŭ și când în franțusesce de pildă din *que* rostitŭ *kue* a ieșitŭ *que* (rostitŭ franțusesce) și nu *ce* (franț.) ca în *ciel*, *cire*, *cercle* ? Trebue deci de admisŭ că prefacerea luĭ к și г în ч și џ s'a întâmplatŭ la noĭ după căderea luĭ *u* din grupele *qu* și *gu*, cadere specială lim-

bei române sau celŭ puţinŭ întâmplată la noĭ în deosebĭ.

d). Prefacerea luĭ *i* consónă în *ge* (џ) pare a fi de asemenea un fenomenŭ cunoscutŭ tuturorŭ limbelorŭ romanice, deci fórte vechiŭ.

e). Di'ntre prefacerile grupelorŭ trebue să fie unele şi mune, dar ie greu de alesŭ cari. Póte să fie de pildă a luĭ *gn* în *mn*, a luĭ *x* în *s* etc.

VI. Prefacerĭ maĭ vechĭ de câtŭ amesteculŭ cu Slaviĭ.

Afară de cele înşirate în capitolulŭ din urmă şi cari dacă sîntŭ comune tutŭrorŭ limbilor romanice, firesce nu potu să fie de câtŭ maĭ vechĭ de câtŭ venirea Slavilorŭ voiŭ înşirà următórele :

A. *Vocale.*

a). Prefacerea luĭ *a* acc. urmatŭ de *m* în *ă* ; de vreme ce nu aflămŭ nicĭ unŭ cuvîntŭ slavŭ cu asemenea prefacere.

b). Prefacerea luĭ *a* finalŭ urmatŭ de *m* în *ă*.

c). Prefacerea luĭ *a* finalŭ neurmatu de *m* în *e*.

B. *Consóne*

a) Prefacerea luĭ *b* în *v* şi a luĭ *v* (fie celŭ făcutŭ din *b*, fie originarŭ) în *u*, precum şi căderea luĭ *u* ieşitŭ din *v* şi din grupele *gue* şi *que*.

b). Prefacerea luĭ k şi г înnainte de *e* ori *i* in ч şi џ şi anume atâtŭ a luĭ k şi г originarĭ câtŭ şi a celorŭ ce ierau în latinesce combinaţĭ în grupele *qu* orĭ *gu*.

c). Prefacerea luĭ *t*, *d*, *s*, urmaţĭ de *i* vechiŭ latinŭ (orĭ din grupa ie) în *ţ*, *ḑ*, *ş*.

d). Prefacerea luĭ *l* simplu între vocale în *r*.*)

e). Prefacerea grupeĭ *gu* (gv) în *gb*, b (*lengvam-lengbă-lembă, limbă*); a luĭ *qu* (cv) în *cp*, *p* (*acvam-acpă apă*); a luĭ *gn* în *mn* (*legno-lemno, lemnŭ*); a luĭ *ct* în *pt* (lacte-lapte); a luĭ *cs* în unele cuvinte în *ps* (coxa-cópsă); a luĭ *ll* în *l*; *lv*, *rv* în *lb*, *rb* (*cervo-cerbŭ, alviam-albie*); etc.....

Tóte aceste prefacerĭ le socotimŭ maĭ vechĭ de câtŭ venirea Slavilorŭ pentru că nu le întâlnimŭ în elemente slave. Bine înțelesu facemŭ abstracție de finale, la declinărĭ și conjugărĭ, căcĭ acolò nu avemŭ a face cu prefacerĭ fonetice, ci cu fenomene de analogie. Așà dacă tóte cuvintele românescĭ sfârșite în *dă*, *tă*, *să* aveau la înmulțitŭ o formă în *ḑi*. *ți*, *și*, se înțelege că și elementele slave, și în generalu elementele străine, vorŭ avea asemenea înmulțite urmândŭ modeluluĭ datŭ de cuvintele vechĭ.

VII. Fenomene fonetice maĭ nouĕ de câtŭ venirea Slavilorŭ.

Tóte celelalte fenomene citate în urmă la No. IV síntŭ maĭ nouĕ de câtŭ venirea Slavilorŭ și de aceea se află și cuvinte de acéstă origină cu asemenea prefacerĭ. In gramatică, vorbindŭ de fonetică, amŭ datu pretutindenĭ exemple slavice, pe unde ierau cunoscute. Avemŭ de spusŭ că elementele slavice n'au întratŭ numaĭ într'o

---

*). Lambrior citéză unŭ exemplu de asemenea prefacere într'unŭ cuvîntŭ slavŭ *mile* care ar fi datŭ românesce *mire*, dar *mire* ie albanesŭ.

vreme mărginită in romănesce, ci în curs de peste 1000 de anĭ, nu numaĭ di'ntr'o limbă slavică, şi nu numaĭ înnainte de desfacerea limbeĭ române în dialecte şi resleţirea poporuluĭ nostru în lume. Iétă pentru ce putemŭ găsì la orĭ-ce lege cuvinte slave carĭ se supunŭ prefacereĭ şi altele carĭ nu se supunŭ. Aşà cuvintele *smentana*, *jupanu*, *stana*,,, se supunŭ prefacerĭ luĭ *a* acc. urmatŭ de *n*, *mp*, *mb* în *â*, decĭ au întratŭ în romănesce înnainte de începutulu prefacereĭ ; altele multŭ maĭ multe, nu, precum : *blană*, *hrană*, *rană*, *sanie*, *dihanie*, sufiptele *anŭ* (*munteanŭ* etc.), *manŭ*, etc.

Acestŭ faptŭ ieste de mare folosŭ, căcĭ putemŭ găsí cuvinte carĭ au întratŭ între două prefacerĭ şi decĭ scimŭ care di'ntr'însele ieste maĭ veche, de pildă cuvîntulŭ *clipi* a datŭ în dialectulu moldovenescŭ *chichi*, decĭ prefacerea grupeĭ *cli* îń *cli* cu *l* muiatŭ se trecuse, când a întratŭ cuvîntulŭ *clipi* în limbă şi de aceea grupa *cli* a remasŭ neatinsă ; nu se trecuse înse, orĭ chiar nicĭ nu începuse, evoluţiea care a dusŭ silaba *pi* la *chi*. în dialectuluĭ pomenitŭ, de vreme ce vedemŭ că s'a îndeplinitŭ şi în acestŭ cuvîntŭ. De asemenea *stranĭŭ* a întratŭ în limbă prea tărḑiu pentru a suferì prefacerea luĭ *an* în *ân*, dar la timpŭ pentru a preface pe *n* în *n* muiatŭ, şi decĭ în unele dialecte a ajuns la *straiŭ*. .

Din aceste câte-và exemple potŭ să se încredinţeze ceĭ ce studiéză cartea nóstră că se póte întruchipà o storie a prefacerilorŭ fonetice suferite de limba romănésca în timpulŭ vieţeĭ sale de peste o mie de anĭ.

VIII. Câte-va încheerĭ asupra istorieĭ limbeĭ române

Dacă vomŭ căutà să așeḑămŭ după vechime elementele cari au formatŭ limba română, vomŭ afla următoriulŭ șirŭ.

1). *Elementulŭ latinŭ* adusŭ în peninsula balcanică și în Daciea Traiană prin cucerire. Acestŭ elementu sufere cele maĭ numeróse prefacerĭ. Pentru a ne convinge cine-và despre unele cuvinte nelatine că sîntu moștenite de la popórele romanisate (Ilirĭ, Tracĭ), trebue înnainte de tóte să nu ne înșire cuvinte cari să nu fi suferitŭ tóte prefacerile speciale limbeĭ române. De pildă n'amŭ putea crede că se póte ca vorba *ciobanŭ* (fără *an=ân*) să fie tracă orĭ dacă, remasă la noĭ de la popóre romanisate de acéstă origină. Amŭ vĕḑutŭ că elementulŭ latinŭ a suferitŭ unŭ șirŭ de prefacerĭ maĭ vechĭ de câtŭ înriurirea slavă.

2). *Elementulŭ grecŭ vechiŭ* ieste fórte puținŭ numerosŭ în limba nóstră, totu-șĭ se vede că au întratŭ cuvinte de acéstă origină înnainte de amesteculu cu Slaviĭ (*baseleca=băsérecă=beserecă*) și altele celŭ puținŭ o dată cu acestŭ faptŭ (*manio=mâniu*, *manganio=mângâiŭ*, *spanòs=spânŭ*).

3). *Elementulŭ slavŭ* a trebuitu să între de prin véculŭ alŭ VI-lea. Schimbările petrecute în limbă de la începutulŭ amesteculuĭ sîntŭ, cum amŭ vĕḑutŭ, multe, dar totŭ sîntŭ și fenomene nu puține petrecute înnainte de venirea Slavilorŭ. De pe chipulu cum sîntŭ tratate aceste elemente, vedem că Daciĭ orĭ Traciĭ nu vorbeau

slavonesce, căci, amŭ avea cuvinte slave cu tóte prefacerile suferite de elementulŭ latinŭ, lucru ce nu s'a întâmplatŭ.

4). Cercetândŭ prefacerile fonetice comune celorŭ treĭ dialecte, amŭ vĕḑutŭ că între acestea ĭeste și trecerea luĭ *a* în *â*, ba chiar amŭ veḑutŭ că totŭ comune sîntu și unele prefacerĭ ale aceluĭ *â* făcutŭ din *a*, precum și nisce prefacerĭ fonetice (ca a luĭ *n* în *n* muiatŭ) maĭ nouĕ de câtŭ trecerea luĭ *a* în *â*. Pentru a hotărì deci cam pe când ajunsese limba la fasa după care a începutŭ formarea dialectelorŭ ne ajunge să scimŭ vechimea prefacereĭ luĭ *a* în *â*. Acéstă prefacere nu póte să fi începutŭ de câtŭ celŭ maĭ de timpuriu prin veaculŭ alŭ VII-lea, căci de la venirea Slavilorŭ și până la întrarea multorŭ cuvinte de ale lorŭ în românesce trebue să fi trecutŭ măcar o sută de anĭ. Prefacerea o găsimŭ gata de totŭ în jumătatea întâĭea a veaculuĭ alŭ X-lea, de vreme ce *Constantinŭ Porphyrogenitulŭ* pune în gura unuĭ caraghiozŭ de la curtea din Constantinopolĭ cuvintele *τοῦ ἴγγερ*, cari nu potŭ fi în altă limbă romanică, de vreme ce înger are pe *l* prefăcutŭ în *r* și pe *a*, în *â* aretatŭ de Grecŭ prin *ἴ*. Dacă aflămŭ *a*=*â* în veaculŭ alŭ X-lea, nu urméză firesce că tocmaĭ atuncĭ se prefăcuse, și nu de maĭ înnainte. Dar faptulŭ că *an* a trecutŭ la *ân* prin fasa *on* nasalŭ, care fasă pare a fi ființatŭ în limbă prin veaculŭ alŭ IX-lea, când s'a născocitŭ alfabetulŭ chirilicŭ și amŭ luatŭ noĭ semnulŭ luĭ *on* nasalŭ, ѫ, și maĭ pe urmă l'amŭ cetitŭ *ân* după ce *on* a trecutŭ în *ân*, faptulu acesta, ḑicŭ, ne îndémnă

a crede că prefacerea trebue să fi fostŭ gata pe la sfârşitulŭ veaculuĭ alŭ IX-lea. Maĭ punêndu măcar unŭ veacŭ pentru prefacerea luĭ *â* în *i* şi *u* şi pentru a luĭ *n* în *n* muiatŭ, ajungemŭ la încheere, că pe la 1000 încă nu se începuseră dialectele. Pe atuncĭ limba nóstră nu ĭerà nicĭ în forma macedoneană, nicĭ în cea istriană orĭ voroneţeana, ci semănà maĭ multŭ cu dialectulŭ fără prefacerea labialelorŭ şi fără a luĭ *n* în *r*. Se înţelege că lipseau încă prefacerile ce a suferitŭ acestŭ dialectŭ de atuncĭ în cóce. Vomŭ vedea maĭ departe pe largŭ prefacerile amintite, putemŭ înse nota în trécĕtŭ câte-va: nu ĭerà schimbarea grupelorŭ *cl*, *gl* în *ch*, *gh*, nicĭ a luĭ *l* muiatŭ în *i* consónă, nicĭ căderea luĭ *n* muiatŭ nicĭ prefacerea luĭ *e* în *ĕ* etc..

Vedemŭ decĭ cum cercetările asupra foneticeĭ spulberă părerile celorŭ ce-şĭ închipue că limba română ĭerà gata formată în veaculŭ alŭ III-lea după Hristosŭ (cercândŭ să explice astŭ-feliŭ înrudirea între limba macedoneană şi a nóstră), orĭ în alŭ VI-lea la venirea Slavilor (presupunere făcută totŭ cu scopulŭ de a explicà înrudirea pomenită). Cum vedemŭ chiar pe la 1000 încă nu se formase nicĭ unulŭ din dialectele de a-ḑĭ.

IX. Ţerile romanisate în resăritulŭ Europeĭ

Astă-ḑĭ, cum amŭ spusŭ, se află Românĭ, fie şi slavisaţĭ, la miéḑă-nópte până în Moraviea, la miéḑă-ḑĭ până în insulele grecescĭ, la apusŭ până lîngă marea Adriatică în împrejurimile Triestuluĭ, spre resăritŭ până

în guvernămîntulŭ Iecaterinoslavu. În mase marĭ, îndesițĭ se află în Daciea Traiană și în Macedoniea, Tesaliea, Epirŭ. Unde s'a desvoltatu decĭ poporulŭ și limba și de unde și cum s'aŭ împrăștiatŭ pe atâta întindere de pămîntŭ? Sîntŭ în acéstă privință multe neînțelegerĭ, le vomŭ luà la cercetare în curêndŭ, acuma înse să vedemŭ maĭ întâiŭ ce popóre și ce țerĭ din aceste regiunĭ au fostŭ romanisate *).

1). *Panoniea* (Pannonia) se mărginea la miédă-nópte și resăritŭ cu Dunărea, la apusŭ se întindea până la *mons Cetius* (Wiener Wald) și Alpiĭ noricĭ, la miédădi până la Alpiĭ Iulicĭ și peste Sava. Poporulŭ vechiŭ fusese de rasă ilirică, dar ĭerau și Celțĭ amestecatĭ pri'ntre dînsulŭ, precum Scordisciĭ de lîngă Sava de josŭ. Țara a fostu supusă între 35 înnainte de Hr. și 9 după Hr., începută de Augustŭ și sfârșită de Tiberiu. Sub domniea romană Panoniea fu între cele maĭ înfloritóre provinciĭ, maĭ alesŭ în partea-ĭ de la miédă-di. S'au aflatŭ mulțime de ruine romane: case cu părețĭ de marmură, cu podéla de mosaicŭ, teatre, băĭ, etc; chiar pe vremea luĭ Constantinŭ celŭ Mare ĭerà renumită prin bogățiĭ și adesea ședeau acolò împerațiĭ. Orașe maĭ însemnate ĭerau: *Emona*, unde ĭeste acuma Laibachul; *Siscia*, capitala Scordiscilorŭ; *Sabaria* (Stein am Anger) *Petovio*

*) Amĕnuntele ce urméză sîntŭ după „*Die Ausbreitung der lateinischen Sprache*" über Italien und die Provinzen des Römischen Reiches. vom D-r. Alexander Budinszky, Profesor an der Universität Czernowitz, Berlin Verlag von Wilhelm Hertz 1881.

(Pettau) ; *Scarabantia* (Oedenburg) ; *Vindobona* (Wien) *Carnutum* (lûngă Haimburg) ; *Bregetio* (Uj—Szöny) ; *Aquincum* (Alt—Ofen) ; *Sopianae* (Fünfkirchen); *Mursa* (Esseg) ; *Cibalis* (Vinkovze) ; *Sirmium* lûngă Sava, capitala Panonieĭ (în jurulu Mitrovitzeĭ de a-ḑi sîntŭ ruinele). Romaniĭ prinseseră tarĭ rădăcinĭ acolò, viéța romană se desvoltase ; mulțĭ barbarĭ se romanisaseră, ĭerau școlĭ însemnate. Limba latină ĭerà cunoscută încă înnainte de cucerire (avemŭ dovadă de la 170 înnainte de Hr.) După cucerire limba latină ĭerà limba țereĭ în partea sudică, și celŭ pușinŭ în orașe, la nordu. Unŭ episcopŭ de la Petovio, Victorinus, a scrisŭ în a a doua jumătate a veaculuĭ alŭ III-lea latinesce, deși ĭelŭ ĭerà grecŭ din nascere, dar se vede că pentru a fi cetitŭ în Panoniea. Mulțĭ împĕrațĭ au fostŭ de locŭ din acéstă provinție : Aurelianu, Probus, Maximianŭ, Valentinianu I-iŭ și Gratianŭ. Panoniea a fost dată Hunilorŭ de Teodosiu alŭ III-lea pe la mijloculŭ veaculuĭ alŭ V-lea, după mórtea luĭ Atila trecu sub Ostgoțĭ, Longobarḑĭ apoĭ sub Avarĭ etc.

2). *Iliriea sau Dalmațiea.* Sub acestŭ nume se înțelegeau țerile numite acuma Dalmațiea, Herzegovina ; cea maĭ mare parte din Bosniea, părțĭ din Croațiea și Albaniea împreună cu insulele dalmatine. Locuitorĭ ĭerau Ilirĭ, rude cu Tracii ; triburile de pe lûngă mare ĭerau maĭ civilisate de câtŭ celelalte. Romanii purtară 200 de anĭ războe cu dînșiĭ, până îĭ supuseră. Inceputulŭ a fostŭ la 229—228 înnainte de Hristosŭ. Iliriculŭ fù prefăcutŭ în provinție romană pe la 59 înnain

te de Hristosŭ, dar supusŭ de totŭ a fostŭ tocmaĭ la 9 după Hristosŭ. De la timpulu luĭ Augustŭ în cóce numele obişnuitu alŭ provinţieĭ ĭerà Delmatia (Δελματία). Coloniĭ romane ĭerau: *Jadera*, *Salona*, *Narona*, *Epidaurus* şi *Aequum*. Salona ĭerà în jumătate câtŭ Constantinopoli, lângă dînsa se aflà vestitulŭ palatŭ alŭ luĭ Diocleţianŭ. Alte oraşe maĭ ĭerau *Skodra*, lângă lacullŭ Scutarĭ (Labeatis-palus), capitala uneĭ părţĭ din Dalmaţiea. La hotarulŭ despre Macedoniea ĭerà *Lissus*. În acéstă ţară au adusŭ Romaniĭ multe coloniĭ, maĭ alesŭ în părţile de pe lângă ţermulu măreĭ. Pe lângă oraşele citate s'au maĭ întemeiatŭ *Rhizinium*, *Acruvium*, *Butua*· *Olcinium* etc. Const.· Porphyrogenitulŭ spune că Diocleţianŭ a adusŭ mulţime de colonĭ din Roma şi că popórele acelea se numeau *Romani* pănă pe vremea sa, în jum. întăiea a veaculuĭ alŭ X-lea.

3). *Macedoniea şi Traciea.* Provinţiea romană *Macedonia* cuprindea, pe lângă regatulŭ Macedonieĭ, Tesaliea şi o parte din cósta ilirică între Dalmaţiea şi Epirŭ; se întindea decĭ de la marea Egee pănă la cea Adriatică, se mărginea la apusŭ şi sudŭ cu Epirulŭ şi cu Ahaiea, la resăritŭ cu Traciea şi la nordŭ cu Iliriculŭ (Dalmaţiea) şi cu Mesiea. Di'ncolò de fluviulŭ Nestus începea *Tracia*, care ĭerà mărginită cu munţiĭ Haemus şi Rhodopus şi cu marea Egee, Propontida şi marea Négră (pontus Euxinus). Locuitoriĭ ĭerau maĭ multŭ de neamŭ tracŭ, ca şi popórele de la nordulŭ Balcanilorŭ şi alŭ Dunăreĭ. În Macedoniea pe lângă Tracĭ maĭ ĭerau şi Ilirĭ, poporŭ înruditŭ cu ceĭ di'ntăiŭ. Iliriĭ nu

locueau numaĭ lûngă marea Adriatică ci și în partea resăriténă. Maĭ ĭerau și Celțĭ. Pe lûngă cóstele Traciei dar maĭ alesŭ în Macedoniea ĭerau și destuĭ Grecĭ. Macedoniea a fost prefăcută în provinție romană la 146 înnainte de Hristosu. În Traciea ĭerau maĭ însemnațĭ *Bessiĭ*, poporŭ tracu din munțiĭ Rhodopŭ. Traciea fù prefacută în provinție romană la 46 după Hristosŭ. La sudŭ de Balcanĭ ĭerau următórele provințiĭ tracice: *Europa* (unde se aflà Constantinopoli), *Thracia*, *Haemimontus*, *Rhodopa*. Coloniĭ romane ĭerau în Macedoniea: *Dyrrhachium*, *Pella*, *Philippi*, *Bullis*, *Dium* și *Cassandria*. În Traciea: *Apros*, *Debeltus*, *Flaviopolis*, *Philippopolis*. Municipiĭ ĭerau în Macedoniea pe vremea luĭ Plinius *Denda* și *Stobi*, orașŭ slobodŭ ĭerà *Thessalonike*; în Traciea ĭerau orașe slobode: *Abdera Aenos* și *Byzantium*.

Di'ntre locuitoriĭ acestorŭ provinciĭ s'au romanisatŭ ceĭ ce nu fuseserà grecisațĭ, deci popórele barbare, ca *Bessiĭ* și alte neamurĭ trace și ilirice. Limbile vechĭ totŭ se maĭ vorbeau și până prin veaculŭ alŭ patrulea prin împrejurimile Adrianopoluluĭ, de vreme ce în povestirea muceniciei luĭ Filipŭ, episcopŭ de la Heracleas, se pomenesce de unŭ locŭ numitŭ *Gestityrum* în limba părințéscă, ĭear latinesce *locus possessorum*. Sub înriurirea întocmirilorŭ militare romane, romanisarea barbarilorŭ merse iute. Se aflà inscripțiĭ pe cari cetimŭ nume latine curate purtate de Besĭ, sîntŭ și nume în parte latine și în parte barbare: *Valens Bititralis*, *Petronius Disacentus*, etc. de asemenea maĭ aflămŭ și de ceĭ

ce aveau nume în amêndouė limbile: *Tauzix Biti* disŭ și *Rufus*, .ec

Strămutarea capitaleĭ la Constantinopolĭ avù mare înriurire asupra romanisăreĭ țerilorŭ vecine, căcĭ Constantinu se silise chiar de la începutu să facă din noua sa capitală unu orașŭ latinu. Limba latină ierà limba curțeĭ și a guvernuluĭ, constituțiile imperiale au fostŭ date latinesce și judecata se dădea totŭ în acéstă limbă. Clădirile publice, monedele și monumentele purtau inscripții latine; părțile orașuluĭ și locurile cele maĭ însemnate aveau nume ĭeară-șĭ latine. Chiar în veaculu alu VI-lea limba latină ierà domnitóre. Sub Heraclios (610—641) fu alungată din cercurile oficiale ale statuluĭ.

4). *Mesiea și Daciea.* Mesiea, țara di'ntre Balcanĭ și Dunărea, fu cucerită la 29 înnainte de Hristosŭ. Mesiea fu împărțită în douė: *Moesiea superior* și *inferior*. Granița între amêndouė ierà riulu *Ciabrus* (Tzibritza); la apusulu luĭ se întindea Moesia superior pănă la Drinu, ĭear la resăritu Moesia inferior pănă la pontulu Euxinu. Orașele maĭ de frunte ale Moesieĭ superióre de la apusŭ la resăritŭ ĭeraŭ: *Singidunum*, în apropiere de Belgradulŭ Serbieĭ, *Viminacium* (Kustolatz), *Ratiaria* (Arcer), *Naissus* (Nișŭ în Serbiea), loculŭ nascereĭ luĭ Constantinŭ celŭ Mare. În Mesiea de josŭ ĭerau: *Oescus*, *Nicopolis* (zidită de Traianŭ spre amintire de biruință asupra Dacilorŭ), *Marcianopolis*, *Novae* sau *Ad Novas*, *Durostorum* (Silistra), *Troesmis* și *Noviodunum*, *Odessus* (Varna), *Dionysiopolis*, *Tomi*, *Calatis*. În Mesieă locueau Geții, poporŭ tracŭ, se înțelege că aufost roma-

nisați. Ca dovadă putemŭ aduce faptulŭ că în veaculŭ alu patrulea episcopii de la Durostorum și Remesiana au scrisu latinesce, deci credincioșii supuși lorŭ trebue să fi înțelesŭ și vorbitŭ acéstă limbă ; de asemenea în veaculu alu V-lea episcopii de la Marcianopolis corespundeau cu sinodulŭ de la Calcedon și cu împerații bizantini totu latinesce. Totŭ din regiunile Mesiei sîntŭ cuvintele romanice „torna, torna fratre", despre cari unu scriitoriŭ bizantinŭ spune că ierau în limba locului și altulŭ în limba părintéscă a soldațilorŭ, cum s'arŭ prinde în limba maternă. Firesce că vorbele facŭ parte din limba romană vorbită prin veaculŭ alŭ VI-lea (579) în Mesiea, Traciea si Macedoniea.

Dacica a fostŭ prefăcută în provinție romană la 107 după Hristosŭ. După supunere a fostu împărțită în *Dacia superior* la apusu și *Dacia inferior* la resăritŭ. Mai tàrḑiu o aflămu împărțită în trei: *Porolissensis* la nordŭ, *Apulensis* la S-V. și *Malvensis* la S-O, dar nu se scie sigurŭ unde ierà coloniea *Malva*, póte în Olteniea de a-ḑi.

Daciea ierà locuită de Daci și de Geți, popóre de neamŭ tracŭ și a statŭ sub Romani timpŭ de 170 de ani. Aurelianŭ a strămutatŭ o parte din locuitori peste Dunărea și a întemeiatŭ acolò *Dacia ripensis* cu capitala *Rătiaria* și *Dacia mediterrana* cu cap. *Sardica* (Sofia de a-ḑi). Pe la 386 partea sudică din acéstă provinție din urmă fù numită Dardania (cu cap. *Scupi*), și regiunea d'intre Dunărea și Marea négră fu numită *Scythia* (cap. *Tomi*). Astŭ-feliŭ ierau în veaculŭ alŭ IV-lea șese provinții între Balcani și Dunărea: *Scythia*, *Moc-*

sia inferior, *Moesia superior*, *Dacia ripensis*, *Dacia mediterrana și Dardania.*

Traianŭ a adusŭ mulțime de colonii în Dacia și în scurtu timpŭ viéța romană se desvoltase fórte tare. De pe inscripțiile și ruinele aflate, vedemŭ că Romanii prinseseră adânci rădăcini acolea. Și în Daciea avemŭ dovedi despre romanisarea popórelorŭ supuse. Chiar la părăsirea Daciei trebue să fi remasŭ elementŭ romanisatŭ pe aceste locuri. Cum că poporulŭ de josŭ așteptà pe barbari cu bucurie, ca pe nisce mântuitori, ieste deplinŭ doveditu, nu numai pentru Daciea ci și pentru totŭ imperiulŭ romanŭ.

Între orașele Daciei vomŭ cità : *Sarmizegetusa* capitala ; *Apulum* (Karlsburg) locŭ însemnatŭ militaru, *Potaissa* (Turda), *Napoca* (Clujulŭ, Klausenburg.) *Porolissum*, cea mai nordică din coloniile romane (Mojgrad) *Tibiscum* (Karansebes), *Tsierna*, *Drobetae*, (lângă *T. Severinŭ*), *Ad Mediam* cu băi renumite (unde vine a-di Mehadiea). Se lucrau mine de metale și de sare, ierau mulțime de bresle (colegii) de meseriași etc.

5). Și *Greciea* a fostŭ prefăcută în provinție romană, dar Grecii n'au putută fi romanisați, nici cei din Greciea, nici cei din alte părti ale peninsulei balcanice. ba chiar barbarii cari suferiseră înfluința grécă au păstratŭ limba elenă.

Incheere. Din tóte regiunile trecute sub ochii noștrii amŭ vědutŭ cum s'au romanisatŭ mai cu samă două popóre mari : Ilirii și Tracii. Di'ntre Iliri unii s'au romanisatŭ de totŭ, alții, deși au suferitŭ mare înriurire

din partea limbeĭ romane, totŭ au remasŭ cu limba lorŭ veche, anume strămoşiĭ Albanejilorŭ orĭ Schipetarilorŭ de a-dĭ. Di'ntre Tracĭ scimŭ că parte din *Bessi* vorbeau totŭ în limba lorŭ pănă în veaculŭ alŭ cincilea. Aşà dar înnainte de năvălirea barbarilorŭ aprópe tótă partea nordică a peninsuleĭ balcanice, saŭ maĭ bine tótă peninsula (afară de Greci orĭ grecisaţĭ şi de triburile muntene ale Ilirilorŭ), împreună cu locuitoriĭ Dacieĭ şi aĭ Panonieĭ ĭerau romanisaţĭ. Năvălirile Hunilorŭ, Germanilorŭ şi Slavilorŭ au pututŭ împinge în cóce şi în colo poporulŭ romanisatŭ, dar nu l'au nemicitŭ orĭ asimilatŭ pretutindenea. O parte din acestŭ poporŭ romanŭ şi-a păstratŭ limba, a suferitŭ puternică înriurire şi amestecare cu Slaviĭ, dar a evoluatŭ şi s'a prefăcutŭ în Româniĭ de a-dĭ, ĭear limba lorŭ în limba română.

X. Dialectulŭ cu n prefăcutŭ în r.

Voiŭ cercetà acestŭ dialectŭ în modulŭ următoriŭ: Voiŭ aretà fenomenele ce are dialectulŭ vorbitŭ acuma în Istriea, pe urmă voiŭ cercetà dialectulŭ din Apostolulŭ de la Voronеţŭ şi în sfârşitŭ pe celŭ din scrierile luĭ popa Grigore. De asemenea voiŭ arĕtà cele maĭ vechĭ urme de asemenea dialectŭ atâtŭ la noĭ câtŭ şi pe aiurea.

1. *Limba Românilorŭ din Istriea....* Amŭ studiatŭ dialectulŭ din lucrarea luĭ *I. Maiorescu*, dar maĭ alesŭ din scrierile fórte însemnate publicate de Dl. Fr. Miklosich.

Amŭ spusŭ în urmă ce fenomene fonetice sîntŭ co-

mune tuturorŭ dialectelorŭ romănescĭ, acuma înse trebue să dovedescŭ unele afirmărı făcute acolò.

A. *Vocalele.*

a). Pentru prefacerea luĭ *a* în *â* înnainte de *n*, *mp*, *mb*, avemŭ de spusŭ că deşi a-dĭ, pe câtŭ se pare, nu se maĭ aude sunetulŭ nostru ѫ, totu-şĭ se póte dovedì că a existatŭ. În adevĕrŭ Istrienii au cuvintele *glĭinde* şi *ĭirime*, dar *glinde* presupune formele: *gliânde*, *gliinde*, *glĭinde*, adecă prefacerea luĭ *a* în *â* şi apoĭ a luĭ *â* în *i* din pricina luĭ *i* precedentŭ. De asemenea *irime*= *inimă* presupune forma *ânemă* şi trecerea acestuĭ *â* în *i*, din pricina luĭ *e* din silaba următóre.

Pe urmă în adunarea de cuvinte făcută de *dl. Theodor Gartner* şi publicată în scrierea luĭ Miklosich. vedemŭ că sunetulu *â* în mulţime de cuvinte a fost înlocuitŭ prin unŭ sunetŭ pe care îl însamnă d-sa prin *e* cu unŭ unghiu deschisŭ spre stânga pusŭ dedesubtŭ. Acestŭ sunetŭ nu-lŭ vedemŭ maĭ nicĭ o dată în locŭ de vre unŭ *ă* vechiu ci orĭ a înlocuitŭ pe *â* alŭ nostru, orĭ în grupe de sunete între carĭ *â* arŭ fi fostŭ la loculŭ luĭ. Despre sunetulu însemnatŭ de Dl. Gartner prin *e*, cu unghiulŭ deschisŭ la stânga dedesuptŭ, ne dă acestu învĕţatŭ următórea explicare: „neaccentuatŭ, ieste maĭ deschisŭ de câtŭ *e* mutŭ franţusescŭ (şi din acéstă pricină se observă câteva şovăirĭ în notarea luĭ); accentuatŭ, şi maı deschisŭ, pentru mine aşà de greu de descrisu exactu ca şi dacoromanesculŭ ъ, cu care corespunde etimologicesce“. Pe câtŭ se vede nu póte fi departe de *â* alŭ nostru, de vreme ce samănă cu *ă* dar nu-ı *ă*. Apoı I. Maiorescu ca-

re fiindŭ Românŭ avea urechea deprinsă a deosebí pe *ă* de *â*, ne spune într'unŭ locŭ că, Istrienii în locŭ de *ripă* orĭ *rîpă* rostescŭ *îrpă* cu unŭ *î* (ѫ) la începutŭ şi D-lŭ Gartner însamnă pe acestŭ *î* cu *e* alŭ d-sale. Decĭ dacă sunetulŭ pomenitŭ nu-ĭ ѫ, dar nicĭ tocmaĭ deosebitŭ de dînsulŭ nu póte fi.

Iétă lista cuvintelorŭ în cari se află acestŭ sunetŭ, ĭeu îlŭ însemnŭ cu *â* : *ân*, *âm*... (prep. *în*) ; *ântru*, *cât*, *sâr* (sănătosŭ făcutŭ din *sanus* pop. *sano*), *pânza*, *lâre*, (lână), *pâre* (pâne), *sânze* (sânge), *plânze* (plânge), *mâr* (mână) ;.... *ârpe* (ripă), *ârd* (rid) ;.. Îlŭ maĭ aflămŭ în cuvinte de origină slavă, germană ètc : *ştâcle* (steclă), *spegâl* (oglindă), *zârne*, *dupâl* etc... Numaĭ în câte-va locurĭ îlŭ vedemŭ ţinêndŭ loculu unuĭ *ă* neaccentuatŭ, precum în *câmeşe*, *cârbur* (cărbune)... dar afară de ce-và greşelĭ, cum le mărturisesce însu-şi culegĕtoriuluĭ. amŭ putea să ne folosimŭ şi de mărturiile celoralalţĭ cercetatorĭ cari ne dau *carbure* orĭ chiar *cărbure* şi *cămeşă*, de altŭ-feliŭ ieste cunoscută înriurirea ce are *c* asupra luĭ *ă*, în *căştigŭ*, *cărnaţŭ* etc pe cari le preface în *câştigŭ*, *cârnaţŭ* şi decĭ s'arŭ fi putută întâmplà acestu fenomenu şi la Istrienĭ. Unŭ lucru ieste uşorŭ de vĕdutŭ că D-lŭ Gartner a pututŭ deosebì férte bine sunetulu căruia la noĭ îĭ corespunde *â* de celŭ căruia îĭ corespunde *ă*. Aşà de pildă în finala substantivelorŭ şi adiectivelorŭ femeescĭ cari la noĭ sîntŭ în *ă*, la Istrienĭ se găsesce unŭ sunetŭ pe care-lŭ însamnă prin *e* dedesuptŭ cu unŭ unghiu deschisŭ la drépta. Pe când, cum amŭ spusŭ, în locŭ de *â* făcutŭ din *a* începĕtoriŭ urmatu

de *n*, *mp*, *mb*, pe câtŭ și în loculŭ celuĭ din *a* accentuatu urmatŭ de *n*, *mp*, *mb* a audițŭ altŭ sunetŭ și l'a însemnatŭ, cum amŭ spusŭ, prin celălaltŭ e.

Dl *Antonio Ive* a însemnatŭ pe *â* ca și noĭ cu *â* : *âmna* (âmblă), *marâncu* (mânâncŭ), *muncându*, *când*, *plânge*, *cânta*, etc... I. Maiorescu l'a însemnatŭ destulŭ de desŭ cu *â* orĭ *î*.

b). Prefacerea luĭ *a* acc. urmatŭ de *m* în *ă* trebue să fi fostŭ și în dialectulŭ istrianŭ, dovadă *cliem*, *klĭem*, care nu se póte explicà din *clamo* de câtŭ prin fasele următóre : *clamo*, *cliamo*, *cliămu*, *cliemu*, *cliem* și în sfârșitŭ la noĭ *chiemŭ*. Nu se póte ḑice că *a* va fi trecutu în *e* din pricina luĭ *i*, pentru că *cliar* fiindŭ în acelea-șĭ împrejurărĭ și-a păstratŭ pe *a*. *Ive* și *Gartner* ne spunŭ că se ḑice *cuvintam*, *cuvintan*. I. Maiorescu pune *cuvintăm* și *cuvintàm*, în câtŭ nu sciĭ ce să credĭ. Se pare înse că I. Maiorescu a căutatŭ prea adese orĭ să apropie dialectulŭ Istrianŭ de ale nóstre și prin urmare admitemŭ că și acestŭ *ă* a fostŭ înlocuitŭ prin *a*.

c). Despte prefacerea luĭ *e* de chisŭ și accentuatu în *ie* ajunge să dămŭ câte-và exemple : *miel*, *miare*, *șed*, *șapte*, *șarpe*, *șase*. Adese orĭ în locŭ de *ie* cu *i* consonatŭ aflămŭ la Istrienĭ *lĭe* : *plĭept*. *flĭer*, *mlĭare*, *mlie* (maĭ vechiu *mlĭel* și apoĭ *l* finalŭ precedatŭ de *e* acc., s'a pierdutŭ), etc. Cum vedemŭ asemenea înlocuire s'a făcutŭ maĭ numaĭ asupra luĭ *ĭe* precedatŭ de labiale și ieste o particularitate a acestuĭ dialectŭ.

d). Prefacerea luĭ *e* înschisŭ, acc. precedatŭ de labiale, urmatu de *n*, în *ă*, când în silaba următóre nu

ierà *i* orĭ *e*, s'a întêmplatŭ de bună samă şi la Istrienı, deşi la *Gartner* şi *Ive* nu aflămŭ nicĭ o urmă. Dreptu ieste că I. Maiorescu pune *cuvîntŭ*, dar cum amu maĭ spusŭ ieste supusŭ . îndoeleĭ, cu atâta maĭ multu cu câtu se întâlnescŭ deosebirĭ între textulu Itinerariuluĭ şi între vocabulariŭ şi cu câtŭ n'a priveghiatŭ însu-şĭ autoriulu tipărirea. Cum că prefacerea trebue să fi e-xistatŭ ne luămŭ de pe celelalte dialecte şi de pe faptulŭ că Istrieniĭ au o mulţime de prefacerĭ fonetice de ale luĭ *e* cunoscute şi dovedite ca maĭ noue de câtŭ a-césta. Aşà de pildă au prefacerea luĭ *e* în *i* a luĭ *e* în *ea*. Astă-ḍĭ sub înriurirea formelor înrudite găsimŭ *i* în locŭ de *î* : *fir* p. *fîrŭ* sub înriurirea înmulţituluĭ vechiŭ *fire* (fine pentru fene); *viră* p. *vîră* sub a luı *vire* p. *vine*, *vene*; *vindŭ*, sub a luĭ *vinḍĭ* etc.

e). Prefacerea luĭ *e* în *i* există cum se vede din e-xemplele citate pentru numerulŭ precedentu.

f). Prefacerea luĭ *e* în *ea*, când ierà *e* orı *ă* în silaba următóre, I. Maiorescu spune că a găsit'o şi la vremea călătorieĭ luĭ, dar se pare că a datŭ dovadă de prea multă bună vroinţă luăndŭ dreptu *ea* unŭ *e* fórte deschisŭ. Cum că prefacerea a fostŭ în adeverŭ şi că numaĭ în vremurile din urmă a fostŭ înlocuitŭ *ea* prin *e* deschisŭ se vede de pe exemplele următóre : *şarpe*, *şapte*, *şase*, *ţale* (cele), *ţaptir* (din pieaptene, chiaptene, chiaptir, ciaptir, ţàptir),... în carĭ se vede unu *a* făcutŭ negreşitŭ din *ea*, deci se dovedesce prefacerea luĭ *e* acc. urmatu de *e* în *ea*. Sîntŭ exemple şi pentru prefacerea înnainte de *ă* vechiŭ : *ĭarbe* (cu *e* deschisŭ fă-

cutŭ din *ă*), *ĭarne* (idem), *ĭape* (idem). Pe acestŭ *ea* în alte exemple îlŭ aflămŭ înlocuitŭ prin ace! .-şi *e* deschisŭ care a luatŭ şi loculŭ luĭ *ă* finalŭ. Astŭ-feliŭ aflămŭ *fete* (p. featǎ) etc. Se vede înse cǎ se va fi rostindŭ acestŭ *e* fórte aprópe de *ea* de vreme ce îlŭ vedemŭ în unele studii (Ive, Miklosich) însemnatŭ prin *ae*, *ai* : *faeta*, *vraime* şi de vreme ce I. Maiorescu l'a luatŭ dreptu *ea*.

g). Prefacerea luĭ *o* deschisŭ şi acc. în *uo* fiindŭ din latina popularǎ trebue sǎ fi existatŭ.

h). Prefacerea luĭ *o* acc. urmatŭ de *n*, *mp*, *mb* în *u* ĭeste cunoscutǎ, ĭétǎ exemple : *bur* (din *buono*, *bonu*) *fund* (fondo), *munte* (monte) la *Jeiune*, *pur* (pono, punŭ), *frunte* (fronte) etc.

i). Prefacerea luĭ *o* accentuatŭ în *oa*, nu se aflǎ la Istrienĭ, toţĭ învĕţaţiĭ carĭ au cercetatŭ limba la faţa loculuĭ mǎrturisescŭ. Cum cǎ prefacerea a fostŭ într'o vreme cunoscutǎ şi la dînşiĭ scimŭ întâiŭ de pe faptulŭ cǎ au avutŭ, cum amŭ vĕḍutŭ, prefacerea luĭ *e* în *ea*, ale cǎreĭ pricinĭ fisiologice sîntŭ întocmaĭ acelea-şĭ ca ale luĭ *o* în *oa*. Pe urmǎ pǎnǎ la unŭ punctŭ cuvîntulŭ *foarǎ*, p. *farǎ*, *afarǎ* care vine din *aforǎ*.

j). Prefacerea luĭ *o* accentuatŭ în *ǎ* nu se póte dovedì fiindŭ-cǎ Istrieniĭ n'au trecutulŭ simplu, şi la *sǎu* au avutŭ locŭ felurite analogiĭ.

k). Se înţelege cǎ pentru *u* scurtŭ din latina clasicǎ totŭ *o* au avutŭ şi Istrieniĭ.

l). Prefacerea luĭ *â* în *i* când ĭerà în silaba urmǎtóre *i* orĭ *e* se dovedesce prin exemplele : *devinte=den*

inte, *den ânte*; *ĭirime* p. *âremă*, *ânemă*; etc.

m). Pentru prefacerea luĭ *â* acc. în *i* din pricină că ĭerà precedatŭ de *i* avemŭ: *glĭinde* din *gliânde*, *gliande*.

n). Pentru prefacerea luĭ *â* în *u* aflămŭ la I. Maiorescu *unflu* p. *âmflu*.

o). Prefacerea luĭ *ă* acc. precedatŭ de *i* în *e* amŭ vèḍut'o la *clĭem=cliămŭ*.

2. *Vocale neaccentuate*.

a). Prefacerea luĭ *a* finalŭ în *e* o aflămŭ: *capre*, *bure* (fem. înm.), *plire* (fem. înm.), *ole* (fem. înm. de la *olă*), *ape* (înm. de la *apă*), etc.

b). Prefacerea luĭ *a* finalŭ urmatŭ din vechime de *m*, s'a prefăcutŭ și la dînșiĭ în *ă*. I. Maiorescu ne spune că îlŭ au pe acestŭ *ă* și acuma, după *Gartner* *ă* finalŭ s'a înlocuitŭ prin *e* deschisŭ. Nu s'arŭ putea presupune că *e* deschisŭ de la asemenea cuvinte ne îmfățoșază unŭ *e* vechiŭ, adecă pe acela care a fostŭ la casulŭ subiectŭ, pentru că asemenea *e*, cum se vede de la exemplele aduse maĭ sus nu-sŭ însemnațĭ cu unghiu de desubtŭ. De asemenea nu-sŭ însemnațĭ niciĭ aceĭ *e* carĭ vinŭ din *e* de la acusativulu declinăreĭ a III-a, de vreme ce avemŭ *câre*, *șarpe* etc. cu *e* de altă natură. Așà dar chiar dacă nu vorŭ fi avêndu acuma Istrienii *ă* finalŭ, sunetulŭ în care s'a prefăcutu ne dă dovadă ca l'au avutu înnainte vreme.

c). Prefacerea luĭ *a* neaccentuatŭ în *ă* astă-ḍi nu se cunósce, numaĭ I. Maiorescu o pune în unele cuvinte, dar neregulatŭ. Totu-șĭ forme ca *cherbune* și *cherbur* (acestu din urmă cu *e*, cu unghiulu întorsŭ la drépta). De

asemenea și în *chemese* (*e* celŭ di'ntâiŭ), maĭ multŭ încă *pemint* și *berbaț* (citatŭ încă dın veacurile trecute, cum vomŭ vedea) dovedescŭ că au avut și Istrienii prefacerea, dar că sub înriurirea limbeĭ croatice și italiene, precum și a analogiilorŭ s'au desvĕțatŭ de dînsulŭ și l'au înlocuitŭ cele maĭ de multe orĭ prin *a* : *marità*, *mățirà* (acestŭ din urmă póte sub înriurirea formelorŭ cu *a* acc. *mațir* (macin) etc). În câte-và cuvinte, cele citate susŭ, s'a păstratŭ pentru *ă* unŭ sunetŭ asemĕnătoriŭ cu celŭ ce a înlocuitŭ pe *â*, dar după spusele luĭ Gartner totu-șĭ ceva deosebitŭ de vreme ce ierà neaccentuatŭ.

d). Cum că *a* începĕtoriŭ, neaccentuatŭ s'a prefăcutŭ în *â* când ierà urmatŭ de *n*, *mp*, *mb* avemŭ exemple : *âmflat*, *ânmețà=învĕțà*, *ângust*. Se înțelege că și acestŭ *â* s'a înlocuitŭ prin acela-șĭ *e*.

e). Prefacerea luĭ *e* începĕtoriŭ și neaccentuatŭ, s'a întêmplatŭ, dovadă chiar formele: *ânmețà* (*envețare*..... *anvețà*, *ânvețà*).

f). Despre prefacerea luĭ *â* neaccentuatŭ în *i* când în silaba următóre iera *i* orĭ *e* nu avemŭ exemple sigure, dar ținêndŭ samă de a luĭ *â* accentuatŭ putemŭ să o admitemŭ.

g). Prefacerea luĭ *ă* neacc. precedatŭ de *i* în *e*, o au, dovadă : *urecl̆e* și nu *urecl̆ă* etc.

h). Trecerea luĭ *o* neaccentuatŭ în *u* : *purtàm*, *purtàn* (pers. I a înm. pres. indicativ), *murì* etc.

3. *Grupe de vocale.*

Cum că *uă*, *uĕ* a cădutŭ și la dînșiĭ avemŭ dovedĭ destule : *am=àvemu*, *auĕmu* ; *ste* (cu *e* deschisŭ) pentru *steauă* ; *ĭa* pron. femeescŭ p. *ĭeauă*, etc. La u-

nele cuvinte ca *neu* se află unŭ *u* scurtŭ pentru *uă*, dar avemŭ a face cu unŭ fenomenŭ de analogie, care cum scimŭ s'a desăvârşitŭ aşà de regulatŭ la Macedonenĭ în câtŭ mulţĭ s'au înşelatŭ şi au luatŭ formele *steauă*, *verzeauă*, dreptŭ primitive. Faptulŭ că la Istrienĭ, după toţĭ autoriĭ se dice *ste*, sprijină părerea mea că grupa *uă* a cădutŭ chiar şi la substantivele femeescĭ înnainte de formarea dialectelorŭ.

B. *Consónele.*

1). *Consónele simple.*

a). Cum că prefacerea luĭ *d*, *t*, *s* în *ḑ*, *ţ*, *ş* s'a întâmplatŭ la Istrienĭ după acelea-şĭ legĭ ca la Macedonenĭ şi ca la noĭ, dovedescŭ exemplele următóre: pentru *t*: *cuţit*, *supţir*, *ţie*, *ţese*; pe urmă înmulţitele substantivelorŭ şi adiectivelorŭ bărbătescĭ, *fraţĭ*, *alţĭ*; apoi în flexiunea verbuluĭ: *uţĭ* (uiţi) etc. Pentru *d* voiŭ da íóră-şĭ câte-và: *zic*, *auzi* (avzi), *zi*, *vinzi*, *verze*, etc., pe urmă în flexiune etc; pentru *s*, de asemenea avemŭ: *şi*, *roişu*, *aşa*, *aşavà*, *şarpe*, (exemplele, după *Antonio Ive*, strinse la Berdo). Se află exemple şi în I. Maiorescu, după spusele luĭ Miklosich se vede înse că în parte s'a pierdutŭ acelŭ *ş* în contactŭ cu Slaviĭ etc.

b). *d* urmatŭ de *i* plus *o* a trecutŭ în *ge* şi la dînşiĭ, dar a-ḑĭ îlŭ găsimŭ sub formă de *j* orĭ *z*: *jos* şi *zos*, etc; *t* urmatŭ de *i* plus *o* a trecutŭ prin *c* şi a ajunsŭ acuma la *ţ* sau celŭ puţinŭ pe apróре: *feţior*.

c). Pentru trecerea luĭ *l* simplu între două vocale în *r*, íétă exemple: *baserike buric*, *gure*, *mer*, *pureţ*, *sare*, *secare*, *tare*, etc..

d). Pentru prefacerea luĭ *l* şi *n* în *l* şi *n* muiatŭ, vomu da exemplele : *folĭe*, *galire*, *lĭepur*, *lin*, *lĭure* (aiure), *mulĭere*, *talĭà*. etc ; *cuniŭ* (cuiŭ), *ţinĭŭ*, etc..

e). Prefacerile luĭ *b* sîntŭ cunoscute, cum se póte vedea din exemplele următóre : *cuĭb* ; *avut*, *avea* ; *iarne cal*, *seu* ; etc. Cum vedemŭ *b* se păstréză, se preface în *v* şi *v* astŭ-feliŭ produsŭ se păstréză orĭ se pierde in acelea-şĭ împrejurărĭ ca şi la noĭ. Acolò unde întâlnimŭ acuma vre-unŭ *v* care pare păstratŭ deşi la noĭ ĭeste pierdutŭ avemŭ a face cu o intercalare de *v*, dovadă *stevu* =*steauă* în care *v* n'are de unde să fie moştenitŭ, totŭ intercalatŭ trebue decĭ să fie în *iuve*=*ibi*, *cuvet*=*cot* etc.

f). Prefacerile luĭ *v* latinescŭ sîntŭ acelea-şĭ ca în limba literară, adecă trece în *u*, care în unele împrejurărĭ remâne, ĭear în altele se pierde etc : *pemint*, *viu*, *oia*, *beter*=*vetero*, *cuvint*, etc.

g). Prefacerea luĭ к în ч şi a luĭ г în џ a fostu cunoscută Istrienilorŭ, de câtu acuma ч a trecutŭ înspre *ţ* şi џ a ajunsŭ *z* orĭ chiar şi *j* une orĭ : *ţaţà*=*tăcea*, *ţer*=*ceriŭ*, *ţetate*=*cetate* ; *sânze*, *plânze*, etc.

h). *c* urmatŭ de *i* plus altă vocală a trecutŭ şi la dînşiĭ în *ţ* : *glĭaţe*, *aţe*.

i). Consóna *j*, *i* consónă, a trecutŭ şi la dînşiĭ în џ, dar maĭ apoĭ şi acestŭ *ge* a trecutŭ în *z* şi *j* : *zucà*, şi *jucat*, *zurà*, *zuriţe* (junice=juncă), *zutà* şi *jutà* (ajută).

2). *Grupele de Consóne.*

a). *cl*, *gl* s'au muiatŭ dar *l* s'a păstratŭ până a-ḑĭ : *glĭaţe*, *clĭem* etc.

b). *tl* a trecutŭ în *cl*.

c). *ll* s'a simplificatŭ, a trecutŭ în *u* și în *l* muiatu ca la toți Românii: *galina*, *vale*, *stevu* p. *steuă=steauă.*

d). Pentru *lv*, *rv*, *rs* și *ns* punemŭ exemplele: *țer-biţe*, *albire* (*albină=alvina* lat); *zos* și *jos* pentru *dior-sum*, *diorsŭ*;....

e). Pentru grupele *br*, *pt*, *qu*, *gu*, *ct*, *st*, *sc*, *qu*, *x*, voru slují următórele exemple: *caota*, *apă. lapte*, *știu. peștiŭ*, *lemna* *etc...*

*

Di'ntre prefacerile cunoscute pe la noĭ le lipsescŭ deci lorŭ următórele: *e* în *ĕ* după labiale și după *s*, *ș*, *ț*, *z*, *j*; a luĭ *i* după *s*, *ș*, *ț*, *z*, *j*, *r*; prefacerea luĭ *l* muiatu și a luĭ *n* muiatŭ în *i* consónă; etc.

*

Prefacerĭ prin care se deosebesce dialectulŭ istrianŭ. Putemu face două grupe: prefacerĭ suferite de sunetele ĭeșite după legile ce au lucratu înnainte de nascerea dialecteloru și prefacerĭ suferite de sunete cari până atuncĭ remaseseră ne atinse. Acéstă deosebire o facemŭ pentru ca de grupa întâiea amŭ vorbitu în urmă și deci n'avemŭ nevoie să ne maĭ întórcemu asupra ĭeĭ. Așà amŭ vorbitu de prefacerile speciale istriene suferite de: *â*, *ă*, ч, џ, *ea*, *oa.*

Di'ntre prefacerile sau fenomenele fonetice specialu istriene și cari nu-sŭ o urmare a unoru schimbărĭ începute încă din perioda când nu ĭerau dialecte voiu cità:

a). Trecerea luĭ *n* vechiŭ în *r* când se află între vocale. Ieste de luatu aminte că asemenea prefacere o sufere *n* din elementele latine și *n* din câte-và cuvinte

grece și slave. Pe urmă mai trebue de ținutŭ samă că nu o sufere *n* muiatŭ, ceea ce dovedesce că *n* avuse timpulŭ de a se muià înnainte de începerea trecereĭ luĭ *n* în *r* ; că prefacerea s'a începutŭ după trecerea uĭ *an* în *ân* se dovedesce prin cuvinte ca *mâr* (mânu=manus), *lâră* (lână=lanam) ; căcĭ a trebuitŭ să treacă di'ntru'ntă ŭ *a* în *â* și apoi *n* în *r*, altŭ-feliŭ *r* n'arŭ fi mai prefăcutŭ pe *a* în *â*. Cum că prefacerea s'a întâmplatŭ chiar după desăvârșirea prefacereĭ luĭ *a* în *â* se vede de pe aceea că trecerea luĭ *n* în *r* ĭeste maĭ nouă de câtŭ a luĭ *n* în *n* muiatŭ (dovadă *ținiŭ* și nu *țiriŭ=teneo*, formă care arată că pe vremea prefacereĭ luĭ *n* în *r* acestŭ *n* de acolea se rostea altŭ-feliŭ de câtŭ celŭ din *lână* etc. adecă se muiase) care la rândulŭ ĭeĭ ĭeste maĭ nouă de câtŭ a luĭ *a* în *â* (dovadă *straniu* care dă *straiŭ* și nu dă *strâiu* și totŭ o dată formele *întâiŭ*, *mâiŭ*... în carĭ *a* n'arŭ fi trecutŭ în *â*, dacă *n* nu s'arŭ fi rostitŭ în aceste cuvinte, la vremea prefacerea luĭ *â* în *ă*, întocmaĭ ca *n* din *lanam*, *romano* etc). Iétă acuma și unŭ numĕrŭ de exemple istriene : *bur* (bunŭ), *dumireke*, *farire*, *galire*, *ĭirima*, *lâra*, *păr* (până), *mire* (mine), *pâre*, *mâriu* (mâniiŭ grec), *smântâră* (smântână slav.) etc.

b). Prefacerea nu destulŭ de generală a grupeĭ *al* urmată de consóne în *oa* : *oab=alb*, *coad=cald*, *oat=alt*, etc.. Pierderea luĭ *l* în asemenea împrejurărĭ ĭeste însemnată și de alțĭ cercetătorĭ nu numaĭ de I. Maiorescu. Dar înlocuirea multorŭ *a* prin unŭ o fórte deschisŭ se întâmplă și fără l : *oasirŭ=asinŭ* etc......

c). Prefacerea luĭ *l* de la articolulŭ bă bătescŭ sin-

guritu în *u* care se contopesce cu celu din finala substantivului; *om* nearticulatu, *omu* articulatŭ pentru *omul*. Pierderea luĭ *l* s'a întâmplatŭ și dupa *e* accentuatŭ în *vițè*, pentru *vițel*, *ĭe* pentru *ĭel* etc..

d). Grupa *au* s'a prefacutu în *av*: *cavtà* p. *cautà*, *avḑĭ* p. *auḑĭ* etc.

e). La înmulțitulu barbătescu articulatŭ se mai observă că articolulŭ *li* s'a redusŭ la *i*: *omiri* nu *omirili* cu *l* muiatŭ. Nu póte fi vorba înse de o prefacere adeverată, fonetică, căcĭ atuncĭ s'aru fi întâmplatŭ și cu alțĭ *l* muiațĭ. Póte fi ori o înriurire analogica a singularului: *lupu* forma articulată a lui *lup*, cerea și pentru înmulțit *lupi*, ca pluralŭ de la *lupu*, să fie forma articulata față cu *lupĭ* înmulțitulŭ lui *lup*. Póte ĭéră-șĭ să se fi pierdutŭ *l* pentru că ierà între doĭ *i* *).

---

*) Dialectulu istrianŭ nu ĭeste cu totulŭ lipsitŭ de forme cari dovedescŭ ca alăturĭ cu Românĭ de ceĭ ce păstrau labiale și prefaceau pe *n* în *r* au maĭ venitŭ și de ceialalțĭ. Astŭ-feliu nu numaĭ I. Maiorescu, dar chiar toțĭ cercetătoriĭ ne dau pe lùngă *pliept* și *clieptŭ* ba chiar *chĭept*, căcĭ *l* în aceste forme ĭeste întroducere noua. Maĭ ĭeste cuvîntulŭ *ciaptir* sau * țaptir* pentru *pieapten*, care trebue să fi trecutŭ prin *chiapten* spre a ajunge la *ciaptir* și *țaptir*. Chiar și pentru alte labiale sîntŭ exemple: *ĭierm* și *ghierm*, *ĭerm* pentru *vierme*; *ĭipt* p. *viptŭ*, etc... Prin urmare au venitu prin Istriea sau într'acoló și Românĭ cu labialele schimbate, orĭ celŭ puținŭ au traitu strămoșiĭ Istrieniloru amestecațĭ cu asemenea ómenĭ.—Uniĭ din ceĭ ce au cercetatu istoriea Istrieniloru au aflatŭ la dînșiĭ și cuvinte cu *n* vechiŭ netrecutŭ în *r*: *plină*, alături cu *plĭră*; de

Probe de limbă pentru dialectulŭ Istrianŭ.

Se pare că vorba cea maĭ veche din acestŭ dialectŭ va fi fiindŭ de la anulŭ 1114 : „Mercatores *Romarii*.. *). Ce-và maĭ târḑiu găsimŭ pomenitŭ numele *Moroulahi* (1150) **) adecă *Morlacĭ* sau Morovlahĭ cum le ḑiceau de bună samă şi Românilorŭ din Istriea. Numele *Morlachi* şi *Morlacci* se întâlneşte de multe orĭ în veaculŭ alŭ XIV-lea, alŭ XV-lea, alŭ XVI-lea, şi alŭ XVII-lea. Le maĭ ḑicŭ *Chichi* şi *Cici* precum şi curatŭ *Valahi*, *Vlahi*. La anulŭ 1357 găsimŭ la Ragusa cuv. *brença* explicatŭ prin *caseus valachiscus*, decĭ *brânḑă*. La anulŭ 1465 aflămŭ în insula *Veglia* unŭ popă vlahŭ orĭ murlacŭ numitŭ : *Mikul*, decĭ cu *m* neschimbatŭ.

Ireneo della Croce în „Historia delle città de Trieste“ tipărită la Veneţiea la 1698, lib. IV. c. VII pag. 334, spune că prin Istriea locuesce unŭ poporŭ înruditŭ cu Valahiĭ şi care are limba sa, chiar citéză cuvinte ro-

---

asemenea *Ireneo della Croce* (veḑĭ maĭ departe) pe lûngă *Rumeri=Rumâri*, *ura=una*, dă *puine* (pâne) nu *pâre* şi *vin* nu *vir*. Decĭ Românĭ cu *n* neprefácutŭ în *r* au trăitŭ multe sute de anĭ între Istrienĭ. Maiorescu ne spune că a aflatŭ la *Schitazza*, *gălină* etc.

*). In canon. 23 alŭ sinoduluĭ de la Compostella. Citaţiea amŭ luat'o de la dl Ar. Densuşianu (Ist. limbeĭ şi literatureĭ române pag. 30, nota 22) care trimete la Du Cange, la vorba *Romarius*. *Cu greu ne arŭ venì a crede că-ĭ vorba de Românĭ*, la Compostella.

**). Latini, qui illo tempore Romani vocabantur, modo vero Moroulahi, hoc est Nigri Latini vocantur. (Presbyter Diocleas). Citaţiea din Fr. Miklosich. *Wanderungen der Rumunen 1879*.

mănescĭ, din carĭ noĭ alegemu pe următórele : *Rumeri* (de bună samă p. *Rumâri*, ne avêndu pe *â*, italianulŭ l'a însemnatŭ prin *e*). *ambla cu domno*, *amblă cu draco*, *bou*, *berbaz* (pentru bărbaţĭ, căcĭ *z* se cetesce *ţ* şi l'a pusŭ neavêndŭ cum însemnà altŭ-feliŭ pe *ă*), *cargna* (carnea cu art), *cassa*, *cass* (sigurŭ caş), *copră* (capră), *filie ma* (filie mea=fiiea mea), *fizori ma* (*ma* trebue să fie greşală), *matre* (mamă, fórte curiosŭ, căcĭ de altŭ-feliŭ nu-lŭ aflămŭ la alţĭ Românĭ. Dar de ce să nu fi fostŭ?), *mugliera* (muierea, cu gl=l muiatŭ), *patre* (tată, aceea-şĭ observaţie ca şi la matre), *puine* (*pâine*, dovadă de existenta luĭ *â* pe care l'a însemnatŭ prin *u* cum facŭ şi a-dĭ străinii şi totŭ o dată de existenţa unorŭ cuvinte fără *n=r*), *sorore* (cas. regimŭ), *vino* (nu *vir* cum se dice acuma), *ura ova* (una oia *)

Românĭ au fostŭ şi în insula Veglia şi anume de pe la 1450—1480, când i-a adusŭ acolò grafulŭ Ivan Frankopan şi i-a aşedatŭ în satele Dubacĭniţa şi Poliţa. Acuma nu se maĭ vorbesce pe acolò românesce, celŭ de pe urmă Românŭ care ţinea minte câte-và rugăciunĭ şi că părinţiĭ luĭ vorbeau românesce a muritŭ la 1875—1876, dar canoniculŭ Pacicĭ a scrisŭ de la acelŭ *Mate Baicicĭ*, câte-và probe de limbă. Iétă-le : **).

*). Ioan Maiorescu. *Itinerariu în Istria* şi *vocabular istriano-român* pag. 6.

**). Ortografiea amŭ schimbat'o păstrândŭ altŭ-feliŭ tóte celea chiar şi greşelele cele maĭ vĕdute. Numaĭ pentru *ă*, *â* amŭ lăsatŭ cum a scrisŭ culegĕtorulŭ orĭ Miklosich din cartea căruiea le luămŭ şi pe acestea.

Ciaciu nostru carle şti en cer, neca se spunè volia a te cum en cer aşa şi pre pemint. Pera nostre saca zi de nam astez. Odprostè nam dujan, ca şi noi odprostim a lu nostri dujnicĭ. Neca nu na tu vezi en napastovanie, neca na zbaveşt de zvaka slabè! Amen.

Io pozdravlesc tire, Maria, care şti plĭire de milost Domnu cu tire, tu şti sricĭne entru mulier, şi tu şti blagoslovite, i plod di la te utrobe, Isus. Posvetite Maria, maĭa lu Isukerst, roghè za noi greşnicĭ acmo i chend ci aiste ure vrormo morì Amen. *).

Următórele doue bucăţĭ sîntŭ de la *Pietro Vollarich* **).

---

*). Cuv. *ciaciu* ĭeste p. *ciaciul* adecă ĭeste articulatŭ. Acesta câtu şi formele *tsatse*, *ciace* (voc.) sîntŭ de origină slavă şi însamnă *tată*. In *carle* lipsesce unŭ *e* între *r* şi *l*, se vede că nu se aude bine. Cuv. *spuné*=*arĕte* de le *expono*, *spunŭ* n'are *n*=*r* şi în privinţa înţelesuluĭ se potrivesce cu latinesce, cu macedonesce şi cu limba română veche. In locŭ de *te* trebue să fi fostŭ póte *tea* şi apoĭ *ea* s'a înlocuitŭ prin *e*. *Saca* însamnă fie-care şi ĭeste cuv. italianŭ In locŭ de *dă nă* orĭ *dă a noi* vedemŭ *de* (p. dă) şi *nam* cuv. slavŭ; cum se vede în celelalte probe de limbă au şi *nă* şi *a noi*. *Odprosté*=*ĭértă*, cuv. slavu. *Dujan*, *Dujnicĭ* însamnă *greşelĭ* şi *greşiţĭ* şi sîntŭ cuv. slave. *Napastovanie*=*napaste*, cuv. slav. *zbaveşt* p. *zbăveştĭ* cuv. slavu, îlŭ avemŭ şi noĭ *izbăvescĭ*. *Zvaka* totŭ una cu *saca*. *Slabe*=reu, cuv. slavŭ. *Pozdravlesc* cuv. slavŭ=*salutŭ*, *milost*=*milă*, cuv. slavu. *Sricĭne*=fericită, cuv. slavŭ, *utrobe*=pântece slav. *Blagoslovite*, *plod*, *posvetite* (stinţită), *greşnicĭ*, cuvinte slave uşorŭ de înţelesŭ, căcĭ le avemŭ măcar rădăcinile.

**). La aceste douĕ bucăţĭ amŭ păstratŭ ortografiea, *ss* se cetesce *ş*, *gl*=l muiatŭ, *ç*=*ce*, *â* şi *ă* sîntŭ ca în totŭ de auna neregulatŭ însemnate.

Çaçe nostru, kirle esti in çèr ; neka se sveta numele tev ; neka venire kragliestvo to ; neka fiè vogliata, kassi ieste in çer, assa si pre pemint; pire nostre de ssaka zi da ne astez, si las ne delgule, kassi noi lessam al delsniça nostri ; si nu lessaj in ne nepasta ; nego ne osloboda de rev. Assa si fi.

Sora Maria, pliena de milosti, domnu ku tire ; blagoslovit est tu intra mulierle, si blagoslovitui ploda della utroba ta, Isus ; sora Maria, maĭa lo domno, roghè za noĭ akmoçe, si in vraime de mortea nostru. Assa si fi. *).

Acest „tatălu nostru“ ce urméză ïeste publicatŭ de Ascoli în *Studj Critici*, ïeu îlŭ copiezŭ după Miklosich.

Ciace nostru, carle šti ən cer ; svetija-se te lume (sau *lumele tev*) ; *verija tä kraliestvo* (sau *krailiestvo tä*) ; *fia volja tä, ca şi ən cer aša ši ən* (sau *pre*) *pemint. Pəra nostra de saca zi dä a noi àstez* (sau *asteze*), *şi perdunä na* (sau *perdunä a noi*, sau *làss à noi*) *nostri dug* (sau *nostre dugure*), *cà şi noi lassam lu nostri*

---

*). Asupra acestorŭ două rugăciunĭ voiŭ notá numaĭ cele nenotate în urmă : *Kirle* trebue să fie greşală. *neka*=ca=pentru ca. *Sveta*=sfinţască. *Venire* ïeste fără *n*=*r*, póte ïe greşală. *Kragliestvo*=crăiea, domniea, cuv. slav. *Kassi*=ca şi. *Pire*=*pîre*, dovedesce că a fostu acolea unŭ *â*. *Delgule*, póte *delgure*, greşelele, slav. *Delsniça* greşitŭ trebuea *delsniçi*=greşiţi. *Maia*=mama. *Nostru* p. *nostra* ïeste greşitŭ. Nu trebue de uitatŭ că nu scieau bine românesce nicĭ culegĕtorii niciĭ ceĭ de la caŭi se culegea.

duznicĭ; şi *nu na* (sau *noi*) *zepelejci ən napast, mă zbave noi de rev.* *). **).

Dămŭ acuma unŭ şirŭ de proverbe şi de fraze culese de Antonio Ive la Brdo.

Amna cu domnu . . .	Îmblă cu domnulŭ . .
A saēra voĭ maēre amenăt durmí	De sară voiŭ merge târḑiu la dormitŭ . . . . .
Basaērika nostra-ĭ mika, ali muşata.	Besereca nóstră-ĭ mică, dar frumósă . . . . .
Cĭasta damaraţa va fi muşata vraēma ; ĭer, ă fost ploia.	Astă deminéţa va fi frumósă vreme ; ieri a fost plóie . . . .
Tota apa fakut-a glĭaţa.	Tótă apa s'a făcutŭ ghiaţă.

*). In acéstă bucăţică vedemŭ pe Ascoli însemnândŭ pe *â* sau pe sunetulŭ ce se va fi facutŭ la Istrienĭ dintr'însulŭ prin unŭ *e* chirilicŭ resturnatŭ ə, decĭ îlŭ deosebesce de alţĭ *e* ; de asemenea vedemŭ mulţĭ *ă* finalĭ însemnaţĭ cu *ä*. Se înţelege că pe *ce*, Ascoli îl însamnă altŭ-feliŭ de câtŭ noĭ, adecă prin *c* cu unŭ unghiŭ cu vârfulŭ înjosŭ pusŭ de asupra, ca unŭ circumflexŭ resturnatŭ.

**). La Ascoli vedemŭ unŭ semnŭ specialŭ pentru *â* în : *ən=în*, *pəra=pâne*. In *verija=verĭïa=venie*, dacă în adeverŭ *a culesŭ* forma şi n'a închipuit'o după analogiea dialectuluĭ, atuncĭ trebue să fi căpĕtatŭ *n* =*r* numaĭ sub înriurirea celoralalte forme ale verbuluĭ ; căcĭ alte exemple arată că *n* muiatŭ nu se preface în *r*. Mulţĭ *ă* finalĭ sîntŭ arĕtaţĭ prin *ä* : *dä*, *perdunä* cuv. *perdunä* ĭeste italienescŭ. *Unŭ faptŭ caracteristicŭ : fie-care di'ntre culegĕtorĭ a a găsitŭ maĭ alesŭ cuvinte din limba ce o cunoscea maĭ bine, adecă uniĭ italienescĭ, alţiĭ slave. I. Maiorescu a găsitŭ romănescĭ* Cercetările nu s'au făcutŭ destulŭ de metodicŭ. *Zepelejci*=împinge cuv. slavŭ.

Ce aĭ fákut ĭer, dupa cira?	Ce aĭ făcutŭ ĭeri după cină . . . .
Cerusa-ĭ káda; foku árde varĭk pre ognisce . .	Cenuşa-ĭ caldă; foculŭ arde tare pe vatră. . .
Cestá vĭr ĭe bur . . .	Acestu vinŭ ĭe bunŭ. .
Karta, ke m'a kazùt en pre vale.	Caută, că mi-a cădutŭ josŭ . . . .
Karburu de laĕmna-ĭ bur şi forte	Cărbunele de lemnŭ îĭ bunŭ şi tare . . . . .
Kuvintat-am de nostri afári pira zace ure; dupa maēs am durmì, din ke fostmo trudni.	Amŭ vorbitŭ de treburile nóstre până la ḑece ceasurĭ apoĭ amŭ mersŭ să dormimu, pentru că amŭ fost trudiţĭ.
Ku lùmele lu domnu potzĭ maēre ĭuva ver . .	Cu numele domnuluĭ poţĭ merge unde vreĭ. . . .
Kând saēm bol, klĭemu mediku; kând saēm za murì, klĭemu preotu. . . .	Când îsŭ bolnavŭ, chiemŭ doftorulŭ; când îsŭ pe muritŭ, chiemŭ preotulŭ . .
Mnĭelu suje oĭa . . .	Mielulŭ suge óea. . .
Nu pok durmì, ke purici me marânku	Nu potŭ dormì, că pureciĭ mĕ mânâncă . . . .
Saēm betèr: am şapte zace şi şapte aniĭ . . .	Îsŭ bătrânŭ: amŭ şapte ḑecĭ şi şapte de anĭ. . .
Vetzĭ kuvintà vlaşko cu mire?	Veţĭ vorbì romănesce cu mine. . . . .
Voĭ potetzĭ maēre en rence, se vetzĭ.	Voĭ puteţĭ merge înnainte, dacă vreţĭ. . . . .
Vraēme trekuta, nazat nu vire	Vremea trecută nu vine înnapoĭ . . . .
Asteze mire, *) *mâre tzie.*	Astă-ḑĭ mie, mâne ţie.
Bate flĭeru, pira-ĭ kad.	Bate fierulŭ, până-ĭ caldŭ.
Beter brek nu latra pre lura	Cânele bătrânŭ nu latră la lună . . . .
Ciace şi maĭa marânku	Tata şi mama mânâncă

*). De bună samă greşală, trebue să fi fostŭ *mie*. Forma ĭeste la Istrienĭ.

krìkele, și lu feciori legu dintzĭ	. . . . . . .și feciorilorŭ strepe. descŭ dinții. . . .
Cea maĭ kativa kola de lu voz skripaē	Cea mai rea rótă a carului scârție . . . . . .
Celii ce n'aru oklii, picĭor(e)le li portu	Pe ceĭ ce n'au ochĭ piciórele îĭ pórtă. . . . .
De ka murì ver face pamete	Dacă veĭ murì, fă pomene. . . . .
Domnu nuva platì sâmbeta	Domnulŭ nu va plătì, sâmbăta. . . . .
Dupa lu guadagnu, face spesile	După câștigŭ, fă cheltuelile. . . . .
(E)ntreba ostaru, se are bur vir	Întréba pe crâșmariŭ de are vinŭ bunŭ. . . . .
Galĭira betèra face bura jema.	Găina bătrână face zamă bună. . . . .
Glasu lu asiru nu maēre en ceru.	Glasulŭ asinuluĭ nu merge în ceriŭ. . . . . .
Gura-ĭ iama : mai munce li se daĭe, mai mun marânka	Gura-ĭ prăpastie : maĭ multŭ i se dă, maĭ multŭ mânâncă. . . . .
Hvale mara, ali tzire te la pemint	Laudă marea, dar ține te pe pămîntŭ. . . . .
Karle crede en Domnu, Domnu'l juta	Carele crede în Domnulŭ, Domnulŭ îlŭ ajută . . .
Karle-ĭ sgorit de apa kada, are frika și de race.	Carele-ĭ friptŭ de apă caldă, are frică și de rece.
Karle se (e)rde kând ie tirer, plânge, kând ie betér	Carele rîde când ĭe têněrŭ, plânge, când ĭe bătrânŭ. . . . .
Karle spaēla kapu lu asiru, plĭerde apa și savunu (saifa)	Carele spală capulu măgariuluĭ, pierde apa și sopoulŭ . . . .
Kând nu vire de irima, nu se pote kânta . . .	Când nu vine de la inimă, nu se póte cânta . .
Limba trage, iuva dintele dore	Limba trage, unde dóre dintele . . . .

Lu beteri svítzĭ nu se prinde svicele.	Sfinţiloru bătrânĭ nu se aprindŭ luminărı. . . .
Lu darveĭtu kalu nu se karta dintzĭ	Calului dăruitu nu se caută dinţiĭ. . . . . . .
Maĭ bire àsteze ovu nego mâre galĭira	Maı bine astă-ḑı oulŭ de câtŭ mâne găina. . . .
Maĭ mun se vaēde cu patru oklĭĭ nego ku doĭ. .	Maĭ multŭ se vede cu patru ochĭ de câtŭ cu 2. .
Milĭar (de) lu anĭi nu va zia de ĭer.	O mie de anĭ nu preţuescu ḑiua de ıerĭ. . . .
Muliera lu tatu nu (e)rde vavik.	Muierea hoţuluı nu ride totŭdeauna . . . .
Nu pure picĭoru en ceruşe, ke pote foku en nutru fi şi sgori te. . . .	Nu pune piciorulŭ în cenuşă, că póte fi focŭ în nuntru şi să te frigă . .
Nu pure pégula en barka lu altzĭ.	Nu pune smólă în barca altora . . . .
Nu zaklĭide uşa când ĭe porku skapat	Nu închide uşa când îĭ scăpatŭ porculŭ . . . .
Pineşi şi vera maĭ puţin nego se kredaĭ. . .	Banii şi credinţa maĭ puţin de cât se crede. . .
Robă (de) lu altzĭ rano a saē se face propadi. .	Straiulŭ altuia uşorŭ face a se prăpădi alŭ săŭ. .
Tote kole un sku sâre.	Tóte rótele nu-sŭ sănătóse.
Zi-m ku cire maēri, şi voĭ spure, cire ĭeşti *). .	Di-mĭ cu cine mergĭ (îmbli) şi voiŭ spune cine ieştĭ.

*). Asupra proverbelorŭ strînse de *Ive* avemŭ de observatŭ : *amenat* se află sub forma *amenatŭ*=târḑiu şi în Apostolulŭ de la Voroneţu. *Ali* ĭe cuvîntŭ slavŭ şi însamnă *dar*, *dară, înse. Varik* orĭ *vavek* ĭeste cuv. slavŭ şi însamnă *totŭ-deauna, pururea. Afari* ĭes'e cuv. italianŭ însamnă *treburĭ. Pira=pănă, pînă. Fostmo=fost'amŭ. Trudni=trudiţĭ*, cuv. slavŭ. *Maēre=merge*, forma fără *g* se află şi în Daciea Traiană de pildă prin *Bucovina*; *iuva*=unde cuv. latinŭ, probabilŭ din *ibi*, *ibe*, *ive*, *iue*, *iuĕ* apoĭ cu intercalarea luĭ *v*, *iuvă*. *Nu pok=nu potŭ*

Acuma urméză o povestire tradusă în dialectulŭ istrianŭ, după cercetările luĭ *Th. Gartner* :

Trèi Frats *)

O vote' fost a trèi frats doi orb, si ur n'a vejùt, și tséști trèi frats mes a n loŭ ; vut a trèi pukse : do sparte și ure' vàr de kanè-

Treĭ Frațĭ

O dată fost'au treĭ frațĭ : doĭ orbi și unulŭ nu vedea, și ceștĭ treĭ frațĭ mers'au la vânatŭ ; avut'autreĭ puscĭ două sparte și una făr de

poc ĭeste o formă analogică făcută după *tac*, *tațĭ*, etc. *Ke-că*. *Vașco*=românesce slav., *rence*=reutie înânte=in *ante* însamnă *înnainte*, *se vetzĭ*=*dacă vrețĭ*, deci *se* în ințelesulŭ vechiŭ de *dacă* întocmaĭ ca *si* latinŭ. *Betér*=*bĕtrânŭ*. dacă arŭ sta accentulŭ pe penultimă *bèter* atuncĭ arŭ putea fi din *veterum* p. *vetere*, dar se dice *betèra* etc. decĭ pare a fi din *betârnŭ*, *betârr*, *betér*. *Nazat*=înapoĭ, cuv. slav. *Brek* =*câne*,.... au și *câre*. *Kativa*=rea cuv. italianŭ. *Kola*=rótă, cuv. slavŭ, *voz*=carŭ, cuv. slav. *pamete*=pomană slav. *Guadagnu*=câștigŭ cuv. ital. *spesile*=cheltuelele, cuv. ital. *ostaru*=crîșmarinlŭ, hangiulŭ, cuv. ital. *Iama*=prăpastie cuv. slav. *Mun* p. *munt* din *mult* are prefacerea luĭ *lt* în *nt*, *ca* și în *cealalant*=*cealalalt* la Moldovenĭ. *Hvale*=fălesce, laudă, cuv. slav. *Sgorit*=*friptŭ*, cuv. slav. *savunu*=soponŭ, cuv. ital. *svetzĭ*=sfințĭ, cuv. slav. *svicele*=luminărĭ, cuv. slav. *Nego*=de câtŭ. *Milĭar* =o mie, cuv ital. *tatu*=hoțŭ cuv. slav. *Pégula*= smólă cuv. ital. *Zaklĭide*=închide, verbulŭ latinŭ *klĭide* compusŭ cu prepoz. slavă *za*. *Pineșĭ*=banĭ și *vera*=credință sîntŭ slave. *Roba*=*straiŭ* ital. *Rano* =degrabă cuv. slav. *sku* pentru *escu*=sîntŭ ca și la Macedonenĭ.

*). *vote'*=dată, cuv. ital. *volta*, *loŭ*=vânătóre, cuv. slavŭ. *kanéle'*=țevie ital. *kuj*=fir, cuv. slav. *slamé* =paie slav. *pex*=cójă slav.

le', ciapè'it a trèi lyìpur; doi ly a skapat, si ur n'a potut katsà, tórnu nazat; vèdu o màre uşe si batu k'uŋ kuj de slamè. tsela tse n'a foşt le zitse: (tsire mè're kolò? — yely ziku: „smo trèi frats: dòĭ orb şi ur, nu vè'de, àren trèi pùkse, do sparte si ure' vàr de kanèle'; mes an n loŭ; ciapè'it au trei lyepur: dòi a skapat, si ur n'an potút katsà" tsela tse, n'a fost le zitse): „yo'm trèi ole: do sparte si ure' varde funt: dòykve, zìtse, talyàtsme, muŋkàtsme, beyètsme skùpà" tàlye, marâŋke, vavik fòlele pràz'en. si yo, karl 'am foşt kolò — nu my a vru'da ni ur kuş, si ku ur pex ŋ kap m'a(fakut sede').*

ţavă. prins'aŭ 3 iepurĭ; doi i-au scăpatŭ, şi pe unulŭ n'au pututŭ vâna, se întórnă înnapoĭ; vĕdŭ o mare uşă şi bătŭ cu'un firŭ de paie, cela ce n'a fostle zice: „cine îmblă acolò? —ĭeĭ zicŭ: sîntemŭ treĭ fraţı: doĭ orbĭ şi unulŭ nu vede, avemu treĭ puscĭ, douĕ sparte şi una fără de ţavă; mersamŭ la vânatŭ, prins'amŭ treĭ ĭepurĭ: pe doĭ i-amŭ scăpatŭ, şi pe unulŭ nu l'amŭ pututŭ vânà. Cela ce n'a fost le ḑise: „ĭeŭ amŭ treĭ óle: doue sparte şi una făr de fundŭ: ḑeŭ, ḑice, să tăiemŭ, să mâncămŭ, să bemŭ în preună. Taie, mânâncă, totŭ pântecele deşertŭ. Şi ieŭ, carele am fostŭ acolò—nu au vrutŭ a'mĭ da nicĭ unŭ obucăţică şi cu o cójă în capŭ m'au (făcutŭ să şedŭ).

Iétă şi câte-va observaţiĭ gramaticale făcute totŭ de Th. Gartner:

„Art. nehotărîtŭ: *un=ur*, *o* (plur. *ùri*, *ùre*). Gene-

---

*). In privinţa ortografieĭ luĭ Th. Gartner ĭeste de notatŭ: *ts*=*ţ*, *e'*=unŭ *e* cu unghiŭ deschisŭ spre drépta de desuptŭ, *y*=*i* consónă, *ŋ*=*n* înnainte de guturale, *'e*=cu *e* cu unghiŭ deschisŭ spre stânga dedesuptŭ, *a'*=*a* cu accentŭ şi cu douĕ puncte dedesuptŭ, accentele pe *o* orĭ *e* nu însamnă că trebue de cetitŭ *oa* orĭ *ea*, ci arata loculŭ accentuluĭ, j=j (лк).

tivulu și dativulu se arată de regulă totu unu feliu, și, anume prin *lu* ori *a lu* : *a lu òmu* ori *lu òmu*, *a lu òmiri* ori *lu omiri*, *a lu kase'* óri *lu kase'*, *a lu mulyè'rele* ori *lu mulye'rele* etc. Altŭ-feliu ĭeste la pron. pers. și la art. nehotaritŭ; acolò maĭ ĭeste o formă pentru genetivŭ, anume cu *de*. Deci, *a* (orĭ fără *a*) *lu ur pork* (*alūrpork*) „a unuĭ porcŭ" și „unuĭ porcŭ", *de ur pork* „a unuĭ porcŭ"; totŭ astŭ-feliu (*a*) *lu o kàse'* G. și D., *de o case'* numaĭ G., de asemenea (*a*)*lu uri pork* (orĭ *ports*) și *de uri pork*.

„Înțelesŭ de ablativu are *dila*.

„*kàsa lu tsàtse=kàsa lu me tsàtse=casa tătăluĭ mieŭ; breku* *) *i mare,=vàka i mare=o vake' mare=bre-*

*). *brek*=câne, *breku* = cânele, *breg* și *brets* = *cânĭ*, *bretsi*=cânii. Decĭ la singuritŭ numaĭ o formă nearticulată și la înmulțitŭ doue. Una din acestea a avutŭ din vechiŭ *i* alta *u*, decĭ amŭ fi avutŭ : *lupu* p. sing. și *lupi*, *lupu* p. înmulțitŭ. Totŭ așà ĭeste și la a treia. Numaĭ dialectulŭ istrianŭ a moștenitŭ până a-ḑí la unele substantive bărbătescĭ și forma veche a reg. și pe a subiectuluĭ la înm. nearticulatŭ. Intre cuvintele de orig. latină voiŭ cita *pork* care are la înm. *pork* și *ports* și presupune pentru vechime: *porcu* sing. și *porci*, *porcu* p. înmulțitŭ. In vechime forma *porci* a fostŭ numaĭ subiectŭ și *porcu* pentru celelalte casurĭ, pentru regimŭ. Chiar și a-ḑí întâlnimŭ, pe câtŭ se pare *pork* ca înmulțitŭ numaĭ la Gen. și Dat. nu și la nom. care pare a fi *ports*. Dovadă povestea luĭ *Th. Gartner* și exemplele adunate de *Ive*. S'arŭ parea decĭ cu putință ca să se fi păstratŭ la Istrienĭ o urmă de declinarea cu douĕ cazurĭ la înm. bărbătescĭ. Chiar forma articoluluĭ *lu* p. înm. la gen. și dat. se explică din *los*, casulŭ regimŭ, pentru subiectŭ

ku mare—vaka mare—vaka mare, bretsi mar—brekurle mar—dòi breg mar—dòi brets mar—breku ab (*ab=alb*, pluralŭ înse *alb*).—*urbrek ab—brètsi alb—brekurle alb—tsèsta om 'éi tsàtse* (*tsatse—tată*) (adecă *are fetsòr*)—*svaki* (*svaki*=fie care) *fetsor àre un tsàtse—noştri tsàtsi z bur—iò 'm ur frate—iò'n doi fràts—iò ly am zis.* Vocativŭ *fetsòru* ! *muljé'ra* ! (deci articulate) la tată (*tsàtse*) o formă deosebită : *ciace.*

Maĭ dămŭ şi câte-va din frasele culese de I. Maiorescu :

Cănd veri esi d'oancea foara preste codru subito veri vedé Berdo=Când veĭ ieşì de acolea afară peste munte în dată veĭ vedea Berdo.

Bura coale, Domnu cu voi. Când veţi mai viri la noi=Buna cale, Domnu cu D-vóstră. Când veţĭ maĭ venì la noĭ.

Cânl va viri prevtu neca spura predica in limba nostră=Când va veni preotulu ca să spue predica în limba nóstră.

Cesti tireri nu cuvinta, că s'au (*s'av*) *insuratŭ după afară, dupĭ cari nu sciu cuvîntà* (*i* et *î* promiscue) ; *au svetiatu limba, şi se sputescu cu noi ca noi cuvintăm in ceasta limba.*=Ceştĭ tinerĭ nu vorbescŭ, că s'au

---

a fostŭ *li.* Substantivele femeescĭ primescŭ art. bărbătescŭ la G. şi D.; dar după I. Maiorescu sîntŭ şi de aceĭ Istrienĭ cari declină fem. articulate numaĭ cu art. în urmă : *mulierleĭ* etc... Se maĭ vede că subst. bărbătescŭ câtŭ şi cele fem. ĭeau fórte desŭ şi art. în urmă şi înnainte la G. şi D : *a lu omu* ĭeste egalŭ cu *a lu omulu.* altŭ-feliŭ arŭ fi *a lu om.*

însuratu după străine, după de cele cari nu știu vorbì; s'au desvĕțatŭ de limbă, și se sfădescŭ cu noĭ pentru că noi vorbimŭ în acéstă limbă.

Noi acăţămu pesciu cu udiţa şi cu mregia şi cu o-scile cu 5 și cu 7 dințĭ=Noĭ prindemŭ pescele cu undița și cu mreja și cu oscile cu 5 și cu 7 dințĭ.

Oscile-s facute de fieru şi-su lungi de ur clafter, şi damu cu ele in pesciu cându-lu vedemu=Oscile-sŭ făcute de fierŭ și-sŭ lungĭ de unŭ clafterŭ, și dămŭ cu iele în pesce când îlŭ vedemŭ.

Liepuru lovimu cu pusia=Pe iepure îlŭ vânămŭ cu pușca.

Mi-ĭ drag te vedé săr=Mi-i dragŭ a te vedea sănătosŭ *).

XI. Dialectulŭ cu n în r în Daciea Traiană

a). *Urme din veaculŭ alŭ XV-lea.*

D-lŭ Hâjdău a descoperitŭ asemenea urme în hrisóve moldovenescĭ din acelŭ veacŭ. Se înțelege că hrisóvele sîntŭ scrise slavonesce, numaĭ numele propriĭ de ómenĭ orĭ de locurĭ precum și alte cuvinte românescĭ au scăpatŭ într'însele.

Cea maĭ veche urmă cunoscută ieste de la 1445, „Жамзрз“ numele unuĭ omŭ despre care se spune că

*). In privința celorŭ culese de I. Maiorescu și în a ortografieĭ, trebue de luatŭ bine sama: întâiŭ pentru că însu-șĭ autoriulŭ se contradice și alŭ doilea pentru că nu s'a tipăritŭ lucrarea cu o ortografie fonetică și întocmaĭ cum le-a audiŭ.

trăea mai de de multŭ, deci putemŭ ḑice că proba de limbă se apropie de începutulŭ veacului alŭ XV-lea. Cuvîntulŭ arŭ fi *Geamĕnŭ* în dialectulŭ celŭ cu *n* neprefăcutŭ în *r*. În acestŭ cuvîntŭ vedemŭ prefacerea lu' *e* acc. în *ea*, când în silaba următóre fusese unŭ *e* şi totŭ, o dată prefacerea lui *e* neacc,—precedatŭ de labiale şi neurmatŭ în silaba ce vine după dînsulŭ de *e* ori de *i*,—în *ĕ*. Dacă vedemŭ pe *ge* scrisŭ cu ж nu trebue să credemŭ că se rostea chiar aşà, alte documente mai nouĕ din acestu dialectŭ ne dovedescŭ că dialectulŭ ce studiemŭ n'avea ж nici pentru *i* consónă latinescŭ, nu tocmai pentru џ făcutŭ din г. *).

La anulŭ 1453 a aflatŭ douĕ cuvinte: Џамѫрѫ şi Фынтырѣли, adecă *Geamĕrŭ* şi *Fântâreali*. Ie vorba totŭ de acela-şi *Geamĕrŭ* şi cum vedemŭ sunetulŭ de la începutŭ ieste scrisŭ cu џ. **).

La anulŭ 1489 trăea în Moldova de susŭ în părţile ce vinŭ peste Prutŭ în Besarabiea, nu departe de Huşi, unŭ omŭ căruia îi ḑiceau Бодѣ Рѹмѫрѹла. Cuvîntulŭ *Romârula* ie la genetivŭ, de acea slavonesce i s'a pusŭ finala *a*.

Despre cuvîntulŭ *Romârŭ* vedemŭ că ieste tocmai numele ce-şi dădeau Românii din Istriea după *Ireneo della Croce*, deosebire numai că sunetulŭ *â* l'a însemnatŭ scriitoriulŭ slavonŭ prin ѫ, iear Ireneo prin *e*.

---

*). Cuvîntulŭ l'a citatŭ dl Hâjdău într'o notă la pagina 256 a *Istoriei critice*.

**). Aceste cuvinte scóse din documente nepubl cate le citéză dl Hâjdău în studiulŭ ce face asupra scrierilorŭ măhăcene în vol. II din „Cuvente den bĕtrâni".

b). *Urme din vearulŭ alŭ XVI-lea, jumătatea întăiea.*

Cam de pe la 1525 avemŭ o carte destulŭ de mare, scrisă în acestŭ dialectu, cunoscută sub numele de „Codicele Voronețeanŭ“ sau de „Manuscriptulu de la Voronețŭ“. Cartea ieste scrisă de mână pe hârtie și-ĭ unŭ „Apostolŭ“; a fostŭ aflata de d-lu profesorŭ *Crețu* la mănăstirea Voronețu în Bucovina. De pe marca de fabrică a hârtieĭ se vede că a fost scrisă cam pe la anulu însemnatŭ maĭ susŭ. Apostolulŭ ieste tradusŭ din slavonesce și se pare a fi o copie de pe o traducere făcută celŭ puținu în jumatatea întăiea a veaculuĭ alu XV-lea. Pentru a sprijinì acéstă parere ne întemeemŭ pe forma клѣмѧ сє=*cliamă se*=*chiamă se*, care nu se potrivesce cu textulŭ celălaltŭ, în care pretutindenea grupa *cl* cu *l* muiatu a trecutŭ în *ch*. Cum scimu în tótă Daciea luĭ Traianŭ găsimu acésta grupă, până în întăiea jumătatea veaculuĭ alŭ XV-lea, ıétă de ce amŭ pune data cărțeı de pe care a copiatŭ celu ce a scrısŭ codicele Voronețeanu în acelŭ timpŭ. Formele *ultà* și *ultătoriŭ* cari se întâlnescŭ în acestŭ Apostulŭ se potrivescŭ întocmaı cu *utà* alu Istrieniloru, care după regula lorŭ speciala și-a pierdutŭ pe *l*. Aceste forme ale verbuluĭ trebue decı sa facă parte din dialectulŭ cu *n*=*r* și păstrarea luĭ *l* se explică prin aceeă că *i* va fi cădutŭ din vechı timpurĭ. Totŭ din acestu dialectŭ va fi întratŭ *ultà* și în manuscriptele de pe cari s'au tipăritŭ scrierile ḑise ale luı *Coressi*.

Bucata ce urméză amŭ ales'o anume ca să cuprindă

formele : *cliamă se*, *ultà* și *ultatoriŭ*. Totu pentru începutulŭ veacului alu XV-lea vorbesce forma *me* la pronumele personalŭ, în locŭ de *mĕ* cum o vedemŭ în alte scrieri mai noue. Dicemŭ că forma *me* ne trimete către începutulŭ veacului alŭ XV-lea pentru că din acea vreme avemŭ : Жѹмєтатє în locŭ de Жѹмѫтатє. De altŭ-feliŭ limba Apostolului a fostu înnoită în câtu nu póte sluji de câtu ca probă de limbă pentru începutulu veacului alu XVI-lea.

Publicămŭ aice douĕ capitole din codicele Voronețeanŭ după textulu tipăritŭ de D-lŭ *Sbiera* *). Amintimŭ numai de o psaltire care a fostŭ în biblioteca d-luĭ Sturza de la Șcheea, și care psaltire se află acuma la Academiea română în Bucuresci. Acéstă scriere ieste maĭ mare de câtu Apostolulu, care de alt-feliŭ nicĭ nu-i întregŭ.

Din faptulŭ că ierau cărți beserecescĭ scrise în dialectulŭ cu *n=r* (și anume întrebuințate de bună samă de vreme ce au însemnărĭ pentru a se scì când să se cetéscă o parte óre care di'ntr'însele) urméză că Românĭ cu acestŭ dialectŭ trebue să fi trăitŭ în numĕrŭ mare, să fi alcătuitŭ sate întregĭ în Moldova de susŭ, celŭ puținŭ, căcĭ n'amŭ putea crede că preoții ceteau ómenilorŭ, într'unŭ dialectŭ care dacă nu s'arŭ fi vorbitŭ trebuea să se pară caraghiozŭ.

---

*). *Codicele Voronețeanŭ* cu un vocabulariŭ și studiu asupra luĭ de Ion al luĭ *G. Sbiera*. Cernăuțĭ, 1885.

CAP 25.

(Pag. 64, *Codicele Voronețeanŭ*).

Шифистоуамоупреемидеспоусоу дꙋпътрензилесоуисе. ꙟтрꙋїе рꙋсалимьдї.ꙟкїесарїѧ. шиспоусеръоуиархїерени, ши.ꙟигъїоуде илорꙋспренавелꙋ. широугаелꙋчерѣбоу.ꙟръгатеспреелоу. селтре мицъелоу.ꙟтрꙋїерꙋсалимꙋ. хиклешигъфъчаселꙋоучигъелꙋпре кале. ꙗръфистоуѕисесестръжоуꙗскъпавелꙋ.ꙟтрꙋкїесарїꙗ.ꙟис оушкоуроуидꙋврѣсеꙗсъшичеꙗчесънтꙋтари.ꙟтрꙋвоинциче. ад оу.ꙟръсешичеедебърбатоулꙋачестасегръꙗскъспрї.ꙟисꙋ. шилък оуи.ꙟтрꙋиншїималимоултедеѕѣчеѕиле. дѣчидецїї.ꙟисе.ꙟтрꙋкї есарїꙗ. шидемърѣцашеѕꙋспрецюдекаре. дѣѕисеселдꙋкъпаве лоу. адꙋсꙋфоуелоу. дечеꙗчестадї.ꙟтрꙋїерꙋсалимьчеселдꙋрасеїоу ден. винемоултеѡишигръиадꙋчѣспрепавелꙋчѣлечеиоулепоута ꙟипенце. ръспоунзъндꙋелоукънече.ꙟтрꙋлѣцаїоудеꙗскънече.ꙟ трꙋбъсѣрекънече.ꙟтрꙋкїесарючевагрешїю. шифистоуврѣїоуде илорꙋбоу.ꙟиръгатесецꙋрꙋꙗскъ. ръспоунселоупавелꙋшиѕисевер и.ꙟтрꙋїерꙋсалимьсесоуи, шиаколоцюдецꙋдерептꙋлчѣсташеꙗи деламе.ꙟре. ѕисепавелꙋ.ꙟцюдекарѣлоукїесарюсъитоустъндꙋюѡ мисекадецюдецꙋапреемн. еїоудени.ꙟтрꙋнемикъноуиѡбидꙋиюка шитоубї.ꙟрецїи семоу.ꙟтрꙋнедерептатефичючевадостоиникъ морцїеи. ноумелѣпъдꙋдеамоури. ꙗръсеноуꙗстенемикъчеачеци ꙗспреме.ꙟреклеветескоу. немикъноумепоатеачелорада. кїесарю кїеми, атоуиче, фистоу.ꙟтребъсекоусвѣтиичїи. ширъспоунсе кїесарюспреции. кътръкесарюсемерци. детрекоуръѡарекаре ѕиле : Ꙗуриꙋ.ꙟпъратꙋ, шиверникїе. дешїнсеръсе.ꙟтрꙋкїеса рїꙗкоумꙋсесърꙋтефистоу. шикамоултеѕилепребъндиачїе. дѣ

чифистоуспоуселоуꙟпъратоучеедепавелоу. оуꙟбърбатоуциче ѡарекареле:фоуглоуꙗстелъсатоуде филикоу. деелоудекафоуꙟ трȣїерȣсалимь. ивирърхїеренишибътръꙟрїи, їоудеециичеръидȣ спрїꙟсоупъръ. шикътръенръспоуꙟишȣ. къноуенърабоулȣрим лѣнилȣрȣседѣврȣѡмоуспреперире. аинтепъꙟръноуклеветиничїи винаꙟтрефѣцепоуренворȣ. локоудефелелѣтоупреемѣцѣедегре шалъцюдецȣ. едекаседдоурарѣенаничꙟнечеоуѡпестꙟлъноулъфе чю, демърѣцашиѕȣюспрецюдекаре. шиѕешоуседдоукъбърба тоулȣ деелоустътȣръклеветиничїи. шинечеоуръбиꙟноуадѣсеръ дечемипърѣмїеꙟтребареѡарекарѣдеасакредїꙟицъꙟитотȣкип оулȣавѣкътръелоу. шидеѡарекареїсмортоу. епавелȣспоуꙟрекъ ꙗстевїоу [сфиш цоїен] Шиномепречепѣеоуделачастачѣрередѣ чїигръиюсемѣргъꙟтрȣїерȣсалимь. шиаколосецюдечеседелчаст ѣ. елоупавелȣѕишȣвегїꙟтоусефїе. ꙟтрȣцїоутȣлȣкоуратоулȣи, поръичїю. селвѣгїепъꙟръвоютремителакесарю. шиѕиселгрипȣ кътръфистȣврѣрѣшиеоуꙟисоумиселȣѕоу. елȣѕиседемъꙟрѣцъ лоуѕилȣвернелоу. шиадолѕидемъꙟрѣцавеꙟреагрипа. шиверни кїекоумоулатȣгъꙟидȣшиꙟитраръꙟтрȣаскоултаре. коумиꙗшїи шикоуиърочицїичетацїенишидекаѕисефистȣадȣсеръпавелȣ. дѣ чиѕисефистоуагрипоꙟпъратȣ. шитоцикъциалоувеꙟритоукȣнои бърбаци. ведецичестапрїꙟтрȣелȣтоатъмоулцимаїоуденлорȣ сȣпъраръме. ꙟтрȣїерȣсалимьшиаичиа. шистригъндȣкъноуисека девїоулфиелоумаимоултоу. ееоуꙟицелеишоукъиаоуфаптоунече оуравинъкоумȣсефїедостоиникоуморцїеи. шиꙟсоуншицїѧачес таклѣмъсевътахоулȣшицюдеклюсетремицȣелоу. дѣчидеелоуа лесоучесескрїоуиамоу. домноулмїоу, шиадȣшȣелоуꙟраинтѧвоас тръ. маибрътосȣꙟтретиреагрипоꙟпърате. шидекаꙟитребарѣ

фоуамоуческрїевитѣщемипаретремицъ.ꙟндȣф оуглȣлȣеноучес ънгоувинеспре.ꙟсȣласемна.

(Pag. 110, *Codicele Voronețeanŭ*).

Зборѣскатремѣтереалȣїꙗковȣ. [мїеркоурі ꙟласъп] делаїꙗковȣзборѣскатремѣтере Іаковȣ алоуднѕеȣшнадилоуиїсхсшербȣ. адоаѡаспръѯѣченѣмоуреленоу їсраильсебоукȣресе. шитоатъвоукоурїꙗселвеци ꙟ рацїимїен. кън дȣ.ꙟтрȣнъпасти.ꙟнготоу кипоулкъдеци. щїиндȣкънспитакоулв оастръкредї.ꙟнцъф ачеребдареꙗръ.ребдарѣлоу крȣдесфръшитоу есинъ. сефницис фръшицнши.ꙟтотоу.ꙟтреци. нечеꙟтрȣоурални псици. ꙗръсенещїредевоимипситоуꙗстедемѫндрїесечаръдела днѕеȣчелачедътȣтоурорȣ, простȣшинепонослȣиндȣшидасевл лоуи. сечаръкоукредї.ꙟнцънемикъгъндиндȣсекъчелачесегъндѣ щеаѕѣмъ.ꙟръсеоуиндеенмарїен, де въигоулепъдатъшивънтоу ръндȣсе сеноуинпаеѡмоулȣначелȣникъпреемѣщечевадееладнѕеоу. къвърбатоулȣкоудоаи коуцетеноуꙗстеашеѕатоу.ꙟтроуканлеса ле. дѣчиселлоудесефратеечеласмеритоулȣ.ꙟтрȣ.ꙟръдцимаса. ечеꙗбогацїи.ꙟтрȣсмеренїаса. къамȣкоумоуе фроарѣербилорȣче трече, декастрълоучесоареекоузъдȣхоулсѣкъꙗрба. шифроа рѣенкаде. шидоулчафрȣмсѣиеафѣцеен, енпїареашашибога цїи.ꙟтроуꙟблетелесалевещеѕескȣферичедевърбатолоуȣчелачерѣ бдънъпасти. къчелачевафиинъпъстоуитоу. преемивакоуроуръ девиацъ. чѣчеѡцюроуиднолоулȣчелорачеюбескоуелоу. шинимень пъстоуитоусеноугръꙗскъкъделаднѕеоунъпъстоуитоусънтоу. къднѕеȣамоуноуенъпъстȣиторюрѣлелороу ноунъпъстоуꙗщени мїꙟрилечечї.ꙟрескоуиспитѣщеседеалесалепохтиритрасоушипрѣ

чъститоу. дѣчипохта.ꙟчепънд8нѧцѥсепъкатоу. шидекасес
фръшацѥнъкатоул8нацѥмоарта. ноувъблъзнирецифрацїнмїен
чеꙗдрацїн. тоатъдарѣвоу.ꙟръшитотоудароул8десфръшитоу
десоус8ꙗсте. дешї.ꙟсоуделататъл8лоумирилор8. шиделаелоун8
ꙗстескї.ꙟбацѥ. саоуадаоуцерѣоу.ꙟбрелор8. броуамоушинъск8
кънкоук8вънтоул8челадѣдевъроул8 афинондї.ꙟтр8.ꙟтъюбр8ра
дезндрилелоуи. [сфш мїер] Дѣчи.фрацїнмїенчеꙗдрацїн, се
фїетотоуwмоул8коуроунд8алоуѳн. шиамънатоуагръншиамъ
натоу.ꙟтр8мънїе. къмънїаамоувърбатоул8ндерептаталоуниди
ѳеоуноулоукрѣѳъ дѣчипърънцитоатъспоуркъчюрѣ. шиpъмъ
шицелереоулоуи. ꙟнтр8блъндѣцепреемницинистовоул8. к8вънто
челачепоатеспънсоуц летелевоастрефици ꙟ ъкъторикоувънтоу
л8ноун8манаскоуатъторн. коуцетънд8.ꙟтр8сї.ꙟрекоум8ꙗстеас
коулатъторюл8коувънтоул8н.еноуфъкъторючелаасѣмъръсевъ
рбатоул8ничелоуꙗчешисокотацѥ ꙟ ацац нрїенсале.ꙟтр8wгландъ.
сокотишисї.ꙟцешиседоуче. шиачїешиоулатъкоум8ера. ꙗръчела
чесепаѣкѫ.ꙟтр8аѣчедесц ръшїтоушислободълъкоуꙗцѥ. ачела
ноуꙗстеласкоулатъторюшиоулатътоторю(!). чец ъкъторюл8кроу
л8начелаферикатоу.ꙟтр8 ꙟ ачирилесалеꙟива. десенецїꙟрепацен
кредї.ꙟчосоуа ꙟи.ꙟтр8вон. не.ꙟфръръжнд8шилимбасачеблъзнѣ
цѥ.ꙟремаса. ачелоуꙗастедешартъкредїꙟнца. екцедїꙟнцакоу
ратъшинеспоркатъделаднзе8татъл8ачастаꙗстесечѣрцетесър
ачїншивъдоуwле. ꙟтр8скръбїалор8. шинеспоуркатоусешиц ер
ѣскъсїꙟределоуме. [сфъш цон]

Observațiĭ. Dacă observămŭ acestu dialectŭ, găsimŭ într'însulŭ maĭ întâiŭ tóte fenomenele fonetice comune celorŭ treĭ dialecte românescĭ, adecă pe cele despre ca-

ri amŭ spusŭ că trebue să se fi întâmplatŭ înnainte de despărțirea Românilorŭ în treĭ grupe deosebite.

Aice ne vine maĭ ușorŭ de doveditŭ, de vreme ce fenomenele nu-sŭ mascate ca la Istrieni prin o evoluție specială și sub o înriurire străină așà de tare în câtŭ chiar organisarea năuntrică a limbeĭ a fostŭ zdruncinată. Așà gasimŭ în codicele de la Voronețŭ: prefacerea luĭ *a* în *â*: ѫремѫ=ârema=*ânemă*, крещїѫре=*creștinre*=*creștini* (decĭ unŭ cuvîntŭ în care *a* a trecutŭ în *â* apoĭ *â* după *i* în *i*); prefacerea luĭ *a* acc. urmatŭ de *m* în *ă*: *lucrămu* etc; prefacerea luĭ *e* în *ie*, a luĭ *e* în *î*; a luĭ *e* în *i* înnainte de *n*, *mp*, *mb*: *argintu* etc. (despre formele ca *menre*, *impenge* amŭ spusŭ în urmă că trebue să fie pricinuite prin analogiĭ); a luĭ *e* în *ea* când în silaba următóre ierà *ă* orĭ *e*; a luĭ *o* în *u*; a luĭ *o* în *oa* (faptŭ care întăresce presupunerea nóstră în privința Istrienilor); a luĭ *o* acc. fin. în *ă*; prefacerea luĭ *â* în *i* după *i*; a luĭ *â* în *u*; a luĭ *ă* acc. în *e* după *i*. Arŭ fi de prisosŭ chiar să maĭ lungimŭ înșirarea atâtŭ în privința vocalelorŭ neaccentuate câtŭ și în a consónelorŭ.

Să trecemŭ maĭ bine la deosebirĭ. Din fenomenele speciale Istrienilorŭ aflămŭ la celŭ ce a scrisŭ codicele Voronețeanŭ numaĭ prefacerea luĭ *n* vechiŭ în *r*: адоура =aduna, арирѫ=arină=nasipŭ, бїѫре=binre=bine, боуѫрѫтате=bunrătate=bunătate, боутеџюрѣ=bootegiurea =botegiunea, чїѫре=cinre=cine, демѫѫрѣцѫ=demânreață, депреоурѫ=depreură=depreună (di'mpreună), џюреле=giunele; џеѫрѫѫкїеле=genrunchiele=genunchele,

џеꙟрȣрѣ=genrurea=genunea (oceanulŭ), ꙟнтȣрѣрекȣ= înturearecu=întunearecu, ꙟнцелепчюрѣ=înțelepciurea= înțelepciunea, ꙟрелȣ=ârelu=ânelu (inelŭ), марџнре=margire=margine, ноѵмере=numere=numene (înm. dele nume), ѡамерн=oameri=oameni, претȣтїꙟдирѣ=pretutindirea=pretutîndenea, роѵширѣзе=rușireze=rușineze, стрїирȣ=striiru=striinu (străinu), сȣспїꙟрарецн=suspinrareți=suspinareți, оѵрȣлȣ=urulu=unulu, верерї= vereri=veneri, верирȣлȣ=verirulu=veninulu.

Totŭ ce amŭ ḑisŭ la Istrienĭ despre vechimea acesteĭ prefacerĭ se potrivesce întocmaĭ și acolea; prefacerea ieste maĭ nouă de câtŭ a luĭ *a* în *â* și de câtŭ a luĭ *â* în *ì* (din grupa *íâ*) de asemenea maĭ nouă de câtŭ trecerea luĭ *n* în *n* muiatŭ. Și la acești românĭ prefacerea a avutŭ locŭ în elementele latine și cele cîte-va cuvinte slave orĭ grece întrate din vechiŭ. Celelalte maĭ nouă au remasŭ neprefăcute la Istrienĭ ca și la ceĭ de pe la noĭ.

Cum că Româniĭ cu acestŭ graiŭ au fostŭ amestecațĭ cu de ceĭ ce aveau *n* păstratŭ se scie, de aceea ie firescŭ lucru să întâlnimŭ, chiar și în manuscriptulŭ de la Voronețŭ : коѵноскȣ, стрѫминаре, etc..

Despre cuvîntulŭ анȣ nu trebue să ne mierămŭ că-lŭ aflămŭ cu *n* neprefăcutŭ în *r*, pricina póte fi că *n* de acolea fusese dublu, totŭ *an* au și Istrieniĭ. De asemenea găsimŭ atâtŭ la Istrienĭ câtŭ și în Apostolŭ *puțină* nu *puțiru*.

O deosebire între acestŭ graiŭ și celŭ Istrianŭ ieste că se află în locŭ de *r* făcutŭ din *n*, adesea *nr* (нр orĭ ꙟр).

La Istrienĭ amu arĕtatu ce fenomene nouĕ s'au petrecutŭ la dînşiĭ, di'ntre acelea numaĭ trecerea luĭ *n* în *r* ieste comună şi graiuluĭ din codicele Voroneţeanŭ.

De altu-feliŭ în acestŭ codice nu aflămŭ următórele fenomene observate la Istrienĭ :

a). Sunetulu ч n'a trecutŭ în ţ nicĭ o dată în graiulŭ Codiceluĭ, nicĭ џ făcutŭ din г în *z*. Exemple sîntŭ destule chiar în bucata pusă aice. La Istrienĭ prefacerea s'a făcutu multŭ maĭ tare de câtŭ la Macedonenĭ, căcĭ s'a prefăcutŭ şi *ce* din *cíune*, *cíos*, *cíor* în ţ ; pe de altă parte se pare că nu s'a produsŭ unŭ ţ destulŭ de asemănătoriu cu ţ făcutu din *t*.

b). џ făcutŭ din j (*i* consónă) orĭ din *d* urmatŭ de *i*+o acc. nu s'a schimbatu în graiulŭ Voroneţeanŭ ; pe când la Istrienĭ, a trecutu în *z* şi *j* (ж).

c). *L* nu s'a pierdutŭ în *albu*, *altu* etc.

d), Grupele *ea* şi *oa* nu s'au redusŭ la *e* şi *o*.

e). Sunetulŭ *â*, *î* câtŭ şi *ă* s'au păstratŭ neschimbate n'au suferitŭ prefacerile studiate la Istrienĭ.

f). Apostolulŭ are ѕ (dz) şi ѯ orĭ з (z).

g). Dialectulŭ din Apostolŭ are pe *u* finalŭ păstratŭ aprópe totŭ deauna.

Dar pe de altă parte dialectulŭ Istrianŭ a păstratŭ unele sunete maĭ arhaice de câtu Apostolulu.

a). Grupele *cl*, *gl* s'au păstratu . la Istrienĭ, în Apostolulŭ găsitŭ la Voroneţŭ le aflămŭ schimbate în *ch* şi *gh* (cu excepţiea de кл'ѣмъсе) ; dar dacă ne-amŭ suì numaĭ până în jumătatea întâiea a veaculuĭ alŭ XV-lea de bună samă şi la ceĭ de pe la noĭ grupele arŭ fi ca la Istrienĭ.

b). Sunetele *l* și *n* muiate, la Istrieni s'au păstratŭ, în Apostolu *l* s'a pierdutŭ (afară de în *ultà*) și *n* de asemenea afară din câte-va forme: ꙟнтѫнн, спꙋню, ꙟнтѫна, цн.ꙟнїетоаре, несꙋпꙋнї.ꙟдꙋсе, etc.

c). Prefacerea lui *e* precedatŭ de labiale în *ĕ* o aflămŭ în exemplele citate din veaculŭ alŭ XV-lea (1445 și 1453) precum și în Apostolŭ. La Istrieni nu există. În Apostolu numai pronumele personalŭ *me* nu se află putemŭ dice nici o dată sub forma *mĕ*.

Față cu limba literară de a-di ieste de observatŭ că în Apostolu prefacerea lui *e* în *ĕ* după *s*, *ș*, *ț*, *z*, *ḑ* lipsesce aprópe de totu și puținele locuri unde o aflămŭ se potŭ explicà prin înriurirea altui dialectŭ romănescŭ. În adevĕru se vede ușoru că în Apostolŭ nu-i organică prefacerea, de vreme ce se întâlnesce așà fără nici o regulă statornică și rarŭ de totŭ. Pe urmă în Apostolŭ lipsescŭ cu desăvîrșire înmulțitele cu *ă* acc. de la substantivele femeesci cu *a* acc. la singuritŭ. Așà *lumănrare* (luminare) are la înm. *lumănrari* și nu *lumănrărĭ* de asemenea *cetate* are *cetați*, *bunrătate*, *bunrătați*, *cale* are *caĭ*, *întrebare* are *întrebări*. Noi scimŭ înse că fenomenulŭ s'a întâmplatŭ în puterea unorŭ analogiĭ și anume în dialectulŭ celŭ care avea prefacerea lui *e* în *ĕ* după *s*, *ș*, *ț*, *ḑ*, *z*. În manuscriptulu de la Voronețŭ neexistândŭ prefacerea lui *e*, n'avea de unde să se întâmple analogiea. Alte particularități ale dialectului se vorŭ vedea la analisarea bucăței. Mai notezŭ încă că dialectulŭ n'are deasemenea de câtŭ une ori prefacerea lui *i* în *î* după *ș*, *ț*, *z*.; deci că nu s'a întâmplatŭ într'însulŭ.

3). *Scrierile luĭ Popa Grigorie de la Măhaciŭ.*

Acestŭ scriitoriŭ a trăitŭ la Măhaciŭ în Transilvaniea în vecinătatea orașuluĭ Turda între aniĭ 1580—1619. Amŭ reprodusŭ aice ca probe de limbă treĭ bucățĭ : una de pe la 1580—1583 unŭ fragmentŭ di'ntr'o rugăciune pentru scosŭ draciĭ, alta de pe la 1600 „Cuvîntŭ despre viéța și mórtea luĭ Avram, cum a venitŭ arhanghelulŭ să iea sufletulŭ luĭ, și în sfîrșitŭ o predică scrisă la 1619, cea de pe urmă din scrierile cunoscute ale acestuĭ popă. D-l Hâjdău, în studiulŭ ce face asupra acestuĭ dialectŭ, ne spune că Româniĭ au venitŭ la Măhaciŭ de prin veaculŭ alŭ XV-lea și în parte póte chiar pe la începutulŭ veaculuĭ alŭ XVI-lea. Prin începutulŭ veacului alŭ XVII-lea încă totŭ se vorbea dialectulŭ cu *n*=*r*, acuma n'a remasŭ acolò pe locŭ nicĭ o urmă. Gr iiulŭ luĭ popa Grigore ieste multŭ maĭ tare amestecatŭ cu forme din dialectele celelalte doué. Astŭfeliŭ în câtŭ chiar de pe compararea între graiulŭ din Apostolulŭ de la Voronețŭ, cu celŭ de la Măhaciŭ se póte scóte încheere că trebue să fie maĭ vechiŭ celŭ di'ntăiŭ. Pentru a nu repețì în zădarŭ cele spuse la Istrienĭ câtŭ și la Apostolulŭ de la Voronețŭ voiŭ înșirà numaĭ deosebirile între aceste doué graiurĭ :

a). *u* finalŭ ieste multŭ maĭ adese scurtatŭ de câtŭ la Voronețŭ.

b). Prefacerea luĭ *e* în *ĕ* după *s*, *ț*, *ḑ* etc. multŭ maĭ désă.

c). Substantivele femeescĭ cu *a* acc. la singuritŭ facŭ înmulțitulŭ celŭ sfârșitŭ în *i*, cu *ă* în loculŭ luĭ *a*

de la singuritŭ : четъцн (pag. 53 „Cuv. din betrânĭ“ vol. II) în „Повѣстѧ сфинтее Доуминречи“. În legenda luĭ Avraam aflăm *kaile* nu *căile*. Dar numărul înmulţitelorŭ de acestŭ feliŭ fiindŭ fórte puţinŭ numerosŭ în texturile măhăcene, nu ne putemŭ face idee lămurită câtŭ de întinsŭ va fi fostŭ fenomenulŭ acesta ; totu-şĭ *cetăţi* şi încă altele càte-và faţă cu unŭ singurŭ exemplu cu *a* păstratŭ, ne dovedescŭ că înriurirea dialectuluĭ nu *n* păstratŭ dar cu labialele schimbate ĭera multŭ maĭ complectă la sfârşitulŭ veaculuĭ al XVI-lea şi începutulŭ veaculuĭ alŭ XVII-lea de câtŭ fusese la începutulŭ veaculuĭ alŭ XVI-lea.

d). Prefacerea luĭ *i* după *s*, *ţ*, *ḑ* etc. în *î* se află maĭ desŭ în texturile măhăcene. Şi acéstă prefacere cum vomŭ vedea ĭeste totŭ din dialectŭlŭ cu labialele schimbate înnainte de *i*.

Dămŭ aice câte-và bucăţi, cele pomenite maĭ susŭ.

FRAGMENT.

.....хѡм. шн Мисахѡм. шн Аведнаг. ѡпреск8-те дїаволе. к8 челе дѡа л8мнри. че-8 фък8т8 домн8л. сѡареле онлееи. шн л8ра нопцїен. сѫ наибн п8тѣре а стрика немикъ ꙟ крещнрн. ѡпреск8-те дїаволе сътан8. к8 херовимїн шн к8 серафимїн л8н іс. хс. шн кънтарѣ нетък8ть. шн к8 ал ностр8 глас8. сь не фїе де фол8с8. шн де исповеданїе. шн акоум шн п8р8рѣ. шн ꙟ вечїе де вѣк8 амин.

помѣни ги доуше рабь бжїе Григорїе въ wставленїе грѣхwм въ црство несiйн.*)

Cuvînt despre viéța și mórtea luĭ Avram, cum a venit arhanghelul să ĭea sufletul luĭ.

Къндо тремѣсе домноул архаггль Михаиль: кътръ Аврам. ши коу бокорїе. съ ia соуфлетол. юбиторюлȣи ла wаспеци Аврам. ши дищинсе архаггль соупт8 кодр8.**) ши ф8 ка оу кълъторю. ши авѣ Аврам попȣрѣ***) лѣце фъръ wспе. съ но мъръниче. ши ꙟтр'ача врѣма. ꙟкисе бръжмашоул. тоате каиле.*) съ н8 мѣргь wаспе. лаі каса лȣи Аврам. ши ф8рь. е зиле де но мъꙟкъ немикъ. ши гръи фїюлȣи съ8. лȣи Ісак8 ши ешим8 доаръ врем ведѣ.**) оундева | вр'8 wм8. съ-ль адȣчем8 ел8 ла каса ноwстръ. къ ам8 ꙟпоциниъ-се соуфлетол мїе8 ꙟ мере. ши еширъ. ши възȣръ. архаггль Михаиль ка 8 къльторю wспе. ши ꙟтребаръ ел8. де оунде еще. архаггль зисе де сос8 съмт8.***) Аврам зисе блъм8 съ пръꙟзим8. архаггль зисе. маре

---

*) D-lŭ Hâjdău explică „хом ши Мисахом" cu: „prin Sidrah", „prin Misah" și ne spune că formele din textŭ sîntŭ ablative slavice păstrate fără schimbare. Bucata ĭeste o parte din o rugaciune pentru scosŭ dracĭ.

**) кодр8=munte.

***) Din greșală, trebue să fie *porurea*.

*) каиле nu кънле ne arată forma veche, cum arŭ fi fostu în manuscriptulu de la Voronețŭ.

**) *vrem vedea*=amŭ vedea.

***) съмт8=sîntu=sintu.

требѫ*) амȣ. ши оустенитȣ съмтȣ. ѕисе Ꙗврам съ юбещие домнол тȣ. архаггль ѕисе слабȣ съмть пичоареле мѫ дорȣ. ши ѕисе Ꙗврам лȣи Ісакȣ фїюлȣи съȣ. до-те ак'сь. ши адȣ калȣлȣ. съ дȣчемȣ честȣ ѡ | спе ко нои. архаггль ѕисе но оустени фечорȣл. че блѫмȣ кътилирȣ.**) грънидȣ мѣрсерь, кътръ оуꙟ арбȣре. ши ꙟкиръ-се пъръ ла пѫмѫнтȣ. ши гръи сфинть. сфинть. сфинть. гръаще праведникȣлȣи. Ꙗврам ꙟи пѫрѣ къ дерептȣ елȣ се ꙟкирь леминȣл. ши гръи пѫи-рѫ ачиа ноџїа чире мѣрџе. кȣ нѫꙟсȣ. ши ꙟтрарь ꙟ каса лȣи Ꙗврам. тремѣсе Ꙗврам Ісакȣ съ адꙋкѫ. оуꙟ бербѣче. ши ѕисе. ши ѕисе Сареен адȣ лѫоуторюл ши лъ ѡспеле ачестоа пичоареле, къ асте оустенитȣ. ши лȣа лъоуто-рюл, ши-и спѫлѫ пичоареле. ши бъѕȣ къ фъръ пелицѫ асте. ши ѕисе лȣи Ꙗврам. ачасте пичоаре но-соу де ѡм. че съмтȣ де чеи треи че пердорь Содо | молȣ ши Гоморȣл. атонче Ісакȣ ѕисе кȣ мѫние. ѡ къче кȣ фокȣл арсе ши къче ѡспеле. че асте дела ꙟпѫратȣл черюлȣи. Ісакȣ фѣче мѫꙟкаре. ꙟр ачела час архаггль се досе ꙟ џерое***) р'апȣсȣл сорелȣи. къндо се адора. ꙟнџерїи. ши се ꙟкирь домнолȣи. гръи домне Ꙗврам вѧ съ дѣ мїе карне де бербѣче. де съ

*) требѫ=treabă ne arată că nu trebue să punemŭ mare temeiŭ pe челе din fragmentulŭ de maĭ susŭ pentru a admite că *ea* trecuse în *e* cândŭ ĭerà *e* în silaba următóre.

**) кътилирȣ=câtinelŭ=încetişorŭ.

***) Se pare că trebue џерорe, cum a şi presupusŭ D-lŭ Hâjdău şi cum s'a şi aflatŭ în „Manuscriptulŭ de la Voronețŭ" џерȣре şi la Dosotheiu џенȣне=oceanŭ, mare.

мѫрънкꙋ че ми ѕичи. домноꙋл ѕисе лꙋи че ци ва поре ꙟ-
раинте мѫрѫꙟкѫ. нѫрѫшь деци.ꙟнсе ꙟцерꙋл. ши афлѫ
маса гата. ши мѫꙟкѫ Аврам. кꙋ ꙟцерꙋл. ши гътѫ патꙋ
де ѡспеци. ши се колкаръ. ши ꙟ мїазѫноапте сколъ-се І-
сакꙋ. динꙟ патꙋл съоꙋ. ши стѫтꙋ ꙟраинтѣ оушиеи касеи.
гръи кꙋ глас маре. пърините пърин | те. дешкиде съ сърꙋтꙋ.
фръмсециле фѣцїеи тале. къ де акомꙋ ничи динѡрѫ. но
те вою ведѣ. аꙋѕи мꙋмѫса кꙋрсе ши дешкисе. ши ла А-
врам ꙟтръ. ши лꙋ сърꙋта ши плънцѣ. ѕисе Аврам спꙋ-
не-ми фѫтꙋл мїеꙋ. че плънци. Ісакꙋ ѕисе. пърините пъ-
рините. оуꙟ висꙋ възꙋю. абѣ кꙋрꙋрѫ ꙟ капꙋ. ка соареле.
ши-ми ѡ лꙋа ѡаспеле ачеста, възꙋ пърините ачеста ѧсте
ꙟцерꙋл. ши е тремесꙋ съ те ѧ. ши лꙋ стринце ꙟ браце.
ши лꙋ сърота. ши амарꙋ плѫнце. Аврам ꙟкъ плѫнце. ꙟ-
церꙋл ꙟкъ плѫнце. Сара ꙟкъ плѫнце. лакрѫмиле ꙟцерꙋ-
лꙋи ѧле се фѫче пїетри фъръ прецꙋ. Аврам ѕисе доамне.
споꙟре-ми чине ещи тꙋ. архаггль ѕисе еоу сѫмтꙋ архаггль |
михаил. ши съмтꙋ тремесꙋ. съ ѧꙋ софлетꙋл тъꙋ. Аврам
ѕисе доамне съ фїꙋ дꙋсꙋ кꙋ трꙋпꙋл. ла домнꙋл доамне.
атонче ꙟнцерꙋл сꙋи ꙟ черю. ши кꙋ фрикъ гръи кътрѫ дом-
ноꙋл. ши-и порѫнчи домнол. съ ѧ Аврам кꙋ трꙋпꙋл. ши
дꙋсе елꙋ. ꙟнцерꙋл ꙟ черю. ши мѣрсе Аврам. кътрѫ прѣ-
столꙋ. ши се рꙋгѫ домнолꙋи. ши фꙋ дꙋс ла прѣстолꙋл
херꙋвимилорꙋ. акꙋлꙋ амꙋ мира-се. тоате силеле черюлꙋи.
де Аврам. ши ѕисе домнол. кътрѫ ꙟцерꙋ до-те кꙋ юбито-
рюл мїеꙋ кꙋ Аврам съ вазъ тоате фѫптꙋра. ши фїе лꙋи
ка ва гръи аша. ши пꙋрчѣсерѫ. ши възꙋ оу ѡмꙋ ꙟтрꙋꙟ

скаоунȣ ꙟраатȣ. шиѕѫндȣ ꙟтрȣ блѫꙟѕира раюлȣи. кȣ мȣлгѫ фрѫмсѣце. ꙟтрȣ оу час. боукоура-се допѫ ач | ѣ моуатȣ плѫнџе. ши ꙟтребѫ Ꙗврам ꙟџерȣл ѕисе доамне. чеꙟре іасте ачеста ѡмȣ че аша фаче. архаггль ѕисе ачес-та-и фѫкотȣл ꙟтѫи Ꙗдам. амȣ кѫндȣ вѣде софлетеле. дерѣпте. трекѫндо ꙟ раю атонче се весе[лѣ]џе. кѫндȣ вѣде софлетеле грешницилорȣ. трекѫндȣ ꙟ мȣꙟкѫ. атончи врѫтосȣ плѫнџе. ши ѕисе ѡ феціе міен кȣмȣ в'аци сѫблѫ-ӡнитȣ.... |

Fraţi Dragi.....

Фраци драџи асколтаци сфинта їеѵгліе че сѫ грѫѧще домниелȣрȣ вѡастре де бине сокотици ши аѡаци аменте че грѫѧще домнеѕеȣ.—

домноу їс хс аша ѕисе сѫ роугѫмȣ-не. їеѵгліе. ꙟтрѫ ꙟн-трȣ челарюль тѫȣ ши ꙟнкиде оуша та. тѫлкованїе че се ѕиче ꙟцелѣџере аша ѕиче. се те ꙟнкиѕи ꙟнтр'ѫрема та. де тоате кȣџетеле лȣміен дешарте. еѵгліе. ѕиче рѡагь-те татѫлȣи ден черю ꙟ фȣришȣ ши татьль тѫȣ ва ведѣ ꙟ фȣришȣ да-ва ціе лаве. ачѣ ѕиче. ши домнеѕеȣ ва ведѣ ꙟрема та фѫрь де хиклешȣгȣ. ши да-ва ціе ꙟ ведѣрѣ тȣтȣрорȣ. еѵгліе. рѡагѫндȣ-вь. сѫ нȣ грѫици рѫȣ ка алте лимби паре-ле амȣ кѫ ꙟнтрȣ мȣлте кȣвен | те але лорȣ лȣѕници ворȣ ф и. нȣ вь асемѫрареци лорȣ. аша ѕиче нȣ кȣ нрема сѫ кȣџеци алте. е кȣ лимба се грѫещи гѫндиндȣ ꙟ-тр'аюре. ка чеѧ фѫцарників. кѫ нȣ вере добѫнди. еѵгліе. щи татѫль вострȣ че в'арѫ требои аинте ꙟкѫ де чершо-

тȣл вострȣ. ши домнезеȣ н.ꙟрима та ши ꙟцелѣџе тоате кȣџетеле тале. ши вѣде тоате ф҄ъцъриле тале. ши плекатȣл тъȣ. анте ꙟнкъ де кȣвынтȣл тъȣ. еѵгаїе. ѕиче. аша амȣ съ въ рȣгаци вои. вои ботезаціи че сеци ꙟ номеле татълȣи ши фїюлȣи ши дхоулȣи сфинть, съ ꙟнцелѣџеци че грънци. ши чире кемаци. ꙟнтрȣ аџюторюль тъȣ. | де нȣ кȣ нрима се нȣ сокотеџи ка чеа ꙟнтȣрекаціи. чее че аȣ ꙟнтȣрекатȣ дȣпъ части лȣме депарiъ де нȣ ворȣ се ꙟнцелѣгь би.ꙟреле съȣ. еѵгаїе. ѕиче. татьль нострȣ чел че еџи ꙟ черюре. а че ши(?) .ꙟнцелепчȣрѣ сȣфлетȣлȣи, ши .ꙟ нрема се ꙟралци асȣпръ де черю. къ домнезеȣ. елȣ аȣ фаптȣ черюлȣ ши пъ[мь]нтȣлȣ. възȣтеле тоате шȣ невъзȣтеле. елȣ џѣȣ датȣ трȣпȣ. дн.ꙟтр'о ф҄ърьнемникь. елȣ џѣȣ датȣ вързȣте. елȣ џѣȣ датȣ ѡкїи. ши мърȣ. ши пичоаре. спре сила лȣи ста | и ꙟ пȣрънчита лȣи се ꙟбли ꙟн лѣџѣ лȣи. къ елȣ џѣȣ датȣ вїаца ши ѕиле кȣ самъ. ши час де морте. ши ꙟвїере де.ꙟ морте. ши ꙟтре елȣ сь стаи кȣ пелица ши кȣ софлетȣл съ даи ръспȣнсȣ. де чѣи лȣкрат кȣ пелица, нече кȣ оу кипȣ нȣ поци трѣче дѣ аче. татъл ѕиче. фїи бȣрȣ, ка ѕисе елȣ де се фїи фїюлȣ лȣи де се ꙟпли кȣвънтȣл лȣи ши ф҄ъгъдȣнта та. че се ѕиче боиuтеџюрѣ та. де се добъндеџи ѡчина ꙟн черю ши дȣлчаца раюлȣи. ши каса татълȣи тъȣ. се те връжмашȣл. ꙟншаль къ тотȣ | менчȣросȣл тат-и е дракȣл. дече се те рȣпсере дела татъл тъȣ де ꙟ черю дȣче-те-вери кȣ елȣ. ꙟ фокȣл нестинсȣ. ши ꙟнтрȣ'нтȣрѣрекȣл дѣ афарь ꙟнтрȣ вїермїи неадȣрмици. юи е скъргчкарѣ диницилорȣ. ши

плѫнџере к8 амар8. ши тоатѫ м8ꙟка. кѫ ел8 к8 пѫкат8л ꙟнтре ши гѫмбосѣџіе ѡм8л. аинте пѫха мѫндріа. тр8фа. лѫкоміе веціа ревнирѣ. лѣнѣ. форт8шаго. ши допѫ ачѣа тоатѫ недерептатѣ. кѫ н8 грѫещи татѫл міе8 че татѫл нострѹ. дерепче | тоци сфинціи л8и се ци фіе фраци дела 8н татѫ фечори мѫд8ларе л8и хс. ел8 ні-и кап8л нострѹ е л8и хс. кап8л і-е ѳе8л8. еvгліе. ѳиче. се сфенцѣскѫ-се н8меле тѫ8. ачѣ ѳичѣ. фѫ н8и сфинци сѫ слѫвѣскѫ-се к8 нои. н8меле славеен тале. кѫ'нтр8 ел8 боѡтеѳат8-м'ам8. се сфинцѣскѫ-се ꙟн с8флетеле ноастре. ши ꙟнтр8 боѡтѣџюрѣ ноастрѫ к8 але ноастрѣ б8ре л8кр8ре сѫ прослѫвѣскѫ-се н8меле славеен тале. н8 лѫса нои се фим рѫн се н8 се ѡкѫрѣскѫ слѫвит8л н8меле тѫ8 | к8 нои че се ла8де. н8меле ст8 ал тѫ8 спре нои крецинріи. ѡ ферикат8 пѫринте че аре фечори ка ачеа че се ла8де ꙟн славѫ к8 еи н8меле л8и :—еvгліе, сѫ віꙟе ꙟпѫрѫціа та. ꙟпѫрѫціа грѫаџіе а доаѡ веꙟретѫ к8 славѫ маре. чѣрем8 се віꙟе дх8л л8и ши мил8и ꙟнтр'ѫремиле ноастре се п8тем8 фаче пре воа л8и. к8 сфѣт8 б8р8. де к8 б8[к8]ріе се аџиептѫмѫ веꙟрет8л л8и. ши ꙟвіерѣ морцилор8 ши џ8дец8л. нѫдѫинд8-не спре мила славеен л8и. ши спре слѫжба ноастрѫ. еvгліе. ши се фіе воа та ка [ш] | и ꙟ черю ши пре пѫмѫнт8 :—к8м8 ꙟ черю ꙟџеріи воа та фак8. ши ꙟпреѹрѫ сѫнт8 аша ши нои десџре пѫмѫнт8 воа та се фачем8. домнеѳе8 маре-и ши ꙟпреѹрѫ к8 тоци сфенціи тѫи сѫ фіим8. еvгліе. пѫꙟрѣ ноастрѫ сѫциѡасѫ дѫ-ѡ ноаѡ астѫѳи. саціѹ грѫаџіе чѣ че асте. фирѣ ноастрѫ че

е ѡнꙋ а фи търіе астъѕи кꙋвѫнтꙋл лꙋи домнеѕеꙋ. а та-и кѫщига де мъꙟре. пеница лꙋи хс. асте пъꙟре стъ-тꙋтꙋлꙋи нострꙋ. ши трезвитꙋлꙋи нострꙋ, ши сфѫтꙋл ши лꙋмиратꙋл. | сѫнџеле лꙋи хс. спре спсенїе ноаѡ, ши спре віаца де вѣчи. рꙋгъмꙋ-въ. астъѕи фѫръ ѡсѫндъ съ не кꙋмерекꙋмꙋ, кꙋ ста пеница лꙋи ши кꙋратꙋл сѫнџеле лꙋи се фимꙋ гата къ доаѡръ пъꙟръ мъꙟре времꙋ трѣче де лꙋме къ ѕисе домноул ꙟ тоате врѣми съ фимь гата. еѵглїе ши ласъ ноаѡ грешалеле ноастре ка ши ной лъ-сѫмꙋ грешищилꙋрꙋ ноштри. дерепче ши дꙋпъ боѡтецюре грешимь ши допъ фъгъ[дꙋ]итъ не рꙋгъм се ласе ноаѡ май въртосꙋ аратъ ноаѡ ка времꙋ ръбдътори съ фимꙋ. къ аша ва лъса елꙋ ноаѡ ка ной времꙋ | лъса виноваци-лꙋрꙋ ноштри. се помениремꙋ реꙋ нꙋ ва лъса ноаѡ. се дѣ-деремꙋ ръꙋ дерептꙋ ръꙋ нꙋ ва лъса. аша нї-и ѕисъ ноаѡ де домнеѕеꙋ. ка времꙋ фаче ной вечирилорꙋ ноштри. аша ши елꙋ ва фаче ноаѡ нетрекꙋтꙋ. еѵглїе. нꙋ не дꙋче ной ꙟ нъпасти. нетаре семꙋ ной кꙋ воа-не ꙟ испити. къ ис-пителе сѫнтꙋ але ей ноастре кредиинце съ авемꙋ ръбдаре. де се не рꙋгъмꙋ кѫндꙋ времꙋ къдѣ къ дѣꙟ испите се нꙋ ꙟтинищи фимꙋ. де нъпасти. че кꙋ ащюторюл лꙋи домне | ѕеꙋ ръбдаре се авемꙋ ши лꙋкрꙋ десесфъришитꙋ се прїими-мꙋ. къ чела че-ль ꙟвенче испита каде ꙟ нъпасте. ши ꙟ-тиницꙋ ва фи ꙟтрꙋ ꙗдꙋ. е чела че ва къдѣ ши-ль ва трѣче кꙋ ащюторюл лꙋи домнеѕеꙋ кꙋ ръбдарѣ ши де еа трѣче достоиникꙋ-и. ши кꙋрꙋръ де славѫ. че-и гътитъ де домнеѕеꙋ челорꙋ че л'аꙋ юбитꙋ елꙋ. еѵглїе. хикалѣнꙋл ꙟ

дракꙋл че кꙋ хлишигꙋл съꙋ къоꙋ деꙟ черю. ши скоасе Ядам ꙟтъи ѡмꙋ деꙟ раю. ши Юда дела хс. ши алци мꙋлци де нꙋ циче | се не избъвѣскь нои де ѡаме[ри] хиклѣне къ еи нꙋ н'аръ фаче ноаѡ ничи ꙋн ръꙋ. че хиклѣнолꙋ връжмашꙋлꙋ рьдикъ ѡамерїи спре нои ши фаче невое лорꙋ ши ноаѡ. ка рьдикь шарпеле ши ꙟтръ ꙟ елꙋ ши пръльсти Ѳвва. ши Ѳвва ꙟшелъ Ядам. ши къоꙋръ де бꙋꙟпрътатѣ лꙋи домнеоеꙋ. ши еи ши ѕмеꙋл. ши рьдикъ спре ꙟнсꙋши хс. хиклѣнꙋль ши ꙟтръ ꙟ фарисеи. ши ꙟшеларь Іоуда | спре перирѣ са. ши алцїи мꙋлци дерептачѣ нꙋ де ѡамери не рꙋгъмꙋ се не избъвѣскь. че де хиклѣнꙋл връжмашꙋлꙋ че тоци не ѕементѣщи. де се нꙋ ль фъгъдꙋимꙋ елꙋ ꙟтрꙋ немикь. ши ни се каде се лꙋ блъстемъмꙋ елꙋ кꙋ кꙋ[вънтꙋлꙋ] лꙋи домнеоеꙋ. къ а та асте ꙟпъръцїа ши сила. ши слава ꙟ вечїа вѣкꙋлꙋи аминь. ꙟ-фрацъ нои ачичѣ ꙟн дъвнире съ авемꙋ оуповъиницъ таре. къ ꙟмпъратꙋл а тотꙋ юсте. татъль нострꙋ деꙟ черю ши | пꙋтѣрникꙋ ши слъвитꙋ. де се ꙋповъимь кꙋ крединцъ таре негъндиндꙋ-не ши се цим къ хиклѣнꙋлꙋ времꙋ ꙟ-венче ши връжмашꙋл кꙋ сила татълꙋи нострꙋ. ши не веемꙋ прослъви кꙋ елꙋ. апои къндꙋ ва веꙟри ꙟн слава са елꙋ ва да кꙋиши дꙋпъ лꙋкрꙋлꙋ лꙋи ꙟ вечїа вѣкꙋлꙋи. аминь :—пис попь Григорїе дин Мъхачю. влѣт. ѕ. р. кѕ. ѡт. рожво а. х. ѕі. мсца. маи. і. днь. аминь.

4). *Urme din veaculŭ alŭ XVII-tea.*

La începutulŭ veacului alŭ XVII-lea (1600—1619) a mai scrisŭ înca popa Grigorie la Măhaciŭ. Din Mol-

dova nu cunóscemŭ vre o scriere maĭ lungă în acestŭ dialectŭ în veaculŭ alŭ XVII-lea, dar sîntŭ urme păstrate în scrierile luĭ Varlaamŭ și în ale luĭ Dosoteiŭ și anume urme de cele ce s'au pierdutŭ în limba de a-ḑĭ, alăturĭ cu de cele ce s'au păstratŭ.

D-lŭ Hâjdău citéză din Cazaniea luĭ Varlaamŭ mitropolitulŭ Moldoveĭ forma *numere=numene* înmulțitŭ de la *nume* și venindŭ regulatŭ din latinesce (*nomina* pop. *nomena*). Iétă și frazele citate : арє 4 ѳєчорн шн нȣмєрєлє лорь сѫмть ачаста (part. II la fóea 111 verso) și : ноѵ-н пȣтннцѫ а лє споѵнє ноѵмєрєлє тȣтȣрорь (part. 1 la f. 197 verso). *).

Noĭ amŭ găsitŭ acestŭ înmulțitŭ și în viețile sfințilorŭ de Dosoteiŭ : „Стрєннє нȣмєрє нє повєстєщь карєлє нȣсѫнȣнь ѧ вѣкȣл ностръ“ (f. 77). Totŭ în Dosoteiŭ amŭ găsitŭ *nímere=nimene*, cum nu se maĭ ḑice a-ḑĭ nicĭ pre la noĭ. A-ḑĭ auḑimŭ *nimăruĭ* și *nimĕnuĭ*, dar *nimere* nu. De asemenea atâtŭ la Dosoteiŭ câtŭ și în acte din veaculŭ alŭ XVII-lea amŭ aflatŭ *tutinderea* și *pretutinderea* p. *pretutindenea*.

5). *Urme în limba de a-ḑĭ.*

Cuvinte cu acéstă prefacere a luĭ *n* în *r* nu-sŭ multe.. Iétă cele întrebuințate în Moldova : *amerințŭ* și *amenințŭ*, *căruntŭ* (cănuntŭ nu cunóscemŭ), *mĕruntŭ mĕruntaie*, *mĕrunțĕlŭ* (dar și mĕnuntŭ, mĕnuntaie și mĕnunțelŭ), *pâră*, *păr*, *păra* (dar și *pănă*), *rĕrunchiŭ*. (*rerunchiŭ* nu se află), *ferĕstă*, *ferĕstră* (nu se aude nicĭ

*) Cuv. din betrânĭ P. II. Pag. 13.

o dată *fenéstră*), *părincŭ* (nicĭ o dată *pănincŭ*), *nimĕruĭ* şi *nimĕnuĭ*, *pângări* (nicĭ o dată a *pângănì*), *sângerà* (nicĭ o dată *sângena*), *sângerŭ* (unŭ copacŭ, nicĭ o dată *sângenŭ*), *arinŭ* (*aninŭ*, unŭ copacŭ, la Muntenĭ), *rândurică* (şi *rândunică*).

În Transilvaniea se află de asemenea urme. Nu putemŭ spune dacă se află tóte cele înşirate în Moldova, dar vorbindŭ despre I. Maiorescu care ḍice în Itinerariŭ: „Mutarea luĭ *n* în *r* nu era pentru mine nemic nou, sciind marea aplecare a bravilor noştri Mocanĭ orĭ Moţĭ de a usa acéstă permutare, care e usată şi în Moldova, deşi nu aşa de des“. D-lu Hâjdău spune că: „pe a locurea în munţĭ se ḍice *iremă* sau *dumirecă*, totu-şĭ ce-va ca *bură* nu se pomenesce“... Totŭ aşa, ba chiar maĭ hotărîtoriŭ spune Slavicĭ: „Afară de acestea rostescŭ pe *n* între *i* şi *e* ca *r*: *bire* în locŭ de *line*“. Se vede decĭ că la Moţĭ, în munţiĭ apusenĭ, se va fi păstratŭ maĭ multŭ obiceiulŭ vechiŭ; dar nu credemŭ să fie aşà de respânditŭ pe câtă spune D-lŭ Slavicĭ, măcar că şi celelalte două cuvinte citate de D-lŭ Hâjdău se potrivescŭ cu legea pusă de D-lŭ Slavicĭ: *iremă*, *dumirecă*, *bire*.....tóte trele au *n* între *i* şi *e* trecutŭ în *r*. Cum vomŭ vedea înse, se dovedesce că în munţiĭ apusenĭ au locuitŭ cele treĭ feliurĭ de Românĭ şi fie-care dialectŭ a lăsatŭ urme.

După spusa d-luĭ Creţu la Muntenĭ urmele de asemenea prefacere a luĭ *n* sîntŭ şi maĭ puţine de câtŭ aiurea. Totu-şĭ au şi ieĭ *n*=*r* la unele cuvinte în carĭ noĭ avemŭ *n*: *moşoroiŭ* nu *moşunoiŭ*, *viezure* în legă-

tură cu *vizunie.* Forme ca *mĕruntŭ*, *căruntŭ*, *păngărĭ* sîntŭ și la dînșiĭ.

Acéstă prefacere au dus'o Românii pănă în Moraviea și Ucraniea, de vreme ce aflămŭ pe acolò *putiră* (*pu-tină* în Moraviea și *jurep* (junep=juniper în Urcaniea).

La Macedonenĭ înșiră Miklosich patru exemple, să le vedemŭ :

Λάνντουρα (lăndură) la Kavaliotis, la Daniel și la Boiagi, la Atananescu ieste *rândură.* Acestu cuvîntŭ ieste înse luatŭ de la Albanejĭ.

Μαρμήντου și *μαρμήντου* (mărmintu=mormîntŭ) nu-ĭ sigurŭ pentru că póte fi din *monmentum* orĭ din *mo-rimentum* p. *monumentum.* Forma *morimentum* se a-flă în înscripțiĭ după spusele d-luĭ Tocilescu, și noĭ amŭ explica-o ca o etimologie populară, s'a pusŭ în le-gătură cu verbulŭ *a muri.*

Virin lu, *τενβιρίνη*, *νβιρίνα*, *νβεράρε*, *inverini*, *inve-rinatu*, *inverinată* vine în adevĕrŭ din *venenum*, *vene-nare* etc. dar n'are pe amândoĭ *n* trecuțĭ în *r* și decĭ póte fi o disimilare pentru a împiedecă doue silabe u-na după alta cu *n.*

Βίργιρου (virgiru) feciórá la Kavaliotis, dar cuvîntulŭ pare a fi albanesŭ și în adevĕrŭ nu se póte explică nicĭ din *virgo* nicĭ din *virginem*, chiar finala *u* ieste fórte suspectă.

Decĭ nu remâne nicĭ unŭ exemplu sigurŭ de prefa-cerea luĭ *n* în *r* la Românii din Macedoniea De aice nu urméză înse că nu-sŭ, cercetările asupra lorŭ sîntŭ fórte neîndestulătóre ; orĭ-cum multe nu potŭ fi.

XI. Dialectulŭ cu labialele schimbate și cu n păstratŭ.

Fenomene fonetice speciale acestuĭ dialectŭ și comune tuturorŭ celorŭ ce-lŭ vorbescŭ curatŭ sîntŭ urmatórele, bine înțelesŭ înșirămŭ pe cele maĭ de frunte.

a). Consóna *p* a trecutŭ în *ch* înnainte de *i* vechiŭ latinescŭ, înnainte de *i* din grupa *ie* (făcută din *e* deschisŭ) și înnainte de mulțĭ *i* slavĭ, înnainte de *i* făcutŭ din *e* acc. urmatŭ de *n* nu s'a schimbatŭ. De aice urméză că *e* în asemenea împrejurărĭ n'a ajunsŭ la *i* curatŭ de câtŭ după ce evoluțiea grupeĭ *pi* se începuse. Între *pi* și *chi* a fostŭ fasa *pchi*, care se maĭ află încă și acuma în unele locurĭ în Daciea Traiană, formele *lupchĭ*, *copchiĭ*, *căpchietŭ*,... sîntŭ întrebuințate în Moldova de susŭ, ba chiar nicĭ nu se aude altŭ-feliŭ, de pildă: *luchĭ*, *cochiĭ*, *căchietŭ*. Deși în alte cuvinte se află pi=chi: *pochĭ*, *grochĭ*, *scăchĭ*, *chilă* (pilă), etc.

La Macedonenĭ aflămŭ numaĭ *pi=chi*, *pchi* nu se cunósce. Acestŭ *chi* înse a trecutŭ în câte-va cuvinte în *ci* : *picior=chicior=cicior*.

Iétă câte-va exemple de la Românii din Macedoniea: *κιάπτινε* (pieptene), *κὲπτου* (pieptŭ), *με νκιάνικου* (mĕ 'npiedecŭ), *κεὰλε*, *κιὰλε* (piele), *σὲ κισέτζη* (să pisezĭ), *σκὰρκινου* (scarchinŭ), *σκίκου* (spicŭ), *σκίνου* (spinŭ), *κέρου* (pierŭ), *κίατρα* (piétră), *κὶνου* (pinŭ, arbure), *λοὺκη* (lupĭ), *σκουνκι* (scumpĭ), etc. (luate din Miklosich).

Iétă de la Moldovenĭ: cheptinĭ, chept, mă'nchedic, cheli, să chisăz, scarchin, schic, schin, cher, chiatrî, lupchĭ, scunchĭ, etc.

Exemple din alte regiunĭ se vorŭ vedea la probele de limbă ce voiŭ da maĭ încolò.

b). Consóna *b*, în acelea-şĭ condiţiĭ ca *p*, s'a prefăcutŭ în *gh*, forma mijlocie *bghi* se aude în munţiĭ di'ntre Moldova şi Transilvaniea şi pe aiurea încă : *bghine*, *albghină*, etc.

Exemple de la Macedonenĭ : *alghi*; γκηνε (ghine); χέρκη p. χὲργκη, *herghi*, παρούγκι λλη=părunghil'i (cu *l* muiatŭ)=porumbiĭ, *ghileală*, (cuv. slav. *bileală*). etc.

Iétă şi de la Moldovenĭ : *alghie*, *alghină*, *ghini*, *hulughĭ*, *porunghĭ*, *porunghiţă*, *frânghii* (p. frâmbie, sub forma populară a trecutŭ şi în limba literară etc), etc.

c). Consóna *f*, în acelea-şĭ condiţiĭ ca *p* şi *b*, a trecutu în *hi*, *ci*, formă mijlocie *fh* se găsesce pe une-locurĭ :

La Macedonenĭ aflămŭ numaĭ *hi* : *hiu* (fiu=sîntŭ, pres. indic. de la *a fi*), χὴγκου=higu=figŭ=înfingŭ, χὶλλιου =hiliu=fiiu, χιάρπε=hiarbe=fierbe, χιάρε=fiiare=fiere, χέρρου=heru=fierŭ, etc.

În Moldova de susŭ aflămŭ *hi* din *fi* trecutu în *ci*, în Moldova de josŭ aflămu forma maĭ veche *hi* : *cică* =*hică* *fiică*, *a ci* *a hi*=*a fi*, cerbi=herbi=fierbe, ceri=heri=fiere, etc...

d). Consóna *v* în acelea-şĭ împrejurărĭ a trecutŭ în γι, *gi* (ɥи), *ghi* la une locurĭ şi în *ji*.

La Macedonenĭ ieste numaĭ *vi* γι (Acestu γι se rostesce ca γι din gréca de a-ḑi, dar adese orĭ γ se aude numaı ca unŭ ĭ (consónă) γι ĭi. Iétă şi exemple macedonene : *ĭiptu*, γιπτου, γὶπτου λου—*viptŭ*, *hrană* ;

ĭinghiţ, *γὶγγιτζ*, *γὶνγιτζ*, *ĭinĭiţi*, *ghighinţi—viginti*. Corectŭ ar fi fostŭ *yidzinţĭ* orĭ cu metatesă *yindziţĭ* şi chiar aşà trebue să fi fostŭ într'o vreme, *γὶννιε*, *ĭin'ie* =vie—vinea : *ĭinu*, *γῆνου*, vinŭ ; *ĭisŭ*, *γήσου*—visŭ; etc.

Iétă şi moldovenescĭ : *gin*, *yin* vinŭ (vinum) ; *giţăl*, *ghiţăl*, *jiţăl*—viţelŭ ; *gis*, *jis*, *gis*=visŭ ; *gină*, *jină*= vină etc....

e). Consóna *m* în acelea-şĭ împrejurărĭ a trecutŭ într'unŭ *n* muiatŭ pe care-lŭ vomŭ însemnà cu *n'*. Se află şi forma *mn'i* pentru *mi*.

Exemple macedonene : *δουρννὶρη* *durn'iri* durmire ; *λουννὶνα*=lun'ină=lumină ; *ννιέλου*=n'élu=mielŭ ; *ννιάρε* şi *ννιέρε*=*n'iare* şi *n'iere*=*mière* ; *ννέρκουρια*=n'ercurià=miercurea ; *ννίκλου*=n'iclu=miculŭ ; etc

Exemple moldovenescĭ : *a dorn'i*, *lun'inî*, *n'el n'eri*, *n'ercurĭ*, *n'ic*, *pon'ĭ* (înm. de la *pom*), *n'iros* (mirosu). *n'ilă* (milă slav). etc.

Dialectulŭ l'amŭ numitŭ după prefacerea labialelorŭ şi după păstrarea luĭ *n*, dar pe lângă aceste două caractere, dacă punemu faţă în faţă dialectulu macedoneanŭ cu celŭ vorbitŭ de poporŭ în Moldova, maĭ aflămu şi următórele :

f). După *s*, *ţ*, *z*, *r*, trece *e* în *ĕ*. Exemple de la Macedonenĭ : *ĭiţĕlu* (vitelu), *dumnidzĕu*, *dzĕţi* (decı), *rĕu*, *arĕmănu*, *sĕ* (conjuncţiea făcută din *se*, care ĭeste alaturı cu *se*) forma *sĕ* o găsimu în *„Ascăparea ali Dince di mân'ile turţeştĭ“* traducere făcută de D-lŭ *Taşcu Iliescu* (în subdialectulu de la Cruşova). Dovada că funomenulŭ a fostu fórte putenicŭ ıeste că la Macedonenĭ

aflămŭ regulatŭ *ă* la înmulţitele în *ĭ* a substantivelor fem. cu *a* acc. la singuritŭ : *bălţĭ* etc.

Faptulŭ că se află şi forme cu *e* neschimbatŭ arată că prefacerea acésta ieste maĭ nouă de câtŭ a labialelorŭ şi că nu s'a întinsŭ la toţĭ. La Moldovenĭ înse s'a întinsŭ şi astă-dĭ o aflămŭ fórte riguroşŭ aplicată. S'a întinsŭ şi asupra luĭ *e* acc. făcutŭ din *ea* când în silaba următóre fusese *e* : *şeapte*, *şepte*, *şĕpti* etc.. La Macedonenĭ avemŭ *şiapte*, *şiarpe* ; deci la despărţirea Moldovenilorŭ de Macedonenĭ diceau şi uniĭ şi alţiĭ *şeapte* şi formele au evoluatŭ deosebitŭ. Exemple de acestŭ fenomenŭ la Moldovenĭ vomŭ da in probele de limbă.

g). Prefacerea luĭ *i* în *î* după *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *r*. Exemple Macedonene : *dî*, *dîlle*, *dîçea*, *supţîre*, *arîslu* (risulŭ), *arîdĭ*, *ardîră* (audiră), [Până aice sîntŭ exemple din „Ascaparea ali Dince"] ; *kăţănu*=căţînu=catinus ; *ţănuşă*=*ţinuşă*=*cenuşă* ; *αρρᾴυτον*=*arădu*=*aridu*=*ridu* ; *arîu*=*riu* ; *sburî*=*sburi*=*vorbi* ; *στρᾴγγον*=*strîngŭ*=*stringŭ* ; *audă*=*audî* ; *ţă*=*ţî*=*ţi* ; *şâ*=*şî*=*şi*. Ca şi la prefacerea luĭ *e* după aceste consóne trebue de însemnatŭ că se află în luptă forme cu prefacerea cu de cele fără dînsa.

h). Sunetulŭ ḑ făcutŭ din *di* + voc. orĭ din *i* consónă s'a păstratŭ la Macedonenĭ ca şi la Moldovenĭ : *giuratŭ* etc. De asemenea din *di* s'a făcutŭ *dz* ca şi la Moldovenĭ şi s'a păstratŭ.

Exemple Moldovenescĭ : *sîngur*, *sînt* ; *şî*, *păşî* ; *ţîn*, *ţîi* (tibi) ; *dzîc*, *dzî*, *audzî* ; *rîd*, *rîpă*, *rîu* ; *slujî*, *prăjî* ; etc.

Despre fenomenele comune tuturorŭ dialectelorŭ amŭ vorbitŭ la No. Acuma voiŭ însemnà pe scurtŭ ce prefacerĭ speciale dialectuluĭ Macedoneanŭ au suferitŭ sunetele formate în vremea când toţĭ Româniĭ trăeau la unŭ locŭ.

a). Sunetulŭ *â* făcutŭ din *a* acc. urmatŭ de *n*. *mp*, *mb*; precum şi de *a* începetoriŭ neacc. (fie acelŭ *a* moştenitŭ din latina vulgară, fie făcutŭ în romănesce din *e* începetoriŭ) s'a păstratŭ la uniĭ Macedonenĭ, la alţiĭ sub înriurirea cuvintelor din aceea-şĭ familie, dar cu *a* neacc. s'au înlocuitŭ formele cu *ă* prin cele cu *ă*.

b). Sunetulŭ *ê* făcutŭ din *e* precedatŭ de labiale şi urmatŭ de *n*, s'a păstratŭ une locurĭ trecêndŭ în *ă*; dar de altŭ-feliŭ s'a înlocuitŭ prin *i* sub înriurirea cuvintelorŭ din aceea-şĭ familie.

c). Prefacerea luĭ *a* în *e*, când avea înnainte *e* orĭ *i* şi în urmă acelea-şĭ vocale, n'o găsimŭ de câtŭ fórte rarŭ în probele de limbă ce avemŭ până acuma (*ννὶερε* şi *ννιὰρε* (miere) etc. şi cine scie de nu-sŭ greşelĭ! De la o domnişóră din Macedoniea amŭ auditŭ şi forme cu *ia* şi cu *e*.

d). *U* finalŭ neaccentuatŭ se păstréză după doue consóne: *domnu*, *corbu*, etc. Nu se cere ca să fie *l*,*r* precedate de altă consónă, ca la noĭ.

). Sunetulu ч făcutŭ din c (k) înnainte de *i* orĭ *e* a trecutŭ în ц (ţ), deşi se află doveḑĭ şi de rostirea veche: *cenuşă* (după Dlŭ Caragiani an. II „Convorbirĭ literare") pe lângă *ţenuşă* cum ḑicŭ alţiĭ. Sunetulŭ ч făcutŭ în *tiolo*, *tione*, *tiosu* (ciorŭ, ciune, ciosŭ) s'a pă-

stratu după Miklosich și după alții; dar D-lŭ Caragiani (totu acolò „C. L".) ne dă *fifori* p. *ficiori*.

f). Sunetulŭ ǵ făcutŭ din *ge*, *gi* s'a prefăcutŭ în ḑ: *dzinere*=*ginere* etc.

g). *cl*, *gl*, *l* muiatŭ, *n* muiatŭ s'au păstratŭ la Macedonenĭ neschimbate pănă a-ḑĭ: *unghiu*; *asclĭe*=așchie; *ουρέκλλε*=ureclĭe=ureche; *κλλέννὶ*=clĭeni=chiemĭ; *κλλέμου*=clĭemu=chemŭ; *κλλιάε*=clĭae=chee; *σε γκλίννα*=se'nclină=se'nchină; *σε γκλιάκα*=se 'nclĭagă=se 'nchiagă; *δζενούκλλιου*=dzenuclĭu=genunchiŭ; *γκλλέμου*=glĭemu=ghemu: *ούγκλι λε*=*ungli le*=*unghile* etc. *aliurea*, *alĭu* (usturoiŭ, aiŭ), *dispoalĭe*=despoaie, *χίλλιου*=hilĭu=fiiŭ; *γκάλλὶν λε*=gălĭin le=găini le; *ὶλλε*=ilĭe=ĭie (o parte a trupuluĭ *ilia*); *λλιάου*=lĭau=ĭeau; *lișoru*=lĭușorŭ=ușorŭ și *iușorŭ* (Coressi, Apostolŭ, Dosoteiŭ etc. XVI și XVII), *λλίνου*=*lĭinu*=ĭinŭ=inŭ; *μέλλιου*=melĭu=meiŭ; etc...—ban'ie=baie; *ântâniu*=*ântăiŭ* orĭ *întâiŭ*; *γίννιε*=ĭin'ie=vie (vinea); *γκρούννιου*=*grunn'iu*=gruiŭ=bărbie; *κάλκάνιου*=*calcăn'iu*=călcăiu orĭ călcâiŭ; *καπιτίννιου*=*căpitin'iu* (și căpităn'iŭ) =căpĕtăiu și căpetâiŭ; *ρράννιε*=răn'ie=râe; *στράννε*=stran'e=straie

h). Nicĭ *r* muiatŭ nu cade: *cheri* etc.

i). Grupa *uă*, *uĕ* a căḑutŭ o dată la toțĭ Româniĭ. A-ḑĭ înse aflămŭ la Macedonenĭ *steauă* etc. Amŭ explicatŭ în urmă de ce admitemu că forma acésta ĭeste pricinuită prin analogie și nu cea veche (veḑĭ pag.).

j). La lipirea articuluļuĭ se vede că substantivele în *ŭ*, pierdŭ pe *ŭ*: *omŭ*, *om lu*, ĭeste de observatŭ și că art.

are forma *lu* ; după cele în *u* întregŭ art. ie *lŭ* şi *u* de la subst. nu piere: *Corbu lŭ*. La înm : *oamen' li*,*socriľ*. Amŭ doveditŭ aiurea că şi acolea formele vechĭ ierau *omulu oamenili* şi că pierderea luĭ *u* şi *i* ieste unŭ fenomenu de analogie. De ajunsŭ de doveditoriŭ ieste faptulŭ căderei luĭ *u* finalŭ fórte târdiu, cum dovedescu textele din veaculŭ alŭ XVI-lea, căderea s'a întâmplatŭ multŭ după lipirea articoluluĭ, de vreme ce lipirea ie comună tuturorŭ dialectelorŭ. Iear căderea nu.

k). Grupa *au* se rostesce *av* : *alavdu*.

l). Grupa *rn* se preface în *rr* : *aşterru*–*aşternu*.

m). În multe cuvinte, s'a pierdutŭ *n* : *măcu*= *mănцu*, etc.

Maĭ multe lămurirĭ vorŭ da textele înse-şi

Probe de limbă din dialectulŭ macedoneanŭ.

1). *Veaculŭ alŭ XVIII-lea.*

Din acestŭ veacŭ din anulŭ 1770 avemŭ *Πρωτοπειρία* luĭ Th. A. Kavalliotis tipărită la Veneţiea. Din cartea originară nu se cunósce acuma nicĭ unŭ exemplarŭ, Miklosich a copiatŭ cele 1070 de cuvinte din o scriere a luĭ Thunmann întitulată „Cercetărĭ asupra istoriei popórelorŭ orientale europene. Partea I-a. Lipsca 1774." Thunmann avuse unŭ exemplarŭ din cartea luĭ Kavalliotis.

Voiŭ înşirà unŭ numĕrŭ de cuvinte, înse cu litere latine nu cu grecescĭ cum sîntŭ în Kavalliotis, ortografiea voiŭ pune-o cu totulŭ fonetică, după pronunţiea admisă de Miklosich.

Avdu (audŭ), *avinare* (vânare), *agru* (ogorŭ, *agru* se

găsesce și în scrierile din veaculŭ alŭ XVI-lea de la noi), *aeri* (ieri), *adzi* (a-ḑi), *azboru* (sborŭ), *acațu* (prindŭ), *aeo ò*, *acu*, *alavdu* (laudŭ), *alegu* (alegŭ), *alichescu* (lipescu), *ai'iŭ* (aiŭ), *albu*, *aluptu* (luptŭ), *altu*, *amare* (marea), *amarru*, *amănătoru* (leneșŭ), amănătoriŭ), *amvălire*, *amu* (amŭ), *analtu* (naltu), *anu*, *adapu*, *agĭungu*, *agiunu*, *aoà* (aice), *aŭă* (póma din *uvam* prin *ŭă*, *auă* : se află și în cărțile nóstre cele vechĭ), *aumbră*, *aușatecu* (bĕtrânețe), *aușu* (bĕtrânŭ), [*aușu* trebue să vie din unŭ *avusius* derivatŭ din *avus*], *apă*, *apusu* (umilitŭ, totŭ de la *apunere*), *arĭe* (arie), *ariciu* (din *cio* (kio)au în acestŭ cuv. *cio* întocmaĭ ca la noĭ, deși dupa *brațŭ*, *lațŭ* ne-amŭ fi așteptatŭ la *ariţŭ*), *arachiu* (râpescŭ), *arămănu* (remânŭ), *arrădu* (ridŭ), *arrățime* (recime, recélă), *arricliu* (renunchiŭ, forma se explică din *reniclиu*, *areniclʼiu*, *arniclʼiu*, *arriclʼiu* ; *renichiŭ* de la Munteni vine totŭ din *reniclиu*, iear *rerunchiŭ* din *renunclo*), *arroamigu* (rumegŭ), *arrucu* (aruncŭ), *asiară* (a sară), *ăstingu* (stingŭ), *ași* (așà), *așterru* (din *așternu*) *ațelu* (acelŭ), *agiutu*, *atumția* (atuncia), *ahătu* (câtu), *ahtare* (atare), *vatămu* (vĕtĕmŭ), *veglʼiu* (veghezŭ), *veclʼiu* (vechiŭ), *vedu* (vĕdŭ), *veduă* (vĕduvă), *verdzu* (curechiu, vardă), *versu* (vĕrsŭ), *viargă*, *viarde*, *vină* (vênă), *vintu* (vîntŭ), *vițínu* (vecinŭ), *voĭ* (voiŭ, fórte ciudatŭ ; arŭ fi fostŭ de așteptatŭ *voliŭ*), *vriare* (iubire, totŭ cuvîntulŭ nostru *vrere*), *ĭermu* (vierme), *ĭinghiți* (douĕḑeci), *ĭinu* (vinŭ), *ĭițălu* (vițelu), *gălină*, *glĭemu*, *glĭeţu* (ghiață), *grăndine* (grindină), *grănu* (grâu), *greață* (greutate), *grumadzu*, *eu* (ieŭ), *escu* (sîntŭ), *inemă*, *iarră*

(iérnà), *il'ie* (*ie*, ilia), *iu* (unde, din lat. *ibi*), *calu*, *càpu*, (*capete*), *castravețu*, *cașu*, *călcăn'iu*, *cămiașă*, *căne*, *căndu*, *căntecu*, *căpestru*, *căpitin'iu* (càpetàiu), *cărbune*, *cătu* (càtŭ), *cătușă* (mâță) *chele* (piele), *cheptu*, *cheru* (pierŭ în înțelesŭ de pierdŭ se află și *cherdut*), *chiale* (piele), *chiaptine* (pieptene), *chiatră* (piétrà), *chicu* (picŭ), *chinu* (pinŭ), *chisedzu* (pisezŭ), *cl'emu* (chiemŭ), *cliae* (chee), *clopotu*, *coapsă*, *cochilu* (copilŭ), *cuibu*, *cucuviao*, *cumparare*, *curcubetă*, *curună* (coronă, cunună), *curundu*, *lacrămă*, *lațu*, *lănă*, *lemnu*, *liagănu*, *lingu*, *limbă*, *lingură*, *linte*, *l'iepure*, *l'iau* (ieau), *linu* (inŭ), *lun'inedzu*, *lupu*, *lutu*, *mascuru*, *madzăre* (mazere), *mațenu* (macinŭ), *măcu* (mâncŭ), *mănă*, *măne*, *mănică*, *măndzu*, *măduă* (mĕduvă), *mărmintu* (mormîntu), *mel'iu* (meiŭ), *merinde* (apusulŭ), *meru*, *mesu* (lună de ḑile), *miasticu* (mestecŭ), *minu* (mînŭ), *minciune* (minciună), *minte*, *mbetare* (îmbetare), *bogațil'ie* (bogăție), *moarte*, *mol'iu*, *mul'iare*, *mumă*, *munte*, *mustață*, *barbă*, *batu*, *bărbatu*. *băsiarică*, *beșică*, *biau*, *mpiaticu* (punŭ petecu), *boațe*, *bou*, *bunu*, *budză*, *burete*, *bute*, *brață* (cotŭ de mesură), *broască*, *brumă*, *nao*. (nouă), *naodzăti* (nouĕ-ḑeci), *nasturu*, *nău* (nou), *năuntru*, *năpoi*, *nvernare* (înveninare, întristare) *nvețu* (învețŭ), *nghiosu* (îngiosŭ), *necu* (înnădușŭ), *nelu* (inelŭ), *niao* (nea, omĕtŭ), *nică* (încă), *ncărșil'iatu* (încârciiatŭ, crețŭ), *ncl'idu*, *n'iare* (miere), *n'ielu* (mielŭ), *n'icu* (micŭ), *n'icșoru* (micșorŭ, ușorŭ), *numeru* (*numĕrŭ* și *umĕrŭ*), *dau* (douĕ), *dezn'irdătoru*, *denănte* (di'nnainte), *deriaptă*, *dzacu*, *dzațe* (ḑece), *dzenucl'iu*, *dzicu*, *dzinere*, *giocu*, *gione* (june), *dzuă*, *giu-*

n'apine (juniperŭ), *giudicu*, *ngiuru* (suduiŭ), *dĭ'mafăni*, *dinte*, *dispol'iatu*, *domnu*, *doi*, *doru* (durere), *me ducu* (me ducŭ), *dulfe*, *dumnedză*, *dracu*, *drămă* (ramŭ), *ntrebu*, *dizvescu* (desbracŭ), *ocliu*, *omu*, *oaspe*, *umplu*, *umtu*; *ună*, *ungl'u*, *un'ida* (omidă), *unflu*, *urecl'e*, *urdzică*, *uşă*, *pal'iu*, *patu* (pătescu, patŭ), *patru*, *păngănescu* (pângărescŭ), *păne*, *păndză*, *pântecu*, *pădure*, *păunu*, *părumbu*, *peană*, *peapine*, *pecurariu*, *pedestru*, *peducl'iu*, *peru* (pĕrŭ de animalŭ), *pescu* (pesce), *peturicl'e* (potârniche), *plăngu*, *plecu*, *porcu*, *poarcă*, *potu* (potŭ, verb), *pulbere*, *purife*, *pufinu*, *putridzăscu*, *preimnare*, *preftu* (preutŭ), *rao* (rouă), *radză*, *reoare* (recóre), *rusu* (póte *ruşu*) (roşŭ), *rrăn'ie* (râie), *rrădăfină*, *rrău*, *rroşiu*. *sămtu* (sântŭ, sfîntŭ), *sănătate*, *sănătosu*. *săndze*, *seu*, (sebum). *septămănă*, *seaminu* (seamĕnŭ), *semnu*, *siafere* (secere), *singuru*, *sinu*, *scamnu* (scaunŭ), *scaperu* (scapĕrŭ, fulgerŭ), *scarchinu* (scarpinŭ), *schicu* (spicŭ), *schinu* (spinŭ), *scuchiu* (scuipŭ, *şchiupŭ* la Dosoteiŭ). *scriu*, *sugl'ifare*, *sumsoară* (subsuóră). *sufrăndzfiao* (*sprincénă*, la Dosofteiŭ se află *sufrâncealele* pe lângă *sprincenele*), *spelu*, *spindzuru*, *spunu* (arĕtŭ), *stăngă*, *stiao*, *strămbu*, *străngu*, *stringu*, *stricoru*, *strimtu*, *şaedzătsi* (şese-decĭ, *şăidzăcĭ* la Moldovenĭ). *şao*, *şapte*, *şaptedzăfi*, *şarpe*, *şase*, *şedu*, *şueru*, *ştiu*, *şturrutedzu* (p. şturnutedzu, strănutŭ), *fapu*, *ciarcu*, *fasu* (p. *făsu*) (ţesŭ), *fănu* (ţinŭ), *fănuşă* (cenuşă), *fearŭ* (ceară, luminare), *feriaşă* (ceresă), *feru* (ceriŭ). *firu* (ciurŭ), *fiapă* (cépă), *fivà* (nemică), *fingu* (cingŭ, încingŭ), *finĭ* (cină), *finevà* (nime), *findzăfi* (cindăcĭ

cincĭ-ḑecĭ), *ţinţi* (cincĭ), *ţiriapu* (ţestŭ de coptŭ pâne, p. *ciriapŭ*), *ţitate* (cetate), *cicioru* (piciorŭ), *ţuplescu* (cioplescŭ), *torru* (tornŭ), *favru* (faurŭ), *fao* (faba, bobŭ), *fărină* (făină), *fetu*, *fiată*, *frănu*, *frimitu* (frămîntŭ), *herbu* (fierbŭ), *hertură* (fiertură), *hiavră* (febris), *hiare* (fiere), *hil'ie* (fiie), *hil'iu* (fiiŭ).

Di'ntre bucăţile publicate de Kavalliotis, Thunmann a publicatŭ numaĭ frasa următóre:

χριστος ντε μόρτζη νᾳστᾳσὴ κου μόρτε, μόρτεα κᾳλκᾲνντου σσᾳ μᾳρμιντᾳτορλωρου χᾳρζὴ μπανᾳ χᾲρισμᾳ.

Adecă: *Hristos de morţi năstăsì, cu morte mortea călcăndu, şi mărmintătorloru hărzì bană harismă* *).

Iear tradusŭ cuvîntŭ după cuvîntŭ: Hristosŭ din morţĭ înviè, cu mórte mórtea călcândŭ, şi celorŭ din morminte hărăzì viéţă dăruire. **)

Voiŭ dà acuma câte-va bucăţĭ din „*Εἰςαγωγικὴ διδασκαλία*“ a luĭ Daniel. Miklosich a publicatŭ bucăţile după ediţiea a II-a, de la 1802; dar ediţiea întăiea după Leake, care a avutŭ unu exemplarŭ di'ntr'însa, fără titlu înse, pare a fi fostŭ tipărită pe la 1760 sau 1770 şi alcătuită maĭ di'nnainte. Decĭ atâtŭ scrierea luĭ Kavalliotis câtŭ şi a luĭ Danìel ne potŭ slujì ca probe de limbă din mijloculŭ veaculuĭ trecutŭ.

Pentru ca să-şĭ facă idee cetitorii despre ortografiea luĭ Daniel voiŭ reproduce o bucată chiar cu literele

---

*) *năstăsì*=înviè le cuv. grecescŭ; *hărzì* şi *harismă* de asemenea.

**) Ieste de notatŭ *şâ*=*şî* în Kavalliotis la frasă, deşi între cuvinte pune *şi*. Cunoscea decĭ prefacerea, dar se ferea.

grecescĭ faţă în faţă cu transcripţiea fonetică facută după cercetările luĭ Miklosich.

Τουμνιζᾳ'ου φὲτζε τζὲρρου, λοκλου, σοὰρλε, λουννα, στιαλλε, σσὴ ταποία ουρσῆ αμὰρια. πᾲλτζηλλε, ρᾴουρρε, σσὴ σκοὰσιρᾳ πὲσκηλλι, ουχὲλλληλε. νᾳπὸη τζῆσε, σσὴ ισσῆρε τε σοῦπρα πρε λὸκου τοὺτζη ὰρπουρλλι, σσὴ ἐστᾳ λὸκλου μπλῆνου τὲ λιὰμνε, τὲ κουπάτζου, τὲ φὰκου, τὲ σὰλτζε, τὲ πλὸυπου, τὲ κυπηρὶτζου, τὲ κῆννι. σσή ὰλτε σὲ ὰφλε τρου πατουρε, ὰλτε σοὺντου τροὺ μοὺντζη, τροὺ πὰτε σσὴ, τροὺ ὰλτε λὸκουρη, νᾳπὸη νισκουρε λιλὺτζηλε, ἐρκιλλε, βεὰρτζηλλε. ουρτζῆσλε, σσὴ τοὰτε σε φὲτζερᾳ τρα ὸμνλου.

Dumnidzău feţe ţerru, loclu, so^a^rle, lunna, stialle şi dapoia urdzì amaria, băl-ille, răurre, şi scoasiră peskilli, uhellile, năpoi dzise şi işire de supra pre locu tuţi arburlli, şi estă loclu plinu de liamne, de salţe, de plupu, de chipiridzu, de chinni, şi alte se afle tru padure, alte suntu tru munţi, tru pate şi tru alte locuri, năpoi niscure lilidile, erghille, veardzille, urdzisle şi toate se feţeră tra omnlu.

Observaţiĭ. Cum vedemŭ Daniel a însemnatŭ cu *τζ* pe *ţ* şi chiar pe *ḑ*, măcar că putea să-lŭ însemne pe acesta cu *ζ*. Pricina ĭeste că ĭerà *ḑ* rostitŭ aspru, ca *dz*. Cu *σσ* a însemnatŭ pe *ş*, cu *ᾳ* pe *ă*, pe *λλ* l'a pusŭ şi pentru *l* muiatŭ şi aiurea unde nu s'arŭ fi cuvenitŭ, totu astŭ-feliŭ a făcutu cu *νν*. Pe *b* l'a scrisu une-orĭ cu *π* alte orĭ cu *μπ*, *η* se ceteşte *i* ; dar de ce l'a întrebuinţatŭ când avea pe *ι* ? Pe *d* l'a însemnatu în tótă bucata cu *τ*, nu putea să-lŭ scrie cu *δ* care se cetesce în grecesce maĭ de grabă ca *ḑ*. Kavalliotis punea adesea *ντ* pentru *d*. Sunetulŭ g (г) l'a însemnatu prin к.

Iétă și câte-va explicări asupra unorŭ cuvinte : *loclu*, *locu* însamnă *pământŭ* nu *locŭ* ca la noi ; *peskilli* unŭ înm. analogicŭ de la *pescu*, însamnă *peştiĭ* (pescii) ; *uhellile*, grecesce, însamnă *pişcarĭ* (țiperi) ; *chipiridzu* =chiparosŭ ; *tru* însamnă *întru* ; *pate* însamnă *câmpŭ* ; *lilidzile*, florile ; *veardzille*, buruenele : *omnlu* ieste curiosŭ căci are *mn*, trebue să fie în legătură cu forma regimŭ *omene*, care va fi putută să se înlocuéscă prin *omenu* ca și *peşte* prin *pescu* și din *omenu*, *ominu*, *ominulu*, *omnlu* s'arŭ putea înțelege. Pentru pierderea lui *i* între *m* și *n* ne póte aduce dovadă și *dimniață* în loc de *diminiață* (vedĭ în urmă lista cuvintelorŭ din Kavalliotis). Forma *omnu*, *omenu* putea înse fi produsă sub înriurirea înmulțitului *oamenĭ*.

Bucățele următóre le punŭ cu litere latine.

— Annu și est-annu poamille se fèțeră iuțidò tru tute părțille, ma scumpete mare statù tru iiptu, și plăngu nițì și mari, că lă este foame, și nu au cu ți se cumpara, și nițlli ficiori strigă pănu n țeru, că cavtă hrannă, și nu la da țiuivà. *)

— Avemu dao iinni și suntŭ pline de aùă, ma nica nu agiumsiră, și va se așteptu puțenă zămàne, păn se agiungă ghine, și atumția cara se ndulțiască, va se

*) *tute*=tóte ; *părțile* ca și *bălțile* în cealaltă bucată au *a* acc. înlocuitŭ prin *ă* ; *iuțidò*=pretutindene ; *statù* ca și *la*, *da*, *cùmpara* din greșală n'au *ă*, de vreme ce se află și cu *ă* ; *ĭiptu*=viptŭ=hrană ; nițì=mițĭ=micĭ ; *lă dă*=*los dat*, *lă* ieste făcutŭ din *lo* și se întrebuințază la bărbătescŭ, pentru fem. ieste *le*.

molliu sesènga şi busle, tra se le ùmplu păn de supra, şi cara se hiàrba patrudziţi de dzile, va se arucu protlu ĭinu tru unnă bute. *)

— Cu driapta mănnă se acaţi aclu şi foarfica, şi cu stenga se ţenni scafa, tra se tori ĭinu şi răchie. **)

— Dremma a trandafillui arre schinni, ma scoate muşatu pommu, şi anurziaşte ghine. de linnu şi de cănipă esu ţuchi, ma rrămănne allante spăstrită. ***)

— Se te nveşti cu veste tinnisite, şi se arupsire iuvà, se le mpetiţi cu hire sănătoase. *)

— Topoara disìca liamnille, şi nòcupa dinnică dzada bucăţi bucăţi, şi şiara şiruiaşte pòtana, şi coarda talle omlu, şi miclu cuţutu talle unglile. **)

---

*) Agiumsĭră=ajunseră în înţelesŭ de *se cópseră* ; *zămane*=vreme, cuv. ĭe turcescŭ ; *cara*=când, *sesenga*=*cupă*, cuv. slavŭ ; *arucu*=aruncŭ, cu pierderea luĭ *n* înnainte de *c* întocmaĭ ca în *măcu* p. *mâncŭ* etc ; *protlu*=întăiulŭ, cuv. grecescŭ.

**) *acaţĭ*=să ţiĭ, să apucĭ ; *tori*=torri ; *răchie*=rachiu.

***) *Dremmă* şi *drămă* (la Kav). arată că în limba română amŭ avutŭ *rămă* din *rama* p. *ramus*, în *dremmă e* stă p. *ă* ca şi în alte locurĭ ; *trandafillui* =trandafiluluĭ, trandafiruluĭ ; *ma*=dar, cuv. grecescŭ; *pommu*=fructŭ, rodŭ ; *anurziaşte*=amiroseaşte, a-mirose ; *ţuchĭ*=călţĭ de la inŭ şi de la cânepă, *spăstrită*=curată.

*) *tinnisite*=timisite=frumóse, alese, cuv. grec ; *şi se arupsire iuvà*=şi de s'arŭ rupe unde-và. Despre formele ca *arupsire* se va vorbi maĭ departe.

**) *Topoara*=securea, cuv. slav ; *disica*=despică [Să fie p. *dischică* orĭ cum vrea Miklosich din *dissĕco* ? Din *dissĕco* arŭ ĭeşi *dèsecu*, *dìsicu* şi *ĕ* nu se va fi

— A[i]stă noàpte vidzùi unu ĭisu urùtu, canda eràmu ligatu cu funni şi cu curèlli, şi me trădzià de denapòi şi de denente doi arakki, tra se me arùca tru unu trapu, şi eu me zie scăpai, ma tora, ţi me sculai de somnu, pèrri se scoală pre truplu a nneu, şi me lo hiavra *).

— Ni bilbilli, lendură veara căntă muşatu, cuclu ma trei meşi arre boaţe şi apoia păvsiaşte : părunghilli suntu spăstriţi.... şi peturicclia căndu şeade tru căfase căntă ghine, şi va se o avde duniaia. schiponnia asboare analtu, şi ţăne aràpitile tease, ulĭulesli primaveara ĭinu, şi cara chicăsescu iara, fugu tru anatolie. patile rosile suntu grialle, şi ma multele orri şedu tru apă, harabèilli suntu nniţi, şi colài se acaţe. corbulu este laiu, ma dzundzunaru şi mirimaga iuţidò intră, znie facu. furnica multu cupusiaşte şi adună serme, tra se

---

prefăcutŭ în *ie* şi deci nicĭ *s* în *ş* ; aşa din *judeco* (pop. p. *judĭco*) avemŭ *giudec*, *judec* fără *d*=*ḑ*], dar acuma fiindŭ *disíca* trebue să presupunemŭ o strămutare de accentŭ sub înriurirea înmulţituluĭ şi a altorŭ verbe] *Nòcupa*=toporulŭ ; *dinníca*=dimică, (moldovenesce *dun'ică* p. *dumică*) ; *dzada*=bradŭ cuv. albanesŭ ; *şiara*=fierăstrăulŭ, din lat. *serra* fórte regulatŭ *sieră*, *şiéră* ; *şiruiaşte* unŭ derivatŭ dela *şiară* ; *pòtana*=bârna ; *coarda*=sabiea, cuvîntŭ slav ; *cuţutu* ca şi *urutu* sîntŭ din *cuţîtu*, *urîtu*.

*) *Aistă* orĭ *astă*, *urutu* p. *urîtu* ; *canda*=*ca şi când*, *denente*,=den ànte, deninte ; *tra*=pentru ca, *trapu*=groapă, cuv. slavŭ, *ζιε*=iuţală, *tora*= acuma.

harniască, căndu este rcoare și arățime, mulița măcă vestile și strannille. *)

— Lingura, cățănile se le țăni late ghine, și vasile a tale se le ai tru loclu a loru, tra se le cavți și se le afli, și căndu se herghi tru oală și tru tendzere vără ghelă, se hii aproape se o ai tru căștigă, tra se faca nostima, ma tannira și cuțutile și se hibă spăstrită denentia a ta. **)

*) Despre acestŭ *ni* zice Miklosich că póte fi greșală, *νι πιλπίλλη* pentru *μπιλμπίλλη*, însamnă privighitorĭ, cuv. turcescŭ; *lendură*=rândunele ; *cuclu*=cuculŭ; *meși*=lunĭ, lat; *boațe*=vóce, lat ; *păvsiaște*= încetéză, cuv. grecŭ. *spăstriți*=curațĭ, *căfasc*=cușcă, grecesce; *duniaia*=lumea turcesce; *schiponnia* =vulturulŭ, cuv. albanesŭ; *aràpitele*=aripele ; *tease* =*tinse* part. de la *a tinde* ; *uliulesli*=cocostârciĭ p. *uliulețĭ-l'i* ; *chicăsescu*=simtŭ, făcutŭ din *picăsescŭ*, cuv. grecŭ orĭ albanesŭ ; *iara* p.*iarra*=*iarna*. *Anatolie*=resăritŭ, Anatoliea; *patile*=gânscele ; *rosile*=rețele, cuv. albanesŭ ; *harabeilli*=vrăbiile, cuv. ieste făcutŭ totŭ din *vrabiile*. ca și alŭ nostru ; *colài*=ușorŭ se află la Turcĭ, Bulgarĭ și Albanejĭ ; *laiu*=negru ; *dzundzunaru*=gândaculŭ : *mirimaga* =paingănulŭ ; *znie*=pagubă din greceşte *Ζημìα*, să se observe că ieste *z* móle nu *dz* ; *cupusiaște*=muncesce, cuv. grecŭ ; *serme*=fărmăturĭ, greceşte ; *arățime*=recélă, lat ; *mulìța*=moliea, cuv. slav ; *vestile, straile* (lat. *vestis*).

**) *Cățănĭ*=străchinĭ, lat ; *late*=spĕlate, cuv. lat. cu ințelesulŭ vechiŭ; *tendzere*=tingire, turcesce *tengere*. Arŭ fi decĭ o dovadă de trecerea unuĭ *ge* (џ) în *dz* în cuvinte turcescĭ. Așà dar se complectéză dovedile cum că Macedoneniĭ au avutŭ ca și noĭ џ și ч din *g*(г) și *c*(к) și că џ a trecutŭ în *dz*, iear ч în

— Unu, doi, trei, patru, ţinţi, şiase, şiapte, optu, nao, dzaţe, usprădzaţe, daosprădzaţe, treispradzaţe, pasprădzaţe, ţisprădzaţe, şiasprădzaţe, şiaptesprădzaţe, optusprădzàţe naosprădzàţe, ĭiniĭţ, usprăĭiniĭţ, doisprăĭiniĭţ, treisprăĭniĭţ, pasprăĭiniĭţ, ţisprăĭiniĭţ, şiasprăĭiniĭţ, şiaptesprăĭiniĭţ, optusprăĭiniĭţ, naosprăĭiniĭţ, treiziţi, patruziţi, ţinziţi, şiaedziţi, şiaptedziţi, optudziţi, naodziţi; suta, dao sute, trei sute......... ună nnile, dao mnilli, şi numiri cătu vrei păn la miliùnia. *)

— Cătuşa aguniaşte şioariţli, şi li maca màcăt, se asă de tru guvă, aşiţe picuraru vliaghe cupia de luchi, şi tru turéşte şiade cu ocli desfapţi, tra se ĭină zamàn-

---

ţ. Amŭ arĕtatŭ în urmă cum că sîntŭ cuvinte slave *cioplescŭ*, *cireapŭ* cari la Macedonenĭ s'au prefăcutŭ în *ţuplescu*, *ţiriapu*; acuma *tengere* turcescŭ trecîndŭ în *tendzere* ne dovedesce şi trecerea luĭ ţ în *dz*, ba chiar vedemŭ că trecerea s'a întâmplatŭ după venirea Turcilorŭ. Nu se póte ḑice cà Macedonenii neavîndŭ *ge* au înlocuitŭ sunetulŭ străinŭ prin *dz*, căcĭ au avutŭ totŭ deauna *gione*, *agiungă* etc. *Vără*=vre o. *Ghelă*—mâncare, cuv. albanesŭ. *Căştígă*=îngrijire, totŭ verbulŭ *castigare*, numaĭ înţelesulŭ substantivuluĭ macedoneanŭ ĭe maĭ deosebitŭ ce-va. *Tannira* totŭ *vasele*.

*) Pe lûngă *dziţi*=*ḑecĭ* se află şi *dzăţi* cum amŭ citatŭ în urmă la Kavalliotis. *Miliunia*=milionŭ ĭeste luatŭ de la Grecĭ. Ieste de observatŭ că numĕrarea între ḑecĭ o facŭ totŭ cu *spră*, adecă facŭ întocmaĭ ca noĭ între ḑece şi douĕ-ḑecĭ. Despre *ĭinĭiţi*=*viginti* amŭ maĭ vorbitŭ, ĭeste o remăşiţă preţiósă din vechile numirĭ romanice pentru ḑecĭ. Trebue de observatŭ cătŭ de bine samĕnă formele ca *şiaedziţì* cu formele nóstre *şaĭḑecĭ* orĭ *şăĭḑăcĭ*.

nia, se le mulgă oille, şi laptile se lu ncliagă caşu. *)

— Am căndu ai cicioarele umflate, se adunni smelţi şi căᴧe, şi se le disiţi pre nàmisă, şi se le badzi de supra pre cicioare. **)

— Roşliu veştiu faţe tra tinniri şi vinitlu este tră călugări, şi tră călgăriţe. şi vinitàliclu este tră nviaste, şi viardile tră turţi, şi alante bòi umziéscu la toţi; ma tră paşte se porţi albe strannie, şi se avinni tru rugu llíepuri, tru se măţi. ***)

---

*) *Cătuşa*=mîţa, noĭ avemŭ *cotoiŭ* (muntenesce) şi *cătuşnicŭ* o plantă. *Maca* trebue să fi uitatŭ autoriulŭ a pune ᴧ în locŭ de *a* cum ĭ s'a întâmplatŭ şi aiurea. *Màcăt=ma cătu=în dată* orĭ *nu maĭ de câtu* cum ḑicŭ Muntenii în înţelesŭ de îndată; *asă =iusă, iesŭ. Guvă*=bortă, gaură. *Aşiţe*=aşi ce= astŭ-feliŭ. *picuraru*=pĕcurariulŭ=ciobanulŭ, păstoriulŭ. *Ie de observatŭ că ḑice picuraru* şi nu *picurarlu*. *Vliaghe*, metatesă p. *viagle* veghează. *Turéşte=stână. Desfapţi*=deschişĭ, verbulŭ *a desface* are la dînşiĭ înţelesŭ de *a deschide. Zamannia*=timpŭ, cuv. turcescŭ. *Le* acus. fem. înmulţitŭ, pentru bărbătescŭ au *lă*, dar întrebuinţează şi *li* (*li macă*=iĭ mânâncă).

**) *Am*=dar, cuv. grecescŭ; *Smelţi*=melcĭ, culbecĭ; căᴧe (χᴧϑε)=brósce ţestóse. *disiţi*=despicĭ. *Namisă =în a misă, pre 'n a misă* prin mijlocŭ, şi *misă* ie cuv. grecescŭ; *Badz*=bagĭ cu înţelesŭde a *pune*; la noĭ în *bagă samă*, bagă are de asemenea înţelesŭ de *pune*.

***) *Veştiu*=straiŭ, haină. *Faţe*=face, cu înţelesŭ de se potrivesce. *Vinitaliclu* derivatŭ de la *vinitu* (vînătŭ însamnă *vînătŭ*, ĭear *vinitlu*, albastru) *bòi*= boiele, cuv. turcescŭ. *Umziescu*=se potrivescŭ, cuv. grecescŭ. *Rugu* în înţelesŭ de luncă, pădurice.

— Ma te ntrebu, iu fuşi, iu chiruşi, iu te ascumséşi iu te priimnaşi *)

— Tora viniţi, se ţănimu órille şi se dzinuclermu la dumnidzău si se lu pălăcrasimu, se lomu de la nesu llirtăciunnia a amartielor, şi se amintămu paradislu aşiţe se hibă **)

2). *Probe de limbă din veaculŭ alŭ XIX-lea.*

Dămŭ aice câte-và exemple din scrierea luĭ *Ρω῾ζα*, tipărită la Pesta în anulŭ 1809. câtu şi din cea de la 1808. Ortografiea ĭeste a autoriuluĭ şi anume chiar cu litere latine. Aceste probe le scotu parte din cercetările luĭ Miklosich, ıear parte de a dreptulu de pe cartea cea de la 1808.

agudescu (lovescŭ) ; *alb* ; *amarja* (marea) ; *asternu* ; *essu* ; *atumcja* : *vine* (verb.) ; *ieo* (*γιέο*=ĭeu pron. pers) ; *caschu* (caşŭ) ; *kiaptene* ; *glyetzu* (ghiaţă) ; *lyinu* (inŭ); *locu*; *macu* (mâncŭ) ; *mesch* (*μέσχ*)=meşĭ, lunĭ ; *muli-*

*) *Iu*=unde, la înţelesŭ se potrivesce cu *ubi*, dar foneticesce nu póte fi de câtŭ din *ibi*. *Chiruşi* neregulatŭ, arŭ trebui *chirişi* p. pierişĭ. *Priimnaşi* compusŭ din *pre* şi *imnaşi*=âmblaşĭ—*âmlaşĭ*, *âmnaşĭ*.

**) *ţănimu*=ţinemŭ, decĭ *i* după *ţ* trecutŭ în *î*, care apoĭ s'a înlocuitŭ la uniĭ prin *ă*. *Orlle*=mătăniile cele înşirate, după Miklosich ĭeste *orile* puralŭ de la *óră*=dată. *Dzinuclermu* formă curiósă, se află şi *Leake*, Miklosich crede cu dreptŭ cuvîntŭ că ĭe în locŭ de *dzinuclèmu*. *Pălăcarsimu*=rugămŭ, cuv. grecescŭ. *Amartielor*=greşelelorŭ, cuv. grecescŭ. *Amintămu*=câştigămŭ. *Hibă*=fie, formă facută după analogiea cu *aibă*.

are ; *buricu* ; *nelu* (inelŭ) ; *nica* (acum, încă) ; *nyizza noapte* (miédă-nópte, miedulŭ nopţeĭ) ; *nsuratu* ; *ntregu* ; *umplu* ; *ureklya* ; *uscatu* ; *patu* (pătescŭ) ; *pane* ; *perlyi* (periĭ) ; *pescu* (pesce) ; *rao* (rouă) ; *septamana* ; *seminu* (samĕnŭ, de pildă grâu etc) ; *fuldzirare* ; *scandura* ; *scumpu* ; *subzere* (supţire) ; *stialle* ; *shedz n prostu* (stăĭ !) ; *dziadzite* ; *ciara* (céră, cetitŭ *ţiara*) ; *dzinere* (ginere) ; *forfica* ; *frengu* (frângŭ) ; *fronte* (frunte, în alte autorĭ *fremtiă*, *fronte*, *frânte*) ; *cherbu* (fierbŭ) ; *cherru* (fierŭ) ; *chilya* (fiică). *)

Cele ce urméză le-amŭ luatŭ din cartea de la 1808, se înţelege că punŭ numaĭ pe cele ce lipsescŭ în lista precedentă orĭ au măcar vre-o deosebire : *farína*, *ursu*, *spuma*, *nepotu*, *sandze*, *avdu*, *acu*, *munte*, *linte*, *dinte*, *minte*, *mut*, *tusse*, *portu* (verb). *bou*. *jarba*, *lazzu*, (laţŭ), *adzutu* (ajutŭ), *vicinu*, *bărba*, *lingu*, *dulce*, *porcu*, *scriu*, *limba*, *umplu*, *pruna*, *arbore*, *arcu*, *lacryma*, *cina*, *dau* (verb). *síate*, *foame*, *unu*, *afoura*, *stiu*, *fiamina*, (femee, cuv. ĭeste adevĕratŭ din *femina* pop. *femenu*, cu acc. p. antepenultimă şi cu *e* de după *f* lungŭ), *cu-trubur*

*) Ortografiea latinéscă a luĭ Roza se caracterisază prin următórele însuşirĭ :

Pe *ĭ* începĕtoriŭ îlŭ lépădă ; pe *ă* altŭ-feliŭ nu-lŭ însamnă de locŭ. Pe *ş* îlŭ însamnă prin *sch* după Nemţĭ; pe *ḑ* prin *dz*, *zz*; pe *ḑ* din џ cu *dz*; pe *h* din *fi* prin *ch*; pe *ţ* îlŭ însamnă prin *tz* orĭ cu *c* înainte de *i*, cu *zz* orĭ chiar cu *z* ca Nemţiĭ; *j*=*ĭ*; *y* îlŭ pune pentru a arĕta pe *l* muiatŭ *ly*; pe *ea* şi *oa* le arată prin *ia*, *oa*. Pe ч îlŭ însamnă cu *ts* : *aritsu* (ariciŭ) ; iear pe џ prin *dzs* : *adzutu* (agiutu). Pe *şt* prin *st* (stiu);

(turbure), *dzua* (ḑiuă), *sudoare*, *umbra*, *inima*, *fumu*, *depunu* (scoborŭ în acestŭ înţelesŭ îlŭ avemŭ noĭ numaĭ în expresiea: *vaca depune*, adecă scobóră, lasă în josŭ *ugerulŭ*), *oclyu*, *fazza*, *perlyi*, *sinu*, *ciapa*, *mollyu*, *pulbere*, *lau* (spĕlŭ), *madua* (măduvă), *furiga* (furnică=furrigă), *arrupu*, *tzarra* (ţară, pămîntŭ), *arrakiu* (rîpescŭ), *numa* (nume), *martata* (p. măritată), *numta* (nuntă), *kyelia*, *splina*, *palmunele* (plămâele), *unflu*, *sozzu*, *alliu* (usturriŭ, aiŭ), *cane*, *schiarpe*, *starutetzu*, (stârnutŭ), *calcanyu*, *lunyina*, *grandine*, *favru*, *kerdu* (pierdŭ), *dispolyu*, *sufrancialle* sprincene), *beshica*, *orzu*, *capestru*, *rudzina*, *vedue* (văduvŭ), *nyikschor* (micşorŭ în înţelesŭ de uşorŭ), *fiata*, *arrucu*.

Iétă acuma câte ce-va din Gramatica luĭ *Mihailŭ Boiagí* tipărită la 1813 la Viena. Exemplele le ĭeu din citatele luĭ Miklosich şi cu ortografiea lorŭ.

Azâ, *astâzu*, *astazu*; *alavdare*; *amanatului* (târḑiu); *luplu arichi unâ oae*=lupulŭ răpì o óe; *ashice* (aşiţe) =aşà; *atuncea*; *ahâtu*, *ahtântu*, *atâtu ahtantu*=atâtu; *ahtare*=atare; *vatamâmu*=vătămămu; *depre verigâ*=jurŭ în prejur; *veargâ*; *jino* (ĭino)=vin'o, *guvâ*=bortă; *gushâ*=guşă în înţelesŭ de *gâtŭ*; *unu graçu di orzu*=unŭ grauntŭ de orzŭ; *cu greaçâ*=cu greutate, se află cuvîntulŭ cu acestŭ înţelesŭ primitivŭ şi în texturĭ de la noĭ (de pildă în Apostolulŭ de la Voroneţŭ); *greaiu lu*=graiulŭ; *grumaç lu*=grumazulŭ; *zburescu*=vorbescŭ; *cljemu* (cliemu=chiemŭ); *shă da cu di a lagâ*=fuge, alérgă; *oarâ ce lae*=ceasulŭ celŭ reu (negru);

marguri=margeni ; *) *piatică*=peteca ; *nirairea*=mâniea, ieste din *înreire*, *înrĕire* ; *ingljinericu* (ingliinericu=glumeţŭ) ; *in cotu*=în deşertŭ, *cotu* cuv. albanesŭ ; *no*=nu ; *unâ*=o ; *panzâ*=*panzi*=pânză de la corăbii ; *preftu*=preutŭ ; *seara*=sară, séră ; *surpâ-te*=cară-te ; *spinuzurai*=spânzurăi ; *di în stanga*=di în stânga ; *shcurta*=scurta ; *luplu cazu in csarcu*=lupulŭ căḑù în ţarcŭ, în laţŭ ; *vâ tornaci*=vă înturnaţi ; *fomea*=fómea ; *azguneashte*=izgonesce ; *las' ajbâ' elu*=lasă să aibă ielu, aibă ielŭ ; *ştibă*=să scie, analogie cu *aibă* ; *lasi hibă*=să fie, *acaçă*=iea, apucă ; *aushu*=moşŭ ; *arucâ* =aruncă ; *au*, *auce* (aice) ; *verunu* (vre unulŭ) ; *eshi*= ieşi ; *este*, *e*=ieste, ie ; *se acumtinâ di plangu*=încetă de plânsŭ ; *curâ*=curge, cură ; *lanzidu*=bolnavŭ : *macâtu*=îndată ; *mintea, mintescu eu apa cu veargâ*= mişcŭ apa cu varga ; *biserică* (întocmai ca la noi, fără *ea*) ; *va si jinâ niheamă pre averiga*=orŭ să vină puţinŭ pe încunjurŭ ; *ningâ elu*=lûngă ielŭ ; *tru oarâ*= îndată ; *oaâ*=oue ; *pântik-lu*=pântecele ; *pane*=pâne ; *picuraru*=păstorulŭ ; *stranje*=straie, haine ; *dipusu curuna di in capu*=lepădă corona din capŭ ; *zuâ*=ḑiuă ; *dimaneaçâ* ; *fârâ*=fără ; afoară ; **) *alavdacsune*=(lău-

---

*) Trebue să fi remasŭ în romănesce din *margo*, *marginem* pentru N. *margu* şi p. A. *margene*. La noi s'a pierdutŭ *margu*, la Macedoneni s'au păstratŭ amândouĕ şi lui *margu* i s'a făcutŭ pluralulŭ *margurĭ* ; iear *mardzene* a remasŭ ca femeescŭ şi cu înmulţitulŭ regulatŭ *mardzenĭ*.

**) Gramatica lui Boiagì cuprinde texturĭ macedonene scrise cu litere latine, cu ortografiea păstrată în exem-

dare); *ljertacsune* (iertăciune); *mencsună* (minciună); *tucsine* (tăĭiune aprins); *j'oc lu*; *j'oni le*, *j'ocur*, *j'udicu*, *j'udeçu*, *j'uru*; *ashternară* (aşternură); *peshti*; *eshti*, *escu*, *este*, *himu*, *hici*, *suntu*.

Iétă şi o istorioară din Boiagì:

Di cumu face omulu: afla.

---

plele de susŭ. Regulele le-a scrisŭ grecesce şi nemţesce. Iétă ce vedemŭ în privinţa ortografieĭ:

Cu *â* însamnă sunetulŭ *ă*; pe câtŭ se vede din exemple înse nu pune *â* p. *ă* de câtŭ la sfârşitulŭ cuvinteloru: *oară*, *ningâ*, *oaâ*, *jinâ*, etc. Rare orĭ însamnă cu *â* pe *ă* accentuatŭ din lăuntrulŭ cuvîntuluĭ: *pântiklu*, *fârâ*.... De cele maĭ multe orĭ găsimŭ pe *ă* acc. urmatŭ de *n* neînsemnatŭ: *pane*, *plângu*, *lanzidu*, etc. De asemenea pe *ă* neacc. din trupulŭ cuvinteloru îlŭ scrie cu *a* curatŭ: *cazu*, *vatamâmu*, etc... Pe *î* începĕtoriŭ îlŭ însamnă une-orĭ cu *i*: *in cotu* etc. alte orĭ cu *a* orĭ chiar de feliŭ. Diftongiĭ *ea* şi *oa* îĭ scrie cu *ea* şi *oa*.

Pe *u* scurtŭ şi pe *i* scurtŭ îĭ însamnă prin *u* şi *i* întregĭ. *capu*, *eshi* etc.

Pe *ş* îlŭ însamnă prin: *sh*: *eshi*, *gushâ*, etc. Pe *ţ* îlŭ însamnă prin *c* înnainte de *i* orĭ *e*: *vinici*, *ashice* etc; prin *ç* înnainte de *a*, *o*, *u*: *dimaneaçâ*: *c* iără semnŭ înnainte de *a*, *o*, *u* se cetesce ca şi la noĭ *k*: *cură*, *capu*, *cotu*. Pe *dz*, *ḑ*, *z* le însamnă cu *z* simplu: *azâ* etc. Deci totŭ cu *z* scrie şi pe *z* făcutŭ din џ (*lanzidu*); pe ч îlŭ însamnă cu *cs*: *csarcu*, *alavdacsune*, etc. Prin *j* însamnă pe *i* consónă, deci, nu trebue de cetitŭ ca la noĭ ж.

Pe џ îlŭ însămnă prin *j* cu unŭ feliŭ de circumflexŭ deasupra: *j̃oc lu*, *j'ude çu* etc. Pe *şte*, *şti*, *sce*, *sci* le arată prin *shte*, *shti*; *ashternarâ*, *peshti* etc.

Trei furi acaçarâ unu negucitoru care avea mulci piguni cu elu shâ cara lji loarâ shâ lji imparcirâ njiza elji pri j'umitate. Ma, cara nu avea mancatâ dao zile ceva, lji lo mare foame shi neci unu nu vrea si se duca in citate si cumparâ trâ mancare. Ashi arucarâ shcurta care si se ducâ... Shi cara cazu pri cama njiklu, tr'oarâ shâ lo calea. Acolo in imna lji cade in coru aistă minduire: hute, me tu ai ma a treia parte, di ci lomu, nu era multu ma gjine si aveai shi al ante dao parci? Cu aista minduire lja di aruca farmacu tru gjelâ. Pânu era aistu in citate, shi al anci doi in padure shâ sburerâ si vatâmâ soçlu cando si se toarna, shi se shâ imparta partea a lui njizâ elji. Cara vine aistu cu gjelile infarmacate, lu aputrushirâ al anci doi, shi cara lu omurârâ, ashternarâ measa shi shezurâ si mancâ cu pace, ma dupa j'umitate di sate era shi elji tru lumea al antâ. *).

Trecemŭ acuma la probele de limbă publicate de d-l Caragiani în „Convorbirĭ literare" an. II 1869.

Cântecul lui Dailiani

Laĭ Dailiăni, laĭ fundă mare!	O Dailianĭ, o canafŭ mare,
De ce nu treci prin pazare,	De ce nu trecĭ prin piéță,
Se aùḍi și-tine'nă hăbare,	Să auḍĭ și tu o veste

*) *piguni*=banĭ; *mancatâ*, Macedonenii punŭ participiulŭ femeescŭ la timpurile compuse; *shcurta*=sorțĭ; *cama njiklu*, superlativŭ de la *micŭ*; *coru*=inimă, gândŭ; *aputrushirâ*=trântiră; *sate*=ceasŭ. Despre ortografie amŭ pus'o totŭ cea obișnuită de Boiagi.

'Nă hăbare de te doare ?

—

Láiaţĭ desperă muliare,

O băgară pri mulare,
Şi o litiră in Velestinŭ
Cu feţiórlu preste sinŭ.

—

Laĭ Corácĭ ce ve hraneasce,
Acelu Dailianĭ cu leşĭ Turceasce
Spúneţĭ lui Dailiani se însară
Pên'merinde, pên de seară
De la Turcĭ se me ascapă
Cu feţiórlu se me-arapă.

—

Laĭ Dailianĭ, laĭ fundă mare !
Nu te inclină trâ muliare ;
Multe mulierĭ sunŭ şi neveaste
Ma Dailiani unu easte,
Şi tră Grecĭ şi trâ Românĭ.
Se-lĭ aperă de păngânĭ. *)

O veste ce are sa-ţĭ aducă durere !

—

Pe sărmana-ţĭ desperată muiere
O puseră pe unŭ catârŭ,
Şi-o porniră la Velestinŭ,
Cu copilulŭ la sinŭ.

—

O corbĭ negri, pe cari vă hrănesce
Acelŭ Dailianĭ cu leşurĭ turcescĭ,
Spunetĭ luĭ Dailianĭ să sară,
Păn merinde, păn de sară
De la Turcĭ să mă ascapă,
Cu feciorlu să mĕ râpéscă.

—

O Dailianĭ, o canafŭ mare !
Nu te'nchină pentru muiere ;
Multe muierĭ sîntŭ şi neveste,
Dar Dailianĭ unul ĭeste,
Şi pentru Grecĭ şi pen-Românĭ
Să-ĭ apere de păgânĭ.

---

*) Dlŭ Caragiani ne spune că *laĭ*, *a laĭ*, *o laĭ* se întrebuinţază la strigărĭ sau plângerĭ, pentru bărbaţĭ pentru femeĭ sîntŭ : *leà*, *a leà*, *la* şi la înm, fem. *le*, *alé* : *lea soro* ! *le surori*, *la mumă*.....

Pazare=bazar, cuv. turcescŭ. *Mulare*=catârŭ, cuv. lat. *Coracĭ*=corbĭ, grecesce.

D-lŭ Caragiani a scrisŭ pe *ţ* făcutŭ din *ce*, *ci* cu *c* în : *trecĭ*, *ce*, *Turcĭ*, *Grecĭ* etc. Din ortografica

Bucata următóre amŭ luat'o din *Félibrige.* Maintenance de Languedoc. 1882 mai Montpellier.

ASCĂPAREA ALI DINCE

DI MAN'ILE TURÇESCI

I. Sub dialectulŭ de la Cruşova din Macedoniea.

Mărĭtară Dincea m'ică, ş'di muşutéţa llieĭ,
Toţĭ gion'ĭ-llĭ uă climară „lilicea lumi-llieĭ“.
Di multu m'ică Dincea ş'minută çi erà,
Sĕ'şĭ légă duvaleta ş' sĕ'nvéscă nu scià.
Bărbat-su, gione tiner şi multu muşutic,
Adaŭa-ḑî dimnéţa 'şĭ se duse la bătic.

D-sale urmează că pe acolò de unde cunósce D-sa dialectulŭ se află şi *ă* şi *â*, de vreme ce zice la pag. 356: Sunetele *â*, *ă*, *ê*, *ĕ* nu sunt aşa dese la Rumelioţĭ; aşa cine-va poate auḑi pe la ei: *cand*, *cane*, *pane*, *vedu*, *vindu*, *vinà*, în locŭ de *cănd*, *păne*, *căne*, *vĕdu*, *vĕndu*, *vĕna.* Totŭ astŭ-feliŭ arŭ urmà din modulŭ cum scrie D-sa, *pên*, *păngânĭ*, *Românĭ*, *trâ*... Totŭ din citaţiea făcută vedemŭ că se află şi forme cu *a* curatŭ *cane* etc.

In privinţa luĭ ч D-sa ne spune că se aude în *cenuşă*, *ciocu*, *căciula*, *ciomagu*...dar în *feţior* pune *ţ*, deşiĭ alţiĭ spunŭ că se ḑice *ficior*; credemŭ că vorŭ fi fiindŭ amândouĕ formele. Maĭ iétă câte-va cuvinte şi construcţiĭ ce culegŭ din cele ḑece poesiĭ ale d-luĭ Caragiani: *dóili se'ne luămŭ*=amândoi să ne luămŭ; *a mumelor s'nu le spunèmŭ*=mumelorŭ sa nu le spunemŭ; *çleaia*; *betĕrnele*=bătrânele; *scamnulu*=secriiulŭ; *cheptŭ*, *merŭ*, *sun* p. *escu*, orĭ *suntu*; *Iu te ceaĭ* (*iu te ţeaĭ*=iu te duţeaĭ); *căpetâniŭ*, *griţli alŭ Nica*=grăiţi-ĭ luĭ Nică.

Luni îșĭ féçiră numpta, și marță dipărtŏ,
Ș'a lumi-llieĭ lilice se'llĭ crésca uă alăssŏ.
După șépte an'ĭ de ḍille a casă 'șı se turno.
—„Tac! tac!"bătù pi ușe,—„Mulliére, moĭ, disfă!"
Mumă-sa îllı se spuse :—„Dincea nu iéste aŭà,
„Am pitricut'ua, 'ntre apă, ș'n'ar se vhină," 'llì ḍìçea,
„Nessă Turçi-llĭ m'ı uă luară—Și iu uă dussiră ?"
—„Nu sciŭ, n'uă viḍuĭ, ma, cum m'i spusiră,
Çin' spreçı de ḍille calle, și póte maĭ diparte,
„Ua luara ș'ua tricura d'amare înaparte !
—„Va 'm'ĭ fac una caiche subțire ca pergam,
„Si va s'me duc s'uă caftu, tu trup sufflit pîn'am
„S'allag amarea tóta, loc-lu a tutulor,
„S'uă ved nica 'nă óra, i cama ghine s'mor!"
Iel, de açea minuta, tu caiche intro,
Și șépte an'ı de dìlle, tu amare inno.
S'dusse tu multe locurĭ, și mulți întrebo,
Ma di la vêı-'nu n'aflo ș'çiva nu învițo.
Dupa șépte an'ı de dìlle aggiumse tu un loc :
Acolo erà sultan-lu turçescu din Maroc.
Avnanghia de palate stătù, și s'minduià
Ș'pi tu firidı-le tóte, iel laı-lu ma 'șĭ muntrià.
Açì aflo 'nă móse, în calle iu 'sı șidea,
Și s'appruchiè de nessa, 'ntribànd'uă 'llı dîçea :
—„Çi iéste cula aista, și aistu palat ?
—„E palat-lu a sultanluĭ, laĭ gione mărat"
—„Si cum se clliamă fòta çi iéste 'nellis 'aclo,
Çi sunt șépte an'ı de ḍille sultan-lu çi ua lo ?
„Maco m'i 'ntreghĭ ti dissa și ti numa a llieĭ,

„Nessă uă clliamă Dince, liljcea loc-lui lliei“.
—„Tu palat-lu turçescu, cum s'intru cum s'm'alin?
—„I ca dervis turçescu, i çiritor creştin“.
Se învescù tu stran'ie, se féçe çiritor,
Şi fōră frică intrō·tu a palat-lui ubor
Iel scóse bóçe adilliósă şi cu mare dor :
—„Daţi m'i ti numa 'l Dumnideŭ aggiutor!“
Husmechiara luō pâne a órfăn-lui se'lli da.
—„Dă 'llĭ tine, Dince, aistui om, cu mâna ta
„Eleimosine, cō par' co 'i di tu hóra ta.
—„Caĭ póte tea se sciba co e dit hóra mea,
„Când nu pot ni puĭ-lli s'asbóra pîn'auá,
„'Nafóră maşi de lânduri, altu dit hóra mea?“
—„Disi m'ascultı, fétă, dauă sbóră se'ţi grescu :
„Disi co vhin'ĭ cu mine, s'alaşi loc-lu turçescu?
Moi Dafce, husmechiara, bagă méssa s'mâcămŭ,
„Şi órfân-lu aistu cu noi va se'l çinămu.“
Pi méssă pînă fură, pâne pîna mâcá,
Ali Dince arîs-lu din gura nu'lli papsea.
—„Di cai ţi arîḑi aşiçe, di cai îţi şupureḑi.
„Voiu se te'ntreb, a Dómna, spune' m'i, aşi' m'i băneḑĭ
—„Ieu nu 'm'i arîd dì tine, co hiu barbat-lu a m'ieŭ ;
„Ma di hilliu sultan-lui çi trémbura ti ieŭ!“
Fugiră dit palatu, pit cula ielli tricura,
Şi galbine sculară cât doi-lli putură ;
Se dusseră tu ahure, iu ierá cai—lli legaţĭ,
Ş'alépsiră maĭ gion'i-lli, ma' tinirı, ma' muşaţı.
Iel acăţō duriŭ-lu, şi açel albul iea ;
Imnânda-lui 'ncălare, ca luna lumbrisea.

Aggiumsiră la 'mare ; când vré s'discalicá,
Avḑiră ună bóçe ; sultan-lu 'lli aviná.
—„Sultan-lu ne avină, sultan-lu iéste auá !
Sultan-lu tot strigându, a gione-luĭ ḑiçea :
—„Amalama çi 'm'ĭ luașĭ, amarea uă afumà,
Caı-lli çi 'm'ı arachișĭ, loc-lu 'l cutrimburà.
„Cu vhin, cu pâne caldă, șépte an'ĭ féta hrănii,
„Tu sirma ș'tu atlaze ieu ua armătusiĭ,
„Si nor di hilliu tu minte aveam se uă făçeam ;
„S'erá s'uă aggiungérem, cap-lu vré se 'llĭ talliam!
—„Cara cu vhin, cu pâne, nessa ua hrănișı,
„Cara tu atlaze ș' sirmă, ua armătusișĭ,
„Ș'cara aveai tu minte a hillı-tuı tea s'llı uă daĭ,
„A mea mulliére 'iéra, și ieu iéra' m'ĭ uă luaĭ *) !

*) *Observarĭ* la „*Ascaparea ali Dince*". In privința fonetica ieste de observatu că D-lu Tașcu Iliescu spune lămuritŭ ca la Crușova ĭeste *a* și *â* întocmaĭ ca la noĭ, bine înțelesŭ ie vorba de *ă* și *â* făcuțĭ din *a*. In bucata acésta ieste însemnatu : *'ntribând'uă*, *mâcămŭ*, *pâne*, *imnândaluì* etc. Totŭ pe *î* îlu maĭ vedemu făcutŭ din *î* după *ḑ*, *ț* etc : *ḑî*, *ḑîlle*, *subțîre* etc. Pe *ț* facutŭ din *c*, ilŭ însamna prin *ç* ; pe *ea* și *oa* prin *é* și *ó*. Pe *γ* făcutŭ din *v* l'a însemnatu prin *vh*. Vedemu ca une locurı însamna pe *l* muıatŭ cu *ll* : *clliamă*, *lumi-llieĭ*, *mulliére*, *'ncllis*, *Turci-lli* ; dar adese-orı *ll* ieste pusŭ fara nicĭ o nevoie : *ḑîlle*, *calle*, etc. Pe *n* muiatŭ noĭ l'amŭ însemnatŭ cu *n'*, neavêndŭ semnulu celŭ pusu de D-lŭ *Tașcu Iliescu*. Pentru sunetulu *g* gasimŭ la *gione* unu simplu *g*, se vede că pentru ca ierà începĕtoriŭ ; de vreme ce în launtrulŭ cuvintelorŭ vedemŭ c'a pusŭ *gg* : *aggiungérem*, *aggiumse*, *aggiutor* etc. Pe *z* facutŭ din џ (vechiŭ г) l'a însemnatŭ prin *g* simplu :

Iétă şi traducerea :

Maritară pe Dincea mică şi de frumuseţa ieĭ
Toţĭ tinériĭ o numiră „floarea lumeĭ".
Dincea de mică fórte şi de măruntă ce ierà,
Să-şĭ lege îmbrobòdéla şi să se'mbrace nu scica
Bărbatu-su, voinicŭ tînărŭ şi fórte frumosŭ,
Adoua ḑi deminéţă şi se duse la batălie.
Lunĭ îşĭ făcură nunta şi marţĭ plecă,
Şi-a lumeĭ flóre să-ĭ crească o lăsă.
După şepte anı de ḑile a casă ĭ se 'nturna.
—„Tac, tac ! bătù la uşă,—Femeea mea, deschide !"
Mumă-sa se arĕtă :—„Dincea nu-ĭ aice,
„Am trimes'o la apă şi n'are sa maĭ vie" îı ḑicea
„Pe dînsa Turciĭ mi o luara !—Şi unde o dusera ?
—„Nu sciu, n'o văzuĭ, daı, cum îmĭ spuseră
„Cincĭ-spre-ḑece ḑile cale şi póte maı departe,
„O luară şi-o trecura de mare'n ceea parte !"
„—O să-mĭ facŭ unŭ caicu subţire ca pergamentulŭ.
„Şi o să me ducŭ s'o catŭ, în trupu sufletu pana amŭ,

---

aggiungérem, *fugira*. Grupa ųı, a însemnat'o cânď prin *sc* (*sciba*, *sciù*), când prin *st* (*crestiı*) : căcı, din neferićire, D-lu Iliescu, a gasitu cu cale sĕ pastreze ortografiea etimologica şi în probe de limbă. Pe *n'* făcutŭ din *m* l'amu însemnatu cu *m'* iéra-şĭ vroindu a nu ne abate de la ortografiea autoriuluı, când nu ne lipseau semnele.

In privinţa formelorŭ de totŭ feliulu ce se potŭ afla în acéstă bucata nu voiŭ starui de câtu asupra câtor-và : „çin'spreçı" (rândulu 15) o aflamŭ fórte înrudită cu *cinsprece* alu Moldovenilorŭ, numaĭ în privinţa prefacerea luĭ *c* în *ţ* ieste deosebirea.

„S'alergŭ marea tótă, loculŭ tuturorŭ,
„S'o vĕdŭ încă o dată, sau maĭ bine să morŭ.
Ielŭ, din acea minuntă, în caicŭ întră,
Şi şepte anĭ de ḑile, pe mare îmblă,
Se duse în multe locurĭ, şi mulţĭ întrebă,
Dar de la nicĭ unulŭ nu află şi cevà nu descoperí.
Dupĭ şepte anĭ de ḑile ajunse într'unŭ locŭ ;
Acolò ĭerà sultanulŭ turcescŭ din Maroc,
In faţa palatelorŭ stătu, şi gîndea,
Şi prin tóte ferestile se uità ĭelŭ săraculŭ :
Acì află o babă, în cale unde şedea,
Şi se apropie de dînsa, întrebând'o îĭ ḑicea:
—„Ce ĭeste turnulŭ acesta, şi acestŭ palatŭ ?
—„Ii palatulŭ sultanuluĭ, sărmane tînĕrŭ întristatŭ."
—„Şi cum se chiamă fata ce ieste închisă acolò ?
„Sîntŭ şepte anĭ de zile sultanulŭ de când o luă ?
—„Fiind-că ma întrebĭ de dînsa şi de numele ieĭ
„Pe dînsa o chiamă Dince, „flrósa loculuĭ ieĭ".
—„In palatulŭ turcescu, cum să întru, cum sa mĕ suiŭ ?
„Sau ca derviş turcŭ, orĭ ca cerşitoriŭ creştinŭ."
Se îmbrăcă cu straie, se facù cerşitoriŭ,
Şi fără frică întră în a palatuluĭ curte.
Ielŭ scóse glasŭ duiosŭ şi cu mare dorŭ :
—„Daţi-mĭ pentru numele luĭ Dumneḑeu, ajutoriŭ !"
Sluga luă pâne, săraculuĭ să o dea.
—„Dă-i tu Dince, acestuĭ om, cu mâna ta
„Pomană că pare că-ĭ din ţara ta".
„Cine póte să scie că-ĭ din ţara mea
„Când nu potŭ nicĭ păserile să sboare pănă aice,

„Afară de rândunele, altulŭ din ţara mea?
—„Fiind că mă asculţĭ, fată, două vorbe să-ţĭ grăescŭ
„Viĭ cu mine, să părăsescĭ pămîntulŭ turcescŭ?“
—„Dafcea mea, slugă, pune masă să mâncămu,
„Şi pe săraculŭ acesta cu noĭ o să-lŭ ospĕtămŭ“.
Câtŭ fură la masă, câtŭ mâncară pâne,
Dinceĭ risulu de pe gură nu-ĭ înceta.
—„De cine rîdĭ aşà, de cine îţĭ baţĭ jocŭ,
„Voiŭ să te întrebu, Dómnă, spune-mĭ aşà să-mĭ trăescĭ
—„Ieu nu ridŭ de tine, că ĭeştĭ barbatulŭ mieu;
„Dar de fiiulŭ sultanuluĭ care tremură pentru mine!
Fugiră din palatŭ, prin turnŭ trecura,
Şi galbenĭ luară cât amândoĭ putură,
Se duseră în grajdiŭ unde ĭerau caiĭ legaţĭ,
Îşĭ aleseră pe ceĭ maĭ tari, maĭ tinerĭ, maĭ frumoşi,
Ielŭ luă pe murgulŭ, şi pe cel albŭ ĭea;
Imblândŭ călare, ca luna strălucea,
Ajunseră la mare, când vroeau sa descalece,
Audiră un glasŭ, sultanulŭ îĭ vâna,
„—Sultanulŭ ne vânéză, Sultanulŭ ĭeste aice!“
Sultanulŭ totŭ strigândŭ, voinicului (tînărului) dicea:
—„Aurulŭ ce-mĭ luăşi, marea o poleia;
„Caiĭ ce-mĭ râpişĭ pamîntulŭ cutremurau.
„Cu vinŭ, cu pâne caldă, şepte anĭ hrăniĭ fata,
„In mătasă şi în satinŭ o îmbrăcaĭ,
„Şi noră de fiu aveamŭ în minte să o facemŭ;
„Dacă o ajungeamŭ, i-aşĭ fi tăiat capulŭ!...“
„Dacă pe dînsa o hrănişĭ cu pîne,
„Dacă în satin şi mătasă o îmbrăcăşĭ,

„Și dacă avea-ĭ în minte fiiu-tu sà-ĭ o daĭ,
„A mea femee ierà, și ieu ieară mi-o luaĭ !.....

Dialectulŭ cu labialele schimbate în Daciea Traiană.

Se deosebesce de celŭ macedoneanŭ prin următórele particularitățĭ :

a) Sunetele ч și џ nu le-a prefăcutu în ц și ѕ.

b) Grupele *cl*, *gl* și *l* muiatŭ le-a prefăcutu în *ch*, *gh* și *i* consónă. Totŭ în *i* consónă a schimbatŭ pe *n* muiatu.

c) Pe *a* accentuatŭ precedatu de *e* sau *i* și urmatŭ de acelea-și vocale l'a prefacutu în *e*.

d) Pe *e* atâtŭ accentuatu câtŭ și neaccentuatŭ l'a prefăcutu în *e* după labiale, dacă în silaba următóre nu iera *i* sau *e* : *fĕtŭ, învĕțŭ*, *mĕru*, etc. *)

---

*) Acéstă prefacere nu ieste înse chiar de totŭ străină Macedonenilorŭ. Ca dovada aducu formele: *mădùă* din *mĕdulla*.

La Kavalliotis *μᾳντοὺᾳ*, la Daniel *μᾳντοῦᾳ* la Roza *madua* (aice *a* neacc. ie pusŭ pentru *ă*, de s'aru fi audĭtu *e* punea *e*). In privința accentuluĭ, îlŭ vedemŭ la K. și la D. pe penultima, la noĭ înse se dice: *mĕduă*, *mĕduvă* și *meduhă*, accentuate pe antepenultima. Care-ĭ forma corecta ? Dacă ne luamu de pe franțusesce, trebue sa dicemŭ că ieste bine pusu accentulu pe penultimă ; în adevĕrŭ numaĭ din *medùlla* póte ïeși *moëlle*. Decĭ la noĭ trebue să fie schimbare de accentŭ. Totŭ o data din *mĕdùlla* precepemŭ de ce *ĕ* nu s'a prefăcutu în *ie* și *m* în *n*' la Macedoneuĭ și la Moldovenĭ. Orĭ-cum *mădună* ne arata prefacerea luĭ *e* în *a* după *m*. Altŭ exemplu arŭ fi *vătămare* dacă vine cuvîntulŭ de la *victimare* (popularu *vectemare*). Despre *văr'nu*, *vărnu*,

e) Pe *î* facutŭ din *e* precedatŭ de labiale și urmatŭ de *n*, când nu ierà *i* sau *e* în silaba următóre, l'au păstratu împotriva înriurireĭ familieĭ cuvinteloru : *cuvîntŭ* și nu *cuvintu* sub înriurirea formeĭ *cuvinte*.

f) Pe *â*, l'au păstratŭ Moldovenii, ba chiarŭ prin analogie l'au văritu și la locurĭ unde nu se produsese organicu : *cântamŭ* nu *cantamŭ* etc. Dar la Crușova, se vorbesce ca și în Moldova, după spusele d-luĭ Tașcu Iliescu.

g) La Moldovenĭ n'au lucratŭ analogiĭ la formele *stea*, *vergea* și decĭ se află și a-dĭ sub acéstă formă ; nu s'au produsŭ formele : *steauă vergeauă* etc.

Urme din acestŭ dialectŭ în Dacica Traianĭ.

Aceste urme le notezu din cuvintele culese din documentele slave, latine, maghiare.

Veaculŭ alŭ XIV-lea.

În revistă *Transilvania* an. IV aflămŭ într'unu document de la 1372 (despre țara *Fagarașuluĭ*) cuvîntulŭ *Sàrkàny* arŭ putea decĭ fi pentru *Șiarcheani*, cu atâta maĭ multu cu câtŭ totŭ cam pe acolo se află satulu *Șerpenĭ*. Dacă numele de maĭ susu ïe românescu arŭ fi di'ntre cele maĭ vechĭ urme din dialectulŭ ce studiemu.

---

vărtute nu sîntemu sigurĭ că nu vorŭ fi din *vrtu*, *vrtute*. Maĭ ïeste cuvîntulŭ *ovăz=ovĕsŭ* care se rostesce cu *ă* după spusele uneĭ domnișóre din Macedoniea. Dar aceste prefacerĭ sîntŭ ca nisce remășițĭ di'ntr'unŭ dialectŭ învinsŭ ; ïear forme ca *betărn*, *picurariŭ* nu dau locŭ la analogiĭ din pricina cărora sa se fi înlocuitŭ *ă* prin *e* orĭ *i*.

Între boerii trimeşi de Mircea celu mare în Poloniea iera unulŭ *Heriţki* (*Hericzski* şi *Hericki*) credemu ca *Herescu*, deci *f*=*h*, *Fierescu*=Herescu.

Veaculŭ alŭ XV-lea.

În „Transilvani'a" an. V. aflamu la anulu 1453 *Sorbul* adecă *Şĕrbulŭ*, cu *e* arĕtatu în alfabetulŭ maghiaru prin *o*. (Pe la *Haţegă*).

La 1467 găsimŭ „*Roscnara* villa walachikalis" ; *roşcnara* p. *reşînara*. (Transilvaniea).

Într'unu docum. an. 1453 (Tr. an V.) cetim *Hacsadsel*=Hătegelu cu *e*=*ĕ* după *ţ*.

Într'unŭ documentu moldovenescu de la 1448 aflămŭ ГЕѩЕСТѢНИ p. *Herestean*ĭ, *Fierestean*ĭ deci *f*=*h*. (Arh. Ist. 1. 1. 153

Într'unŭ documentu din Moldova 1487, (R. p. Ist. şi Arh. an. I p. 369) vedemu numele РѪЦЕША p. *Reţeş-a*.

Într'unŭ documentu citatŭ de D-lŭ Sbiera, *) anul 1489 Moldova, vedemŭ „*Skare* Porkolap von Novograd", *skare* se póte pentru СѢКАРЕ ori Neamţulu care a tradus documentulu a săritu peste *e* ; în tóte celelalte documente de la Ştefanu celu Mare întâlnimŭ numai *Sekare*.

În altu documentŭ de la 1491 citatu totu acolò de D-lu Sbiera, cetimŭ *Nikot* în locu de *Mikot* cum arată altele.

În documentele moldovenesci publicate de Wickenhauser **) cetimu la anulu 1473 *Sângureni*, la 1488 *Schärbanestie* p. *Singurenĭ* şi *Serbaneşti*.

---

*) *Codicele Voroneţeanŭ* Cernăuţi 1885.

**) Dar stămŭ la îndoélă de a transcrisŭ D-lŭ Wickenhauser exactŭ numele.

Veaculŭ alŭ XVI-lea

În cele mai vechi manuscripte și tipărituri din acestu veacu întâlnimŭ forme cari nu se potu înțelege de câtu ca luate din dialectulŭ cu labialele schimbate.

1) Astŭ-feliŭ găsimŭ în Apostolulu de la Voronețu: **Сьнтꙋ, сънтꙋ** și **сꙁмтꙋ** pentru persóna 1-a sing. și a III înm. de la pres. Indic. de la verbulŭ a fi. Sunetulŭ *î* ieste făcutŭ în aceste forme din *i* după *s*: *sintu* =*sîntu*. Fenomenulŭ cum amu mai spusŭ a avutu locŭ întâiŭ în dialectulu cu labialele schimbate. Ieste de notatŭ ca altă formă *sintu* de pildă nici nu se întâlnesc în Apostolulŭ se află înse, сїꙟгꙋрꙋ=singuru: сїꙟре =sinre, sine etc.

съꙟрꙋ=sinru=sinu; de asemenea exemplu de trecerea lui *i* după *s* în *î*.

съмънца (înse *semența*)=semènța din semența; съптъмънъ=sĕptemâna; пасърилорꙋ=paserilorn; сърачїи= seracii; ꙟнсъ=înse: пасе, е; adica prefacerea lui *e* după *s* în *ĕ*; fenomenu totu din dialectulŭ cu labialele schimbate. Cum că n'avemŭ a face cu fenomene produse în dialectulu cu *n* în *r*, vedemŭ de pe aceea că alături cu acestea întîlnimu: *sen čnà*, *semuà*. *semu*, *seți secà*, *seară*, *se* (pron). *se* (conj) și altele cari nu arata nici o urmă de trecerea lui *e* în *e*.

ръдика (nici o dată cu и)=ridicà, рьмъшицеле=remășițele, ръспꙋндере=respundere. ръсъри=resări, аръть=aretu; лъкръмаци—лъкръмаци=lacremați; deci prefacerea lui *i* după *r* în *î* și a lui *e* în *ĕ*. Deși la cele mai

multe cuvinte se păstréză *i* şi *e* după *r* : ƒнсȣ, ƒєȣ, (totŭ deauna) ρєспȣнсȣ, ρєвдаƒє, (totŭ deauna) пъƒи омори, окъри, ρъспȣнзъндȣ=respundindu, тρємищъ̂ндȣ=tremiţindŭ : etc.

2) În documente aflămŭ :

La 1515 într'o însemnare scrisă slavonesce pe o evanghelie slavonă (Melh. R. p. Ist. şi Arh. V. f. 1. an. III p. 142) ; съρъчинєщи=*serăcinesci*.

La 1520 (doc. de la Ştefanŭ Vodă fotogr ficatŭ pl. VII, vol. IV. an. II Rev. p. Ist. şi Arh.) : сѣкȣιан-а= Secuian-a derivatŭ de la *Secuiŭ*.

În Wickenhauser (loc. cit.) aflămŭ la anulu 1577 *Săräcinestie* p. *Serăcinesci* şi *Korläzäl* şi la anulu 1587 de trei ori *Korläzäl* (p. Corlăţelu).

În catastihulu averei mănăstirei Galata (Iaşi) 1588 aflămu сѫ (conj.), сѫ (pron), каρѫ (*care* pluralu de la caru), сънтȣ, сакаρѫ (presupune *sĕcară* din secară).

Într'o notiţa pe o carte, Galaţi 1571 aflamŭ : сѧ (pron. şi conj), дȣмнєзъȣ=dumnedeu.

Într'unŭ zapisu de vîndare din judeţulŭ Tecuciu, anulu 1577, cetimu : съи χїє=*să-i fie*, съ сє щиє=*să se scie*.

În altŭ zapisŭ de la 1581 (jud. Bacău) : ѕѣчи=deci, сѣ=să, сѣ сѣ щїє.

Într'o sentenţa, jud. Bârladŭ, 1588 : сѣ щїє.

Într'unu actu de la 1591 Trotuşŭ, cetimu : ѕъчї=deci.

Totŭ la 1591 într'unŭ actŭ de la Petru Şchiopulu (Rev. p. Ist. şi A. T. IV an. II pag. 602) : Агаχїѧ p. Agafiea.

3) Să vedemŭ ce vomŭ aflà în manuscripte muntenesci și în acte.

Într'unu fragmentŭ de textu biblicŭ scrisŭ în Olteniea pe la 1560 aflămŭ amestecate următórele forme din dialectulu cu labialele schimbate : сь (să), хи (fi), цара (pentru a ajunge la *țara* trebue șirulŭ *țeară*, *țeară, țară*), сълбатиче (sełbatece), оурь (*urî* cu *ri*=*rî*), сьрбъторь (serbători), сьрбьтоарѣ (serbătórea), рьмънѣ (remânea), рьдика (ridicà), сьнтȣ (sîntŭ p. sintu).

Iétă și din Evangheliarului scrisŭ de Radu de la Mănicesci (jud. Teleormanŭ), la 1574 și copiatŭ în parte de D-lu Hajdău de la *British Museum* Londra : съ ѡ ласе ꙗ (să (se) o lase iea) ; ръсърить (resăritŭ), съ ещи фїюл (să (dacă) ieștĭ fiiul), ръоулоуи (reului), ръȣреле (riurele), пасьриле (paserile), сънть (sîntu p. sintŭ), съмънць (semînță), цьнцарїи (țînțarii), шърпїи (șerpii), съракъ (seracă), сънтемь (sîntemŭ).

Să trecemŭ la cuvintele ce se potu culege din documente muntenesci :

Într'unŭ document de la 1549 (jud. Mehedinți) : Бȣжоръщи=Bujoresci (satŭ) ; în unulŭ de la 1556 Tîrgoviște : хотарълорȣ=hotarilorŭ ; la 1579 Bucuresci : хотаръле ; în altulŭ de la Bucuresci 1593 : църмȣреле= țermurele. *)

Într'unŭ documentŭ de la 1546 (Arh. I. Tom. 1. p. 1. pag. 49), din Târgoviște aflămŭ : Кънъцъженїи=

*) Aceste documente sîntŭ inedite, d-lŭ Hâjdău a publicatŭ în „Cuv. din Bĕtrânĭ" t. I. cuvinte românescĭ ce se află semănate în texturĭ slave.

Căpățmenii și totŭ acela-și nume scrisŭ și Кѫпѫцѫненїи *).

Totu acestu nume se întâlnesce într'unŭ documentu de la 1586, Bucuresci (Arh. Ist. T. 1, p. 1, pag. 67), кѫпѫцѫнненїи.

În „Columna lui Traianu" an. I.

1570 *chotaryle* (хотарѫле); 1572 *Urytzilqr* (Ѹрѫцилор. **)

În documentele lui Hurmuzachi tip. de Academie aflămŭ :

Într'unu documentu facutu la Alba Iuliea, la annulŭ 1595 se pomenescŭ ómeni din Munteniea cu prefaceri fonetece curióse la nume : *Iafreneja* (p. Iefremiea) archi-episcopo. *Nitre* (p. Mitre cum îlu aflamu în alte documente. Mitre ieste scurtare din Dumitru, Dmitru, Dmitre). *Viztér* (visteriu p. vistiariu), *klutzér* (p. ciuciariu), *Bojeri* (p. Boiari).

În altu documentu de la 1599 scrisŭ unguresce în Tîrgoviște : *Iephtinia* (p. Ieftimiea). ***)

La 1595 aflamŭ iear *Nytre.*

În „Cuvinte din Bătrâni" T. I. aflămŭ :

Bistrița 1573 : сѣ сѣ цїе; Distr. Mușcelu 1583—1585 : сѫ-лѹ цїне și сѫ-лѹ цїе, ꙟсѫ (p. înse), сѫнтѹ (sîntu, sin-

*) Aceste cuvinte arata totu o dată prefacerea lui *a* în *e* : *capațîneni* p. *capățineanĭ.*

**) D-lŭ Hâjdau a transcrisu slovele chirilice prin litere latine, în parantesu amu pusu slovele.

***) In acesta gasimŭ : *Demeter* (totu acelu de maĭ sus *Nitre*) *Kluchyar* (cluciar), *viztier* (p. vistiariu) ; *Boĭri* (p. Boiari), Бѡемїе, Дѹмитрѹ, клѹчѣр, вистиар.

tu). сѫ (conj.) fără excepţie, ca pronume înse numaĭ се. Tìrgu-Jiu 1591 ; сѫс цїе, рѫмас, сѫш *) ; Distr. Dâmboviţa 1595 : ꙟнсѫ, сѫ фїе ; Distr. Prahova 1596 : сѫ сѫ цїе, сѫ ва алеџе ; сѫс ціе, рѫмас ; Districtulŭ Vâlcea 1597 : сѫ се ; jud. Mehedinţĭ 1599 : сѫс ціе, сѫ нꙋ ва фи, кѫрціле (căcĭ n'arŭ fi pututu fi forma acésta fără ţară. ţerĭ ; greşală, greşelĭ etc) ; Ilfovu înnainte de 1600 сѫ се, сѫ фїе, шѫ (ĭeste şi ши) амꙋ нꙋс, се ва скꙋла. сѫ ꙗ, сѫнтꙋ (sîntŭ), Muşcelu pe la 1600 : сѫ фиѧ, сѫс цїѧ.

4) Transilvaniea.

Psaltirea luĭ Coressi 1577 Sas-Sebeş : сѫ рꙋмпемь, рѫдеші ride-şĭ) сѫнть (sîntŭ), оурѫши, рѫꙋль (reulŭ), пасѫрѫле, кѫрѫріле, мѫрїеи, чеѫціле, рѫдикѫ сѫракꙋлꙋи, пасѫрѣ, рѫоу, рѫмѫшиціле, изворѫле, сѫ се, оурѫторїи, сѫмѫнца, рѫмасꙋль, окѫрѫре (ocarire), сѫнь (sinŭ), сѫ аші мѣрџе (de aşı merge), рѫѕѫ (ridă), рѫде ши (îşı rìde), рѫмѫшиціе, амѫрѫть, ꙗртатаи (artaet'aı), лакрѫмеле (lacrimele), рѫбдь ши рѫбдаю, рѫчѣскѫ (recéscă), сѫрбѫторюлꙋи (p. serbatoriului), сѫнтемь, рѫꙋрелорь (riurilorŭ). ꙟнсѫ (înse), рѫсѫритꙋль, шеѕѫндь (din şedindŭ), рѫспꙋндь, скѫрѫши, сѫрачилорь, шеѕѫндь, цѫрѫнѫ, (ţerina), вѫѕѫндь (vedindŭ din vediando, vediân lu, vedindu, vedindu), сѫкꙋри, сѫрбѫтоарѣ, мишелꙋль (mişelulŭ), шѫрбꙋль (şerbulŭ), ꙟврѫтошѫ-се (învàrtoşe-se p. învàrtoşese), сѫ се ꙟврѫтоашѫ (să se învratoaşe). La exemplulŭ

* L сѫс, рѫмас şi сѫш din urmă ĭerà aruncată deasupra rîndului.

precedentŭ putea fi vorbă de înriurirea celora lalte verbe de la conj. I-a, caci mai tóte au *ă* la a III-a pers. sing la trecutulŭ simplu *). Aice înse ieste a III-a pers. sing. de la pres. conjunctivului şi avemŭ decĭ numai de câtu prefacerea lui *e* în *ĕ* după *ş*), рѫꙋре (riure), дешкизѫндꙋ (p. deşchidindu), цара, цѫрѣеи (ţara, terei), жѫлоуире (p. *jeluire* caci are şi *jeluită* pag. 297), цѫрѫле лорꙋ, карѫле (carele), ꙟгрѫшѫсе, ꙟтинзѫндꙋ, коурѫрѣ (subst. făcutu de la inf. cúrere=a curge), арзѫндꙋ, рѫшинѫ.

Cum ca prefacerile înşirate nu-su organice în dialectulu psaltirei se vede uşoru: pentru ca n'au locŭ la tóte cuvintele ce împlinescu condiţiile, ba chiar acela-şi cuvìntu are cànd o forma cànd alta. Aşà se aflà de câte-va ori шѫрвоуль dar mai adesea шервоуль, gasimu цѣрѫ şi царѫ, gasimu de iegula ꙟврѫтошѫсе dar o singura dată dămŭ de ꙟврѫтошесе, gasimŭ totu-deauna сѫнть dar de asemenea regulatu сингꙋрꙋ etc. gasimu fără excepţie сѫмѫнцѫ dar семѫнарѫ, дешерть, шезꙋрѫ. Uşorŭ se vede că formele de mai susu cuprindu prefaceri străne graiului, cum se va vedea şi mai departe din bucata ce vomu da, casurile în care se află prefacerea, nu-sŭ de bună samă nici la 10 % din totalitatea cavinteloru ce indeplineau condiţiile.

Mai ieste de observatu ca în psaltire afara de ur-

*) Cum ca ꙟвѫрѫтошѫсе ie la trecutŭ ne dovedesce afara de *o* nu *oa*, însa-şi frasa: „спре мине ꙟврѫтошѫсе мѫнїа та, ши тоате оунделе тале плекаши спре мине“ pag. 259 v. 12 şi 13.

mătórele exemple, la tóte substantivele femeescĭ cŭ *a* acc. la singuritŭ, se află *ă* la înmulţitulŭ în *i* : коумѫндари (se află înse şi коумѫндъри), афоумари, каиле (se află maĭ desŭ кънле), дариле, пачеле (р. пачиле), totŭ a-colea vine şi каларїи nu къларїи Tóte celelalte sute de înmulţite au pe ъ şi cu tóte acestea acestŭ fenomenŭ de analogie n'a luatŭ nascere nicĭ în dialectulŭ cu *n*=*r* (cum vedemŭ în manuscriptulŭ de la Voroneţŭ), nicĭ în celŭ cu labialele şi cu *n* păstrate, de vreme ce acestŭ din urmă dialectŭ nu cunósce prefacerea luĭ *e* în *ĕ* după *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j*.

Totŭ din dialectulŭ cu labialele schimbate sîntŭ şi formele : цоуде (pag. 433), ꙟкоунцюраръ, ꙟкоунгюраръ. După tóte celelalte exemple vedemŭ că s'arŭ fi cuvenitŭ aice ж în locŭ de ц : жоудечїи, жоунчи, жось, жоуръмѫнть etc.

Decĭ se constată următórele fenomene particulare dialectuluĭ ce studiemŭ, întrate până la unu punctŭ în limba literară a luĭ Coressi orĭ a celorŭ ce au trădusŭ psaltirea : *e* în *ĕ*, după *s*, *ş*, *z*, *ţ*, *j*, *r* şi fenomenulŭ analogicŭ de la înmulţitulu substantivuluĭ femeescŭ ; prefacerea luĭ *i* în *î*, după *s*, *z*, *ţ*, *r* ; câte-và casurĭ de ц neprefăcutŭ în ж.

Totu din Transilvaniea avemŭ *texturile bogofmilice* publicate de D-lŭ Hâjdău în „*Cuvente den bĕtrânĭ*". tomul II. Aceste texturĭ sîntŭ copiate înnainte de 1580 şi unele din ĭele potŭ fi chiar maĭ vechĭ de cât 1550.

Коувънтꙋл свꙟтꙋлꙋи Павел аисл дѣ еиирѣ сꙋфлетелор *) (înnainte de 1550).

съ **) (conj), ръспꙋндꙋ, съ (pron), сънтꙋ (verb), ръб-дарѣ, четъци, стрѫмбътѫџи ръспꙋнсѫ (chiar la finala e=ĕ, respunse), окърѫле, арѫтаџї.

Cugetărĭ la óra morțeĭ (cam pe la 1550) : сѣрѫ, се-рѫ, съ (pron). се (pron), сѣ (conj), мѫнкѫриле, (синтꙋ), сърачиии, сѫкꙋре (въѕиндꙋ și невъѕиндꙋ), (серакꙋ), (сетосꙋ), (пасери), (секл), ръꙋреле, сърафїмии (serafimiĭ), ръсѫритъ, сънинꙋ (seninŭ), ръсꙋ (risu), (синтꙋ), ръꙋ (reu), коморъ-ле (p. comórele), чътъџїен, комоарѫле, (синтꙋ), лакрѫ-миле, ръдѫ (ride inf), (пачиле), сънтѫмѫнѫ, џьръна, ръ-дика. Și în acésta avemu з și ѕ, џ p. ѫ literarŭ și е p. ѣ atàtŭ cându urma *e* câtu și cându urma *ă*, dar neregulatu. De asemenea *o* p. *oa*, dar totu neregulatŭ. Amŭ pusu în parantesu forme cu *i* orĭ *e* păstrați ca să vădescu maĭ bine amesteculŭ dialecteloru.

Din Rugăciunea sfîntuluĭ Sisinŭ în potriva draculuĭ (totŭ cam pe la 1550) :

тътаръи, ръсърит, съ (conj), (синтꙋ), лакрѫми.

---

*) Cum că acéstă traducere s'a făcutŭ în jumătatea întăiea a veaculuĭ alŭ XVI lea, ne dovedesce D-lŭ Hâjdău prin forma rugaciuneĭ „Tatălŭ nostru“ deosebită de cea din catihismulu de la 1560 (vedĭ Cuv. d. bĕtrânĭ t. II pag. 414). Acestŭ cuvîntŭ îlŭ punemŭ și noĭ maĭ la vale în întregime.

**) Se află și pronumele се, deasemenea синтꙋ. In acéstă bucată maĭ avemŭ џ p. *j* latinŭ și ѕ, з, apoĭ de mulțime de orĭ е p. ѣ când în silaba următóre ĭera *e*.

Din *Călătoricea Maiceĭ Domnuluĭ la Iadŭ* (totŭ de pe la anulŭ 1550) :

сь (conj), сь (pron), (сѣ8 pron. pentru съ8 ĭeste o greşală ; s'a feritŭ de ъ după с şi de aceia l'a înlocuitŭ şi unde nu se cuvenea, ъ din съ8 ĭe făcutŭ din *o* lat. *suus, soo*), ръсърнт8, (серафимии), сънт8, (синт8), (редече), (жел8и), ръдикѫ, лъкрѫмъ, ръсп8нсе, сърафимїи, рѫ8 (riu), ръ8 (reu), окърѫтории, арѫт8, мерсъ (merse), ръ8 (riu), д8сьрѫ, жѫл8ирь, (д8мнеѕе8 de nenumĕrate orĭ), (синт8 maĭ desŭ multŭ de câtŭ сънт8), (ридикѫ), ръбда, ѕисѫ (ḑise), дещиисѫ (descinse=se coborì). *)

Iétă acuma din „ѧтребарѣ крещинѣскѫ“ (tipărită la 1560, Braşovŭ, cunoscută după o copie făcută de popa Grigorie la 1607) :

ръсп8нсь, сънть, съ (conj), сърбѣѕѫ, рѫоү (reu), ѧсѫ, шъдѣ (şedea), (pronumele се). De altŭ-feliŭ textulŭ ĭe fórte aprópe de limba nóstră literară.

Din *legenda sf. Vinerĭ* (pe la 1580) totŭ în volumul luĭ popa Grigorie. Bucata a copiat'o ĭelŭ, neamestecându-şĭ de cât rarŭ de totŭ dialectulŭ său. Dlŭ Hâjdău aduce óre-cari dovedĭ că textulŭ copiatŭ a fostŭ scrisŭ pe lûngă Braşovŭ : ¡съ (conj), поүсѫрь (puseră), гъндисѫ (gândi-se), чьтъциле, миръ-сь, съмть (sîntŭ), ръсп8н-

---

*) De 56 de orĭ синт8 şi numaĭ de 9 orĭ сънт8. Despre aceste texturĭ de 1550 am spusŭ că-sŭ copiate de cine-và înnainte de 1580. N'arŭ fi lucru cu neputinţă ca formele culese de noĭ să le fi vâritŭ copietoriuluĭ. Orĭ cum celŭ ce a scrisŭ se ferea de aceste forme şi une loçurĭ le-a pusŭ numaĭ din nebăgare de samă.

се, рȣгъ-сь, арѫтара, лȣпть-сь, џосъ, (сеȣ=grăsime de vacă), лакръмиле ръȣ (reu).

Iétă ce amŭ culesŭ din texturile Măhăcene (1580—1619). Amŭ culesŭ din tóte pentru că popa Grigorie n'a vorbitŭ altŭ-feliŭ în ceĭ 19 anĭ din veaculŭ alŭ XVII-lea.

ꙟсѫ, ръдика, съ (conj şi pron, dar şi се dese orĭ), дȣмнъѕъȣ. (dumneḑeu), ѕисъ (ḑise), съмтȣ (sîntu), ръȣреле (riurile), оцът (oţĕt), сърпи (p. шерпи), (сѣра), пасъры (paserĭ), ръбда, (сека-вою), (мȣлцескоу), лакрѫми, (домнеѕеȣ), (оурнтȣ), (серафїмїи), (нестинсȣл), четъци. (Acestea din *Legenda Duminecei*).

съ (conj), сѫ се, (шерби), сеȣ, (дещепта), съ се-ȣ, съ сѫ, съ нȣ се, (мишеїи), (вицелȣл), (стиꙟсе), (амѫри-се), (стригѫ), амѫрѫ се ши се дешертъ; амѫри-се ши фȣ батжокȣрѫ; дȣмнезеȣ. (Din încercărĭ de traducere din slavonesce pe la 1600. Bucata nu-ĭ scrisă tótă de popa Grigorie).

съ (pron), съ (conj), се (pron), се (conj.) etc. домнеѕеȣ, (асемърареци), (сеци), ръспȣнсȣ, (нестинсȣ), ъи (rei), (окърѣскъ), сънтȣ (verb), ръбдарѣ, ръдикъ, (оурнмȣ), (O predică 1619. Maĭ adese *se* de câtŭ *să*).

съ, съ (amândouĕ conj). серафимїи (frag. dintr'o conjuraţie împotriva dracilorŭ, 1883).

съ (conj), каиле, сънтȣ (sîntŭ), се (pron), (стринџе), лакрѫмиле, шиѕѫндȣ, (Legenda luĭ Avraamŭ, înnainte de 1600). Maĭ totŭ deauna съ conj. şi се pronume.

ꙟсъ, спъсънїе. дерѣсъ-не (derèse-ne) лакрѫми, стрингъ), (Fragmentŭ liturgicŭ pe la 1600, de altŭ măhăceanŭ).

рѫсп8ꙟсъ (respunsu), (д8мнеꙁе8), пърѫле, оурѫте, сънгь, мѫꙟнкѫриле, (ꙁе8), рѫоу, (reu), (поутрежоуне), арꙁѫндоу-н, рънннѫ, ꙟшъласчюнnле (O predică pe la 1600, scrisă nu de popa Grigorie).

Din *Tetraevanghelulŭ* tipăritŭ la Braşovŭ pe la 1562, (семѫнѫ), (семенцеле), пасѫриле, съ се, рѫсп8нсе, сѫмѫнцѫ, сънгь (сечеръторїн), (сечерѫчюнѣ), нег8цѫторю, ꙍънн (reii), рѫспоунде, рѫсп8нсе, (сетwс), (се conj). ръдикѫ, рѫде-вwр, оурѫ, рѫ8 (reu), рѫꙁѫторилwр, ꙟсѫ, (доумнеꙁе8), (стрнгѫ), съ ласѫ (să lase). (Acestŭ tetraevanghelŭ nu-ĭ tradusŭ de Coressi). *)

Din *Praxiulŭ* tipăritu la Braşovŭ pe la 1570; съ, (сннг8рь), сънгь, (д8мнеꙁе8), оптъ съ=trebue să, (сѣма), ꙟдърѫть, ꙟшълѫторю, ръвдаре, оурѫмь, рѫоу (reu), (*mulţemită*), *să* (conj), (singurŭ), *însă*, *urîtŭ*, (semŭ). (După articolulu d-luĭ *Gr. Creţu* Rev. p. Ist. Arh. şi Fil. an. III. vol. V. fasc. I).

Din *Evangheliea cu tâlcu* (Omiliariulŭ I-iŭ) de la 1579—1580, Braşovŭ : съ (conj), съ (dacă), оурѫ, (пасериле), (сецн), стрѫнцемь, (стрнка), стрѫнцерѣ, сънгь, wморѫръ, рѫсп8нсь, сърва (serbá), пърѫмь, сървътоаре, рѫ8 (reu), сънтѫмѫнѫ, сърачилwр, (стрикацн), сънтемь, мѫꙟкѫрн. **)

Din *Evangheliea cu îmvĕţătură* de Coressi, Braşovŭ 1581 :

съ (dacă), съ (să), сьнть, wкърѫре, в8нѫтѫцнле, (к8-

---

*) Texturile din *Chrestomatiea* d-luĭ Gaster T. I şi din *Cartea de cetire* a luĭ A. Lambrior.

**) Totŭ de acolò.

рѫциторю), арѫтарѣ, рѫспоунде, (стригѫ), рѫчѣскѫ, рѣꙋ (reu), рѣдикѫ-ле, ꙟвѫцѫндѣ, оурѫ, рѫбда, ꙟсѫ, сѣнтѣ, сѫрбѣѕѫ, цара.

Din *Paliea* de la Orăştie 1582 :

арѫ (are), (сѣрѫ), сѫ (conj), (стрингѫ-се), сѫмѫнцѫ, пасѫри, сѫ (pron), пасирилорѣ, пасѫриле, пасериле, се (pron). сѫмтѣ, оморѫрѫ, сѫнтѣ, цѫрмꙋриле (ţermurile), аџюнгѫндѣ, џюдека, рѫмѫнѣ, рѫдикат. аџюторюлѣ, џос, вѫѕѫндѣ, кѫрци, цѫрѫеи, (жꙋдекареци), рѫсѫритѫ, рѫоулоуи (riului), ꙟкꙋнџюрѫ, (риꙋлꙋи), (риꙋ), рѫꙋлꙋи, (сингꙋрѫ), цѫрмꙋреле. Ie de însemnatŭ că жꙋдекареци s'a întâlnitŭ numaĭ în epilogŭ, în textŭ ieste џ. Se înţelege că nu putemŭ uità că şi dialectulŭ cu *n* păstratŭ şi cu labialele neschimbate a avutŭ џ din *j* latinŭ şi apoĭ џ a trecutŭ în ж. Vedemŭ ѕ şi ꙁ, dar nu regulatŭ.

Decĭ atâtŭ în tipăriturile din Transilvaniea 1560—1582, *câtŭ şi în texturile bogomilice* (1550—1580) *precumŭ şi în cele Măhăcene* (1580—1619) *aflămŭ urme destule din dialectulŭ cu labialele schimbate.*

Veaculŭ alŭ XVII-lea.

1). *Moldova.* Începemŭ întâiŭ cu manuscriptele şi cu cărţile tipărite, pe urmă vomŭ cerceta şi documentele.

Într'unŭ manuscriptŭ di'nnainte de 1618 şi intitulatŭ *Cuvînt pentru curăţie* : *)

---

*) Se află în bibl. centrală Bucurescĭ No. 296 şi noĭ îlŭ cercetămŭ după bucăţile pulicate de d-lŭ Gaster în *Chrestomatie* tomul I. pagina 45—53. Cum că ie moldovenescŭ vedemŭ de pe џ netrecutŭ în ж, etc.

сѫ (conj). (симтȣ), сѫ сѫ (conj. şi pron.) дȣмнезѣȣ şi д'м'зѫȣ, ꙟнѣсѫ, (înse), ꭓїе (fie), сѫ нȣ се, џȣдек рѫȣ, о-кѫрѣци, ꭓїе, (симтеци=sînteţi), (ꙟшеларeци), нестрѫꙟ-гѫтор (stringătoriŭ), ꭓи, (дмизеȣ, аџюторѣскѫ, симтȣ (sîntŭ), (фїе карелн), џюрȣит, ꙟшалѫ, арѫта, ꭓим (fimŭ), (фїе чине), ꙟшѣле, сѫмѫнца, петрѣче ꙟтр'ѫ(н)сȣ (fără *lŭ* la urmă), (шерѣбȣл˘), ꙟмȣлѣцаскѫ, четѣциле, ꙟпреџюрȣлѣ, ȣрѫци, рѫспȣнсȣ, рѫбдарѣ, нѣсѫлинчїи(а), пȣтреџȣне, при-ꙟсѫрѫ (prinseră), ꭓици (fiţi).

b) În *Pravila* scrisă de mâna lui *Evstratie logofătulŭ*, înnainte de 1632 probabilŭ chiar în şfertulŭ întâiŭ alŭ veacului : *)

(ꙟнцелепцїи), сѫ (conj), дмнѳѫеџ', (симтѣ), рѫспȣндеі д'мнѳѫȣ. сѫ (pron), арѫтатѣ, џюдецȣлѣ, сѫмтѣ, сѫмтѣ, рѫсѫритȣлȣи, арѫтѫндѣ, сѫнгȣр', аџюнгѫндѣ, (фирѣ), вѫ-ѳѫндѣ, арѫтатѣ, аȣѳѫндѣ, ѳѫсѫ, арете, ꙟсѫтаци.

Din *Carte românească de invêţătură.....de Varlaamŭ Mitropolitulŭ* tip. Iaşĭ 1643 : рѫспȣнде, ꭓи, џюдецѣ, сѫ (conj), сѫкȣре, сѫнгоурѣ, дмзѫȣ, ꭓїе, ꭓїе-че, рѫдикасе, рѫȣ-татѣ. арѫта, ѡморѫчюна, ꙟсѫ, сѫ (pron), амѫрѫци, че-тѫцеи, лакрѫмиле ; моꭓорѫцѣџе, рѫкорѣџе, ꭓїе, сѫ сѫ, сѫмт', сѫ дȣсѫ (se duse), рѫдикаци, сѫчера (secera), се-чераци (зиле) (Chr. d-luĭ Gaster).

Din Шапте таине а Бесѣречїи............ ꙗш 1645. De Varlaamŭ. Д'м'ѳѫȣ, ѡдоарѫлор, рѫсаре, аџȣнџе, бѫиле,

*) Acestŭ manuscriptŭ a fostŭ descrisŭ întâiŭ de Cipariu în *Principia de limbă şi de scriptură* (Blasiu 1866) apoĭ de d-lŭ *I. Bianu* în *Columna luĭ Traianŭ* (an. 1882 Apr. Maiŭ) care a datŭ şi câte-va feţe de textŭ.

сѫнтъ (sîntŭ), сѫмнѹлъ', (парци), рѫѹ, ѕѫкѫндъ (ḑicêndŭ). сѫлбатекѫ, χїарѫ, (пасере), χеръ (fierŭ), бѹнѫтѫци, (ѕикъ), (сѣмне), сѫрачїи, стрѫнгъ, (неꙟцелегѫторїи), џюдецѹлѹи, (стинсъ) (Chr. d-luĭ *Gaster*).

Din *Carte românească de învĕţătură*...... 1646. Tradusă de *Evstratie fostŭ logofĕtŭ*. tip. Iaşi.

сѫмтъ (sîntŭ), ꙟпѫрцindѹ-сѫ, сѫ рѫшкирѫ (se resfiră =se rĕshiră, rĕschiră, rĕşchiră), гѫсѫск' (găsescŭ), бѹкѹрѫндѹ-сѫ, арѫтатъ, ꙟсѫтацъ (însetaţĭ), цѫрзи (ţereĭ), изворѫлор, цара, ꙟсѫтацъ, вѫѕѫндъ, цѫрь, џѹдече, сѫмѫнатъ сѫмѫнца, сѫмѫнѫтѹрїи, (стриче), сѫ сѫ, џос, сѫмтъ, ꙟшѫлѫчюне (înşelăciune), грешалѫ (p. greşală), арѫтѫндъ, ѡкѫрѫ, (стрикацїи), (фирѫ), (рра), рѫѹ, ꙟтребѫри.

Din Стрѫнџере нѡаѫ de *Pavĕlŭ Ştefănesculŭ* gramaticŭ Manuscriptŭ de pe la 1650. (Se află la bibl. centr. No. 10).

Дмнѕѫѹ, стрѫнџере, ꙁыдирѣ, (ꙁидит), (ꙟмѹлцит), рѫѹтѫциле, рѫмасѫ (remase perf), џюдекѫторїи, (цинѹт'), рѫѹ, рѫмленеџи, ашѣѕатъ, (ꙟ)пѫрѫцѫт, сѫ (conj), рѫспѹнсѹри, (гришалелѡр), арѫтѫндѫ, (рѣле), сѫ ѹрмѣѕѫ (să urmeze), (ѕис), (шербїи), ѕисѫ (ḑise), ѕѫс(ѫ) (ḑise), сѫнгѹр, сѫргѹаџе (sirguesce), плѫнсѫрѫ. (желирѫ), кѹ фѫклїи апринсѫ а мѫн(ѫ) (cu făclii aprinse în mână), вѫѕѫндъ, погорѫнд, ѕисѫрѫ (ḑiseră), ѡдоарѫле. ашѫѕат (aşeḑatŭ), пѫꙁѫџи, дѫнсѫле (dînsele), χи, сѫнт, рѫсѫритѹл, ѕисѫ (ḑise), ꙟвѫцасѫ (învĕţase), шѣптеѕѫчи, рѫсѫпа (răsipa), (ꙟпѫрѫцїѫ), болнѫвиндѹ-сѫ, сѫнтѹ, тримисѫ (tremese), темницѫле (temniţele), рѫдикарѫ, ѡморѫт, цѫрїи, цѫрѫи, ꙟтоарсѫрѫ (întórseră), цѫрѫи, џюдѣцѫ ; лѣтописѫци, (leatopiseţi). (Chr. *Gaster*).

Din *Paraclisulŭ slavono-românŭ* scrisu de Rafailŭ de la Dragomirna. (Manuscriptulu se află la bibl. din Praga Dl Gr. Tocilescu l'a comunicatŭ d-luĭ Gaster), anulŭ ĭeste 1661 :

сѫ (pron.) ꙟсѫ, кикꙋр(и), (poate, *chipurĭ, picurĭ*), сѫ, сѫ, стелеле, сѫ (pron), дмнꙫѫоу, шѫрби, сѫнтем, шѫрѫби (şerbĭ), рѫспоунде, сѫнтоу, (грешѣлѫ), шѫрбѫ (analogie cu шѫрбѫ, arŭ trebuì să fie шарбѫ), (шербꙋл), (шѣсе), (сосит), (шас (е)ле), сѫ сѫ. (дешептꙋ), рѫспꙋнде, ши (totŭ deauna), сѫмтоу, лакрѫми, пѫꙁѫскоу, сѫрачилѡр, слоужѫскоу, џороур(и), весѫлици-вѫ (veseliţi-vă), месѫрѫтате (meseretate=serăcie), арѫтат, адам стрѫмошꙋ нꙫстрꙋ (Adamŭ stramoşulŭ nostru), доумнѫꙫѫоу, (мерџе), ҁѫ погорѫ, (se pogorì), мѫрсѫ (merse), стѫнсоу, (stinsu), скоꙁсѫ (scóse), мѣрсѫ (merse), амѫрѫ (amărî), ꙟвисѫ (învise=învie), фꙋсѫши (fuseşi), батџокꙋрит (batjocoritŭ), фꙋсѫш, ꙟвисѫрѫ, (цинѣре). (Chr. d-luĭ Gaster).

Din *Leatopiseţulŭ ţereĭ româneştĭ şi a ţereĭ Moldoveĭ.* (Ms. bibl. centr. No. 20). 1650—1675 :

цѫри, рѫдикатꙋ-с'аꙋ, погорѫндꙋ-сѫ, царѫ, аџюнгѫнд, џѡс, дмнꙫѫꙋ, сѫ (pron). сѫ (conj). рѫбда, фѫкꙋсѫ (făcuse), аџюнсꙋ, цѫрѫи, аџюторіндꙋ-л, лешѫскꙋ, арѫтат, рѫспꙋнсꙋ, погорѫ, рꙋсѫџ', рꙋсаскѫ, хотѫрѫт, рѫꙋ, фѫкꙋсѫ, сѫкꙋи (secuĭ), мꙋлциме, стрѫмтоаре (strimtóre), амецисѫ (ameţise), рѫмасѫрѫ (remaseră), (сингꙋр).

ꙟцѫлес, цѫрѫи, иꙁвоарѫ, (izvóre), хотарѫ (hotare), (синтꙋ), ꙫисѫ (ḑise), џюдекатѫ, сѫрачи, сѫмѫнѫтꙋрѫ (semĕnătura), цѫрѫи.

Di'ntr'o copie de la 1710 făcută după *Letopiseţulŭ ţe-*

reĭ Moldoveĭ de pe la 1670 alŭ luĭ *Miron Costin* (Ms. la bibl. centr. No. 24).

църъи, оурѕисъм (urḑisemŭ), ꙟсъмнате, (синтȣ), лѣтописецꙟ (leatopiseţe), ѡм (vomŭ), хи, царꙟ, пȣстіи-сꙟ (pustiĭ-se), фȣџисъ (fugiserā), дмнѕъȣ, аџȣторюл, съмънꙟтоара, (ꙟцелеџе), хира (firea), џюдецеле, пързџіе, църан, хїе, възꙟндȣ-се, съптъмꙟна, стꙟнџере, ръспȣнсȣ, ръȣтъць, ръдикат, џȣмътата, ръмъна, съмънꙟтȣръ, ꙟсъ, съ (pron).

Din *Molitvănicululŭ luĭ Dosofteiŭ* (1679—1680): ѕиле, ѕꙟче, оунсꙟ (unse), дѕъȣль, цꙟю (ţiiŭ=ţinŭ), съ цꙟ-ле, лакръмї, съ цꙟ ле оунг, мȣлцꙟма (mulţimea), сꙟнт (sìntŭ), ѕꙟс, сꙟнгȣр, ѕꙟса, (стриг), грешалꙟ, ръбдаре, кȣръцъщї-и (curăţescĭ-îĭ=îĭ curăţescĭ), лимпеѕъщї-и (îĭ limpeḑescĭ).

Din *Psaltirea* în proză a luĭ Dosofteiŭ (1680).

џюдецȣл, дȣмнъѕъȣ, (цинȣрꙟ), (гръсима), (пȣсерꙟ), съргȣаџе, пȣцꙟци (împuţiţĭ), ръмъшицеле, аръ'га, ѕꙟлеле, ръȣлȣи (reuluĭ), (џїе) ѕꙟсꙟ, шербȣл, аџюторю, пързсꙟ. (părăsi), ꙟцълаџе (înţelege), ꙟ'горсъшь (întorsésĭ), ѕꙟшь (ḑişĭ=ḑiseĭ), ѕꙟсързꙟ, (ḑiserā), пȣсърꙟ, (puserā), врȣсъшимꙟ (mĕ vruseşĭ), (с'григаци), съ џюдеіе, попоаръле, (ши), ѕъчера, съмꙟнца, стрꙟнгꙟндь, ꙟцълепчюнилѡр (înţelepciunilorŭ), ꙟчинсързꙟ (încinserā), ꙟцълептȣл кȣ ꙟцълепчюнѣ са, (богьцїа), флъмꙟнѕꙟи (flămânḑii).

Din Біаца ши петрачера свинцилѡрь.. ...Dosofteiŭ, tip. Iaşĭ 1682, publicămŭ despre ceĭ şepte tinerĭ din vremea luĭ Dechie bucata întrégă, ca să se vadă maĭ bine înriurirea dialectuluĭ cu labialele schimbate.

(*Vieţele sfinţilorŭ* de Dosofteiŭ pag. 76).

Ꙗ чеща свиць ера ꙟ ѕѫлелемпѫратѫлꙋй Декїе шил8ꙟдь враме съсъсфътѹаскѫ, ꙟпърцѫрѫ авара лѡр ла мишеи, шинтрарѫ ꙟтропещерѫ. ши съруга̂рѫ лѹй Дмнѹ8 съле Сфатле, ши сън8фїе даць премѫна л8и Декїе, ши ашашь дадерѫ ла Дмнѹ8 Свнтеле Сфлте. Ꙗръ Декїе ꙟпърать вени ꙟ Ефесь шїнтребѫнд8и, Съи афле съи силѣскѫ ла идолї сѫжрътваскѫ, ши ѡбличинд8ле демоарте тримисѫ де аст8пѫ г8ра Пещерїй. Ши трекѫндь тов де аи дѣт8нче пънѫ ꙟѕѫлеле ѫпъратѹл8й Ѳеодосїе чел8й микь хин8ль Свнтл8й Іѡаннь Златоусть. Скорнинд8сѫ ѡересѫ грѫ ла ли де ай ампърцѫий сале. К8мь сън8фїе ꙟвїере морцѫлор. Ши вѕѫндь Свнтль ꙟпърат т8рб8рѫндь иритичїй Свнта Бесарикѫ а л8й Дмнѹ8, кѫера кѹѹць м8лць шидин епскпї ꙟтрачаа ерасѫ. ши съмира к8мвафаче. Дечи дезбрѫкѫнд8сѫ дин хаинемпъръцещь шимбрѫкѫнд8сѫ к8 Зъблъ8 сък8лкѫ прещѡс р8гѫндь к8 Лакрѫмї пре маств8ль Дмнѹ8. Ши Дмнѹ8 н8трек8 Лакрѫмиле л8й, че ꙗ8фолосѫт8й ацѹтѫндь ꙟкипь ка ачеста. Ѡм8ль че ера стъпѫнь лок8л8й оунде ера Пещера чааст8патѫ к8 ѡтрочїй фъкѫнд8шь Кошарѫ ѡилѡр ла Стѫнѫ, ши нещїиндь; рѫнт8на пїетриле дела Пещерѫ: шинс8нет8ль Пїетрилор съдещентарѫ Свнцїи шимвисърѫ, ниче лѣкь жигниц деп8треѹ8не ниче хаинеле лѡр. Чек8тѡт8ль проаспець ка дѣсарѫ к8лкаць. ши ꙗрѫ стът8рѫ асъворови дегрижа л8й Декїе кѫй кѫѡта съй м8нчаскѫ. Ши ѕѫсѫ Мазимилїан, фрацѫлѡр, деневѡр к8мва принде, Състъм бърбътаще ши съ

ꙋнедъм чинста крединцїй ноастре. Ѡрътꙋ фрате Іамвлихе, пасъ декꙋмпъръ пѫне, ши съаи маимꙋлтъ късаръ кꙋмпърашь пꙋцѫнъ ши некꙋлкъмь флъмѫнꙋь. ши чаркъ деѡбличацїе чеꙋѫче денои Декїе ши д'ѣкамаръ іамвлих ла търгь ваде Крꙋче лапоартъ шисъ миръ. въꙋꙋ ши принтралте лꙋкꙋрї Свнтль съмнь. ши каселе ши Ꙁидюриле Скимбате, ши ѡаменїй скимбаць жипъра къдоаръ висаꙋъ, саꙋ Бꙋигꙋацїе. Че пентрачаа тотꙋш маръ ла чеа че вѫндь Пїтъ ши кꙋмпъръ, ши д'ѣкѫдаде банїй гръбїа съсънтоаркъ маидесѫргь. ши въꙋѫндь къй ѡглиндеск банїи шїй даꙋ шила алцѫй мирѫндꙋсъ, ши кꙋцетѫндь късь банїй де врокомоаръ афлатъ. Кꙋноскѫндꙋсъ динскриптꙋръ. Ѥль съмфрикоше ши нꙋпꙋта съгръщаскъ, дефрикъ кꙋцетѫндь кълк кꙋноскꙋръ шилвордꙋче Лампъратꙋль Декїе. ши дачїа къꙋꙋ рꙋгѫндꙋлисъ, Дꙋмн'ѣвоасгръ лъсацѫмъ. Лꙋатаць банїй лꙋацивъ шипѫина ши мълхсаць съмпъꙁъскь кала. Ѡръ еи фачеръ, ꙟсоцацїене шипреной лакомоаръ чай афлать; Саꙋ тевомда девей мꙋри. шивъꙋѫндꙋль ꙟгѫндꙋрї, жипꙋсъръ ѡлегътꙋръ ꙟгрꙋмаꙋь. шилтрасъръ ла маимареле ѡрашꙋлꙋй, ши д'ѣкълк въꙋꙋ фаче, спꙋнене ѡ тинирелꙋле кꙋмк аигъсътъ комоара. ши кѫть асте. шинчелокь, Ѡръ Свнтль ръспꙋнсъ. Къ намь афлат ниче дѫнъѡаръ комоаръ. Че ачещамис дела пъринць, ши мъмирь чемъгъсъ ачаста. шианоипатꙋль жй ꙋѫсъ. Даръ де ꙋнде ещь. ши ꙋѫсъ. дачича сѫнть деи ачесть Ѥфесꙋль. Ши ꙋѫсъ анопатꙋль, даръ ꙋндес ши чинес пъринцїй тъй, Съвїе съте адевераꙋе. ши съте крадемь. Ѡръ Свнтль фаче, мискꙋта-

рїй Татъль, ши маикъма. ши кꙋтарїй мис оүнкїй, ши мошꙋмїеꙋ кꙋтареле. ши анѳипатꙋль фаче. Стреине нꙋмере неповестецꙑ кариле нꙋсъпꙋнь ꙟвѣкꙋл ностру Ши Ꙇамвлиꙋ фаче, даръ дѣкавъспꙋю кꙋдерептꙋль ши нꙋмѫ крадець, нꙋщїꙋ чевой спꙋне алтѫ. атꙋнче анѳипатꙋль фаче Нетребникꙋле, банїй тъй Стригѫ декѫндь асте фъкꙋт т ши маибине де ай ; Динѻѫлеле лꙋй Декїе, ши тꙋ тинерель фїиндь, Силещь съне амъцець, ниче де к де ай нꙋ ещь. атꙋнче Ꙇамвлиꙋ къѻѫндь лапичѻареле лꙋй плѫнгѫндь съꙋга дꙋмнѣвоастрѫ мъръг съмспꙋнець оүндей ꙟпъратꙋль Декїе къ ера аича ꙟтрачест орашь. ей фачерѫ. ꙟтрачаста времї нꙋ асте Декїе. ꙗръ аꙋфꙋсть ꙟвѣчїй чей деде мꙋлть ши Ꙇмвлиꙋ фаче. Къпентрачаа дмнѣвоастрѫ въмирать Чеблъмац кꙋмине шивоꙗоръгавѫ Соцѫиле мале оүндесѫнтем ꙟтропещерѫ. шивецкꙋноащїе кꙋвинтеле мале къс дирапте. къеꙋ щїꙋ късарѫ амфꙋцит дефрика лꙋи Декїе, ши венииндь съкꙋмпъръ пѫине амвъѻꙋть кꙋмьаꙋꙟтрат Декїе ꙟтрачастѫ Четате. Ши дѣкаѻѫсѫ аша, Маринь епскпль аѻѫндь фаче кътръ анѳипатꙋль, Сокотескь еꙋ къй тѫмплатѫ ѡминꙋне ꙟтрачастѫ повасте. Че ꙗмблаць кꙋ дѫнсꙋль съмарцемь Съведемь. ши дѣкамарсъръ, ꙟтрѫ наинте Ꙇамвлиꙋ, дачїй Єпкпль шикъꙋтѫндь надирѣпта парте динлѡнтрꙋ лаꙋше, въѻꙋ оүн секрїаш ꙟкꙋат, ши печетлꙋить кꙋ в печець де арцинть. Кара аꙋпꙋсь Рꙋфинь ши Ѳеѡдорь Крещинї фїиндь. ши тримишь дедекїе съастꙋпе Пещера, ши Скрїндь повастꙋ Свнцилор, шинꙋмиле ꙟтабле деплꙋмбь, ши четиндь тѡць съминꙋнарѫ. ши ꙟтрѫндь ꙟ-

контрȣль Пещерїи, афларѫ пре Свнцїи. ши къзȣрѫ ла пи- чоареле лор. ши шезѫндь ѫй ꙟтребарѫ Ꙗръ Свнцїиле сале, спȣсърѫ ꙟтъй десине, апой дерѫндȣриле лȣи Декїе. ши съмира тоць ши слъвїѧ пре Дȣмнъзъȣ. ши съргȣирѫ лампъратȣль деидадерѫ цире Ши ꙟпълѫдȣсъмпъратȣль Ѳеодосїе дебȣкȣрїе. Съргѣи десосѫ, шинтрѫндь ла Свнць къзȣ ла пичоареле, ши кȣ Лакръмиле салеꙟпъратȣль леȣда Свнтеле пичоаре, Свнтль ꙟпърать, ши нсъ веселїѧ Сфнтль дебȣкȣрїе маре, къ ꙗȣ асьȣлтат Дмнзъȣ рȣга, ши ꙗȣ а- рътат дѣȣвъзȣт кȣ ѡкїи сън ꙟыіарѫ морцѫлѡр. ши аша взровиндь ꙟмпъратȣль кȣ Свнцїи ши кȣ епсьпїи ши кȣ бо- ериме, Свнцїи пикȣрѫндь десомнь пръвиндȣй тоць кȣм дормитарѫ ꙗръш Ръпъсарѫ кътръ Дмнзъȣ. атȣнчеꙟпъ- ратȣль даде хаине скȣмпе. ши арџинть ши аȣрь мȣлть, съфакѫ з Секрїе съпȣе Трȣпȣриле Свнцилѡр. Ꙗръ Свнцїй зѫсъръмпъратȣлȣй ꙟвис, Ласънеꙟпърате пре пъмѫнть оун- де ѡдатѫ ꙟвисъмь. ши фъкѫндȣсѫ маре събѡр, ꙟмпъра- тȣль пȣсѫ Свнцїй ла пъмѫнть кȣмь ерантѫй, прекȣмь ѫй порȣнчирѫ ꙟвись. ши фъкѫндь Празникь кȣ бȣкȣрїе, даде мȣлтѫ милостенїе л: сърачь ши претоць ѡръшанїй ефесȣ- лȣи ѫй Чинсти кȣ дарȣрї. Шислобозѫ ши пре Єпскпїй че ера ꙟкишь прин темнице Карїи мъртȣрисїѧ Свнта ꙟвїере, ши съфаче ѡбещникь празникь кȣдѣвалома, мȣлцъминдь лȣй Дмнзъȣ. ши прослъвиндь.

Iétă în scurtŭ o caracterisare a limbeĭ luĭ Dosofteiu, câtŭ privesce înriurirea dialectuluĭ ce studiemŭ:

1) Se află *pretutindenea* acelŭ ɥ care la Munteni

s'a prefăcutŭ în ж : џ8џе, џ8къреи (înm. de la џ8кърєа, vechiulŭ casŭ subiectu), лџ8нх (postesce), преџ8рь, аџ8торю, аџ8тъмї, џ8мътате, џ8ръмънть, џось, etc.

2) *E* ĭeste prefăcutŭ în *ĕ* după *r*, *s*, *ţ*, *dz*, *z*, (după *ş* şi ж se păstréză, dar nu pentru că nu se află în poporŭ, dovadă texturile celelalte din cari amŭ scosŭ exemple maĭ susŭ) : Д8мнезъ8, ꙟвисж (învise), оунсж (unse), съкь (secŭ), църанъ, ръ8, п8рчасж, (purcese), съчь (secĭ), църъ (ţeri), пъѕъскь, etc. Pentru *e* în *ĕ* după *ş* şi *j*, avemŭ шарбъ care presupune шеарбъ=шъарбъ=шарбъ ; дешарть, сл8жаскж etc.

3) *I* după *j*, *r*, *s*, *ţ*, *dz* ĭlu are trecutŭ în *î* (ж, ъ), chiar şi după *j* se află câte-va exemple бетежжцжлорь, (betejiţilorŭ) ; ѕжс, ѕжнж (dină), цжн8рж (ţinură), ꙟпъръцжеи, ꙟпъраџжи ; рж8, ржсь etc. După *ş* nu amŭ aflatu nicĭ o dată *i*=*î*.

4) Prefacerea luĭ *f* înnainte de *i* în *h* : хикж (fiică), хинь (finu), хербинте, хербътоаре, херн, хіаржс, etc. Cum că şi celelalte prefacerĭ ale labialelorŭ înnainte de *i* ĭerau cunoscute ĭe siguru, vomŭ vedea de pe alte texturĭ; Dosofteiŭ înse se ferea de dînsele. Chiar în psaltirea în versurĭ ne aducemu aminte că amŭ găsitu кичорь p. *piciorŭ*.

Notă. Numaĭ џ nu ĭe în lupta cu ж, la celelalte fenomene (2,3,4,) se află în luptă forme din amândouĕ dialectele.

Din *Divanulŭ lumeĭ*, alcătuitŭ de *Dim. C. Cantemirŭ* şi publicatŭ la 1698 în Iaşĭ :

Џюдец8ль, (ꙟцелепт8ль), (синть) сжнть, д'м'нъзъ8, (џїю),

ꙟцъле́птȣль, ръбдаре фрȣмсѫцеле, ръшкирѫндȣ-съ (resfirânduse), ꙟкогъцъскь, ръȣ, съръчїе, цър', цѫсь, ꙟсъ, ръмѫне, църѫнъ, църънъ, аџюнгь, сѫнгȣрь, фъкȣсъ (făcuse), џюрȣитъ, въѕъндȣле, рѫѕь (riḑŭ), стрѫнсэаре, сѫ съ, ꙟшълътоаре, шъсȣр', сѫкȣрѧ, ѕѣстреле, ѫпърѫцѫндь, (сингȣрь), (ꙟцелепчюне), ꙟцълепчюне, пъръсъскь, кȣвїѡасъ десфѫтър' (deci *cuviosĕ* la înm. fem.) ѕисъ (ḑise), сѫкрїю (secriiŭ), дънсъле (dînsele), фꙗръле (fiérele), тѫргȣриле чѣле нородоасъ, ȣлициле чѣле лате а четъцилѡрь, по:меле а номилорь ачелора, ꙟмȣлцъскь, (шесȣр'), аръта, асъмънать, ръпеџюне, нестънсȣль, фїи а ѡаменилѡрь, алѡрь мѣле кȣвинте, хирешь (fireşŭ), съминциле, слȣжъскь. џюгь, џюрь, хирешѧ саȣ фирꙗска, пъринцаскъ (p. parinţească=părinţească), съптъмънъ, ашаѕъ (p. aşeadză=aşĕadză), ѕъȣ, џоакъ, (дȣрѡр',) пїерѕѫндь, църнъ, ръмѫне, съмнъ, лешъскь, (негȣци'горю), ꙟцълаџе, ръсаръ, џюмътате, скоцѫндь, (ꙟмпъръцїѧ), (ѕисе), иѕвоаръле, лакръми, ꙟсъмнать, сарѫ, грешала, ꙟѕъс'грать, вѫнть съмънарѫ ши виворь съчерарѫ, каръле, пасърилорь, имасъва (se va imá, se va mânjì), тътарълѡрь.

Din *Istoriea ieroglifică* a lui Dim. Cantemirŭ nu voiŭ cità de câtŭ cuvîntulŭ *chezi* pentru *piezĭ*, înmulţitŭ de la *piază*, şi anume pentru că ne dovedeşte prefacerea luĭ *p* în *ch*. Se înţelege că ierà prefacerea şi în alte cuvinte dar de acelea a reuşitŭ să se ferească.

Incheere. În limba luĭ D. Cantemiru aflămŭ următórele fenomene din dialectulŭ cu labialele schimbate: *e* în *ĕ* după *s*, *ş*, *ţ*, *ḑ*, *r*, *j*; *i* în *î* după *s*, *ţ*, *ḑ*, *r*; *f* înnainte de *i* în *h* (dar numaĭ în *hireşŭ*, *hireşie*) şi *p* în

ch (dar numai în *chezĭ*). Chiar şi la *e* şi *i* după consónele citate se află în luptă amîndouĕ formele, cele cu *e* şi *i* păstratŭ cu celelalte. *Limba ĭe maĭ ferită de forme populare de eâtŭ a luĭ Dosofteiŭ.*

Totŭ la Moldova trebue să punemŭ şi *Dottrina christiana* a luĭ *Vito Pilutio*, tip. la Roma în 1677. În acésta aflămŭ „nice ine (p vine) della nime. Fiul ine de la Tatul“. *Ine* pentru *vine* presupune forma populară *γine* orĭ *ĭine* din *viene*, *viine*.

Molitvelnicŭ (c. 1650—1675. Ms. Acad. Rom. Chr. Gaster pag. 228) :

ДѹѪȣЛ, СѫНТЬ, ꙟПРЕЏȣРȣЛ, РѪДИКАТ, РѪСАРЕ, СѪМНȣЛ, ꙟДȣЛЧИНДȣ-Сѫ, АЏЮТѠР, РѪȣ, МѢРСѫРѫ, ВѪѹѪНДȣ-Л, (ꙟНСЕ), ВОТЕѹИНД), (ꙟВѪЦИНД), СѪНТѪМѪНЇЙ, ШЕѹѫНД, (НЕМѴРȣЙ), (АДȣСѫРѫ, (СПȣСЕРѫ), (СѪНТЕЦЬ, РѪСПȣНѹННДЬ, СѪНГȣРЬ, АРѪТАРЕ, РѪМѪИЙ, ꙟСѪРАТ, ШѪѹȣ, СѪ СѪ, ЦѪРѪНѫ, (СИРГЬ).

Partea trei pentru mânțuire păcătoşilorŭ (1692 Chr. Gaster pag. 299) :

ДѹѪȣ, МЕ (p. mea), ТРѪЏЕ (trăgea), МѪНТȣИРЕ (p. mîntuirea), АЏЮТОРЮЛ, (ВЕѹȣ), ЏѠС, СѪРАКА, БОЕР, (ВѪѹИНД). СТРѪГА.

Scrisóre de Invĕțătură.. (1692. Chr. Gaster pag. 304) :

ДѹѪȣ, ПȣЦИНЕ (puținea), СѪНГȣР, (СТРИКАТ), ЧЕРЕ (cerea), СПСѪСК (spăsescŭ), АЏЮТѠР, АЧЕСТȣЕ (acestuia). РѪБДАРЕ, СѪНТ, РѪȣ, ꙟШѪЛѪЧЮНИЛЕ, РѪПАȣСȣЛ, СТРѪГА, СѪХАСТРȣ, (sehastru), ДЕѠСѪБИ, РѪȣ, РѪСПȣНСѪ, РѪȣ, МАРСѪ (mérse), ꙟЦѪЛѢСѪ (înțelese), (КѪѹИНД), ДȣСѪМ.

Trecemŭ la documente moldovenesci totu din veaculŭ alŭ XVII-lea.

c. 1600 : Цъганi, цудецим цъганских (doc. slav. A. I. 1. 1. 135).

1601 : *O inscripție slavonă pe códa uneĭ crucĭ* : съкул. (*Notițe istorice și arheologice* de părintele Melchisedecŭ. 1885).

1601 : Tîrgoviște, dar scriitorulŭ luĭ Simionŭ Movilă Ierà, după D-lŭ Hâjdău, Moldovanŭ : съ хïе, цънут, цупънул (Col. luĭ Traianŭ an. VIII. noua serie Tom. II, pag. 369).

c. 1608: думнъзъу (doc. slav. Ar, I. 1. 1. 78).

1610: шептеличи (doc. slav. A. I. III) se află în altele contemporane шаптелич (doc. slav. A. I. III 209).

1610 : думнъзъу, хотѫрръм, урекени, съкул, цурѫм, съ хïе, ѕѫс, ръдикат, сѫмнат, цѫн, шѣпте, цара, (doc. românesc. A. I. 1. 1. 22).

1611 Într'unŭ documentŭ slavonescŭ din acestŭ anŭ se pomenesce de unŭ *Hilipŭ* (Filipŭ) care murise maĭ de demultŭ (Cronica Hușilorŭ, de ep. Melchisedecŭ pag. 42 în Apendice).

1612: вицъл, съмънат (Moldova de josŭ. Act. rom. A. I. 1. 1. 71).

c. 1615 : шстахïе (p. Ostafie), (Moldova de susŭ. Act. rom. Ar. I. 1. 1. 71).

1617 : съкул, цънут (act. rom. Arh. I. 1. 1. 13)

1619 : Ръчещи, (треиѕечи). (Act. român. A. Ist. t. 1. p. 2. pag. 6).

1621 : съ сѣ, цюпъну съу. цънутули, съ хïе (Cernăuți Act. rom. Ar. I. t. III p. 215).

1621 : сънт, (ам ѫнцелес). (Arh. Ist. III, 216).

1622 : сѫ хїе, вор хи (Ap. la Cronica Huşilorŭ Melch. pag. 46).

1622 : пръжъск8л8и. присъчи, зьчи, ме (р мѣ), възънд, ръмѫне (remănea), д8мнезъ8, микльшънїи şi микльшиени. (De acolea urmézǎ nu numaĭ cǎ *a* trecuse în *e*, ci cǎ *e* dupǎ *ş* trecuse în *ĕ* şi în asemenea împrejurărĭ. Asemenea forme lipsescŭ prin cărţile citate în urmă), ръсърит, микльш'ѣни (actŭ scrisŭ de Simonŭ Stroicĭ fost вистїѩр. R. p. A. I. şi F. An. II vol. IV. p. 708). Lûngǎ acestu actŭ ĭeste o mărturie adusǎ de Mărica fata luĭ Lupe Huru : мъртврисъскъ, (пръжеск8л) д8мнезе8.

1623: пѫрѫт, (л8п8л пръжеск8л), (цин8т8л), џюдекат, църъи, ръмас, (Arh. p. I. A. F. An II. volumul IV. p. 711).

1627 : съкъл, ѯъкънд8 (ḑicêndŭ), цън8т, ръ8тате, сѫ хїе, (doc. rom. de la Mironŭ Barnovschi Tom. I. p. 1. pag. 14).

1631 : џос, сѫмт8 (sîntŭ) (A. I. 1. 1. 106).

1631 : шкеи (deşi trebuea шкѣи=şchiaĭ=Sclavĭ), бистрицѫі,

1634 : сѫмт8, хи, цън8т8л, сѫнг8р (Arh. I. T. 1. 1. 72),

1642 : стрънс8, џос, (синтем), сѫмт8, арътат, (8реканилѡр), д8мнъѯъ8, (ѩр де ни са тъмпла=ĭear de ne se va tâmplà, decĭ va=a), шърбїи (A. I. 1. 1 24).

1642 : мъртврисъск, сълит (silitŭ), цън8т8л, жъжъѩ (Jijiea), ва хи, патр8 ѯъчи, ашъждирѣ, Ръгилеџе (Răvileşcĭ, decĭ в=џ=г) печецъле, (Chr. d-luĭ Gaster T. I. pag. 102—103).

1644 : църіи, (цин8т8л), (прежвр) прецвр, валїи=valeіеї), ꙟн кап8 кичорвлві (deci piciorŭ=chiciorŭ, p=ch, și capu pentru capulŭ) цвгастрв, ши ап8къ кичорвл (Actŭ românescŭ scrisŭ de Vasile Boțulŭ cătră Vasile Lupulŭ, se vorbesce de hotărirea unuĭ satŭ din ținutulŭ Neamțuluĭ). (A. I. T. 1. p. 1. pag. 87).

Satulŭ *Ghindăoanĭ* de lângă târgulŭ Neamțuluĭ se află încă de prin veaculŭ alŭ XVI-lea și alu XVII-lea, sub nume de *Vindăoanĭ*. În *Notițe istorice* și *archeologice* adunate de părintele Melchisedec, episcopulŭ Romanuluĭ 1885. aflămŭ acestŭ satŭ pomenitŭ la fața 36 sub numele vechiu *Vindăoanĭ* (1646). iar la fața 37 (acela-șĭ anŭ), sub numele de *Indcani* de sigurŭ p. *ĭindaoanĭ*, *yindăoanĭ*.

1649 : еладїе непот8 ностр8 (р. непот8л ностр8), (феч0р8л) (A. I. 1. 1. 94).

1655 : жъл8нт, ѯъкънд8 (dicêndŭ), стрънгъ. домнїи мѣле, стрънгъ, ѡрхи, есте. (A. I. III 281).

1655 : шептелічів, сънт, пеще, шъптеѯъчі, сънтем (Ap. la cron. Huștului Melh. pag. 72).

1656 : дръг8цъск8л, шілеше8 (p. Hilișău prob. Fileșău). дрътат, ѯаписъле, ръсп8нс8 (participiulŭ trecutŭ), съ хїе, ціі8т, съменції. 8шѣрюл, цвре, ші ѡр мъртврісі (Ar. I. T. III pag. 230).

1656 : цън8т8л, цънтъ (țintă), сънт8, цюрат, цюръмънт8л (A. I. III pag. 233).

1657 : съменціи, пържт, (синт), а хи фѡст, лор хі ціи8т, ѡр щі, доѡѯъчі, (ціитъ), дръг8цъск8л, цържі.

1657 : шептелич, (с8лцар), іліштъції, (ж8ръмънт), цвре, (A. I. III 238).

1660 : дѹмнеꙁъѹ, църъі, църі, въꙁънд. (симтѹ), (стриче). (A. I. 1. 1. 108).

1660 : кариле (bărb. sing.) съменціїе, дѹмнеꙁъѹ (A. I. 1. 1. 108—109).

1666 превѹцъцри (A. I. 1. 1. 120).

1669 : Macsăn (A. I. 1. 1. 182).

1669 : чинꙁъчі, съі ҳіе (A. I. 1. 1. 140).

1672 : (сингѹрі), цwс, шѣсъꙁъчі, ръпичані (Ripiceanĭ) (Arh. I. 1. 1. 80).

1673 : ҳіе, църмѹриле, цюдекъм, ръмас, църъі (Arh. I. 1. 1. 96).

1680 : мъртѹрісъск, цюмътате, ашъꙁат, ҳіе (Arh. I. 1. 1. 140)

1695 : (миеѹ), сокръме, ҳиюл, ꙟнцълеші (înţelesei, aice avemŭ într'o scrisóre intimă 1 pers. veche : *înţeleşĭ*), шесе, даторі (sing.) (дѹмнеꙁеѹ), църан, Іокшені, ꙟторкь, мъртѹрисъскь, дѹмнеꙁъѹ, стрънцеці, шептеꙁъчі, ръдика, съ съ (Ar. I. 1. 1. 62—63).

Sfârşitulŭ veaculuĭ alŭ XVII-lea : одоръ (odóre), сърмъ, цъсътѹрі месе,

2 *Munteniea* în veaculŭ alŭ XVII-lea.

Să vedemŭ întâiŭ manuscriptele şi tipariturile :

Cronica luĭ Moxa (1620), Olteniea.

Ръкорескь. съмънать, (дѹмнеꙁеѹ), ꙟсъ, иꙁвоаръле, ръѹ, съ се, (пасериле), ръwтъци, (шасе), (шапте), сънть, ръбда, шарпеле, (аскѹнсеръ), (пасери), (ръсфираръ), (четаци), (церрь), ръдикъ, (ꙟмблѹ), цара, (жѹдѣце), ръспѹнсеръ, ръмасе, (окъріа), църи, четъци, съ (conj.) аръта, (пъриръ), (жѹраръ), пъръ (pârĭ), стънца, ꙟсъ, съмть (sîntŭ),

(шербь), стржнсе, четъци ши четаци, съраци, (желѹит), ѹрътъ, църани, (стинсе), (семъна), ръсхырарж (maĭ susŭ amŭ vĕḑutŭ ръсфирарж), ръсѹна, грешалж, цържнж, лакржми, жълѹа, пържа (pârea), цапънж (p. ţépĕnă), сарж (p. séră) тътарзи, съмънцж, ръда (ridea), церинж, хотаръле, сълбатекь, омори, църалкж, ръзима, ѹри (urì), ръѹль (riulŭ), пъсърѹе (de altŭ-feliŭ numaĭ *pasere* cu *e* după *s*), аръть, църиеи, (къмаше), (шезиндь), лъкржмоши, (моаше-са), църи, (жѹмътате), ръсжрить, (корабіилорь), тътърьскь, (рѣ), (стилгж).

Unŭ lexiconŭ de pe la începutulŭ veaculuĭ alŭ XVI-lea. D-lŭ Hâjdău l'a descrisŭ în „Col. luĭ Tra. an. VIII 1877" şi în „Cuv. din bĕtrânĭ T. 1". D-sa dovedesce că ïe făcutŭ de unŭ munteanŭ de pe cuvintele *barză*, *renichĭ*, *Banŭ* (în înţelesŭ de domnŭ). Cum că ïe aşà se maĭ vede şi de pe џ trecutŭ în ж în жѹдек, жѹниче, цѣрь.

Iétă urme din dialectulŭ cu labialele schimbate: сълбатек, хїербенцѣлъ, pe lângă *fierbinte*, хїарѣ (se află şi фїаре), жъцїѹ p. жицю, ръпъ, пасъриле, мазъре (p. mazere), сързческѹ, сънтѹ, (цѣръ), хїаръ (fiéră), (секаръ), ръшкирѹ, ръсхирѹ, ръскѹмпър, ръѹтате, съ (conj). ѹръре, църмѹре, (церан).

Din *Molitvelniculŭ* maĭ vechiŭ de câtŭ 1633 (Ms. bibl. centr. No. 28 Chrest d-luĭ Gaster).

(Дѹмнезеѹл), (сѣръ), дешъртъчюне, ажѹторюл, дешърт, погоржть, (фїерь), сжнть цържнъ, (жоумътацате), (зилеле), (серафимїи), ръѹ, (стриг), (ѹмбларь), лшълъчюнѣ, изворъ, пасъре, (мещершѹгь). аръть, сърачилорь, (амѹцѣскъ), (пързсѣскъ), сънгемь, аръжм, (оумплоум).

Din *Pravila* tip. Govora 1640.

(д8мнезе8), (преоцѣска), сьнть, цара, сьнтець, ꙟсъ, сь се, вързжндь, (синг8рь), ѡборьть, (дешертъчюне), сара, (шаселе), (мът8шж), (ж8нгѣт8л8и), (шарпе), (цестоасж), сълбатече), съптъмънж.

La Pravile dele Govore 1640 (de acolea din tipăritura Academieĭ).

sara, стринс, neguțătorie, (ж8ка), arătare, (amĕruntul), шаптеле, сьнть, шъз8, ръсп8нсе, сърачилор, (фïерт8ръ), съптъмьнж, пïерзьнд8ш, жъл8инцж, ръ8, ꙟшълатж, ръмьна, (шарпе), (цестоасж), сълбатече, ръчи, ꙟшала, пьрь, съкоаръ, ръсьритж, (семнать), 8рь, съ се, хотаръ, (цеарж), сьнг8рж, пасъри, грешъскь, рь8ри (riurĭ), ръдикж, цьца (țița), ръпаос, оморж (omori), окърж (ocări).

Din *Invĕțăturĭ preste tóte ḑilele* tipărită la Câmpulu—Lungŭ 1642. (Tradusă de ieromonahulŭ Melhisedecu).

сьнть, църкй възънд8ле, арът, ꙟфолосаскж, съ (conj). съ (pron). сърачïи, (ж8дече), (ꙟшале), сълбатечïи, ц'ам, ръмънь, сънтець, (дмнезе8).

Din *Evanghelie învețătóre* tip. la Govora 1642.

съ (conj). се (pron). ръсърит8л8и, (сечетос), (аж8торюль), (д8мнизеь), църкеи, (гриже sing). (м8лцемескь), лакръме, (стингь), цара, арътарж, цър(и), ръсърит8л8и, сара, синтем, (ꙟвръташарѣ, пасъре, ѡморьц, слобозаскж, сь ѡкърь.

Din *Evanghelie învĕțătóre* tip. la monastirea Dealului 1644:

(дмнзе8), цара, се н8 ръмъне (se nu remâne), (аж8торюль), арътъмь, (ꙟцелептъ), (стрикънд8се), сънть, съ ꙟмбле, ръ8, възънда, къци веци (căți vă vețĭ—câțĭ vă îțĭ

câţĭ vêţı), (фиц), (грешалеле), арзцн, (пстрежснѣ), (синтем), рзспснде. (Chr. d-luĭ Gaster pag. 109 t. I).

Din *Varlaamŭ şi Ioasaf*. Ms. 1648 (tradusă de *Udrişte Năsturelă* din Chr. d-luĭ Gaster).

Че сз вор, цара, че се кiмз, ꙟксншюратз, (оумблз), хотарзле, (дмнзеv). стнса, рзбда, арзтз-се, шеззнд, тримисъ (trimese), рзсзритслсй, (ажсткнд-й, стрнце, рндкз, рзспснзкнд, сзмнцз, снг, (семна), снгср, (мслцемире), (сингср).

Din *Indreptarea legeĭ* tip. în Târgovişte 1652.

(Жос), (дмнезес), арзтарѣ, (снтъ, сзрак, рзднкз, рзсль, дсмнезвецин, рзсзрит, (стригат), (шапте), взгнндз арзт, избварзле, тримецнндз, дсмнезвецилwр, рзс, пз, рле, де ва хи, шрз де ва хи, ꙟсз, стрнгз, сзбоарз, рзсзрia, снгсри, (рзс|ира). (шапте), (жсне).

Din *Molitvelniculŭ* slavono-românŭ scrisŭ de *Stoica* (manuscriptŭ alŭ d-luĭ Gaster), 1669 :

рзс (џюдецслси), (жсдекъ), (жсдецслк), (дсмнезес), (пстере), (шапте-зече), шепте-зечъ, (ꙟвзцетсра), сз (conj), (џюдецсл), дешзртъ, рзспсзй, лакрзми, арзтарз, рзшкирз. (дешертъ), сзнтъ, снгсрк, (шеркслси), трiмисзрз, сз се, ꙟнсзле (însele), дѣи хи фост аиче, н'аре хи мортъ, wцзрз (oţerì), лзкрзмз, хи ва амс ши ꙟнпсцитъ, (мслцемеск-цъ). (ꙟнпреџсрк), стрзгз, виннсз (venise). Acestu manuscriptu nu scimŭ unde va fi fostŭ scrisŭ, vedemŭ că are amesteratŭ џ şi ж, dar de pe з fără ѕ sîntemŭ de părere că ie muntenescŭ, totŭ la acéstă încheere ne împinge шапте. Orĭ cum lupta ie fórte tare între dialecte.

Di'ntr'unŭ *Tetraevanghelŭ* din 1650—1675 (pag. 194 T. I. Chr. d-luĭ Gaster):

(жꙋдекъціѝ), пѫрѫть, шъꙁѝ, сѫнть, дмнеꙁъꙋ, ръдикъ, (стригать), въꙁѫндь, съ (conj).

Di'ntr'unŭ *Prologŭ adecă vieţile sfinţilorŭ*... (Manuscriptŭ din 1675 Chr. d-luĭ Gaster).

съ (conj), сървѣꙁъ, съ (pron). сърачёи, (семнꙋл), (се ꙟмплꙋ), (дꙋмнеꙁеꙋ), ръбда, (ажꙋнь), върътъ, съ нꙋ съ, (жос), стрънсꙋ, грешалъ, (стриче), въꙁъндꙋ, ръꙋ, шеꙁъндь, грижъа (grijiea), (дъшкисе p. deşchise), (стригънд), (ажꙋгъ-ми), (симцира), стрънсеръ, шеꙁънд, сънт, лакръме.

Din *Cheea înţelesuluĭ* tip. în Bucurescĭ la 1678. Chr. d-luĭ Gaster pag. 236).

(дмнꙁеꙋ), (аџꙋторюл), сънт, ръꙋтъциле, ръдикат, църъи, скоцѫндꙋ-се, погоръръ, сь (pron), въꙁьндꙋ-съ, сънтеци, съ съ, ꙟсъмна, сънгꙋрь, шъдѣ, сынгꙋрь,

Din *Apostolulŭ cu dumnedeu svîntulŭ*... tip. la Bucurescı 1683 (Chr. d-luĭ Gaster pag. 260):

(шербанъ), съ съ, хїаре (fiere), въꙁьндь, църъй, аръ-тат, ашъꙁать, сънть, (ажꙋнсь), ръбда, сънтемь, дмнеꙁъꙋ (numaĭ aşa), ръшкират, (дмнеꙁеаска), ръмъй.

Din Bibliea de la 1688 tip. Bucurescĭ Radu Greceanu (Chr. d-luĭ Gaster t. I. pag. 279).

Шърбань, дмнꙁъꙋ, (numaĭ aşa), съ (pron), (ажꙋторю), съ съ, аръторе, (жꙋдекатъ), ръспꙋнсꙋл, дꙋмнеꙁъескꙋлꙋи, аꙋꙁѫндь, (негꙋциторескь), (стримтарѣ), саръ, ꙁы (di subst) ръсаръ, съмънътоаре съмѫнъ, асъмънаре, (сетечюне), (сеꙋл=seulŭ, grăsimea de vacă), амъръть, ацъцат (aţiţatŭ),

пасъри, дешъларе (deșelare), жжганїи, ашъѯат', (ж8г8л), пъръсжндь (părăsindŭ), шъдѣ.

(Într'o carte așa de însemnată și mare, 932 de pagine trebue să fie negreșitŭ nenumĕrate alte urme, noĭ amŭ scosŭ aice exemple numaĭ din 6 fețe publicate de d-lŭ Gaster).

Din acéstă biblie publicămŭ acéstă bucată pentru a se vedea limba și ortografiea acesteĭ cărți care a-făcutŭ epocă în limbă și maĭ alesŭ în ortografie.

Де веци оумбла ꙟтр8 пор8нчиле м'ѣле ши ꙟвъцът8риле м'ѣле веци пьѯи ши ле веци фаче пре джнселе. Ши вою да плоае, воаѡ ꙟ вр'ѣм'ѣ еи, ши пъмжнт8л ва да роаделе л8й, ши л'ѣмнеле кжмпилор вор да роада лорь. Ши ва ап8ка треириш8л, к8лес8л, ши к8лес8л ва ап8ка съмжнца, ши веци мжнка пжин'ѣ воастръ ꙟ сацї8, ши веци лок8и к8 ꙟтемеаре пре пъмжнт8л востр8, ши ръсбою н8 ва тр'ѣче пре пъмжнт8л востр8. Ши вою да паче ꙟ пъмжнт8л востр8, ши веци дорми, ши н8 ва фи кареле съ спае пре вой, ши вою пїарде хїаръ (p. fiére), р'ѣле ден пъмжнт8л востр8, ши ръѯбою н8 ва тр'ѣче прен пъмжнт8л востр8. Ши веци гони пре вржжмашїи вощри, ши ва гони ден вой чинчи пре ѡ с8тъ, ши ѡ с8тъ ден вои вор гони ѯ'ѣче мїй, ши вор къд'ѣ непрїатенїй вощри ꙟнаинт'ѣ воастръ де сабїе. Ши вою къ8та прea вои, ши вою бл'ви пре вой, ши вою кр'ѣще пре вой, ши вою ꙟм8лци пре вои, ши воıо ꙟтъри фъгъд8инца м'ѣ к8 вой. Ши веци мжнка веки ши векиле векилорь, ши веки ден фаца

челоръ поаѡ вецй скоате. Шй вою пȣне фъгъдȣинца мѣ ꙟтрȣ вой, шй нȣ ва оурѫ (uri), сȣфлетȣль мїеȣ пре вой. Шй вою оумбла ꙟтрȣ вой, шй вою воаѡ Дмнеꙁъȣ, шй вой вецй фй мїе нородъ. Єȣ Дмнȣль Дмн҆ꙁъȣл востpȣ че вамь скось пре вой ден пъмѫнтȣль Єгѵптȣлȣй, фїиндь вой роби, шй амь ꙁдробить легътȣра жȣгȣлȣй востpȣ, шй вамь адȣсь пре вой кȣ фалъ Іаръ де нȣ мъ вецй аскȣлта, ниче вецй фаче порȣнчеле мѣле ачѣстѣ. Че вецй неаскȣлта де джиселе шй жȣдекъцилор мѣле се ва ꙟгреȣа сȣфлетȣл востpȣ, ка вой съ нȣ фачецй тоате порȣнчиле мѣле, ка съ ръсипицй фъгъдȣинца мѣ. Шй еȣ вою фаче аша воаѡ, шй вою пȣне пре вой липса, шй ръа шй гълбенарѣ ѡрбиндь окїй вощри шй сȣфлетȣль востpȣ топиндь, шй вецй съмѫна (p. semenà), ꙟзъдарь семинциле воастре, шй ле ворь мѫнка ꙟпотривничїй вощри Шй вою ꙟтърй фаца мѣ престе вой, шй вецй кѫдѣ наинтѣ врѫжмашилоръ вощри, шй ворь гони пре вой чеа че гонескȣ пре вой, шй вецй фȣџи негониндȣ-въ нименѣ пре вой. Шй де нȣм вецй аскȣлта ниче пънъ ꙟтратѫта, шй вою адаѡџе а въ черта пре вой кȣ ране де ꙁ ори пентрȣ пъкателе воастре. Шй вою сȣрпа семецїа мѫндрїеи воастре, шй вою пȣне воаѡ черюл ка де хїер (fieru), шй пъмѫнтȣль востpȣ ка де арамъ. Шй ва фи ꙟ дешъртъ вѫртȣтѣ воастрѫ шй нȣ ва да пъмѫнтȣль востpȣ съмѫнца лȣй, шй лемнȣль царинїй воастре нȣ ва да роада лȣи. Шй дȣпъ ачаста де вецй мѣрџе ꙟ кȣрмеꙁишь, шй нȣ вецй врѣ съ мъ аскȣлтаци вою адаѡџе воаѡ шапте ране, дȣпъ пъкателе

воастре. Ши вою тримете престе вой гадиниле чѣле съл-
батиче (р. selbatece), але пъмѫнтꙋлꙋй, ши вор мѫнка
пре вой, ши вор топи добитоачеле воастре, ши пꙋцини
вою фаче пре вой, ши пꙋстїй вор фи кѫиле воастре. Ши
кꙋ ачѣстѣ де нꙋ въ вецй педепси, че вецй мѣрџе кътре
мине ꙟ кꙋрмезишь. Вою мѣрџе ши еꙋ кꙋ вои кꙋ мѫ-
нїе ꙟкꙋрмезишатъ, ши вою лови ши еꙋ пре вой, де, ꙁ,
ѡри пентрꙋ пъкателе воастре. Ши вою адꙋче престе вой
сабїе, избѫндиндь, избѫнда фъгъдꙋинцїй, ши вецй фꙋџи
ꙟ четѫциле воастре, ши вою тримите моарте престе вой,
ши въ вецй да ꙟ мѫниле връжмашилорь воштри. Ка съ
въ нъкъжѫскꙋ (р. năcăjescŭ) пре вой кꙋ липсъ де пѫине,
ши вор коаче ꙁѣче мꙋери пѫниле воастре, ꙟтрꙋнь кꙋпторю,
ши вор да пѫиниле воастре кꙋ кꙋмпъна, ши вецй мѫнка
ши нꙋ въ вецй сътꙋра. Іаръ де кꙋм вецй аскꙋлта ниче
кꙋ ачѣстѣ, че вецй мѣрџе кътръ мине ꙟ кꙋрмезишь.
Ши еꙋ вою мерџе кꙋ вой кꙋ мѫнїе ꙟкꙋрмезишатъ, ши
вою черта ши еꙋ пре вой де шасе ѡри дꙋпъ грешалеле
воастре. Ши вецй мѫнка трꙋпꙋриле фечиорилор воштри,
ши трꙋпꙋриле фѣтелор воастре вецй мѫнка. Ши вою
пꙋстїи стѫлпїи воштри, ши вою пїарде чѣле де лемнꙋ фъ-
кꙋте де мѫниле воастре, ши вою пꙋне ѡаселе воастре
престе ѡаселе бозилор воштри, ши съ ва сꙋпъра сꙋфлетꙋль
мїеꙋ воаѡ. Ши вою пꙋне четъциле воастре пꙋстїй, ши
вою пꙋстїи сфинтеле воастре ши нꙋ вою мироси миросе-
нїа жъртвелорь воастре. Ши вою пꙋстїи еꙋ пъмѫнтꙋль
вострꙋ, ши съ ворь мира пентрꙋ ель връжмашїй воштри,

чеа че лъкꙋескꙋ пре ель. Ши вою съмъна пре вой ꙟ лимби, ши ва топи пре вой мергѫндь сабїа, ши ва фи пъмѫнтꙋль вострꙋ пꙋстїю, ши четъциле воастре вор фи пꙋстїй.........ръмаш, стрика, се ворь топи.........(Din *Cuvinte din bătrânĭ* t. I. pag. 6—12).

Din *Viéța prea cuviosuluĭ părinteluĭ nostru Nifon* de Ananiea ieromonahu. Manuscriptŭ de la 1691, (Chr. d-luĭ Gaster pag. 287—289).

(дꙋмнезеꙋ), царъ, дꙋмнъзъѫскъ, шазъ, (дъпринзъ), ръспꙋнсе, сѫнт (аꙋзинд), шъдѣ, (америнцъ), съ (pron.) аръ-татъ, (сингꙋр), (жꙋдека), (ажꙋнгꙋ), ръꙋтъц, (сѣмъ), оурърѫ

Din *Mărgăritare adecă cuvinte de multe felurĭ.* tip. în Bucurescĭ 1691 (Chr. d-luĭ Gaster T. I. pag. 290 : (Radu Greceanu).

съвай (măcar), шърбан, съ (pron). сѫнтъ, съ съ, окъ-рѫтоаре, съракъ, ръꙋтате, ръбдат, дмнезъꙋ, рѫс, рѫꙋри, църѫнъ, ръмѫнь, събоаръ, (жꙋдекатъ), дешърт, сѫптъмѫнъ, сѫнгꙋр, рѫсꙋри, присосалъ, съ аратъ, цапъ (p. țeapă), се вор мꙋнчи.

Din *Sfînta și dumnedĕiasca evanghelie elinéscă și românéscă* tip la Bucurescĭ în 1693. (Chr. d-luĭ Gaster pag. 307) :

аръта, дмзъѫска, съ (pron). ръꙋтате, дмнзъꙋ, (стригѫ), сѫнть, сѫптъмѫнъ, ръспꙋнзѫндь, шъзꙋ, саръ.

Mineiulŭ.... tip. la Buzău în anulŭ 1698 (Chr. d-luĭ Gaster pag. 319 T. I) : съ (pron), ар хи фѡсть, стрѫнсеръ, дешкизѫндь, възѫндь, (дꙋмнезеꙋ), фїаръ (fiere

plur. de la fierŭ), ДМНЕЗЪ8, СЪРАЧЇЙ, ЗЫЛЕ, ЗЫ, СЪМѪНЦА, (ЗИЛЕ), (СТИНС8Л), РЪБДАРЕ.

Carte sau lumină de Maximŭ Peloponiseanulŭ tip. la Sneagovŭ, în 1699 (Chr. d-luĭ Gaster 328) :

ДЕЖГИНѪРЇИ (p. desbinăreĭ. *Intăiea óră întâlnimŭ prefacerea luĭ b în gh : desbinŭ, dezghinŭ, dejghinŭ*). Se înțelege că numaĭ se fereau de dînsa, dar necunoscută nu putea să fie maĭ alesŭ Moldovenilorŭ și în specialŭ luĭ Dosofteiŭ). СѪНТ, СЪНТ, (Ж8ДЕЦ8Л8И), ЕСТЕ, РѪСП8НДЕМЬ, СЪ (pron). СЪ (conj). РЪСЪРИТ8Л8И, (СИНГ8Р), РЪ8, АРЪТАТЬ, ꙖСЪ, (АЖ8ТѠРИМЬ), (ЖѠИ), (СТРИЧЕ), (СѢРА), (СЕМН), (ШАСЕ).

Să cercetămŭ acuma și actele muntenescĭ 1600. (Testamentŭ Budescĭ. jud. Ilfovŭ. Col. Tr. 1877 pag. 338).

СЪ СЕ, ТЪТАРЪИЕ, СЛ8ЖАСКЪ, ШЬ АМ8 П8С, (ШИ), СЪꙖНТ8.

c. 1600. (Zapisŭ de vîndare districtul Mușcel Col. Tr. 1877 pag. 359) : СЪ conj. și СЬ pron. De altŭ-feliŭ dialectulŭ cu labialele păstrate și cu *n* neprefăcutŭ. Vomŭ publică zapisulŭ ca probă de limbă pentru acestŭ dialectŭ).

1602 : (Brașovŭ, dar scrisŭ probabilŭ de unŭ munteanŭ, spune despre o danie făcută de Ionŭ Nicola voevodŭ fiiulŭ luĭ Mihaiŭ Viteazulŭ) : ЦАРА, РЪПОСАТ8Л8И, ЦЪРЪЕИ, СЪ (conj). (Д8МНЕЗЕ8), СЪ СЕ, СЛ8ЖАСКЪ, ЦЕРЪЕИ, (СТРИКА), СЪРАК, ПЪРЪШИ, СЪНТЕМ, СЪНТЬ, ЧЕТЪЦЕИ. (*Tesaurŭ de Monumente istorice pentru Româniea*. T. I. fasc. XII. Bucur. 1863).

1603 : (Coziea. Danie făcută de mama luĭ Mihaiŭ viteazulŭ) : РЪПОСАТ8Л8И, (ЦѢРА), ДЕШАРТѪ, (АЖ8НШЬ=a-

junsei), сърѫчїа, църъле, цѫръле, (мѹлцемескъ), хотаръле, сѫнтъ, рѫѹтѫци, (пъръсѣскѫ), (дѹмнезеѹ), (шербан). (Testamentŭ de Mon. ist. pentru România T. 1. fasc. XII. Bucuresci 1803).

1604 : (Vlașca Zapisŭ de vîndare) : сѫ фїе, (дѫ=de), (крътожани), се (pron). (зиса); шърбанъ, шърбанѹ (iscălitură). (Col. Tr. 1877. pag. 396).

1606 : (Mircesci, jud. Vlașca) : сѫ се, (шербо), сърак.

1606 : (Hotărnicire jud. Vâlcea) : мошѫа, (жое).

1608 : (Berilesci, jud. Ilfovŭ) : сѫ се, шѫ (și) (maĭ totŭ deauna), ѫсѫ, мошѫе, шъ, шърбан, бѹзъѹ, сѫнтѹ (семнеле).

c. 1609 : (Berilescĭ judeţul Ilfovŭ) : сѫ (conj), сѫнтѹ, бѹзѫѹ.

1610 : Epitafulŭ luĭ Radu Buzescu. Chr. Gaster pag. 44. T. 1) : сѫптѫмѫни, дешартѫ, (зї), (се pron). сѫ (conj). сърачилор.

1620 : (Actŭ de înfrațire. Fără locŭ) : фрѫцѫт, нѫпѫрѫтенї, сѫ (conj), (ѫфрѫцитѹ), ѫнсѫ, сѫнт, (Arh. I. T. 1. 1. 139).

1622 : (Târgovisce) : (Цѫганѹл), сѫ се, хїерѹ, шърбан, сѫнт, (Arh. I. T. 1. 1. 128).

1622 : (Brănesci) : боери, сѫ сѫ, вѫзѫндѹ, (дѹмнезеѹ), есте, (пѫ=pe), рѫпѫ (ripă), (жосѹ), деџетеле, шѫрбѹ (Arh. I. T. 1. 1. 21). (Pe lângă Târgoviște).

1626: (T.-Jiu. Chr. Gaster) ; пѫрѫт, се (conj). сѫ (conj) (жѹдекат).

1627 : (Pietrariu. Arh. I. t. 1. 1. 14) : (жос), (цѣра), фїерещи (Fierescĭ), (пїетрар). (Pe lângă Târgoviște).

1629: (Arh. I. t. 1. p. 1 pag. 15): сѫ се, рѫмас, ꙟнсѫ.

1636: (Zapis. Corbiĭ de piétră. Mușcelŭ): сѫ (пѫ=pe), (пѣхтрѫ=piatră). (Col. Tr. 1877. pag. 565).

1638: (Chr. Gaster). сѫ се, стѫнжѫи, сѫнт, (жос).

1638: (Pe lângă Târgoviște. A. I. t 1. p. 1. pag. 23): сѫ се, сѫ (pron). шѫѕѹ, ꙟнсѫ, (жос).

1645: (Docum. ineditŭ hârtie Mateiŭ Basarabŭ): сѫ сѫ, (пѫне), (цѣра), (мирце), (дмнеѹеѹ), дѹмнѹѫѹ (de multe ori), (ѕик), сѫ хїе, (сѣма), ва алѣце дѹмнѹѫѹ а хи, рѫдикат, цѫрѫи, (фи), сѫ хїе. (Datŭ în Tîrgoviște p. monastirea Dobromira, de pe apa Dobromiruluĭ în munțiĭ Soveja la Vrancea, care mon. a fostu zidită de călugărulŭ Partenie ajutatu de Mateiŭ Basarabŭ).

1649: (Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 107): рѫс, рѫѹтате рѫпоѡсѧ, сѫ (conj). армѫшѫилор (armășeilorŭ), сѫ се.

1650: (Arh. I. t, 1. p. II pag. 26): шѫрбан, сѫнтѣ, рѫсѫритѣ, сѫ сѫ, ꙟкарѫ (*care* înm. de la *carŭ*), рѫпосатѹлѹи (Golesci).

1650: (Chr. Gaster): мошиѧ,

1650: (Chr. Gaster): сѫ се.

1656: (Arh. I. T. 1. p. 1. pag. 56): сѫрак, шь (și), (дь=de), царь, жьлѹит, шь (totŭ deauna așa), чершьнд, вьѕьнд.

1669: (Tisména. Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 96): грошани, сь (conj). сч се, ꙟнсь, (жос).

1672: (Chr. Gaster): шѣрбѣ, сѣ се, сьптьмѫнь.

1679: (Pe lângă Pitescĭ): дѣлені, сь (conj). гьлашѫскѹл. (Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 56).

1679: (Arh. I. T. 1. p. 1. pag. 60): сѫнтецї, (сѣма) крезѫнд, сь (conj) ашьза.

1679 : (Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 61): сь сњ, се (pron),

1687 : (Testamentŭ Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 62): сь сь, рѫмьторїи (rimătorii), сѫнт, рьмње, (жѫмьтате), ꙟсь, (сѣма): сь ли сь, мохорѫть,

Transilvaniea. și *Banatulŭ veaculŭ alŭ XVII-lea.*

Întâiŭ să vedemŭ cărțile tipărite și manuscriptele.

Dĭ'ntr'unŭ manuscriptŭ scrisŭ de popa Ionŭ de la *Sâmpietru.* Transilvaniea pe la 1620. Columna luĭ Traianŭ Nouă serie, an. IV 1883 pag. 322—329 și 445—456: чирешерю, сь (pron.) (зилеле), (жѫдецњ), (ꙟвњцетѫрь), алгинѫше (póte fi *albinușă*, numele s'arŭ potrivì la o adunătură de pilde din multe scrierĭ vechĭ. Amŭ avea deci *bi=ghi* surprinsŭ de la 1620 în Transilvaniea.

Sîntemŭ deplinŭ încredințațĭ că fenomenulu ĭerà cunoscutŭ maĭ de de multŭ, dar se fereau: доумнезьѫ, ерте, сѫ (conj.) сьлбатеч(ĭ), сњ сь, шезњндњ, мѫере, (збиерь), ѡсте (p. oastea), диминецњ (оьте p. óstea și dimineță p. diminéță dovedescŭ că nu trebue de pusŭ mare temeiŭ pe ortografiea acestuĭ scriitoriŭ, celŭ puținŭ câtŭ ĭe vorba de *ea*), ꙟторче, вострњ, (ажоунџе), цара, сымтеци, (симтемњ), рњѫ, рњѡтњци, ре (rea), (ѡмени), рњсњрнтњ, рњмасемњ, вистиер, (шарпе), сњмтњ, (шаде=șede) *).

---

*) Cum că nu-ĭ ĭerau necunoscute prefacerile luĭ *e* în *ea* și a luĭ *o* în *oa*, vedemŭ de pe exemplele următóre: пиꙗтрњ, четаскњ, одихнꙗскѫ, гроап', гроапел', царѫ, шаде; ĭear cum că scrieà pe *ea* și cu *e* vedemŭ de pe ѡсте unde е stă p. *e*+*a* și de asemenea din зиѡ p. зиоа vedemŭ că punea ѡ p. о+а, aiurea punea și *o* simplu.

Noulŭ testamentŭ tipăritŭ la Belgradŭ la 1648 : ꙟфръмсъцатꙋлꙋи, дꙋмнеѕъꙋ, въѕъндь, сънтем, цара, (ꙟцелегъндь), съ (conjuncție), съ (pronume), марамꙋръшꙋлꙋй, сънт, грешале, сь сѧ, църъле, (ръсфират), църь, џюдече (дꙋмнеѕеꙋ), арѧ (are), ꙟсѧ, (нолѡѕеч), сънгꙋрь, съмънца, ръсаре, съчеръторїи, асъмъна, пасъриле, сара, ѕисърѧ.

Din *Catihismulŭ* calvinescŭ tipăritŭ cu litere latine la Alba Iuliea, în anulŭ 1648. Traducătoriulŭ ĭe *Stefanŭ Fogarasi* : *acolova si vinyetor a dsudeka viji si morci*=acolo *va şi* viniĕtor etc ; *va şi* ĭeste pentru *va fi*, *va hi*, *va ci*, *va şi*. St. Fagaraşi ĭera bănățeanŭ.

Di'ntr'unŭ *manuscriptŭ* aflătoriŭ în biblioteca mănăstireĭ *sf. Neculaiŭ de la Braşovŭ* (1600—1650 în Chr. d-luĭ Gaster pag. 136 t. I):

съ (pron). аше-и (aşa-ĭ), дѕъꙋ, сь (conj.) сьрьчїе, съракь (seracŭ), сьмтемъ, аръть, (дꙋмнеѕеꙋ), ѕисьрь, (симтоу=sîntŭ), дмѳьоу, (арѣте), (дꙋмнеѕеоу), доумнеѕьоу, пꙋцинь менꙋне врѣ хи фость (puțină minune arŭ fi fostŭ), арьть, къ де аре хи, рьшкирь, рьспоунсьрь, есте, лакрьми, ѕьоу, ѡцьрь, рьдикать, цьрьнь, ѳиш (ḑiseĭ). (реи), поусьрь, рьсь (ris), доусь, аџюторюль, съмънареци, стьнџе, рьѡтате, (сингоур), рьꙋ, (дешерть), лемне, морте, време, ачѣстѣ, поутѣрѣ.

Din *Psaltiră, ce sĕ ḑice cântarea a fericituluĭ prorocŭ şi împĕratŭ Davidŭ*...1651, tip la Belgradŭ :

дешърт, арътъм, (сингꙋрь), дмнѕъꙋ, (дꙋмнеѳеꙋ-й), рьсꙋфлатѧ, съ (conj.) (ѳꙋа), ръшкираци, съ (pron.) пꙋтре-

џюне, (бȣкȣрѫ-се), ѫкȣнџюрара, рѫмѫне, џюдекѫриле, лаȣдѫ-сѫ, асѫмѫна сѫ-ва, погорѫ. *).

Din *Geografiea Ardealuluĭ*. c. 1660—1680 (Chr d-luĭ Gaster pag. 175 t. I): цара, сѫнт, сѫ (pron.) (жос), мȣрѫшȣлȣи, рѫсѫрит, шѣселе, цѫрїи, сѫкȣи, сѫ се, сѫ сѫ, сѫкаре (secară), χер, (ѡцел).

Di'ntr'unŭ dicționariŭ alcătuitŭ de unŭ Bănățeanŭ (de pe lûngă Lugoșŭ póte) înșirămŭ câte-va exemple cu ortografiea lorŭ, întocmaĭ cum le-a publicatŭ D-lŭ Hâjdău în Col. Traiană, seriea nouă, an. IV (1883), pag. 406 etc. Dicționariulŭ, după d-lŭ Hâjdău, ieste alcătuitŭ în a doua jumătate a veacului alŭ XVII-lea: *adsung*, (a-

*) Din *Catehismulŭ calvinescŭ* ed. II tip. la 1656. (Noĭ reproducemŭ după edițiea Academieĭ și a nume cu litere latine întocmaĭ): *strănsără*, *rěu*, *săntu*, *sănteți*, *tiăntiariulŭ* (țînțariulŭ), *rěotâțĭ*, *țînea*, *părăsătĭ* (părăsîți), *giudecară*, *sě* (conj.) *sě* (pron). *sě sě*, *dumnezěu*. *îndesiěrtu* (îndeșěrtŭ), *tiěrĭ* (țěrĭ), *sěmtemŭ*, *răbdare*, (simtemŭ), *rěspunsulŭ*, *sěngurŭ*, *sěînguru* (сѫѫнгȣрь), *arětămŭ*, *strěgă* (strîgă), *însiělătorĭ* (înșělătorĭ), *nestênsŭ*, *înpărțitŭ*, *ósălorŭ* (óselorŭ), *pâsîtŭ* (пѫшѫть), *atiatiatoare* (ațîțătóre), *sěnulŭ* (сѫнȣль), *omorără*, *semnulŭ*, *părăsiulŭ* (pîrîșulŭ), *vězěndŭ*, *țînea*, *mărturisěscu*, *lacrěmĭ*, *zăcěndŭ* (ѯѫкѫндь=ḑîcěndŭ), *giunghétŭ*, *asěmănărĭ*, *vitiělŭ* (vițělŭ=вицѫль), *rěde* (рѫде=rîde), *rupsě* (rupse), *străcăciune* (strîcâciune), *sěrbătorĭ*, *viarsě* (vearse, verse), *vězěndŭ*, *tiiu* (цѫю). *giugulŭ*, *jăluindŭ* (жѫлȣиндь=jeluindŭ), *frămsě* (frâmse), *gresîtŭ* (грешѫть), *tiěne* (цѫне), *sěměntiâ*, *ațîțe*.
Cum vedemŭ se află џ neprefăcutŭ în ж: unŭ singurŭ feliŭ de *z*; *e* prefăcut în *ě* după *s*, *ș*, *ț*, *z*, *j*, *r*, și *i* în *î* după acelea-șĭ consóne.

giungŭ), *agsun* (agiunŭ), *agsut* (agiutŭ), (*shasele*=şasele), (*shapte*=şapte), *ardzĕtor*, *ashĕdzat*, argisésk (argăsēscŭ =dubescŭ), *afurisĕsk*.

Din *Aşezămînturile vlădicăĭ Sava*, (manuscriptŭ Chr. Gaster pag. 217 t I.) din anulŭ 1675 : (жȣраци), дȣмнеӡѣещі, сѣмнѣтȣрі, сѣмтȣ, еле, (дȣмнеӡеȣ), сѣ сѣ, сѣ ; сѣ а попіе, се ва фаче, џюка, рѣȣ, сѣптѣмѫнѫ, (жȣрѣмѫнт), ꙟсѣ, цѣри, попорені, ꙟвеце, џоі, се вее (conjuncţie), сѣрбѣториле, џокȣріле, сѣрбѣторі,

Din *Faptele unuĭ Săborŭ mare* totŭ din 1675 (Chr. d-luĭ Gaster pag. 219, t. I): цѣри, сѣмнѣтȣри, дȣмнеӡѣȣ, вѣӡѫндȣ, сѣмтȣ, сьрбѣторі, стрѫнгѫ, (попорані), ȣрѫчȣне.

Din o carte de popa Ioanŭ din Vinţĭ. *Diaconariu* 1680—1700. (Chr. d-luĭ Gaster) : сѫнть, рѣспȣндере, дмнѕѣѭска, (ѕикь), сѣ сѣ, ѕисѫрѫ, ꙟсемнѭѕѫ, рѣсѣрит, ватџокȣрить, погорѫть, стрѫнсȣрѫ, стрѫнсь, џос. (În aceastǎ carte avemu regulatŭ ѕ şi ӡ ca în Moldova, bine deosebiţĭ, apoĭ џ p. ж din *j* latinescŭ).

Din *Sicriiulŭ de aurŭ* de Popa Ioan din Vinţĭ. Tip. în Sasşebes la 1683 (Chr. d-luĭ Gaster pag. 268): дмнӡѣȣ, цѣрѣй, сѣкȣйлѡр, амѣрѣте, (мȣлцемн), аџȣтать, фѣдикѣмь, цѣріїй, вѣӡѫнд, ꙟсѣмнате, рѣсȣль, стрѫнџе, (прѣдасе), џюрѣмѫнть, ӡыкѫнд, пȣцѫнѫ, рѫмѫна, погорѫндь, сѣракȣль, ꙟсѣрѫ, сѣминцїей,

Din *Popa Ioan din Vinţĭ. Cărare pre scurt pre fapte bune îndreptătóre* 1685 tip. Belgradŭ (Chr. d-luĭ Gaster pag. 274 t. I).

Дмнеӡѣȣ, рѣспȣнсȣл, ꙟсѫ, сѣ (conj.) сѫнт, рѫȣтѣц, сѣ (pron.) пѫрѣсѣт, џюдецȣлȣй, рѫȣ, самѫ, арѣтаре, сѣ

сѫ, ли сѫ дешкисърж, сърачи, оурътъ, лцюнце, ръсъпи (*răsipi*), ръмасъ, (ра), съла.

[În aceste două din urmă deşi totŭ de ale luĭ Popa Ion, nu aflămŭ pe ѹ ci numaĭ pe ѕ, dar ц p. ж muntenescŭ şi alte însuşirĭ ale limbeĭ sîntŭ la feliŭ. Póte să fie pricina tipografieĭ de la Belgradŭ, care nu va fi adusŭ şi pe ѹ. În cea di'ntăiŭ scriere (Diaconariulŭ de la 1680—1700) se află dar ĭe scrisă de mână].

Din Molităvnicŭ izvoditŭ din slovenie pre limba rumânéscă..... tip. la Belgradŭ la 1689. Tălmăcitoriulŭ ĭe totŭ popa Ioan din Vinţĭ : ѕиле, ѡсъбескъ, дмнеѕъѹ, съ (conj.) ne deosebitŭ de pronumele съ, стръмтж, сънт, сърачь, ръбдаръ, ↄтоарсъръ, ръсь, лакръми, цюдече, ръѹ.

Să vedemŭ ce vomŭ putea culege din documente :

În *Monumente pentru istoriea Făgăraşuluĭ*, de D-lŭ N. Densuşianŭ sîntŭ multe documente, iétă ce amŭ aflatŭ într'însele :

1613 : *Boer*; 1629 : *Boerul*, *Sarban* (cet. Şĕrban); 1630 : *Boiaronibus*, *Boeronalem* ; 1630 : *Boerones* ; 1637 : *Sorban* (Şĕrban) ; 1677 : (Şerban) ; 1689 : (*Nadasd*)=Nădeajde, *Russor* (Rîuşor), *Serban* (Şerban), (*Bojaronatus*) ; 1694 : *Uretya* (*Urechia* nu *Ureachea*).

În Arh. I. t. 1. p. 1. pag 100 găsimŭ unŭ actŭ de la Dosofteiŭ vlădica din Belgradŭ, anulŭ 1627. Culegemŭ exemple după textulŭ reprodusŭ de D-lŭ Hâjdău cu litere latine : *Dumneḑĕu*, *să* (conj.) *sĕptĕmână*, *giucător*, *giurâ*, *să sĕ*, *sĕ* (pron), *rĕmas, slujască*, *sĕrbătoarea.*

În Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 93 găsimŭ unŭ actŭ de la acela-şi Dosofteiŭ, mitropolitulŭ Ardealuluĭ, an. 1627

publicatŭ cu chirilice : поени, стрѫнсѹ, лешаскѫ, царѫ. (Partea aceasta ĭe scrisă de altulŭ cine-va, nu de mitropolitŭ. Acestŭ Dosofteiŭ ĭerà de locŭ din Moldova cum se vede din scrisórea citată).

Veáculŭ alŭ XVIII-lea.

Moldova cărţĭ şi manuscripte.

Din Psaltirea scrisă de Ioan din Vasluiŭ la 1710 : аџѹтѫ, ѕиѡа, хие-чине, дѫмнѹзѫѹ, арѫтѫм, (фие-чине), (рра), вистерюл, лекѹлѹи (dovadă că punea є p. *ea*), сѫне (sine) ; амѫрѫтѫ, сѫ (pron. dar se află fórte desŭ *se*), изворѫще (izvoreaşte=izvoreşte=izvorĕşte), сѫ (conj.) рѫѹ, сѫракѹлѹи, цара, мели (p. мѣле), пѫкатили мели (păcatele méle), ѫсѫ, (верме), цѫнѹрѫ, ѫцелеџирѣ, сѫнтец, рѫбда, сара, сѫнт, џос, пѹтреџюнеи, ѫнџюмѫтѫца, погорѫ-ва, цѫрѫнѫ. (Chr. d-luĭ Gaster p. I. pag. 363. Ms. se află la Bucurescĭ şi ĭe de bună samă copie de pe o psaltire maĭ veche).

Din *Ceasorniculŭ Domnilorŭ* de N. Costinŭ, după unŭ Ms. din 1714 aflătoriŭ în bibl. din Iaşĭ (*Literatura populară* de Dr. M. Gaster Apendice : *rău*, *să rădicăm. urâm*, *răbdare*, dzice (ѕиче), *răspunde*, *săntu* (sîntŭ), *ţărĭ*, *înţălége*, *agonisăştĭ*, *urmedzi*, *înţălepţi*, (*greşaliĭ*), *alesă* (înm. fem.) *sălniciea*, *împregiurat*, *rădicĭ*, *slobodzeniea*, *zăbavă*, *nepedepsâtŭ*, *sărăceşti*, *îmbogăţăşti*, *răsăpâ*, *lacrămile*, *înpărţându*, *heare amară* (fiere amară), *sămĕnăturâ* (ajungu), (deşarte), *sângur*, *agonesât*, *ficioruluĭ*, *agonisăsc*. *părăsât*, (singur), *lipsât*.

Din Cărţuliea mitropolituluĭ Iacovŭ tip. în tipografiea Mitropolieĭ din Iaşĭ la 1757 ; дѫмнеѯѫѹ, сѫнтемь, сѫнть,

арѫтаре, сь се, ви сь=vi se, че сѫ фаче, грешалѫ, (рѣле), ꙟвѫцѫтѹрѫ (cum se află mai totŭ deauna în tóte texturile vechi, noi amŭ însemnatŭ înse une locuri şi forma *învĕţetură*), осѫбите, сѫлбатечи, ѡкѫрѫнд, (прещѣскѫ), рѫмѫшицѹри, ꙟсѫ, ӡисѫ, рѫѹ, рѫѹтѫцилѡрь, (креӡѹть), ꙟшѫлѫчюне (cartea de cetire a lui Lambrior pag. 197). (жѹдекатѫ). Cum vedemŭ, are numai ӡ, dar are ж pentru џ făcutŭ din *j* latinescŭ, deci se vede acea înriurire care a făcutŭ să nu se mai privéscă literare forme ca *giudecată*, etc.

Di'ntr'unŭ manuscriptŭ de la 1784 (scrisŭ la Suceava) citatŭ de d-lŭ Gaster în *Literatura populară* pag. 47: *desâme*, *ţăţă*, *noapti*, *moarti*, *sânt*, *sălbatică fiiară*, *păzănd*, *gios*, *părăsăt*, *lacrămi*, (pag. 320), *juchit* (p. jupitŭ), *răspunsă* (trecutulŭ), *zăsă* (dise), *sângură*, *carti*.

Din Ѥлементи арифметиче арѫтате фиреџи tip. la 1795 în tipografiea Mitropoliei din Iaşi: есте, гречеџе, (ӡикѫ), сѫнт, зикѫ, ꙟчепе де ла оун8 (nu unulŭ), ꙟкїеть, сѫнгѹрь, сѫне (sine), (шаселѣ), шасѫ, ꙟџїинцѫӡь, рѫмѫне (*remănea* infinitivulŭ), стрѫнџере, (жось), зѫчина, џ8мѫтате, чїеланцїи, рѫмасѫ (*remase* la trecutulŭ simplu), џось, ꙟм8лцѫџїи, ꙟцелесѫю (*înţelesei* trec. simplu), херь (fierŭ). (Cuvîntulŭ îlŭ găsesci de mulţime de ori totŭ cu х) ажѹнџе, (слѹжаџе), аџѹнгѫ, (шапте), гѫсьџе, џїѡсь, (сингѹрь), ашѫӡѫ, ӡисѫ, ꙟм8лцѫџе şi ꙟм8лцеџе, зѫхар şi захарь, (жѹмѫтате).

Bucata următóre o punŭ întrégă întăiŭ pentru limbă ortografie şi arheologie, apoi pentru că bucata pusă de Lambrior la pagina 213 a cărţei citate ie gre-

șită în multe locurĭ. Aice o tipărimŭ după unŭ exemplariŭ aprópe complectŭ, aflătoriŭ la editoriĭ acesteĭ scrierĭ. Autoriŭ ie *Amfilohie Hotinulŭ.*

Pentru măsurile care să obicinuescŭ în Geometriea practica.

Тоате мъсꙋриле каре съ обичнꙋéскь ꙟтрꙋ ачастъ геѡметріе, де Коꙁмометрій, адекъ: де мъсꙋръторій лꙋмій, каре ей лаꙋ иꙁводить ши лаꙋ дать ши ѡаре каре нꙋме, ши сéмне, ши мъкарь де нꙋсъ ши обичнꙋéскь ꙟтоате локꙋриле тоть кꙋ оунь ачéлашь кипь ши ѡбичéю, дарь ꙗръшй де ачéлешь нꙋмирй, ши сéмне съ слꙋжéскь.

Ꙟчепꙋтꙋль де тоате мъсꙋриле есте оунь гръꙋнць де ѡрꙁь, нꙋминдꙋль линіе плинъ. 4. де ачесте линій: аꙋ гръꙋнце, факь оун дéџеть. 4, дéџете факь оун лать де мѫнъ, кꙋ трéй латꙋрй де мѫ ъ аꙋ 12- дéџете факь оун пичорь, къ ной нꙋмимь ѡпалмъ домнаскъ. кꙋ 6-де ачéсте пичоаре аꙋ палме факь пасꙋ геѡметрикь.

Геѡметрій чéй вéкй фъчé пасꙋ де 5- пичоаре, ꙗръ акꙋм съ обичнꙋéще де 6- дꙋпъ кꙋм ши аичй ла ной ꙟмолдова, къ съ фаче де 6- палме домнещй. кꙋ 3- де ачещй пашй, факь ѡпръжинъ де апарижꙋлꙋй ꙟсъ кꙋ алѡрь мъсꙋръ де пичорь.

Ѡстадіе, аꙋ кꙋмь ꙁикь рꙋсій, вéрстъ, кꙋпринде ѡсꙋтъ доꙋѫ ꙁéчй ши чинчй де пашй.

Ѡмилъ италіенаскъ кꙋпринде 1000- де пашй, ѡрй 8- стадій.

Ѡ лéгъ кꙋпринде 4000- де пашй, ѡрй 32- де стадїй.

Ѡмилъ немцаскъ, кꙋпринде 5000- де пашй, аꙋ 40- де стадїй.

Оуnь градь дѫ меридїанꙋлꙋй, 'аꙋ ачéркꙋлꙋй де амїазъꙁи, кꙋпринде 25- де лéгй, ѡрй 200- де стадїй.

Ѫмꙋлте, ши ѫмꙋлте кипꙋрй, мъсоаръ ѡаменїй ѫлꙋме, їарь ной съ къꙋтъмь аноастре ѡбичеюрй де аичѣ, ши съ ведéмь де съ потривéскь кꙋ а алтора.

Ши май ѫтѫй вомь зиче пентрꙋ пичорꙋ парижꙋлꙋй, къ нꙋсъ потривéще ничй кꙋ палма домнаскъ де аичѣ, ничй кꙋ пичорꙋль чéль вéкю аль ромїй, фїиндь крескꙋть де кѫть ачéль вéкю, къ саꙋ мърить май кꙋ доаѫ дéцете, май маре де кѫть аль Ромїй, къ мꙋлтъ гѫлчевире фъкꙋръ геѡмéтрїй, ши астрономїй пентрꙋ ачастъ адаѡцире, ѫкꙋркѫндꙋсе ѫтрꙋ мъсꙋриле меридїанꙋлꙋй, ѫтрꙋ кѫть къ ѫчепꙋръ де невое акъꙋта мъсꙋриле векй, динь поменириле лꙋй Веспесїань ѫпърать, ши дела алте сéмне каре саꙋ афлать, ѫтѫй пичоаре съпате ѫпїатръ пела мормѫнтꙋрй. алдоиле съпате ѫфїерь, ши спиже. алтреиле ѫмъсꙋриле де локꙋрй, ши миле. ал патрꙋле ѫмъсꙋриле пичорꙋлꙋй че аꙋ лъсать вредникꙋль Концїꙋ фарнеꙁїанꙋ, пе зидꙋриле дела аса кꙋрте ѫ рома. ши афларъ къ чé май дрѫптъ мъсꙋръ есте ѫмилиле романе, каре саꙋ мъсꙋрать де веспесїань ѫпърать, лъсиндь ши мъсꙋра пичорꙋлꙋй съпать ѫ спиже, ши кꙋ ачастъ мъсꙋръ съ слꙋжéскь Романїй пѫнъ ѫ зїѡа де астъꙁй, каре мъсꙋръ де пичорь аиче ной нꙋ пꙋтéмь пꙋне, не пꙋтѫндь касъ ѫкꙋпъ ѫтрачастъ карте, їарь дꙋпъ

к8мь съ афлъ скрись амь л8ать мъс8ра де оунь де́џеть, къ пе ле́сне ва к8ноаще wрй чине авои съ черчете́ѕе, ꙗтъ мъс8ра оун8й де́џеть, че съ афлъ ꙟмъс8ра де пичор8ль чела8 типърить ꙟ спиже, Веспесїань ꙟпърать к8мь съ ве́де.

Мъс8ра де оунь де́џе́ть дела
мъс8ра пичор8л8й веспїань.

Мъс8ра де оунь де́џеть амъс8рїй
де пичор8ль парижилорь,

Д8пъ адеверинца че амь л8ать а
мъс8рїй де оунь де́џеть динь палма
домнеаскъ амолдовїй съ афлъ аша

Кълй възѫндь къ мъс8ра де пичор8ль Ромїй н8 вине де wпотрива к8 мъс8ра пичор8л8й де парижи, намь ꙟчетать ачерчета ши пентр8 палма домнеаскъ че съ wбичн8еще аичѣ ꙟмолдова, ши л8ѫндь сама д8пъ к8мь фаче нород8ль мъс8рй: афлѫндь ши пе wаре каре фацъ де ма8 ꙟкрединцать, к8мь аре мъс8ра де палма домнеаскъ драптъ, каре съ афлъ ꙟсемнатъ пе фїерь ꙟвїстїерна к8рцїй домнещй ꙟ ешй, ши л8ѫндь амь ꙟпърцить ꙟде́џете д8пъ wбиче́ю, ꙟ- 12-, ши афлѫндь мъс8ра де́џет8л8ı д8пъ к8мь са8 дрътать май с8сь, амь атокмать к8 а Ромїй, ши а париж8л8й, ши декѫть а париж8л8й вине май микь, ıарь к8 а ромїй вине токма, къ есте wмин8не к8мь са8 пъѕить ꙟтр8 ачастъ царъ. wмъс8ръ атѫта де ве́ке, по-

тривиндѹсъ кѹ мъсѹриле лѹй бесписїанъ ѫпъратъ, къ а парижѹлѹй вине мъритъ апроапе кѹ доаѫ дéџете май маре ши декѫтъ ачаста, ши декѫтъ аромїй.

Cum vedemŭ ѣ nu ĭeste întrebuințatŭ pentru *ea+e* ci numaĭ е, care ĭeste și p. *ea* de la sfârșitŭ accentuatŭ și pentru *ea+e*; џ lupta cu ж; se află з și ѕ dar amândoĭ moĭ și întrebuințațĭ fără nicĭ o noimă; шасе, шапте sîntŭ muntenisme ca și ж din жосъ etc. Limba ĭe maĭ aprópe de cea literară de a-ḑĭ de câtŭ a luĭ Dosofteiŭ de pildă.

Din *„Deobște Gheografie“* pusă de Lambrior, n'amŭ la ce reproduce, căcĭ limba ĭe întocmaĭ ca în Aritmetică. Lambriorŭ a reprodusŭ întocmaĭ bucățile din Gheografie pentru că a avutŭ unŭ exemplarŭ în mână.

Di'ntr'unŭ manuscriptŭ intitulatŭ *Numa Pompilie alŭ doilea Craiŭ alŭ Rîmuluĭ* *) din anulŭ 1795 fevr. 15: францѹзъщи (adv.) ѫчепѹсъ, жѹрълинтѹриле (în textulŭ tip. жѹръмѫнтѹриле), (възинд în manuscriptŭ și възѫнд în text. tip.); ръѹ, мерџе (în ed. tip. мѣрџе), ажѹнгънд (tip. are ж), пѹрчѣде (totŭ așa în tip.); рѫпиде (tip. рѣпеде), сингѹръ (tip. сѫнгѹръ), лакръмиле, (синџе în Ms. și сѫнџе în tip.); ѫпреџѹрѹл, а съ аръта, (грешалеле), оморѫт, ръмънѣ, рѫѵтъциле, (сѣмъ), сѫнт, ѫфрикошъ-

*) Amŭ numaĭ tom. II. Cartea a fostŭ prescrisă de *Alexandru Aftanasiu* dascalŭ în tîrgulŭ Piétra. Spune că a fostŭ tradusŭ din franțuzesce de *Alexandru Beldimanŭ* paharniculŭ. Traducerea s'a tipăritŭ la 1820 în Iașĭ, dar sîntŭ deosebirĭ între copiea de la 1795 și între textulŭ edițieĭ tipărite.

риле, сꙁмне (сѣмне în tip.), жꙁлꙋи, (шасе ꙁечй), (дꙋмнеꙁеий). Cum vedemŭ înriurirea muntenéscă se arată în acela-şi feliŭ ca în scrierile luĭ Amfilobie Hotinulŭ ; ba încă ж ĭeste de regulă întrebuinţatŭ.

Să trecemŭ acuma la documente din veaculŭ alŭ XVII-lea din Moldova (Arh. Ist. t III) :

1703 : мꙁртꙋрисꙁск, рꙁпꙁꙋсатꙋлꙋи, цара, лешаскꙁ, жꙁлꙋиндꙋмꙁ, ашꙁꙁат, 1703 : џюс ; 1706 ; ашѣ ва хи ; 1708 : сꙁліџе, стрꙁнџе, ар хи, ꙁѣче ; 1710 : џꙋпꙁнѣса, касꙁлор, сꙁнтꙋ, ашꙁꙁат, џос, стрꙁче ; 1707 : сꙁнтꙋ, фічорії, винит ; 1715 : мꙁрꙁꙁꙁскꙋл, дин сатꙋ, мꙁртꙋрисꙁскꙋ дꙋмнеꙁꙁꙋ, џꙋрꙋитꙋ, цара, а хі=va fi, дꙋмнꙁꙁꙁꙋ, мꙁрꙁꙁскꙋл ; O povestire de la încep. veaculuĭ alŭ XVIII-lea: џос, деџитиле, прꙁшꙁскꙋ, ашꙁꙁат, шꙁꙁꙁндꙋ, бꙋкатили, жꙋдекатꙁ, ма ꙋчиде=mĕ va ucide, стрꙁнсꙋ ; 1725 : Михаі, жꙁлꙋит, арꙁтат, сар хи лꙋат, рꙁмас ;

Din *Cronica Romanuluĭ* de episcopulŭ Melchisedecŭ scótemŭ : 1719 : слꙋжбели, мѧли, ѳѣчи (înmulţitŭ decĭ ѣ=e, ca şi ѧ în мѧли de vreme ce vedemŭ старостѧли), цꙁржи, сꙁ астрꙋче ѡасꙁле, карꙁле, подвоѳи, лꙋкрѣѳꙁ, џꙋдека, на хи=nu va fi. n'a fi ; 1725 : (дꙋмнеꙁеꙋ), ꙁиѡа, ꙁикꙁ, сꙁрачіи, аџꙋтореск, дꙋмнꙁꙁꙋ, џѡкори, (дешѣрте), (сингꙋри), џюдецꙋл, сꙁ (conj.) (синтꙋ), (бинишор), сꙁ (pron.) херꙋл, (пиѩтра), рꙁꙋтꙁци, Din întăritura episcopuluĭ : ашꙁꙁат.—1752 : ѡрцꙁџелор (şi Ѡрцеџилор), хотꙁрꙁџе, абе (p. aveaŭ), семне, (арете), сꙁ (pron.) џꙋрꙋл, прісꙁчій, (писк), херꙋл, 1751 : сꙁ, are numaĭ ꙁ, *ea*+*e*=e scrisŭ cu е, дꙋмнеꙁеꙋ, аџꙋториндꙋне, џꙋмꙁтате (şi de regulă џ nu ж), патрꙋꙁꙁчй, сꙁкꙋлѥй, дож, касꙁ, сꙁнт, грꙋмꙁ-

ѯѫцшилор, васѫ (vase), бисѫричи, дѹмнеѯѫѹ, херѹл, рѫмѫе; 1756: ѫнсѫ, чирте (în urmă iera хирте din фирте), цѹмѫтате, чинчиѯѫчи, рѫмас; 1757: цѫрѫи, дѹмнѫѯѫѹ, сѫлит, (ажѹторю), чинчиѯѫчи, ацѹторинцеле, цара; 1760: шепте, хирте де вїе, цюмѫтате, сѫнтѹ, арѫтат, ѯаписѫ (înm.) 1783: *smonit* p. *smomitŭ* *).

În privința acestuĭ veacŭ vedemŭ că se urméză cu limba din veaculŭ trecutŭ, din formele poporane nu străbate de câtŭ prefacerea luĭ *ea* în *e*; vedemŭ în acestŭ veacŭ că începe a se obişnuì ж pentru џ celŭ vechiŭ, alte muntenisme le-amŭ pomenitŭ la loculŭ lorŭ. Pe ѳ îlŭ vedemŭ pierḑêndu-se din scrisŭ totŭ în acestŭ veacŭ, firesce totŭ sub înriurirea cărţilorŭ munteneșcĭ.

Munteniea, veaculŭ alŭ XVIII-lea.

Cărţĭ şi manuscripte.

1700: *Imvĕţăturĭ creştinescĭ....* tipărită la Sneagovŭ: цара, (ажѹторюль), дмнеѯѫѹ, сѫ (conj.) сѫракѹлѹй, рѫѹтатѣ, сѫнть, сѫ (pron.) ѫсѫ, (сѣрѫ), рѫмѫне, (жоакѫ), ѯы, лакрѫме, сѫнть (Chr. d-luĭ Gaster pag. 340 t. I).

1700: *Floarea darurilorŭ....* tip. la Sneagovŭ: цара, (ажѹторюл), дмнеѯеѹ, рѫѹ, пасѫри, сѫ (conj.) (ѯись), сѫ (pron.) рѫмѫнѣ, афлѫ-се, маи вѫртось де кѫт nu maĭ vârtosŭ ca, вѫѯѫндь (Chr. d-luĭ Gaster).

1703: *Noulŭ Testamentŭ* tipăritŭ în Bucurescĭ: сѫнт, рѫѹри, цѫрѫи, сѫ (conj.) цара, сѫнѹл, сѫ (pron.) (дмне-

---

*) Până la acestŭ anŭ nu mi s'a întâmplatŭ a găsi în Moldova *m*=*n*, se fereau tare de acéstă prefacere; în Wickenhauser ieste *Nicot* p. *Micot* în veaculŭ alŭ XV-lea, dar póte din greşala transcriitoriuluĭ.

ȥе8), асъмънѫнд8-не, съ съ, ж8деката, ръ8, дмнеȥе8, (ꙟпеж8р8ль), ꙟсъмнать, ръмѫнеи, шапте, (ȥиле), (аж8нсь) *) (Chr. d-luĭ Gaster).

Di'ntr'unŭ manuscriptŭ scrisŭ înnaiute de 1705, aflătoriŭ la biblioteca centrală şi a nume din partea întitulată : Icoпїе сирѣч (adecă pe slavonesce), картѣ л8и Icoп ꙟцълепт8л ; (Chr. d-luĭ Gaster) : цара, сънт, б8ȥъле, ръ8, (ꙟсе), 'ръсп8нсь, (аж8нсь), ръдѣ, пъръръ, мънкасъ =mâncase, съ (conj.) съ (pron.) (пъ=pe), Pentru maĭ bună lămurire voiŭ tipărì aice o faţă din acéstă Isopie.

Ом8л неискодиторю.

Ѯант ȥисе ꙗтъ афлънд8 прилеж съ батъ пре Icwп ши ꙗр ꙟи ȥисе роб8ле дѣка фѫк8ш пъ приатенїи мїеи искодитори, д8те де-м ад8 wм нескодиторю. а доѹа ȥи а8 мерсъ Icwп ꙟ търгь, ши къ8тъ ꙟкwаче ши ꙟколѣ, ꙟпреж8р8л търг8л8и, ши вѫȥ8 пре 8н wм църан шъȥѫнд сѫнг8р, фър де л8кр8, ꙟтр'8н лок де атъта врѣме сѫнг8р ши съ апропїе Icwп, де дѫнс8л ши-и ȥисе, ка оѵн8и ом прост : те кїамъ стъп(ъ)н8л съ прънȥъщи к8 дѫнс8л. ꙗр църан8л мѣрсе неискодиторю, фіинд wм прост ; ши ꙟтръ ꙟ касъ, ши шъȥ8 ла масъ некїемат, к8 ꙟбръкъменте църънещ каре авѣ. Ѯант ȥисе кътръ Icwп : чине ꙗсте ачеста ? Icwп ȥисе : wм неискодиторю. Ѯант шопти ла оѵрекиле ж8п(ъ)нѣсей, ши-и ȥисе, съ н8 се мънїе

*) Din acésta voiŭ publicà maĭ încolo o bucată pentru că ĭe aprópe întocmaĭ ca limba nóstră literară de acumŭ.

де че-и ва грзи, кз воюю сз фак сз бат пе Іѡп к8 винз; ши зисе Зант жуп(з)нѣсей: баагз *) апз ꙟ легин ши мерџи де спалз пичоареле оаспелуй, цзран8л зисе: бине веи фаче ж8п(з)не, кз де астз-варз н8 мї-ам спзлат пичіоареле(е). д8п'ачѣа а8 п8с масз, ши а8 ꙟчеп8т а мзнка фзр де к8ците, ши неꙟбїат, тѡт де ѡ парте. маи пре оурмз а8 п8с ꙟ масз плзчинте, ши а8 зис Зант, сз кїаме плзчинтарюл сз-л батз, кз а8 фзк8т плзчинтеле рѣле; іар плзчинтеле ера б8не, н8маи чи врѣ сз вазз че ва зиче цзран8л. ел зисе: бател, ж8п(з)не, кз а8 фзк8т плзчинтеле с8пцири, сз ле факз маи гроас(е). ши а8 ꙟчеп8т цзран8л а ле гаѡмѡзи ꙟн мзни ши а ле мзнка. ши іар а8 зис Зант, сз факз сл8џиле афарз фок маре, ши сз десполе ж8п(з)нѣса ши сз ѡ баџе ꙟн фок сз ѡ арзз; цзран8л а8 зис л8и Зант: мз рѡг д8митале ж8п(з)не, ашѣптз сз мз д8к ши е8 сз-м ад8к м8арѣ, ши сз ле арзи пре амзндѡаѡ, кз аша ли се каде (Chr. d-luĭ Gaster pag. 352 t. I).

Di'ntr'unŭ Лизкиѡн 1705 Ms. (Chr. d-luĭ Gaster pag. 355): маззре, местѣкзн (în Moldova totŭ în veaculŭ alŭ XVIII-lea aflămŭ мзстакзн cum ḑicŭ a-ḑi Muntenii), г8тзю (nu gutuiŭ), рзшинз, пр8н сзлбатек, (ж8гастр8), (греѡрїи=*greerĭ*).

Din Анѳологїон..... 1705 tip. la Râmnicŭ: взздндь, (синг8рь), (дмнез8), арзта. (Limba aprópe literară).

Din *Evangheliea* de la 1747, tipărită la mănăstirea

---

*) багз în acelaşĭ înţelesŭ ca la Macedonenĭ.

Hurezii lângă Râmnicŭ (în No. IV, 164 file): дмнеѕе8 ĭeste şi з dar se întrebuinţază fără regulă, mai alesŭ ѕ, dar ѳ lipsesce, п8тѣре (şi de regulă ѣ şi pentru *ea* +e), conj. сѫ, nu se deosebesce de pronumele сѫ, сѫн8ль, рѫсп8нсь, сѫнть, (шасе), сѫнтецй, (сѣрѫ), шѫѕ8ть, ѕисѫрѫ, арѫтать, мѣрсѫрѫ, ѕисѫ (ḑise), (жой), сѫрбѫторй, н8 те мира кѫчи ѕишь ціе=nu te mierà căcĭ ḑiseĭ ţie ; (шарпеле), погорѫть, сѫмнь, шасѫ, рѫдика, сѫптѫмѫнѫ, (шасе), н8н8 (p. nunulŭ), (ж8дече), (н8 вѫ тѣмерецй=nu vă temeţi, ca în veaculŭ alŭ XVI şi alŭ XVII-lea), дешѫрт, сѫмѫнца, сѫчеришь, (сечера), стрѫнџе, (ецли маи маре де кѫть пѫринтеле), рѫсп8нса8 (sing.) хотарѫле, сарѫ, (сѣра), цѫнцарюль, хїерь, цѫрм8ре, ѫк8нџ8рарѣ, вѫнѕѫторю (p. vînḑĕtoriŭ), рѫ8ль (riulŭ), дожѫнй şi дожени, шеѕѫндь, deşi maĭ totŭ deauna шѫѕѫндь, шѫрпй, шѫсь, чѣле колц8роасѫ, сл8жѫщ, (раѕ verso), грижѫщй.—Cum vedemŭ se află cuvinte cu *e* în *ĕ* după *r*, *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j* şi a luĭ *i* în *î* după *r*, *s*, *ţ*, *z* ; dar sîntŭ şi cu *e* şi *i* păstratŭ. *)

Din Psaltirea tipărită la Bucuresci în anulŭ 1775. Limba samănă fórte bine cu cea din evanghelie : are pe џ făcutŭ din *j* latinescŭ prefăcutŭ în ж : ж8декатѫ, ж8рат8са8 дмн8ль, ѫк8нџ8рать, etc ; are numaĭ *z* móle

*) Di'ntr'unŭ Ceaslovŭ muntenescŭ de pe la 1764, lipsitŭ de titlu : 1) ѕ şi з fără regulă ; з se pune adesea la începutŭ : зиле, здроби, dar şi ѕ şi з sîntŭ moi, ѳ lipsesce. 2) аж8торю, ж8декатѫ, 3) ачѣлѣ, есте. 4) некѫжѫскь, ѫд8лчѣскѫ-се, д8мнеѕе8, сѫлбатикѫ, сѫ се, дешѫрть, сѣра, рѫпосацй, 5) хїарѫле, 6) погорѫ, сѫнть, рѫѕѫ.

scrisŭ cu ꙁ: дȣмнеꙁеȣ, ашъꙁъмжнтȣлъ, ꙁiꙋа, ꙟꙁере. (Aceste însuşirĭ sîntŭ de cele ce au ajunsŭ literare; are ѣ p. *ea+e*; are pe *e* făcutŭ *ĕ* după *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j*, *r* (înse дȣмнеꙁеȣ nicĭ o dată дȣмнеꙁъȣ): ашъꙁъмжнтъ, шъꙁй, съмжнцъ, нъкъжъскъ, ꙟрътате, ръспȣнсъ, ръpȣнки (nu *re-nichĭ*) църїй, арꙁъторй (p. arḑĕtorĭ), ашъꙁъмжнтъ; are pe *i*=*î* după *r*, *s*, *z*: ржȣлъ, сжнт, шъꙁжндъ (p. şeḑindŭ din şeḑiândo), ba şi acestea numaĭ cu greu se găsescŭ la ꙁ, aiurea afară de gerundiĭ nicĭ n'amŭ pututŭ afla; cu *i*=*î* după *r* sîntŭ destule (verbele în *rî*, *rîu*, *rîdicŭ* etc). cu *i* în *î* după *s* maĭ numaĭ сжнтъ, сжнтем...... Amŭ aflatŭ şi хїеръ dar фiаръле. Pe urmă vedemŭ *şa-se*, *şade* etc. Şi formele din dialectulŭ cu labialele schimbate stau în luptă cu cele din dialectulŭ cu labialele păstrate, ale căruia sîntŭ maĭ numeróse. Chiar сѣръ ieste forma obişnuită nu саръ, deşi de altŭ-feliŭ acolea ca şi în tóte scrierile din veaculŭ alŭ XVII-lea şi alŭ XVIII-lea, substantivele femeescĭ cu *a* acc. ia singuritŭ au regulatŭ înmulţitulŭ cu *ă* dacă ieau finala *i*. De la acéstă limbă până la cea care a ajunsŭ literară depărtarea nu-ĭ mare.

Din Часословъ..... tip. în Bucurescĭ, la Mitropolie în anulŭ 1777: семне, дȣмнеꙁеȣ totŭ deauna, цара, съп-тъмжнъ, (ꙟцелѣпте), лѣнешȣлъ, жȣдека, грешъскъ, сжнтъ, шаде, ажȣнџемъ, рждикацй, (фїаръ), ꙟкȣнџȣратъ, ꙟнъл-цжндȣлъ (p. înnălţindu-lŭ), погоржтъ. În scurtŭ limba ca în Psaltirea de la 1775).

Transilvaniea, *Banatulŭ* etc. veaculŭ alŭ XVIII-lea. Din Retorică adecă învăţătura şi întocmirea frumósei

cuvîntări. Tip. în Buda, dar scrisă în Sibiiŭ în 1797, cum se vede din prefaţă.

(зик), сълбатека, хїаръ. жок, нȣ съ мънїе, ꙟсъ, (фїерȣл), съ съ, арътат, (бȣзе), (ашезат), ꙟй дърȣисъ, ръбдарѣ, съ арътасъ, жȣдекъторилор, арзжндȣсе, ржде, ѡбраз, лъкръма, дожънеск. ꙟсъ, ръспȣнсȣрй, (репежȣнй), (синȣл), фȣрничй (p. furmicĭ), (чѣле), (стрикъчюне), хѡтържтъ, дȣмнезеȣ, погоржм, (слȣжеск), ръмже, пасърилор, съмжнат, слȣжаскъ, извоаръле, чѣле зисе бȣнътъцй, (цесȣтъ), сжнгȣр, сжнт, (депринзинд), ꙟнцълес, (стрице), (шасеспрезѣче), (асемънарѣ), (ꙟпъртъшацїе), ажȣнце, (сингȣръ), ръȣтъциле, зъфирй (zefirĭ), стржнцѣ, съчерат, ржȣл, ръмъшицъ, (арзиндȣсе), ꙟкȣнцȣръ, съмънат, пжръле, ръсърит, църїй, ръсȣне, хїаръдѡр, сфѣшничиле, чѣле лȣминоасъ, пъажън, „де ачеа съ тѣме ши ли съ ꙟкинъ лȣмѣ, ка кȣм ар фи дȣмнезеȣ, іаръ пре ачещѣ ꙟй дефъимѣзъ шї-й батжокȣрѣще ка пре неще жȣкъреи (înm. de la жȣкърѣ), але норокȣлȣй ши лепъдътȣрй але ѡаменилѡр“ (pag. 62), (шапте), съ съ, сърбътоаре, ꙟшълъторюле, брацъле, ꙟсътат. Pentru a da idee maĭ desăvârşită despre limba din acéstă carte, nu numaĭ de urmele din dialectulŭ cu labialele schimbate, voiŭ tipărì aice cap. 34 pag. 271.

Pentru blestem. (pag. 271).

Съ фаче блестéмȣл, кжнд чинева не пȣтжнд кȣ фапта а пъгȣби пре връжмаш, ꙟл блѣстемъ кȣ лимба, ши фїинд къ ꙗсте кȣ непȣтинцъ, ка кȣ мжнъ ши кȣ фїер съл пїарзъ дин лȣме, ꙟй пофтѣще дин инимъ ши дин сȣ-

флет боале, сърѫчїй, ꙟнекаре, моарте, ши дѫпъ кѫм зиче пилда, ѡ Илїадъ де рътъцй, ши оун мѫшѫрою де сърѫчїе.

Де ачастъ Схимъ трѣбѫе съ съ ферѣскъ Риторѫл чѣл крещин пре кѫт съ поате, фїинд къ ꙟвъцъторюл ностръ Хс нѫ нѫмай кѫ кѫвинте ши кѫ фапте нѣѫ сфътѫит, чи ши кѫ гроазникъ Порѫнкъ нѣѫ порѫнчит, ка съ юбим пре Врѫжмашй, ши съ нѫле пофтим ничй ѡдатъ вреоун рѫ, ꙟсъ пентрѫ ка съ дъм ши аичй пилдъ, кипѫл блестѣмѫлѫй ва фи Вѫнзъторюл Їѫда, кърѫа съ кѫвин тоате блестѣмеле лѫмїй, фїинд къ аѫ вѫндѫт пре ачела, каре, кѫм зиче Павел, саѫ фъкѫт блестѣм, пентрѫ ка съ не слобозѣскъ пре ной ѡаменїй дин блестѣмѫл пъкатѫлѫй. Оунде ещй Їѫдѡ ноѫле Лѫцифере ал Їерархїй Апостоличѣщй? ꙟкъ тръещй? ꙟкъ ръсѫфли ѡ виклѣнѫле? ꙟкъ вѣзй лѫмина Соарелѫй тѫ, каре ай вѫндѫт пре Лѫмина чѣ адевъратъ, ши ѡ ай стинс кѫ ꙟтѫнѣрекѫл морцїй? ꙟкъ вѣзй ши те вѣзй де ѡаменй тѫ, каре ай ѡморѫт вїаца, ши пре Мѫнтѫиторюл ѡаменилор? фѫщй ѡ Ръзврътиторюле департе де фаца пъмѫнтѫлѫй чѣлѫй де лъкѫит! дѫте ꙟ пъдѫрй ка ѡ хїаръ сълбатекъ че ещй, фїинд къ тѣй арътат шарпе ѡтръвиторю дѫнд моарте ачѣлѫа, каре тѣѫ хрънит ши кѫ ꙟсѫш трѫпѫл съѫ! дѫте ла кѫибѫл шърпилор чѣлор сатаничѣщй, каре ꙗсте мѫнка Ѡдѫлѫй! Кѫ тоате ачѣстѣ мъ рог Чѣрюлѫй, ка съ нѫ ръсѫфли май мѫлт, фъръ нѫмай аер ѡморѫторю, каре майнаинте де ац да ръсѫфларе, съц рѫпѣскъ Дхѫл. Апа, че бѣй, чец ва оуда бѫзеле чѣле виклѣне ши ѡтръвитоаре, съ съ факъ ши ꙗ

ѡтравъ, ши пънъ а нꙋц стинџе сѣтѣ, съц стингъ лꙋмина ѡкилор, ши фїербинцала вїецїй. Сѫ сѫ ꙟармѣзе Норїй ꙟпротива та кꙋ чѣле май гроазниче тръснете. Сѫ те арзъ Соареле тотдѣꙋна кꙋ разеле сале чѣле май арзътоаре. Пъмѫнтꙋл, каре те цине, сѫ те ꙟгроапе де вїꙋ кꙋ кꙋтремꙋр ꙟ сѫнꙋриле сале, ши тоатъ фирѣ сѫ тримицъ тоате хїарѫле, ка сѫ те сꙋгрꙋме кꙋ гїарѫле, сѫ те спаргъ кꙋ коарнеле, съц дѣ моарте амаръ кꙋ ѡтрѫвй. Аша сѫ пъцещй, пентрꙋ къ ай оурѫт пре Соареле чел адевърат. Вазъте Стѣлеле кꙋ гроазникъ разъ, ши съц плоаѡ тотдѣꙋна върсърй стрикъчоасъ. Кѫмпїй сѫ нꙋц ѡдрѫслѣскъ пентрꙋ хранъ, фъръ нꙋмай мъръчꙋнй, фїинд къ ай кълкат ꙟтро грѫдинъ пре флоарѣ Черюлꙋй, ши кꙋ ѡтрѫвитоаре сърꙋтаре ѭй вещежит фрꙋмсѣцеле. Ѡрб ка оун алт Тиресїе сѫ нꙋ вези ниче ѡдатъ лꙋмина зилїй, чи авѫнд ꙟпрежꙋрꙋл ѡкилор ꙟтꙋнѣрече, сѫ симцй ши ꙟтрачастъ вїацъ ноаптѣ чѣ вѣчникъ, сѫ тремꙋрй ка алт Каин, ши сѫ те спай де ѡрй че фрꙋнзъ, каре сѫ мишкъ де вѫнт, ши де ѡрй че пасъре, че збоаръ ꙟ въздꙋх, ши мъкар къ вѐй сѫ те спѫнзꙋрй де оун пом бирꙋинцъ оурѫтъ а морцїй, ши сѫ тинзй мѫйниле ка Тандалꙋл ла поаме, ши сѫ нꙋле поцй апꙋка, адъѡгѫндꙋцй нꙋмай пофта ши фоамѣ. Ши тꙋ помꙋле сѫ рѫмѫй фъръ род ши оускат ка ѡ оуръчꙋне че ещй а Черюлꙋй! сѫ те арзъ тоатъ Стихїа фокꙋлꙋй, ши ка пре ѡ греꙋтате а пъмѫнтꙋлꙋй съц вѣрсе рѫдъчиниле, сѫ те арꙋнче жос кꙋмплите вѫнтꙋрй, съц рѫсипѣскъ фрꙋнѕеле ши поамеле, ши сѫ

те ар8нче афарѫ дин тоатѫ зидирѣ, фїинд кѫ ай цин8т к8 крѫчиле тале пре ачела, кѫр8а н8 сѫ кѫдѣ алт лок, фѫрѫ н8май Цефвл Шд8л8й, ши син8л л8й Л8цифер чел сатаничéск. -

Loghica tipărită la Buda la 1799 și din care dă Lambrior o bucată în *Cartea de cetire* pag. 221—226 totŭ așa limbă are ca și Retorica.

Veaculŭ alŭ XIX-lea.

Moldova

Publicămŭ întâiŭ din nisce cântece de la începutulŭ veaculuĭ (publicatŭ de d-lŭ Gaster în Rev. p. I. Ar. și an. II volum. I. fasc. I):

Irod: dumnezău, undi, acesti sămni, răspunde, începi, agiutorĭu, pasările, naștire, părăsăști-te, strâns-ai, mergim, scrisă (înm.fem.) ințăleagă, șanțuri groasă, giudeca oasă, țările, vesălíe, miloșăl, (mielușel), slobozăsc, jĭudecata (pentru џюдекатѫ), oțăt, rășchirat, șăsi (șese), di fusără așa bună, șăd, ințăleptul, pogorăt, jălit, Moisă (p. Moise), lacrămĭ, răutăț, zăci (ḑece), unsprizăcĭ.

Scriitoriulŭ căuta se vede să se feréscă de *ĭ* după *ț*, așa înțelegemŭ de ce a scrisŭ : *făți, troiți, viĭați, scaunul luĭ di rază—Unde vra să șazi, șă'ș înparți gloata* =să-șĭ împarță gloata, *Iară cine să înnalți din fire* etc.

În privința limbeĭ din *Adunare cuprinḑatóre în scurtŭ din cărțile împărăteștilōr Pravile......* alcătuită de *Andronachi Donicĭ* și tip. în tipografiea Mitropolieĭ în Iașĭ la 1814: are ѣ pentru *ea*+e : чѣле, ѫвѣце, врѣме, etc ; are ж pentru џ făcutŭ din *j* latinŭ : ж8декатѫ, ж8рѫмѫнт, аж8тѫ ; are numaĭ ꙁ orĭ з adecă *z*

móle : ашъѕемѫнтꙋриле, ꙁіѡа, ꙁидирѣ, пъѕи : n'are semnŭ pentru ĭ : челѡр, сѫргꙋит, ꙟпъратꙋл, etc ; pentru trecerea luĭ e în ĕ şi a luĭ i în î după s, ş, ţ, z, r, j: сѫнгꙋр, (мꙋлцемирѣ), съ (pron. şi conj.) (дꙋмнеѕеещіїй), рѫꙋл, а (pentru aĭ, ale, alŭ), ръꙋл, рѫдика, (сингꙋрѫ), (ꙟцелегътоаре), (ꙁіѡа), хотърѫриле, ашъѕемѫнтꙋрилѡр, ꙟсъ, сѫнт, църилѡр, (кꙋпринѕетоаре), (стинџе), (синешй), челѡр требꙋинчоасъ, (грешеск), сѫлинчіе, хотъръск, ашъѕат, шасъѕечй, ръмѫне, слꙋжаскъ, пътрꙋнѫнд, ашъѕъмѫнтꙋрй, (рѣле), жълꙋиторю, (цинꙋтꙋлꙋй), царъ, ѡсъбире (ѡсебире), кїеѕъшїе, (кїеѕешїе), (креѕинд), ѕестрѣ, арѕиндꙋсъ), ꙟсъ, (ѕѣстре), (ашеѕемѫнтꙋриле), (финъ, фійкъ, фіюл totŭ deauna câte trele aşá), în privinţa labialelorŭ nu s'au pututŭ aflà exemple, se ferea ; muntenisme : шапте, грешале, шасъѕечй, шасе. Aceste particularităţĭ ca şi ж şi unŭ singuru ѕ, sîntŭ din acela-şĭ izvorŭ.

Di'ntr'o anafora de la 1815: съ (pron), жос, хотърѫм, печѣте, чѣле май требꙋинчоасъ, ашъѕат, ръпосатꙋл, (ашеѕате), (ꙟнцелепчюне), дмнеѕеꙋ, жꙋдекатъ, ꙟсъ, хотърѫт, ашъѕаре, (ашеѕаре), жюдекатъ, ꙁъчюала, хотърѫт, мꙋлцъминдꙋсъ, (мꙋлцеми), (скинжꙋинд)—Cu alte cuvinte limba din Donici.

Din *Istoriea luĭ Numa Pompilie* tradusă din franţuzesce şi tip. la 1820. dar, pe care cum spune însu-şi postelniculŭ Alexandru Beldimanŭ în *Inainte cuvîntare*, o avea gata tâlmăcită cu mulţĭ anĭ maĭ înnainte. (Amŭ vĕḑutŭ o copie din 1795 şi amŭ citat'o în urmă). Limba ieste ca în Donici, adecă are ж pentru џ, unŭ singurŭ ѕ, are ѣ pentru *ea+e*, are *şase*, *şapte*, *şarpe* etc : dar are maĭ

multe urme din dialectulŭ cu labialeie schimbate, vomŭ da o listă : дешъртъчюне, ꙟцълепцй, ръмѫне, сѫлит, сѫнт, д8мнезе8 сѫнг8р, (сѣма ieste şi la Donici) сѫмцит, цара, ѡ'ар8нкасъ, лакръмиле, шъзѫнд, сълбатичїй, сѫне, обосѫт, рѫде, ацѫцъ, (фїер8л), съчеръторй, ꙟмбръцошъзй, фолосъск, рѫс, стрѫнџе, църм8риле, ꙟнсърат, сѫмцѣще, рѫпеле, съ се ад8не, симцеск касъле, съмн8л, шърпй, хїаръ (cum n'amŭ aflatŭ în pravila luĭ Donici).

Dau aice o bucată din tomulŭ I-iŭ alŭ acesteĭ traducerĭ (pag. 128):

Н8ма, н8 к8 атѫта стръшничїе, дар ꙟндест8л ши ел ꙟнфрикошат, н8 ѡмоаръ пе алцїй, де кѫт пе ачей чей ста к8 ꙟнпротивире, Хабѡн, Марсина, Привергїе а8 м8рит с8пт ловириле л8й, пе Насалѡн, ши Саралпен, ꙗ8 тримис ши пе ачеще ꙟнчѣа л8ме. Лизерїе витѣз8л Лизерїе ꙟндръзнѣще а еши ꙟнаинте витѣз8л8й ачест8а, ар8нкъ ел май ꙟнтѫй к8 бомба л8й, Н8ма ера пръпъдит дѣкъ нар фи плекат ꙟндатъ кап8л, бомба шберѫнд пе дѣс8пра кап8л8й л8й ꙟй збоаръ пѣниле че авѣ ꙟнкап. Н8ма не пїерзѫнд времѣ ꙟндатъ съ ар8нкъ ас8пра л8й Лизерїе, ши ꙟшй фрѫнџе с8лица ꙟнпїепт8л л8й, д8пъ ачаста тръгѫнд сабїа чѣ ꙟнфрикошатъ ал8й Помпилїе, ѡмоаръ пе Ѡромандїе, тае мѫна дрѣптъ ал8й Тартѡн, фаче съ казъ морт ла пичоариле л8й пе Керсинїе, ши к8 кип8л ачеста гонѣще пе Марсїенїй че съ афла ꙟнф8гъ, гонѣще пе тоцй дин табъра лѡр, не ръмѫинд алт8л де кѫт Леѡ.

Пърѫсит фїинд де тоцй ай съй, Леѡ н8май сокотѣщїе

кѫ а8 рѫмас сѫнг8р, афлѫ мѫчюка са, ши де алтѫ армѫ н8май аре требвинцѫ, Сабинѣнїй ꙟл ꙟнпресоарѫ, к8мплит8л Ꙋзаи ꙗсѫ ꙟнаинте стригѫнд8й к8 оун глас ꙟнфрикошат. Ꙗичѣ н8 ꙗсте адꙋнарѣ Марсїѐнилор, оунде пентр8 касѫ фїй повѫц8иторю ѡщїй, ꙗсте ꙟндест8л а ꙟнк8жба оун копачю, треб8е сѫ морй, де аичѣ н8вей скѫпа. Лѐѡ ꙟл аск8лтѫ ши сѫ зимбѣще де рѫс, к8 ѡ сѫрит8рѫ оушоарѫ, скапѫ де с8лициле че а8 ар8нкат Ꙋзан ас8пра л8й, ши ꙟндатѫ сѫ ар8нкѫ ас8пра л8й, ꙟл а де мижлок ꙟл стрѫнџе фоарте к8мплит, ꙟнкѫт ꙟнѫд8шинд8л ꙟй ꙗсѫ с8флет8л. д8пѫ ачаста ꙟл трѫнтѣще ла пъмѫнт, п8не оун пичор пе тр8п8л сѫ8 чѐл морт каре ꙟнкѫ сѫ бѫтѣ, ши рѫдикѫнд8шй кап8л к8 маре фалъ, привѣ ѡкол8л сабїилор челѡр стрѫл8чите че цинѣ Сабинѣнїй ꙟнмѫйниле лѡр, пентрѣче к8 ведѣре са чѣ ꙟнкрединцатѫ пе тоцй, ꙟнкѫ пѫнѫ ан8 хотѫрѫ ꙟнкаре парте сѫ нѫвѫлѣскѫ. Ла чѣ де пе оурмѫ хотѫрѫнд аф8џи, нѫвѫлѣще ас8пра ачѐлѡр чѐй ꙟнкисѣсѫ др8м8л, ꙟи ꙟнпращїе, ꙟй здробѣще к8 мѫчюка са, ши к8 маре линище сѫ траџе ꙟнтрѡ парте. Д8пѫ к8м оун л8п флѫмѫнд ф8џе динтрѡ т8рмѫ, ꙟнтрѐй рѫнд8рй сѫ ѡпрѣще, сѫ ꙟтоарче, ши ꙟнтрѐй рѫнд8рй фаче сѫсе ꙟнтоаркѫ кѫйнїй чѐл гонѐск, фѫрѫ ꙟтѫрзїаре, сѫ ꙟнпрѐ8нѫ к8 ѡщѐнїй л8й, гласвл л8й чѐл к8мплит ꙟй ѡпрѣще, ꙟй п8не ꙟнрѫнд, оумпле сѫнг8р лок8л чел деспѫрцит де Рѡманй, ши мѣрџе ꙟнтре доаѫ ѡщй, апѫрѫнд пе оунїй, ши гонинд пе алцїй.

Н8ма възинд испрѫвиле л8й, сѫ мин8нѣзѫ, врѣ касѫ

мѣргъ съл ловѣскъ, дар оун сѹнет де стригаре, че аѹде асѹпра църмѹрилѡр апїй, ꙟл ѡпрѣще, ачѣла ера бътрѫнѹл Сѡфанор, ꙟнфрѹнтѣ ѡщїй сале фїинд винѣ касъ аѫѹте товаръшѹлѹй съѹ. Марсїенїй съ фак къвѡр съ трѣкъ де ачаста парте де апъ. Нѹма врѫнд а апъра църмѹриле, ꙗсте невоит алъса пе Леѡ, ши витѣѕѹл ачѣста кѹ пѹцинъ ѡасте чей май ръмъсѣсъ скапъ дин табъра ачѣа, ꙟтрѹ карѣ фъкѹсъ атѫта оучидере, фъръ ничй ѡвътъмаре аса.

Funie sau fringhie întreită tradusă la 1822 de Ven. Costachi și tip. la 1831 în Iași ieste scrisă totŭ în acéstă limbă, dialectulŭ ieste celŭ literarŭ împestrițatŭ cu formele populare ce se află la Donici (Andronachi) și la Alex. Beldimanŭ.

Din *Robinson Kruzoe* tradusŭ la 1817 de Sardariulŭ Vasile Drăghici și tipărită la Eșiĭ (Iașĭ) la 1835: гъсъм (găseamŭ), кѹлеџе, ѹниле, сѫнгѹръ, џюкѫндѹсъ, асъмине плъчере, челе, сѫнт, ꙟнгрижѫрй, ꙟпрежюрърй, ꙟнѕъстратъ, ꙟсъмнат, фолосѫ, сѫнеш, џюдекатъ, зик, ръле, съкътѹеще, адивърѹлѹй, ръ, (гъсит), (слѹжаще), аџютат, рѫс, (рѣоа), ръпеџюне, дѹмнезъѹ, ꙟцълепчюнѣ, пъръсъще, џос, (сингѹрй), касъле, сѫꙗлъ, жълит, шиде (ședea), ръѕъмā, шептеспреѕече, пѹцѫн, (шасъ), адѹчецъвъ, фрѫнгїиле (p. frâmbiile care se află la Ruteni, trecutŭ de la Românĭ), рѫѹлѹй, съкѹрй, прїиторй (р. прїиторю), рѫдѣ, (синеш), (ѕис), (репежюне), (шапте), (шасъ), дѹмнеѕъѹ, (ѹмфле).

În acéstă traducere vedemŭ limba cu adevăratŭ vor-

bita de clasa cultă din acea vreme ; în celelalte ieste limba beserecéscă care ie mai aprópe de cea literară şi mai înriurită de dialectulŭ munteneseŭ. În traducerea făcută de Sardariulŭ Drăghici găsimŭ tóte prefacerile obişnuite în limba poporului de josŭ din Moldova, numai de prefacerile labialelorŭ s'a feritŭ cu mare stăruinţă. Nu amŭ pututŭ află forme cu asemenea prefaceri afară de la *frânghie* care ieste şi a-ḑi primită în limba literară. Altŭ-feliŭ aflămŭ : фїєр, фїарѫ, деспикѫ, дизбинѫ, пїєтрарй. Cum se vede din exemplele culese: nu are ѣ pentru *ea+e*, ci numai pentru *ea+ă*, ori alţi *ea*. De asemenea nu aflămŭ pe ж muntenescŭ în locŭ de џ în cuvinte ca џюг, џюдекѫ etc.

Catihisulŭ de la 1834 tipăritŭ la Iaşi (spune că ie a treia óră tipăritŭ, ieste scrisă în limba ce amŭ studiatŭ când amŭ vorbitŭ de pravila lui Donici.

Praştiea tipărită la mănăstirea Neamţului, în 1837 ieste scrisă ca şi celelalte cărţi beserecesci şi ca pravila lui Donici, ba chiar mai curată încă.

Treiḑěcĭ anĭ sau viaţa unuĭ jucătorĭ de cărţĭ, tradusă de caminariulŭ K. Negrutţi, tip. la Eşi 1835.

Limba ie a cărţilorŭ mirenesci. de asemenea şi ortografiea ; totu-şi se vĕdŭ forme cu ж şi de cele cu џ în luptă (џѹр, жок, џѹмѫтате etc. dar mai desŭ ieste џ). Celelalte forme sîntŭ de asemenea în luptă, gasimŭ сѫнгѹр şi сингѹр, ꙟншеа şi ꙟшѫа etc.

C. Negrutţi a publicatŭ în Daciea literară No. 1 şi 2 de la 1840 o nuvelă istorica întitulată : *Alexandru Lăpuşneanulŭ.*

Limba ieste aprópe cea literară. Se pare înse că în statornicirea acesteĭ limbĭ în Moldova a avutŭ mare rolŭ d-lŭ M. Cogălniceanu orĭ că însu-şĭ C. Negruţţi şi-a schimbat părerea de maĭ înnainte. Limba din „Alexandru Lăpuşneanulŭ“ are decĭ mare însemnătate, amŭ putea ḑice acela-şĭ lucru despre limba Dacieĭ literare“. Punŭ aice unŭ capitolŭ întregŭ şĭ apoĭ îlŭ vomŭ analisa.

Alecsandru Lăpuşneanul.

Іаков Ѥраклід Деспот періce ȣчіс де бȣсдȣганȣл лȣі Стефан Томша, каре акȣм окжрмȣіа цеара. Дар Ѧлександрȣ Лъпȣшнеанȣл, дȣпъ ꙟнфрꙟнџереа са ꙟн доъ ръндȣрі де оштіле Деспотȣлȣі фȣџінд ла Константінопол, ісбȣтісъ а лȣа оштi Тȣрчешті ші се ꙟнтȣрна акȣм ка съ ісгонеаскъ пре ріпіторȣл Томша, ші съ'ші іа скаȣнȣл пре каре нȣ 'л ар фі пердȣт, де н'ар фі фост вѫндȣт де боіері. Інтрасъ ꙟн Молдавіа, ꙟнтовъръшіт де шепте міі спахіі ші де вр'о треі міі оасте де стрінсȣръ. Ꙟнсъ пе лѫнгъ ачесте авеа порȣнчі ꙟмпърътешті кътръ ханȣл Татарілор Ногаі ка съ'і деа орі кът ажȣтор де оасте ва чере.

Лъпȣшнеанȣл мерџеа алътȣре кȣ Ворнікȣл Богдан, амѫндоі кълърі пе армасарі тȣрчешті ші ꙟнармаці дін кап пън'жн пічіоаре.

— Че сокоці, Богдане, зісе дȣпъ пȣціnъ тъчере, ісбѫндівом оаре?

— Съ нȣ те ꙟндоіешті Мъріа та, ръспȣнсе кȣртеѯанȣл, цеара џеме сȣбт асȣпріреа Томшеі. Оастеа тоатъ се ва сȣпȣне кȣм і се ва фъгъдȣі маі маре сімбріе. Боіерii, къц

і-а8 маі лъсат віі, н8маі фріка морціі ꙟі маі ціне, дар к8м вор веде къ Мъріа Та віі к8 п8тере, ꙟндатъ вор алерга ші'л вор лъса.

— Сън де Д8мнезе8 съ н'аіб8 невоіе а фаче чеа че а8 фък8т Мірчеа Водъ ла М8нтені; дар'ці ам маі сп8с, е8 ꙟі к8носк пре боіеріі ностріі, къчі ам трьіт к8 дъншіі.

— Ачеаста ръмъне ла ꙟналтъ ꙟнцълепчі8неа Мъріеі тале.

Ворбінд аша а8 ажюнс апроапе де Тек8чі, 8нде попосіръ ла о д8мбравъ.

Доамне, зісе 8н апрод апропііінд8се, ніще боіері сосінд ак8м чер воіе съ се ꙟнфъцішезе ла Мъріа Та.

— Віе, ръсп8нсъ Алексанр8.

К8рънд інтраръ с8бт корт8л 8нде ел шедеа ꙟнк8нцюр8рат де боіеріі ші капітаніі сеі, патр8 боіері дін каре доі маі бътрьні, гар доі ж8ні. Ачестіі ера ворнік8л Моцок, постелнік8л Веверіцъ, спатар8л Спанчюк ші Строічі.

Апропііінд8се де Александр8 Водъ, се ꙟнкінаръ пънъ ла пъмънт, фъръ а'і сър8та поала д8пъ обічеі8.

— Біне аці веніт, боіері! зісе ачеста сілінд8се а зімбі.

— Съ фіі М. Та сънътос, ръсп8нсеръ боіеріі.

— Ам а8зіт, 8рмъ Александр8, де бжнт8іреле церіі ші ам веніт с'о мжнт8і8; щі8 къ цеара м'ащеаптъ к8 б8к8ріе.

— Съ н8 бън8ещі Мъріа Та, зісе Моцок, цеара есте ліні щітъ, ші поате къ М. Та аі а8зіт л8кр8ріле прек8м н8 с8нт, къчі аша есте обічеі8л народ8л8і ностр8, съ факъ дін цінцар, армасар. Пентр8 ачееа общіа не а8 тріміс пре

ноі съ'ці сп8нем къ народ8л н8 те вре, нічі те і8беще, ші М. Та съ те ънторчі ънапоі ка...

— Дакъ воі н8 мъ вреці, е8 въ вре8, ръсп8нсе Лъп8шнеан8л а кър8іа окі скінтеерь ка 8н ф8лцер, ші дакъ воі н8 мъ і8біці, е8 въ і8беск пре воі, ші воі8 мерце орі к8 воіа орі фъръ воіа воастръ. Съ мъ'нторк? Маі деграбъ'ші ва ънтоарче Д8нъреа к8рс8л ъндъръпт. Я! н8 мъ вре цеара? Н8 мъ вреці воі, к8м ънцълег?

— Сол8л8і н8 і се таіе кап8л, зісе Спанчюк, і оі с8нтем даторі а'ці сп8не адевър8л. Боіеріі с8нт хотъріці а пребеці ла Ѹнг8рі, ла Лешi ші ла М8нтенi, пе 8нде а8 тоці р8де ші пріетенi. Вор венi к8 оаші стреіне, ші ваі де біата цеаръ кънд вом аве ръсбоае ънтре ноі, ші поате ші Мъріеі Тале н8'і ва фі біне, пентр8 къ Домн8л Стефан Томша...

— Томша! Ел те а8 ънвъцат а ворбі к8 атъта ъръзіе. Н8 ші8 чіне мъ опреще съ н8'ці сфърм мъселеле дін г8ръ к8 б8сд8ган8л ачеста, зісе ап8кънд мъчі8ка де арме дін мъна л8і Богдан. Тікълос8л ачел де Томша в'а8 ънвъцат...

— Тікълос н8 поате фі ачел че с'а8 ънвреднічіт а се н8мі Ѹнс8л л8і Д8мнезе8, зісе Веверіцъ.

— Я8 доар н8 с8нт ші е8 Ѹнс8л л8і Д8мнезе8? а8 доар н8'мі аці ж8рат ші міе кредінцъ, кънд ерам н8маі столнік8л Петре? Н8 м'аці алес воі? К8м а8 фост обладъ8іреа меа? Че съне ам върсат? Каре с'а8 ънторс де

ла ȣіша меа, фъръ съ къщіџе дрептате ші мънгжере? Ші ꙟнсъ акȣм нȣ мъ вреці, нȣ мъ іȣбіці? Ха ха ха!

Рідеа; мȣшкіі і се сȣчіа ꙟн рісȣл ачеста, ші окіі лȣі хожма кліпіа.

— Кȣ воіа Мъріеі Тале, зісе Строічі. ведем къ мошіа ноастръ а съ кадъ де існоавъ ꙟн кълкареа пъгънілор. Кънд астъ негȣръ де Тȣрчі ва пръда ші ва пȣстіе цеара, пе че̄вві домні Мъріа Та?

— Ші кȣ че веі сътȣра лъкоміа ачестор чете де пъгъні че адȣчі кȣ Мърія Та? адъоџі Спанчюк.

— Кȣ аверіле воастре, нȣ кȣ баніі церанілор пре каре'і жȣпіці воі. Воі мȣлџеці лаптеле церіі, дар аȣ веніт времеа съ въ мȣлг ші 'еȣ пре воі. Дестȣл, боіері, ꙟнтоарчеці ші спȣнеці челȣі че в'аȣ тріміс, ка съ се фереаскъ съ нȣ даȣ пèсте ел, де нȣ вре съ фак дін чіоланеле лȣі сȣрле ші дін пелеа лȣі къптȣшеалъ добелор меле.

Боіеріі ешіръ мъхніці, Моцок ръмасе.

— Че аі ръмас? жнтребъ Лъпȣшнеанȣл.

— Доамне! Доамне! зісе Моцок къзънд ꙟн џенȣкііі нȣ не педепсі пре ноі дȣпъ фъръ де леџіле ноастре! Адъ'ці амінте къ ешті пъмжнтеан, адъ'ці амінте де зіса скріптȣреі ші іартъ грешіцілор тъі! Крȣцъ пре біата цеаръ; Доамне! слобоаде оштіле ачесте де пъгъні; вінъ нȣмаі кȣ къці Молдовені аі пе лънгъ Мъріа Та. ші ноі кізешлȣімі къ ȣн фір де пър нȣ се ва клъті дін капȣл ꙟнълціме і Тале. Ші де'ці вор требȣі оштіі, не вом ꙟнарма ноі кȣ фе-

меї ші копііі, вом рѫдіка цеара ꙟн пічіоаре, вом рѫдіка славціле ші вечінііі ностріі. Ꙟнкредеце ꙟн ної!

— Сѫ мѫ'нкред ꙟн воі? (зісе Лѫпѹшнеанѹл ꙟнцѫлегѫнд планѹл лѹі). Песемне гѫндещі кѫ еѹ нѹ щіѹ зікѫтоареа молдовенеаскѫ „лѹпѹл пѫрѹл скімбѫ, іар нѫравѹл ба?“ Песемне нѹ вѫ кѹноск еѹ, ші пре тіне маї вѫртос? Нѹ щіѹ, кѫ фіінд маї маре песте ощіле меле, кѹм аі вѫзѹт кѫ м'аѹ бірѹіт, м'аї лѫсат? Беверіцѫ ꙟмї есте векіѹ дѹшман, дар ꙟнкаї нічї огатѫ нѹ с'аѹ аскѹнс: Спанчюк есте ꙟнкѫ тѫнѫр, ꙟн inіма лѹі есте іѹбіре де мошіе; ꙟмї плаче а пріві сѹмеціа лѹі пре каре нѹ се сілеще а о тѫінѹі. Строічї есте ѹн копіл, каре нѹ кѹноаще ꙟнкѫ пре оаменї, нѹ щіе че есте ꙟмбѹнареа ші мінчіѹна; лѹі ї се пар кѫ тоате пасеріле че сбоарѫ, се мѫнѫнкѫ. Дар тѹ, Моцоаче? ꙟнвекіт ꙟн зіле реле, депрінс а те чюкоі ла тоці домнііі, аї вѫндѹт пре Деспот, м'аї вѫндѹт ші пре міне, веї вінде ші пре Томша; спѹнемї, н'аш фі ѹн нѫтѫрѫѹ де фрѹнте, кѫнд м'аш ꙟнкреде ꙟн тіне? Еѹ те іерт ꙟнсѫ, к'аї ꙟндрѫсніт а креде кѫ іар мѫ веі маі пѹтеа ꙟншела, ші ꙟці фѫгѫдѹеск кѫ сабіа меа нѹ се ва мѫнжі ꙟн сѫнџеле тѫѹ; те воіѹ крѹца, кѫчї ꙟмї ещі требѹітор, ка сѫ мѫ маі ѹшѹрезї де блѫстемѹріле норѡдѹлѹі. Сѹнт алці трѫнторі, де каре требѹе кѹрѫціт стѹпѹл.

Моцок ꙟї сѫрѹтѫ мѫна, асеменеа кѫнелѹі каре, ꙟн лок сѫ мѹшче, л'нџе мѫна каре'л бате. Ел ера мѹлцѫміт де фѫгѫдѹінца че кѫщігасѫ; щіа кѫ Александрѹ Водѫ а сѫ аібѫ нево'е де ѹн інтрігант прекѹм ера ел. Депѹтацііі ера

пороνчіці де Томша, ка непѕтѫнд ѫнтѕрна пре Лѫпѕшніанѕл дін кале, сѫ'шї ѕрмезе дрѕмѕл ла Константінопол, ѕнде прін жалобе ші даре де бані сѫ міжлочеаскѫ мазіліа лѕї.—Дар вѫзѫнд кѫ ел веніа кѕ ѫнсѕшї ѫнвоіреа Порціїͅ пе де алта сфіінд8се а се ѫнтоарче фѫрѫ нічї о іспрaвѫ ла Томша, черѕрѫ воіе сѫ рѫмѫе а'л ѫнтовѫрѫші. Ѧчеста ера планѕл лѕї Моцок ка сѫ се поатѫ ліпі де Лѫпѕшнеанѕл. Воіа лї се деде.

Cum vedemŭ de prefacerea labialelorŭ se feresce scritoriulŭ, se feresce și de prefacerea luĭ *e* în *ĕ* și a luĭ *i* în *î* după *s*, *ș*, *ț*, *ḑ*, *z*, *j*, *r*. Maĭ face pe icĭ colea greșelĭ, dar în principiŭ nu le primesce. Astŭ-feliŭ scrie de multe orĭ trecutulŭ simplu în *sei*, *se* cu сѫ: ісбѕтисѫ, інтрасѫ, рѫспѕнсѫ, etc. dar scrie și перисе, ѯисе, рѫспѕнсе, рѫмасе. Întrebuințază pe ж ca Munteniĭ: жѕрат, жѕнй, жѕдекѫ, жѕкацй, жѕмѫтате, жѕнгюл, ажѕте; cu џ aflămŭ numaĭ: ѫнкѕнџюрат. Se întâlnescŭ și exemple de prefacerile luĭ *e* și *i*, dar se feresce de dînsele fórte tare, ba chiar a căutatŭ să puie џеара ca Munteniĭ lucru care n'a reușitŭ a întrà în limba literară din Moldova; de сѫнт a vroitŭsă scape înlocuindu-lŭ prin *suntŭ*, cum scriu și acuma maĭ toțĭ.— Une orĭ fugind de o prefacere a greșitŭ, de pildă a pusŭ рініторѕл ferindu-se de *î* după р; dar acestŭ *î* nu-ĭ făcutŭ din *i* ci din *a* decĭ trebuea să-lŭ puie. *)

---

*) In privința literelorŭ vedemŭ că nu maĭ are pe ѣ de locŭ; că are numaĭ i și ї, pe и l'a lăsatŭ, că are pe *m*, *n*, *e*, *z* latinescĭ. Ieu amŭ tipăritŭ bucata cu chirilice ca să nu îngreuiŭ zațulŭ.

În *K. K. Iorgu de la Sadagura* de V. Alexandri, tipărită la 1844 Iași, găsimŭ mulțime de moldovenisme. Înșirămŭ următórele : къ'і оі да, стрѫнг, фȣрникъ, аџюнџі, прієтінілор, пін (prin), ꙟнцелеце (ea+e ie prefăcutŭ în e+e), боері, м'о пофтіт, сѫнт, зъче, Гахіца, (Gafița), еȣ ꙟнсȣш, ц'аȣ фъкȣт (ți-a făcutŭ), адапат (p· adăpatŭ), џюра, чінілітȣріле (cimiliturile), ръле, барбатȣл, граціїле фігȣрії ші а трȣпȣлȣї, децетіле, хотърѫт, џюкъм съптъмѫнъ, карнаксъ (р́. carnacsì), стрѫнг, џюмътате, бȣратікȣ (р. бȣратекȣл), калкат (p. călcatŭ), Нирон (p. Mironŭ), ії (ieĭ), нінтъ (mintă), гъсъще, кѫркіт (p. cârpitŭ), посоморѫте, шъліле (șelele), шеде, лешѫн (leșinŭ), ръчі, тȣ ꙟсȣші, лакръмі, ꙟншълат, ꙟнпреџȣръріле, Прікокі (Pricopi), можѫкъ (muzică, pop. mojîcă), зъȣ, гіаръле, прінсесеръ, пасат (p. pĕsatŭ), царанії (p. *țeraniĭ* trecutŭ în *țĕraniĭ* apoĭ în *țaraniĭ*), сълбатікȣл, шъзънд, цънȣтȣл (ținutulŭ), аџіȣнџі, църані, ръȣ, сȣръцъл (surățelŭ), цара, грешълі.

Dar pe lûngă aceste moldovenisme iétă o colecție de forme cari au ajunsŭ literare: стінс, стріг, немцѣскъ, цінȣт, жȣпѫнȣ, стрінг, лакріміле, пȣцінтел, сербъм, жȣдека, ажȣтор, ажȣнг, сінгȣр, сінȣл, ȣріте, сȣрісȣл, ꙟконжоарѫ, сенінъ, ръспȣнд. стріг, стрік, сілъ.

Iétă și câte-va cari în Moldova n'au reușitŭ a fi primite ca literare și se primescŭ numaĭ în poesie orĭ și în prosă, dar numaĭ pentru a maĭ schimba : цеара, грешале, сеара.

Aceste exemple luate până acuma ajungŭ pentru a lămuri până la ce punctŭ s'au aretatŭ forme populare

în limba scrisă din Moldova. Sub înriuriri feliurite numĕrulŭ acestorŭ forme a mersŭ scădindŭ ; deşi până a-ḑi chiar veḑi scriindu-se aprópe ca la 48 înse maĭ amestecatŭ cu franţuzesce.

Vomŭ da pentru a încheea cercetarea nóstră asupra Moldoveĭ câte-va bucăţi scrise în dialectulŭ moldovenescŭ din ţara de susŭ.

I. *).

Frundzî verdi di mohor,
Plîngi-mî maicî cu dor
Cî şî ieŭ ţ'am fost ficior,
Ţ'am fost mînî de-agiutorĭ
Scosăĭ plugu din şopron
Şî boi din ceal ocol,
Pi Gioian şi pi Bujor
Ş'am plecat la ceal ogor.
Nicĭ o brazdî n'am brazdat
Potirea m'o'ncungĭurat
Şî la sorţ cî m'o luat.
Vindi-ţ maicî boi toţ
Şî mă scoati di la sorţ.
—Di la sorţ şî di la moarti
Maica no ti poati scoati,
Numa Dumnădzăŭ ti-a scoati
Frundzî verdi schic de ordz,
Cini o stîrnit : „haĭ la sorţ“
Putredzascî-ĭ carnia'n gros
Şî ciolanili pi gĭos !
Frundzî verdi triĭ migdali
Cini-o stîrnit militari
Da-i-aş carnia la cîntarĭ
Şî chelia la dubalarĭ.

II. *).

Frundzî verdi di doi bradz
Mor, murguli, di nacaz!
Pi-a cui mînî sî ti las?
Ti aş lasà la taĭcî-niŭ,
Taĭcî-niŭ îĭ om bătrîn,
Nu poati cosî la fîn.—
Mor murguli di nacaz,
N'am la cini sî ti las!
Ti aş lasà la frati-niŭ ;
Frati-niŭ îĭ om bogat,
L'o pus satu parcalb,
Ie băţu şi pliacî'n sat
Şi ti lasî nimîncat,
Nimîncat şî niadapat
Mor, murguli, di nacaz
N'am la cini sî ti las!
Ti aş lasà la sorî-mè :
Sorî mè'ĭ fimei rè,
Ie nicĭ apî nu ţ'a da.
Haĭ murguli în pas mari
Sî agiungim la sat cu soari,
Cî ni aştiaptî puica'n cali,
Şî ţ'a da grîunţî'n poali.

*) „Contemporanulŭ“ an. IV No. 19, culese de la Hârlău.

III. **).

Frundzî verdi trii maslini
Vini cucu de trii dzîli
Pişti văĭ, pisti colini
Şi n'ari undi sî puni.
S'ar puni pi-o rădăcinî
Sî temi di vri-o pricinî;
S'ar puni pi-o rămurè
Aproapi di casa mè
Dar sî temi di-o belè
Sî nu aibî vorbî re.
—Cuculeţ cu pana surî,
Pchica-ţ'ar limba din gurî
Vara viĭ, vara ti ducĭ,
Mă nier iarna ci mînîncĭ?
—Mînînc putrigaĭ di fag
Sî cînt codruluĭ cu drag.

Frundzî verdi di sulcinî
Colo gĭos la rădăcinî
Cînt'o pasîri străinî.
S'aşà cîntî di frumos
Di pchicî frundzi pe gios!

Frundzî verdi foai latî
Cîntî cucu di mă'nbatî.
Ieu dzîc cuculuĭ sî tacî,
Iel sî sui sus pe cracî,
Cîntî hoţu di mă sacî
Tot în ciuda mè sî facî.
Şî cînti şi sî roteşti
Ca puica cînd sî găteşti
Ininioara di-nĭ rîpeşti!
Şî-şĭ răşchirî penili
Ca puica sprincenili.

Munteniea veaculŭ alŭ XIX-lea.

Din *Legiuire a preà înălţatuluĭ* şi prea pravoslavniculŭ domnŭ şi oblăduitoriŭ a toată Ugrovlahiea, Io Ioan Gheorghie Caragea V. tip. în Bucureştĭ la 1818.

Limba ĭeste totŭ cea din *Prăvila luĭ Donicĭ*: Are ж p. *j* latinescŭ: ж8декѫнд, ж8дец, дъ жос, ж8мътате, аж8ниџе; are ѣ p. *ea+e*: лѣџе, адѣсе, dar maĭ desŭ е, ачесте, лесне, боерй, леџе etc; are destule exemple de prefacerea luĭ *e* şi *i* în *ĕ* şi *î* după consónele cunoscute: шъѯѫторю, съ абътѣ, цъpiй, сѫнт, цара, съ съ, ръмѫе, сълбатече, хотаръ, стѫнжън8л, шърбан, ѡрашъ, хотърѫ, шайѯечй, ръсп8нде, нег8цъторïе; are numaĭ ѯ; are formele muntenescĭ: шаселѣ, пъ, дъ dar şi де (prep.), ал,

**) Din No. 23 şi 24 an. IV alŭ „Contemporanuluĭ" culese din judeţulŭ Sucéva, în partea munteluĭ.

ай, але. Iétă şi forme curate: префъкжндѹсе, ꙟцелѣгъ, дѹмнеѕеѹ, доаѡѕечй, синешй, цигані, семнѹл, силит, сѣмъ, ръзаш, стрикъчюне, зечюаллъ.—Prefacerĭ de ale labialelorŭ n'amŭ aflatu. În scurtŭ limba ie maĭ curată de câtŭ a luĭ Donicĭ.

Fanatismul sau Mahomet proorocul, tragedie în cincĭ acte, tradusă de I. Eliad şi tip. la Bucurescĭ în anulŭ 1831 : сз (conj.) (дѹмнезеі), (педепсiт), ацжцз, (сетѣ), (стiнсз), (зiс), сжнт, рзспжндеск, (стрiгз), (слѹжiцi), (сiнгѹр), сжлнiк, (секѹл), (пз), рзмас, лакрзмiле, сжнѹл, сзрбзм, рѣззм, ѹрзцi, вржжжтор, кеззшѹiрѣ, цара, цзржнз, гонеще'ншзлзторiа, рзѹ, фiарз (fiere, lanţurĭ), сжнтем, се (pron.) ꙟншзла, стржнсз, ꙟнконцюрат, ꙟнсз, рзмзшжцз, (p. remăşiţă), арзта, сз фзкѹ (a greşitŭ punêndŭ сз p. се), вiжзлii, ковжршзск, шзрпi, рѹшжт (formă corectă în privinţa luĭ *u* dar cu *şi=şî*, noĭ dicemŭ roşitŭ), шзз, некзжжтз, рзмзшжцз, ѹржнд, ꙟнгрiжзцii хiарз (*fiéră*, decĭ *fi=hi*), оморжре, ꙟнгрiжжрi.

În scurtŭ deşi se potŭ culege din acéstă scriere a luĭ Eliade multe exemple de înriurirea dialectuluĭ cu labialele prefăcute ; limba ieste înse, în privinţa fonetismuluĭ, fórte bună. Acéstă limbă a ajunsŭ literară în Munteniea şi a avutŭ fórte mare înriŭrire şi asupra scriitorilorŭ moldovenĭ. Eliade, sub înriurirea luĭ *G. Lazar* a nemeritŭ fórte bine în cotrò trebuea să apuce limba de pe atuncĭ. De aceea a înlăturatŭ aprópe în totŭ deauna prefacerea luĭ *e* în *ĕ*, şi a luĭ *i* în *î*, după *r*, *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j* ; puţinele forme remase cu asemenea schimbărĭ au fostŭ înlăturate din limba literară sub

înriurirea luĭ Lambrior, forme ca *sîntŭ*, *sîntemŭ*, *sînteţĭ* le primimŭ şi a-ḑi. În privinţa luĭ ѫ Eliade ieste fórte corectŭ, numaĭ în *încungiurŭ* pune *ge*. În privinţa prefacereĭ luĭ *a* în *e* se ţine întocmaĭ de regula fonetică şi nu primesce analogiile obişnuite de Moldovenĭ, nu ḑice : *sfăşietŭ*, *sfăşietă*, ci *sfăşiatŭ*, *sfăşiată* ; de asemenea ḑice *vedea* (inf. şi imperfectŭ), etc. Muntenisme neprimite în limba literară găsimŭ *pĕ*, *dĕşchidă*, *dĕşartă*, *speriată*. Altele ca *şase*, *şade*, *păşaste*, *deşarte*, sîntŭ întrebuinţate de Muntenĭ şi Moldoveniĭ n'arŭ trebuì să se feréscă de dînsele, ci să alégă după trebuinţă *şase* orĭ *şese*, etc.

În privinţa limbeĭ n'avemŭ ce maĭ căutà la alţĭ scriitorĭ Muntenĭ. Maĭ departe vomŭ arĕtà urme din dialectulŭ cu labialele păstrate în vorbirea poporuluĭ Muntenescŭ de a-ḑĭ.

Din *Ermiona mireasa lumeĭ ceilalte* tradusă de Dlŭ I. Văcăresculŭ şi tip. la 1834 în Bucureştĭ : пъ aprópe totŭ deaŭna, дȣмнезеĭ, есте, ꙟнсъ, сѫнт, жȣмътате, жȣръ'мĭ, сѫнȣл, доъзечĭ, стрімтъ, сінгȣр, връжмъшъск, оморѫ, нестінс, жос, дісѣръ, връжмъшаџе, сѫн, мішъаȣл, сімцъ, сѫргȣінцъ, ꙟнфлореџе, ажȣтор, лакръміле, жълȣірĭ, дъшкісъ, ꙟнцелѣптъ, сенінаре, ажȣнс ; жȣгȣл, арътъм, съмѫнцъ, шъц (şesŭ), хотаръле, оморѫт, џінем, гіаръле, џінтъ, сімцъ, се ȣĭтъ, стрігаре, ꙟмпрежȣрȣл, мȣлцȣмеск, рече, сінгȣр, сечĭ, тѫнгȣіндȣсъ, стінџе, сълбатікъ, ка съ почĭ (ca să pocĭŭ), почіȣ, сілъ, еа аȣ ȣмблат (ca în Moldova în privinţa luĭ *au*), сърачі, гъсім, некъжѫндȣмъ (necăjindu-mĕ), стінџерѣ, ꙟжȣнге, сѣмъ, стрімтȣл, ꙟн-

фрікошат, стігаре, п8цін, к8ціт, ꙟнџен8кінд (îngenuchindŭ p. îngenunchindŭ), блажън, м8ѥат, цара, стріг, афлаю, стржнџе, пїерз, фіербінцѣлъ, семънат, сл8жъск, ковжршисем, четъцѣн, ꙟнконџюръ, пъсъріле, шърп8еџе, рогожжнілор. Cum vedemŭ are maĭ tóte prefacerile obişnuite în dialectulŭ nostru, numaĭ labialele îsŭ păstrate.

Iétă acuma pilde din limba întrebuinţată de *Cesar Boliac* în *Operile* sale, carte publicată la 1835 în Bucurescĭ: ieĭ (de la *a luà*), време, спріжіні, меле, сімц, стрімторѣзъ, м8лц8мірѣ, съ н8 інтрацї, чітіре, грешалеле, ꙟнгріжітеле, ж8дека, ꙟнсъ, сіліт, се поате, ж8декъцї, ціŏ, семъна, ръŏ, 8ржчоасъ, ꙟнгріжжнд, п8се, зілеле, сжнт, ешіт, цінтъ, шжр (şirŭ), сінг8р, посоморж, ашъзъмжнт8рілор, ꙟнцелепчі8не, ꙟнгріжіре, четъцѣн8л, почю, ажънс, мжініле, ꙟншълъчюнѣ, сжн8л, чер8л8ї, ꙟнзечітъ, жок, ж8къріе, стржнс, ціне, сл8жѣскъ, міез8л нопці, чел д8пъ 8рмъ, 8нелтіле, кокош8л8ї, кжіне, пъръсіт, л8лцъмірѣ, пъ спате, ръсп8нс8ріле. ꙟнцелес, сълбатічіле фіаре, гъсінд, връжмъшжці-въ, сжн8ї, сінг8р, ꙟнконџі8ръ, ж8ръ, м'ор к8ноаџе, стржнџе, батжок8ръ, сжн8л, цържнос8л (ţerînosulŭ), ноіŏ съ маї почі8, сенін, ціпете, дешърт, ръс8нкі, шжроаеле, џен8ке, сфъшіат, стінгжнд, ау8нї, ж8ръмжнт, цѣва, а нъскочітъръ (au născocitŭ), тжръџе, шжр, жоакъ.

Din „Băgărĭ de seamă asupra canoanelorŭ gramaticeştĭ“ de Vorniculŭ Iordache Golescu, tip. la Bucurescĭ la 1840.

Маї сжнт алте треї ꙟнкіп8їрї але ворбеї, к8 каре не сл8жжм тот спре ꙟнподобіреа іеї, адікъ метафора, алігоріе, шж енігмъ, каре кжте треіле прівеск ла Рітorікъ,

дар пептр8 къ адесе орі ле ꙟнтѫмпінъм ла ворбъ, дъ а-чеꙗ пентр8 оаре че к8ноцінцъ а лор, шѫ ꙟнцелецере ле арътъм пъ ск8рт аічі.

Метафора, адікъ д8пъ асемънаре, съ зіче, кѫнд врѫнд съ арътъм 8н образ, саѸ алт чева асемънъм ꙟнцелецерea ачел8ї н8ме (к8 каре фачем ачеа арътаре) к8 алтъ ꙟн-целецере, к8м кѫнд зічем „ꙟнцелепчі8неа есте комоара фаптелор б8ие“, ла ачеастъ ворбъ, ꙟнцелецерea н8мел8ї „комоаръ“ (че съ дъ н8маї ла авере) о асемънъм к8 до-бѫндіреа фаптелор б8не, ка кѫнд ам зіче, „добѫндіреа фаптелор б8не, есте ꙟнцелепчі8не“, шѫ кѫнд зічем „Дом-н8л іесте к8мпъна дрептъції“, 8нде ꙟнцелецерea н8мел8ї „к8мпънъ“ (че съ дъ ла к8мпъна к8 каре к8мпънім л8-кр8ріле) о асемънъм к8 фаптеле Домн8л8ї, ка кѫнд ам зіче „прек8м к8мпъна к8мпънеще дъ о потрівъ л8кр8-ріле, аша шѫ Домн8л к8мпънеще дрептъціле фіешкър8іа ꙟн парте, дъ опотрівъ“.

Алігоріе (шѫ к8м ам зіче пъ р8мѫніе „пілдъ“) съ зіче кѫнд врѫнд сѫ арътъм 8н образ, са8 алт чева, алтъ ꙟнцелецере аре ачел н8ме (к8 каре не сл8жѫм спре аръ-тареа ачел8ї л8кр8) шѫ алта ꙟнцелецем иоі к8 ачел н8-ме, к8м кѫнд зічем кътре Маріа феч॰ара „б8к8ръте баіе, каре спелі к8ноцінца“, к8 н8меле „баіе“ (че ꙟнсем-неазъ баіа, ꙟн каре не спълъм тр8п8л) ꙟнцелецем пъ Маріа феч॰аръ каре, прек8м баіа спаль тр8п8л ом8л8ї дъ спр8ркъчі8не, шѫ нек8ръценіе, аша шѫ т8 спелі к8-ноштінца оаменілор де нек8віінцеле іеі, шѫ к8м а зіс

оаре кѫнд омірȣл „іар Атіна апȣкѫнд дъ пърȣл капȣлȣї пъ Ахілефс“, ꙟцелегѫнд кȣ нȣмеле „Атіна“ (че іесте нȣмеле ꙟнсȣшіт дъ дȣмнеꙁъоаікъ) ꙟцелепчіȣнеа, шѫ кȣ ворба „апȣкѫндȣ'л дъ пърȣл капȣлȣї“ попріндȣ'л дін мѫніꙗ лȣї, ка кѫнд ар фі ꙁіс „іар ꙟцелепчіȣнеа лȣї Ахілефс, попріндȣ'л д'ін мѫніꙗ са“, саȣ маї дъслȣшѫт а ꙁіче „іар ꙟцелептȣл Ахілефс, попріндȣш мѫніꙗ са, адікъ ꙟн лок дъ „ꙟцелепчіȣне“, шѫ дъ „ꙟцелепт“, с'а слȣжѫт кȣ нȣмеле „Атіна“, шѫ ꙟн лок дъ ворба „попріндȣ'л д'ін мѫніꙗ лȣї“, саȣ „попріндȣш мѫніꙗ са“, с'а слȣжѫт кȣ ворба „апȣкѫндȣ'л дъ пърȣл капȣлȣї“.

Єнігмъ (че пъ рȣмѫніе пȣтем нȣмі „гічітоаре) съ ꙁіче, кѫнд фачем о ꙟнтребаре ꙟнтȣнекоасъ, кȣ каре ꙟнцелецем ȣн образ, саȣ алт чева, че съ асеамънъ кȣ ачеа ꙟнтребаре кȣм кѫнд ꙟнтребъм ꙁікѫнд „гічі гічітоареа меа „че добіток есте ачела, кареле дъ дімінеацъ ȣмблъ ꙟн патрȣ пічере, шъ ла прѫнꙁ, ꙟн доаъ, іар спре сеаръ, ꙟн треї? не ръспȣнде къ „омȣл іесте ачел добіток, пентрȣ къ кѫнд іесте мік, ȣмблъ д'абȣшіле, адікъ кȣ мѫїніле шѫ кȣ пічереле, іар кънд съ мъреще, ȣмблъ дрепт ꙟн доаъ пічере, шѫ ла бътрѫнеце кам плекат, ꙟн доаъ пічере, шѫ ꙟнтр'ȣн бастон, шѫ кѫнд ꙟнтребъм „че іесте бȣбос шѫ тренцърос, шѫ шаде кȣ домиї ла масъ? не ръспȣнде „стрȣгȣріле іесте ачела, пентрȣ къ іесте нȣмаї бробоане, ка ніще бȣбе, шѫ дъꙁгінат дін тоате пърціле, ка ȣн тренцърос, шѫ съ пȣне ла масъ домнеаскъ.

„Къатре Єнігмъ пȣтем ꙁіче къ прівеск шѫ баснеле, кȣ

каре arъtъм 8н адевър пр'ін к8вінте мінчіноасе, са8̆ о мінчі8нъ ка о піадъ, че с'ар фі ꙟнтѫмплат к8 адевърат' к8 каре повъц8ім пъ оаче чіне спре фапте б8не, прек8м сѫнт баснеле л8ї Есоп. (*Cartea de cetire* a luĭ Lambrior pagina 235).

Şi în acéstă scriere muntenéscă aflămŭ multe prefacerĭ cari se păreau moldovenisme şi cari în adevĕrŭ sîntŭ cunoscute la poporulŭ de la noĭ : сѫнт, сл8жѫм, шѫ, дъсл8шѫт (câtŭ ïe vorba de *şĭ* nu de *dĕ*), дъѕгінат p. desbinatŭ adecă *bi=ghi*) etc.

Din *O soare la Mahala* compusă de *Costache Caragiali*, tip. la 1847 în Bucurescĭ : веке, мерџе, д8мнеѕе8̆, царъ, стрігъ, сълбатек, ажунгъ, църі, църіі, сѫнт, ꙟнсерат, шеѕ8̆, секът8рі, рѫс, жоаче, 8рѫт, съ н8 мъ ловеаскъ о датъ арцаг8, сінг8р, ласъ къ-ці оі8̆ коаче-о е8̆, боер8ле, сеаръ, ꙟнцелес, ръмѫе, съкът8рі, п8цінъ, сѫнт, грешаџе, сърак8л, д8мнеѕе8, 8мпл8, н'ъцĭ=nu vețĭ. съ фіĭ прічінъ де рѫс ал вечінъ'тъціі. м8рітор, ж8мътате, ꙟнгріжеџе, аж8тор, ціне (infinitivulŭ), оцел, к8коніці (cuconiţeĭ), котец8 гъінілор, ацѫцъм, окъраџе, мішелос, сілъ, семъна, семн8л, ѕъ8, шапте, църан, капкіат (pentru căpieatŭ, decĭ *pi=pchi*, cum amŭ gâsitŭ în *Iorgu de la Sadagura* alŭ d-luĭ Alexandri), сеара, боер, к8ціт8, сл8жіт, фіерел, сърбеѕ,

Pentru a da idee de limba luĭ Anton Pann voiŭ analisa *Proverburĭ sau Povestea Vorbeĭ* tipărită la Bucurescĭ în 1853 : 8рѫчюні, ꙟсъ, (а8̆ аж8нс sing.), ръ8, ръсъріт, рѫѕі, съ (conj.) се (pron.) і съ паре, (шаде), ѕѫнъ, ръсп8нсе, кіоръџе, царъ, сѫнтем, въѕѫнд. (сѣръ).

Spre mai multă lămurire iétă o bucată luată din cartea pomenită. faţa 11.

Povestea vorbii.

Доі прекȣпеці тінері се'нтовъръшіръ
Ші дȣпъ негоцȣ'ші прін царъ еширъ.
Колінджнд прін сате ꙟн лȣнга лор кале
Одатъ'нсераръ ла ȣн сат п'о вале,
Ші съ мжже ноапте аȣ трас ꙟнпреȣ.ъ
Ла о касъ каре лѣȣ пърȣт маі бȣнъ:
Ѹнде'н бътътȣръ ле еші'наінте
Ѹн бътржн де трѣбъ ші фоарте де чінсте.
Ꙟі пріімі біне, ꙟі бъгъ ꙟн касъ,
Ші еі ꙟі черȣръ ꙟнтжі ш'ꙟнтжі масъ,
Зікжндȣ'і; Тътȣцъ! сжнтем фъмжнзі таре,
Фъ біне'нгріжеще де чева мжнкаре.
Бътржнȣл ле зісе: шедеці, фіці ꙟмпаче,
Къ деспре мжнкаре вом фаче ч'ом фаче.
Пжнъ кжнд дар маса мошȣл съ ле пȣе,
Де вр'о весте нȣоъ ꙟнтребъ съ'і спȣе.
Ворбінд ȣна алта кȣ тоці 'нпреȣнъ,
Ка ші ȣнії алції кжндва кжнд с'адȣнъ:
Ешінд дін еі ȣнȣл афаръ ла трѣбъ
Мошȣл гъсінд време пе чел-л-алт ꙟнтрѣбъ
Зікжндȣі: жȣпжне! воі фраці сжнтеці поате'
Къ въ въз прѣ біне семънжнд ла тоате?
Товаръшȣ'і зісе, кȣ скжрбъ ꙟн тржнсȣл:
Аш! н'аш маі врѣ фрате съ ам ші ка джнсȣл,

Къ атжт' доар аре, кіп ші трѹп ка омѹл,
Дар поці съ'ї даї паіе ка ші ла тот боѹл.
Ворбінд еі сосеще чел ешіт афаръ
Ші ꙟндатъ ворба ꙟнтре еі скімбаръ.
Пѹцін дакъ трече ші ачест лалт есе,
Мошѹл ꙗръші каре кѹріѻс фѹсесе,
Ꙗсемені ш'ачестѹї фаче ꙟнтребаре,
Жѹпжне! зікжндѹї, фраці сжнтеці ꙟмпаре?
Къ семънаці, ѹїте, ла кіп кѹ'н трещіме,
Потрівіці ꙟнтокма ші ла ꙟнълціме.
Ш'ачест ꙗр ръспѹнсе: аї грешалъ Татъ
Съ'мї фіе ел фрате н'аш врѣ нічї одатъ,
Къ е мъгар маре, каре нѹмаї сімте,
Съ'ї пѹї съ мънжнче тързце 'ннаінте.

Ꙗѹзінд бътржнѹл ачесте кѹвінте,
Кътръ ѹнѹл алтѹл не джндѹші еі чінсте,
Се скоалъ ꙟндатъ каѹтъ копае,
Мерџе ші о ѹмпле пжнъ сѹс кѹ пае,
Маї ел ꙟнкъ ѹна. се дѹче кѹ джнса,
Ꙗпѹкъ ші пѹне тързце ꙟн тржнса,
Ші кѹ амжндоъ інтржнд ел ꙟн касъ
Ле пѹсе'ннаінте пе пат фъръ масъ.
Еі възжнд ачѣста ꙟл ꙟнтреб д'одатъ:
Де че не пѹї асте ꙟннаінте Татъ?
Пофтіці, ел ръспѹнсе, къ въ даѹ еѹ ꙟнкъ.
Боѹл ші Мъгарѹл де асте мънжнкъ.
Іар еі ꙟнчепѹръ 'н окї съ се прівѣскъ

Шi уна де алтуа фаца съ'шi рошаскъ.
Бътрѫнуа атунчѣ гура'шi ѫнтремѣѕъ,
Шi ѫнвъцътура ас-фел ѫшi урмѣѕъ,
Зiкѫнд: копiii тiнерi! ръу съ ну въ паръ,
Де ачѣстъ глумъ ч'о фак астъ сѣръ,
Къ кѫт аре омул ѫн луме вiацъ
Тот мереу ѫмвацъ шi ну се ѫмвацъ,
Шi воï де ачѣста авецï требуiнцъ,
Нумаï д'ацï луао ку бунъ воiнцъ.
Де шi ну с' атѫтъ ѫнцелепт, ку мiнте,
Дар тот почу а зiче доъ, треï кувiнте.
Де сѫнтецi товарошï ор фрацï, еу н'ам трѣбъ,
Кум врецï путецï зiче ла чiне въ'нтрѣбъ,
Де кѫт, ѕiк, е бiне къ омул вр'одатъ
П'алт съ ну дефаiме, съ'ï пуе вр'о патъ,
Шi маï мулт п'ачела каре'л ѫнсоцеще
Сау алт фел ку дѫнсу'мпреунъ тръеще.
Къ чiне'ï де трѣбъ ку прост ну с'адунъ,
Чiнстѣ ку окара ну пот фi'мпреунъ.
Чiне ѫшi дефаïмъ контоварошiа
Ѫшi аратъ ѫнсушï некувiошiа.
Къ фiеще-каре ку чiн' се'нсоцеще
Ка ел прiн урмаре лумѣ'л прецуеще:
Я умбла пе сiне маï буи съ се факъ,
Дефъiмѫнд пе алтул ну поате съ плакъ.
Къ е о ѕiкалъ маï де тоцï ворбiтъ:
Омул ла ом траце шi вiта ла вiтъ.

Атѹнчї лѹѫнд мошѹл копїїле дате
Ле пѹсе'ннаінте пѫіне ші бѹкате,
Ші ꙟї чінсті біне дѹпъ кѹвіінцъ,
Фъкѫндѹї ел ас-фел грешала съ'шї сімцъ,
Карії кѫт тръіръ тот ꙟл поменіръ
Ші ачѣста ꙟнсѹшї еї о повестіръ.

D-lŭ Jipescu în *Opincarul* ne dă modelŭ de limba vorbită în multe sate din partea munteluĭ, judeţulŭ Prahova şi maĭ alesŭ la Vălenii de munte.

Limba d-luĭ Jipescu ie unŭ amestecŭ ce s'arŭ fi formatŭ în urma uneĭ lupte îndelungate între dialectulŭ cu labialele schimbate şi între celŭ cu labialele păstrate. Nu scimŭ până la ce punctŭ a putută d-lŭ Jipescu culege întocmaĭ vorbirea locală de pe la Văleni, dar destulŭ că putemŭ aflà la D-sa următórele prefacerĭ păstrate din dialectulŭ ce studiemŭ acuma: *ţĕran*, *hiie rĕu*, *rĕspunde*, *ţĕri* (ţereĭ), *tîşneşte*, *imprejiurărilor*, *gângaghĭ* (p. gângavĭ), *ghine* (vine), *rodu ghii* (rodulŭ vieĭ), *ghita* (vita), *staghilă* (stavilă), *ghin* (vinŭ, subst.) *hĭerŭ* (fierŭ), *să him rumânĭ*, *în chĭeptu* (în pieptulŭ), *hinu* (finulŭ), *hĭert'o* (fiert'o), *hĭare* (fiére), *sĕ ghiŭ* (să vinŭ, să viiŭ), *sĕrbătorică*, *strângĕtori* (stringătorii), *nătrupolitŭ* (p. *nitropolitŭ* din mitropolitŭ), *vorbuleţili*, *ḑĕu*, *Sanhira* (p. Zamfira), *Gahiţa* (Gafiţa), *şĕdeau*, *hĭerbêntată*, *căpăţênă* (p. căpăţină), '*otărîţĭ*, *sĕracu*, *chipăiŭ*, (pipăiĭ), *ghiermăriiĭa* (viermăriea), *moşîĭe* (moşie), *ghitrige* (vitrige), *ḑĕu*, *nechĭeptĕnatŭ* (nepieptănatŭ), *rĕshirate* (resfirate), *p ɩsprece* (patru-spre-ḑece), *frânghierĭ*

(p. frâmbierĭ), *sghihoară* (sbihoară, unŭ feliŭ de pómă), *înciripă* (înfiripă), *sinu* (sinulŭ), *nĕ-ĭ* (nu veĭ), *înşĕlatŭ*, *chĭeptinĭ*, *chĭeptineĭ* (pieptenĭ, pieptenei), *chípăruşĭ* (pipăruşĭ), *sulhină* (sulfină), *ghifor* (viforŭ), *rîurĭ*, *şî*, *hine* (fine), *dîn* (din), *hiorili* (fiorile), *rîdŭ*.

Dovedĭ de amesteculŭ dialectuluĭ ce cercetamŭ găsimŭ şi în *Poeziile culese de d-lŭ G. D. Teodorescu* (deşi din nefericire nŭ le-a publicatŭ tocmaĭ cum le-a auditŭ). Iétă-le : *chisăgeà=pisăgea*, *pisà* (V. Moscu Bucurescĭ pag. 587) ; *frânghia* (Valea lungă, judeţulŭ Prahova, pag. 608) de asemenea la Bujorenĭ jud. Vâlcea pag. 610) ; *schinĭ* p. *spinĭ* (în părţile Buzeuluĭ pag. 28); *rĕsghinatŭ=resbinatŭ* (Bucurescĭ pag. 57) ; *iezărulŭ p. iezerulŭ* (Atârnaţĭ jud. Teleormanŭ) ; *sînŭ* p. *sinŭ* (Călăraşĭ pag. 75) ; *dînelorŭ* p. *dinelorŭ* (Bucurescĭ pag. 89) ; *păserică*, *pasĕre*, *rĕsare* (Bucur. pag. 90) ; *sĕmênţa* (Bucur. pag. 106) ; *or hi* (vorŭ fi), *cochiĭ saracĭ* (ursăresce la Bucurescĭ) ; *să-ĭ sară ochiĭ—în putina cu boghiĭ* (p bobiĭ), (Râm.—Săratŭ pag. 196) ; *Herĕstrĕu* (p. Fierestreu), (lângă Bucurescĭ); *ţĕrênă* (p. ţerină), (Valea Lungă jud. Dâmboviţa) ; *răşchitorŭ* (p. *resfitoriŭ* derivată de la verbulŭ a *resfira* care la pres. indicativŭ are *reşchirŭ* şi *reşchiiŭ*), (Bucur. pag. 243).

Dlŭ Hâjdău în *Cuvinte din bĕtrânĭ* (tom. II pag. 241) spune că în judeţulŭ Mehedinţĭ se dice : *pchiatră* p. *piétră*, deci forma mijlocie între *piétră* şi *chétră*. În *Etymologicum Magnum* alŭ d-luĭ Hâjdău găsimŭ următórele lămurirĭ : *A! a ! degéba fusăşi* (p. fuseşĭ) acolò (jud. Doljŭ, pag. 55); *rămasăĭ* (remaseĭ) tot acolò, pag. 53:

„Bati-l'ar mama lu Dumneḍeu de Grecu draçului! de gras ce'i, *aghĭa* (p. abia) se cârnieşte“ (comuna Lupşeanu jud. Ialomiţa); „le-a părutŭ grozav dĕ *ghine* că ne-am întâlnit cu toţĭ, că aminterĭ *ar hi* umblat tótă nóptea“ (com. Lupşeanu, jud. Ialomiţa pag. 202). De la unŭ prietenŭ care a trăitŭ împreună cu totŭ feliulŭ de Muntenĭ aflu că peste Oltŭ se ḍice: *yiţelŭ*, *yinŭ* etc. Di'ntr'unŭ cântecŭ de la Cernica publicatŭ în „Ţara Nouă“ aflu „chicior“, „ochincă“ în gura unuĭ ciobanŭ etc. Decĭ în tótă Munteniea au fostŭ împrăştieaţĭ Românĭ de ceĭ ce vorbeau dialectulŭ cu labialele schimbate. *Numaĭ aşa înţelegemŭ pentru ce amŭ aflatŭ atâtea urme în texturĭ din veaculŭ alŭ XVI-lea, XVII-lea* şi alŭ *XVIII-lea*, de ce chiar şi la Eliade totŭ aflămŭ *desghinatŭ* p. *desbinatŭ* (veḍĭ No. 1, faţa I-a din anulŭ I-iŭ alŭ *Curieruluĭ de ambe sexe* 1837). La alţĭ scriitorĭ din acestŭ veacŭ (Odobescŭ, Bolintineanu etc). găsimŭ de asemenea urme de prefacerea luĭ *e* în *ĕ* şi de a luĭ *i* în *î* după *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j*, *r*; de a labialelorŭ fórte a rare orĭ).

Transilvaniea, *Banatŭ* etc. *veaculŭ alŭ XIX-lea.*

Plutarh nou tradusŭ din franţuzesce şi tiparitŭ în anulŭ 1819 la Buda. Traducătoriulŭ se iscălesce: Nicolae Nicolau românŭ din Transilvaniea, a lucratŭ la Braşovŭ:

Прѣсфинците ши де Дмнезеȣ алéс Єпископ!

Ачѣстъ карте, нȣмитъ Плȣтарх Ноȣ, че кȣпринде ꙟ синȣл сѫȣ пе скȣрт историꙗ а мȣлтѡр бърбацй кȣ Дȣх маре, карїй адѫнк авѫндȣ ꙟтрȣ инима са ꙟрѫдъчинатъ ачѣ дрѣптъ, ши ꙟтрȣ соцїетатѣ ѡменѣскъ токма де

де липсъ Мазимъ, кум къ ѡмул ну атъта шіе, прекум Патрїей есте нъскут; ку тоате путериле сале сау невоит а лукра спре фолосул патрїей; ши ноаѡ пилдъ арътатъ не лъсаръ, ка ку фїербинте драгосте, дупъ мъсура путерей ноастре, съ пъшим а фолоси патрїей. Ачѣстъ карте, зисей, карѣ ѫтѫю сау тупърите ѫ Парис ла Анул Домнулуй 1803, ши дупъ ачѣа де тоате Націоанеле чѣле дещептате фу сокотитъ ши пре ѡсебителе але лѡр лимбй ѫтоарсъ, ка ну сингуръ лимба Румѫнѣскъ, карѣ е оуна дин челе вѣкй але Єѵрѡпей лимбй, ка чѣа че фу ѫ гура пръстрълучитулуй попор ал Рѡманилѡр челѡр вѣкй, акъроръ стрънепоцй сѫнт Рѡмѫнїй, съ фіе липситъ де ачест вистїарю прецуиту, ши еу, дупъ пилда алтѡр нѣмурй, мам стръдуит а ѡ преფаче ѫ лимба Рѡмѫнѣскъ: карѣ тинерѣцеле лѣва хръни, бътрънѣцеле ва десфъта, лукруриле чѣле норочите ва ѫфрумсеца, ши скумпе Родурй ва адуче.

Къ, мъкаркъ пъмѫнтул дин фире аре бунътатѣ, ши Родиреа са, тотушй, лукрѫндусъ, май мулт, ши май бун Род адуче. Аша ши нѣмул Рѡмѫнѣск ѫнтру немика ну есте май де жос ку талантурнле чѣле фирѣщй, де кѫт алте нѣмурй, каре май де мулте вѣкурй се депринд, ши сѫнт луминате ѫтру ѫвъцътурй, ши ѫтру щїинце. Ѫсъ, ка ачѣле талантурй марй, каре ѫпреунъ ку сѫнцеле ау Ръмас дѣла Рѡманїй чѣй де демулту ѫтру нѣмул Рѡмѫнеск, съ поатъ челе бине кувїнцате Родурй але адуче, ши а съ ѫмулци, де мултъ четанїе де кърцй спре ачѣла сфѫршит ѫтокмите есте де липсъ.

ꙟтръ ачéле кърцй спре прокопсирѣ ѡаменилор фъкȣте, дȣпъ пърéрѣ тȣтȣрѡр нѣмȣрилѡр чéлѡр ꙟтрȣ щїинцъ лȣминате нȣмъръндȣсъ ачéст Плȣтарх ноȣ, кȣ ачѣ нъдéжде лам˜дат ла тупарю, къ ши Рѡмѫнїй бȣкȣрошй ꙟл вѡр чети ꙟ лимба нѣмȣлȣй съȣ: ка нȣ тот кȣ гȣръ стреинъ, чи ши кȣ гȣра са съ ворбеаскъ.

Дрéпт къ ачѣстъ карте кȣ матéрїѧ са сингȣръ пре сине съ лаȣдъ, ши пре четитóрю а пъши май ꙟколѡ ꙟтрȣ четире ꙟл ацицъ. Тотȣш де липсъ ера оунȣй бърбат алéс съ ѡ ꙟкинȣ, ка въꙁѫнд четитóрїй ал ачéлȣаш бърбат прѣвестит нȣме ꙟ фрȣнтѣ кърцей стрълȣчинд, нóаѡ пȣтéре кърцей съ и съ дѣ, ши лóрȣшй май маре ꙟдéмнȣ спре сокотире съ ли съ адаѡџе.

ꙟтрȣ ачéст кȣџет фїинд еȣ, нȣмй фȣ маре ѡстенѣлъ пре ачéл бърбат алéс, кȣй съ ꙟкинȣ ачѣстъ карте алѣсъ, ал афла. Къ, прекȣм оунтȣл де лéмнȣ нȣ поате дин фирѣ са съ стѣ сȣпт фирѣ апей, аша ши фаптеле Прѣсфинцїей Тале чéле бȣне, каре сѫнт кȣ мъримѣ, адѫнчй, кȣ нȣмърȣл неажȣнсе, май стримте ера хотареле Молдóвей, де кѫт съ нȣ ажȣнгъ ши пре ла ной, ши ꙟ тóате църиле ꙟпъръцїей Ꙗȣстрїей съ нȣ се аȣꙁъ гласȣл лѡр.

Къ Прѣсфинцїѧта динтрȣ ꙟчепȣтȣл Ꙗрхїерїей, прин карѣ Дȣхȣл Сфѫнт тѣȣ пȣс сокотитóрю ꙟ Єпархїа Рѡманȣлȣй, кȣ тóатъ въртȣтѣ тѣй невоит нȣ нȣмай а паще ѡиле чѣле кȣвънтътóре ка оун Ꙗрхипъсторю адевърат кȣ ꙟвъцътȣра чѣ сънътóсъ, ши православникъ, ши кȣ пилда фаптелор чéлор сфинте пре калѣ спъсéнїеї але

повъцѹи ; чи ши чѐле чѐсъ атинг де трѹп кѹ ларгъ, ши мѹлт ꙟдѹрътóаре мѫнъ тѹтѹрор липсицилѡр дърѹѐщй : пре чѐй фламѫнзй хръненщй, пре чѐй голй ꙟбрачй, пре чѐй че сѫнт ꙟ ѡрй че фѐлю де нъказ, пъринтѣще ꙟй сфътѹѐщй, дѹлче ꙟй мѫнгъй, пѹтѐрник ꙟй ажѹцй, ꙟй сприжинѐщй, ꙟй аперй ; тоцй сѹпт оумбра Арипилор Прѣсфинцїей Тале съ скѹтеск. Пе Прѐѡцй спре кѹвїинца вестмѫнтѹлѹй, ши а пѹртърей чѐй бѹне ꙟй ꙟдрептѐзй, касъ фїе адевъратъ лѹминъ лѹмей, ши саре пъмѫнтѹлѹй. Тот нѣмѹл Рѡмънѐск, спре а кърѹй феричире кѹ ꙟвъпъатъ драгосте те пóрцй, ꙟ дот кипѹ, ка съл адѹчй ла лѹминаре ꙟтрѹ ꙟвъцътѹръ, ши ꙟтрѹ бѹна пѹртаре, те сѫргѹѐщй.

Чи, Дѹхѹл прѣсфинцїей Тале чѐл кѹвїос нѹмъ сѹфере а помени фаптеле Прѣсфинцїей Тале чѐле бѹне, ши Ѹрончещй. Десѹнде сингѹръ чѐрерѣ мѣ чѣ оумилитъ Прѣсфинцїей Тале ѡ арът, ка съ те милостивѐщй ачѣстъ карте, че есте пъргъ ѡстенѐлелѡр мѣле, Прѣсфинцїей Тале кѹ фїаскъ ꙟдръзнѣлъ ꙟкинатъ, пъринцѣще а ѡ прїими, ши пре мине ꙟтръ чѐй ай Прѣсфинцїей Тале пъртъницй а мъ нѹмъра. Кареле ꙟмй цїѹ норочире а мъ нѹми а Прѣсфинцїей тале

Прѣѹмилитъ Слѹгъ
НИКОЛАЄ НИКОЛАѸ
Рѡмѫн дин Трансилванїа.

Брашóв 1819.

Povăţuitoriul tinerimeĭ cătră adevĕrata şi drépta cetire lucratŭ de *G. Lazărŭ*, dar tipăritŭ la Buda în anulŭ 1826 : ꙟсъ, рѫѹрй, стрѫнсъ, сѫнт, съ сѹрпъ, хо-

тържт, самън, съмъна, църій, стрикат, ръмънѣм, царъ, аскѫнӡжнд, съраҷй, сжнтем. De altŭ-feliŭ limba ĭe cea literară, ba chiar maĭ curată de câtŭ a luĭ I. Eliade. Negreşitŭ înse că Eliade a fostŭ fórte multŭ împinsŭ pe calea ce a apucatŭ de G. Lazarŭ. Între formele maĭ bune de câtŭ la Eliade voiŭ cità : *următoriŭ* nu *următorŭ* etc.

Pentru a da idee de limba luĭ *I. Barac* în privinţa amesteculuĭ de dialecte, voiŭ da câte-va pilde culese din *Traghedia luĭ Samson în cincĭ perdele* tipărită la Sibiiŭ în anulŭ 1846 : пжнӡъле, сжнт, сълбатечелор (жѫгѫл), ꙟсъ, сърак, (грешалеле), ръѫ, арътат, сжнгѫр, съмінціе, (сінгѫр), (семн), (рідікъ), (шасе), пъ, (дѫмнеӡееск), ръсѫнет, ръї, (ажѫте), хѣръ сълбатекъ, ръсѫфлѫ, нѫ съ щіе, (ꙟшела), оморжт, (ажѫторю), ръмасѫл, (жѫрат), (ꙟкѫнжѫрат), съ съ педепсеаскъ, хѣръ (lanţurĭ de fierŭ), ръѫтъціілор, цържнъ, стжнще, ржѫріле, (сѣкъ), зъвоаръле, ржӡжнд, лакръміле, (сѣмъ). Totŭ de acestŭ I. Barac, ĭeste tradusŭ *Arghirŭ şi Elena*, ĭétă câte-va pilde luate di'ntr'unŭ exemplarŭ tipăritŭ la Sibiiŭ în 1863 : бѫӡъ (buze), кжнтърй фрѫмоасъ, църій, съ ӡиче, царъ, ꙟсъ, асъмънаре, ржѫ, ръспѫндѣ, (жос), сжнтем, (жѫмътате), сжнт, кобоаръ, сара, ꙟцълес, (шасе), ръмжне, сжн, брацъ, зъѫ, пасъре, шъд, хїаръ стрикътоаре, (иӡвоареле), стржнще, сълбатек, цържнъ, ꙟкѫнщюратъ.

Pentru maĭ desăvârşită lămurire ĭétă o bucată din partea a treia, după tipăritura din 1863. În note punŭ deosebirile celeĭ tipărite la 1801, aşà că avemŭ o probă de limbă chiar de la începutulŭ veaculuĭ.

Ꙟтр' ачелѣ оун глас маре
Сѫ а8де рѫкнинд таре.
Гѫндеа [1]: оун Ле8, оун Бъла8р,
Са8 вре оун сълбатек [2] Та8р
Съ'нтѫлнеск, съ л8птъ, збїаръ,
Ка нище гроазниче [3] хїаръ.
Ѧт8нчй аминте Ꙟй вине
Чине съ ж8нге пре сине
Ꙟ Раю н8 Ꙟпъръцѣще [4];
Ши ат8нчй аша гѫндѣще [5]:
„Є8 ла дѫншїй мъ вою д8че
„Ба [6] прин г8рй съмъ ап8че."
Ши аша ла дѫншїй плеакъ [7]
К8 гѫнд дин л8ме се трѣкъ.
Ꙟкътръ8 с8нъ ши збїаръ
Бе́де пещеръ де хїаръ,
Ѹнде трей фїй ал8й Дїмон [8]
Ѧй л8й Деи Санкти Симон
Съ тот сфъдеск, ши съ чартъ
К8 ѡ Ꙟвоире спартъ.
Ꙟтреабъ [9] Ѧргир ши зиче:
„Пентр8 че авецй вой приче?"
Ѧ8 ръсп8нс тоцй трей Ꙟдатъ:
„Сѫнтем трей дела оун Татъ.
„Не сфъдим пентр8 мошїе,

---

[1]) гѫндѣ, [2]) сълбатик, [3]) гро́зниче, [4]) Ꙟпъръце́ще, [5]) гѫнде́ще, [6]) ка, [7]) плѣкъ, [8]) Димон, [9]) Ꙟтрѣбъ.

„Пентрꙋ микъ авꙋціе:
„Сѫнт трей Скꙋле [10]) де'н пърцалъ,
„Жꙋдекъ фъръ грешалъ!
„Къ че вей зиче вѡм фаче
„Де не вей фаче ѡ паче.
„Плашкъ [11]) ши Папꙋчй де піѧле,
„Чине съ'н бракъ кꙋ але, [12])
„Ши кꙋ Бичꙋл съ тръзнѣскъ
„Де трей ѡрй ши съ гръаскъ:
„Хип—хоп! съ фіꙋ фъръ вѐсте
„Ꙋнде гѫндꙋл міе ꙗсте.
„Пънъ нимй нꙋ сокотѐще
„Яколѡ съ поменѐще.
„Кꙋм съ нꙋ не сфъдим даръ?
„Че авꙋціе амаръ.
„Кънтр'ꙋн лок де нꙋ сѫнт тоате
„Де фолос а фи нꙋ поате.
„Ѡр челꙋй мижлочію фрате
„Ѡꙋ май датꙿѡ бꙋнътате,
„Къ ел поате ши погоаръ
„Пре чела че пе сꙋс зборъ, [13])
„Каре пре ной не къзнѣще [14])
„Жꙋдекъ, цисъ плътѣще.“ [15])
Яргир сокотеще бине,
Зиче: „Яскꙋлтацй де мине:

---

[10]) лꙋкрꙋрй, [11]) вежмѫнт, [12]) ꙗле, [13]) пречел че май сꙋс зборъ, [14]) къзнѐще, [15]) плътѐще.

,,Ꙟ трей пърцй въ вой тримите
,,Кар' ва соси май нанинте,
,,Ꙗчелꙋа фіе тоате :
,,Къ ꙟтралт фе́лю [16]) нꙋсъ поате''.
Ꙗша трей деалꙋрй [17]) аратъ ;
Ка съ пле́че де ѡдатъ, [18])
Ꙗꙋ плекат фїеще каре
Ла деалꙋл съꙋ фꙋгѫнд таре'
Дар Ꙗргир че ва съ факъ ?
Ꙟ Плашка, ши съ ꙟбракъ, [19])
Папꙋчй лꙋа ꙟ пичоаре,
Ши съ везй кꙋм ва съ ѕбоаре,
Ка [20]) кѫнд кꙋ Бичꙋл тръѕнѣще
Ши кѫнд де трей ѡрй гръцїе, [21])
,,Хип—хоп ! ла амеа [22]) Юбитъ
,,Съ фіꙋ ла ачѣ скѫрбитъ. '
Ка ѡ съцатъ че ѕбоаръ,
Дела пъмѫнт ꙟл лꙋаръ.
* Кѫнд вени Драчїй—стаꙋ кꙋ фирѣ.
Ꙗргир нꙋ е никъиреа.
Ѡстеницй сꙋфла дин гꙋръ,
Ши пре Ꙗргир ꙟл ꙟжꙋръ.
Ꙟчеп ꙟтрꙋ сине ꙗръ
Ꙗтъ сфадъ май амаръ,

---

[16]) фѣлю, [17]) дѣлꙋрй, [18]) оунде плѣкъ тоц ꙟдатъ, [19]) кꙋ вежмѫнтꙋл съ ꙟбракъ, [20]) къ, [21]) гръѣще, [22]) амѣ.

Кѫчй аѕ лѫсат сѫй ѫшале
Ѫсѕшй кѕ минциле сале?
Шар чел мижлочїѕ грѫѣще:
„Везй аша вѫ требѕѣще:
„Кѫ вой аций гѫндит ам фаче
„Нѕмай кѕм вой вѫ плаче;
„Вой врецй ка сѫ нѕм дацй парте,
„Якѕм дѕте май департе."
Чеалалцй ѫчеп а зиче:
„Тѕ ещй ѡмѕл чел де приче,
„Кѫ тѕ ай оун дар, че поате
„Сѫ стриче ачестеа тоате,
„Ши тот вей ши де аичеа
„Яцй май ѫгреша чербичеа.
„Тѕ ещй аичѣ де винѫ.
„Тѕ ай ѫчепѕт причинѫ:
„Кѫ ной амѫндой преа бине
„Не ѫвоам ѫтрѕ сине.
„Тѕ ещй! сана—! гал де кикѫ!
„Дел трѫнтѣще, шил ридикѫ".
Ѹнѕл де кѡрн ѫл апѕкѫ
Ялтѕл коада ѫй ѫбѕкѫ;
Ѫл гемѕеск ѫ цѫрѫнѫ
Пѫнѫ лаѕ мѕат ла вѫнѫ,
Стригѫ, сѫ влете Дракѕл,
Ши сѫ рѕга лѡр сѫракѕл,
Сѫл ласѫ кѫ ле ва скоате

Ши пре чѣлеалалте тоате
Дела Ѩргир, каре збоарѫ
Ка ѡ сѫџатѫ оушоарѫ;
Дсѫ ачест Драк кѫ гѫндѫл
Нѫмай декѫт ажѫнгѫндѫл
Дин Въздѫх ѫл скаде,
Кѫт престе оун мѫнте каде,
Дй ю Скѫлеле кѫ гѫндѫл
Пре ел ла оун згеаб лѫсѫндѫл,
Ши еро оун згеаб де мѫнте
Кѫт привиндѫй сѫс ла фрѫнте.
Гѫндеа кѫ ла Черю сѫ сѫе,
Ши ничй ѡ кѫраре нѫе. * 23)

23) De la * la * 23) ieste alcătuită din nou, iétă cele optŭ versurĭ ce se află în ed. de la 1801 în loculŭ acestorŭ 46:

Пѫнѫ сѫ ѫторчѣ драчій
(Ѡ кѫм сѫ скѫрбѣ сѫрачій)
Ѡ Ѩргир пре оунде збóрѫ
Ка о сѫџѣтѫ оушóрѫ.
Чел мижлочю дакѫ вине
Ѩвѫнд пѫтере ла сине
Пре Ѩргир ѫжос ѫл скаде
Каре пре ѡ кóстѫ каде.

Cum că se vorbesce acestŭ dialectŭ prin împrejurimile Brașovuluĭ se vede din următórea bucata din *Povestea Vorbeĭ* *).

*) Pag. 115—116 partea 1, Bucurescĭ 1852.

Ꙋн ѕнгѕрѣн оаре каре
Че н'аѕ прѣ авѕт ѕмбларе
Шi нiчї вiе нѕ вѫѕѕсе,
Нiчї вр'одатъ вiн бъѕсе;
Шi вѫзжнд одатъ вiе,
Бжнд шi вiн пжн' ла беціе,
П'алт ѕнгѕрѣн ꙟнтжлнѣще
Шi кѕ ел аст-фел ворбеще:
— Мъї соаце вѫѕт'аї гiе?
— Ам вѫѕт мъї (ѕiсе) ш'о мiе.
— Но дакѕм' ꙟї? де'ї вѫзт спѕне.
— Да аѕ ꙟї мъї, в'о мiнѕне?
— Де н'аї вѫѕт кред пот съцї паръ.
— Но мъ съ'цї спѕн кѕм ꙟї даръ,
Ꙟї албъ шi стъ'н кiшоаръ
Ръскъкънатъ ла соаре.
— Но мiнц тѕ, къ н'аї вѫѕт бiне,
Съ'цї спѕн їо, кѫтъ ла мiне:
Гiа ае'ї пi'ѕн дѣла пѕсъ,
Тот кѕ цепi пiн еа ꙟмпѕнсъ,
Шi кокiле, во.нiчї тѕнъ
Поама еї де'ї о адѕнъ,
Шi сѕпт кiчоаре ꙟм'пар'къ
Съ'ї кѕре зѣма о калкъ,
Апоi п'ачеѧ зѣмъ драгъ
О ботеѕ гiн шi о багъ
Ꙟн о скорбѕръ ꙟнтiнсъ,

Кꙋ беце д'Ꙗлꙋн ꙟнчінсъ,
Де-ачі мере о борѣсъ,
Че ꙟї зіче кꙟрѫмърѣсъ,
Ші кіамъ гінꙋл п'о боартъ,
Цѫнѫнд о кофъ кꙋ тоартъ,
Ші 'ц'іл дѣ де'л бѣї кꙋ оала,
Мъ да'і шелъꙋ гінꙋл ала !
Къ кѫнд ꙟл бѣї те ꙟмбꙋнъ
Пѫнъ банії ц'ꙟї адꙋнъ
Ші съ дꙋче, нꙋ'ї маї пасъ,
Кꙋ пꙋнга гоалъ те ласъ ;
Ші съ везї кꙋм нꙋ м'аскꙋлтъ
Ла хікленіа'ї а мꙋлтъ :
Іо беꙋї дін ел одатъ
О оалъ гіне'ндесатъ,
Ші пѫн' гръїїꙋ треї кꙋвінте
Мъ лꙋъ ꙋн кік де мінте,
Кѫнд плекаіꙋ съ мергꙋ пе кале
Дрꙋмꙋ облꙋ'м пърѣ вале.
Къ ел съ цінѣ де міне
Ші'ꙟмї да гес съ каѕ пе віне
Іо дам пе потека лінъ,
Єл мъ да'н лътꙋрі пін тінъ :
Дак'ам възт къ жок ꙟші фаче
Врꙋїꙋ съ'л, гірꙋїꙋ съ'мї дѣ паче,
Дар ел м'о трѫнтіт ꙟн тінъ
Ші мъ дете пе ходінъ. .

Cum vedemŭ în acéstă bucată atâtŭ de însemnată, deşi nu o putemŭ luà ca probă de limbă pentru acea parte de locŭ, totu-şĭ găsimŭ : *bi=ghi* în : *ghine*, *ghiruiŭ* ; *pi=chi* în : *chicioare* şi *chişoare* (póte din greşală cu *ş*, orĭ pentru a-şĭ bate jocŭ de unŭ *ce* asemĕnătoriŭ cu celŭ moldovenescŭ şi pe care Muntenii îlŭ audŭ aprópe *ş* ; de vreme ce ne ridŭ că amŭ fi ḍicêndŭ : *aşela*, *şine* etc. *cochile* (copile), *chic* (p. *picŭ*) ; *vi=ghi* ґiε (vie), ґiн (vinŭ) ; etc).

D-lŭ Hâjdău în *Cuvente den bĕtrănĭ* ne spune că pe lûngă Turdă, la Mahaciŭ se ḍice *chĭeptŭ* p. *pieptŭ* şi anume după unŭ cântecŭ trimesŭ de unulŭ de pe acolo (tom. II pag. 6).

În *Etymologicum Magnum Romaniae* alŭ d-luĭ Hăjdău maĭ aflămŭ următórele lămuriri în acéstă privinţă.

În comuna *Sinu* în împrejurimele Sibiiuluĭ se ḍice : „*aghie* am sosit dela munte“ (*bi=ghi* pag. 41 col. I-a), totŭ acolò se ḍice : *vorghi*, *ghine*, *înălghi pânza*, *bunghĭ* (p. bumbĭ), *porunghĭ* (porumbĭ). În părţile Năsăuduluĭ se ḍice : *săptămânĭ*, *abge* *) (abia), *Mniculaĭ* (p. Miculaiŭ) (Valea Someşuluĭ, com. Sângiôrgiŭ pag. 85), *sĕlbatecă*, *rĕ* (com. Maidan în Banatŭ pag. 94).

Din ţara *Făgăraşuluĭ* amŭ culesŭ ieu singurŭ de la unŭ ţeranŭ următórele : *chĭeptu* (p. pieptulŭ), *γite* (p. vite), (Râmânul), *ciorapchĭ*, *ḍî*, *popchĭ*, *lupchĭ*, *γine o femee*, *copchilu*, (*mere*=merge), (*jos*), *ţĕrână*, *hi* (fi), (*şapte*), (*picere*). Dar amesteca şi forme fără prefacerĭ de acestea.

---

*) *Abgea* p. Abghĭa vine ca şi *pceptŭ* p. pcheptu.

Din *Doine* şi *strigăturĭ* de d-niĭ Iarnik şi Bârsan [culese, dar prefăcute, de prin Tîrnave, câmpie, Mureşŭ, Haţegŭ, Munţiĭ apusenĭ] : *aţîpesc*, *chiscuiesc* (p. piscuiescŭ), *ţîră*, (obrăjor), *sĕptămână*, *sĕrbătóre*, *sîn*, *sînt*, *sîntem*, *sulcină* (din *sulfina*—sulhină—sulcină), *truchină* (trupină), *ţară* şi *ţéră*, *ţîntă*, *ţîn*, *ţîp*, *ţîţa*, *ghicăşel* (pentru bicăşelŭ), *hiică*, *hin* (fiiŭ), *hicuţ*, *ţĕrână*, *închedec* (p.*împiedecŭ*), *rĕmânseĭ* (*Munţiĭ apusenĭ* pentru remăseĭ), (*rotunjoară*), *ţĕrnă*, (umplu), (umblu).

Din *Materialŭ de limbă* publicatŭ de dl G. Sima aflămŭ că în munţii Bihabecause ruluĭ se ḑice : *încirip* p. *înfiripŭ*, decĭ *fi*=*hi*=*ci*.

Eduardŭ Gruber a strinsŭ de la d-lŭ Munteanu următórele exemple de la Săcele, între Predealŭ şi Braşovŭ : *hier*, *chicior*, *chiept*, *chiatră*, ninică (amândoĭ *n*=*gn* franţuzescŭ), *schiţărie* (spiţerie), *chiftie* (p. piftie), *ino'ncoa* (vino'n coace !) *ierme* (vierme), *is* (visŭ), *isat* (visatŭ), *iclean* (vicleanŭ), *ghine* (bine), *ĭer* (vierŭ—porcŭ), *ghivol* (bivolŭ), *aghia* (abiea), (*dîn* şi *din*). D-lŭ N. Densuşianu a scrisŭ în „*Columna luĭ Traianŭ*“ din 1877 despre o colonie macedoneană de la Săcele.

În scrierea luĭ I. Slavicĭ „Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukovina“ tipărită la 1881, Wien şi Teschen aflămŭ : *Hăţĕganiĭ*, *Murĕşeniĭ*, *Oăşeniĭ*, (Maramureşŭ) ; (*ţeara* Oltuluĭ), (ţeara Bărseĭ), *strimtoare*; despre Moţĭ spune : „Moţiĭ au unŭ dialectŭ în care consónele sună şi maĭ ascuţitŭ de câtŭ în celŭ de la amiéḑa

Transilvaniei *). Înnainte de *e* și *i* se preface *f* într'unŭ feliŭ de *h* și *v* într'unŭ feliŭ de *ge*: *hiier* p. *ferŭ* și *germe* p. *verme*. Amândouĕ sunetele așa-sŭ de aspre în câtŭ nici unŭ Românŭ altulŭ nu poate rosti ca Moțulŭ. „Fire-ar fi vița de vie pe hoanca de la Vidra" **). Aceste însușiri le aflămŭ în tótă partea nordică a Daciei în părțile Someșului, în Maramureșŭ și în Bucovina, dar cu *h* și *ge* nu așà de aspre. În dialectulŭ nordicŭ și mai puținŭ în celŭ apusanŭ, mai spune că se află *b* și une ori *d* prefăcutŭ în *ghe* înnainte de *e* și *i* (bine înțelesŭ ie nu curatŭ: *ghine* (bine), *ghe*=*de*. De asemenea *t* se preface în *che* (*frache ghe ghincolo*=frate de dincolo); *p* în *pch* și *ch*: *pcheptŭ* și *cheptŭ*. Despre aceste din urmă (*p*=*pch* ori *ch*; *b*=*gh*; *d*=*gh*, *t*=*ch*) spune că-sŭ rari în Banatŭ și necunoscute la Moți.

Tim. Cipariu în „Gramatec'a limbei romane" partea I. Analitica, ne spune: pag. 74 că în câmpiea Transilvaniei se rostește pi=*pci*: пчѣлє=піѣлє. Despre alte prefaceri vorbesce, dar nu spune unde anume se întrebuințază.

Dialectulŭ cu labialele schimbate înafară de Daciea Traiană, la Nordŭ de Dunărea.

Amŭ vĕḑutŭ la Istrieni că Români cu acestŭ dialectŭ

*) D-lŭ Slavici n'are cunoscințĭ filologice din destulŭ pentru a putea caracterisà grupele dialectelorŭ. Acelŭ *h* despre care vorbesce trebue să fie ca alŭ Moldovenilorŭ și despre *ge* ni se pare că va fi fiindŭ nu џ ci unŭ feliŭ de γ mai aspru, cum se aude și pe la noi.

**) χіpє-ap χі ʒіца дє γіє пє χоанка дє ла γідpа.

au fostŭ amestecaţĭ pri'ntre ceĭ cu *n*=*r*, (dovadă *ciaptir* (pieptene). *c*ʹ*iept* etc). În Galiţiea în împrejurimile Stryjuluĭ aflămŭ multe nume românescĭ, maĭ tóte în dialectulŭ cu labialele păstrate, dar *Kiholă* p. *Ghihola* din *Bivola* ieste cu *bi*=*ghi* şi *vo*=*ho* ca în Moldova. La Huţulĭ din Galiţiea (cari parŭ după Kaluzniacky a fi Românĭ slavisaţĭ), au *kiptar* p. *pieptariŭ* unŭ feliŭ de bondiţă. La Rutenĭ se află *ţara* decĭ *ţeára*, *ţĕara*, *ţara*. (Tr. Miklosich, *Wanderungen der Rumunen*).

Di'ncolo de Nistru în guvernămîntulŭ Chersonŭ se află de asemenea Românĭ fugiţĭ din Moldova, din timpurĭ maĭ vechĭ. —D-lŭ T. Burada a făcutŭ o călătorie pe acolò şi ne dă următórele lămurirĭ în privinţa fonetismuluĭ lorŭ: pe *ce*, *ci* le rostescŭ întocmaĭ ca noĭ, aprópe de *ş*; *v* în împrejurările ştiute, ca *j*: *jită* (vită), *jin* (vinŭ), *prijeşte* (priveşte). (La noĭ se ḑice maĭ adesu cu *γ*, dar se aude şi *gh* şi *j*); Pe *f* ca *h*: *her*, *hin*, *hiere*, *hiertură*; *pi* ca *chi*: *luchĭ*, *pochĭ*, *cochiĭ*; *mi*=*gni* (*n* muiatŭ): *nitropolie*, *niere*. *nire*; *bi*=*ghi*: *ghine ghir*, *ghirueşte*.... (*Convorbirĭ literare*, An. XVII, No. 8).

Istoriea pentru începutulŭ Românilorŭ în Daciea de Petru Maiorŭ de Dicio—Sânmărtinŭ. tip. întâiŭ la 1812. Noĭ avemŭ ediţiea din 1834, după acésta dămŭ pildele Amândouĕ au fostŭ tipărite la Buda în aceea-şi tipografie şi ie de creḑutŭ că a doua aprópe întocmaí după întâiea: ꙟсъмна, сѫнт, вѫрѫт, ꙟкꙋнџꙋръриле, църй, стрѫмтори, съ се, (цѣра), (аѫꙋторю), сълбътъческ, ꙟсъ, съмне, ꙟкꙋнџюраръ, асъмеиѣ, ръмъшицелор, съмѫица, арътасе, оморѫръ, църѣнйй, адꙋсъм, рѫспꙋнде, тримисъ (trimese),

ѵржтъ, (ꙟпрежѹр), линбїй, изворжт, църей, (цѣра). (церїй), скоцжнд și скоцинд, асъмъна și асемъна, ръмас și ремас, ръсбою și ресбою, ачѣле și креде, (жѹмътате), ресърит și ръсърит, ажѹнсѣсе, каръле, ачестїй (р. ачештїй), шѣпте-спрезечѣ, ржѹ.

Incheere asupra dialectuluĭ cu labialele schimbate.

Din tóte cele spuse urméză că Românii ce au adusŭ acestŭ dialectŭ în Daciea Traiană și în alte ţerĭ la nordulŭ Dunăreĭ au fostŭ fórte numeroşĭ. Decă nu aflămŭ urme din dialectulŭ lorŭ de câtŭ de prin veaculŭ alŭ XIV-lea, n'avemŭ dreptŭ ca întemeindu-ne pe o probă negativă să scotemŭ încheere că maĭ înnainte nu ĭerau Românĭ de aceştia pe aice. Unŭ lucru înse ĭe vĕditŭ : în veaculŭ alŭ XV şi alŭ XVI-lea dialectulŭ cu labialele păstrate ĭerà multŭ maĭ curatŭ, se fereau scriitoriĭ maĭ tare de formele poporane. Prin veaculŭ alŭ XVII-lea limba literară ĭerà fórte împestriţată cu forme din dialectulŭ cu labialele prefăcute atâtŭ în Moldova câtŭ şi în Munteniea şi Transilvaniea. La culme ajunge Dosofteiŭ, dar şi la alţĭ scriitorĭ se potŭ culege destule urme. Totŭ astŭ-feliŭ se urméză în veaculŭ alŭ XVIII-lea. Nu se credea pe atuncĭ lucru ruşinosŭ a rostì sau a scrie *înşĕlatŭ*, *hie*, *hireşŭ*, *ţĕrĭ*, etc. Chiar de pe atuncĭ se vĕdŭ alăturea forme fără schimbările acestea şi forme cu dînsele ; de prefacerile luĭ *e* şi *i* în *e* şi *î*, după *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j*, *r* se păzeau multŭ maĭ puţinŭ de câtŭ de ale labialelorŭ şi di'ntre labiale numaĭ a luĭ *f* în *h* nu ĭera aşà de reu privită. De pe la sfârşitulŭ veaculuĭ trecutŭ limba latină începe a lucrà asupra limbeĭ române culte

şi anume întâiŭ în Transilvaniea. Prin ajutoriulŭ datŭ de limba latină formele cu *e* şi *i* păstratŭ dovedescŭ pe celelalte şi le vedemŭ împuţinîndu-se fórte iute. Mişcarea se întinde în Moldova şi Munteniea, G. Lazăr, maĭ apoĭ Eliade şi tovarăşiĭ luĭ scriu, câtŭ ĭe vorba de fonetică, în limba literară. Lupta se urméză şi a-ḑĭ, înse ĭe lucru vĕḑutŭ că afară de unele prefaceerĭ şi unele forme, nu vorŭ remânea în limba literară multe fenomene pricinuite de dialectulŭ învinsŭ.

Iétă la ce se mărginescŭ remăşiţele păstrate în limba literară:

1). Prefacerea luĭ *e* în *ĕ* în *să* (conj.) şi într'unŭ numĕrŭ micŭ de cuvinte a cărora etymologie nu ĭeste cunoscută.

2). Ă de la înmulţitulŭ în *i* şi *urĭ* alŭ substantivelorŭ femeescĭ cu *a* acc. în lăuntrulŭ lorŭ la singuritŭ: *bărbĭ*, *lnminărĭ*, *judecăţĭ* etc. numaĭ *vacĭ* şi *fragĭ* remânŭ fără acestŭ fenomenŭ analogicŭ pricinuitŭ de prefacerea luĭ *e* în *ĕ* după *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j*, *r*.

3). Trecerea luĭ *ea* în *a* după *s*, *ş*, *ţ*, *z*, *j*, *r* cândŭ în silaba următóre ĭeră *ă*: *sară*, *ţară*, *şadă*, *zamă*, *raţă*. La Muntenĭ înse nu va fi rarŭ de întâlnitŭ formele *séră* *ţéră*, *şédă* etc.

4). Prefacerea luĭ *i* în *î* în: *sîntŭ*, *sîntemŭ*, *sînteţĭ* şi în câte-va alte cuvinte a cărora obîrşie nu se cunósce. Chiar verbele în *rî* de la conjugarea a patra va trebuì să se dee la brazdă şi să se întrebuinţeze cu ri: *uri*, *omori*, *amări*, etc.

5). Formele *şade*, *şase*, *grijasce*, *părasce* etc. vorŭ remânea în luptă cu *şede*, *şese* etc.

6). Din prefacerile labialelorŭ se pare că vorŭ remânea formele următóre: *reşchiratŭ* (resfiratŭ), *furnică* (furmică), *frânghie* (frâmbie), şi alte câte-va cuvinte de obîrşie necunoscută şi cari nu se întrebuinţază de câtŭ în Moldova la poporŭ, póte *sulcină* (sulfină), *ghili* (p. bili) etc.

Prin urmare limba literară ar fi dialectulŭ cu labialele păstrate şi cu *n* neprefăcutŭ în *r*; dar va avea urme din amândouĕ dialectele învinse şi din celŭ cu *n* în *r* (acuma mortŭ în Daciea Traiană) şi din celŭ cu labialele schimbate (viu dar doveditŭ în lupta pentru traiŭ, între altele de înriurirea limbeĭ latinescĭ).

XIII. Dialectulŭ cu labialele păstrate.

Nu maĭ avemŭ nevoie să înşirămŭ caracterele acestuĭ dialectŭ, le cunóscemŭ din cele spuse pănă acolea. Voiŭ aduna înse aice urmele din acestŭ dialectu, atâta câtŭ le-amŭ putut aflà, şi a nume începŭ de la anulŭ 1000 în cóce. Aceste urme se află în documente *slavonescĭ*, *latinescĭ*, *unguresci*, *leşescĭ*, *grecescĭ*, precum şi la feliuriţĭ scriitorĭ cari au avutŭ de vorbitŭ despre Românĭ. Din veaculŭ alŭ XVI-lea începŭ a fi chiar texturĭ (documente, traducerĭ de cărţĭ beserecescĭ etc.) întregĭ românescĭ.

Veaculŭ alŭ XI-lea.

Kimpalongu orĭ maĭ de graba *Kimpo Longu* aflatŭ de Rösler la unŭ scriitoriŭ Bisantinŭ sub anulŭ 1013 póte fi numĕratŭ aice, deşì putea fórte bine fi din unulŭ din cele lalte douĕ dialecte ; dar se pare că pe la 1000 nu se formaseră încă dialectele celelalte aşà că se va fi

vorbitŭ limba română veche așà cum ierá înnainte de desbinarea ieĭ în cunoscutele treĭ graiurĭ deosebite, și scimŭ că limba română veche ierà dialectulŭ cu labialele păstrate. *Kimpo longu* ie de bună samă pentru *câmpo longu.*

Româniĭ sîntŭ dese orĭ pomenițĭ în acestŭ veacŭ, dar nu-sŭ citate cuvinte româneseĭ.

Veaculŭ alŭ XII-lea.—Între 1100—1200 aflămŭ următórele nume de Ragusenĭ: Пальма Пикѹларевикь, Гѹлѣревикъ. *Piculare-vicŭ* ieste greșală p. *Picurare*-vicŭ (cum îlŭ aflămŭ maĭ încolò), decĭ cuvîntulŭ românescŭ *picurariŭ*=ciobanŭ, *pecorarius*, care a-ḑĭ se află la Ma cedonenĭ sub forma *picurariŭ* și la noĭ sub forma *pĕcurariŭ.* (*Monumenta serbica* de Fr. Miklosich pag. 6).

1176: *Micud* (*Micutŭ*) („Transilvaniea" an. IV); 1197: (Iung. *Anfänge der Rumänen*), *Cuculiensis* (*Cuculiŭ*= *cucuiŭ*).

Veaculŭ alŭ XIII-lea.

1223: *Botez*, *Buzad* (buzatŭ); 1227: *Mic*, *Cepan* (Țepan); 1231: *Zambuthel* (Sâmbătelĭ gen. sing. fem.) *Bujul* (Buiu-l cu art. *l*); 1291: *Zumbathely* (Sâmbătelĭ), („Transilvania". an. IV).

În actulŭ de danie mănăstireĭ *Jicia*, actŭ de la Stefanŭ fiiulŭ luĭ Radoslavŭ (1222—1228): Боунь, Боунило (Bunilă), Микь (nu *mi*=*ni*), Боукорь (Bucurŭ), Роугь, Шарбань, Сингоурь (singurŭ). (*Monumenta serbica* de Fr. Miklosich).

Într'unŭ actŭ de la Mateiŭ Stefanŭ, banulŭ Bosneĭ, (an. 1249) se vede unŭ voevodŭ Пѹрьча, care póte să fie пѹрече. (*Mon. serb.*)

Într'unŭ actŭ datŭ de Ragusenĭ în anulŭ 1253 : Палмъ Пикѹраревикь, Жѹнь. Într'unŭ actŭ de la Stefanŭ Uroşŭ (1289) ; Маринь Жѹрьжи. În altulŭ de la (1293—1302) ; Боуниʌо, Шерьбань, Мьниа (Mânia de la *mână*), Стаѡ (Steauă), Баѡ (*Bauă* sing. de la *bale*), Раѡ (Roauă, rouă), Срьбьшори (Tote acestea din *Monumenta serbica*).

Veaculŭ alŭ XIV-lea.

1301 : *Urchek* (Urḑică), 1220 : *Ompoiza* (Ompoliţa= Ompoiţa, li=iĭ) ; 1372 : *Sarkany* (Şercheani, decĭ pi= chi) ; 1361 : *Feyr* olachus (Fierŭ Valahulŭ), *Locolloy* (Loculuĭ) ; 1362 : *Musad* (Muşatŭ) ; 1363 : *Musath* (Muşatu) ; 1366 : *Ripan* (ce-và cu *ripă*), *Lewdot* (Lăudatu), *Kaldu* (caldŭ), („Transilvania" an. IV).

1383 : *Petril* (Petrilă), *Scherebam* (Şerbanŭ), *Schereb* (Şerbŭ), *Radul* (Actŭ scrisŭ de unŭ germanŭ cu ortografie germană) ; 1392 : *Sztancsul Egumenulu*, *Csetate* (cetate), *Vallya opatului*, *Piatra obla*, *Rivului* (riuluĭ), *cel betrin*, *Ungiul* (Unghiul decĭ *gli=ghi*) *cu Freszeni*, *Peraole Szasziloru*, *pena* (până) *la vallya Tunsului*, *pe apa Tunsului*, *Boeronibus* (a=e), *Mircsa* (Mircea), *Vlad Vornicul*, *Groza Moldovan*. (Documentŭ de la Mircea cel Mare, scrisŭ latinesce ; localităţile sîntŭ în ţara Făgăraşuluĭ). („Transilvania" an. V) ; 1398 : *Riulu Albu*, *Juonu* (Ionŭ), *Riusor* (Riuşor) ; 1387, Munteniea (ArhI. T. III. p. 191—192, 193) : Радоуʌа. Жаʌеш, Ѧцигании, Ѧргиш ; 1392 (Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 104 Poloniea) *Dzurdz* (Giurgiŭ nume de omŭ din *Georgio*) ; 1392 Moldova (Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 18): Іѡ, витазю, Серета, жѹпана, Жюржевица, Братѹʌова, Пате-

д8лова, Янъдриаше-ва, Жюржева, боаръ, (Din documentŭ slavonŭ, finalele sîntŭ slavone. Жюрж presupune *Giurgeu*, adecă џ nu ж) ; 1399 (Giurgiu 1399, Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 97) : *Şerban*, *Pulcouţiĭ* ; 1394 Transilvaniea (Rev. p. A. I şi F. vol. V. p. I, pag. 135—141): *Mychael*, *Noxara* (Nucşoara) :

1327 : Некатоу ; 1348 : *Л8стр8* (Monumenta Serbica).

1348 : St. Duşanu. (Arh. I. t. III. pag. 85) : Михаила, с8рд8лъ, новавака, браделъ, фечоръ, флоков'ци (de la *flocŭ*), сакат8, Шарбанъ, некатоу, винишор, опаритоулъ, ставеръ, паоуни, оурсоуловикъ, Милишора (Mielişóra=mieluţă).

1381 : Неори, М8т8ловци, Партеш. (*Mon. Serbica*).

La 1389—1411 documentele polone cetite de Kromer (Hâjdău Ist. Critică) numescŭ Valahiea, *Bessarabia*.

Veaculŭ alŭ XV-lea.

Ж8лю (Jiiŭ), (Munteniea 1406 Ar. I. t. 1. p. 1 pag. 98) Într'unŭ actŭ păstratŭ în Archiva municip. din Lembergŭ *nuntiis Bessarabia* Dlugolz născutŭ la 1415 scrie *Bessarabia* (ambele din Ist. Crit. Hâjdău) ; Салчишором, Ча8рии (Ceauriĭ p. Ceauri-li), Бистрец, Ꙋгꙋреи (p. Ugurelĭ înmulţitulŭ de la Ungurelŭ), Чирешел8л, Подѣнїи (Podeaniĭ cu *a* păstratu şi cu *li*=*iĭ*), Яцигание (Aţigani=Ţiganĭ), Станчюл-а (Munteniea, 1424, Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 19) ; Сръбшори (Srâbşori), (Munteniea, A. I. pag. 190 t. III) ; Ж8пан, Бадѣ, Балѣ, пахарник, Негрилъ, Яргыш (Munt. 1430, Ar. I. t. 1. p. 1. pag. 73), Aninósa (p. Arinósa de la *arinŭ* unŭ feliŭ de copacŭ, în Munteniea dicŭ *aninŭ*), *Răngul*, *Glureane*, (p. *Glu-*

reani, nume de satŭ credemŭ că va fi corespundêndŭ cu *Ghiurenĭ* orĭ *Ghirenĭ* de a-ḑi, decĭ *gliu=ghiu=ghi*), (Munt. 1427. „Fóiea societățeĭ Romănismuluĭ" din 1870 pag. 294); Vladislavŭ Iagello la 1431 întrebuințază forma *Bessărabiam*; Рибныкꙋ (Râmnicŭ de a-ḑi, cuv. slav) Радꙋл, Жꙋпан, Татꙋл, Шербан, Вистїера (decĭ вистїер nu вистїарю, urmă din dialectulŭ cu labialele schimbate), Михаилꙋ, Ꙗргишю (scrisŭ cu г p. ꙗ), (Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 84—85); Корбы (Corbii), Ꙗргиш, Мичещи, Малꙋрени (nu Malureani), Станчюл, Негре, Крецꙋл, Балѣ, пехарник (curatŭ slavonesce, acolò unde avemŭ cu *a*, пахарник, *a* trebue să fie în locŭ de *ă*, cum vedemŭ maĭ susŭ la anulŭ 1430), Михаилъ, Попещии, Барбꙋлов, (ов finala slavă), Винтилꙟ, флорескꙋл, вистїꙗр, Дѣдюл, Чеꙋкꙋц граматик (Munt. 1483 A. I. t. 1. p. 1. pag. 37); Чаꙋръи (p. Чаꙋрїи decĭ ri=rî), Рꙋꙗина (cea maĭ veche urmă de întrebuințarea luĭ ꙗ la Munteni, 1490), Жꙋлю (în poporŭ se va fi ḑisŭ *Jiiŭ* orĭ *Jiiŭ* dar aice avemŭ forma slavonă ca și în болꙗри, полꙗна), Ꙗлбꙋ столник (Ꙗлбꙋ p. Ꙗлбꙋл), Радꙋлъ (Munt. 1490, A. I. t. 1. p. 1. pag. 66); Жꙋпанꙋ, Ꙗндреꙗн, *Лꙋпꙋл* Пиетрѣни (Pietreanĭ formă corectă din dialectulŭ acesta), варъ (=oare), винарич, болѣри, Ꙗлбꙋ столник, вистꙗр (Munteniea 1490, Arh. I).

Boer Sztancs (Boieriŭ Stanciŭ), *Sessori* (Șesori), *Mosul* (Moșul), *Myrcza* (Mircea), *Vladul*, *Olt* (trad. ungurêscă de pe unŭ actŭ scrisŭ slavonesce în Munteniea „Transilvania" an. V, 1872); *Radu voda Nyegru*, (*nu Radul*), *Koszteiului*, *strimptu*, *kukului*, „din gura vali"

(p. „din gura vale-lieĭ“ şi nu „din gura vali-lieĭ“ care arŭ fi datŭ *vaieĭ* în dialectulŭ cu labialele păstrate şi văieĭ la ceĭ cu labialele schimbate), *versatura* (nu urmézä de acolea că *e* după *v* nu se schimbase, se scie că în alfabetulŭ latinŭ aplicatŭ la unguresce, câţŭ şi în celŭ latinescŭ curatŭ, nu ĭeste semnŭ p. *ĕ*), *ad Koszthely ducentem* forma ungurésca ĭerá *Kosztely* şi românesce *Kosteiŭ*), Popae Opra Petrucz (Popeĭ Oprea Petruţ); (actŭ latinescŭ de la Mircea Vodă Basaraba, 1470, luatŭ din „Transilvania“ an. V, 1872).

Бистрици, Оуркл҃ Петра (Moldova, 1407. Ar. I. t. 1. p. 1. pag. 140); Бесарабъ de treĭ orĭ (Moldova, 1407, A. I. t. 1. p. 1. pag. 130) ; Жюржа (жю trebue să fie pentru џю), Жюметате, Илїаша, вистьарника (Moldova 1409, A. I. t. 1 p. 2 pag. 11) ; боарѕ, Жюржа (Giurgea), (Mold. 1410, Ar. I. t. 1. p. 2. pag. 18) ; Щефан, Шандришорѕ, Михаил, Негри (gen. de la Negre, deci *Negreĭ* póte înse să fie finala slavonă), Жоуржа, Жоуметате-вича (Mold. 1419, A. I. t. 1 p. 1 pag. 110); Быстрици, болѣр, жȣпана, Михаила, Жȣржа (Mold. 1422, Ar. I. t. 1. p. 1, pag. 132) ; Циганъ, Команъ, Коста, Данчюлъ, Жȣржа, Матасѕ (p. Metasă=Mĕtasă), Палмешѕ, филипѕ, боарѕ, Жометатева, Негрила (Mold. 1428, Arh. I. t. 1. p. 1. pag. 121); Боларѕ, Жȣржа, Жȣметатевича, Братȣла, (Mold. 1429. Arh. I. t. 1. p. 1 pag. 121) ; Боаръ, оунклати, (Mold. 1431, Arh. I. t. 1 p. 1 pag. 122); *Unclet* (1432 Melchisedecŭ Notiţe arch.) ; Боıаринѕ, Виришещїи, Селевстрѣнїи, Жоуржа, Оуклѣты, Жȣмѕтатевича, Щефȣл-а, Лимбъ-дȣлче (Moldova 1435, Arh. I) ;

Мовили, Яверещие, хотари, Жвржа, Жвмататевич, Мѫндри, Двлческвла, Пиатрѣ, спѫтарѣ, боаръ, (Mold. 1438, Arh. I. t. 1. p. 1 pag. 4); Іокъшанвл, Жвдечїи, Піатра, Щефоул-а, Мындри, Жвмѫтатичи. Ѡаны Оурѣкли, Шербич-а, Радвл-а, Боıар (Moldova 1442 Ar. I. t. 1 p. 1 pag. 74); Полѣны, Мвнта, Щефъкел, Нѣгое, Болѣръ, Ваны Оурѣкле, Братвл-а, Лимбѫдвлчич-а, Шербича, Циганъ, Кълиманѫ, Минзюла (Minzĭul p. Mânzulŭ), (Moldova 1444, Ar. Ist.); Оурѣкли (Moldova, Notițe archeologice de D-lŭ Melchisedecŭ) an. 1445; Мынзвла (Aice ж scrisŭ cu ы); Герестѣни (herestean̆ p. feresteani, urmă din dialectulŭ cu labialele schimbate), Припашари (nu Припашери (Mold. 1448, Ar. I. t. 1 p. 1. pag. 133); Бани (Baiea), Оурѣклева (полѣна), рвптврв (и fin. casulŭ slavonŭ), межиıаши, къцелѣн, Цигани; Лалв, боар, пинтеча (p. Pântecea), Ялбвла, логоѳътвль (Moldova 1453, Arh. Ist.); Ѡцелл, Мик Краа (p. Кралıа), Збѣры (nu *zghiarea*), (Mold. 1456, A. I. t. 1 p. 1 pag. 154); варе (óre), Кѫнде, Личвла, Мика Кралѣ, Бвчюма, фет Нѡна, Збиари (Mold. 1460, Arh. I. tom. 1. p. II. pag. 7); Мик Крал, Ялбѫ, фет Иѡн, ѕбиарѣ (Ar. Ist. t. II. pag. 171); Кынде, Ялб-а, Збиари, Бвчвма (Mold. 1466, A. I. tom. 1 p. 1 pag. 115); варе (óre), (Mold. 1471, A. I. t. 1 p. 1. pag. 115); Микл ѫвшани, варе (óre), спатарелв и finalŭ casualŭ slavonŭ), Боıари, Ярбвре, Гангвр, Чокърлїе (Rev. p. A. I. F. an. II vol. 4. pag. 700); Бодещїн, Татарїи, Юрканіи, припашар, боары (Mold. 1472, A. I. t. 1 p. 1 pag. 124), Михвл Бвзат, Цапллвшем, межїаши, збїари, Тѫвтвл (Mold. 1480 A. I.

t. 1 p. 1. pag. 116); боѧры, непот, Мърїе (Mariea), Бориѧескꙋла, збїари (Mold. Arh. I. t. 1 p. 1 pag. 75); бꙋкатꙋ, корниѧорь, петрещиѧорь, рѣцеша, секарь (Mold. 1487, Rev. p. A. I. F. an. I p. 378); Жꙋдечїиѧе, Микотъ, ръцеша, (re=rĕ), секаръ, Жꙋде (Moldova 1487, R. p. A. Ist. F. an. I pag. 369); тꙋркꙋѧ сꙋѧцер, тоѧдер, Михꙋѧ, рѣцеша, секаръ, вистерника, жꙋдечїиѧе. (Se vede și ц și ж, ba încă deși aveau pe ц au scrisŭ жꙋде cu ж, deci se pare că și în Moldova în veaculŭ alŭ XV-lea, în dialectulŭ claselorŭ domnitóre se vorbea ca și la Munteni), (Ar. p. A. I. F. an. I. pag. 371); Ѧѧботещиѧор, Сърать (nume de târgŭ), Жоурѫа, Рꙋмърꙋѧа (p. Rumânulŭ, formă din dialectulŭ cu *n=r*); Пискꙋ, Збїари, Микота, Тъоутꙋѧ (Moldova 1489, Arh. Ist.); Дръгꙋшанїи, Мꙋшат-а (deci Mușatŭ nume la Moldoveni), секаръ, фрꙋнтеш, (Moldova 1490, A. I. t. 1 p. 1 pag. 156): Стъростескꙋѧ, Михꙋѧа, Пꙋрече спътарꙋ, Секаръ (Moldova 1491, Arh. I); боѩрь, спътарѣ, фѧорещи, вѧадꙋѧꙋ, (după unŭ documentŭ din 1495, Moldova, fotografiatŭ în vol. IV an. II tabl. IV din Rev. p. A. I. și F).

Din *Moldova oder Beiträge zu einem Urkundenbuch für die Moldau und Bukovina* a lui Wickenhauser; *Shumetatew* (1409), *Moschul*, *Mägura*, *Räscoala*, *Frumosz*, *Shumetate*, *Iliasch* (1441); *Kälugär* (1445); *Brumar*, *Niago*, *Stancul*, *Shulic* (1447); *Päntec* (1449); *Micot*, *Sekar*, *Täutul* (1467); *Sängureni*, *Zinut*, *Sekriul* (1473); *Sbiarä* (1473); *Shärbänestie* (1488).

Din *Appendice la Chronica Hușilorŭ* de episcopulŭ Melchisedec la 1869:

1407 : Жюпанъ, Жюржа ; 1464 : Мҷша (numa de femee). межюши, боарѣ, езѣръ (p. ezerŭ, decĭ *ze*=*zĕ*, din dialectulŭ cu labialele schimbate), пынтелеещый, Џоюнѣ (Dlŭ Melchisedecŭ, scrie Џоюнѣ. dar spune că litera de la începutŭ nu se póte bine deosebì, credŭ că va fi fostŭ џ, de altŭ-feliŭ amŭ vĕḑutŭ litera џ în сѣлџер de la anulŭ 1487 citatŭ după Revista p. A I. şi F. La dialectulŭ cu *n*=*r*, amŭ citatŭ Џамѣръ, încă din întăiea jumătate a veacului alŭ XV-lea, în Moldova, şi de bună samă că ierà џ şi cu multă vreme maĭ înuainte),

De peste munţĭ avemŭ din acestă veacŭ următórele : De la *Solyom Fekete* despre cheneziatŭ, reproduse în Rev. p. A. I. F. V. fasc. 1 p. 134 etc.

1404: *Lachk* (Laţc), *Ponor*, *Barbul*, *Leuad* (Livadă), *Danch* (Danciŭ), *Musina* (Muşina derivatŭ de la *Muşa*), *Barbad* (Barbatŭ) ; 1411 : *Burbad*, *Borbad*, *Barbath* (tóte p. Bărbatŭ, cu *ă* aretatŭ prin *u*, *o* orĭ *a*). *Sclauoy* (y de la urmă ie finala genetivuluĭ latinescŭ, dovadă *Raduly* etc. remâne decĭ *Sclauo* cetitŭ după rostirea maghiară *Şclăuo*, care nu póte fi de câtŭ romănesculu *şcliau* care încă nu se prefăcuse în *şchiau*), *) *feyr*—vizy, (feyr=fier), *Dadul*, *Vladul*, *Cozta* (Costa), *Mychael*, *Thiuadar* (Teoader), *Bucor*, *Ballan*, *Demetry* ; 1418—1424: *Stanchul* (Stanciul), *Zaallas* (Salaş), *Musa* (Muşa).

---

*) Cum vedemŭ în întăiea jumĕtate a veaculuĭ alŭ XV-lea, aflămŭ *Ureacle*, *Uncleatŭ* în Moldova, *Glureanĭ* în Munteniea şi *Şcliau* în Transilvaniea ; dar încă din veaculŭ alŭ XIV-lea avemŭ din ţara Fagaraşuluĭ (1392) *unghiul* şi anume între cuvinte din dialectulŭ cu labialele păstrate.

Din „Transilvaniea“ an. I. 1453 *Swdya* (decĭ *Şudea* p. Judea, căcĭ s=ş) numele unuĭ districtŭ românescŭ în Temişana ; *Swpan* (*Şupan* p. *Jupan*) ; 1466 : *Sarkany* castrum (amŭ pomenitŭ în urmă făcêndŭ ipotesă că arŭ putea fi Şearcheanĭ p. *Şearpeanĭ* orĭ *Şĕrpeanĭ*). —Din „Transilvaniea“ an. V ; 1404 : *Noxara* (*Nocşara* p. *Nucşoara*), *Munchel* (Muncelŭ, deminutivŭ de la munte, în locŭ de munticelŭ), *Borbat* (Bărbat) ; 1404 *Boar* (p. boiar) ; 1409, *Şerbe* (Şerb) ; 1413 : *Valle Marie*; 1418: *Boeronibus* ; 1435 : *Koztha*, *Sthanchul*, *Volkul*, *Ryusor* (Riuşor) ; 1439 *Mursina* (Murşina nu Muşina, decĭ *rş* ne asimilat în *ş*, totŭ cu *rş* a fostŭ *Muşat*, decĭ *Murşatŭ*, aşà că nu are legătură cu *frumosŭ*, ci cu latinesce *morsus*, *morsiatus*) ; 1447 : *Rusor*, *Poyen* (Poienĭ) ; 1439 : *Baijesd* (*Băieşti* p. Bănieştĭ) ; 1453 : *Bazarab de Ryusor* (Bĕsărab de Riuşor) ; 1453 : *Sorbul* (Şĕrbul decĭ din dialectulŭ cu labialele schimbate), *Malajesd* (Mălăleştĭ), *Merisor* (Merişor), *Zerechen* (Serăcenĭ) ; 1453 : *Balol*, *Bazarab* ; 1453 : *Valya*, *Hacsadsel* (Hăţăgel decĭ *ds*=ţ) ; 1467 : *Rosenara* (Rĕşenar) ; 1479 : *Nadasd* (Nadaşd p. Nadeajde, decĭ *ea* păstratŭ când urmà *e* în silaba următóre) ; amŭ vĕḑutŭ şi exemple de schimbare de pildă *Boeronibus* etc. Aşà că ĭerau de bună samă în luptă şi aceste forme ; prefacerea luĭ *a* în *e* s'a întâmplatŭ în dialectulŭ cu labialele schimbate, numaĭ într'însulŭ ĭe organică şi riguroşŭ îndeplinită);

Veaculŭ alŭ XVI-lea. Munteniea.

1512 : Басараба, Корби, Корбїи, Ацигани, Мꙋшат, Къ-

лиман, Жѕпан, Бистїѩр, Радѕл (Arh. I. t. 1 p. 1 pag 142); 1524: Симидрѣни (*Sâmidreani* de la Sâmedriu, sân Medriu), Ѧргиш, кашерие, варе (óre), падѕрецем, каши, жѕпан, Жѕгѕранѕл (de la жѕгѕр=jugulum de la *jungulum* forma nasalisată avemŭ *junghiŭ* trecêndŭ prin *jungliu*), Шербан, кашарию (A. I, t. 1 p. 1 pag. 104 datŭ în Giurgiu); *Cândea*, *Fiereştĭ*, *Fierăştĭ* (p. Fiereştĭ de la *Fierŭ*). *Frăţilă* (Fóia soc, Românismulŭ 1870 p, 151); 1575: Гриндѕриле, вистѩр, Молдовени, Барбѕл, Ѧцигани (A. I. t. 1 p. 1 pag. 48); 1577: Гѕлишле, Бърбътещи фалче̄, Ѧргиш, Митрѣ, Бистѩр (Ar. I. t. 1 p. 1 pag. 143), 1583: Џюрџю, ациган, алъѕтарю (nu cu *lŭ*), ациганка, Џюра (nume). (Rev. p. A. I. F. an. I. pag. 384), 1586: Поенарїи, Къпацѫненїи, Кеѫнїи, Радѕл, фѫнтъна, Циганѕлов, прибѣгѕл, Грекѕл, Іаѕеръ, Михаил, Пътрашко. Ѧлбѕл, Митрѣ, вистиѩрю, Гънескѕл (Ar. I. t. 1 p. 1. pag. 67); 1593: Шербан, Џѕркан, Деџерац, рѕптѕра, Мѕргѕл, лъпадат, Филип, прѕнишор, ѕрсѕл, Драгѕл (jud. Mehedinţĭ Rev. p. A. I. şi F, an. I pag. 385); 1596: гѕцѕл, алботѫ, пїатра, мьгоура, чорою̧л, роударюл, мегїѩшом, негре, шербан (Rev. p. A. I. F. vol. IV an. II. pag. 542).

Din *Columna luĭ Traianŭ* *) an. I-iŭ: 1569: *Mynie*, *Dumitru*, *Groasa*, *vare* (óre), *Lupul*, *Mitrie*; 1570: *Stynil*, *Kylin*, *Fytul*, *Lyudat*: 1570: *Niekszev*, *F'ntniele*, *Atzigani*, *Stancziul*, *kozsokar*, *Buzyului* (*ze*=*zĕ*), *Vysiiu* (p. Vasile); 1570: *Tzintev*, *Rumynesczii*, *Tyu-*

---

*) In acéstа transcripţie: y=ъ, sz=ş, tz=ţ, cz=ч, zs =j (ж), scz=щ, ch=h, szt=щ.

rász; 1570: *Vydastra*, *Chotaryle*, *mygura*, *stylpul*, *teiul*, *liemnelor*, *Urzicev*; 1570: *Byneszții*; 1571: *vare* (óre); *ursasky*; 1570: *Kornytzieni*, *Ventilly*; 1571: *Szerbanov*, *Komoară*, *vylczieoâ*, *korbulov*, *chotarul Kyzynesczilor*, *piskul*, *komoâary*, *komyniczorev*, *Pitzuc*, *Radul*, *Vulpesczi*; 1571: *Tziepesz*, *megiiasz*; 1572: *rumtura Oltuluĭ*; 1572: *falcze*; 1569: *Ethtimie*, *Bysrab*; 1552—1556: *Usarami*. (Cuv. di'ntr'unŭ cronicariŭ polonŭ, contemporanŭ, deci audea *uşariŭ*); 1571: *Albul*, *Klybuczar* nu *klybuceriŭ*; 1570. *Szerbanov*, *Pietroszanii Atziganke*, *vare* (óre); 1572: *Urytzilor* (ri=rî), *Strymbeei*, *veczini*; 4572: *Mikul*.

Glose culese de d-lŭ Hâjdău din documente slavone şi publicate în *Cuvinte din bĕtrânĭ* tom. I-iŭ:

1536: (Bucur.) Дȣлѫми, Шкѣилор; 1536: (Bucuresci) Мѫнжина, Џюрџю, Ѩрмѣнка; 1537: (Tîrgovişte) Фръсинетȣл, мошѣн, мѫгȣра ȣрсȣлов, ȣрсȣл, флоре, флореи; 1541 (Bucur.): пискȣл, бȣчюмишȣл; 1545 (Bucur.): крѣнгȣре, мȣшчелȣл, пѫрѫȣл, фатачюниле, Мълȣрѣнии; 1549: Лȣпоане p. lupóe, deci cu *n* păstratŭ. localitate în Mehedinţi, вѫнеи, хотарȣл стрѫмбееи, Божорѫщи şi Бȣжоращи, брѫдетȣлȣи; 1551: Џѣпеш, Галбенȣша; 1556: (Tîrgov) хотарѫлорȣ, Кȣибȣл влѫтȣрȣлȣи, вѫрхȣл мѫгȣрилор, скѫришоара, фѣречѣ (ferega), Валеи (din *vale-lieĭ vale-ieĭ*, *valeĭ*; iear вѫеи din *vălĭ-lieĭ*, *văi-ieĭ*, *văeĭ*); 1556: Фетии, Вѫлчелȣшии, Чорѫкѫи (genitive câte trele) Боȣлȣи, фиратеи, вицелȣлȣи, чирешȣлȣи, Митимонȣлȣи, Ѫнтерницатȣлȣи; 1560: Џѣмѫна, Брѫнѕоае; 1550: Бȣртѣ, Ѹрѣке, Бодинескȣл; 1560: валѣ флѫмѫнѕешилор,

валѣ Іашилор, мѹшчелѹл, селищеени ; 1563 (Bucur.) : бѹтишоарӂ, вълчалеи, мърѹлѹи, лакѹл вїезѹнїилор (bursucilorŭ) ; 1563 : Чорѫчїен, ѧнтернецатѹл, ѧферат еи, жѹгастрѹ, Ѹрсоаеи, Ноатенѹли, лѹпоае, бѹчинѹлѹи, кѫнелѹи, фѫте(і) ; 1564 : граждѹре ; 1568 : грѹмаѕѹл, Брѫнѕеш ; 1571 (Bucurescĭ) : вѫлчѣwа корбѹлов, вѫлчѣwи (gen. pe lângă vălcealeĭ); 1573: Ѧлбѹ, Шерб, Мѹша, 1573 (Bucur.) Брѫнзъ вѣке, кѹрмезишѹл ; 1576 (Bucur.) : ръТѹндѹ, Цигѫнѹш. Церѹл, Пѹркърѣнїи, стѫжарюл ; 1579 (Bucurescĭ) : крънгѹре, кѫлинет, Лѹкѫи, 1570 (Bucur.) : Шербан, кѹрмѫтѹрӂ, кътѫлѹюлwв пре ѧн коада Іаровол ѹи, при ѧн Шѹвъита, Хотаръле Лѹпшанѹлѹи, дрѹмѹл Дърсторѹлѹи, Белчюгѹл, коада ; 1580 (Bucur.) : плопи, солѕїи, вакарюл, кѫшчоаре, фаѹрѹл ; 1581 : Динцеши, Денцеши, Дескопереши, Фъсѫıанїи, Корнѫцел ; 1582 (Tîrgoviște) : цоаше (unŭ feliŭ de mantale), борци, флѹтѹри, чингътѹри, фръѹл, 1588 (Bucurescĭ) : Грѹюл Божораним ; 1588 (Bŭcurescĭ): Нѣкша превтѣса, фѫмееи, Пиетри, Пистрѹюл, Цюпа (nume de bărbatŭ, dar în dialectulŭ cu labialele schimbate) ; 1593 (Bucurescĭ): цѫрмѹреле, Барбѫ албѫ вистиıар.

Din documente culese de Hurmuzachi :

1594 : *Dimitrie*, *Danzul* (Danciul). *Mitri Vornic*, *Westiar*, *Radul*, *Vintelas* (Vintelaș), *sluggiar* (sulgiariŭ), *Wistier* ; 1598 ; Iephtimia, Demetrius, Dvornik, Mihalcze, Kluschar Radul, Vister ; 1598 sau 1599 : чѣѹ тримес Батѫр Ѧндреюш лапѫратѹл тѹрческѹ пѫнтрѹ пачѣ, autografŭ alŭ luĭ Mihaiŭ Viteazulŭ; 1599 (actŭ ungurescŭ): *Iephtinia* (mi=ni), *vornik Demeter*, *Mihalche*, *Radul Kluchyar*, *Poztelnik*, *Komiz Radul*, *Vivtier*, *Serban*,

Boëri, *Viztier*, Ѹлемїе, Михалчѣ, клѹчѣр, Бистїар (iscăliturile cu chirilică); 1595: Iephtemia, Nytre (p. Mitre), Vizter, Radul poztelnikde Chieptoronie, Ztenile, Boeri.

Moldova veaculŭ alŭ XVI-lea.

1513; Шефѹл, Драгѹшани, Ѹкѹшани, Боѩре, Непоти, Лѹка, Ꙗрбѹре, Пwртарѣ, Тотрѹшана, Шарпе, Сакѹѩна (p. Секѹѩн), Кѫцелѣна, Фѫдwр (Arh, Ist. tom 1 p. 1 pag. 119); 1515: Богатѹл, Рѫдѣнїи, Мїхѹл, цїганскї (A. Ist. t. 1 p. 1 pag. 157); 1515: стрѣшинѹ, сѫрѫчинещи (însemnare pe o carte, d-lŭ Melchisedecŭ Rev. p. A. I. F. V. f. 1. an. III); 1517: Боѩре, Шарпе, Илїеш (dialectulŭ cu labialele schimbate), Тѹрбатѹлов, Брѹстѹри, фирwм, Шарпе de o mulţime de orĭ, Сакѹѩна, Кѫцелѣна, Тотрѹшанѹ (A. I. t. 1 p. 1 pag. 27); 1519: Сакѹѩнѹ, Кордарѣни (A. I. t. 1 p. 1 pag. 86); 1519: Бѹкатѹ, Тоадерѹ, пръкалаб, боѩре, Ласлѫwанилwрь (A. I. t. 1 p. 1 pag. 37—38); 1519: Кoѕма Шарпе, Шкѣи (Notiţe Archeologice de d-lŭ Melchiesedecŭ); 1520: Боѩре, нисторескѹла, вистѣрникѹл шарпе, съкѹѩна, кѫцелѣна (fotogr. pl. III vol. IV. an. II Rev. p. I. A. şi F); 1591: Бистар, езеро, Порчѣнѹл, Кѹркѹбетою, Бънтѹл, Болѣрь, Негрила, Михѹлѹ, Ѕбїари (A. I. t. 1 p. 1 pag. 132); 1535: *Mihu*, *Oalle* (transcrisŭ de d-lŭ Hâjdău), (Arh. I. t. 1 p. 1 pag. 83); 1541; фалчи (înm.) (A. I. t. 1 p. 1 pag. 125); 1541: пѫхѫриичел, баре=óre, цигани (A. I. t. III. pag. 197); 1546—1552: Ілїѩш, станчѹль, Іакобѣни, Моцокѹ (fin.), Бѹлбоакѫ, Стѹрѕа, Бѣверица, Фїерїевич (A. I t. 1 p. 2 pag. 19); 1594: Илїѩш, Жѹржа, Ѹпѹре, Фътѹл, Пъкѹ-

рар, Илѣнеи (A. I. t. 1 p. 1 pag. 42); 1552: Бљжнещїи, Пжтрȣ, Боıарь, Мохила, Кѫпотескȣл (A. I. t, 1 p. 1. pag. 125); 1554: Банȣл, столничел, Мошȣл, Лȣпе, Ѩлбȣл, Лȣп, Пътрȣ, Микȣл, Михѫил, Шербан, Лебȣл, Личюл, Пепелѣ, Видра (A. Istorică); 1555: Михѫилж, Кѫндещїи, Тоадера кѫмараша, Фїерѫвича, Дȣмбравѣни, Вѣверицж, Шендрескȣла, (Arh, Istorică); 1559: *Purcanii* (A. I. t. 1 p. 1 pag. 119 după Venelin); 1572: Ѹрѣке (A. I. t. 1 p. p pag. 147); 1572: Бистрицѫ, Цигани, Натȣл (nume de ţiganŭ), Холтѣю (idem), Штрѣнга, Мѫрика, Лȣка, Кѫлдар, Кѫрбȣне, Чорѫ, Кȣкȣлата (deci *cuculiata* p. cucuiata, ţiganulŭ venise din Macedoniea), Фрѫсина, Мажер, Гафїıа, Флоаре, Михѫилескȣл (A. I. t. 1 p. 1 pag. 133): 1580: Stroicz (se iscălesce singurŭ cu litere latine şi ortografie polonă), (A. I. t. III, pag. 198); 1580: Потропопѣщїи, Stroicz logofet (A. I. t. 1 p. 1 pag. 127); 1583: пȣсам мена домнилж меле (autografŭ alŭ luĭ Petru Şchiopulŭ), (Arh. I. t. 1 p. 1 pag, 127); 1586: мѫтею, фрѫцещи, џȣдек (A. I. t. 1 p 1. pag. 134); 1591: Сора, станка, Никоарѫ (numele vechiŭ din *Necŏla*), Рѫстеȣ, Тѫрръцж, мѫринци, (gen.) Џефȣл, Ѩгахїıа (p. agafiea), миклѫȣщѣнїй, фѫџецилȣлова (Rev. p. A. I. şi F. t. IV. an. II pag. 702); 1591: митютелȣ, маи (Rev. p. A. I. şi F. IV. an. II. pag. 704); 1592: Шаптелич; Флорѣ, Лаȣр (A. I. t. III. pag. 199); 1595: Пїıатра, подвоаде, (A. I. pag. 7 tom. 1 p. II); 1597: Ѩмфїлофїе, Оуѧмїн, Боıар (A. I. t. III. pag. 76); 1598: миклѫȣшанїй, Ѩгафїıа, Фѫџецелова, шкѣим, боıар, ȣрѣке, Дȣмитрȣ, (A. I. şi p. A. I. şi F. t. IV. an, II

pag. 705 ; 1599: Нестор Ѹрѣке, Цюлещiн, Пепелѣ Ѹрѣке (A. I. t. 1 p. 1 pag. 46) ; 1599 : Мiхаил, Щефан, Рѹсѹл (A. I. t. 1 p. 1 pag. 117) ;

Din cartea citată a luĭ Wickenhauser : 1504: *Baiceni*, *Răciului* (probă că pe ѣ l'a scrisŭ cu e), 1516: *Arlure*, *Sakujan*, *Kazelan* ; 1522: *Radul* ; 1529 : *Săläshani* (sh=ş) ; 1533 : *Totruschan* (sch=ş), *Sbijara* ; (j=ĭ), *Michul* (ch=h), *Popescul*, *Kracun* (cun=чѹн) ; 1534 : *Oglinde*, *Mägura* ; 1577; *Korläzel*, *Bukurescul*; 1577 : *Sulzer* (Sulgeriu orĭ Sulgiar), *Säräcinestie* ; 1587 : *Korläzäl* (de 3 orĭ) ;

Transilvaniea veaculŭ alŭ XVI-lea :

Din *Istoriea țereĭ Făgăraşuluĭ* de N. Densuşianu : 1518 : *Mursae* (Murşa, în textŭ ie la genetivŭ, vedĭ în urmă ce amŭ disŭ de forma *Murşa* pe lüngă *Muşa*), *Cyganos* (Țiganŭ cu *ți*.), *Mursad* (Murşatŭ, adecă forma veche a cuvîntuluĭ *Muşatŭ*, paralelismŭ întimpinămŭ la *meşterşugŭ=meşteşugŭ* şi la *muşcatŭ* pentru *murşicatŭ*), *Rusor* (*ruşor* póte p. rîuşorŭ). *Bojeronatum*, *Algya* (p. Aldia), *Aldgya*, ne arată prefacerea luĭ *de* în *ghe* cum se obişnuesce preste munțĭ), *bojaronibus* (maĭ sus cu *a* prefăcutŭ în *e*, aice cu *a* păstratŭ) ; *Barbuts* (Bărbuciŭ orĭ Bărbuțŭ), *Sztantsul*, 1582 ; 1591 : *Ztanchul*, *Radul*, *Bogdan*, *Sudele* (Şudele p. Judele), *Fraczila* (p. Frățilă, pe *ă* l'a însemnatŭ cu *a*), *Bojeronum*, *Bojeronatus* ; 1598 : *Bojaronum*.

Din *Monumenta comitialia* (Rev. p. A. I. şi F. an. I. pag. 437) ; *Bojeronum*, *miora* (mieóră), (1548) ; *Thome de Nadasd* (Tomei de Nădeajde), *Nadasdy* (1540) ;

XIV. Texturĭ românescĭ.

Din veaculŭ alŭ șese-spre-ḑecelea putemŭ da bucățĭ întregĭ românescĭ, carĭ potŭ slujì ca probe din dialectulŭ cu labialele păstrate, maĭ multŭ orĭ maĭ puținŭ amestecatŭ cu urme din celelalte.

Transilvaniea veaculŭ alŭ XVI-lea.

Din *Cuvinte din bĕtrânĭ* tom. II. înnainte de 1550, (după d-lŭ Hâjdău).

Кȣвѫнтȣл свтȣлȣи Павел апсль дѣ еширѣ сȣфлетелѡр.

Фѫрѫ де старе. вѫ рȣгаци фрациилѡр кѫтрѫ хс. ꙟ тоатѣ часȣриле. ши ѕȣа ши нѡапте. ши бласвици дȣмнеѕеȣ. кѫ ꙟ тѡте ѕїле дека апȣне сѡареле то[ци] ꙟцерїи ѡменилѡрȣ. а бѫрбацилѡр ши а мȣерилѡр. мергȣ ла дȣмнеѕеȣ сѫ се ꙟкине. ши дȣкȣ лȣкрȣреле тѡате ꙟнаинтѣ лȣи хс. дела тоци ѡаменїи. е дхȣл свнтȣ ѧсе дела хс. ꙟ тѫмѫпинарѣ лорȣ. ши грѫѧще де оунде веницї ꙟцерїи меи де адȣчеци ачѣле сарчине юшоаре ши рȣгѫчюни кȣ алте дарȣре дȣлчи ши чинстите ꙗ | рѫ ей рѫспȣндȣ аша. нѡи венимȣ дела чеѧ че с'аȣ лъсатȣ де дȣлчаца лȣмїеи. дерептȣ свнтȣл нȣмеле тѫȣ. ши съ рѡагъ аша. татъл нострȣ чела че ѧщи ꙟ черю свнтȣ нȣмеле тѫȣ. кънд ȣ вери вени динтрȣ ꙟпѫръцие та. фїе воаѧ та кȣм ꙟ черю аша прѣ пре пъмѫнтȣ. де съ мȣнческȣ ꙟ пȣстїе, ши ꙟ мѫгȣри ши ꙟ пещери. ши съ дȣкȣ ꙟ ѡрашѣ ши ꙟ четъци. де-и гонескȣ шї-и хȣлескȣ. ши-и ȣчигȣ. ши скȣепескȣ спре ѧи. ей ꙟ тоате часȣриле плънгȣ, ши съ флъмѫнѕескȣ. ши сѫ ꙟсетошаѕѫ. ꙗрѫ ей ꙟблѫндȣ ꙟ четъци. дерѣптȣ сфнтȣ кȣвънтȣл тѫȣ.

ши сънтꙋ ꙋчиши, ши ꙃꙋа ши ноапте. ꙗрь инима лѡр асте милѡасѫ. нои сем | ꙟцерї ꙟнкъ не мирѫмꙋ де ръбдаре лор. ши гръи гласꙋ кътрь еи. ши ꙃисѣ ачеꙗ съ-и щинци. къ вои аиче сеци кꙋ мине. ꙗръ дꙋлчаца ме асте аколо кꙋ еи. кь сънтꙋ ачеꙗ фїи меи чеꙗ пре-юбїцїи. стаци ꙟ тоате часꙋриле де слꙋжици· лѡр. нече динишръ нꙋ лъсаре пре еи. къ лѡк де веселїе аичꙗ асте ачелора тꙋтꙋрорꙋ. ꙗръ се дꙋкꙋ ꙟцерии. ши слꙋжескꙋ лѡрꙋ, ши ꙗрь ꙟцерии ѡменилор челѡра че н'аꙋ фапте бꙋне. мергꙋ съ сь ꙟкинѣ ла скаꙋнꙋл татълꙋи. еи мергꙋ тънгꙋиндꙋ-се кь дꙋкꙋ нꙋмаи, стръмбътъци дела ѡменїи съи. дхꙋл свнтꙋ асе ꙟ тимъпинаре лѡрꙋ. шї гръи глас кътрѫ еи. ши ꙃисе де ꙋнде вѣници ꙟцерїи меи де адꙋчеци ачеле | сарчинѣ греле. ши веници поносици. еи ръспꙋндꙋ нои веним дела ѡмени ботеꙁаци ꙟ нꙋмеле тъꙋ. ꙗръ еи факꙋ вое трꙋпꙋлꙋи сеꙋ. де грѫмъдескꙋ пъкате пре пъкате. де съ спꙋркѫ кꙋ реле лꙋкрꙋре. прѣ-юбире. ши клеветескꙋ. ши мънтꙋ оүнии кътрь альцї. кꙋ фꙋртꙋшагꙋре. ши кꙋ ꙁавистїи. ши-шь варсъ сънџеле. ши-съ грьбитори ꙟ фъръде-леџи. ши калкь порꙋнка та. ши тоате лꙋкрꙋрелꙗ съ спꙋркѫ крꙋче ѡ цинь ꙟ мънилє сале ꙗръ дии рѡстꙋл лорꙋ грьеџꙗ дїаволꙋл. ꙗръ свнтꙋл ботеꙃꙋл нꙋ-л пъꙁескꙋ. ши праꙁничеле свнте але тале. ши а шапте ꙃї свнта дꙋминѧкь еи нꙋ ѡ пъꙁескꙋ. ши | *) лꙋ хс. пре еи. ши ера ꙟ тоатъ фрѫмсеце ши милоши. ши ꙟтребаю ꙟцерꙋл. че

*) Lipsesce o bucată & manuscriptŭ, de aceea nu se légă.

ꙟџерї синтȣ ачеще. ши-ми ръспȣнсь ꙟџерȣл ши ѕисе. а-
чеще синтȣ ꙟџерїи ѡаменилѡр дирепци. ши ѕиш кътрь
ꙟџерȣ. тоцї дерепцїи ши пъкътошїи. щиȣ-се кьндȣ морȣ.
ши-ми ѕїсе ꙟџерȣл каȣть пре пьмъньтȣ. шї къȣтаю шї
вьѕȣю тоатѫ лȣме. ши фȣ ка ѡ нимика. ши ѕисе ꙟџе-
рȣл чела че мь пȣрта. аколо есте мърїае.*) ши юбиреа ѡ-
менилор чеꙗ дешарта. ши вьѕȣю оуꙟнȣѡрȣ де фокȣ пре-
спрѣ тотȣ пьмѫнтȣл. ши ѕїшȣ че асте доамне ачела.
ши—ши-ми ѕисе ꙟџерȣл. ачела нȣѡр де фокȣ астѣ а
ѡменилѡр небȣни. чеѫ че се местекь ши сь ꙟпреȣнѫ ꙟ
рȣгьчюнѣ перицилѡр, еȣ плѫнщȣ ши ѕишȣ кьтрѫ ꙟџероу-
вою съ вьѕȣ сȣфлетеле ѡамеиилѡр, дирепьцилорȣ ши а
пъкѫтошилорȣ. ꙟ че кипȣ асȣ дин ачаста лȣме. шї-ми
ръспȣнсѫ ꙟџерȣл ши-ми ѕисе. каȣтъ ꙟ џосȣ ши къȣтаю
ꙟ џосȣ пре пьмънтȣ. ши вьѕȣю ȣ ѡмȣ мȣриндȣ. ши-ми
ѕисе ꙟџерȣл. ачела астѣ ди дерептȣ. ши кьȣтаю ши въ-
ѕȣю фаптеле лȣи че-ȣ фъкȣтȣ ꙟ нȣмеле лȣ дȣмнеѕеȣ ꙟ
тоатѫ вїаца са чеѫ че-ȣ висȣ пре пѫмѫнтȣ. шї тоате
фа | птеле ста ꙟнаинте лȣи ꙟн ачела час. ши вьѕȣю кѫ
ꙟ фапте бȣне кȣ съврьшитȣ. ши ш'аȣ фькȣтȣ ѡдихнале
сȣфлетȣлȣи сьȣ. ши кȣ юбїре ши кȣ дȣлчацѫ. ꙟнаинте-и
ста ꙟџерȣл, лȣ дȣмнеѕеȣ. ши депреȣнѫ кȣ ꙟџерии дръ-
чещи. ши кьȣтарѫ тоате фаптеле ѡмȣлȣи. ши де челе
рела нȣ афларъ немикѫ ла елȣ. ши вьѕȣю ѡмȣл къ кȣ
тоатѫ дȣлчаца ꙟџерїи сокотиа ши пъѯїе сȣфлетȣл лȣи
пънѫ кънд8-л лȣарѫ ди трȣпȣ. ши де треи ѡрї грѫирѫ

*) greşală p. мърїеа.

л8и. с8флє[те] к8ноще-цї тр8п8л тъ8 де аи єшит. достоникъ єщї. ши ꙗрѫ те вери ꙟторче ꙟ тр8п8л тьв ла 88а де ꙟвїєре. де сь прїимещи че ци є гьтитъ к8 | тоцїи дїрепцїи. ши л8арѫ с8флєт8л дї тр8п8. ши-л сър8тарѫ ши съ к8носк8ръ. ши 8исерѫ с8флєт8л8и р8гат8-не-и. д8п'ачеа аи фьк8т8 воа л8 д8мнеѕе8 прѣ пѫмънт8. ши венїиа. ꙟцер8л ши пъ8иа пре пьмънт8 ꙟ тоате 8илє. ши 8исе ꙟцер8л. б8к8рѫ-те с8флєте кѫ є8 мъ б8к8р8 де 'тине кѫ аи фѫк8т воа л8 д8мнеѕе8 пънѫ а[и] вис пре пъ[мъ]нт8. є8 ам8 д8че фапте б8не ꙟ тоѡте 8їлє кьтрѫ хс. аша ꙗрѫ єшї д8х8л сфнт8 ꙟ тъмпинаре с8флєт8л8и ши 8исе л8и с8флєте съ н8 те чюдещи нече съ те свиещи. къ верї мерџе ꙟ лок8ль чела че н'аи маи въ8ть нече динишаръ аша. шї фи-ци-вою є8 ꙟтр'ац8торю, | къ амъ афлат є8 ꙟтр8 тине ѡдїхънелъ кътъ амъ фост8 ꙟтр8 тине. д8х8л сфнтъ мерџе ꙟнаинте соуфлєт8л8и. ꙟ чер8 ꙗрѫ ꙟтр8 д8х8л с8сь єи ста драчїи де департе ши съ тьнг8иа ши гръиа. ѡ к8 кътѫ славѫ те-и сподобит8 с8флєте к8 адевър8 кь ф8цїаи де нои. шї дека ꙟтрѫ с8флєт8л пре порта чер8люи. ꙟ львтр8 к8 търїе ѕисе ши к8 глас маре рьсп8нсе лор8 ши 8исе аша. де ѡкьрѫлє воастре ф8цию є8. ши к8 п8тере ши сила л8 хс мъ ꙟгрьдию. аша мѫ п8рть ꙟцар8л ши-ми арьтъ. де съ цици тоци къ н8 ласъ д8мнеѕе8 шербии, ши сл8џилє салє ꙟ понос л8л некурацилѡр. чела че сл8жаще л8 д8млеѕе8 депре | пт8 с8флєт8л се8 ꙟ тоате 8илєлє вїєцїєи салє. ачеа сп8ю воаѡ фрации меи прѣ-юбици. аша шї вои съ

16*).

арѫтаці лȣкрȣре бȣне. дестоиничи сь фици ꙟпѫръціе черȣлȣи пȣнеци ꙟтр'ънимиле воастре фрика лȣ дȣмнезеȣ. нȣ де негъндире ши де лене воастрѫ съ пердеци дȣлчаца че-ȣ гьтит воаѡ домнȣл нострȣ іс. хс. ачелȣѫ е слава ши ꙟпѫръціе ши цинȣтȣлȣ кȣ татьлȣ ши кȣ дȣхȣл сфнтȣ де акȣм. ши пȣрȣрѣ ꙟ векȣ :—адевърȣ :—

ꙟтребареа крещинескѫ. *)

ꙟтребарѣ. Крещинь еши?

Ръспоунсь. Крещинь.

ꙟ. Кареле ѡмѡл крещинь?

Р. Ѡмоуль крещинь ѧсте ачела ѡмь чине ꙟ Хс. крѣде. ши вїазѫ коумь сънть токмѣлеле. крѣде ертьчюнѣ пѫкателорь дела татъль сфнть домнезеоу къ и се ва да ꙟ харь пре ꙟ Іс. Хс.

ꙟ. Дела чине те ке́ми кре́щинь?

Р. Де ла Хс.

ꙟ. Коу че вери адевъра къ еши крещинь?

Р. Коу ачѣѧ къ м'ам ботезать. ꙟ ноумеле татьлоуи ши фїюлоуи ши дхоулоуи сфнть ши крезь ꙟ Іс. Хс.

ꙟ. Коу маи моулть. коу че́ вери адевъра?

Р. Коу ачѣѧ къ щїоу ръдѫчина крещинѫтѫцїеи.

---

*) Amŭ luatŭ din *Cuvinte din bĕtrânĭ* t. II și după *Chr.* d-luĭ *Gaster*, acéstă copie făcută de popa Grigorie la 1607, după catehismulŭ tipăritŭ la 1560. Se vede că s'a silitŭ să păstreze neatinsă limba și ortografiea originaluluĭ, deși dialectulŭ vorbitŭ și scrisŭ de popa Grigorie ĭerà altulŭ.

Ѧ. Кѫте лоукроуре требоуѫще съ щїи ѡмоуль крещинь?

Р. Чинчи лоукроуре.

Ѧ. Кареле-сь ачѣлѣ?

Р. Де ѫтѫи зѣче порѫнчѣле але лоуи домнезеоу. а доа крединца крещинѣскѫ. а треѧ татьль нóстроу. а патра бóтезоуль. а чинчѣ коуминекѫтоура.

Ѧ. Пре чине-шь дѣде домнезеꙋ. зѣче коувинтеле сале афарѫ?

Р. Пре Мѡуси пррокь пре доаѡ табле де пїатрѫ ѫ врѫхоул моунтѣлꙋи де Синае.

Ѧ. Зи чѣле зѣче коувенте.

(Р.) Де ѫтѫи: еоу сѫнть домноул домнезеоу ал тѫоу пре лѫнгѫ мене домнезеи стрїини съ н'анби. а доа: ноумеле домнꙋлꙋи домнезеоулоуи тѫоу ѫ харь съ ноу-ль аи пре ѫ гоура та къ невиноватъ иоу вери фи. а треѧ: сърбѣзѫ доуменека. а патра: тать-тѫоу ши моумѫ-та чинстѣще-и съ вéри съ анби зиле моул'те ши боуне пре пѫмѫнть. а чинчѣ: съ ноу оучизи. а шасе: съ ноу фїи коурвари. а шаптѣ: ноу фоура. а ѡпта: съ ноу фїи мъртꙋрїе стрѫмбѫ вечиноулꙋи тѫоу. а нѡа: съ ноу пофтещи каса вечиноулоуи тѫоу. а зѣчѣ: съ ноу пофтещи вечинꙋлꙋи тѫꙋ нече моуѧре-и. нече фата-и. нече фечороул. нече боꙋль. нече калоуль. нече немика че асте ал лꙋи.

Ѧ. Ани съ грѫимь де пре хасна челѡр зѣче коувинте але лоуи домнезеꙋ. дерепть чé-ши дѣде домнезеꙋ зѣче коувинтеле сале афарѫ. съ не пре'нтроу але испѫсимь?

Р. Ноу дерепть ачѣа къ нимерилѣ ноу ле поате ꙟ-плѣ деплинь.

Ꙟ. Дарѫ дерепче лѣȣ дать афарѫ?

Р. Дерепть трей фолóсȣре: фолóсоул дъꙟтъи: коум ной пѫкателе ноастре. съ ле потемь кȣноаще де ꙟ ей пре ной съ не смеримь. ши съ мѣргемь ла врачю ла Іс. Хс. аль доиле фолóсь: коумȣ не дѣде ѕѣче коувинтеле сале съ ꙟвѫцьмь фапте боуне крещинилѡр ши віацѫ боунѫ. а треа фолось: коум ѡамени фъкѫтори де рѫоу съ се ꙟтоаркѫ кътрѫ домнеѕеȣ.

Ꙟ. Дѣка нѣȣ дать домнеѕеȣ кȣвентеле сале афарѫ съ не испъсим пеꙟтрȣ але. дарѫ прен че не вѫмь испъси?

Р. Пре ꙟ крединца дерѣптѫ.

Ꙟ. Че не ꙟвацѫ пре крединца дерѣптѫ?

Р. Еѵглїа.

Ꙟ. Че є Еѵглїа?

Р. Боунѫ вестире ши веселїе дела татѫль сфнть домнеѕеȣ коум ноаѡ не ва ерта тоате пѫкателе дерéпть Іс. Хс.

Ꙟ. Пре чине-шь дѣде домнеѕеȣ еѵглїа са афарѫ?

Р. Пре фїю-лȣи чель сфнть. съ пре (?) чине порѫнчи ноаѡ боукоурїе ши милѫ ши ертъчюнѣ пѫкателѡр.

Ꙟ. Че е дарѫ крединца чѣа че ноаѡ требоуаще съ не испъсим?

Р. Нѫдѣжде ꙟ мила татьлȣи сфнть домнеѕеȣ дерепть моартѣ фїюлȣи чель сфнть.

Ꙟ. Зи крединца чѣȣ фъкȣт. вї. апсли.

Р. Капь де диꙟтьи де фапта лоумїеи ⁖ Креѕь ꙟтрȣ

доумнезеѹ ꙟ татъль поутѣрникоуль фъкъторюл черюлѹи ши аль пъмѫнтѹлѹи възоутелѡрь ши невъзоутелѡрь. кап ал доиле де скѹмпарьт: ши ꙟтроу оуноул домнь Іс. Хс. фіюль лѹи домнезеѹ. че-оу нѫскѹть динтѡрь. ꙟсѫ де ꙟ татъль нѫскоут маинте де тоате вѣкѹре. лѹминѫ дела лѹминѫ. домнезеѹ дерепть де ꙟ домнезеѹ дерепть. нѫскоут ꙟсѫ нефъкѹть. оуноуль коу тать пре ꙟ чине тоате фъкоуте сънть. дерепть нои ѡаменїи. ши дерептъ испъсенїе ноастрѫ ве(ни)т-аѹ де ꙟ черю. ши аоу нѫскоуть де ꙟ дхоуль сфнть. ши ꙟ Марїа фать ѡмь фоу. ръстик'нитоу-сѣѹ дерепть нои соупть Пилать де ꙟ Понть. киноуить ши ꙟгропать ши ꙟвисе а треа зи. доупѫ скриптоурь ши съ соуи ꙟ черю ши шъдѣ а дерѣпта татълѹи. ши ꙗръ вене-ва коу славѫ а жоудека віии ши мѡрцїи. къ ꙟпъръцїа лоуи ноу асте ѡбръшенїе. Капь ал трейле де сфнцїе: ши ꙟ дхоуль сфнть домнѹл че віи фаче. ꙟсѫ дела татъль вине ши ꙟ татъл ши ꙟ фіюл съ не ꙟкинѫмь ши съ слѫвимь. коумь аоу гръить прорѡчїи. ши ꙟтр'оуна сфнть а съборѹлоуи апслилорь бесѣрека. мѫртоурисѣще оуꙟ ботезь съ съ ꙗрте пѫкателе. аще птъмь скоулатоуль мѡрцилорь ши вер' фи віоу ꙟ вечїе. аминь.

Ꙟ. Че асте а треа парте че требоуѫще крещиноулѹи. съ щіе?

Р. Асте татъль нострoу че-оу ꙟ въцатъ ꙟсоушь Іс. Хс, пре апсли. Маѳеи зї. ши Лукь не.

Ꙟ. Зи ѡче-нашь рѹмѫнѣще съ ꙟцѣлѣџемь.

Р. Татьль ностроу че ещи ꙟ черю . сфинцѣскѫ-се ноумеле тъоу . съ віє ꙟпърѫціє та . фіє воѧ та коумь ꙟ черю . аша ши пре пѫмѫнть . пита ноастрѫ сѫціѡсѫ дъ-не ноаѡ астѫ-ꙁи . ши ꙗрть ноаѡ грешалеле ноастре . коумь ер(тъм)ь ши нои грешицилѡр нóщри . ши ноу не доуче ꙟ нѫпасте . че не избѫвѣще пре нóи де хиклѣноул . къ а та е ꙟпъръціє ши пȣтѣрѣ ши слава ꙟ вечіє . аминь.

Ꙟ. Кѫте рѫндоуре де лоукроуре съ не коуприндемь ꙟ роугѫчюне ?

Р. Доаѡ.

Ꙟ. Кареле-сь ачѣлѣ . ?

Р. Мил'коуитȣра ши датоул де харь.

Ꙟ. Че ѧсте мил'коуитоура ши датоул де харь ?

Р. Мил'коуитȣра ѧсте ачѣѧ . кѫндь чéремь чева де ла домнеꙁеȣ ши авемь греоу ши невоиѫ ноастрѫ . сфинть ноумеле ал' лоуи пре ацоуторю съ-ль кемѫм.

Ꙟ. Че е датоуль де харь ?

Р. Датоуль де харь ѧсте ачѣѧ . кѫндоу не адоучемь аминте де пре тоате фаптеле бȣне але лоуи домнеꙁеоу ши дъмь харь лоуи пре ꙟ Хс.

Ꙟ. Къте лоукроуре требоуескь съ фіє ꙟ роугъчюне ?

Р. Чинчи лоукроуре . Де ꙟтъи : порѫнчѣлеле . къ домнеꙁеоу аоу порѫнчить ши аоу лѫсать съ роугѫм . Ꙗ доаѡ : фъгѫдоуитоу-нѣоу къ не ва пре нои аскȣл'та . Ꙗ треѧ : крединца къ тоате фѫгѫдоуитȣриле лоуи домнеꙁеȣ коу крединцѫ ноумаи съ ле поутемь коупринде ла нои .

Ꙗ патра : чѣрере греꙋ ши невоие соуфлетоулоуи ши троупоулоуи . Ꙗ чинчѣ : ꙟ ал коуи ноуме требоуаще съ чѣремъ съ вѣри съ щїи ноумаи ноумеле лоуи Іс. Хс.

Ꙟ. Къте чѣрери сънтъ ꙟ татъль нѡстроу ?

Р. Шапте чѣрери сънтъ, треи-съ дин ꙟ але де вїаца де вѣкъ . патроу чѣрере деспре вїаца ачещїи лоуми.

Ꙟ. Че асте а патра парте че требоуаще съ щїе крещиноул ?

Р. Ботезоул коум аоу скрисъ сфнтоул . Ма. Єѵглистъ. капъ маи апои . оунде зисе домноул доумнезеоул ностроу Іс. Хс : пъсаци ꙟ тоатъ лоумѣ ꙟвъцаци тоате лимбиле, ботезаци ꙟ ноумеле татълоуи сфнтъ . ши іаръ зисе ꙟ Єѵглїе лоуи Марко капъ маи апои : чине ва крѣде ши ва фи ботезатъ испъситъ ва фи . чине іаръ ноу ва крѣде перитъ ва фи.

Ꙟ. Че асте а чинчѣ парте че требоуаще крещиноулоуи съ щїе ?

Р. Коуменекътоура дела прѣстолъ . че асте скрисъ де сфинцїи Єѵглисти ма . рз ; мрк . зд ; лоук . рв ши сфнтоуль Павель апслъ.

Ꙟ. Зи чѣле коувинте.

Р. Домноул-домнезеоу Іс. Хс. доупъ чинъ лоѡ питъ ши благослови . ши фръм'се ши дѣде оученичилѡр съи . ши зисе : лоуаци ши мъынкаци . къ ачѣста асте троупоул мїеоу . че се дѣде дерѣптъ вои . ачаста фачеци къндъ веци фаче помѣна мѣ . ашишдере ши пъхаръ лоуѡ доупъ чинъ ши благослови . ши дѣде оученичилѡр съи . ши

зисе : вѣци тоци де ꙟ тр'жнсь ачéста асте синџеле мїеоу де лѣџе ноаѡ . че се ва върса дерептъ вои . дерéптъ моул'ци съ въ се арте пжкателе . ачаста фачеци поуроурилѣ . кѣндъ веци фаче помѣна мѣ.

Скрис'ам еꙋ попа Григорїе дин Мжхачю . ꙟ зилеле лꙋи Батьрь Боул'доужарю кр ю . карте чири съ ва ꙟтреба коу ал'тоул съ џїе ръспꙋнде . їаръ ноумжроул анилѡр дела Ядам зреї . аи . дела нашерѣ лꙋи Хс. ахз . аи.

Тетра еvангелꙋл . де ла 1561. *)

(Brașovŭ.)

Matei XIII, 31—55. зал. нг. нд. не.

31. (Зисе домнꙋл) подоабж асте ꙟпъръцїа черюлꙋи гржоунцоу лꙋи де моуџари . че луѡ ѡмꙋл ши семжнж ꙟтрꙋ агрꙋл лꙋи . 32. че маи микж асте де тоате семенцеле . е кънд крѣџе маи маре де тоате вѣрзеле асте, ши ва фи лемнъ . къ винъ пасжриле черю лꙋи . ши ѡдихнескъ спре с.лъпꙋреле лꙋи . 33. ши алтж пилдж гръи лор : подоабж асте ꙟпържцїа черюлꙋи, ковъсѣла . че ѡ лꙋѡ мꙋарѣ . ши ѡ акопери ꙟ фжинж де треи мжсꙋри пжнж къндъ доспирж тоате . 34. ачѣлѣ тоате гржи Іс. ꙟ потрива нжродꙋлꙋи . ши фжръ пилдж немикж ноу гржи кътр'жншїи . 45. ка съ се изБжндѣскж зичерѣ пророчилѡр че гржирж : дешкиде-вою ꙟ пилде ростоул мїеꙋ . ши

---

*) Acestŭ tetravanghelŭ nu-ĭ de Coresi, ci maĭ vechiŭ; alŭ luĭ Coresi s'a tipăritŭ la 1579.

вою ржгжи аскѹнселе деꙟ токмѣла лѹмїеи . 36. атѹнче лжсж гл-ателе ши вине ꙟ касж Іс. ши апропиаржсе кътрж елк оученичїи лѹи ши гржиржс: спѹне ноаѡ пилда плѣвееи а гржѹлѹи (l. агрѹлѹи) . 37. елк ръспѹнсе ӡисе лѡр . 38. чине сѣмжнж чѣ сжмжнцж бѹнж асте фїюл ѡменеск . е агрѹл асте лѹмѣ . е бѹнж сжмжнцж . ачеѱѣ сънтк фїи ꙟпържтещи . е плѣвеле сънтк фїи непрїиторюлѹи , 30. е вржжмашоул че ѡ сѣмжнж асте дракоул . е сечержчюнѣ сфръшитоул вѣкѹлѹи асте . е сечержторїи ꙟџерїи сънтк . 40. къ вѡр амѹ адѹна плѣвила(!), ши ꙟ фок арде-ѡ-вѡр . аша ва фи ꙟ сфръшитоул вѣкѹлѹи ачестѹа . 41. тремите-ва фїюл ѡменеск ꙟџерїи лѹи . ши ва адѹна тоци съблжӡниторїи де ꙟпържцїа лѹи . ши фжкжторїи фжрж лѣџе . 42. ши арѹнка-и-ва ꙟ кѹпторюл де фок . ачиа ва фи плжнџере ши скръшнирѣ динцилор . 43. атѹнче дерепцїи лоумина-се-вѡр ꙟпжржцїа татжлѹи лѹи . ши чине аре оуреки де аоуӡире съ аоуӡж . 44. ıаръши подоабж асте ꙟпжржцїа черюлѹи . комоарж аскѹнсж ꙟ сатк . че ѡ афлж ѡмк аскѹнсж . ши де бѹкѹрїе мѣрсе ши тотк кътк авѹ вѫндѹ ши кѹмпържж сатѹл ачела . 45. ıаржши подоабж асте ꙟпжржцїа черюлѹи . ѡмоул негѹцжторю че каѹтж бѹнк мжргжритари . 46. ши афлж оуноул мжргжритарю де мѹлтк прецк . дѹсе-се де вѫндѹ тотк кътк авѣ ши-л коумпжрж . 47. ıаржс подоабж асте ꙟпжржцїа черюлѹи . нжводѹл арѹнкат ꙟ маре . ши де тотк нѣмѹл адѹнаржс . 48. че кѫндѹ-се ꙟплѹ . ши-л скоасерж елк ла марџине . ши шеӡѹрж де алѣсерж бѹнїи

ꙟ васе . е поутрезїи лепѫдарѫ афарѫ . 49. аша ва фи ꙟ кꙋмплитоул вѣкꙋлꙋи ачестꙋи . ши вѡр еши ꙟџерїи де вѡр алѣџе ръии де ꙟ мижлокоул дерепцилѡр . 50. шї-и вѡр арꙋнка ꙟ кꙋпторюл де фок . ачиѧ ва фи плѫнџере ши скръшнире динцилор . 51. ши гръи лѡр Іс.: ꙟцелѣџеци ачѣстѣ тоате ? . 52. грѫирѫ лꙋи еи : доамне . 53. ель зисе лѡр : дерептъ ачѣѧ тоть кърторарюл ꙟвѫце-се ꙟпѫрѫцїѧ черюлꙋи . подобникъ ѧсте ѡмоул кѫсѫторю . чела че скоате ди ꙟ вистиѧрюл лоуи ноаѡле ши векиле . ши фꙋ дѣка сфръши Іс. пилда ачаста, трекꙋ де ачиѧ.

Matei XXV, 31—46. зач . рз.

31. (Зисе домноул) кънд ва вени фїюл ѡменеск ꙟ слава лоуи . ши тоци сфинци ꙟџери кꙋ ноусоул атоунче ва шедѣ ла скаоунꙋл славе еи лꙋи . 32. ши се вѡр адꙋна ꙟнаинтѣ лꙋи тоате лимбиле . ши ва алѣџе еи оунꙋль де алалть, ка оун пъсторю алѣџе ѡиле де ꙟ капре . 33. ши ва пꙋне ѡиле дѣ дерѣпта лꙋи, ѩрѫ капреле дѣ стѫнга . 34. атоунче зисе ꙟпъратꙋль челора дѣ дерѣпта лоуи : веници благословици де пѫринтеле мїеꙋ де мощеници че е гѫтитѫ воаѡ ꙟпърѫцїѧ де ꙟ токмѣла лоумїеи . 35. флѫмѫнзїи ши-мь дѣдеть мѫнкаре . ꙟсетошаи ши мѫ адѫпать . стрїинь ера ши мѫ доусеть . 36. дезбрѫкать ера ши мѫ сокотить (!) . ꙟ темницѫ ера ши венить кътрѫ мине . 37. атоунче вѡр ръспоунде лоуи дерепцїи де вѡр грѫи : домне ! кѫндꙋ-тѣмъ вѫзоуть флъмѫндъ ши тѣмь сътꙋрать саоу сетѡс ши тѣмь адѫпатъ ? 38. кѫндꙋ-тѣмь възоутъ стрїинь ши тѣмь

доусь . саоу дезбрѫкать ши тѣмь ꙟбрѫкать . 39. кънд8-те въѕоумь лънцедь саоу ꙟ темницѫ ши венимь кътрѫ тине ? 40. рѫсп8нсе ꙟпѫратъль ѕикъндь лѡр : адевърь грѫескь воаѡ . кз фѫк8ть оун8л ачещѣ фраци аи мїеи маи мичи, мїе фък8ть . 41. атоунче ва ѕиче ши челора дѣ стѫнга л8и : д8чеци-вѫ дела мине блѫстемацилѡр ꙟ фокоул вѣчилѡр . че е гѫтить дракоул8и ши ꙟцерилѡр л8и . 42. флѫмѫнѕїи ши ноу-мь дѣдеть мѫнкаре . ꙟсетошаи ши ноу мѫ адѫпать . 43. стрїинь ера ши ноу мѫ д8сеть . голь ера ши н8 ꙟбрѫкать мине . лънцедь ера ши ꙟ темницѫ ши ноу сокотить мине . 44. атоунче вѡр рѫспоунде лоуи ши ачеа грѫиндь : доамне ! кънд8-т'ѣмь въѕоуть флѫмѫндь са8 сетѡс . са8 стрїинь . са8 голь . са8 болнавь . са8 ꙟ темницѫ . ши н'амь са8жить цїе ? 45. атоунче ва рѫсп8нде лѡр грѫиндь : адевърь грѫескь воаѡ . кз ноу фѫчѣци оун8а де ачещи митоутеи . нече мїе фѫчѣци . 46. ши вѡр мѣрџе ачеа ꙟ моунка в'ѣчилѡр . е дерепцїи ꙟ вїаца де вѣкь.

Ѱалтирѣ Дїакон8л8и Кореси.*)

(Саѕ-Шебешь) . ѕпе. (1577).

Psalm 3.

Кънтекоуль лоу (да)видь къндь ф8циа де фаца л8 авеса(лом)ь фїюль съ8.

1. Доамне че́ се моулцирѫ доденторїи мїен . моулци

*) După chrestomatiea d-lui Gaster şi ediţia d-lui Hâjdău.

се скꙋларѫ спре мине . 2. мꙋлци гръескь сꙋфлетꙋлꙋи мїе ꙋ. ноу асте спасенїа лоуи де ꙟ доумнезеоуль лоуи . 3. тоу доамне фълоситорюль мїеꙋ ещи . слава мѣ ши ꙟналць капꙋль мїеꙋ . 4. кꙋ гласꙋлъ мїеꙋ кътрѫ домнꙋль стр(ига)ю. ши аоузи-мѫ де ꙟ мѫгꙋра сфнтѫ а лꙋи . 5. еоу адꙋрмїю ши аципїю . скоулаю къ доумнезеоу фꙍлꙍси-ми . 6. ноу мѫ темь де мїи де ꙍамени . че кадь ꙟпрежꙋрꙋл мїеꙋ . скꙍалѫ доамне спъсѣще-мѫ доумнезеꙋль мїеꙋ . 7. къ тꙋ вътъмашь тꙍци чѣ чѣ вржжбескь мїе ꙟ дешерть . динцїи грешицилорь здробит-аи . 8. а домнꙋлꙋи асте спсенїа ши пре ꙍ(амен)їи тъи благослꙍвенїа та.

Psalm 5.

ꙟ сфръшить де добжндѫ кънтекꙋль лꙋ двдь . е.

1. Граюреле мѣле сокотѣще доамне . ꙟцелѣще кемарѣ мѣ . 2. а аминте гласꙋль роугѫчюнїеи мѣле . ꙟпъратꙋль мїеꙋ ши доумнезеꙋль мїеꙋ . кътрѫ тине роугаю мѫ . 3. доамне . демѫнѣца аꙋзи гласꙋль мїеꙋ . демѫнѣца ставою ꙟнаинтѣ та ши вързь . 4. къ дꙋмнезеꙋ че ноу ва фържлѣще тоу ещи . нꙋ се апропїе де тине хитлѣнїи . 5. нече ворь фи кълкѫторїи де лѣще ꙟнтре окїи тъи . оурѫши (l. —щи) тꙍци фъкѫторїи фържлѣще . 6. пїерзи тоци гръиторїи минчиноши . бърбать кроунть ши хитлѣнь нꙋ агонисѣще домнꙋлꙋи . 7. іарѫ еꙋ ꙟ моулцїа месерерїеи тале ꙟнтра-вою ꙟ каса та . ꙟкинꙋ-мѫ кътрѫ бесѣрека сфнта а та ꙟ фрика та . 8. доамне плѣкѫ-мѫ ꙟ дерептатѣ та . дерепть вржжмашїи мїеи дерѣще ꙟтре тине калѣ мѣ . 9. къ ноу асте ꙟ ростꙋль лꙍрь дѣде-

бѫрь . инема лѡрь дешартѫ . мóрмѫнть дешкись грѹма-
ѕѹль лóрь . кѹ лимбиле ꙟшелѫчюне . 10. жоудекѫ лѡрь
ѕеѹль . сѫ кадѫ де коуцетеле сале . доупѫ моултѹль не-
коурѫціїе лѣпези . кѫ мѫнїарѫте доамне . 11. ши весели-
рѫ-се тóци оуповѫиндь ꙟ тине . ꙟ вѣкь боукѹра-се-вѡрь
ши фи-вери ꙟнтр'ѫншїи . ши се лаѹдѫ кѹ тине юбиндь
ноумеле тѫѹ . 12. кѫ тоу блсвéцши дерéптѹль доамне . кѫ
кѹ армѫ ꙟ бѹнѫ вóе коунѹнат-аи нóи.

Psalm 8.

ꙟ сфрѫшить де кѹрсь . кѫнтекѹль лѹ двдь . н.

1. Доамне дóмнѹль нóстрѹ . кѫчю датѹ-е ноумеле тѫѹ
пре тóть пѫмѫнтѹль . къ се лѹѡ маре фрѫмсѣцѣ та
пре маи соусь де чéрю . 2. дé ꙟ percтѹль тинерилорь ши
соугѫтори сфръшит-аи лаоудѫ . дерепть драчїи тѫи спѫр-
сеши дракѹль ꙟи връмашѹль (! 1. врѫжм-) ши вѫѕѹ чé-
рюль лоукрѹли (!) дѣцетелорь тале . лоуна ши стѣлеле
чѣи тоу оурѕить . 4. че асте ѡмѹль кѫ помениши ель'.
саѹ фїюль ѡмоулѹи кѫ чѣрчеци ель? 5. ꙟмикшѹрат-аѹ
ель коу нешкить чева де ꙟцери . кѹ славѫ ши кѹ чинсте
кѹнѹнат-аи ель . 6. поус-аи ель спре лоукрѹль мѫнилорь
тале . тоате соупѹс-аи сѹпт пичоареле лоуи . 7. ѡи ши
бóии тоци . ꙟнкѫ ши вита кѫмпилорь . 8. пасѫрѫле чé-
рюлѹ (!). ши пéцшїи мѫрїеи . че ꙟмблѫ кѫрѫриле мѫриеи .
9. доимне дóмнѹль нóстрѹ кѫ минѹиатоу-е нѹмеле тѫѹ
преспре тóть пѫмѫнтоуль

Psalm 16.

Роугꙟчюнѣ л8 двдь. зі.

1 Аоуꙅи доамне дéрептатѣ мѣ. фꙟгꙟд8аціе р8гꙟ-
чюнѣ мѣ. сóкотѣще роуга мѣ н8 ꙟтр8 рóсть ꙟшелꙟ-
торю. 2. де фаца та ж8децꙋль мїе8 асе. окїи мїеи сꙟ
ваꙅꙟ дерéптате. 3. испитит-аи инема мѣ. чѣрчеци-ѡ
нóапгѣ. ꙟ фїерьꙟнтат8-м'аи ши ноу се афлꙟ ꙟтр8
мине недерéптате.. ка сꙟ ноу грꙟаскꙟ рóсг8ля мїе8. 4.
лоукр8ль ѡменéскь. дерéпть коувинтеле рóст8л8и тꙟ8.
еоу пуꙅїи кꙟиле юци. 5. сфрꙟшаціе кꙟлкꙟт8риле мѣле
ꙟ кꙟрꙟриле тале сꙟ н8 се лѣгꙟне оурмéле мѣле. 6. еоу
кéмаи кꙟ лоуꙅи мꙟ доумнеꙅеꙋль мїе8. плѣкꙟ оурѣкѣ
та мїе. ши лоуꙅи коувинтеле мѣле, 8. ꙟ мин8нꙟ ми-
ла та спꙟсѣще оуповꙟиндь ꙟ тине. де противитóрїи де-
рѣптеен тале. 8. пꙟꙅѣще-мꙟ доамне ка лоумѣ окюл8и.
ꙟ копереꙟнт8ль арепилѡрь тале кѡаперимꙟ. 9. де фаца
нек8рацилорь че м'а8 стрꙟст8ить. врꙟжмашїи мїеи с8-
флет8ль мїе8 цин8рꙟ. 10. грас8ль сꙟ8 ꙟкисерꙟ. рѡс-
т8ль лорь грꙟиа тр8фꙟ. 11. чине мꙟ гóнїа акм8 ꙟкоун-
ц8рарꙟ-мꙟ. окїи сꙟи поусерꙟ плéкаци ꙟ пꙟмꙟнть. 12.
принсерꙟ-мꙟ ка лéоуль гата спре вꙟнать. ши ка скыме-
н8ль че асте де сꙟлꙟш8аціе ꙟ кóмоара са. 13. ꙟвїе
доамне ꙟтрéчїи ꙟ пїадéкꙟ лорь. иꙅбꙟвѣше соуфлет8ль
мїе8 де нек8раци к8 армеле тале. 14. де драчїи мꙟни-
лорь тале. доамне де нешкить де пꙟмꙟнть ꙟпарци-ѡ ꙟ
вїаца лѡрь. ши к8 аскоунселе тале ꙟмпл8-се ꙅгꙟ8ль
лорь. сꙟт8рарꙟ-се фїии. ши лꙟсарꙟ рꙟмꙟшицеле тине-

рилорь сън . 15. ꙗрѫ еꙋ кȣ дѣрептате ивескȣ мѫ'фѣцееи
тае (! l. тале). сатȣрѫ-мѫ къндь ивѣщꙗе-ми-се слава та.

Тълкȣл Ѥвангелїилѡр (1579—1580).*)

(Brașovŭ.)

Dumineca a 3-a după Rusalie.

Matei VI, 22—33.

22. Ꙁисе домнȣль: лоумина троупȣлȣи ꙗсте ѡкюль. съ
амȣ фоуре ѡкюль тъȣ простъ тоть трȣпȣль тъȣ лоуми-
нать ва фи. 23. съ ѡкюль тъȣ хитлѣнь фоуре, тоть
троупȣль ꙟтȣнекать ва фи, съ амȣ лоумина че е ꙟнтрȣ
тине ꙟтоунекатѫ ꙗсте, ачїꙗ оунтȣнѣрекоул кȣ кътȣ е.
24. нимѣ нȣ поате а дои домни слȣжи. саȣ амȣ оунȣль
ва юби, ꙗрѫ алтȣль ва оурѫ. ши амȣ оунȣль ва цинѣ,
ꙗрѫ алтȣль а ноу-ль сокоти ва ꙟчѣпе. ноу поутеци лȣ
доумнеꙅеȣ слȣжи ши лȣ мамѡнь. 25. дерепть ачѣꙗ гръ-
ескь воаѡ: ноу вѫ грижиреци соуфлетȣлȣи вострȣ, че веци
мѫꙟка саȣ че веци бѣ. нече троупȣлȣи вострȣ ꙟ че вѫ
веци ꙟбрѫка. аȣ ноу нече соуфлетȣль маи боунȣ-е де
хранѫ, ши троупȣль де вешминте? 26. къȣтаци спре
пасериле черюлȣи! къ нȣ сѣмѫнѫ, нече сѣчерѫ, нече а-
дȣнѫ ꙟ житнице. ши татѫль вострȣ де ꙟ чери хрѫнѣ-
ще але. ноу сеци вои маи бȣни де але? 27. чине де вои
грижиндь, ши поате адаȣще ꙟ връста троупȣлȣи лоуи оуѫ

---

*) Nicĭ acésta nu-ĭ de Coresi.

(! 1. оуꙟ) коть . 28. ши де вешминте че въ кѫцигаци? сокотици крин8ль къмп8л8и, коум крѣще . неоустениꙟд8-се нече тоарче . 29. гръеск воаѡ, къ нече Соломѡнь ꙟтр8 тоатѫ слава лоуи ꙟмбрѫкать ка оун8ль де ачѣлѣ. 30. е съ фън8ль къмп8л8и астъзи фїиндь, е демѫнѣцѫ ꙟ коуптори ароуѫкѫ, доумнезе8 аша-ль ꙟмбракѫ . коу кът маи вртос воаѡ, поуцинѫ крединцѫ! 31. ноу-вѫ кѫцигареци ам8 гръиндь: че времи мѫнка? са8 че времь бѣ? са8 ꙟ че не възмь ꙟмбръка? 32. тоате ам8 ачѣлѣ лимбиле черь, цїе татѫль востр8 де ꙟ черю къ треб8ѫще-вѫ ачѣлѣ . 33. чѣреци маинте ꙟпърѫцїѧ л8 доумнезе8, ши дерептатѣ лоуи . ши ачѣлѣ тоате се ворь ада8це воаѡ . ачеста асте тъак8ль ачещїи евглїе:

Фрацїи мїеи! маинте ачещїи аvангелїи ера домн8ль доженитъ коумь съ ад8нъмь ши съ стрѫнцемь комоара ноастрѫ ꙟ черю, коумъ съ н8 авъмь инемѫ липитѫ ла комоара перитоаре аичѣ пре пъмѫнть . аша акм8 ꙟвацѫ не хс. зикъндь: къ8таци, коумь минтѣ воастрѫ съ н8 лъсаци, ничи съ бъгаци пре лоукр8ре трекѫтоаре, ши де честоуи пъмѫꙟть . кь минтѣ воастрѫ ꙟ тоате лоукр8реле ѩсте, коумь ѩсте ѡкюл тр8п8л8и лоуминѫ, ши к8мь окюл ка-ль вери стрика ши вери ѡрби, тоть троуп8ль тъ8 ва пипѫи ꙟ оунт8нѣрекь . ашиждерѣ ши минтѣ та дѣка вери да пре стрѫнцерѣ комоарѫи, лоумина вїецииеи ноу вери п8тѣ кѫщига, ши вери ꙟмбла ꙟнтр8 оунт8нерек8ль морциеи . адоара(!) ачесть лоукр8 адевърѣзѫ зикъндь, коумь ноу п8темь а дои домни сл8жи . а

треа шара ꙟвѫцѫ, сѫ нꙋ грижимь де віаца ноастрѫ, че вѫмь бѣ, нече де тронпꙋль ностꙋ ꙟ че не вѫмь ꙟбрѫка, кѫче кѫ е оуѫ лꙋкрꙋ дешерть . че сѫ чѣремь маинте ꙟпърѫціа лꙋ доумнезеꙋ ши дерептатѣ лꙋи, ши ачѣлѣ тоате адаꙋце-се-ворь ноаѡ.

Картѣ че се кѣмѫ еуглїе кꙋ ꙟвѫцѫтꙋрѫ...
.....Брашовь..... *)

....Ши сѣꙋ сѫвръшить лоукрꙋль ла ѡ міе фпа. (1581.)
Matei VI v. 14—21. Еуглїе ѡт матѳеи . глава . ꙃи.
(Fol. 46—48.)

14. Зисе до́мнꙋль : сѫ амꙋ вре́ци лѫса ѡаменилѡр грешалеле лѡр . лѫса-ва ши воаѡ татѫль во́стрꙋ де ꙟ черю грешалеле воастре . 15. е сѫ нꙋ вреци лѫса ѡаменилор грешалеле лѡр . не́че татѫль во́стрꙋ де ꙟ черю нꙋ ва лъса грешалеле воастре . 16. е кѫндꙋ-вѫ постици нꙋ фици ка акоперицїи че́ се ꙟнтристѣзѫ . стрѫмꙋтѫшь фаца лѡр. ка сѫ се ивѣскѫ ѡаменилѡр кѫ се постескь . дѣдевърь грѫе́скь воаѡ : к'аꙋ лꙋать плата лѡр . 17. тоу кѫндꙋ-те постещи оунще капꙋль тѫꙋ . ши фаца та ѡ спалѫ . 18. ка сѫ ноу те иве́щи ѡаменилѡр кѫ те посте́щи . че татѫль тьꙋ че е ꙟ таинѫ, ши татѫль тьꙋ ведѣ-ва ꙟ аскоунсь . да-ва цїе агавѣ . ноу вѫ аскоундеци комоарѫ ꙟ

---

*) Acésta ie tradusă de *Coresi* împreună cu popa *Iani* şi cu popa *Mihaiŭ* de la Beserica Şcheilorŭ lângă cetatea Braşovuluĭ.

пѫмѫнть нѡ вїєрми ѡ ръ(ꙁ)беськ ши поутредѣцїє ши нѡ фоурїи ѡ сапѫ ши ѡ фоурѫ . 20. аскоундеци-вѫ комоара ꙟ чéрю . нѡ вїєрмїи ноу ѡ ръꙁбеськ нече поутредѣцїє. нѡ нече ф8рїи ѡ сапѫ нече ѡ фоурѫ . 21. ши нѡ асте комоара воастрѫ ачїѧ ва фи ши инема воастрѫ.

ꙟвъцѫтоурѫ де ꙟтр8 частѫ сфнтѫ Єѵглїє.

Ꙗтѫ ам8 ачела де патр8ꙁечи де ꙁиле пóсть . превире кѫ се дешкиде нóаѡ фрацилѡр . ꙗтѫ ам8 кѫ кътрѫ оуша пóст8л8и аѫ8нсемь . ши невоинца соуфлетѣскѫ ꙟнаинте ꙁаче . акм8 ам8 спсенїѧ ноастрѫ апрóпїе-се н8 ка кънд8 не сът8рамь ши не ꙟд8лчїамь ши прѣ мѫꙟкамь. ꙗрѫ дѣка се апрóпїе л8мина спѫсенїеи ноастре . ꙗрѫ нои к8 б8к8рїе ши к8 инимѫ б8нѫ ши вѣсели сѫ ꙟнтрѫмь ꙟнтр8 ꙟнтьѧ дешкидере а цинери еи . кѫ ꙗтѫ ам8 кѫ скъпѫмь де чѣ б8рѫ рѣ ши ꙋте ши де чѣрте . ши аѫ8нсем ла чѣ адъпост8рѫ боунѫ ши фѫрѫ вороавѫ . ла адѫпóсть ши ла линь ши фѫрѫ скрьбѫ . ши адевърь ла спѫсенїе . ши скъпѫмь де н8ѡр8ль несацїоул8и ши де б8рѫ ши де к8ф8ндарѣ фѫрѫ де мѫс8рѫ . скъпѫмь ам8 де тоурб8рѣла л8мїеи ши де вал8риле чѣлѣ силничиле ши де вьнт8ль чела неѡприт8ль ши греоуль . ши не деꙁлегѫмь де д8лчѣца тр8п8л8и, ши де грижа пѫмѫнт8л8и ши де вороаве . ши де ꙟт8нѣрек8ль нещїинцеи слóбоꙁим8-не, ши ла лимпеꙁїѧ че е де фолось соуфлет8л8и цинѣрѣ аѫ8нсем . дерепть ачѣѧ ачастѫ ꙟфръмсецатѫ ши лоуминатѫ ꙁи . к8 драгосте ши к8 вéселїе сь ѡ прїимим.

ши пькла ши ꙟтȣнекатȣль вьтѫмѫторюль сȣѵфлетелѡр ноастре лȣкрȣль пъкатȣлȣи съ-ль ле́пѫдѫмь . кареле амȣ сьнть ачѣлѣ лȣкрȣре ? . . . . . некȣрѫціа . кинȣль ръвниреи чѣа рѣwа . ши асȣпри́чюнѣ . камѫта ши алалте . ши съ не ꙟбрѫкѫмь ꙟнтрȣ арма чѣа лȣмината. ка де́ вѡм врѣ нои . нои авем пȣтѣре а лепѫда ши а дезбрѫка лоукрȣль че́лл ꙟтȣнекатȣль . ши пъкателе ка ѡ кѫмашѫ . ши съ не ꙟбрѫкѫмь ꙟнтрȣ ꙟбрѫкѫмѫнтȣль че́ла лȣминатȣль ши аль коурѫціеи ши де сфнціе, че сьнть армеле соуфлетȣлȣи . ши ка ꙟнтрȣ ꙁиwа чѣа чинстита съ ꙟблѫмь . къ фърѫ де чинсте-и ши арȣшинеи вина-и асте пъкатȣль . ꙗрѫ чинста ши ѡмениіа елȣ ѡ кищигѫ(!) лȣкрȣль чела бȣнль (l. бȣнȣль !) съ нȣ прѣ мѫꙟкѫріеи ши бе́ціеи съ не бȣкȣрѫмь . съ нȣ ащернȣтȣрилѡр ши спȣркѫчюнилѡр съ лȣкрѫмь . ши кле́ветелѡр ши оурѫчюніеи съ не топим . къ де́ ꙟ ѡкърѫре ши де́ ꙟ кьнтечеле бе́ціеи . де́ ꙟнтр'ачѣлѣ ꙟнтрȣ тоате некȣрѫцііле кѫдем . че съ не ꙟбрѫкѫмь ꙟ до́мнȣль Іс Хс. къ чине се ꙟбракѫ ꙟ Хс. тоа́те бȣнѫтѫциле аре . дерепче къ кȣрѫциторю асте тȣтȣрѡр сȣфлетелѡр ши трȣпȣрилѡр де тоате кипȣриле арѫтарѣ лȣ Хс. ши невоиторю спре лȣкрȣль сȣфлетескь . ши ѡгоадѫ ꙟ (? l. а) трȣпȣлȣи съ нȣ фачем де ръвнире ши де по́хте че нȣ се кȣвинь . ꙗрѫ а ѡгоди де а трȣпȣлȣи нево́е . неѡприть асте ши фѫрѫ пъкать. ꙗрѫ че сьнть спре ръвнири спȣркате ши некȣвиѡасе ? а грижи трȣпȣль нȣ се каде ши е пъкать . дерепть ачѣа мѫ рогь во́аѡ . трȣпȣль нȣмаи де сънѫтате съ-ль гри-

жим . н8 де сп8ркѫчюни ши де похтеле троупеции сѣ грижим тр8п8лѣ . ши чине е неп8тинчос де соуфлетѣ . к8 крединцѫ сѣ-лѣ прїимим . ши де че грешескѣ ноаѡ фрацїи . кътрѫ нои тоате грешалеле ши датоареле сѣ ертчмѣ . кѣ де вѣмѣ лѣса ѡменилѡр грешалеле лѡр . лѣса-ва ши ноаѡ грешалеле ноастре пѣринтеле ностр8 де ꙟ черю . кѣ ертѫчюнѣ грешалелѡр ноастре афла-ѡ-вѣмѣ . де ꙟ ертѫчюнѣ че ертѫмѣ нои фрацилѡр ноцри . къ милостѣ домн8л8и асте ꙟтр8 чеа че мил8ескѣ ши мастенїа че е кѣтрѫ вечин8лѣ акоперитѫ астѓ . кѣ де н8 вѣмѣ лѣса . ертѫчюне н'авъмѣ а прїими . кѣ к8 че мѣс8рѫ вѣмѣ мѣс8ра . мъс8ра-се-ва ноаѡ . ачастѫ ам8 де доумнеѕе8 глѣситорю іевглистѣ матѳеи рѣспоунде ноаѡ астѣѕи . евглїе : ѕисе домн8лѣ...

Палиа..... Ѡрѫщїе афпв. (1582).

Genesis c. I. Карта де прима л8 Моиси

1. Ꙟнчеп8тѣ фѣк8 дѡмнезе8 черюлѣ ши пѣмѫнтоул .
2. е пѣмѫнт8лѣ ера п8стїю : ши ꙟ дешертѣ . ши ꙟнт8нѣрекѣ ера спре адѫнкѣ . ши дхоул дѡмн8л8и се п8рта спре апѫ . 3. ши ѕисе дѡмнеѕе8 : фїе л8минѫ . ши ф8 л8минѫ . 4. ши въѕ8 дѡмнеѕе8 к'арѫ фи б8нѫ л8мина . ши деспѣрци дѡмнеѕе8 л8мина дела ꙟнт8нѣрекѣ . 5. ши кемѫ л8минь ѕиѡ . ши ꙟнт8нѣрек8лѣ ноапте . ши ф8 де ꙟтр8 сѣрѫ ши де ꙟтр8 демѫнѣцѫ ѕ8л дентѣию .
6. Ши зисе дѡмнезе8 : фїе тѣрїе ꙟн мижлок8лѣ апелорѣ.

съ деспарцъ апеле дела апе . 7. ши фѣче дѡмнезеȣ търїе . ши деспърци апеле че ера де сȣпть търїе дела чѣлы че ера де соупра търїеи, ши фȣ аша . 8. ши кемж дѡмнезеȣ ча търїе: черюль . ши фȣ сѣрж ши демжнѣцж ȥȣ адоа . 9. ши ȥисе дȣмнезеȣ: стрингж-се апеле де сȣпть черю ѫнтр'оунь локь . съ се вазж оускатȣль . ши фȣ аша . 19. ши кемж дȣмнезеȣ оускатȣль пъмжнть . ши стринсȣл апелорь кемж маре . ши възȣ доумнезеȣ къ фȣ бине . 11. ши ȥисе доумнезеȣ: рѡдѣскж пъмжнтȣль ꙗрбж вѣрде, фъкъндь съмжнцж . ши поми фъкжндь рѡдȣль съȣ, доупж фѣлȣл съȣ . каре съмжнцж фїе ѫнтрȣ сине спре пъмънть . ши фȣ аша . 12. ши роди пъмжнтȣл ꙗрбж ши вѣрзе . ши поми родитори . чине ѫнтрȣ сине рѡдїа поамеле сале . дȣпж а са фире . ши възоу доумнезеȣ къ фȣ бине . 13. ши фȣ сѣрж ши демжнѣцж а треа ȥи . 14. ши ȥисе дȣмнезеȣ: фїе фъптȣри лоуминоасе ѫн търїа черюлȣи . ши деспарца зȣа ши ноаптѣ . ши арате сѣмне . времи адеверите . ȥиле ши аны. 15. съ лȣминѣзе ѫи търїа черюлȣи . коумь съ лȣминѣзе пъмжнтȣл . ши аша фȣ . 16. ши фъкȣ доумнезеȣ доаѡ лȣмини мары . лȣмина маи маре съ слȣжаскж зȣѡеи . ши лоумина маи микж съ слȣжаскж нопцїеи . доупж ачѣстѣ стѣлеле ѫнкж . 17. ши пȣсе але спре търїа черюлȣи . съ лȣминѣзе спре пъмжнть . 18. ши съ слȣжаскж ȥȣѡеи ши нопцїеи . ши съ деспарцж лȣмина дела ѫнтȣнѣрекь . ши възȣ дѡмнезеȣ, къ е бине . 19. ши фȣ сѣрж ши демжнѣцж а патра зи . 20. ши ȥисе дѡмне-

ꙁеꙋ: апеле съ факѫ ши съ родѣскѫ жиганїи вїи. ши
пасѫри ꙁбꙋрѫтоаре спре пъмѫнтъ ꙋптъ търїа черюлꙋи.
21. ши фъкꙋ дѡмнеꙁеꙋ мари пещи, че съ кїамѫ китоул.
ши тоате фїериле, че съ клътескъ, че рѡдирѫ апеле доу-
пѫ фирѣ са. ши тот че ꙁбоарѫ дꙋпѫ фѣлоул съꙋ, ши
въꙁꙋ дѡмнеꙁеꙋ къ е бине. 22. ши блвы але ꙁикѫндъ:
крѣщеци ши въ ꙟнмоулцицы. ши ꙟмплецы апеле мѫ-
рїеи. ши пасъриле ꙟнмоулцѣскѫ-се спре пѫмѫнтъ. 23.
ши фꙋ сѣрѫ ши демънѣцѫ а чинчѣ ꙁы. 24. ши ꙁисе
дѡмнеꙁеꙋ: родѣскѫ пъмѫнтоул жигѫнїи. доупѫ фирѫ
са. добитоаче, жиганїи. ши фїери доупѫ фѣлоул лоръ....
25. ши въꙁꙋ дѡмнеꙁеꙋ къ е бине. 26. ши ꙁисе дѡмне-
ꙁеꙋ: съ фачемъ ѡмоул пре кипоул че съ фїе асѣмине
ноѡ. че съ дѡмнѣскѫ пре пещїи мърїеи, ши добитоклꙋи.
пасѣрилоръ черюлꙋи. ши живинилоръ. ши атот пъмѫн-
тꙋлꙋи. ши спре тоци вїермїи че се трагъ пре пъмѫнтъ.
27. ши дѡмнеꙁеꙋ фъкꙋ пре ѡм лꙋи пре ѡбраꙁъ. пре ѡ-
браꙁъ лꙋ дѡмнеꙁеꙋ фъкоу елъ. бърбатъ ши мꙋѫре фъкꙋ
еи. 28. ши дѡмнеꙁеꙋ блви еи. ши ꙁисе лоръ: крѣщеци
ши вѫ ꙟмоулцицы, ши ꙟмплеци пъмѫнтꙋлъ, ши бирꙋици
елъ, ши дѡмници пре пасѫриле черюлꙋи, ши а тѡт(е)
фїерилоръ, че съ лѣгѫнѫ спре пъмѫнтъ. 29. ши дѡм-
неꙁеꙋ ꙁисе: ꙗка амъ датъ воаѡ тоатѫ ꙗрба че фаче съ-
мѫнцѫ спре пъмѫнтъ, ши тоци помїи, че аꙋ ꙟ сине съ-
мѫнцѫ де фѣлоул лꙋи, коум съ фїе воаѡ спре мѫнкаре.
30. ши тоате жигѫнїиле пъмѫнтꙋлꙋи, ши тоате пасериле
черюлꙋи. ши тоате че се лѣгѫнѫ спре пъмѫнтъ, ши тѡт

ꙟ че асте вїацѫ ка съ аибѫ пре мѫнкаре . ши фȣ аша.
31. ши възȣ дѡмнезеȣ тоате че фъкȣсе : ши ера прѣ
боуне . ши фȣ сѣрѫ ши демѫнѣца а шасѣ ꙁи.

Genes. c. XLIX.

1. Кїемѫ Іаковъ пре фечорїи съи ши ꙁисе : адȣнаци-
вѫ ꙟитр'ȣна. коум съ спȣи воаѡ ачѣа че ва вени пре
вои ꙟн времиле вїетоаре . 2. адȣнаци-вѫ ꙟнтр'ȣна, ши
аоузици фечорїи лȣ Іаков ши аоузици пре Иꙁдраил пре
тѫтѫлѣ вострȣ . 3. Роувенѣ нъскȣтоул мїеȣ дѣ прима,
тȣ търїа мѣ, ши пȣтѣрѣ мѣ дѣ прима ꙟн дарȣре :
маи маре ꙟпържцїе . 4. лесне аи пȣрчесѣ ка ши апа, нȣ
веи ф маи десȣпра . къ аи сȣитѣ пре патоул тътѫни-
тѫȣ, ши патоул мїеȣ л'аи спȣркатѣ кȣ сȣитоул тъȣ . 5.
Симѡнѣ ши Леви съмтѣ фраци : арма лорѣ амарѫ де
фȣриши васеле ѡщитоаре а стримбѫтѫцїеи . 6 ꙟн сфл-
тоул лорѣ нȣ сосѣскѫ соуфлетоул мїеȣ, ши ꙟн адȣнарѣ
лорѣ нȣ фїе слава мѣ . къ ꙟн мънїа са ѡморѫрѫ пре
ѡмѣ, ши ꙟн хрѫборїа са ча ѡрбитоаре ѡморърѫ пре та-
ѡре . 7. блѫстематѫ съ фїе мънїа лорѣ прин че къ-и
аша ррѣпеде (!) ши пȣрчесоул лорѣ, прин че-и аша връ-
тос . ꙟнпърци-воıо пре еи ꙟн Іакѡвѣ, ши воıо адѫвѫси
ꙟн Иꙁдраил . 8. Юда тȣ ещы ачела : пре тине вѡр лъ-
оуда фрацїи тъи . мъна та ꙟ чербичиле връжмашилорѣ
тъи ва фи : ꙟнаинтѣ 'та се ворѣ плека фечорїи тътѫни-
тъȣ . 9. Юда леȣ тинърѣ : пре маре лȣкрȣ аи сосит дра-
гъ фътѣ . прин маре ꙟнвинкѫтȣри, одихниндȣ те коул-

кашь к8 леоул, ши ка ши лешаа . чине ва дещепта пре
ель ? 10. н8 се ва л8а дела Юда тоıагоул кржескь . ниче
ꙟвъцжторюль де ла пичоареле л8и : пънж н8 ва вени ши-
лшх чела че-и тремицжторю . ши ель ва фи ащептарѣ
лимбилорь . 11. ачаста ве лега мънзишороул съ8 ла б8-
чюм8ль вїе еи, ши п8юль асине еи сале кътрж вица вїе
еи . ла-ва ꙟн винь вешмжнтоул съ8, ши ꙟн сънџеле аш-
иеи (l. а8еен . Ciparin) тъмбарюль съ8 . 12. маи фр8-
мошы сънть окїи тъи де кътъ вин8ль, ши динцїи л8и
маи алби чшр фи де кътъ лаптеле . 13. Завлонь ва лъ-
к8и ꙟн цжрм8риле марїеи, ши лънгж лок8л че ста8 ко-
рабїиле, шїе-шь ва ꙟтинде ащюнгжндь пънж ꙟн Сидонь
14. Изахар ва фи асинь таре, ши ва шедѣ ꙟнтре доаш
хштарж . 15. възз8 шдихна къ аржфи б8нж . ши ачель
пъмжнть, коум ıасте де доулчацж . че оумереле сале ле
плекж дѣ п8ртарѣ товарж ши ва фи слоуга дажникж .
16. Дан8 ва ва (!) щюдека шаменїи съи ка ши алтж
съмжнцж ꙟн Ісль . 17. дань шарпе фїе ꙟн кале ши ас-
пида ꙟ колник, ши ва м8шка кълкжюль кал8л8и, коум
чела че шаде пре ель съ казж ꙟнапои . 18. доамне а-
щепта-вою испититорюль тъ8 ! 19. Гадь, ꙟнтр'армжнд8-
се ва п8рта шщиле ꙟнаинте л8и, ши ıарж ле ва ад8че
ꙟнапои . 20. Асирь пъне грасж а л8и . ши ва да д8лчаца
краилорь . 21. Нефталим, чербь ащерь ши к8 к8винте
фр8моасе . 22. Іѡсифь, ва крѣще ꙟфъть крескжнд, ши
фр8мос пре къоутать, къ лънгж честь изворь . фѣтеле
вшрь ꙟмбла ꙟкоаче ши ꙟколо к8ржндь пре зидь . 23. ши

бине поате фы, съцетъторіи ворь мъніа ши ворь оцри пре ель. ши-л ворь досжди: 24. че дерептатѣ аркоул лѫи ва ръмжнѣ ѫнтрегь, ши мънѫле брацелор лѫи вор фи тари прін мъниле пѫтѣрниче алѫи ıаков: дѣичѣ сѣѫ ръдикат пъсторю ши піатръ ѫн Ісль. 25. дела дѡмнезеоул тътжни-тъѫ а аџюторюль тъѫ, ши чел пѫтѣрникь ва блви пре тине де соус кѫ блвеніиле черюлѫи, кѫ блвеніиле афѫнзиме еи де џос, кѫ блвеніиле оунџерелѡр (l. оуџе-) . . . . 26. блвеніиле тътжни-тъѫ маи мари-с де блвеніиле пърinцилѡрь міеи, дѫпъ пѡфтеле ѫнжлціилорь чещіи лоуми ши бине пре капоул лѫ Іѡсифь, ши пре крѣщетоул лѫ Назареи ѫнтре фраціи съи. 27. Вениаминь, лѫпь ръпиторю: деминѣца мънжѫкъ прадъ, ши сѣра ѫпарте добжнда. 28. Тѡци ачещіа ѫн доаѡспрезѣче семинце а лѫи Ісль, ши ачаста-и кареле аѫ гржит лор татъ-съѫ, кънд аѫ пре еи пре тоц блвит кѫ блвеніиле сале. 29. Ши поржнчи лорь, зикжндь: еоу мъ адѫнь ла ѡменіи міеи. ѫнгрѫпаци пре мине кѫ пъринціи міеи. 30. ѫн пещере ѫдоитъ каре асте ѫ кътпоул лѫ Ефронь Хетеос ѫ протива мамвре еи, ѫн пъмжнтоул Канаанѫлѫи, каре аѫ коумпърать Авраамь кѫ кътпѫл де пре оунъ дела Ефрѡнь Хетеос пре оурикѫл де ѫнгрѫпътоаре. 31. ачіа ѫгрѫпаръ пре Аврам, ши пре мѫıарѣ лѫи пре Сара. аколо ıасте ѫнгропать ши Исакь кѫ Ръвека, кѫ мѫарѣ са. аколо амь ѫгрѫпать еѫ ши Ліа. 32. ши сфршиндь (!) порѫнчеле кѫ кареле ѫвъца фечоріи съи, трасе пичоареле сале ѫнтр'ѫна пре пать, ши мѫри.

ши се адꙋнѫ ла ѡаменїи съи . каре лꙋкрꙋ възѫндь Иѡсифь, нъвѫли пре фаца тътѫни-сꙋ плънгѫндь ши сърꙋтѫндь пре ель.

Epilog.

Кꙋ мила лоуи дѡмнезеꙋ ши кꙋ ажꙋторюл фїюлꙋи ши кь съвършитоул дхꙋлꙋи сфнть . Єꙋ Тордашь Михаю алесь Пископоул рѡмѫнилорь ѫн ардѣл : ши кꙋ Херче цїефань . проповедꙋиторюль Єѵлїеи лꙋ Хс. ѫн ѡрашоул къвѫран Шебешꙋлꙋи Заканꙋ Єфрем даскалоул де дъскѫлїе. а шебешꙋлꙋи, ши кꙋ пещишел Мѡѵси, проповедꙋиторул Єѵангелїеи ѫн орашоул логожꙋлꙋи ши кꙋ Якїрїе потропопоул вармежиеи Хенедорїеи циноум ѫнтр'ꙋна пентрꙋ желанїе скриптꙋре еи сфнте, къ възꙋмь коум тоате лимбиле аꙋ ши ѫнфлꙋреска ѫнтрꙋ кꙋвѫнтеле слъвите а лꙋ дѡмнезеꙋ, нꙋмаи нои рѡмънїи пре лимбѫ нꙋ авемь . пентрꙋ ачѣа кꙋ маре мꙋжка скоасем ден лимбѫ нꙋ авемь . пентрꙋ ачѣа кꙋ маре мꙋжка скоасем ден лимбѫ жидовѣскѫ, ши гречаскѫ, ши сърбѣскѫ пре лимбѫ рѡмѫнѣскѫ, е, кърци але лꙋ Мѡѵси прроукоул . ши патрꙋ кърци че се кемѫ црства . ши алци прочи къцва . ши ле дѫрꙋим воѡ фрацилор рꙋмъни . ши четици ши нꙋ жꙋдекареци нечетинд маинте, къ веци кꙋ адевърь афла маре вистиарю сꙋфлетеска . нои пентрꙋ драгосте лꙋи дѡмнезеꙋ амь оустенить . н'аꙋ ѥрѫ ѫнторсь мънѫ де ѫнцерь . че мънѫ грѣ пъкѫтоасѫ . съ веци афла че ва грешить . пре а черюлꙋи дѡмнꙋ коум къ ель фїе адевърѫтꙋрѫ . кѫ нꙋ е

к8 вое ноастрѫ ачѣ грешалѫ . пентр8 ачѣа четиндь тоци варе ꙟн че мънѫ ва свси, блсвици коум ши дѡмнезе8 съ блсвескѫ пре вои . Ꙗминь.

Де ꙟ мила л8и дѡмнезе8 ꙟн зилеле л8 Батърь Жигмонь Ѿвиводѫ ардѣл8л8и: дър8им ден ачѣсте кърци скрис(е) а ностре чѣсте доѡ де ꙟтъию: Бїтїе. ши Исходль (!) . чел8и дѡмнь де стѣгь ши веститъ витѣзь Гести фрѣнци алес8 Хѡтноцю арделъл8и ши цържеи оунг8реци лък8йторю ꙟн Дева . коум ачѣсте дѡо кърци съ фїе пъргѫ пънѫ дѡмнезе8 ва ши алалте типъри ши скоате . ши мърїа л8 Гести фрѣнци ф8 к8 тѡт ацюторюл ши лѣ8 скрис ꙟн келт8ꙗлѫ моултѫ ши к8 алци ѡамени б8ни ꙟнкѫ лъꙟнгѫ сине ши лѣ8 дър8ить воѡ фраци рѡмѫнилорь пентр8 ачѣа р8гаци пре дѡмнезе8 . пре ꙟнтр8 мърїе л8и . де ꙟн мила л8и дѡмнезе8 Ѿ8 Шербань дїꙗк8 мещероул маре а типарелорь ши к8 марїень диꙗкъ дъꙟнд8 ꙟн мънѫ ноастрѫ чѣсте кърци четиндь ши не плък8рѫ, ши лѣмь скрись воѡ фрацилѡр рѡмъни, ши ле четици къ веци афла ꙟнтр8 але мъргѫритарю ск8мп8 ши вистїерю несфършить . к8ноаще веци фолосоул б8нѣцилорь. ши плата пъкателорь дела дѡмнезе8 ꙟнтр8 чѣсте кърци. Скрис8-сѣ8 чѣсте кърци сфнте: анїи ꙁ ч . порождества хсво:. афпв . Месца їоуле дї . ꙟ четате ꙟн ѡрѫщїе.

Din Evangheliarulŭ manuscriptŭ de la 1574, scrisŭ de unŭ Munteanŭ, Radu de la Mănicesci, Jud. Teleormana. Acuma se păstréză manuscriptulŭ la *British Mu-*

seum. Noï reproducemŭ după copiea făcută de domnulŭ Hâjdăŭ.

IV. Evangelistulŭ Ioanŭ.

197 r. ши еȣ ноу щиѧ ель (1-ea pers.)...

198 v. ноуѫть (de 2 ori).

198. v. почерпици акмȣ ши адоучеци ноунилѡр. ка гоусть ноуноул винь фоу деѫ апь...

199 r. ръвнирѣ касееи тале мънькьмь...

200 v. де пъмкнтк ʒикк воаѡ ши нȣ крѣдеци. коумк де аши ʒиче воаѡ де чери крѣдерѣци...

201 v. чине аре невастк щинере ѧсте...

204 v. прроkоул ѫтрȣ а лȣи мошїе чинсте наре...

202 v.—204 v. ѫ врѣмѣ ачѣѧ вине іс ѫ четатѣ самарїеи. кѣмк-се сухарк. апроапе де ѡрашк. че дѣде їаковк лȣ їѡсифк фїю-съȣ. ера аколо поуцоул лоу їаковк. іс оустенисе де кале. шедѣ аша ла поуцк. часоул ера ка ла шасе. вине ѡ мȣаре деѫ самарїѧ съ-шк скоацк апк. гръи еи їс. дъ-ми апк съ бѣȣ. оученичїи лȣи ера тремеши ѫ четате съ коумпере боукате. гръи лоуи мȣарѣ самарѣнина. коумк тоу жидовк ещи. дела мине чери съ бѣи моуаре самарѣнинк сънтк. ноу се апропїе жидовїи де самарѣнини. ръспȣнсе іс ʒисе еи. дѣи фи щїиндк дароул лȣ доумнеʒеȣ. ши чине ѧсте де-ци гръеще дъ-ми апк съ бѣȣ. тоу аи чѣре дела елк. ши цѣрк да апк вїе. гръи лоуи моуарѣ доамне. нече почерпѣлк аи. ши поуцоул ѧсте адънкк. де оунде амȣ аи апк вїе. аȣ доарк тоу маи бȣнк

ещи де пърінтеле ностр8 їаковь. чѣ8 дать ноаѡ поуцоул.

205 r. зисерь лоуи. ка ꙟ сѣрь ꙟтр8 аль шаптелѣ часъ лъсъ-ль ель фокоул. ꙟцелец8 пърінтеле-и къ ачела ера часоул...

205 v. чинчи придвоарь аре...

— апееи (de 2 ori.)...

— чине бъга (=se băga) ꙟтьи доупь тоурб8рѣла...

206 r. ѡмь намь кънд8 се тоурб8рь апа съ мь ароунче ꙟ фънтьнь. е кънды мергь еоу. алтоул маинте де мине а8 бъгать (=s'au)...

— ıать сънтось фоусеши...

207 v. вїецееи...

— вои тремѣсеть кътрь їѡаннь...

— вои н8 вроуть съ въ боук8раци ꙟ асоул лоуминееи...

208 r. ачел8а вои н8 крезоуть...

— ноу прїимить мине...

208 v. дѣци фи фость крезоуть лоу моуси фи врѣци дѣци крѣде ши мїе...

— соуи-се ла оуꙟ кодроу іс...

— въмь коумпьра...

209 r. доаѡ соуте де бани де пьине. ноу ва соси лѡр...

— асте оуꙟ фечорь чичѣ...

— ши ка се съ'гоурарь. гръи оученичилѡр...

209 v. іс ꙟцелег8 къ вѡр съ вїе ши съ рьпѣскь ель де съ факь ель ꙟпърать...

210 r. кьндаи фость ачичѣ...

211 r. мь ши възоуть. ши ноу крѣдеци...

212 v. еȣ сънтъ пъине віе че дєꙟ чери дещиншъ...

213 r. вѫмъ мѣрџе..

213 v. ка се доусеръ фраціи лȣи. атоунче ши ꙟсоуши доусе-се...

214 r празникоул ꙟкъ се жоумътъцъ. доусе-се іс ꙟ бесѣрекъ...

214 v. ноу се сфиа гръиндъ...

215 r. ноу вѫмъ афла...

215 v. сфаръ фоу ꙟтроу нѫродъ дѫрептъ елъ...

216 v. іс жосȣ се плекъ...

— ши іаръ жосȣ се плекъ...

—ка ꙟчетаръ ꙟтребъндъ елъ. скоулъ-се зисе...

219 r. пѫринте авѫмъ доумнезеȣ...

221 r. доушȣ-мъ де мъ спълаи...

221 v. коумъ амȣ акмȣ вѣде..

— ꙟсоуши крескȣтъ аре. ꙟсоушил ꙟтребаци. ꙟсоуши де елȣши сѫ грѫаскъ...

222 r. ѡрбъ ера (1-ma pers.) акмȣ вѫзъ...

223 r. пре оуше (de 2 ori)...

— еȣ сънтъ оуше...

— стригѫ-ле пре иоуме. ши скорнѣщіе але...

— фоуры сънтъ ши тлъхари...

Cronica luĭ Moxa (1620), *Munteniea.*

Іс. Хс. де'нчепȣтȣл лȣмїееи де'нтѫю.

Сȣфлетъ тинжюбы авȣціе сокотѣще. ши де пȣрȣрѫ о похтѣще, іарѫ тȣ сȣфлет ꙟпѫрѫтескъ, де пȣрȣрѫ ꙟсето-

шезй кв мента, ка сѣ афли ꙟвѣцѫтвра кѣрцилѡр ши дентр'ѫнсе кв двлчацѫ сѣ те адѣпи; ши ꙟтреби сѣ щїи, карїи ав домнить де'нтѣю ши пѣнѫ внде ав ажвнсь, ши квм ав ꙟпѣрѫцит, ши кѣци аи. нои вѡм лва ачесть грев, сѣ-и ши кв прѣцеть де дарврилє тале їале не рѣкореськь свдорилє ноастре; мвлци сѣв невоить де ав скрись ани ши їав кибзвить сѣ спве адевѣрь, ши внвл кв алть нв'ш-ав сѣмѫнать, їатѣ ши нои де кѫть не їасте пвтѣра спвнемь кв адевѣрь.

ꙟчепвтвл лв Двмнезев че фв фѣкѫторю десѣврѣшит лвмїеи: де'нтѣю фѣкв черю фѣрѫ стѣлє, нвмаи кв кввѫнтвл фѣче, ши-л фрѫмсецѫ двмнезев кв фрѫмсѣцѫ лви. Пѫмѫнтвл їарѫ ера неподобить, кѣ ера копьрить кв'нтвнѣрекв; дечи стрѫлвчи лвминѫ, ши фвџи ꙟтвнѣрекул, ши се арѣтѫ пѫмѫнтвл, ши трекв зва де'нтѣю.

А доа зи: лвминѫ ши а доа зи, ши фѣкв ши ал доилє черю, шї-и пвсе нвме двмнезев чела че-л фѣче. атвнче ꙟпѣрци апа, вна ѡ сви свс, алта жос, ꙟ сѣнврилє пѫмѫнтвлви. ши пвсе ꙟтре їалє черюл ка внь пѣрѣте врѣтос.

А треїа зи: стрѫлвчи ши а треїа зи атвнче токми їазерелє, ши изворѣлє, ши вѣилє, ши мвнцїи, ши пїетрилє, врѣтоапелє. кодрїи, пѫдврилє, двмбрѫвилє, помїи, ербилє, сѣмѫнѫтврилє, легвмилє, флорилє, ши тоатѫ фрѫмсѣцѫ пѫмѫнтвлви.

А патра зи: лвминѫ ши а патра зи, ꙟчепв а подоби черюл кв стѣлє ши кв лвчаферй, кв соарелє ши кв лвна,

де се ꙟтрекь 8на к8 алтꙟ ꙟтр8 лаȣда к8и лѣ8 фапть ши сꙟ к8ноаскꙟ ѡаменїи времиле анлѡр. П8се пре Кронь маи с8с, ал доиле Зевсь, ши ал треиле Арись, ал патр8л соареле де л8минѣꙁꙟ л8мїеи, ал чинчиле Афродить, ал шаселе Ермїа, ши л8на маи жос, ши ꙟблꙟ непърꙟсить, д8пꙟ ꙁиса л8и Д8мнеꙁе8, карѣ-шь ꙟ рꙟнд8л еи.

А чинча ꙁи: дечи пънꙟ а чинча ꙁи н8 ера пре пꙟмꙟнть ничи ѡ витꙟ ниче ꙟтр'апꙟ ниче ꙟ въꙁд8х а ꙁб8ра, ши ꙁисе д8мнеꙁе8 апелор, де фѣчерꙟ пещи де тот фѣл8л, сꙟ ле фїе с8флет8л ши храна дентр'апꙟ, ши дентр'апꙟ еши род8ль пасерилѡр че ꙁбоарꙟ. Iарꙟ де ꙟ пꙟмꙟнть тоате добитоачеле, ши фїериле, гадинеле ши тоате гꙟꙟнганїиле кꙟте ꙟмблꙟ пре пꙟмꙟнть.

А шасѣ ꙁи фѣче д8мнеꙁе8 раюл к8 тоате помѣтеле ши к8 фр8моасе муриꙁмꙟ, ши к8 д8лчацꙟ десфꙟтатꙟ, к8 ꙟвꙟцꙟт8ра сфинцїеи л8и; ши ꙟ мижлок8л раюл8и рꙟсꙟди д8мнеꙁе8 помь де пречеп8т че iасте бине ши рꙟ8, ши апꙟ к8рꙟтоаре ꙟ мижлок8л раюл8и де 8дꙟ помецїи, ши де аколо се ꙟпарть ꙟ патр8 де есь ꙟ л8ме, ан8ме Геѡнь, ши Нил8л, ши Ефрат8л, ши Тигр8.

Фꙟк8 д8мнеꙁе8 ѡм8л к8 мꙟна л8и, де л8т, десꙟвръшит8-л фѣче к8 с8флет вї8, шї-и дꙟр8и минте слободꙟ ши пречепꙟтоаре пре кип8л ѡбраꙁ8л8и сꙟ8, ши-л п8се сꙟ се сꙟлꙟшл8iаскꙟ ꙟ едемь, 8нде е хранꙟ де раю, ши ф8 алтꙟ л8ме, л8ме к8 ꙟцелепчюне де плинь; ши-л ꙟвꙟцꙟ к8 тот бинеле раюл8и сꙟ се ꙟд8лчаскꙟ, iарꙟ де пом8л

пречеп8т8л8и съ се ферѣскѫ, ниче к8 мѫна съ н8 се а-тингѫ.

Де ѫчеп8т8л Румлѣнилор.

Съ ѫчѣпемь а скріе де ак8м търіа ши п8тѣра Р8-мѫнилорь, де 8нде с'а8 ѫчеп8ть ши а8 цин8ть пъмѫн-т8л тоть ши църи. Дечи д8пѫ прада Троадеи, Еніа ци-нерел: л8 Пріамь краю са8 скѫпать, са8 л деслобозисе ошаніи, ель се м8тѫ к8 тоатѫ р8да л8и, к8 къци скѫ-пасе, ѫ цара Венеціеи. Дечи Енеа к8 къци нотасе к8 н8нс8л фѣчерѫ враже ши л8арѫ плѫз8ит, къ ле зисе скрипть: съ ноате де акола спре ап8сь пънѫ вор соси ла 8нь къмпь ши ле се ва 8мпла маса лорь де хранѫ, аколо съ дескалече царѫ, юрѫ 8нде ва м8ри о витѫ ф8гъндь де остенитѫ акола съ факѫ четате; ши л8арѫ ачесть плазь дечи сосирѫ ла ачель къмпь ши фѣчерѫ колиби. Аколо ера юрбѫ, де w кема сѣлинѫ, м8лтѫ; ши пръкзиндь еи, 8н8ль г8стѫ сѣлинѫ, дѣчіа ш'алт8л ши ш'алт8л, ат8нче стригарѫ: ак8м ни се ѫмпл8 плѫз8ит8л к8 мѣселе. Дечи вр8рѫ съ факѫ сфарѫ, к8 скроафѫ грасѫ, юрѫ ю се змѫчи де ѫ мъна Еніеи; ель w гони токма 4. миле пънѫ wс-тени, ши скроафа wбоси де къз8, ши нъск8рѫ wдатѫ 30 де п8рчеи. Еніа ѫцелѣсе къ се ворь м8лци пре аколо, ши а8зи глас де-и зисе съ зидѣскѫ акола четате. Дѣка ѫ-чеп8 а зиди, тъмплѫ-се де възу фокь де'нтр8 ачел локь, ши вени 8нь л8пь де ѫ пъд8ре ши п8рта гѫтежіи де

18*)

бѫга ꙟ фокъ, ꙗрѫ ȣнъ вȣлтȣръ бѫтѣ кȣ арепиле ши адȣчѧ вънтъ де-лъ ацица, ꙗрѫ ѡ вȣлпе хитлѣнѫ немери де-ши ȣда кóада ꙟ апѫ ши скȣтȣра пре фок де врѣ съ-лъ стингѫ: еи-лъ априндѣ, ꙗрѫ ꙗ стънџѧ; ꙟсъ апои вирȣирѫ еи, ꙗрѫ ꙗ фȣџи; дечи пречепȣ Єнїа, къ кȣ мȣлте сваде ши ꙟделȣꙟгѫ врѣме еи се ворь ꙟнѫлца пре алте лимби, ши ѕиди четатѧ албѫ ши лȣꙟгѫ, ш'алтѫ четате анȣме Леѡн. Ши аȣ авȣтъ свадѫ мȣлтъ кȣ домнȣл латинескъ кȣ Латин, Фавно ши Тȣрнѡсъ Савантȣл ши кȣ алци домни де ꙟпрежȣр, ши тотȣ-и бѫтѫ Єнїѧ. Апои се ꙟпѫкарѫ ши ꙟпърцирѫ лок де царѫ. Дѣка мȣри Єнїа, елъ стътȣ домнъ фїо-съȣ Асканїе, нъскȣт де ꙟ Креȣса фата лȣи Прїамъ краю; дȣпъ'нсȣл стътȣ фїю-съȣ Теверъ, ши ера мѫндрȣ ши витѣѕъ. ши мȣри некать. Дѣчїи ръмасерѫ дои фечори, Неми'горъ ши Амȣлїе; Немиторъ лȣѡ домнїѧ, Амȣлїе авȣцїе, ши се скȣлѫ Немиторъ де ȣчисе фечорїи лȣ Амȣлїе тоци, ꙗрѫ вре ѡ фатѫ елъ ѡ пȣсе попѫ, ши пȣсе лѣџе: фѣтеле че ворь фи попи съ нȣ се мърите; ꙗрѫ ꙗ се аместекасе кȣ ѡаре чине; дѣка аȣѕи Немиторъ къ е грѣ, пȣсе де ѡ пѫѕїа пънѫ къндъ нъскȣрѫ дои џѣмени; дечи пре денса ѡ̃ бѫгарѫ ꙟ темницѫ, ꙗрѫ пре коконїи и лепъдарѫ кȣ ȣнъ чинъ пре апа Тиверїеи съ пїарѫ; ꙗрѫ дȣмнеѕеȣ и крȣцѫ, къ-и гѫси ȣнъ поркарю анȣме Фестȣлъ, ши фѣче бине къ-и дȣсе акасѫ-ши, ꙗрѫ мȣꙗрѣ лȣи Лȣпа нъскȣсе ȣнъ коконъ мортъ, къ фȣ воꙗ лȣ дȣмнеѕеȣ, дѣчїа и пȣсе сȣгаши ꙟ локȣ де фечори. дѣчїа ле ѕисе нȣме: Рѡм ши Ромил. Дѣка

крескѹрѫ, лорь ле ера віаца кѹ поркаріи, де пъщѧ тѹрме ши фѹра. кѹ нещіѹтѹл стрикарѫ тѹрма лѹ Ямѹліе, че ле ера мошь: татѫ мъни-са. Дѣчі-и принсерѫ шї-и дѹсерѫ ла Ямѹліе, елѹ-и въѕѹ воиничи ши фрѹмоши. ши афлѫ къ-и съмть непоци, ши адѹнарѫ глоате де скоасерѫ пре Немиторь де ꙟ домніе ши дѣдерѫ лѹ Ямѹліе домнїѧ, ꙗрѫ Ямѹліе дѣде авѹціе мѹлтѫ непоцилорь, де ръдикарѫ ощи ши добѫндирѫ мѹлте домнїи ши цъpри· Дѹпѫ ачѣѧ ѕиди Ромил четате прѣ маре ши фрѹмоасѫ' де ла Ядамь пънѫ с'аѹ фъкѹт Рѵмѹл 4708 де аи; ши кѹ глас де бѹчинь ѹрѫ: съ аскѹлте тоатѫ лѹмѣ де четатѧ че и се пѹсе нѹмеле Рѵмь; дечи къци есь де акола еи се кїамѫ Рѹмѫни.

Letopisețul luĭ Ureche. *)

Дóмнїи цѣрѫи Мѡлдовїи ши віѧца лѡр де Григóріе Оурéки. Вѡрник маре ꙟ Молдóва.

Предословіе.

Мѹлци скрїитори с'аѹ невоит де аѹ скрис рѫндѹл ши повестѣ църѫлѡр ши аѹ лъсат иѕвод пре оурмъ, ши бѹне

*) Despre autorinlŭ acesteĭ cronicĭ voiŭ vorbi în istoriea literatureĭ. D-lŭ Hâjdău și D-lŭ Densușianu credŭ că autorinlŭ Cronicceĭ ĭe *Nestorŭ Ureche*, D-lŭ V. A. Ureche susține că feciorulŭ acestuia *Grigore Ureche*. Manuscriptulŭ după care ĭe tipărită acéstă cronică de D-lŭ Cogâlniceanu ĭe prea noŭ, așà că bucata dată aice nu póte fi luată ca probă de limbă.

ши рълє съ ръмже фичорилѡр ши непоцълѡр, съ ле хїе чѣле бѹне де ꙟвъцътѹръ, іар чѣле рѫле ка съ съ поатъ фери, ши съ съ сокотѣскъ, ши челѡр бѹне съ оурмѣꙁе. Ши алцїи пиꙁмѹинд ши ꙟсъмнѫнд, ши скрїинд, кѹм ши еѹ Григорїе Оурѣки, каре ден мила лѹи Дѹмнеꙁъѹ ши ал Домнѹлѹи меѹ ам фост Ворник Маре, кѹ мѹлтъ невоинцъ ам четит кърциле ши иꙁвоаделе, ши але ноастре, ши челѡр стрѫине, ши ам афлат кап ши ꙟчепътѹръ мошилѡр де оунде аѹ иꙁворѫт ꙟ царъ, ши с'аѹ ꙟмѹлцът, ши с'аѹ лъцит, ка съ нѹ съ ꙟнече анїи чеи трекѹци а тоате църиле; ши апои съ нѹ съ поатъ ши че с'аѹ лѹкрат, съ съ асемене хиерелѡр ши добитоачелѡр челѡр мѹте, ши фъръ минте. Ячеа оурмѫнд, ши мъкар къ съ афлъ ши де алцїи ꙟсемиате лѹкрѹриле църꙟи Мѡлдѡвїи, апѹкатѹм'ам ши еѹ а скрїере ꙟчепътѹра, ши адаосѹл, маи апои ши скъдерѣ, каре съ веде къ аѹ венит ꙟ ꙁилъле ноастре, дѹпъ кѹм аѹ фост ꙟтъюл цържи ши пъмѫнтѹлѹи нострѹ а Мѡлдѡвїи. Къ кѹм съ тъмплъ де сърг ши адаоце похоюл апїи, ши іаръ ши де сърг скаде ши съ ꙟпѹцинѣꙁъ, аша с'аѹ адаѡс ши Мѡлдѡва, каре маи апои де ла алте църи с'а дескълекат, ши с'аѹ лъцѫт де сърг ши фъръ де ꙁъбавъ. Ячеле черкѫнд ле ам ꙟдрептат кѹ невоинцъ, къ нѹ нѹмаи летописецѹл нострѹ, че ши кърци стрѫине ам черкат ка съ пѹтем афла адевърѹл, ка съ нѹ мъ афлѹ скрїитѡр де кѹвинте дешарте, че де дрѣпте; къ лѣтописецѹл нострѹ чел молдѡвинеск аша скрїе де пе скѹрт, къ ниче де вїаца Дѡмнилѡр каре аѹ фѡст тѡатъ кѫр-

ма нȣ алѣџе, не кȣм лȣкрȣриле ден лъȣнтрȣ сѫ алѣгъ, ши пе скȣрт скрїинд ши ѫсемнънд де ла ѫчепȣт пънъ ла домнїѧ лȣи Пътрȣ Вод(ъ) Рареш, ши с'аȣ стѫнс; къ де аиче ѫкоаче н'аȣ маи скрис нименѣ. Ниче есте а сѫ мираре, къ скрїитѡрїи ностри н'аȣ авȣт де оунде стрънџе кърц; къ де ла лъкȣиторїи де'нтѫю н'аȣ афлат скрисори, къ и'аȣ лъсат, кд неџе ѡамини неашъѕац, ши маи мȣлт проџи ши некъртȣрари, че ши еи аȣ скрис маи мȣлт ден басне ши ден повѣщи, че аȣ аȣѕит ȣнȣл де ла алтȣл. Ѥар скрисориле стрънилѡр скрїȣ прѣ ларг ши де аџȣнс, каре аȣ фѡст рѫвнитѡри ши херџинц нȣ нȣмаи але сале сѫ скрїе, че ши чѣле стрѫине. Ши де аколѡ лȣънд мȣлте, ши липиндȣ-ле кȣ але ноастре врѣми потривинд, ши ам скрис ачест литописец, кареле ши де нȣ сѫ ва потриви пе ла мȣлте локȣри, чел че ва хи кȣ минте, гѫндескȣ, къ нȣ ми ва винȣи; къ де мȣлте ѡри ѡмȣл ѫсȣши чѣле че вѣде кȣ ѡкїи сѫи нȣ поате сѫ ле пȣе пе рънд, ши мȣлте ѕминтѣџе. Ши аȣ спȣне маи мȣлте, аȣ маи пȣцине; дар чѣле де демȣлт ши ръсȣфлате де атѫта врѣми де ани! Че еȣ кȣм ам афлат, аша ам арътат.

Григорїе Оуреки;

Ворник маре.

(Chr. d-luĭ Gaster pag. 68.)

(Cipariu: Analecte, p. 141 urm.)

Правила . ачеста ıасте дирептъторю де лѣџе...

Типарит8-сѣ8..... ꙟ мънъстир . Говора вълѣто ѯрма, ıарꙕ дела нащерѣ л8и Хс. ахм. (1640). *)

Предословїе кътрь тоци наставничи сфинтеи бисѣречи. прѣ л8минацилор архїепископи, митрополицилорь . ши юбиторилорь де дмнеѯе8, епскпилорь, ши преѡцилор, ши т8т8рор дховничилор . карїи к8 п8тѣре преѡцѣска, де ла дмнеѯе8 сьнть сфинцици.

Генадїа . к8 мили л8й дмнеѯе8 архиепископь, ши митрополит, а тоатꙕ цара Ѧрдѣл8л8й, паче ши спсенїе, прїймици дхь сфнть . кърора веци лъс(а) пъкателе, лъса-се-вор лор, ши к8й ле веци цинѣ, цинѣ-се-ворь лѡрь.

Сокотит-ам, къ маи тоате лимбиле а8 карте пре лимба лѡр, к8 ачѣа к8џетаю ши е8 роб8л дмн8л8и мїе8 л8и їс. хс. съ скоць чѣстꙕ карте, ан8ме правилꙕ пре лимба р8мънѣскꙕ, сфинцилор воастре фраци дховнич р8мънещи, карїи сьнгеци пъстори ѡилѡр челѡр к8вънтътоаре а т8рмеи л8и хс. карѣ аре ꙟтр8 сине м8лте фѣлюри де виндекъри с8флетелѡр крещинещи челорь че сьнть рьните к8 пъкате . ꙟсꙕ маи врътос ши кале ла ꙟпъръцїѧ черюл8и. ꙟсꙕ мꙕ рогь сфинцилѡр воастре к8 маре милꙕ . ла каре мьнꙕ ва къдѣ ачѣстꙕ сфнтꙕ карте, ачела съ аибꙕ а ѡ цинѣ ꙟ маре чинсте, ши съ се ꙟвеце дентр8 а ꙟ таинꙕ к8м ва виндека с8флетеле ѡаменилѡр де пъкате . ıа-

*) Luată din Chr. d-luĭ Gaster pag. 87.

рѫ ꙟтрȣ мънѫ де мирѣн съ нȣ се дѣ, ниче ла мѫскъ-ричь. сѫ нȣ фїе токмѣлеле сфнцилѡр апсли, ши а сфн-цилѡр пѫрїнци батжокȣрите, кѫ апой мнтва та верь да самѫ фрате дꙋховниче, еȣ нȣ вою авѣ трѣбѫ. чела че цреїимѣꙋїе гъндȣриле ѡменеꙋи, даторю ѥсте ꙟтрȣ скрип-тȣрѫ ꙟвѫцат а фи, сѫ се ѡпрѣскѫ де поꙋте, смерить, ши кȣ лȣкрȣре бȣне; пре тот часȣл сѫ се роаџе лȣи дм-незеȣ, ка съ-и дѣ кȣвѫнть де ꙟцелепчюне, ка сѫ ꙟди-рептѣзе пре чеа, че скапѫ кѫтрѫ динсȣль; ѥрѫ ꙟтр'алть кипь ꙟсȣшь даторю ѥсте а пости мїеркȣрѣ ши винерѣ преспре тот анȣль, кȣм порьническ сфнтеле ши дмнезееꙋиле правиле, кȣмь де кареле ва авѣ ꙟсȣшь сѫ ѡ дѣ ши ал-тѡрѫ а фаче. ѥрѫ де ва фи ꙟсȣшь неꙋиȣторю ши не-постникь. кȣмь ва ꙟвъца пре алцїи а фаче лȣкрȣре бȣ-не? ши чине е неꙟцелепть, ва аскȣлта пре ель, де кареле ва грѫи? вѫзѫндь пре ель фѫрѫ токмалѫ ши бециві, ши ꙟвъцьндь пре алцїи сѫ нȣ се ꙟбѣте. саȣ алт вре ȣнь лȣкрȣ бȣнь а петрѣче, кареле сингȣрь нȣ аȣ фѫкȣт? ѡкїи де оуреки грѫаꙋїе скрептȣра кȣ ачѣа сокотѣꙋїе-те ѡ дꙋховниче, пентрȣ че, кѫ де ва пери нȣмаи ѡ ѡае пен-трȣ негрижа та, дентрȣ мънїле тале се ва кѫȣта. де-принде че зиче сфнть Іѡань златооусть ла дѣанїе ꙟн а треа ираво оученїе, ачаста грѫаꙋїе: де се ва делȣнга нȣ-маи оунȣль де таине некȣминекать, аȣ нȣ аȣ ѡборьть тоатѫ спсенїа са, епскопȣль саȣ попа? къ сȣфлетȣль ѥа-сте де ѡ перире. атѫта дешертъчюне аре, кѫть ниче ȣн кȣвѫнть нȣ поате пȣне ꙟнаинте; че кȣ сокотинцѫ ши кȣ

юбире де трȣдѫ слȣжирѣ ши лȣкрȣль лȣи Дмнезеȣ ꙗсте а фаче кѫ гръаще скриптȣра : проклать чела че фаче лȣкрȣл Дмнȣлȣй кȣ негрижѫ . Ꙗрѫ мареле Василїе грѫаще: сокотѣще сѫ нȣ те теме (! l. темї) де ѡмь ꙟтрȣ кѫдѣрѣ лȣи, ка сѫ нȣ даи пре фїюль лȣй Дмнезеȣ ꙟтрȣ мъиниле челѡр недостоиничь, ка сѫ нȣ те рȣшинези де чине-ва, де марїй пѫмѫнтȣлȣй, ниче де ꙟсȣшь чела че поартѫ стемѫ съ нȣ кȣминечи ; къ правилеле Дмнезеещи нȣ ласѫ пре чеи недостойничи сѫ се кȣминече, карїи се сокотескь ка пѫгѫнїи . Ꙗрѫ сѫ нȣ се ворь ꙟтоарче, амарь ачелора ши челора че кȣминека пре еи ; сокотѣще ѕиче, еȣ трѣбь н'амь . тȣ вери ведѣ ачѣстѣ, де вери пѫѕи, ꙟсѫ кȣ сокотинцѫ, ши кȣ токмалѫ ; че май наинте ꙟвѫцѫтȣриле бисѣречїй неклѫтите сѫ ле пѫѕещи, мѫнтȣи-вери ши пре чеа че те ворь аскȣлта.

Щиȣть сѫ фїе : чине ва ꙟдрѫѕни а прїйми кȣцетеле ши исповеданїиле. фѫрѫ ꙟвѫцѫтȣра епископȣлȣи ачелȣй локь, ачела педепса правилелѡр ва прїими, ка ȣнь кѫлкѫторю а Дмнезеещилѡр правиле, къ нȣ нȣмаи пре сине сѣȣ пїердȣть, че ши кѫци сѣȣ исповедит ла ель, неисповедици сънть ; ши кѫть аȣ легат ши деѕлегать, пеꙟдерептаци сѫнть, дȣпѫ а. з. правилѫ а сѫборȣлȣй де Кардагень ши дȣпѫ . мг. ачелȣаша сѫбор

Де епископи ши де преѡци ши де кълȣгѫри ши де ѡамени мирѣни ши де тоате ꙟвѫцѫтȣриле.

а Съмбъта аре дар де ѕидире, ши де рѫпаѡс се кѣмѫ, іаръ дѹминека іасте ꙟтѫю ѕи, а лѹи дѹмнеѕеѹ, аре дар де ꙟвїіаре. дирепт ачѣа ꙟвъцѫм де ачѣстѫ ѕи сѫ се ферѣскѫ ши сѫ се чинстѣскѫ. іарѫ сѫмбътѫ диꙟн ал ѡптѹл час сѫ се ѡпрѣскѫ де тоате лѹкрѹриле, де мариле ши де мичиле. ши ла бисѣрекѫ сѫ скапе тоци ѡаменїи кѹ мѹериле-ш ши кѹ фечорїи лор ши ꙟтр'ѫнсѫ кѹ фрика лѹи дѹмнеѕеѹ ши кѹ лѹаре аминте съ се привѣге рѹгъндѹ-се, токма ши пѫнѫ дѹминекѫ диминѣца. іарѫ дѣка сѫ ва лѫса сфнта леторгїе, дечїа сѫ мѣргѫ акасѫ ши сѫ се ѡдихнѣскѫ пѫнѫ лѹни диминѣца, ши іарѫ ден ал доиле час де ѕи се ꙟчѣпѫ а лѹкра.

в. Ши де чинститѹл пррокѹл прдтече ши ботеѕѫторюл Іѡанн, де нъскѹтѹл лѹи ши де тѫарѣ капѹл лѹи, каде се а ле прѫѕднѹи дела ал ноѡлѣ час ши демѫнѣца тоатѫ ѕїѡа ꙟтъюл мчник стефан, маи мареле дїакон, поменирѣ сѫ-и ѡ прѫѕднѹим, де димѫнѣца пѫнѫ сара.

и. Фъртатѹ-тѫѹ сорѹ-та сѫ нѹ ѡ а, нич фрате-тѫѹ пре сора фрътатѹ-тѫѹ сѫ нѹ се а, кѫ се грѫескь фраци сѹфлетещи, че-ш сьнт пре сфнта еуглїе ши пре чинстита крѹче. ашиждерѣ ши кѹмѫтрѹл кѹмътръ-са сѫ нѹ ѡ а, іарѫ де се ва тьмпла спре кѹмѫтрѫ-са саѹ спре фечорїи еи спѹркѫчюне, че съ дѣ дмнеѕеѹ сѫ нѹ се факѫ, іарѫ де ва фи вр'ѹн сфѣть дрѫческь ка ачеста. е ай сѫ се чѣрте ши сѫ се кѫіаскѫ нѹмай кѹ пьине ши кѹ апѫ ши дѣчїа съ нѹ се камаи ваѕѫ оунѹл кѹ алтѹль. ниче нашѹ-тѫѹ сорѹ-та саѹ фрателе, ниче наша фрате-тѫѹ, саѹ

сора сѫ се а, кѫ ꙗтѫ ꙗсте сьнце местекат, ѡ мие де талере се грѫꙗще тарꙋл пѫкателорь.

аї Ꙗл ꙁ҇доиле сьнце амѣстекать ꙗсте. де се ва афла татѫ кꙋ фата лꙋи, дирепт ачѣа ачѣсте доаѡ аместекѫчюни де сьнце съ се деспарцѫ ши. к. де аи сѫ се покъаскѫ, ши метанїй ꙟ тоате ꙁиле кьте тꙁꙁ. ал треиле сьнце аместекат. де се ва афла фрате кꙋ сорꙋ-са. еі. аи сѫ аибѫ покаанїе ши метанїи кьте т. ал патрꙋль сьнце аместекать. де се вор аместека вери примари. покаанїе. вї. ай, ши метанїи кьте. ро. ꙟ ꙁи. ꙗрѫ ал чинчиле. аи дои вери премари, саꙋ ай треи де се вор аместека. дерепть ачѣа съ фїе покаанїа, ал доиле вери. і. ай ши метанїи кьте рн. ꙟ ꙁи. ал треиле вери. и. ай. ши метанїи. р, ꙟ ꙁи. ал шаселе сьнце местекат че ам ꙁись маи наинте, фїюль чела че ва спꙋрка патꙋл тътыни-сѫꙋ, че се ꙁиче: мащехѫ-са саꙋ соакрѫ-са саꙋ мътꙋшѫ-са.

л. Деч ꙟвѫцѫм де сꙋгрꙋмат ши де мортъчюнѫ сѫ нꙋ се гꙋсте ачѣстѣ, фїе-кареле де ꙟ крещини, нич съ а сьнце де чела че кꙋрѫ жꙋнгѣтꙋлꙋй, че ѡаре карїи дентрꙋ небꙋнїа лорь факь ачѣста, къ ꙟвацѫ лѣцѣ лꙋ дмнеꙁеꙋ. къ карне ꙟтрꙋ сьнце сꙋфлеть сѫ нꙋ мънынче, деч кѫ а тот добитокꙋл сънцеле лꙋи ꙗсте сꙋфлетꙋль лꙋй.

Чине ва мьнка лꙋпь, саꙋ вꙋлпе, саꙋ кьине, саꙋ писикѫ, саꙋ аричю, саꙋ пѫлшь, саꙋ невѫстꙋикѫ, саꙋ вѣверицѫ, ши ш'алтеле алтеле кѫте сѫнть некꙋрате, шарпе, броаскѫ цестоасѫ ши ш'алтеле ка ачѣла саꙋ каль, саꙋ мѫгарю, саꙋ деꙟ чѣле сѫлбатече, саꙋ ден челе дꙋместече, кѫте-сь не-

кȣрате, че нȣ зиче лѣца лȣ дȣмнезеȣ . ıарѫ де нȣ ва фи пре воѧ лȣй, че де невое ва мѫнка. сѫ се покъıаскѫ . а. ань ши метанїи . еї.

Ши чине ва мьнка корбь, саȣ чоарѫ, човраӂкѫ саȣ кȣкь, саȣ корȣю, саȣ вѫлтȣрь, саȣ привегитоаре . оунїи ка ачеѧ . а. ань сѫ айбѫ покаанїа ши метанїи . р. де зиѡа.

ле. Попа че нȣ-ш ва мътȣра сфнта бисѣрекѫ ши сѫ ѡ кȣрѫцѣскѫ, ши нȣ ѡ ва ӂфрьмсеца, ши нȣ ва сокоти ӂ тоате сьмбете, оунїи ка ачеѧ съ се ласе де преѡцїе . попа че ва бѣ ла крьчимѫ, саȣ ва жȣка, саȣ кѫнта миренѣщıе сѫ се гонѣскѫ ден попїе.

лз. Преѡтȣль сѫ нȣ мѫньнче корастрѫ дела вака лȣй, пѫнѫ . а. сѫптпмьнѫ . ашиждерѣ ши тоци крещинїи.

Де ва ӂтра кьине ӂ бисѣрикѫ, саȣ поркь сѫ нȣ се факѫ летȣргїе пънѫ . а. сѫптѫмьнѫ.

ма. Сѫ нешине ва пȣрта пїѧле де кал саȣ де магарю, сѫ нȣ ӂтре ӂ бисѣрикѫ : че сѫ стѣ афарѫ кȣ мȣериле.

(Cipariu : Analecte, p. 159 urm.)

Ӂвѫцътȣри престе тоате зилеле..... в. дѫлгомпо́ли, влѣт ахмв. (1642).

Din prefaţă: Тȣтȣрорѫ благочстивилорѫ крещини, паче ши блсвенїе дела доѡнȣлѫ дмнезеȣ атотцїйторюл похтескѫ ши прїескѫ . фолосьл ачестор мичи ӂвѫцѫтȣри, адевѫратѫ пȣцине сьнтѫ, ıарѫ аша ıале сьнт бȣне... ıарѫ ӂвѫцѫтȣ-

риле ачѣстѣ ıале сѫ афлѫ скрисе пре лимбѫ гречаскѫ, карееле н8 ле пот ѫцелѣџе тоци ѡаменїй цѫрьй ноастре ай времїи де акѫм. ıарѫ ной їермонах мелхиседек, їг8мен сфнтеи мѫнѫстири, оунде ıасте храм8лѫ оуспенїей прѣчистїи бци, похтит-амѫ ши ам невоит де лѣм скос пре лимбѫ р8мьнѣскѫ, ка сѫ фїе де трѣбѫ ши де фолос; н8 н8май челорѫ че џїѹ, че ши челора процїїй че н8 џиѹ кареле сьнт. ꙁ. ѫвѫцѫт8ри с8флетеџи, токма ка ши чѣле ꙁ. дар8ре, де фолосинца с8флетѣскѫ; кареле е8 вѫꙁѫнд8-ле аша, н8 ам вр8т сѫ ле лас акоперите, ка сѫ н8 мѫ арѫт адинсѫ минеш ıобиторıю, к8м н8 ıобескѫ сѫ се ѫфолосаскѫ (!) ши алцїи ши ле цїѹ н8май пентр8 мине, че ам вр8т сѫ ле типѫрескѫ к8 келт8ıала сфнтей мѫнѫстири; ши ле ам скос афарѫ ла л8минѫ, ка сѫ ле ѫцелѣгѫ ши мичи ши мари, кѫци-ш ıобескѫ б8нѫтатѣ с8флет8л8й лорѫ. че ачастѫ микѫ карте де ѫвѫцѫт8рѫ аре п8цинѫ ѫвѫцѫт8рѫ ши б8нѫ, к8м ам ꙁис ши маи с8с..... похтиторıюл де бине, воаѡ т8т8рорѫ крещинилорь, смерит8а мелхиседек їермонах їг8менѫ а сфнтей лаврѣ дѫлъгополскыа. Тупѫрит8-с'а8 ѫ тупарнѣ чѣ дентѫй влѣт де ла нащерѣ л8й їс. хс. ахмв. мсца сеп. ꙁї. днѫ.

Ал трелѣ к8вьнтѫ ши ѫвѫцѫт8рѫ. пентр8 ıобирѣ де арџинтѫ.

Воıю сѫ вѫ повестеск ши пентр8 чеа че лї-е драг арџинт8л; ѡри карїи а8 авѣре ши ѡ цин, ши нич еи сѫ б8-

к8ржѫ де динса ниче алцїи, че вою съ вѫ сп8ю, карїи ши ꙟ че кип сьнтъ юбиторїи де арцинтъ; н8 н8маи чеѧ че а8 ав8цїе м8лтѫ ши н8 вор съ мил8ꙗскѫ сърачїи, че ꙟнкѫ ши чеѧ че а8 п8цинѫ, ши ѡ аск8нд, ши н8 вор съ мил8ꙗскѫ ниче ѡ датѫ пре нимине; че бродеск сѫ факѫ ши май м8лтѫ ав8цїе, ка сѫ се ꙟбогьцѣѕе. ши аша невоинд8-се лѡр ꙟтр'ачѣѧ ле вине моартѣ, шї-и ѧ к8 тот8л8ш тотъ; ши аша мѫргѫ ꙟ м8нка чѣ де вечїе, коум а8 л8атъ ши пре їоуда, пентр8 юбирѣ л8и де арцинтъ; кѫче вр8сѣсе съ вѫнѕѫ пре домн8л ностр8 їс. хс. ши вине съ щици, кѫ ѡри кареле ꙗсте юбиторю де арцинт8, ачела ва сѫ се ж8дече денпреоуна к8 їоуда. ши ꙗкъ-тѫ кѫ веѕ м8лци богаци карїи да8 сѫрачилор бани ꙟ добѫндѫ, ши кьнд ле ад8к сѫрачїи бани, ей й н8мѫрѫ де доаѡ ши де треи ѡри, ка сѫ н8 съ ꙟшале; ши к8м ле ад8к банїи ши п8нциле, ей ш8песк дъ ле н8мѫрѫ еи синг8ри, ши и траг де грабь де граб, ка нище л8пи ѕвъпѫц ши сѫлбатичи, кьнд рѫпеск нискаре стрѫвь. дарѫ кѫче фак аша? ка сѫ поатѫ сѫ-й ꙟшале, ши сѫ ꙟпресоаре ѡстенѣла сѫрачилѡр; ꙗрѫ кьнд сѫ ꙟтьмплѫ, дѫ ле да8 сѫ ѧ чева, са8 оунт са8 грѫ8; ꙗрѫ апои сѫ ꙟтѫмплѫ сѫрачилѡр ꙟтр'ачел анъ де н8 фак ши н'а8 сѫ ле дѣ че ле сьнтъ датори. ꙗ аск8лтаци де ведеци че фак: сокотескь юбиторїи де арцинтъ, кьт грѫ8 лѣ8 фъкътъ съ ѧ, са8 вин са8 оунт, са8 чарѫ; дече, коум сѫ винде ꙟтр'ачел ан, еи фак сокотѣлѫ даторничилѡр, ши ѕик к8 к8вьнт8л: акоум тѣм ꙟпр8м8тат, ши ц'ам дат

оун бан, ши ци с'аꙋ къѕоут съ'м даи . є. вѣдре де вин . ꙗрѫ акꙋм тꙋ н'ай фъкꙋт ꙟ честъ анъ, съ ми-ле плътещє ; че акоум винꙋл съ винде ѡкаѡа . є. бани, і. че фаче вадра . м. де бани ; че ци-се каде съ'м даи де . є. ѡри м. че фак . с. де бани, каре фаче . д. дꙋкаци, дꙋкатꙋлъ ꙗсте кьте . є. костанде ; ши ꙗръш акоум ачещи. д. дꙋкаци нꙋ-и аи съ мї-и даи, лас къ те вою май лъса, ши сь'м даи ла анꙋл к. де вѣдре, вадра кьте . і. бани . ши ꙗ каꙋтѫ, кꙋ оунь галбень че дъ съракꙋлꙋи елꙋ-и ѧ . к. де вѣдре де винь, кареле плътескь . єі. галбени . скимбаре ка ачаста фак юбиторїи де арџинт ши немилостивїи, ши нꙋ вор съ-и ащѣпте мꙋлтъ . ка ши хс. ла чела че повестѣще ла еуглїе ꙟ лок де пилдѫ ѕикьндъ : оун ѡмъ ера даторю алтꙋа ѡ л. де таланци . ши л апꙋкъ съ ии плътѣскѫ, ꙗрѫ елꙋ-и ѕисе, къ н'ам че ци-се факѫ милѫ де мине ши мѫ ꙗртѫ . атꙋнче ачела и се фъкꙋ милѫ де дїнсоул ши-и ертѫ чѣ мїе де таланци . ꙗрѫ ел коум еши афарѫ ши съ иѕбъви де даторїа чеии мїи де таланци, афлъш оун даторникꙋ ал лꙋи че-и ера даторю ѡ сꙋтѫ де галбени, ши нꙋмаи кьтоу-л апꙋкъ, ши ѕисе : дъ-м чѣ сꙋтѫ де галбени че'м ещи даторю : ꙗрѫ елꙋ-и ѕисе : фрате, нꙋ-и ам, че ци-се факѫ милѫ де мине, де мѫ маи ащѣптѫ . ꙗрѫ ел нꙋ врꙋ че-л бъгѫ ꙟ темницѫ. атꙋнче коум аꙋѕисе чела че-и ертасе чѣ мїе де таланци, коум нꙋ врꙋ съ-и се факѫ милѫ съ-л маи ащѣпте пентрꙋ чѣ сꙋтѫ де галбени, ел принсе де-л бъгѫ пре динсꙋл ꙟ темницѫ, аколо съ моарѫ . дарѫ кареле ꙗсте ачела ?

хс! дарꙟ чела к8 міа де таланци? пъкътос8л! де-и ертꙟ чѣле міе де пъкате че авѣ, ꙗръ ел ноу врѹ сѫ ꙗрте н8маи ѹн пъкат, кареле-и стрикасе фрателе сѫ8 крещин8л, са8 сѫ-и ꙗрте а. бан че-и ера даторю. дече ши пре нещіе немлостиви ка ачел, дмнеѕе8-и багꙟ токма ꙟ м8нка чѣ де вечіе, де-ш пїерд ши ав8цїаш ши с8флетеле, ши ноу-ш пот ад8че аминте, ѡкааничїи де ей. кꙟ къте сѫнтѫ але л8мїи, тоате сѫнтѫ п8треде ши трекътоаре ка ѡ нимикѫ, ши оѹмеле рѫмѫнѫ аичѣ мъкарꙟ д'арꙟ врѣ, мъкарꙟ сѫ н8 арꙟ врѣ; коумѫ грѫеще ши стѫн іѡаннъ златоѹстъ: ѡме, ѕиче, че те тр8феции, къче аи авѣре м8лтꙟ ши а8рѫ ши сл8ци ши алте м8лте? де тоате ачѣстѣ сѫ щіи, кѫ н8 сѫнтѫ але тале. къче кѫнд8-ци ꙗсе с8флет8л, т8 н8 ле ещи стъпѫнѫ оѹнтр'8н час. че дѣй врѣ де н8 аи врѣ, тоате кѫте аи ле лаши ла чел че рѫмѫнѫ аичѣ, ꙗрꙟ н8маи пънꙟ тръещи ле аи; кѫче кꙟ невоещи де ѡбидещи пре чеи сѫрачи. ши къче кꙟ ещи юбиторю де арџинтѫ ши немлстивѫ. ꙟпр8м8тѣѕꙟ ѡкаанниче ши юбитоаре де арџинтѫ, чꙟл8а че-ц дъ; дѫ сѫрачилѡр ши фѫ прїатенѣ пре домн8л, кꙟ астъѕи ещи, ꙗꙟ мꙟине н8 ещи, ши астѫѕи ещи богат, ꙗрꙟ мѫине ещи сѫрак; пентр8 ачѣа, ад8-ци аминте де моарте, кѫче кꙟ мѫйне вор сѫ-ци трагꙟ ꙟџерїи с8флет8л дела тине, дрептѣ че н8 те гѫтещи де моарте, грѫеще л8ка. че пентр8 ачѣа фрацилор, рѡг пре д8мнїа-вѡастрꙟ кѫ-ци сѫнтеци юбитори де арџинтѫ, рого-вꙟ пентр8 драгостѣ л8и дмнеѕе8, сѫ ѡ лѫсаци, ши сѫ фици дѫр8итори ши

милѹиторі кътрѫ сѫрачи, ꙗрѫ нѹ фѫрѫ милѫ ши немлостиви. кѫ де веци фи аша, вине сѫ ціици, кѫ аша сѫ фаче ши дмнезеѹ спре вои. че вѫ адѹчеці аминте де моарте, кѫче кѫ сьнтеци ка флоарѣ кьмпѹлѹи ши ка ꙗрба ѡ оусѹкѫ соареле ши піаре; ꙟтр'ачела кип сьнтемъ нои тоци аичѣ, ши немикѫ нѹ лѹѡм де ꙟ чѣстѣ че авем нои аичѣ ꙟ чѣстѫ лѹме. нѹмаи де вѡм да млстеніе сърачилор, саѹ кѹвѫнт боун сѫ ле грѫим, саѹ де не вѡм цин'ѣ кѹ кѹвѫнтѹл, саѹ кѹ лѹкрѹл де вѡм ажѹта кѹи-ва, нѹмаи де ачѣстѣ де вѡм моціени аколо; ꙗрѫ ден кьте авем аичѣ, тоате вом сѫ ле лѫсьм; ши нѹмаи голи вѡм сѫ мѣрџем ка ши коум нѣм нѫскоут. дрепт ачѣа фрацилор, рѡг пре дѹмніа-воастрѫ, сѫ дѫм ден кареле авем, кареле сѫ а, ши сѫ пріимаскѫ пре сѫракѹл ꙟ каса лѹй, ка сѫ добъндим ши нои ꙟпѫрѫціа чѣ де вечіе, кѹ бѹнѫ дарѣ домнѹлѹи нострѹ іс. хс., кѫ ачелѹа-и ꙗсте мѫріа ꙟ вечіа вѣчилѡр, несфѫршит. аминь.

Єѵгліе ꙟвѫцѫтоаре..... типъритѫ ꙟтрѹ дѹмнезеаска лавра гѡвора.

карѣ ꙗсте храмѹлѫ оуспеніе бце.

ѡт създаніа мира ѕрна. ѡт вѫплѫціеніа гнѧ ахмв. (1642) мсца. септеврію дни ки.

Кѫтрѫ четитори. предословіе четиторіо лѹи,

Ꙗдекѫ тот ѡмѹл ꙟцелепть, даторію ꙗсте кѹ бѹн кѹџет, ши кѹ семѹире віе, фіете-каре лѹкрѹ де фолос, ѡ ю-

бици четиторі! а сокоти, ши че фолос траџе к8 елъ, ши пънѫ ла каре марџине мъс8рѫ; дарѫ кър8а алт8а маи врьтос декьт воаѡ, юбиц де хс. крещинїи, ꙟтью спре къ8тарѣ кърцїеи ачещїѧ, ꙟтью а к8ноаще пре адеверицїи л8кръторїи аи вїеи л8и хс; ꙟтр8 карїи ши е8 маи тикълос8л ши грешит8л венит-ам ла оунспръзѣчелѣ час ла л8кр8л дѡмн8л8и; ꙟтокма к8 ачеѧ че а8 п8ртат зъд8х8л зилеи, п8ртьндъ грижє пентр8 избъвирѣ с8флетелор ѡменещи, к8 л8аре де м8лте боале ши оустенѣле, ши с8дори ши ас8прѣле, дела дїавол8л ꙟ м8лте кип8ре, к8 скрьбе, ши ꙟ легът8рѫ апроапе, ши де моарте, атьта кьт Дмзе8 щїе ꙟс8ш, кареле испитѣще тайнеле инимїеи; ши немикѫ, н8маи мила р8деи мѣле крещинїлор м'а8 ꙟдемнатъ спре ачаста, кѫ възѣю ꙟ нѣм8л нострѫ м8лци, оунїи ка ачеѧ ѡамении де амьндоаѡ чѣтеле прощи, ши с8флетещи карїи пентр8 нещїинца се депъртарѫ к8 ꙟвъцът8ри стрїине, ши к8 проастѫ ши ск8ртѫ минтѣ лѡр ръзл8шинд8 се дин кредница адевъратѫ, противникѫ бесѣречїи л8й Дмнезе8, к8 еретичїи ꙟпре8нънд8-се ши ка м8ска ла д8лчаца мїерїеи, аша ши еи ꙟшелъто́ри де спасенїѧ, про́щилор, ши ꙟтр8 амъръчюнѣ венин8л8и чел п8ртъто́рю де моарте, некьндъ ши оучигьндъ с8флетеле лѡр ши але ѡаменилор.

Дерепт ачаста е8 к8 ръвне похтїю пентр8 фрацїи мїеи, ши к8џетаи съ скоц ачастѫ сфнтѫ карте че се кїамѫ еѵглїе ꙟвѫцътоаре тълк8итѫ, съ фїе проповѣданїе крещинътъцїеи ноастре, а сфнтеи весѣречї апостолѣскѫ а ръ-

19*).

съритѹлѹи, де ѡ ам применит де ꙟ лимба рѹсаскъ пре лимба рѹмънѣскъ, ши ка оун извор аскѹнсь ꙟ пъмънтѹл нимїи ноастре, чел сечетос ши оускат де ꙟвъцътѹръ, кѹ ажѹторюл лѹй дмнезеѹ ши ꙟдемнарea дхѹлѹй ачелѹа, скѹрмат-ам кѹ тъмпъ минтѣ ма ши ам скѡс ачест извѡр де апъ дѹлче ши пѹрѹрѣ кѹрътóрю. адъпътоаре де съфлете ѡменеши. Ши нѹ ꙟдрѫзнїю ꙟсѹми аша престъ, ла ачест' лѹкрѹ кѹ трѹдъ маи мѹлтъ де пѹтѣрѣ ма. Чи ꙟтъю кѹвънтѹл домнѹлѹи мїеѹ іс. хс. мъ ꙟдемнъ, ши талантѹл кареле'м фѹ дат мїе недестоикѹл нѹ л ꙟгрѹпаю ꙟ пъмънтѹл чел ꙟтѹнекат ал нешїинцеи, фъръ добъндъ ши фъръ фолѡс вечїнилор мїеи, ши маи вьртос съ апринсе ꙟтрѹ мине фокѹл юбирей. Ши дѹпъ ачаста кѹ порѹнка ши кѹ воа лѹминатѹлѹи домнъ Мѫ. бс во. ши кѹ блсвенїа прѣ сфнцитѹлѹй митрополит Кѵр Ѳеѡфил, ꙟпреѹнъ кѹ сфнцїцїи ши юбитóрїи де хс. архїепскпъ Кѵр Їгнатїе ръмническїи кѵр Стефан бѹзевски, ши кѹ сфатѹлъ чинстицилоръ боари аи църъеи рѹмънеш, деитрѹ карїи маи вьртос пѹртътóрю де гриже: Оурина Настѹрел предослов. Лѣтъ зрмз...

Еръ еѹ мѹлцемескъ домнѹлѹи мїеѹ іс. хс. челѹи че мъ ꙟтъри ꙟтрѹ ръбдаре, ши-ми ꙟдѹлчи ꙟтрѹ сѹфлетѹл мїеѹ ачест лѹкрѹ, ши ꙟсѹми мѹлте оустенѣле адаѡш, ши изводиндь ши типъринд ꙟтрѹ дѹмнезеаска лавръ сълашѹл прѣчестеи, говóра, ши кѹ ажѹторюл лѹи дмнезеѹ... дѹпъ ачѣа ши еѹ: Преда, второ картъ. мъ оустенїи кът пѹтѹи кѹ минтѣ ма, а ажѹнџе зѹѡа ши ноаптѣ, де ти-

пѫрии ачѣсте свнте кѫрци мѫ рог че вою фи грешитъ, сѫ нѹ мѫ блѫстемаци.

Карте ромънѣскѫ де ѫвѫцѫтѹрѫ... де варлаам митрополитѹл...

ѫ типарюл домнеск ѫ ѩши. ѫ мѫнѫстирѣ а треи стители де ла хс. ахмг. (1643)

Duminéca lăsatuluĭ de carne.

Дѹменека лѫсатѹлѹи кѫрнеи. евангеліа ди ѫ маѳеи ѫтр'о соутѫ ши ѡѣсе капете.

(Mateiŭ cap. XXV. v. 31—46.)

31. Зисе домноуль, кѫндь ва вени фіюль ѡменескь ѫтрѹ слава са. ши тоци свенціи ѫнцери коу нѹсь. атоунче ва шедѣ пре скаѹнѹль мѫриеи сале 32. ши ва адѹна ѫнаинтѣ лоуи. тоте лимбиле. ші-и ва ѫпѫрци при ѫши оунѹл дѣлалт. ка ѹнь пѫсторю че-ш ѫпарте ѡиле дин капре 33. ши ва пѹне ѡиле дѣ дирѣпта са. ѩрѫ капреле дѣ стѫнга 34. атоунче ва зиче ѫпѫратѹл челѡр дѣ дирапта: веници блсвиціи пѫринтелѹи міеѹ. де ѡчинаци ѫпѫрѫціа че-и гѫтатѫ вѡаѫ. ди ѫчепоутѹл' а лоумїеи. 35. к'ам' фость флѫмѫндь, ши міаци дать а мѫнка. ѫсетат' ам фость, ши м'аци адѫпать. немѣрникь ам' фость, ши м'аци доусь ѫ кась. 36. голь ши м'аци ѫбрѫкать. болнавь ши м'аци сокотить. ѫ темницѫ ам' фость, ш'ац' венит ла мене 37. атоунче вѡр

ржсп8нде л8и дирépцїи, де вор гржи : доамне ! кжндь тѣмь вжзоуть флжмжндь, ши тѣм' хрѫнить . са8 ѫсетат' ши тѣмь аджпать ? 38. кжндь тѣмь вжзоут' немѣрник, ши тѣмь доусь ѫ касж . са8 голь ши тѣмь ѫбржкать ? 39. кжнд тѣм' вжзоуть болнавь саоу ѫ тéмницж ш'амь венит' ла тине ? 40. ши ва ржсп8нде ѫпжратоуль де ва зиче лѡр : адевжрь гржескь воаж . пентр8 кжче аци фжкоуть оун8и фрате ал' мїе8 дѣчéщи маи мичи . мїе аци фжкоуть . 41. ат8нче ва зиче ши челóра че вор хи дѣ стжнга л8и : доучеци-вж дела мене блжстжмацилор ѫ фó-к8л' де вѣчи . оунде-и гжтат' дїаволꙋл8и, ши слоуџилѡр лоуи. 42. к'ам' фость флжмжндь, ши ноу мїаци дать сж мжнжѫкь . ѫсетат ам' фóсть, ши ноу м'аци аджпат. 43. немѣрникь ам фóстж, ши ноу м'аци доус ѫ каса воá-стрж . голь ши ноу м'аци ѫбржкать . бóлнавь ши ѫ тем-ницж, ши ноу м'аци сокотит . 44. ат8нче ворь ржспоунде ш'ачеа де ворж гржи: доамне ! кжндь тѣм' вжз8ть флж-мжндь, са8 ѫсетат . са8 немѣрникь, са8 гóль, са8 бол-нав', са8 ѫ тéмницж, са8 н'амь сл8жит цїе ? 45. атоунче ле ва ржспоунде лѡрь, де ва гржи : адевжр гржéск' воаж. пентр8 кжчи н'аци фжк8ть оун8ꙗ дѣчещи маи мичи, ниче мїе н'аци фжкоуть . 46. ши сж вор д8че ачéщѣ ѫ моун-ка де вѣчи . ꙗрж дирéпцїи ѫ вїаца де вѣчи.

Ѫцелéс8ль евглїéи ачещїꙗ . ачéста ꙗсте : ѫнтжю аратж таина крединцеи нóастре, карѣ и маи маре ши маи де-наинте . венирѣ ла џоудéць, а дóмн8лоуи нóстроу л8и їс. хс. ка сж-л' фóарте коу дѣдинсь ащептжмь, ши фóарте

сѫ не тѣмемь ши сѫ не грижимь . кѫ фѫрѫ-де-грéш ва вени . кѫндь коу атитѣ соуте де ани маи денаинте аȣ прорчит' прóрчїи де венирѣ лȣи . каре лȣкрȣ деплинь с'аȣ изѣѫндит' коувѫнтоуль лѡрь . к'аȣ венить пре лоуме ꙟ трȣпь де ѡмь . ꙗрѫ а дóа оарѫ фѫрѫ-де-грéш' ва вени сѫ не џȣдече пре нóи, коу пȣтѣре ши кȣ славѫ маре . кȣмь ши іѡань кръститель, адеверѣщıе . де-ль грѫлщıе ; ка оунь мїéль де џоунгѣть, пентрȣ пѫкателе нóастре . ши ка оунь лéȣ, де чертаре, пентрȣ немȣлцѫмирѣ нóастрѫ . шї и скрїе џоудéцȣль мѫрїеи сале . ка ѡ лопатѫ де вѫнтоурать че алѣџе грѫоуль деꙟ плѣве . ши ка ѡ сѫкȣре че тае рѫдѫчина лемнȣлоуи . ши ка оун фóкь че арде лѣмнеле чѣле сéчи фѫрѫ де рóадѫ . коумь ши сѫнгоурь с'аȣ споусь : кѫ ворь ведѣ фїюль ѡменéскь вїинд' ла џȣдéць пре ноуꙁрїи чéрюлȣи . ши ꙟнџерїи ла сȣирѣ свенцїеи сале ꙟ чéрю ꙟкѫ аȣ споусь : кѫ кȣмоу-л' вѫд пре мѫрїа са доукѫндȣ-се ꙟ чéрю, аша ꙗрѫ ва вени . ши ачаста ѡ мѫртоурисимь таре ꙟ крединца ноастрѫ, оунде четимь вѣроуа.

Карте ромѫнѣскѫ де ꙟвѫцѫтȣрѫ..... с'аȣ типѫрить ꙟ мѫнѫстирѣ Ятрéи Стиле ꙟ Ꙗши дела Хс. ахмз. (1646)
Predoslovie. (II-a—III-a.)

Тóць чéа че сѫм'ть крещини православ'ничи чине ва чети ка сѫ ꙟцелѣгѫ.

Кȣмь из'ворѣскь ши есь тóате апеле ден маре . ши ꙟпѫрциньдȣ-сѫ сѫ рѫш'кирѫ преинь тóате винеле пѫмѫн-

тулуи, де адапѫ тоть пъмѫнтуль. аша ꙟтр'ачеста кипь ши свинтеле скриптури изворѣскь ши есь дентру ꙟцилепчуна ꙟмнюжиреи, ши ал'те тóате ꙟвъцѫтуриле чѣле бune. дрепт ачѣа ꙗрѫшь кумь ведемь пре тоць ꙟцелепцїи, ши путѣрничїи лумїи, ку маре ѡсрꙿдїе ши невоинцѫ, ши ку мул'тѫ кел'туꙗлѫ чаркѫ ши сапѫ пъмѫнтуль. ши мещершугуескь де гъсꙿск' де ачѣае вине де извор де апꙿ, ши дака ле гъсꙿскь, букуръиду-сѫ, фóарте искусить ку маре мещершугь, силéскь де скоть ачель из'вóрь пънѫ ꙟ фаца пъмѫнтулуи, пентру бинеле ши ръпаѡсуль а мул'ць, че лꙿкуескь пре ачел' лóкь. аша ꙗсте ши из'ворул свинтелорь скриптури. мул'ць ꙟцелепць ши путѣрничи ꙟпъраць, ку мул'тѫ ругѫ ши невоинцѫ ши ку маре ѡсрꙿдїе с'ау кумьпътать дѣу черкать, пънѫ с'ау сподобить дѣу гъсить из'ворул вїецїи чель нескꙿѕуть, че сꙿ ѕиче свꙿнта скриптурѫ. ши ку мул'тѫ драгосте ши букурїе, лумїи л'ау арꙿтать, пентру бинеле ши фолосул' а мул'ць. дуп'ача пре урма лорь, ку бунѫ ꙟвъцѫтурѫ ка ѡ мошїе тутурорь ꙟпреунѫ л'ау лꙿсать. ши маи вꙿртось челорь липсиць ши ꙟсꙿтаць де ꙟвꙿцѫтурѫ. пентру кꙿ кумь ну пóате ниме а лꙿкуи ꙟ частѫ луме фꙿрѫ де апѫ, аша ну пóате фи ниче фъръ ꙟвꙿцѫтурѫ. кум ѕиче Ісаиа пр(о)рокул': ꙁавистїа купринде пре ѡменїи чеи неꙟвꙿцаць. дрепт'ачѣа ши ал' ностру прѣлуминать ꙟтру крещинътате ши дирепть ꙟтру крединцѫ Иѡан Василїе Воевода Дóм'нул ши бируитóрюл цꙿрꙿи Молдóвеи, урмꙿнд' урма челор буни ши ꙟцелепць Домни,

сокотиндъ неп8тинца ши слъбич8на ачест8и локъ, ши ꙟпъцинара изъ'воаржлор свинтелор скрипт8ри ши ал'тор ꙟвъцѫт8ри, ши к8носкѫндъ невоѧ че ва вени ши скѫдѣра ас8пра ѡаменилоръ че вор фи лък8иторі ꙟ цара Мол'довеи. фіиндъ фъръ ꙟвъцът8ръ, вор фи де п8р8ра ꙟсътацъ ши липсиц', ка ши к8мъ аре фи ꙟтр'8н локъ сечетось фъръ де апъ. ши маи връ тось възъндъ недрептъциле ши ас8прѣлеле мишеилоръ, кареле факъ чеи неꙟвъцаци ши неꙟцелегътори дирегъторіи, ши џ8дѣцеле де пре ла тоате скаѫнеле Мол'довеи. дрепт'ачѣа к8 м8л'тъ ѡсрѫдіе с'а8 невоит Мъріѧ са, де8 черкатъ пре м8лте църъ, пънъ л'а8 ꙟдирептат дмнезъ8 де8 гъситъ ѡамени ка ачеа. даскали ши философи де8 скось ден кърци єлинещи ши лътинещи, тоате ток'мѣлеле чѣле б8не, ши џ8дѣцеле челор б8не крещини ши свинци ꙟпъраци'. кариле ка ѡ л8минъ л8минѣзъ ши аратъ тот л8кр8л челор ꙟт8некаци ши проци ши неꙟвъцаци', ка съ к8носкъ стръмбътата т8т8роръ, ши съ џ8деще пре дирептате кареле съ кѣмъ акм8 Правилеле ꙟпъръте́щи. ачѣста ꙟцелеп'8ни, ши ачѣста ꙟвъцѫт8ри нѣ8 датъ ши нѣ8 лъсат ноѡ т8т8рор род8л8и Ромънѣскъ, ка съ не фіе ноѡ деп8р8ра извор де віѧцъ, ꙟ вачъ нескъз8тъ ши несвръшитъ.

Д8пъ токмала ши невоинца Мъріи сале Домн8л8и дат8с'а8 ꙟвъцѫт8ръ ши міе, 8н8и маи микъ, ши ниче де ѡ трѣбъ а Мъріи сале робъ. Єв'стратіе бив влогофетъ, де ам' скос ачасте Правиле ши лѣм' тълмѫчитъ (І.-жчи-)

дин скрисоаре гречаскѫ пре лимбѫ Ромѫнѣскѫ ка сѫ поатѫ ꙟцелѣџе тоць.

Ноѹль тестаментъ....

Тѵпѫритѹ-с'аѹ ꙟ Ардѣль ꙟ четатѣ Белградѹлѹи. аніи дела ꙟтрѹпарѣ домнѹлѹи ши мѫнтѹиторюлѹй ностру іс. хс. ахми (1648) лѹна лѹи Генѹаріѹ к.

Predoslovie.

Предословіе кѫтрѫ мѫріа са краюл Ардѣлѹлѹй. Чинститѹлѹи ши лѹминатѹлѹи ши ꙟфрѫмсѫцатѹлѹи кѹ деетоиничіе ши кѹ крещинѫтате, милостивѹлѹи Гешргіе Ракоци, чел май маре, дин мила лѹи дѹмнезѫѹ Краюлѹи Ардѣлѹлѹи... ипроч... вѫзѫндь ши ꙟцелегѫндь мѫріа та, кѫ нои рѹмѫніи, каріи сѫнтем ꙟ цара мѫріеи тале, нѹ авемь нечи Тестаментѹль чель ноѹ, нечи чел векю деплинь ꙟтрѹ лимба ноастрѫ, мѫріа та тѣй мастивить. ка оунь краю мастивь, ши мі-ай порѹнчить сѫ каѹть, ꙟ попіи міей преѹци кѫртѹлари ши оамени ꙟцелепци, каріи сѫ щіе изводи Тестаментѹль чел ноѹ, а домнѹлѹй ностру а лѹи Іс. хс. дин лимбѫ гречаскѫ, ши словенѣскѫ, ши лѫтинѣскѫ. карѣ вѫзѫндь порѹнка мѫріеи тале ам ши фѫкѹт, ши мѫріа та ꙟкѫ тѣй мастивить, де нѣй адѹсь мещери стреини де нѣѹ фѫкѹт тѵпографіе. ши лѣй дать платѫ дин вистіарюль мѫріей тале. ши ентрѹ кѫ ачесть лѹкрѹ бѹнь ши сфнть асте ꙟчепѹть дин сфатѹль ши дин демнѫтѹра ши кѹ келчѹгѹль мѫріей тале, пентр'

ачѣа сѫ кѹвине сѫ асѫ сѹпть нѹмеле ши сѹптѹ сокотинца ши сѹпт дестойничїа мѫрїей тале, пентрѹ кареле сѫ айбѫ нѹмеле мѫрїей тале поманѫ неѹитатѫ ꙟ вѣчи... слѹгѫ май микѫ ши плекатѫ а мърїи тале. Симѡн Стефань, архїепскпь ши митрополить скаѹнѹлѹй Белградѹлѹй, ши Ꙗвадѹлѹй ши Ꙗмарамѹрѫшѹлѹй ши а тоатѫ цара Ꙗрдѣлѹлѹй.

Ѱалтирѫ. че сѫ зиче кънтарѣ, а феричитѹлѹй пророк ши ꙟпѫрат двдь.... ꙟ четата Белградѹлѹи. влѣто зрнѳ. а жт рждства хсва ахна (1651) декем: ке дне.

Predoslovie.

Предослóвїе ла ѱалтире ши кѫтрѫ чититорю.

Деспре лаѹда ши де фолосѹл ѱалтирїй. маинте де че ам ꙟчапе, а изводи ѱал'тира, дéн лимбѫ жѵдѡваскѫ, пре лимбѫ рѹмѫнѣскѫ, сѫ нѹ ва фи де фолóсь, ꙟкѫ ꙟ деширт' нѹ ва фи крещинилорь, ѡ (юбите четитóрю) сѫ арѫтѫм ꙟтѫю чѣсте, д, лѹкрѹри:

Ꙟтѫю арѫтѫмь, кѫ ѱалтира асте карте сфнтѫ, ши-й лѫѹдатѫ, ши фоарте-й де фолóсь сѹфлетѹлѹй ѡмѹлѹй. адóаѡрѫ, деспре сѹмма ѱал'тирїй. а трéа ѡарѫ, деспре пѫрциле ши деспре рѫндѹль ѱал'тирїй. апатра ѡарѫ, сѫ щим де скрисоара ѱалтирїй, чине аѹ скрис ѱал'тѵра, двдь нѹмай, сингѹрь аѹ ши алцїи? деспре часта кѹ врѣра лѹй дмнзѫѹ пре рѫнд' вóм' грѫи, ка сѫ ꙟцелѣгѫ тоц чети-

тóрїи крещини, кът8-й де дестойникж ѱалтира, ши де трѣбж. ꙟтѫю де дестойничїа ши лa8да ѱалтирїй.

Павелъ апстль ꙟн адоаѡ карте ла тимоѳеи глав. г. сх. зї. че ꙁиче гръиндь despre тóатж скрипт8ра сфнтж а леџїи нóаѡ: тоатж скрипт8ра де д8мнезе8-й ръс8флатж, шї-й де фолóсь спре ꙟвъцът8рж, спре чертаре, спре дожанж, ши спре ꙟвъцът8рж карѣ-и ꙟ дерептате. маи вътóсь ка пéнтр8 ръбдара скрипт8рилѡр, нъдѣжде съ авем. кор. глав. еї. сх. д. ачаста тоате к8 адевър съ пот ꙁиче деспре ѱал'тире. къ ѱал'тира ѥсте ръс8флатж де дх8ль сфнть, пентр8 ачѣа-й карте свнтж; оуна дин кърциле сфнте а леџїей вéкй, шї-й де фолóсь спре ꙟтърира кредінцїей крещинéщи. к8м съ аратж динтр'ачаста, къ хс. ши апслїи л8й ад8кь мърт8рїй м8лте, деспре м8лте л8кр8ри, дин ѱал'тире ꙟтр8 лѣџа ноаѡ. хс. връид' съ арате къ мéсїа н8-и н8маи фїюл л8и двд, ад8се к8винтеле л8и двд ꙟнаинте, кареле-с скрисе ꙟ ѱал: рѳ. сх. а: ꙁисе дмн8л дмн8л8й мїе8 и прóча. ꙟ каре к8винтел(е) кѣмж пре хс. къ-й дмн8ль л8й двдь; маѳ. кв. сх. мг.

ꙟдерептарѣ леџїй к8 дмнеꙁé8..... ꙟ Търговище..... влѣт ꙁрꙁ. ал8и хс. ахнв. (1652)

Predosloviea întâiea.

Прѣ сфнцит8л8й ши прѣ ꙟцелéпт8л8й мїе8, ши к8 тóате фéлюриле де флѡри але дар8л8и дх8л8й сфнтъ ꙟподобитъ, тóкма апслилѡр. с: с: Стефанъ. митрополит

аль Търгѡвицїій. єзархꙋлъ плаюлꙋй, ши а тоатъ Оунгровлахїа. чел че е май жос скрис, ка ꙋн фїю сꙋфлетéскъ ши де немика рѡбъ, кꙋ тот сꙋфлетꙋлъ чѣре, рóагъ ши прїаще тóатъ сьнътатѣ, ши бꙋна петреканїе де ла оунꙋлъ ꙟтроицъ дꙋмнезеꙋ.....

Ачаста леꙁинд ши еꙋ май микꙋлъ, прóстꙋлъ ши плекатꙋл' прах де сꙋптъ пичóареле чинстите але сфинцїей тале (ѡ сфинте крѣщете) де мꙋлци Лакедемѡнѣни, воию кꙋ тóатъ инема кꙋ благословéнїа ши ꙟдемнарѣ сфинцїей тале, а препꙋне ачастъ ꙟндрептаре де лѣџе дъпре лимба елинѣскъ пре лимбъ прóастъ рꙋмьнѣскъ. нꙋ дóаръ де ꙟ невредничїа простимей мѣле, саꙋ дъ вре ꙟтр'о ꙟвъцътꙋръ ꙟвъцатъ, фъръ нꙋмаи кьт м'ам' испититъ а линџе пре дин афаръ пꙋцинéлъ грамматика ши сѵнтаꙁисꙋл'. че кꙋ тóатъ минтѣ, ꙟцелепцїа, арътарѣ, спꙋнерѣ ши ꙟдрептарѣ а кꙋвїóсꙋлꙋй ꙟтрꙋ їеромонаш кѵр Ігнатїе Петрици, ши алꙋй Пантелеймонъ Лигариди, даскали десъвьршитъ амьндѡй дела Хїѡ. вестиц' ши фóарте искꙋсици ꙟтрꙋ тóатъ дꙋмнезеѩска скриптꙋръ. дрепт' ачѣѩ (ѡ сфинте вьрхꙋле!) пентрꙋ мꙋлтꙋл' харъ де кꙋчерїе а недъстоиничїей мѣле, кареле амъ кътръ сфинцїа та (мъкаръ де нꙋ-м сьнтъ кѡпци стрꙋгꙋрїи вицїй мѣле) прїимѣще трꙋда ши остенѣла ка ꙋнꙋй недъстóйникъ. прїимѣще ачéстъ даръ микъ, кꙋ мꙋлта прóастъ амѣ минте некꙋпринсъ. прїимѣще грьдина кꙋ флѡриле Раюлꙋй ꙟподобитъ, ши съдите кꙋ бꙋна мирисмъ а дарꙋлꙋй дꙋхꙋлꙋй сфинтъ. прїимѣще ка чел пꙋмнъ де апъ че дꙋсе челъ сърак ла чѣлъ

ꙟпъратъ. прїимѣще, ши пре мине блсвѣще. ка еȣ тикълосȣл песпе блсвенїа ши ертареа сфнцїей тале, съ добъндескъ ертаре мȣлтелѡр мѣле фȣмедейїй де пъкате.....
прѣ ѡсщиства вс. не потребный рабъ
Данїилъ: М. Ранонанъ.

Geografia Ardealuluĭ. (1660—1680)

Де цара ардѣлȣлȣи ши де цинȣтȣл еи, кѫте сѫнт. тот пре самѫ. ꙟчепȣт.

Ардѣлȣл нȣ асте царѫ фоарте маре. ши нȣмаи о парте че съ зиче олатȣри де цинȣт, карѣ асте деспре партѫ църїеи оунгȣрещи, ачаста ѥсте пре цинȣтȣре ꙟпърцитѫ.

ꙟтѫи цинȣт. хȣнид ванда. хинидоара четате карѣ с'аȣ зидит де ѥнкȣл водъ, фечорȣл лȣи жикмонт краю, кареле аȣ фост нъскȣт дин морсїма фатѫ де рȣмѫн. дечи ачест ѥнк. че ѥаȣ зис хȣнїад ѥнъш водъ ел аȣ зидит хȣнидвар. ши аȣ нъскȣт динтр'ѫнс матїаш краю. ши ꙟтр'ачест цинȣт ѥсте дева четате ши ѡраш, карѣ ѥсте сȣс ꙟтр'ȣн дѣл. ꙟтр'ачаста аȣ фост ши ꙟ горгїю демȣлт в воивозди.

Ал доиле цинȣт. гюла фїевар. шї-аȣ пȣс нȣмеле гюла пентрȣ нȣмеле оунȣи къпитан оунгȣреск. карїи аȣ фост з капїтани, кѫнд аȣ венит оунгȣрїи дела скитїа. ши аȣ венит аичи ꙟтрȣ ардѣл. ачаста гюла фїервар, алба юлїе. маинаинте ера маре лок ши богат ши ера лок де епископїе. ши мȣлте бесѣречи кȣ мȣлци преȣци ши ера

богаци, ши мѕлте одеждїи ши скѕле. аколо асте ѡ бесѣрекъ ши оун тѕрн ꙟнал'т кареле л'аѕ зидит ѩнкѕл (Ms. ѩнѕл) вѡдъ, че-и зик хѕнѣдї ѩнош, тот де пїетри чопли'те кѕ маре келтѕалъ, ши ꙟлъѕнтрѕ ѡ аѕ фръмсецат кѕ икоане де аѕр ши де арџинт, ши мѕлте скѕмпе ѡдеждїи де ле'тѕргїе ши кѕм съ каде вешменте де свинцїе, кѕ аѕр ши кѕ пїетрї скѕмпе ши мъргърїтарю. ѩр кънд аѕ фост кѕрсѕл аилор афнз, ачѣстѣ тоате с'аѕ лъсат, ши с'аѕ апѕкат алтеле.

Ꙟтреа вармегїе. че се спѕне цинѕтѕл тѕрдеи, кареле-и нѕмеле пре ѡрашѕл тѕрдеи. акѡло сънт ѡкне форте алѣсе. апроапе де динсе кѕръ ꙟ жос ѡ апъ фоарте фрѕмоасъ, карѣ съ кѣмъ аренїѩш, шї-и зик апъ полїитж. акѡло лѫнгъ тѕрда сѕс ꙟ коастж аѕ фост оун ѡраш фоарте фрѕмос ал ро́манилор, пре нѕме с'аѕ кемат: селинѕм. ши акѕм съ кѕноаште поарта четжцїеи. десѕпра порцеи сѕс аѕ фост ѡ спатъ крѕнтъ, ꙟ кип скрис. ши ꙟ оунгюл деспре апѕс, аѕ фост фоарте ѡ четате фрѕмоасъ. ши дин четате аѕ фост в пъртъсѣле че съ зик пъдѕри де пїатрж пре кале (l. подѕри де пїатрж etc.) ашѣѕ фост мергжнд афарж дин четате: оунѕл мерџе спре клѕж, ши дѣчи мѣрџе ꙟ жос пънж ла дѣж, маи ѳ мїле де лак; аш'аѕ фост де лат къ аѕ пѕтѕт ꙟбла в каре алътѕрѣ. алтѕл мерџа (Ms. меџа) дечинде престе арїаш пънъ ꙟтр'о четате пѕстїе. де аколѣ ѩр мѣрџе афарж престе апа мѕръшѕлѕи. ши дѣчи тот мѣрџе. ꙟ сѕс пре апъ, пънъ ла ѡшерхѣли мѕржш. маи ї. мїхе де лок. ачѣста

тоате ромѫнiи л'ѣѹ пъръсит кѹ маре келтѹѣлъ. Ѫкъ мѹлтъ четѫци пре мѹлте локѹре съ гъсеск Ѫ ардѣл. лѫнгъ бълград, ши лѫнгъ сас-шебеш.

Ѫшезъмѫнтѹрiле Владiкъi Сава, пентрѹ фолосѹл преоцилор, а бесѣречiлор ши а крещiнiлор. (1675)

ахое. Пърiнтеле Мiтрополит Сава кѹ жѹраци Скаѹнѹлѹi. кѹ протопопи, Ѫ събор Ѫ Белград ла мѫнѫстiре, авѫндѹ ши пѹртѫндѹ грiже де лѹкрѹрiле дѹмнезѫещi, ш мѹлте лiпсе, а преѹцiлор, шi а бесерiчiлор, шi а крещiнiлор, пърiнтеле сфiнцiе са кѹ ачестѹ прiлеж, съ еасъ Ѫн църкълат, кѹ ачесте сѫмнътѹрi, каре нi с'аѹ пърѹт, ши ле-мѹ скрис; Ѫтѫю сѫмтѹ неще сѫмнътѹрi шi Ѫдерептътѹрi, каре ле ам фѫкѹтѹ кѹ съборѹл маре. ши ле-мѹ лѹоатѹ тоцi протопопiи съ тръiаскъ кѹ еле, кѹмѹ се веде дiн скрiсорiле де атѹнчi, ши ачѣле ворѹ сѫмна пре скѹртѹ.

а. Кѹвѫнтѹл лѹi Дѹмнезеѹ съ се вестескъ Ѫ лiмба ноастръ ромѫнеще, крещiнiлор Ѫ бесерiкъ, шi ѹнде ва тръбѹi шi ва фi лiпсъ.

в. Каре кърцi сѫмтѹ скрiсе шi скоасе пре лiмба ромѫнѣскъ, съ съ четеаскъ ши съ съ Ѫвеце Ѫ бесерiка крещiнiлор, шi Ѫтр'алте локѹрi ѹнде ва фi лiпсъ.

г. Каре попъ ва да пащiле, съ ле порте мiренi пре де афаръ, де нѹ ле ва да кѹ мѫна лѹi, съ i съ а попiе.

д. Каре попъ се ва фаче ворнiк пре ла нѹнте шi ва

џȣка, ші ва ꙟбла бетȣ ши търгȣ, ші ва ꙟбла ла кършме, ші сѫ фаче мѫскъріч ші вржѫжіторю, сѫ і се ѧ попіе.

е. Каре попѫ ва кȣнȣна ноапте, аȣ фръціе, аȣ фȣџіці де алтȣ попорȣ, саȣ фъкъторі де ръȣ, кари нȣ ш'аȣ плініт поканіе, съ і сѫ ѧ попїе.

ѕ. Кари сѫ вор кѫсѫторі, попа съ де џіре, ла бесѣрікъ, маі наінте кȣ о̊съптъмѫнъ, ші де нȣ съ ва афла ꙟтре еі ніче о некъдере, аше-і вѫм кȣнȣна. Кѫсѫторіѧ сѫ сѫ ꙟчапъ кȣ кȣвѫнтȣл лȣі Дȣмнеꙁѫȣ, ші сѫ сѫ факъ кȣ жȣрѫмъит, съ џіе че-і кѫсъторіе.

ꙁ. Де бобонишагȣрі че нȣ ѧсте скріс ла тіпік сѫ нȣ ціе; ачесте де мȣлтȣ с'аȣ датȣ, ла съборȣл тȣтȣрор протопопілор, съ ле ціе, сѫ ле вестеаскъ, ші сѫ ле де попілор, ші крецініілор; дерепт ꙟсѫ пъріntеле сфінціе-са ешиндȣ ꙟн царѫ, сѫ цѫркѫлȣіаскѫ пре протопопі, пȣртатȣ-с'аȣ біне ꙟ дерегѫторіе лор ші кȣм аȣ трѫітȣ кȣ кȣвѫнтȣлȣ лȣі Дȣмнеꙁеȣ ꙟтре крецініи, ші кȣ лȣкрȣл деспѫрцѫніілор, ші кȣ адъȣлȣ църіі, че ѧсте а бесеречілор? ашіждере ші попіі кȣм с'аȣ пȣртатȣ, кȣ бесеріка, кȣ ꙟвъцѫтȣра, кȣ попореніі ші ꙟкѫш ші кȣ каса са ші кȣ фомее са?

Ѧшіждере ші пре мірені, кȣмȣ цінȣ ла бесерікъ, кȣм чінстескȣ кȣвънтȣлȣ лȣі Домнеꙁѫȣ, ші пре попі; ашіждере ші веніт8лȣаȣ плата попілор? ȣнде кȣм сѫ ва кȣвені, сѫ ȣ (!) каȣте, ші алте лȣкрȣрі че вор фі де ліпсѫ сѫ каȣте.

а. Ботеꙁȣл сѫ сѫ факѫ кȣ апъ, ші кȣ фок, аше кȣм ѧсте токмала.

б. Каре омȣ ѧсте кѫсѫторітȣ, ші нȣ ва мѣрџе ла бесе-

20).

рікъ, ніче к8 чіна домн8л8і, попії сѫ-і доженескѫ, ши съ-і ꙟвеце; їаръ де н8 вор8 аск8лта, ніче ла морте съ н8-і к8мінечѣ. тот8 ом8л сѫ сѫ к8мінече де ꙟ ꙟтр8 ан8.

г. Кѫнд кїамѫ крещінії пре попа ла болнаві, съ-і к8мінече, ші н8 вор8 сѫ їасъ д8пѫ попа дін кисъ, аколо попа сѫ н8 мергѫ ла морції касеі. молітвѫ сѫ н8 факѫ ніче оаселор, ніче хаінелор; ніче оі, а8 вачі престе морт8 сѫ н8 де, а8 гъіні; їарѫ ꙟ латврі пот да. пічоареле добітоачелор сѫ н8 ле спеле, ніче сѫ ле арѕъ к8 л8міна ꙟ фр8нте; ші колак8 престе гроапъ сѫ н8 съ де бан8 ꙟ гроапѫ сѫ н8 сѫ ар8нче; м8еріле сѫ н8 ціпе пре ꙋ віце.

Кѣа ꙟцелес8л8и..... ши с'а8 тупърит ꙟтъю ꙟ б8к8рещі. ани дом(н8л8и) ахои. (1678).

Варлаамъ к8 мила л8и дꙟмнѕе́8 архїепскпѫ и митрополить аль търговищїи ши аль скаꙋн8л8и б8к8ре́щилор'. езархѫ плаюл8й ши а тóатѫ Ꙋгровлахїа. Т8т8рóрь православничилорь крещини, карїи сѫнть нѫск8ци ꙟтр8 лимба ноастрѫ р8мън'ѣскѫ сѫнѫтате, сп(ѫ)с(е)нїе, рóагѫ ши прїаще к8 тóатѫ инема. Зис а8 ꙟцеле́пт8л' сирахь, прек8м' асте скрись ꙟ картѣ л8и, ꙟ лг. де капете, грѫиндь: а тóате рѫ8тѫцил(е) ꙟвацѫ пре омѫ леневира.

П8индь ши смере́нїа нóастрѫ ꙟнаинте к8вьнт8л' стъпѫн8л8и нóстр8 л8й іс. хс. пентр8 сл8га, чѣ лѣнеше..... ам' сокотить ꙟтр8 инема ма, кѫ а м8лте рѫ8тѫци ꙟвацѫ лѣна. дирепть ачѣа кибѕ8ию: ка сѫ н8 мѫ афл8 ꙟтр8 лѣне

пентрꙋ негрижирѣ талантꙋлꙋй. каре ми с'аꙋ дат' мие, де ла стъпѫнꙋль ши Дмнꙁе́ꙋль мїе́ꙋ іс. хс. че кꙋ кът' мї-ар фи пꙋгѣра причѣперіи мѣле съ-л' ꙟмꙋлцѣскь, ꙟтрꙋ нѣмꙋль мїе́ꙋ рꙋмънѣскь . ши ачастъ сокотѣлъ ши кибꙁꙋѧлъ віиндь ꙟтрꙋ инема ма, кꙋ ажꙋто́рюл аче́лꙋа че петрѣче маи пе дѣсꙋпра че́рюрилѡр' ꙟтрꙋ мърирѣ вѣчникѫ, пъринтеле, фъкъто́рюл' вѣчилѡрь, ши а тꙋтꙋро́рь фаптелорь; апꙋкатꙋ-м'ам', ши кꙋ мꙋлтъ оусръдїе ам' невоить, ши даскали де тупографїе ам' адꙋсь, ꙟ сфнта ши де Дмнеꙁе́ꙋ пъꙁита митрополїе а скаꙋнꙋлꙋй Бꙋкꙋре́щилорь ши ꙗм' ашеꙁать ши де иꙁно́авъ тупографїе, адекъ тупарю де типърирꙋл кърцилорь ам' рѫдикат' кꙋ то́ате мещершꙋгꙋриле къте аꙋ требꙋить ; ши ꙗръш' май де иꙁно́авѫ кꙋ тот' ден а динсꙋль сокотѣлѫ ши черчетаре ам' фъкꙋт', че карте ар фи де ѡ кадатъ (! l. камдатъ) маи де фоло́с' ꙟтрꙋ нѣмꙋл но́стрꙋ рꙋмънѣскь а съ типъри, ши а съ да бесѣречїи но́астре че́и провославничи ; ши ам' афлать ачастъ карте, че съ камъ словенѣще : ключъ разꙋмѣнїа, адекѫ че съ ꙁиче рꙋмѫнѣще : кѣа ꙟцеле́сꙋлꙋй, фъкꙋтѫ ши кꙋлѣсѫ динтрꙋ мꙋлте скриптꙋри сфнте, кꙋ бꙋнѫ сокотѣлѫ ско́асѫ пре лим'бѫ рꙋсѣскѫ, де прѣ ꙟвъцатꙋл' кур, Іѡаникїе Галето́вски, архїмандритꙋл' черниговꙋлꙋй, карѣ фїиндь типъритѫ, ꙟтрꙋ вестита четате а ливовꙋлꙋй . де ачастѫ карте ам' пꙋсь смере́нїа ма ꙟ сокотѣлѫ, кꙋмь ва фи де фолос маре бесѣречий цържи но́астре рꙋмъне́щи, ши де ꙟдрептаре а мꙋл'ци спре фоло́сꙋл' а сꙋфлетꙋлꙋи нѣмꙋлꙋи но́стрꙋ, скоцѫндꙋ-се дентрꙋ акогерирѣ лим'бїи стрїине 20*).

ши кȣ мȣлтѫ ѡсръдїе ам' невоить, ши н'ам' крȣцать дентрȣ дирѣпта агониситъ а мѣ; че кȣ мȣл'тъ кел'тȣꙗлъ ам токмить даскали ꙟвъцаци ши лѣм' дать ачастъ карте де ѡ аȣ скос' ди пре лимбъ рȣсѣскъ пре лим'ба ноастръ дирепть рȣмънѣще. ши пентрȣ ка с(ъ) ꙟмȣлцѣскъ ачесть дарь бȣн ши скȣмп', спре ꙟцелѣџерѣ нѣмȣлȣи нострȣ ѡ ам' пȣс' ꙟ тѵпарю кȣ ажȣторюл' бȣнȣлȣи мїеȣ стъпънь, ши дмнѕѣȣ їс. хс. кареле мї-аȣ дат' мїе ачастъ ꙟдемнаре. ши с'аȣ ꙟчепȣт' а съ тѵпъри кȣ тоатъ невоинца, кȣ бȣнъ сокотире. дирепт' ачѣѧ рогь, смеренїѧ мѧ, пре вои пре тоци, фїи юбици ꙟтрȣ дхȣл' сфнтъ, къȣтаци ши испитици скриптȣра ачаста, къ чец афла вїацъ ши ꙟдирептаре кътръ ꙟпъръщїѧ черюлȣи, дȣпъ кȣвънтȣл' домнȣлȣи. къ ꙟтр'ачастъ карте сѫнт' ꙟвъцътȣри кȣ бȣнъ токмире алкътȣите, ши кȣ адевърате мъртȣрїи дентрȣ сфнта скриптȣрѫ а лѣџїи чеи вѣки, ши а лѣџїи чеи ноаѫ..... ка ȣнь тать тȣтȣрорь ꙟтрȣ православїе де ѡбще, ши воиторю де тот' бинеле, ачелаш' кареле ѧсте маи сȣсь скрись.

Скриюль де аȣр. Карте де проповеданїе ла мѡрцй. Скоасѫ дин' скриптȣриле сфнте... типъритѫ ꙟ типографїѧ ноаѡ ꙟ четате ꙟ Сасьшебеш ани ахпг. (1683) сеп. ѕї.

Predoslovie cătră craiulŭ Ardealului.

Прѣдословїе кътръ мърїѧ са краюль Ꙗрдѣлȣлȣй дом'нȣлȣй дом'нȣлȣй, Ꙗпафи Михаю. дин мила лȣй дмнѕъȣ

краюль Ардѣлꙋлꙋй, дóмнꙋлꙋй пърцилѡрь Църъй Оунгꙋрéщїй, ши шпанꙋлꙋй Съкꙋйлѡр, ипроч.

Де ла татъл дмнѕъꙋ, прин дмнꙋль нѡстрꙋ іс. хс. бꙋнѫ сънътате, паче трꙋпаскѫ ши сꙋфлетѣскѫ, домніе феричитѫ, ши ꙟ тѡате пърциле ꙟлърцитѫ, поéськ мърїей тале ка домнꙋлꙋй мастив.

Млостиве дóамне! сꙋпть а кꙋй домніе кръире, ши сꙋпть але кꙋй арипй, ꙟ паче линѫ ши ꙟ бинꙋшꙋг маре амь тръить, кг де анй, пънѫ акꙋмь. Нꙋ нꙋмай нѡй, че ꙟкѫ ши Цара оунгꙋрѣскѫ тóатѫ, ши бесѣречиле чѣле амъръте аꙋ добъндить скъпаре ши скꙋтѣлѫ, Силит-ам' кꙋ ачéсть нѣмь слъбить ши ꙟтꙋнекат' ал нѡстрꙋ, а мꙋлцеми мѫрїей тале; че де слъбичюне маре н'ам' авꙋть пꙋтѣре кꙋ алта, фърѫ нꙋмай кꙋ рꙋгъчюне пентрꙋ сънътате мърїей тале ши а скаꙋнꙋлꙋй слъвить, ши пентрꙋ феричита касѫ а мърїей тале. Ѡрѫ акꙋмь дꙋпѫ че дмнѕъꙋ, ꙟ минꙋнать кипь нѣꙋ ацꙋтать дꙋпѫ сꙋрꙋмънїа нѡастрѫ, кꙋм типографїа рꙋмънѣскѫ, съ ѡ рѫдикъмь дин порꙋнка мѫрїей тале, дꙋпѫ ницюта прéꙋцилѡр рꙋмънéщїй, ꙟчепꙋтамь а типъри къте-ва проповеданїй, пентрꙋ ꙟгрꙋпъчюна морцилѡр. Ши пентрꙋ къ ачаста ꙗсте пърга динтѫю а типографїей нѡастре, кꙋ алтѫ акꙋмь нꙋ пꙋтéмь, че кꙋ ачаста не ꙟкинъм мърїей тале кꙋ маре смерéнїе; ши не легъм пре ачѣа къ пънѫ кънд' не ва кꙋста млостивꙋл дмнезъꙋ, пънъ атꙋнчи тóть вѡмь сили съ слꙋжим мърїей тале. Ѡрѫ акꙋм', нꙋ че амь воить, че нꙋмаи че ам, пꙋтꙋт' амь ꙟкинать мърїей тале. Де акꙋмь де не

ва аџѕта дмнеѕъѕ, ціиндь млостивѕл дмнеѕъѕ пре мърїа та ѫ паче ши ѫ сънътате, ськпт' арипиле мърїей тале, де алте прилéжѕрй, ѫкж вѡм' да рóдь типографїей нѡастре. Шрж ачéсть лѕкрѕ пѕцин' прїимѣџе мърїа та кѕ мила кръіаскж, ши дмнѕль дмнеѕъѕ съ ціе пре мърїа та мила кръіаскж, ши дмнѕль дмнеѕъѕ съ ціе пре мърїа та ѫтрѕ ани мѕлцй ши бѕнй, пре лаѕда нѕмелѕй съѕ, ши пре ѫтръмарѣ бесѣречей, ши а църїй, ши пре бѕкѕрїа нѡастрж. Аминь. Слѕџй май мичй ши плекац' ай мърїей тале: Пóпа Іѡан' дин Винць, кѕ тѡц протопѡпїй ши кѕ тóть съкóрѕль Рѕмъниӆѡр дин Ардѣль.

Проповеданїа а патраспреѕѣча.

Лóкѕль, де оу(н)де аѕ порнить Іакѡв кѕ мѕарѣ лѕй чѡ търóасж, ши кѕ тоатж глоата лѕй депреѕнж ачéста аичѣ ѫи ѕиче а фи Веѳéль, адекъ Виѳлѣем, каре май наинте съ кема Лѕѕъ, кѕмь іасте ѫтъа карте а лѕй Моѵси, кап. ки. сх, ѳі. аѕѕит-аць ѫ че кип' с'аѕ ским'бать нѕмеле ачестѕа? кънд Ісакь с'арж фи мъніатъ пре Іакѡв, пентрѕ блсвенїе ши лешѕа віаца лѕй дѕпж ель, ѫ Месопотанїа (!) фѕ лѕй пентрѕ ачель лѕкрѕ а сж гъти; ѫчепѕ а прибеџи сіракѕль Іакѡв, нѕмай кѕ оун тоіагь ши кѕ ѡ плоскж кѕ оулою, ши дѣкж вени ѫ Харань, ѫсържж аколо. Ши кѕмь ера ель óмь кѕ кѕнѡџиинцъ сѕфлетѣскж деспре пѕртътѕра де грижe а лѕй дмнеѕъѕ, немикж нѕ съ ѫдоїа, че тѕтиндена храбос (! l. -бор) фърж де фрикж

ѡдихнїа, ши ель аколо ꙟтр'8нь лóкь, ѡ пїатрж ꙟшь п8сж с8пть капь ши ад8рми. Поате съ крѣде адевърать, кж скбмпе ши фр8мѡасе гънд8ри, ши дмнеҙъéщи к8винте а8 фость ꙟн инима л8й, май наинте пънж н'а8 фост ад8рмить; кж фр8мóсь ши дмнҙжéскь вись а8 вжҙ8т. „вжҙ8т-а8 ѡ скарж ꙟиалтж, каре ажюнџа к8 оунь капь ꙟ чéрю, їарж к8 алт8л ера џóсь пре пжмжнть. Ши вжҙ8 пре а ꙟнџерїй л8й дмнҙж8, с8инд' ши погоржнд'. Ши въҙ8 пре дмнеҙж8 пре скарж ржҙ(и)мать, ши їа8 гржить л8й ҙикънд: е8 сжнть дмнеҙж8, дмнҙж8л л8й Авраамь ал тжтжни-тж8, ши дмнҙъ8л л8й Ісаакь, ши ачéста пъмжнть пре кареле дóрмй, ціе ꙟль вою да ши сжминцїей тале". ши кънд' май м8лтж милж, ши пре ель п8ртжтбрж де гриже їа8 фóсть фжгжд8ить л8й, дмнҙж8, ꙟтр'ачѣа съ дещептж; сжва ка сж тема. „їарж ск8лъ(н)-д8-сж диминѣца, л8ѡ ача пїатрж карѣ ꙟшь п8сѣсе сара с8пть капь, ши рждикжнд8-ѡ ꙟ с8сь ꙟ помѣнж де стжлпь, оулóю т8рнж дас8пра пе а, ши ѡ н8ми ачаста Ветеéль. каре ашѣ сж ꙟнцелѣџе: каса л8й дмнҙж8. Ши атѣнчїй ачéсть фжгждаш а8 п8с лей дмнҙъ8: сж ва фи дмнҙж8 к8 мине, ши сж мж ва пжзи пре мине, ꙟ калѣ каре мжргъ ак8мь, ши съ-мй ва да пжйне пре мънкаре ши хаине пре ꙟбржкжмжнт'; ши съ мж вóю т8рна к8 паче ла каса тжтжни-мїе8, ши сж-м ва фи мїе дмн8л, дмнҙж8, їарж ачастж пїатрж, каре ам рждикать ак8м ꙟ кип де стжлпж, каса л8й дмнҙж8 ва фи; ши варе чé-м' вей да мїе, динтр'ачѣа а ҙѣча ꙟць вóю да."

Де́чй де ла каса лȣй Лаванъ, кȣ маре блсве́нїа лȣй Дмнꙁѣȣ сѣ тȣрнѫ ꙟнапо́ѧ, ши ꙟш' адȣсе аминте де фѣгъдаш, че аȣ фѣгъдȣитъ май денаинте пȣтѣ́рникȣлȣи Дмнꙁѣȣ . къ ши Дмнеꙁѣȣ и сѫ арътѫ лȣй, каре аша-й порȣнчи, ꙁикъ̂нд : ско́алѫ ши пасѫ сȣсъ ꙟ Веѳе́лъ, ши дескалекѫ аколо, ши фѫ ѡлтарю челȣй Дмнеꙁъȣ пȣтѣ́рникъ, каре ци с'аȣ арътат' ціе къид фȣџїай динаинтѣ фрѫцини-тъȣ . Дечи дин калѣ са с'аȣ тȣрнатъ ꙟ Ве-ꙁꙋ́лъ, ши аче́лъ фѣгъдашъ маре аȣ плинитъ лȣй Дмнꙁѣȣ ; ши де аичѣ аȣ порнитъ кȣ мȣарѣ лȣй ча юбитѫ, кȣ Рахила, фїиндъ търо́асъ, пентрȣ каре дї ани ера слȣжитъ ; ши аче́а аша ꙟй пърȣсе лȣй ка ши кȣмъ арѫ фи фостъ нȣмай дї ꙁиле.

Библїа адекѫ дȣмнеꙁеꙗска скриптȣръ..... Типъритȣ-с'аȣ ꙟтѫю . ꙟ скаȣнȣлъ митрополїей бȣкȣре́щилоръ..... ла анȣлъ дела фачерѣ лȣмїй . ꙁрчꙁ іаръ де ла спъсе́нїа лȣмїй ахпи (1688) ꙟ лȣна лȣи ное́м'ври ꙟ ї ꙁиле.

Predoslovie

Іоанъ Шърбанъ Катакоꙁино Басарабъ Воево́дъ ден мила лȣй Дмнꙁѣȣ дмнȣ, ши бирȣито́рю а то́атъ оугровлахїа.

Че́лор че сѫ афлъ лъкȣито́рю сȣптъ стъпѫнирѣ но́астрѫ, прѣ сфинцитȣлȣй митрополит' киръ Ѳеѡдо́сїе, юбито́рилор де Дмнꙁѣȣ епископи, прѣ кȣвїѡшилор егȣмени, смерицилор преѡци, благоро́д'ничилор боари, ши тȣтȣро́р че́лорꙋ-л'ал'ци православ'ничилор крещини, че́л' деаа Дмнꙁѣȣ ажȣторю пофтимъ.

Врѫндь сѣ сѣ дꙋкѣ ден' лꙋмѣ ачаста прѣ бꙋнꙋл' ши оунꙋл' пꙋтѣрникь дмнѕъꙋ, дом'нꙋл' нóстрꙋ, Іс. Хс. ши нꙋмѣрѫн'дь ꙟ мѫиниле крединчóшилор слꙋџилор сале, талан'тꙋл' чел де требꙋин'цѣ, кꙋ маре арѣтаре лѣꙋ порꙋн'чит' ѕикѫн'дь: негꙋциторици пѣнѣ воꙋ вени... ши ачаста пентрꙋ че? пен'трꙋ кѣ аре а не лꙋа сама ши пен'трꙋ ачѣстѣ ши пен'трꙋ добѫн'да лóр. кѫн'дь? пѣнѣ воꙋ вени, ѕиче, адекѣ ла адѡа венире, ла чѣ ꙟфрикошатѣ ши прѣ дирѣптѣ жꙋдекатѣ. прѣ дирѣптѣ ꙟ'й ѕикь, пен'трꙋ кѣ ла ачаста, 'жꙋдекѣтóрюл' ка оун дмнѕѣꙋ нꙋ пóате сѣ грешаскѣ, грешицїй нꙋ потѣ сѣ-шь аскꙋнѕе грешалеле лóрь, ши рѣспꙋнсꙋл' че ꙟсте сѣ фїе нꙋ се май префаче; прекꙋм' сѣ вѣде дарѣ, пꙋцинѣ ꙟсте врѣмѣ ꙟтрꙋ каре авéм' а негꙋцитори талантꙋл' дмнѕѣéскꙋлꙋй дарь. ши лꙋѕѫндь ачаста, еꙋ смеритꙋл' дмнь ден гꙋра дмнꙋлꙋй міеꙋ адѣсе а ѕиче: привегѣци, кѣ нꙋ щици ꙟ че чась дмнꙋл' нóстрꙋ вине, кꙋносꙋтꙋ-мї-ам' даторїе непѣрѣситѣ, май наинте де а соси сфѫршитꙋл' немерничїей мѣле, дꙋпѣ дарꙋл' че ми с'аꙋ дат' ден мила лꙋи дмнѕѣꙋ, сѣ негꙋциторéскь дꙋхов'ничаска негꙋциторїе, ши сѣ даꙋ чéлор че сѫнть сꙋпть аскꙋлтарѣ нóастрѣ таландꙋл' каре м'аꙋ ꙟкреѕꙋт' домнꙋл' ши ачаста ам' фѣкꙋт ла тѣл'мѣчирѣ ачéщїи сфнте скриптꙋри, фѣкѫндь мꙋл'тѣ невоинцѣ ши дестꙋлѣ келтꙋꙗлѣ; деспре о парте пꙋиндь даскали щїꙋци фóарте ден' лим'ба елинѣскѣ, прѣ ꙟцелéптꙋл' чéл' ден'трꙋ даскали алéсь ши архїерєꙋ Германэнисись, ши дꙋпѣ петрѣчерѣ лꙋи пре алцїи каре с'аꙋ ꙟтѫм'плат' ши дес-

пре алтъ парте а но́щри оамени ай ло́кꙋлꙋй, нꙋ нꙋмай педеѱици ꙟтрꙋ а но́астрѫ лим'бъ, че ши де лим'ба елинѣскъ авѫн'дь щїин'цъ, ка сѫ о тѫл'мъчѣскѫ. карїй лꙋѫн'дь лꙋминъ ши дентр'ал'те ка сѫ о тѫл'мѫчѣскѫ. карїй лꙋѫн'дь лꙋминѫ ши дентр'ал'те ꙅвоаде (! 1. иꙅ—) ве́ки, ши алѫтꙋрѫндꙋ-ле кꙋ че́л' елине́скь ал' челор. о. де даскали, кꙋ врѣрѣ лꙋй дмнꙅѫꙋ о аꙋ сѫвѫршить прекꙋм' сѫ вѣде. ши мѫкарѫ кѫ ла оунеле кꙋвии'те сѫ фїе фо́сть фо́арте кꙋ нево́е тѫл'мъчито́рилор пентрꙋ стрим'тарѣ лим'бїй ромѫне́щи; ꙗрѫ ꙟкѫш' авѫн'дь пил'дѫ пре тѫл'мѫчито́рїи латинилор ши словѣнилор, прекꙋм' аче́ѫ аша ши аи нощри лѣꙋ лѫсат, прекꙋм' сѫ чите́скь ла чѣ елинѣскѫ. ши дꙋпѫ испрѫвирѣ тѫл'мѫчитꙋлꙋй аче́щїй фолосито́аре ши сфнте остенѣле, лꙋѫн'дь дꙋпѫ кꙋм' сѫ каде ши во́е дела сфнта ши мꙋма но́астрѫ бесѣрека чѣ маре, с'аꙋ дат' ꙟ типографїе де с'аꙋ типѫрит' ꙟ сфнта митрополїе ден' бꙋкꙋре́щи, фїин'дь архїере́ꙋ ши пѫсто́рю крещине́скꙋлꙋй аче́стꙋѫ нородь. прѣ сфнцитꙋль пѫрин'теле но́стрꙋ кѵрь Ѳеꙍдо́сїе митрополитꙋл.

Дꙋмнеꙅеꙗска скриптꙋрѫ вѣке ши ноѫ. фачерѣ. кап' а.

1. Де'нч'епꙋт аꙋ фѫкꙋт дмнꙅѫꙋ че́рюль ши пѫмѫн'тꙋл'. 2. Ꙗрѫ пѫмѫнтꙋл' ера невѫꙅꙋть ши неток'мить, ши ꙟтꙋнѣрек' ꙅъчѣ д'ѣсꙋпра престе че́ль фѫрѫ де фꙋн'дь, ши дꙋхꙋл' лꙋй дꙋм'неꙅъꙋ сѫ пꙋрта д'ѣсꙋпра апей. 3. Ши ꙅисе дмнеꙅѫꙋ сѫ сѫ факъ лꙋминѫ, ши сѫ фѫкꙋ лꙋ-

минъ. 4. Ши възȣ Дмнеѕъȣ лȣмина къ асте бȣнъ, ши осеби Дмнѕъȣ ꙟтре мижлокȣл' лȣминїй, ши ꙟтре миж'локȣл' ꙟтȣнѣрекȣлȣй. 5. Ши нȣми Дмнѕъȣ лȣмина ѕїѡ, ши ꙟтȣнѣрекȣл' нȣми но́апте. ши съ фъкȣ саръ, ши съ фъкȣ диминѣцъ, ѕы оуна. 6. Ши ѕисе Дмнѕъȣ: факъ-се ꙟтъритȣръ ꙟ миж'локȣль апеи, ши съ фїе ѡсебито́аре ꙟтре апъ ши ꙟтре апъ, ши съ фъкȣ аша. 7. Ши фъкȣ Дȣм'незъȣ ꙟтъритȣра, ши осеби Дȣмнезъȣ ꙟтре мижлокȣл' апеи каре ера сȣпть ꙟтъритȣра, ши ꙟтре миж'локȣль апеи че ера дѣсȣпра ꙟтъритȣрїи. 8. Ши нȣми Дмнезъȣ ꙟтъритȣра, чѣ́рю. ши възȣ Дмнѕъȣ къ асте бине, ши съ фъкȣ саръ ши съ фъкȣ диминѣцъ, ѕи адѡа. 9 Ши ѕисе Дȣм'незъȣ: адȣне-се апа чѣ де сȣпть чѣ́рю, ꙟтр'о адȣнаре, ши съ съ ивѣскъ оускатȣль. 10. Ши нȣми Дȣмнеѕъȣ оускатȣл' пъмѫнть. ши адȣнъриле апелоръ нȣми мъри, ши възȣ Дȣмнезъȣ къ асте бине. 11. Ши ѕисе Дȣм'незъȣ: ръсаръ пъмѫнтȣль бȣрȣїанъ де іарбъ, съмънъто́аре съмѫнцъ дȣпъ фѣ́лю-шь, ши дȣпъ асъмънаре-ш', ши лѣ́мнь родито́рю фъкѫндь ро́адъ. кърȣѧ съмѫнца лȣи ꙟтр'ѫнсȣль дȣпъ фѣ́лю шь пре пъмѫнть, ши фȣ аша. 12. Ши ско́асе пъмѫнтȣль бȣрȣїанъ де іарбъ съмънъто́аре съмѫнцъ дȣпре фѣ́лю ши дȣпре асъмънаре, ши лѣ́м'нь родито́рю каре фаче ро́адъ, кърȣѧ съмѫнца лȣи ꙟтр'ѫнсȣль, дȣпре нѣм' пре пъмѫнть; ши възȣ Дмнѕъȣ къ асте бине. 13. Ши съ фъкȣ саръ, ши съ фъкȣ дименѣца, ѕи атре́ѧ.

Ѱал'мꙋль лꙋй Двдь. в.

1. Пнтрꙋ че с'аꙋ ꙟфіербѫнтать лим'биле, ши норо́а-
деле аꙋ кꙋџетат дешар'те? 2. Стътꙋт-аꙋ апро́апе ꙟпъ-
рацій пъмѫнтꙋлꙋи, ши боѧрін с'аꙋ адꙋнать ꙟтр'ꙋн лок',
асꙋпра дмнꙋлꙋи ши асꙋпра оун'сꙋлꙋи лꙋй. 3. Съ рꙋм'-
пемь ле ꙁтꙋриле лѡр' ши сꙁ лепъдꙁм' де престе нои жꙋ-
гꙋл' лѡрь. 4. Че́л' че лꙁкꙋѫще ꙟ че́рюри ва бат'жори
(! І. батжокꙋри) пре дѫншій, ши дмнꙋл' ва дефъима пре
еи. 5. Ꙗтꙋн'чѣ ва гръи кътръ дѫн'шій кꙋ оур'џіѧ лꙋй,
ши кꙋ мꙁніѧ лꙋй ва тꙋрбꙋра пре дѫншій. 6. Ши еꙋ мꙁ
пꙋш ꙟпꙁрат' де дѫн'сꙋль пре́сте сіѡн', мꙋн'теле че́л'
сфнт' ал лꙋй, повестин'дь порꙋн'ка дмнꙋлꙋи. 7. Дмнꙋл'
ꙃисе кꙁтрꙁ мине: фіюл' міеꙋ ещи тꙋ, еꙋ астꙁꙃи тѣм'
нꙁскꙋть. 8. Чѣре дела мине, ши-ц' вою да ціе лим'би
мощенирѣ та, ши цинѣрѣ та марџиниле пꙁмѫн'тꙋлꙋи.
9. Паще-вей пре дѫн'шій кꙋ тоꙗг' де фіер', ка васеле а
ѡларюлꙋи ꙃдроби-веи пре дѫн'шій. 10. Ши акꙋм' ꙟпꙁра-
цилор', причѣпеци, чер'таци-вꙁ тоци че́ѧ че жꙋдекꙁ пꙁ-
мѫн'тꙋль. 11. Слꙋжици дмнꙋлꙋи кꙋ фрикꙁ, ши вꙁ бꙋкꙋ-
раци лꙋй кꙋ кꙋтре́мꙋр. 12. Ꙗпꙋкаци ꙟвъцътꙋра ка нꙋ
кѫнд-аи е ва мъніѧ дмнꙋл', ши веци пери ден' калѣ чѣ
дирѣп'тъ. 13. Кѫн'дь сꙁ ва ацъца де грабꙁ мꙁніѧ лꙋй,
феричиц тоц че́ѧ че недеждꙋици пре дѫнсꙋль.

Молитвъникь . изводит дин словеніе пре лимба рȣмъніа-
скъ.....Тупъритȣ-с'аȣ ꙟ митрополіа Белградȣлȣй . аній
дмнȣлȣй ахпѳ (1689) април . ка де ѕил.

Ръндȣіала исповѣданіей.

(Ши дȣпъ ачѣа ꙟвацъ пре исповѣдник кȣ тóатѫ смеренія.)

Фіюле! нȣ-ць фіе греȣ а те покъи, къче те ѡсъбескь а стъ афарѫ дин бесѣрекѫ м де ѕиле, къ аша асте токмала де ла дмнезъȣ датѫ свнцилѡр апсли, ши прѣ кȣвіѡшилѡр пъринци; ка съ не кȣръцим кȣмь съ кȣвине, съ фимь дестоиничь а не ꙟпреȣна трȣпȣлȣи ши сиңелȣи дмнȣлȣй . къ аша аȣ ꙟвъцат свнтȣль Павел апсль гръинд: съ съ испитѣскѫ ѡмȣль пре сине, ши аша динь пъне съ мънънче, ши динь пахарь съ бѫ; къ чела че мънънкъ недестойник, ѡсъндѫ шіе мънънкѫ ши бѫ, несокотиндь трȣпȣль дмнȣлȣй . ши сингȣрь дмнȣль ѕиче: нȣ дарець свнта кънилѡр. дерéпть ачѣа, съ нȣ май слȣжимь поҳтелѡр пънтечелȣй, че съ агонисимь поаме дестойниче покъинцей; съ не пȣнемь ꙟпротивѫ лъкомійлѡр. къ ниче болеле трȣпȣлȣй нȣ съ тъмъдȣескь кȣ саціȣль ши кȣ беціа, че каре съ ва пости таре, ачéла съ тъмъдȣаџе лéсне . къ варе-кȣмь асте пъкатȣль ла гȣстаре дȣлче, іаръ апой амар ши кȣ стрепезалѫ; ашѣ ши покааніа, ꙟкинъчюниле, постȣль, пȣцинь съ аратѫ кȣ скърбѫ, іарѫ апóй адȣкь рóдȣль бȣкȣріей де вѣчи . къ гръаџе апостолȣль: къ кȣ мȣлте скърбе ши съ каде нóаѡ съ ꙟ-

трѫмѣ ꙟтрꙋ ꙟпърѫціїа чѐрюлꙋй лꙋй дꙋмнезѫꙋ, ши невоиторїи ѡ ворѣ апꙋка пре а. Ши ꙗрѫ зиче: невоици-вѫ де ꙟтраци пе поарта ча стръмтѫ. каре дꙋче ꙟ вїацѫ, че пꙋцини сѫнтѣ, карїй ѡ афлѫ пре а; къ порцїй чеїй стрѫмте, ши кѫлїй чеїй ꙟгꙋсте ачѣста сънтѣ лꙋкрꙋриле: фоамѫ, сѣта, кꙋлкарѣ пре пъмѫнтѣ, ꙟкинѫчюниле, недормирѫ, смеренїѫ, блѫндѣцеле, ръбдарѫ асꙋпрѣлелѡр ювирѣ де сѫрачѣ, плѫнсꙋлѣ ѡкїлѡр, кѫ фърѫ де плѫнсѣ нꙋ поате фи покъинца, къ плѫнсꙋлѣ асте покѫинца адевѫратѫ. Ши каре сѫ ꙟтробанъ (! l. ꙟтоарнъ) ѡ датѫ де ла пѫкатѣ, сѫ нꙋ сѫ май ꙟтоарне ꙗрѫ ка кънеле ла ворѫтꙋра са, саꙋ ка поркꙋлѣ спѫлатѣ ꙗрѫ ла мочирлѫ; че сѫ ръвним челꙋй динѣтѫй пѫкътосꙋлꙋй фїю, каре кꙋ покѫинца аꙋ дешкис оуша ꙟпърѫцїей, ши ꙟтъюлꙋй тѫлхарю, ши вамъшꙋлꙋи ши алтора, карїи ѡ датѫ дѣка сѫ пѫрѫсирѫ де пѫкате, нꙋ сѫ май ꙟтоарсърѫ ꙗрѫ ла пѫкате. Аша ши тꙋ, фїюле, силѣще-те сѫ фїй аша: ꙟ локѣ де мѫнкъчос да бꙋкате, фїй поститорю. ꙟ лок де беꙋторю, ба апѫ. ꙟ локѣ де ръсѣ, варсъ лакрѫми. ꙟ локѣ де мѫрец. фїй смерит. ꙟ локѣ де патѣ моале, кꙋлкаре грѣ. ꙟ лѡк де свадникѣ, фїй дрѫгостос. ꙟ локѣ де врѫжбиторю, фѫкѫторю де паче. къ де те вен покѫи аша, аколѡ вей фи фїю лꙋминеи, ши фїю зилей; ши прин ачѣста кѫй вей ꙟтра ꙟ латꙋра фър де трꙋдѫ, ꙟтрꙋ ꙟпърѫцїа чѐрюлꙋй. кѫ аꙋ зис дꙋмнꙋл: фици гата, кѫ нꙋ щицѣ зꙋа ши часꙋлѣ кѫндѣ ва вени сврѫшитꙋлѣ; кѫ нꙋ щим пънѫ кѫндꙋ-й вїаца ноастрѫ. Ши де не ва

афла моарта ꙟ пъкате, май бине съ нȣ фимь нъскȣци. дечи съ не невоимь, ка съ лепъдъмь сарчина пъкателѡр ноастре ꙟ де грабѫ, ка съ тимпинъмь лȣминаць ла ꙟвїаре пре дмнȣл, ръпи(н)дȣ-не спре нȣѡри ꙟ въздȣхь, кѫндь ва вени пре пъмѫнть ꙟ слава пъринтелȣй сѫȣ, съ џюдече вїйлѡр ши морцилѡр, ши съ плътѣскъ кȣи дȣпъ лȣкрȣл лȣи.

Мъргъритаре адекъ кȣвинте де мȣл'те фѣлюри..... а лȣй ѕлатоѹсть..... с'аȣ скос де пре лим'ба гречѣскъ, пре лим'ба рȣмѫнѣскъ..... ши с'аȣ типърит'..... ꙟ Бȣкȣрещи..... аній дела фачерѣ лȣмїй ѕрчѫ. (1691 de la Hr.)

Предословїе кътръ мърїа са водъ..... Ши ꙟтр'ачеста кип' сфър'шин'дȣ-се ши ачаста, съ съ типърѣскъ, ай порȣнчит', кȣм' библїа сфнтъ с'аȣ фъкȣт'; карѣ съвай къ дела ръпъѡсатȣль Шър'бан' вѡеводъ' оун'кюл' мърїи-тале с'аȣ ꙟчепȣт', ꙗръ ши ла ꙟчепȣтȣ-й, ка оун' вл. лѡг. исправникь че ерай, ши пре ачѣа нȣ нȣмай кȣ ѡсѫр'дїе аи невоит а съ испръвн. че ꙟтрȣ феричителе ѕилеле дом'нїей мърїи-тале а ѡ съвѫр'ши де тот' ай фъкȣт'.

Картѣ лȣи Мелетїе Сириг', ꙟпротива ересїилор кал'винещи, ши ꙟтребърилор' лȣй Кирил' Лȣкари патрїархȣлȣй оаре кѫн'дь цриградȣлȣй че аȣ фостȣ: Ши адаѡселе че Досиѳеȣ Патрїархȣл' Їерȣсалимȣлȣй, ꙗръ ꙟпотрива ачелор' кал'винещи ересїй де ич де кола аȣ адȣнат', ꙟкъ кȣ воѫ-ци, ши Бȣкȣрос а съ типъри гречѣще ай фостȣ. Каре тоате ачѣстѣ нȣ кȣ мич саȣ кȣ пȣцине кел'тȣале але мърїи-тале с'аȣ типърит' ши с'аȣ фъкȣт'.

Май сѫнтъ ꙟкъ пре мѫини-не акꙋм' де съ май скотѣ депре гречѣще рꙋмънѣще, мър'тꙋріѧ православ'никъ, чѣзикꙋ, де Нек'таріе ал' Ієрꙋсалимꙋлꙋй патріар'хъ фъкꙋтъ, ши ал'теле каре кꙋ дꙋм'незеескꙋл' ажꙋторю невоим' а ле испръви, ка ши ачѣлѣ ꙟ типарю съ съ бать; ши ал'теле мꙋл'те бꙋне съ съ факъ спре фолосъ де оп'ще; оун'де ведем' ꙗръ зикꙋ ши кꙋноащем', къ тоатъ невоин'цъ, ши гѫн'дꙋл' мъріи-тале асте, ка ꙟ поменире вѣчникъ, бꙋнъ фаптъ съ лаши, ши немор'тъ нꙋме съ-ц' кѫщици...

Ал мъріи-тале мич плекаци ши дирѣпте слꙋци
Шър'бан' ал' доилѣ лωгωфът'
и Радꙋл' лωгωфът'.

Кꙋвънтъ ал' доилѣ а чѣлꙋи ꙟтрꙋ сфнци пърин'теле ностру а лꙋй Іωанъ Златооустꙋ. пентрꙋ фрꙋмꙋсѣцѣ мꙋерилор.

Чѣла че ва съ а мꙋаре пре лѣце, требꙋаще ꙟтѫю съ читѣскъ правилиле, кареле аꙋ скрис' апостолꙋл' Павелъ, пѣн'трꙋ ка съ афле чѣ-и съ каде съ факъ. Къчи кѫнд' съ ва ꙟтѫм'пла мꙋара че ва лꙋа съ фіе рѣ, окърѫтоаре ши бециꙋъ ши плинъ де фъръ де мин'те, ши ал'те ръꙋтъци съ аибъ; ши нꙋмай о ръꙋтате де ачѣстѣ де ва авѣ, требꙋаще съ о деспар'ци ши съ ꙗи ал'та; къ вѣи авѣ мꙋл'тъ кел'тꙋꙗлъ ши невои. Дирѣпт' ачѣа ꙟ тот' кипꙋл' фъ ка съ ꙗи мꙋꙗре бꙋнъ смеритъ ши ꙟцелѣп'тъ ши аскꙋлтътоаре. Къ де веи врѣ съ кꙋм'пери касъ бꙋнъ, аꙋ роби, черчи кꙋ невоин'цъ пре ачѣа карїи ꙟи вѫнд', ши

пре ачѣа карїи ꙗꙋ ав8т' маи наин'те; ↑сꙁ де але касїи дикисе, ꙗрꙁ де а робилор' сꙁнꙁтате ши бꙁр'бꙁціе ши де вóѧ с8флет8л8и лор' черчи. Каде-се май м8л'тѣ сꙁ фачи чер'четаре пен'тр8 м8ѣри; кꙁ де вей л8а касꙁ ра, поци сꙁ ѡ дай ↑дꙁрꙁт', ашиж'дерѣ ши пре рóби, ꙗрꙁ пре м8аре н8 ѡ поци сꙁ ѡ даи нич дек8м' ↑дꙁрꙁт'. Ши ꙗрꙁ де ва л8а чинева м8аре сꙁракꙁ, асте п8цинꙁ рꙁ8татѣ, ꙗрꙁ де ва л8а богатꙁ, асте маре ши ↑доитꙁ рꙁ8татѣ, кꙁ оуна фаче стрикꙁчюне вїѣцїй, ꙗрꙁ ал'та, ад8че пре бꙁр'бат' ла с8п8нере ши ла невол'ничїе. Ши ал'цїи ꙗрꙁ карїи пꙁѕѣск8 н8 н8май ↑чѣа л8ме сꙁ м8н'ческѣ де вѣчи, че ши аич к8 ра рꙁ8тате л8 перит'. М8л'те мещеш8г8ри дїаволѣщи л8 рꙁбдат' де м8ѣриле чѣле рѣле; кꙁ ачѣлѣ м8л'тора лѣ8 фꙁк8тѣ фармече, ши пре ибов'ничїи лор' пре оунїй ꙗ8 неб8нит', ꙗрꙁ пре ал'цїй ꙗ8 ши ѡморꙁт'. ши т8 ѡ оаме, де н8 те теми де дмнеѕꙁ8 нич де м8нка драчилор, ↑кай де фармечиле дїаволилор тѣмете. Кꙁч кꙁндѣ вей веда пре тине кꙁ таи фꙁк8т' п8стїю де аж8торюл' л8и дмнеѕꙁ8 пентр8 ꙗле ши десп8инд8-те де аж8торюл' ши дар8л' чел' де с8с, ат8нчѣ к8 м8л'тꙁ нетѣмере те а ши кїамꙁ пре драчи, ши-ц' скрїѕ8 баере, ши те деспóае де мꙁнт8ирѣ та, ши те фаче де рꙁс ши де бат'жóк8рꙁ ↑ тоатꙁ чегатѣ. Де вей сꙁ аиби п8цинта мꙁнгꙁаре ла с8флет8л' тꙁ8? н8 мѣрце ла ѕбóрѣ ши ла жок8ри, н8 май мѣрци ла грꙁдини, ла рꙁ8ри ши ла бꙁл'ци ши ла ливѣѕи ши ла помѣт8ри де аск8лтꙁ пре грїери карїй кꙁнтꙁ тоатꙁ ѕїѡа.

21).

Пасъ ла бесѣречиле сфнци мȣченич, карїй даȣ сѫнътатѣ сȣфлетȣлȣй ши а трȣпȣлȣй, ши нȣ ла·алте стрикъчюни. Ай рóбь, ай мȣаре, ай копїи? че асте де потривъ бȣкȣрїей ши веселїе(й) ачéщїа? аи касъ ши глоатъ ай прїатини, ачѣстѣ сѫн'ть веселитóаре, ши кѫщигȣл' мѫн'тȣиторю ши феричит'. Че асте ал'ть май феричит' ши май дȣл'че ꙟ тоатъ лȣмѣ, ка прїатенїй чéй бȣни ши юбици? ши че асте мáрьш' ка ꙟсоцирѣ тик'нитъ ши ꙟцелѣп'тъ ши аскȣл'тътоаре? деч кѫн'дь вéѕи мȣарѣ фрȣмóасъ ши адашци пóх'та та май мȣл'ть декѫт' а ей, сокотѣще къ пъмѫн'ть асте ши ченȣшъ, ши съ ва потоли тȣрбȣрарѣ пóх'теи; аȣ пȣне кȣ гѫндȣл' тъȣ кȣм ва премени фрȣмȣсѣцѣ ей бътрѫнѣцеле аȣ боала, ши вей веда кȣм' и съ адѫн'чаѕъ окїй, кȣм' съ ѕбѫрчéскь фѣцеле образȣлȣй ши тоатъ съ стрикъ флóарѣ ачѣа а фрȣмȣсѣцїй ши а тинерѣцїй. Лȣт' лаȣѕи ши църъмъ ши ченȣшъ, каре нȣ асте ал'ть фъ(ръ) нȣмай мормѫнть върȣит', фрȣмȣсѣцѣ трȣпȣлȣй. Ши де ай веда чѣле ден' лъȣн'трȣл' трȣпȣлȣй, асте плин' де некȣръцїй ши де пȣтоаре мȣл'тъ. Ши де мȣл'те ѡри ши фетишóара фрȣмóасъ мȣрин'дь, ши дȣпъ о ѕи дóаѡ, с'аȣ афлат' гроапа еи плинъ де вїерми ши де ꙟпȣцичюне мȣл'тъ. Вéѕи оаме че фрȣмȣсѣце ръв'нéщи ши съркци?

Сфѫнта ши дмнеꙁѣѧска еванге́лїе елинѣскъ ши рꙋмѫнѣскъ.... ꙟ анꙋл мѫнтꙋирїй ахчг. (1693) ши с'аꙋ типѫрит ꙟн'трꙋ сфнта митрополїе а ꙋгровлахїй.

Вѣаца сфнтꙋлꙋй ши Еѵглистꙋ Іѡан, дꙋпѫ кꙋм аꙋ скрис Софронїе.

Іѡань пре кареле Іс. фоарте л'аꙋ юбит, фїюл' лꙋй Зеведе́ꙋ, фрателе лꙋй Іѣкѡвь, кѫрꙋѧ де Ирѡд' дꙋпѫ патима домнꙋлꙋй капꙋл' и с'аꙋ тѫать, пе ꙋрма тꙋтꙋрѡрь аꙋ скрис еѵглїа, рꙋгатѫ фїиндь де епско́пїй Ѧсїей, ши ꙟпотрива лꙋи Киринѳь, ши ал'тор еретичи, ши май вѫртос ле́цїй Еѵвїѡнит'ѣнилор чей че сѫ арѫта атꙋнчѣ, челор че ꙁичѣ де хс, май наинте де Марїа сѫ нꙋ фїе фо́сть нѫскꙋт'; дере́пть ачѣѧ с'аꙋ ꙟдем'нат дмꙁѣѧска лꙋй нащере а ꙁиче. ꙗрѫ ши алтѫ причинѫ аче́цїй еѵглїй адꙋк; кѫ читиндь кѫрциле лꙋй Маѳе́й, Марко. ши Лꙋкѫй. испитит-аꙋ ток'мѣла исто́рїйлор' ши аꙋ адеверить пре дѫншїй кѫ адевѫрать аꙋ грѫить, нꙋмай фѫр де оунь ань ꙟт(р)ꙋ каре аꙋ пѫтимить Іѡань; кѫ дꙋпѫ ꙟкисо́арѣ лꙋй Іѡань аꙋ скрис исто́рїа. лѫсѫндь дар анꙋл ꙟтрꙋ каре чѣле че с'аꙋ лꙋкрат де чеи тре́й еѵглисти, с'аꙋ скрис але анꙋлꙋй че́лꙋи май денаин'те, пѫнѫ а нꙋ бѫга пре Іѡань ꙟ темницѫ, лꙋкрꙋриле аꙋ скрис прекꙋм' сѫ ва пꙋтѣ доведи ла чей че кꙋ грижѫ пре че́й патрꙋ еѵглисти вор' чити; каре ши чѣ че с'аꙋ пѫрꙋт' неток'мирѣ лꙋи Іѡань, кꙋ чеѧ-л'ал'ци кон'тенѣще. скрис-аꙋ ши ѡ епистолїе а кѫрїа ꙟчепѫтꙋрѫ асте: [чел че аꙋ фо́сть де'нчепꙋть] каре де то́ци бѫрба-

21*).

ції бесѣречїи, ши чѣй ꙟвъцаци асте алѣсъ, ꙗръ чѣлѣ-л'ал'те дóаѡ кърора асте ꙟчепътѫра, чей ден'тѫю: [прé-ѡт8л' чинститїй еклéкгїй] ꙗръ чей де адóаѡ: [прéѡт8л' л8й Гаїе чéл8й юбить] ѯик8 се а фи але л8й Іѡань прé-ѡт8л8й, ал' кър8а ꙟкъ ши ак8м' ал'ть мóрмѫн'ть ла Ѥфес асте. ши оунїй сокотéскь амѫн'дóаѡ мормѫнт8риле съ фїе але л8и Іѡань евгалист8л8и, пентр8 каре кѫндь вом вени ла Панїа (! l. Папїа) аск8лтътóрюл' ачестóра вом тѫлк8и прек8м асте ѡрънд8ꙗла. че дарь ла ал' патр8-спръѯѣче ань порниндь Дометиань а дóаѡ гонире д8п(ъ) Нерѡнь, ла ѡстрóв8л' ла Патмо гонинд8-се а8 скрис апо-калиѱис, каре л'а8 тъл'к8ит И8стинь мчник8л' ши Иринеѹ. ꙗръ тъинд8-се Дометїань, ши фаптеле л8й де м8л'та л8и ръ8тате, фъкѫнд8-ле сфат8л' л8й дешарте [епинéра], с'а8 д8сь ла Ѥфесь. фїинд' аколо пънъ ла Траꙗнь ꙟпърать, тóате бесѣречиле Ѧсїей а8 ꙟтърить ши а8 ѯидит бесѣ-риси (! l.—ричи) ши фóар'те ꙟбътрѫниндь. ла ѯи де ани д8пъ патима дмн8л8й съвѫршин'д8-се лѫн'гъ чѣ де май с8с ѯисъ четате, ръпосърїй с'а8 ꙟвредничить.

ꙟ сфнта ши марѣ д8минека а пащилорь. дела Іѡань а.

1. Де'нчеп8т' ера к8вѫнт8л', ши к8вѫнт8л ера ла дмн-ѯъ8, ши дмнѯъ8 ера к8вѫнт8л. 2. Ѧчéста ера де'нчеп8ть ла дмнѯъ8. 3. Тóате прентр'ѫнс8л ф8ръ, ши фър' де дѫнс8л немика ф8, че ф8. 4. ꙟтр8 дѫнс8л вїаца ера,

ши віаца ера лꙋминѣ ѡаменилоръ. 5. Ши лꙋмина ꙟтрꙋ
ꙟтꙋнѣрек лꙋминѣꙁъ, ши ꙟтꙋнѣрекꙋл пре а нꙋ ѡ кꙋ-
принсе. 6. Фꙋ ѡмь тримись дела дмнꙁѣꙋ, нꙋмеле лꙋй
Іѡань. 7. Ачѣста вени ꙟтрꙋ мър'тꙋріе, ка сѣ мѫртꙋри-
сѣскъ де лꙋминѣ, ка тоци сѣ крѣꙁъ прин' ель. 8. Нꙋ
ера ель лꙋмина, че ка сѣ мъртꙋрисѣскѣ де лꙋминѣ. 9.
Ѥра лꙋмина чѣ адевъратѣ, карѣ лꙋминѣꙁѣ пре тот ѡ-
мꙋл' че вине ꙟ лꙋме. 10. ꙟ лꙋме ера, ши лꙋмѣ прен ел
сѣ фъкꙋ ши лꙋмѣ пре дѫнсꙋль нꙋ-л' кꙋноскꙋ. 11. ꙟтрꙋ
але сале вени, ши ай съй пре дѫнсꙋль нꙋ-ль пріимиръ.
12. Ꙗрѣ кѫци пріимирѣ пре дѫнсꙋл', ле дѣде лор пꙋ-
тѣре ка сѣ фіе фій лꙋй дмнꙁѣꙋ, чѣлорь че крѣдь ꙟтрꙋ
нꙋмеле лꙋй. 13. Каріи нꙋ ден сѫнџе, нич ден вое трꙋ-
пѣскѣ, нич ден вое бѣрбѣтѣскѣ, чѣ дела дмнꙁѣꙋ съ нъс-
кꙋрѣ. 14. Ши кꙋвѫнтꙋл трꙋп сѣ фѣкꙋ, ши сѣ сѣлъшлꙋй
ꙟтрꙋ ной, ши ам' вѣꙁꙋт' слава лꙋй, слава ка а оунꙋѫ
нѣскꙋт' дела татѣл, плинь де дарь ши де адевѣр. 15.
Іѡань мѣртꙋрисѣще де дѫн'сꙋл' ши стрігѫ грѣинд': а-
чѣста ера де кареле ам' ꙁис: кареле дꙋпѣ мине вине, на-
интѣ мѣ фꙋ, къ маи ꙟтѫю де мине ера. 16. Ши ден-
трꙋ плинирѣ лꙋй, ной тоцй ам лꙋат', ши дарꙋ пентрꙋ
дарꙋ. 17. Кѣ лѣџѣ прен' Мѡѵсій фꙋ датѣ, ꙗрѣ дарꙋл'
прен' Іс. Хс. фꙋ.

Alexandru Dascalul: Psaltire slavono-română cu tâlcŭ. 1697.

Psalmŭ 137.

Ла ръꙋль вавѵлонꙋлꙋи аколо шедѣмь ши плѫнџѣмь, адꙋкѫндꙋ-не аминтѣ де сїѡнь. тѫлкꙋль: Ѧтꙋнче жидовиї чеи робици плѫнџѣ. іар сѫ щїй кѫ плѫнџѣ сꙋфлетѣле дирепцилорь, шезѫнд ꙟ вавѵлонь, ꙟ іадь, къ вавѵлонꙋль сѫ ѕиче тꙋрбꙋраре, плънџѣ адꙋкъндꙋ-ши аминтѣ де сїѡнꙋл череск. Ꙟ салчиѧ пе мижлокꙋл еи спѫнѕꙋръм ѡрганеле ноастре. тл: Рѫстигнирѫ жидовиї пе хс пре мижлокꙋль крꙋчїи, ачелѧ ѡрганеле сꙋнѫтóаре крединчїоашилор., Кѫ аколо не ꙟтребл пре нои чѣѧ че не робирѫ пре нои ши карїи не дꙋчѣ, де кѫнтаре. тѫлкꙋль: Робиндь дїаволиї пре ѡмениї, ꙟи дꙋчѣ ла іадѫ ка ла вавѵлонь, ꙟтребѫнд пре дѫнши оунде іасте домнꙋ лор. Кънтаць ноаѡ дин кънтѫриле сїѡнꙋлꙋи. тѫлкꙋль: Щїе дїаволиї ꙟтоарчере лимбилорь, карїи ера сѫ кънте ꙟ бесеречиле, кѫнтърь нѡѡѫ. Кꙋм вѡм кѫнта кѫнтаре домнꙋлꙋи пре пѫмѫнть стрѫинь. тл: Ѕиче дирепциї дѣкѫ ꙟтрарѫ ꙟ іадь: де акꙋма нꙋ вор маи пꙋтѣ лѫꙋда пре дмнѕъꙋ пе пѫмѫнтꙋль дїаволилорь. Де вои оуита пре тине Іерслиме, оу(и)татѫ съ фїе дирѣпта мѣ. тл: Ѕиче Ѧдамь: де вои оуита пре тине раюле, сѫ фїꙋ оуитат ши еꙋ де дмѕеꙋ. Липаскъ-се лимва мѣ де грꙋмаѕїи мїеи, де нꙋ те вои помени пре тине. тл: Ниче декꙋм нꙋ пꙋтѣ оуита дꙋлчѣца раюлꙋи, мѫкар де ера ши ꙟтрꙋ ꙟкисоаре Ѧдам; че кꙋ гѫндꙋль гѫндиѧ. Де нꙋ вои пꙋне де наинтѣ Іерсли-

мꙋль ка ꙟтрꙋ ꙟчепꙋтꙋль веселїе і мѣле . тл : Ꙗдекъ прекꙋм ера Ꙗдамь ꙟтъи ꙟ раю кꙋ веселие, аша ши пре оурмъ ва фи, тръцѣ нъдѣжде . Поменѣще дмне фечїоарии Ѥдомꙋлꙋи ꙟ ꙃꙋа Іерслимꙋлꙋи . тълкꙋль : Ꙗдꙋче-шь ва аминтѣ хс де жидовїи фечїоарии . . . . . ꙟ ꙃꙋа чѣ ꙟфрикошата а жꙋдецꙋлꙋи . Карїи ꙃичѣ : дешертаць, дешертаць пънъ ꙟ темелїиле лꙋи . тл : Ꙁичѣ жидовїи лꙋи Пилать : ꙗ-ль ꙗ-ль ши ши(!) ръстигнѣще пре хс . Фата вавѵлонꙋлꙋи тикълоаса . тълкꙋль : Съборꙋль жидовъскь дешерть ши тикълось, къ н'аꙋ причепꙋт таина лꙋи хс . Феричить кареле ва плъти цїе датория та, каре дедѣшьноаѡ . тл : плъти-ва хс ла ꙟфрикошата ꙃы, съборꙋлꙋи жидовъскь, кареле аꙋ върсат сънцѣле прѡрочилорь. ши аї лꙋи . Феричѣ де чела кареле ва лꙋа ши ва ꙃдроби тинърен тъи де пїатра . тл : Феричиць вор фи жидови, карїи вор крѣде ꙟнтрꙋ хс, ачела-й пїатра, ши съ вор ботеꙃа ꙟтрꙋ дънсꙋль.

Минеюль..... с'аꙋ типърить ꙟ сфнта епскпїе дела Бꙋꙁъꙋ. ꙟ анꙋль дела ꙃидирѣ лꙋмїй ꙃсꙩ. (1698).

ꙟ е ꙃыле а лꙋй Априлїе.

ꙟтр'ачасташ' ꙃи прѣ кꙋвїѡаса маика нѡастръ Ѳеѡдора чѣ дин Солѡнь.

Ꙗчастъ прѣ кꙋвїѡасъ Ѳеѡдора, юбиндь пре хс. дин' тжнъръ вжрста са, съ лъпедъ де лꙋме, ши мергжндь ла

ѡ мѫнъстире де ѡбще сѫ кѫлꙋгѫри, ши пѫꙁиндь тоате фаптеле чѣле бꙋне, лѣꙋ ши испрѫвить; ши атѫта аскꙋлтаре ши чинсте да челор л'алте, сꙋрори кълꙋгѫрице ши старецїй, кѫт ши дꙋпѫ моартѣ ей аꙋ арѫтать ка кꙋмь ар хи фѡсть вїе. къ пѫꙁиндꙋ-ш' вїаца кꙋратѫ ꙟтре дѫнселе ка оун' стѫлпь вїꙋ ши ꙟсꙋфлецать. ши дꙋпѫ рѫпосарѣ ей трекѫндь кѫтѫ-ва врѣме, присѫвиндꙋ-се ши старица, ши фїиндь ши а кꙋратѫ ши сꙋфлетѣскъ, сѫ стрѫнсерѫ ка сѫ ѡ ꙟгрѡапе. адꙋнѫндꙋ-се ши ѡамени де чинсте, ши нѫродь ши чей кꙋ фрика лꙋй дмнꙁеꙋ кълꙋгъри, шї-й фъкꙋрѫ слꙋжба погребанїей дꙋпъ ѡбичѣю; ши дешкиꙁѫндь мѡрмѫнтꙋль оунде ꙁъчѣ сфнта Ѳеѡдора де мꙋлтѫ врѣме, ка сѣ астрꙋче ши пре игꙋменица лѫнгѫ дѫнса. сѫ фѫкꙋ минꙋне маре, каре да челѡрь че ведѣ мираре, ши челѡрь че аꙋꙁїа оумилинцѫ; кѫ фїиндь лѡкꙋль ꙟде-мѫнѫ де привить ши а ведѣ тоци, кꙋм' сѣ мишка ши сѣ стрѫнџѣ чѣ де демꙋлть ꙁъкꙋтѫ мѡартѫ Ѳеѡдора, ши ка кꙋмь ар хи фѡсть вїе, аша с'аꙋ трас де аꙋ фъкꙋть лѡкь майчей чинстиндꙋ-ѡ. ачастѫ минꙋне вѫꙁѫндь тѡц, мирѫндꙋ-се стрига: гсди помилꙋй. ши де атꙋнче пѫнѫ акꙋмь мꙋлте чюдесе дмнꙁеꙋ прин кꙋвїѡса ачастѫ Ѳеѡдора аꙋ фѫкꙋть, мꙋлци ꙟдрѫчиц тѫмѫдꙋиндь, ши пре мꙋлци ѡрби фѫкѫндь кꙋ ѡки, ши болнави ненꙋмѫраци лекꙋиндь.

Ꙟтр'ачасташ' ꙁи (. еі .) прѣ к8віѡс8лѣ пърінтеле нѡстр8 Ахілїе питрополит8лѣ Ларисей.

Ачéста а8 фѡст пре врѣмѣ ꙟпъръціеи марел8й Кѡнстантинѣ, нъск8тѣ ши креск8тѣ ден пъринци благочестиви, де ла карїй ф8 ꙟвъцатѣ б8на крединцъ, ши к8 чѣле де афаръ ꙟвъцът8ри, ши чѣ ꙟнъл цатъ философїе . ши ꙟподобинд8-се пре сине к8 тóате дмнеꙁееѱиле б8нътъци, съ п8се архїерé8 ꙟ а дóаѡ Феталіа ꙟ Лариса, де тоци лък8иторїй Еладей . ши мергѫндѣ ла събóр8лѣ чéл' маре че с'а8 стрѫнсѣ ла Никéа, ши ѡстенинд ши невоиндѣ пѫнъ ꙟ сфѫршитѣ ꙟпре8нъ к8 пъринцїй ши ѡборѫндѣ пре Арїе, ши пре соціїле л8й, ши анафиматисинд8-й, съ ꙟтóарсе іаръ ла Лариса . ши стрикѫнд м8лте капиѱи идолéѱй, ши драчи гонинд ден ѡамени, ши алте м8лте мин8ни фъкѫндѣ, к8 паче віаца а8 пъръситѣ ; фъкѫндѣ ден темелїе сфинте бесѣречи ши ꙟподобинд8-ле ꙟ тѡт' кип8лѣ, к8 але лѡр сфинте р8ги, дмне мил8еѱе-не ши не̄спъсѣѱе . Амин.

—

Диван8лъ са8 гѫлчава ꙟцелепт8л8й к8 л8ма са8 ѱюдец8л сфлет8л8й к8 тр8п8л, прин..... Іѡанѣ Димитрїе Кѡнстантинѣ воевод..... ꙟн Еши . влѣт дела Адамѣ ꙁсз іаръ дела мѫнт8инца л8мїи ахчи (1698.)

Благочестив8л8й прѣ л8минат8л8и ши нѡаѫ чинстит8л8й, д8л'чел8й ши май марел8й фрате, Іѡан' Антіѡхѣ Константинѣ воевод, к8 д8мнезъ8ѣаска милъ, дóмнѣ, ѡ-

блъд8иторю църъи Мол'довїй, дела аль мърийй сале, май мик', ши плекат фрате, Іwан Димитріе Кwнстантин воевод. карте де ѫкинъчюне.

Ястрономїй, адекъ а стѣлелwрь к8носкътори [прѣ л8минате, чинстите, юбит8л' мїе8 фрате] ѫтр8 тоате кѫте ѫтр8 а чѣрюл8и тр8п' стѣле съ поартъ, доаѫ н8маи некълтитоаре ши немѫтътоаре а фи арать, кариле оуна ѫ партѣ чѣрюл8й дѩс8пра, ѩръ алта ѫ партѣ чѣрюл8и де десѫп'ть а съ афла повестеськ. оуна пол8с' арктик8с' ѩръ алта пол8с' антарктик8с' ле н8мъск', прин' кариле а черюл8и тр8п', ши ръгтнзалъ съ ѫвѫртѣще.

Ячасте даръ доаѫ стѣле [май мареле мїе8 ши юбит фрате] макар къ к8 стара оуна дела алтъ, л8нгѫ депъртаре ши маре деwсъбире а8. ѫсъ ѩръш [д8пъ сокотѩлъ] п8р8рѣ недеспърците, ши тот'дѣоуна недеwсъбите синть. ши а лwр оуна кътръ алта дрѩптъ потривире, ши оуна ѫпотрива алтїѧ некълтитъ wдих'нире ши ръзимаре, нич а чѣрюл8и лать лъциме, нич а сферїи пъмѫнт8л8и гроасъ гросиме, а w wпри, са8 а w деспърци пот'. къ прек8м в рwате ѫтр'о wсїе съ лѩгъ, аша ачѣле принтр'w w (!) минтѩскѫ wсїе [карѣ азон съ кѩмъ] оуна к8 алта съ, прин атѫта де ме(р)идѩн деспърцире, ѫтр8локазъ.

Ѫтр'ачѣсте в стѣле кендр8л, адекъ цинта а мижлочирїи кѫтинцїи чѣрюл8и съ ѫмижлочѩзъ. ши ѫ ачѣ адевърат мижлочире а ръгтнзѣлїи пъмѫнт8л8и съ ашазъ, кариле дин вѫрт8тѫ а ачелwр в дрепть-к8мпъніте, ши потривите стѣле, ачѣла кѫте де ас8пра кентр8л8и ѫте-

меате синть, нич кȣм ꙟ сȣс саȣ ꙟ џѡс, ꙟ дрꙗпта саȣ ꙟ стѫнга, а съ мȣта̀ саȣ а сѫ кѫъти пѡ̈т'. че ѡр' кѫте ꙟ а кѫтинцїи чѐрюлȣи кȣпринде̾ре съ кȣпринд', тоате ꙟ-тр'ачел ꙟ мижлок' дрепть-мижлочит' кентрȣ, сѫ рѫвимъ спресте тоть.

Ка ачѣсте дарѫ в стѣле [дȣлчѣле мїеȣ ювит, маи маре фрате] дои фраци, саȣ дѡаѫ иним' а дои [ꙟсъ адевѫраци] с'ари асъмѫна пȣтѣ фрац, карїи кȣ старѣ локȣлȣи, ши кȣ депъртарѣ деѡсѫбирїи [трȣпе̑щи] макар кѫ кѫт деларте депѫртаци, ши кȣ петрѣчерѣ неꙟтрȣлокац' ар' фи, ꙟсѫ дȣпъ а сфлетелѡр, де нимикѫ чеваш ѡпритѫ пѫтрȣндере [де врѣме че сфатль неѡприт ши прин тѡате пѫтрȣнзиторю асте] пȣрȣрѣ недепѫртац', тот дѣȣна ши'н тоате дате ꙟтрȣлокац сѫ афлъ.

Карте саȣ лȣминѫ. де прѣ ꙟвѫцатȣль Їеромонах' Маѯимь Пелопоннисѣнȣль..... ши с'аȣ тѵпѫрить ꙟ тѵпографїа дом'нѣскѫ ꙟ сфнта мънѫстире ꙟ Снѣгѡв'. ла анȣль мѫнтȣирїй лȣмїй ахчѳ. (1699.)

кап. а.

Кȣмь кѫ тȣрбȣрата стѫпѫнире а Папей, асте причинѫ дежгинѫрїй бесѣричилѡрь.

Де с'ар ꙟтѫмпла съ-м' ѯикѫ нещине, пентрȣ кѫчи ꙟчепи дела стъпѫнирѣ, адекѫ дела ꙟчепѫторїа Папей? ши нȣ ꙟчепи дела алте ꙟтребѫри, ши ѡсебири каре сѫнть

май мари ши май де трѣбъ, прекȣм' асте чѣ пентрȣ пȣрчѣдерѣ сфнтȣлȣй дхъ, ши алтеле? Ръспȣндемъ ши ѕичем', къ трéбȣе прекȣм' ѕик' философїй, чéла чé скріе саȣ съ ꙟтрѣбъ, съ чѣрче ꙟчепътȣриле ши причиниле чѣле де ꙟтѫю а чéлѡр' винȣите, ши атȣнче съ скріе, саȣ съ ꙟтрѣбе. Ши кȣм' къ асте ꙟчѣперѣ, ши стъпѫнирѣ Папей ꙟтѫїа причинъ, де с'аȣ деспърцитъ бесѣрика апȣсȣлȣй дела а ръсъритȣлȣй, ши чѣ дела ръсърит' де чѣ дела апȣсъ, аскȣлтаци бине чéѧ че нȣ' щиц', ка съ ꙟцелѣџец'. Ши пентрȣ ка съ ꙟцелѣџец' ши съ кȣнóащец' бине, афлац' че чѣре ши похтѣще Папа съ айбъ ꙟ бесѣрика лȣй хс, ши пентрȣ че похтѣще, ши де оунде с'аȣ ꙟдемнатъ а похти воинцъ ка ачаста?

капъ в.

Че асте пъпистъшіѧ, саȣ че ѕиче Папа пентрȣ дѫнса къ асте ши пентрȣ че?

Пѡхтѣще Папа съ фіе дȣпъ хс ꙟ бесѣрика лȣи хс сингȣр' ел' сокотитóрю, ши исправникъ, капъ ши стъпѫнитѡрю, боарю, дóм'нъ, ꙟтѫю, ши епитроп' лȣй хс; съ деѕлѣџе. ши съ лѣџе, ши съ скимбе дин' дóгме, съ пȣе кѫте ва врѣ, ши съ скѡацъ, съ адаѡгъ, ши нименѣ съ н'айбъ пȣтѣре съ-й ѕикъ, аȣ бине фаче аȣ ръȣ. Ши причина пентрȣ карѣ ле похтѣще ачѣстѣ тóате, асте ачасга. Къч къ ѕиче, къ асте ел' аич пре пъмѫнт' дȣпре

ꙟнълцарѣ лѕй хс ꙟ чѐрюри алѣ дóйлѣ хс ши аре тоꙋтѣ ѕна ши ачѣашѣ стъпжнире ши пѕтѣре, карѣ авѣ хс май наинте пжнъ а нѕ съ ꙟнълца, ꙟ чѐрюри. Ши ле похтѣще елѣ ачѣстѣ тоате пéнтрѕ кѫч лѣѕ авѕтѣ Пéтрѕ, ꙟтрѕ ал' кърѕѧ скаѕнѣ шаде елѣ стъпжнѣ ши дїадох'. Ши Пéтрѕ лѣѕ авѕтѣ ачѣстѣ пéнтрѕ кѫч ꙗѕ датѣ хс пѕтѣре ка ачаста, ши л'аѕ фъкѕтѣ прекѕмѣ ꙁикѣ ачѣстѣ Латинїй, десъвжршит' епитропѣ лѕй, ши май маре ꙟтре тóци апостолїи, съ-й повъцѕꙗскъ, ши съ айбъ тоате ꙟ тока ка кѕ хс. Пéнтрѕ ачаста с'аѕ ꙟдемнатѣ ши с'аѕ порнитѣ ши Папа, а похти пѕтѣрѣ ши стъпжнирѣ а тоатъ бесѣрика ши а ръсъритѕлѕй ши а апѕсѕлѕй. Ꙗдекъ съ стъпжнѣскъ дѕпъ хс пре тоци чѐѧ чѐ крéд' ꙟ хс, прекѕм' пре чей де бесѣрика пе патрїꙗрш', ши пре чѐѧ-л'алц' епископи, ши прéоци, аша ши пре мирѣни. Ши съ нѕ съ факъ нич ѕн' лѕкрѕ ꙟ тоатъ бесѣрика ачаста фъръ де воѧ ши порѕнка лѕй. Ши ори че аѕ врѕтѣ саѕ че арѣ врѣ съ се факъ, афаръ ден' вое ши ден' порѕнка лѕй, мъкаръ де ар' фаче ши епископѕлѣ цриградѕлѕй, саѕ алт' патрїꙗрх' ши епископѣ, ши мъкаръ съ фїе ши бине фъкѕт', ши съ нѕ фїе ꙟ потрива православ'ничилорѣ ꙟвъцътѕри, съ нѕ плътѣскъ нимик'. Ꙗръ ши кѫци нѕ сѫнт', ꙁиче сѕпт' аскѕлтарѣ лѕй ши сѕптѣ воѧ лѕй, ши сѕпт' гѫндѕлѣ лѕй, ничи кѕм' нѕ сѫнт' крещини, че схисматичи ши лепъдаци ка нище ой фъръ пъстоpю ши перите. Стъпжнире ка ачаста ꙟш похтѣще лѕиш, ши атѫта аскѕлтаре ши плекаре съ айбъ дела тоатъ бесѣрика, кѫт' аѕ

авȣт' ши хс кѫнд' аȣ фѡст' ꙟ лȣме кȣ трȣпȣл', ꙟкъ ши май мȣлт'.

Ꙟвъцътȣри крещинещй..... скоасе де пре лимба гречаскъ, пре лимба рȣмънѣскъ. ши с'аȣ типърит ꙟ анȣл мѫнтȣирей аѱ (1700) Генарїе. ꙟ. Снѣгѡвъ.

Прѣ крещинȣлȣй, прѣ лȣминатȣлȣй ши прѣ ꙟнълцатȣлȣй Дмнȣлȣй ши стъпѫнито́рюлȣй а то́атъ цара Рȣмѫнѣскъ. Дмнȣлȣй, Дмнȣлȣй. Їѡаннь Кѡнстандин' Басарабъ Воевѡдь, ачѣ плекатъ пънъ ла пъмѫнть ꙟкинъчюне.

Ꙗръ... гъсиндь ѡ тълмъчире но́аѡ а оунїй кърци но́аѡ фолосито́аре де сȣфлет', карѣ дин' лимба гречаскъ ꙟ лимба рȣмѫнѣскъ, с'аȣ ѡстенить прѣ кȣвиѡсȣль ꙟтрȣ їермонахи кvр Фїлоѳе́ю стагоре́цȣль, м'ам' апȣкать де ѡ ам тvпърить кȣ ажȣто́рюль лȣй дмнеꙁъȣ. карѣ нȣ нȣм и къчи ꙗсте но́аѡ, чи къчи ꙗсте ши ꙟчепътȣръ а тvпографїей карѣ амь ꙟвъцать. фъкънд динтр'ачаста ꙟчепътȣръ ꙟтѫю а тvпографїей; кȣ плекъчюне даръ ши кȣ џенȣке плекате, адȣкȣ ши пȣю ꙟнаинте кътръ милосѫрдȣль ши прѣ линȣль ѡкюл мърїей тале. карѣ мърїа та дȣпъ оурмарѣ ꙟпърацилорь че́лор' де демȣлт, ка оунь стрънепо́ть ал' ꙟпърацилор', ши маи налть ши маи але́сь декѫть дмнїй чеи ди'нчепȣть, ꙟмъ рогь съ ѡ прїимещи, кȣ блѫндѣце ши кȣ юбире де ѡмь. прекȣмь мареле ꙟпърать аль Пе́рсилор Кvрь, ачѣ пȣцинтѣ апъ а съракȣлȣй, саȣ ка че́й дой бани мичи ай въдȣвїй. ши дмнеꙁъȣль тȣтȣрорь, ши

дътъто́рюль ши съвършито́рюль а тоатъ ѫвъцътура ши мещершугуль, съ пъзѣскъ пре мърїѧ та май пресусь де тоатъ ръутатѣ че́лор ѫпротивничи, ѫтъриндꙋ-те ѫтру прѣ налтуль ши де дмнезъу пъзитул скаунь аль дмнїей, ѫ мулци ани, ши прѣ норочици ку паче ши фъръ турбураре, ши дърꙋиндꙋ-ци вїацъ ѫделунгатъ, ѫтру веселїе, ѫпреунъ ку прѣ луминацїй коко́ни ай мърїеи тале, ши ку тоатъ куртѣ. Ѧминь. Ѧ слъвитеи де дмнезъу ѫнълци-меи тале, май микь ши плекать робь: Геѡргїе Радович'.

Предосло́вїе кътръ Чети́тори.

Ѫтр'ачастъ кърцулїе, ѡ юбици четито́ри, ну ве́ци афла ворбоаве ку невое ла ѫцелесь; къ сѫнть про́асте сокотѣле ши ѫвъцътури, пре скурть ши лѐсне, кареле съ ѫцеле́гь фъръ ѡстенѣлъ де фїещеш' кареле. Ну сѫнть ѫвъцътури де ѡбичѣю ши политиче́щи прекумь сѫнть ачѣла але луй Єпик'тит ши але алтора. Че сѫнтъ сокотѣле крещине́щи, кареле приве́ску нумай кѫтръ адевърꙋль челъ евангеличе́ску, ши кътръ крединца луй хс. Ѧчѣсте сокотѣле ну сѫнть дате нумай кътръ чѐй делунгаци де луме ши кътръ чѐй че петре́кь пурурѣ ѫтру рꙋгъчюни не'нчегате; че ши кътръ аче́ѧ, карїй вїецꙋе́скь ѫ луме, ши ну куно́ску атѫта де курать таинеле луй дмнезъу; къ по́ть ши аче́щѣ май апо́й дупъ грижиле лумїи ка съ ѡ читѣскъ; къ пре адевърат' ле присосѣще пуциникъ врѣме

ши пе́нтрꙋ спсе́ніѧ лѡрь. Де нꙋ ворь пѫтѣ съ ѡ читѣскъ тоа́тъ ꙟтр'о ꙁи, ꙗръ май пꙋцинь ворь пꙋтѣ ка съ прочитѣскъ, ꙟ фіещеш' каре ꙁи кѫте оун' кап' май наинте пѫнъ че нꙋ ꙟче́пь грижиле. Диминѣца дꙋпъ че ве́ци сфъ́рши чѣ датоаре ши дꙋпъ ѡбичѣю рꙋгъчюне кътръ Дмнеꙁъꙋ, читици оунь кап', ꙟсъ кꙋ сокотинцъ ка съ ѡ пꙋте́ци ꙟцелѣџе бине. Де нꙋ въ вѡр' фи лъсѫнд' лꙋкрꙋриле а чети диминѣца, пꙋте́ц' ши кътръ сѣръ, май наинте пѫнъ нꙋ мѣрџеци спре пат'. Ачѣсте сокотинце, мъкар къ сѫнть ши мичи ꙗръ ꙟтръ ꙟ сꙋфлетꙋл' но́стрꙋ, де-л' печетлꙋе́скꙋ ка ши печѣтѣ пре чаръ.

Флоарѣ дарꙋрилѡр..... с'аꙋ тѵпърит ꙟ сфнта мънъстире ꙟ Снѣгѡвь. въ лѣтѡ. ꙁси (1700) мсць юл.

Прѣ крещинꙋлꙋй, прѣ лꙋминатꙋлꙋй ши прѣ ꙟнълцатꙋлꙋй до́мнꙋлꙋй, ши стъпѫнито́рюлꙋй, а тоа́тъ цара Рꙋмѫнѣскъ, до́мнꙋлꙋй домнꙋлꙋи, Іѡанн' Кѡнстандин' Басараба вѡевѡд. ачѣ плекатъ пѫнъ ла пъмѫнт' ꙟнкинъчꙋне.

...Ши ꙗтъ кꙋ ажꙋто́рюл' лꙋй Дмнеꙁъꙋ мъргѫндь спре ꙟкинарѣ сфнтꙋлꙋй мꙋнтелꙋи Аѳо́нꙋлꙋй, ꙟ чѣ грꙋдина майкѫй прѣчестїй, ши афлѫнд' мꙋлте ши прѣ ꙟфрꙋмꙋшицате сфнте кърци, стрълꙋчинд' кꙋ ꙟнълцате ꙟцелепчꙋн'; ши кътѫн'дь кꙋ амърꙋн'тꙋл', ам' афлат' ши ачастъ кътричѣ, карѣ съ кїамъ: флоарѣа дарꙋрилѡр, скрисъ ꙟ лимба гречаскъ; ѡ ам' адꙋсь кꙋ мине аичѣ. ши ꙟтѫмплѫндꙋ-се прѣ кꙋвїѡсꙋл Іеромонах Филоѳе́й сфнта-

горéцꙋл' а вени пънъ анчѣ ꙟ царъ, л'ам' ꙟдемнат' дꙋпъ пꙋтинца-м' спре ꙋстенѣлъ, де ѡ аꙋ ꙟтóрсꙋ спре чѣ де мошiе ши де ѡбꙗе лим'ба нóастръ рꙋмѫнѣскъ; пéнтрꙋ ка съ фiе бине прiйимитъ де лъкꙋиторiй ачéстꙋаш' лок'. кареле ши тупъриндꙋ-ѡ прекꙋм' съ вѣде, вiꙋ акꙋм мъкар' ши недъстóйнiк сѫнт, ши ѡ адꙋк' робѣще ꙟ раюл' чéл' маре ал' мꙋлтелѡрь ши де мꙋлте фéлюр' де дарꙋри изворѫтóаре, ши бине мироситоре ши прѣ фрꙋмóасе флóри але блѫндѣцилѡр' мърiй тале...

Ꙗль блѫндѣцилѡрь мърiй тале, неврѣдник' ши нетрѣбник' робь. Кѡнстандинь пъх. Саракинь. снь Гелргiе Дѡхтѡрь Критѣнꙋл'.

Пъкатꙋль пизмiй. кап'. в.

Пизма, карѣ ꙗсте пъкатꙋл' ꙟ потрива драгостей, ꙗсте ꙟ дóаѡ фéлюр': ꙋна ꙗсте ка съ-й паръ рѫꙋ де бинеле алтꙋа, ꙗръ алта ка съ се бꙋкꙋре де рѫꙋль ал'тꙋа. ꙗръ фiеще-карѣ пóате съ фiе бине. пентрꙋ кꙋ (! l. къ) нꙋ ꙗсте рѫꙋ ка съ се бꙋкꙋре де рѫꙋль алтꙋа, пентрꙋ ка съ се педеѱѣскъ ачéла кареле аре, ши съ факъ пентрꙋ алтꙋль бине, пентрꙋ ка съ нꙋ съ трꙋфѣскъ.

Пóате съ ꙟкипꙋаскъ ши съ асѣмене нещине пизма ꙋнiй пасъри, карѣ ꙗсте атѫта де пизмътарицъ, кѫт' дѣка-ш вѣде пꙋйи ей къ съ ꙟграшъ ꙟ кꙋйбꙋл ей, ꙟй ловѣще кꙋ пискꙋль ей ꙟ кóасте, ка съ слъбѣскъ.

22).

Сéнека а8 зись : пизма скóате дин' ръ8 бине ши динь бине ръ8 . Пен'тр8 пъкат8ль пизмей, скріе ла картѣ пъкателwрь, къ ꙟ че кип' мóліа стрикъ хаина, аша ши пизма стрикъ тр8п8л wм8л8и . Соломwн' а8 зись : кжн'дь каде пріатин8л' тъ8 н8 те б8к8ра де паг8ба л8й, къ н8 плаче л8й дмнезъ8, ши ва л8а д8мнезъ8 повара де пре ачéла, ши w ва п8не пре тине . ꙟкъ чел' че съ б8к8ръ де ръ8л' алт8а, н8 ва ръмжнѣ небъттт' [де дмнезъ8]. Сфнт8л' Григóріе, а8 зись: н8 ꙗсте май маре мън'къ ꙟ л8ме декжт' пизма, пен'тр8 къ оун'де ꙗсте пизма, н8 пóате сѣ фіе нич' паче нич' драгосте ; щи ачаста ꙗсте чѣ май маре из'бжндире карѣ пóц' съ фачи пизмътарец8л8и : съ-и фачи бине.

Пентр8 пизма афлъ-се, къ а8 фост оунь боарю маре, кареле авѣ ꙟ каса л8й дой рóбй, ши оун8л' ера ск8м'п8 май вжртóсь декжт' тóц' wаменіѝ л8мій, ꙗр ал'т8л' ера фóарте пизмътарец'. Дéчи боарюл' ачéла пор8нчи ачéлорь дóй рóби, ши ле зисе : е8 вóю съ вѣ фак' богаци декжт' тот wм8л' ꙟ к8ртѣ мѣ, пен'тр8 къ в'ам' афлат' б8ни ши крединчóши . ши ак8м' чѣреци дела мине оунь дарь, ши кжт' ва чѣре оун8ль, вóю да чéл8а-л'алт ꙟдоит' . ши нич' оун8л' н8 врѣ съ чѣръ ꙟнаин'те . ꙗаръ май апой възжн'дь ск8м'п8ль къ пизмътарец8ль н8 врѣ съ чѣръ ꙟтжю, де пизма карѣ авѣ кътръ чела-л'алт', [ши тикълос8ль, де арь фи л8ать оун8л оун дар', ши чéла-л'алть дóаw, че п8г8бъ ꙗрь фи ав8ть, чела-л'ал'ть ?] ель зисе : е8 дóмн8ль міѐ8, вóю съ-м скóци міе оун' wкю,

пентрꙋ ка сѫ скóци пизмътарецꙋлꙋй амѫн'дóй. ши ꙟдатѫ боарюл' ачéла фѫкꙋ аша, ши скóасе оунꙋ ѡкю ал' скꙋм'пꙋлꙋй, ши ай пизмѫтарецꙋлꙋй, амѫн'дóй.

Сéнека аꙋ зисꙋ: нꙋ фаче нечинсте, ши нꙋ вей афла врѫжмаш'; кѫ пизма, патимѫ фаче. Платѡнꙋ зисе: пизм(ъ)тарецꙋл' нич' ѡдиниѡаръ нꙋ стѫ фѫрѫ дꙋрѣре, ничи скꙋм'пꙋлꙋ фъръ фрикѫ. Сфнтꙋлꙋ Авгꙋстинꙋ аꙋ зисꙋ: чéл' че аре пизмъ нꙋ юбѣще пре ничи оунꙋлꙋ. дирéп'тꙋ ачаста нꙋ поате сѫ фіе май рѫꙋ пѫкатꙋ декѫтꙋ пизма. Омирꙋ аꙋ зисꙋ: май мꙋлтꙋ сѫ каде а сѫ пѫзи нещине де пизма рꙋдей ши а пріѧтинꙋлꙋй, де кѫтꙋ де а врѫжмашꙋлꙋй. Тꙋлїе аꙋ зисꙋ: пизмѫтарецꙋлꙋ пріимѣще а пїарде, нꙋмай ка сѫ айбъ ши алтꙋлꙋ пагꙋбѫ.

Пéнтрꙋ пъкатꙋлꙋ пизмей, скріе ла лѣџѣ вѣке, кѫ вѫзѫндꙋ Каинꙋ, кѫ тóате лꙋкрꙋриле съ ꙟмꙋл'ціѧ, ши мерџѣ кѫтре фрате-съꙋ Авелꙋ, ши пéнтрꙋ къчи кꙋноскꙋ кѫ тóт' бинеле авѣ дела дмнезѫꙋ. ꙟл' оучисе пре елꙋ аф'ѫн'дꙋ-се нꙋмай дóй фраци карїй с'аꙋ нѫскꙋтꙋ ꙟтѫй ꙟ лꙋме. ши ачéста аꙋ фóстꙋ сѫн'џеле чéлꙋ дин'тѫю кареле с'аꙋ вѫр'сатꙋ ꙟ пѫмѫнтꙋ, адекѫ динꙋ пизмѫ.

Сфнта ши дѹмнезѫꙗска Лѵтѹргіе.... карѣ акѹм де нѡ̀ѹ с'аѹ типѫрит..... ꙟ сфнта епскопіе дела Бѹзѫѹ . ꙟ Типографїа домнѣскѫ . ла анѹлъ дела зидирѣ лѹмїй ꙁсї.

(1702)

Предословїе

Жѹпан Шърбан Кантакоꙁ(ино) вѐл' пъхарникъ

Тѹтѹрѡр адевѫрацилѡр крещини православн(ичи) ши кѹй сѫ кѹвине а щи, сѫнътате трѹпѣ(скѫ ши) спсе́нїе сѹфлетѣскѫ, де ла дмнѹлъ дмнеꙁ(ѫѹ) пофтѣще, ши ро́агѫ.

Дмнезъѹ вѣчникѹлъ, ши а тотъ пѹтѣрникѹлъ, ден ноꙗнѹлъ мѫрїрей ши бѹнѫтѫцїй сале, аѹ врѹтъ лѹмѣ кѹ то́ате кѫте сѫнтъ ꙟтр'ѫнса, ши афарѫ дентр'ѫнса, вѫзѹте ши невѫзѹте, ден нимика сѫ зидѣскѫ, ши ла ивѣлѫ сѫ адѹкъ . ꙟсѫ нѹ нѹмай атѫта аджнчимѣ ꙟцелеп'чюнїй сале аѹ врѹтъ сѫ факѫ, ши сѫ токмѣскѫ че ꙟкѫ кѹ немѫрџинита-й провиденцїе то́ате ка сѫ сѫ цїе, ши ѹна кѹ алта ка сѫ сѫ пѫзѣскъ, аша де маре ши де бѹнѫ ѡрѫн'дѹꙗлъ аѹ пѹсь, ши аѹ ашѫзать, кѫт де нѹ ꙗрѫш' пелагѹль щїинцей сале ар фи хотѫржт' ши сфѫршитѹль ей а фи, с'ар крѣде кѫ ꙟ вѣчи сѹкцесиве с'ар траџе, ши ар' ста лѹмѣ.

Аша дарѫ ꙟцелепцїа, ши пѹтерничїа лѹй дѹм(незъѹ) ашѫзѫндъ ши токминдъ фїинцеле, ши (лѹкрѹ)риле, ши фире лѣѹ дать, ши по́фта ка а(чѣа) ꙟтр'жнса аѹ сѫдить; ка пен'тр'ачѣа фїеще-(че) зидире, требѹинца ей сѫ-ш кавѹте, ши ажѹ(тор)ю сѫ-ш чарѫ ѹна дела алта, пентрѹ па-

ꙃа ши (цин)ѣрѣ ей. Ꙟсъ декꙟть тꙋтꙋрóрь алтора, (м)ай вꙟртос ши май алес ѡмꙋлꙋй, [: ка оунїй че ѧсте май алѣсъ, ши май искꙋситъ ꙃидире, декꙟт тóатъ ꙃидирѣ, дꙋпре Ꙟцери :] аꙋ ѡрꙟндꙋить авѣ пꙋтѣре, ши Ꙟ немꙋритóрю сꙋфлетꙋль лꙋй аꙋ пꙋсь кꙋнощинци, кърїѧ ши маре порꙋнкъ аꙋ дать, ка Ꙟтрꙋ соцїирѣ че съ афлъ, съ съ цїе, ши съ съ пъꙃѣскъ, оунꙋль кꙋ алтꙋль ажꙋтꙟндь, ши сприжинииндь кꙋ ачѣѧ, че фїеще-кърꙋѧ провиденцїа, ши бꙋнътатѣ дмнеꙃъѧскъ ю̆аꙋ дърꙋит', ши л'аꙋ милꙋить; адекъте, чель май таре, ши май авꙋт, пре чѣл' слабь, ши май липсить; чѣл' май маре ши май вꙟртóсь, пре чѣль май микь, ши непꙋтинчос; ши аша оурмꙟндꙋ-се ла тóате ал'-алте съ кꙋргъ. ачѣѧ даръ а съ фаче, ши ка ачѣлѣ а съ ажꙋта, кꙋм' ши даторїе къ ѧсте ѡмꙋлꙋй, тóате сфинтеле скриптꙋри арать, Ꙟвацъ, ши порꙋн'чéскꙋ, ашиждерѣ ши политичéщиле лéџи ши канѡане ачѣлѣ дог'матисéскꙋ. ши нꙋ нꙋмай чѣле кре(щи)нéщи, че Ꙟкъ ши чѣле елиничéщи асѣменѣ Ꙟва(цъ), Ꙟдѣмнъ, ши силéскꙋ пре тóть ѡмꙋл'; дирéп(т) къ, а фаче, ши а пъꙃи ачѣѧ, дмнеꙃъéскꙋ ши фирéскꙋ лꙋкрꙋ ѧсте. ажꙋтóрюль даръ ачéла, че ши даторїе ѡмꙋлꙋй ю̆асте де а да. ши а адꙋче оунꙋл алтꙋѧ. де пре пꙋтинца, ши авꙋтꙋль съꙋ че ва фи, Ꙟ мꙋлте фѣлюри, ши кипꙋри ю̆асте ши съ пóате ꙃиче; прекꙋмь прен' мꙋлте скриптꙋри, чине читѣще, саꙋ ва врѣ съ читѣскъ, вѣде ши ва пꙋтѣ ведѣ. Ꙟсъ лꙟнгъ алте ажꙋтóаре, ачѣѧ май алес ши май де мꙋлть фолóсь ю̆асте а сꙋфлетелорь, де врѣме че, кꙋ кꙟть май пре дѣсꙋпра а-

сте, май алéс, май искȣсить, ши май чин'стить сȣфлетȣль декжть трȣпȣль, кȣ атжта май алéсь ши фолóсȣл лȣй а-сте ши май маре, ши май ѡсебить бинеле. дирéп'ть къ а тóть цїиторюль, ши ꙟ троицъ мърить, слъвить, ши прослъвить Дмнеꙁъȣ, аȣ чин'стить, аȣ ꙟподобить, ши аȣ ꙟбогъцит фирѣ ѡменéскȣлȣй сȣфлеть, кȣ немȣрирѣ, кȣ веч'ничїа, ши кȣ ꙟпъръцїа черюрилѡр, карѣ ꙗсте фери-чирѣ чѣ адевъратъ, бȣкȣрїа, ши дȣлчаца (ч)ѣ неспȣсъ, ши некȣпринсъ де вѣчи.

Ла ачѣстѣ даръ тóате мȣлть оуйтжндȣ-се (ш)и бине сокотиндȣ-ле. май сȣсь нȣмеитȣль(!) дȣм(н)ѣлȣй жȣпан Шербань Кан'такоꙁино, аȣ гжн'дит, ка прен чéл' че ми-лосжрдȣль, ши прѣ сфнтȣль дȣмнеꙁъȣ прилéжь ꙗȣ дат, кжт прен' пȣтин'ца-й ва фи, съ ажȣге пре чéй че тре-бȣинца лор ꙟй силѣще ши невóа ѡ чѣре, май вжртѡсь партѣ бес'ѣричаскъ, карїй сжнть прéѡцїй. дирéпть ачѣа ꙗтъ аȣ сокотить, ши аȣ алéсь де аȣ типърит де иꙁнóавъ Лvтȣргїйле ꙟ кипȣль че съ вѣде, де врѣме че с'аȣ ши ꙟпȣцинать ачѣле кърци ꙟтр'ачѣсте врéми. ши кȣ тóатъ кїел'тȣꙗла са испръвиндȣ-ле, харь (! 1. дарь) ле ꙟпарте пре ла сфнтеле ши дмнеꙁъéщиле бисѣречи, ши кȣй ꙗсте де требȣинцъ дъръȣаще, пентрȣ бȣна поменирѣ лȣй, а пъ-ринцилор, а мóшилорь, стръмошилорь, ши а тóть вéкю ши благорѡд нѣмȣлȣи съȣ, ден' бȣнъ вóа са миш'кат ши а-цжцать; лȣкрȣ кȣ адевърать бȣнь де лъȣдать, ши де мȣлть мȣлтора фолос. къче ачастъ прѣ сфнтъ карте, Лvтȣргїе ꙁикь, капȣль ши ꙟчепътȣра тȣтȣрорь православ-

ничи ай Рѫсѫрит8л8й бесеричѣщилѡр кѫрци, ши ѡрѫнд8ѣли асте; дирѣпть кѫ прентр'ачѣстѣ май алѣса, ши мин8натѵ тайн(ѫ) а евхаристїей сѫ сѫвѫршаще, карѣ к8 дмнезѫѣск8ль тр8пь ал' дмн8л8й ши спѫситорюл8й нѡстр8 Іс. Хс. не дпре8нѫ, не оунѣще, ши вїацѫ де вѣчи не кѫщигѫ. а кѫр8ѧ дмн8, ши дмнезѣ8 фїе славѫ, ши лаудѫ д вѣчи де вѣчи аминь.

Нѡ8ль Тестамент... с'а8 тѵпѫрить д тѵпографїѧ домнѣскъ, д ѡраш8ль б8к8рещилорь. Ла ан8ль Мѫнт8ирїй ащг (1703).

Închinăciune către Constantin Basarab Voevod

Прѣ л8минат8л8й днѫлцат8л8й ши б8н8л8й крединчѡс' дмнь, ши ѡблѫд8иторю а тоатъ цара Р8мѫнѣскѫ Іѡ Кѡнстантинь Басарабѫ воеводь, плекате дкинъч8не

Дтоарче-се п8р8рѣ магнит8ль кѫтрѫ пол8сь, ѕбоарѫ спре днѫл'циме фок8ль, плѣкѫ-се д сѫн8л' пѫмѫнт8л8й пїатра, алѣргъ апеле д брацеле мѫрїй, ши д ск8рте к8винте, тоате л8кр8риле кѫтрѫ кенд8ль лорь сѫ плѣкѫ. Дѣчи дарѫ де ѥсте аша, н8 ѥсте ничи де к8мь мин8не; де врѣме че ачѣст8й дмнезеескь Тестаментъ тоате че сѫнт' д сѫн8ль крединчѡс8л8й юбиторюл8й де хс ши крещинеск8л8й тѫ8 с8флет', ка ла оунь кендр8 фирескь алѣргъ; пентр8 че, кѫ прек8мь чѣле сфнте сѫ к8винь сфнцилорь, ши чѣле сфнците сфнцицилорь, аша ши чѣле кре-

щинéщи крещинилорь сѫ кѹвинь. Мѹлте адевѫрате крещинещи ши де ѫмнезéѹ плѫкѹте, ши де сѹфлете фолоситóаре кѫрци, дентрѹ але мѫрїй тале келтѹале спре фолóсѹль чéл' де ѡбще с'аѹ дат'; ѩрѫ де кѫт' тóате май фолоситóаре де сѹфлете ши мѫнтѹитóаре ѩсте ачаста а нóѹлѹй Тестамéнт'. Пентрѹ кѫ де врѣме, дѹпѫ кѹм' зиче фериЧитѹл' Павел' алт нѹ ѩсте еѵглїа фѫрѫ нѹмай пѹтѣрѣ лѹи ѫмнезéѹ спре мѫнтѹире ла тóт' чéла че крѣде. Арѫтат ѩсте кѹм' кѫ декѫт' тóате кѫрциле бесерїчещ, ачаста ѩсте май фолоситóаре де сѹфлете ши мѫнтѹитóаре. Де врѣме че еѵглїа ѩсте сабїа, карѣ бирѹаще тóате армеле противникѹлѹй, кѹ ачаста кѫлкѫм' тóате рѣлеле, рѫбдѫм' кѹ ѫдрѫзнѣлѫ чѣле ѫмпротивѫ, гонириле, тикѫлошїиле, нѫказѹриле, ши мóартеа, асѫмѫнѫндѹ-не чéлѹй, че бине с'аѹ вестит ши мѹлт' пѫтимашѹлѹй мѫнтѹитóрю. Прен' мижлокѹль еѵглїей бирѹим' пре Їѹдéй, рѹшинѫмь небѹнѫ ѫцелепчюнѣ неѫцелéпцилорь ѫцелéпци ай лѹмїй ачéщїа... Дéчи кѫтѫ платѫ сокотéщи, прѣ лѹминате дѡмне, сѫ ѩй дела богатѹль дѫтѫтóрю ши платникѹль ѫмнезéѹ пéнтрѹ тѵпѫритѹль ѫмнезеéщїй ачéщїа ши де сѹфлете фолоситóарей кѫрци ал' нóѹлѹй Тестамéнть? маре славѫ аѹ лѹать адевѫрать, ши чинсте немѹритóаре Птоломéѹ ѫмпѫратѹль егѵпетѹлѹй, пентрѹ тѫлмѫчирѣ библїей ѫ лимба елїнѣскѫ. Ѩрѫ мѫрїа та май маре чинсте ши платѫ вей лѹа ѫ частѫ лѹме, ши ѫ чѣ вїйтóаре. пентрѹ кѫчи нóѹль ачéста Тестамéнть аль мѫнтѹитóрюлѹи, фїиндь ѫтрѹ лимба чѣ пѫринтѣскѫ

тълмъчитъ кȣ але мърїи-тале к(е л тȣале спре чѣ де ѡб'-
щє фолосинцъ л'ай маи тупърить, ши л'аи дать... Ꙗл
мърїи тале мик' ши плекать рȣгътѡрю. смеритȣль ꙟтрȣ
Іермонахи, Ꙗнѳїмь Івирѣнȣль.

Ісо́пїе сирѣч картѣ лȣи Ісо́п' ꙟцълептȣл.

(pe la 1705)

Ꙗче́ста ера дин Ꙗмѡрїа четате, дин цара Фригїи чѣ маре, ши де нѡрокȣл лȣи аȣ фо́сть рѡб; прекȣм скрїе Платѡн, ꙟ карта че съ кїамъ Геѡргїа; кȣм де мȣлте ѡри ачѣсте лȣкрȣри нȣ сънт дин ѡбичаюл ѡаменилор, чи дин дарȣл лȣи дȣмнеꙃъȣ, ка съ с(ъ) педепсѣаскъ ши съ с(ъ) ꙟцълепсѣаскъ ѡаменїи чеи дрепци кȣ инима.

Дат-аȣ ѡаменилор трȣпȣл лȣи ꙟн рѡбїе, ши ниче кȣ ачѣа нȣ а пȣтȣт стрика слѡбоꙃїа сȣфлетȣлȣи. ши къче аȣ ꙟмблат динтр'ȣн лок ꙟнтр'алт лок, тот нȣ л'аȣ пȣтȣт скѡате дин фирѣ лȣи. дѡаѡ кȣве́нте сънт, кът тѡци ѡаменїи с'аȣ мират де дънсȣл ꙟн вїаца лȣи: къ ера ла кап аскȣцит, ши ѡкїи ꙟторши, ши насȣл тȣргит, ши дȣплекат ла чаф(ъ), ши бȣꙃъле ръстȣрнате, ши ръсфрънте, ши негрȣ, ши бȣрсȣкос, ши ла трȣп кѡк(о)шат ши стръмбȣ, ши пичоареле стръмбе. ши ꙟтѡарте. ши ȣн лȣкрȣ ера маи ръȣ ла дънсȣл, фїинд ꙃъбавник ла лимбъ, ши ла граю нетокмит. де ачѣстѣ тѡате аȣ фъкȣт пре Існѡп рѡб. ши маре лȣкрȣ ера: авънд ел оун трȣп ка а-

чéла нек8вïѡс, ши а скъпа дин мрéжиле рѡвïеи. Ѧнсе ел аша ера ла треп, прек8м ам ꙁис маи с8с; ꙗр де с8флет8л л8и, ши де фирѣ л8и ера фѡарте ѡм б8н ши дрепт, ши фечор де ѡамени дрепци. ши Ѧтр8 тѡате гънд8рил(е) ши Ѧнтребърилe ера гата ла ръсп8нсь, ка 8н ѡм че н8 ера де ничи ѡ трѣб ъ) Ѧ касъ. ши дѣка а8 аж8нс ел ла стъпън, к8 тѡат(ъ) инима с'а8 ап8кат де л8кр8. ши с'а8 д8с стъп(ъ)н8-съ8 ла грꙋдинъ съ-ш ваꙁ(ъ) л8крꙋл грꙋдинїи; ꙗр 8н съпътѡрю а8 к8лес смокине де чѣле б8не, ши ле д8се поклон ла стъп(ъ)н8-съ8, ши-и пъкъ8 фръмсѣца ачелѡр пѡаме ши ꙁисе л8и Гатапод, къ аша-и ера н8меле ачел8и фечор, съ ле аск8нꙁъ Ѧн касъ, пън ва вени ел де ла бае. ꙗр Iсѡп пентр8 ѡ трѣбъ че ав8сѣсе, Ѧнтръ Ѧн касъ; ꙗр Ꙗгатапод афлънд8-ш прилеж кътръ ѡ сѡцïе а л8и, ꙁисе: де цï-е вѡꙗ, блъм ши съ не сът8ръм де смѡкине, ꙗр де ва Ѧнтреба стъп(ъ)н8л де смѡкине, нѡи вом мърт8риси амъндѡи, к8м къ а8 Ѧнтрат Iсѡп Ѧ касъ ши а8 мънкат смѡкинел(е) ф8риш; маи вꙋртос кꙋч а8 Ѧнтраг ел Ѧ касъ нѡи вом п8тѣ адаѡџе м8лте минч8ни, ши н8 ва п8тѣ оун8л к8 дои, ши фър де мърт8рïе н8 ва п8тѣ гръи. ши мънкаръ смѡкинел(е) тоате, ши ръдѣ ши ꙁичѣ: ѡ вли де де(!) тине блестемате Iсоапе. ши дѣка а8 венит стъп(ъ)н8-съ8 дела бае, чериꙋ смѡкинел(е); ꙗр еи пъръръ пре Iсѡп, к8м къ ел а8 мънкат смѡкинел(е). ел к8 мънïе ꙁисе, съ кïаме пре Iсѡп, шï-и ꙁисе: сп8не-м прѡклете, къче аи Ѧнтрат Ѧн кꙋмаръ, ши аи мънкат смѡкинеле? ꙗръ Iсѡп а8ꙁïꙗ ши н8 п8тѣ

грѫи ниче ꙟтр'ȣн кип пентрȣ ꙁъбава лимбїи, ши врѣ сѫ-л батѫ пентрȣ кѫ пъръшъ-и ста де фац(ѫ), ши пърѫѧ таре асȣпра лȣи. ꙗрѫ Ісѡп аȣ кѫꙁȣт ꙟ џенȣнке ꙟнаинтѣ лȣи, ши с'аȣ рȣгат съ ꙟгѫдȣѧскѫ стъп(ѫ)нȣ-сѫȣ пѫцинтел. ши аȣ алергат, ши аȣ адȣс апѫ калд(ѫ), ши аȣ бѫȣт ꙟтѫю ел; ши аȣ бѫгат дѣџетȣл ꙟ гȣрѫ, ши аȣ бѡрѫт нȣмаи апѫ гоалъ, кѫ нȣ мѫнкасъ. ши съ рȣга ши челор че-л пъръѧ, сѫ факъ ши еи аша, пен'трȣ ка съ с(ѫ) възѣскѫ чине аȣ мѫнкат смѡкинеле. ꙗрѫ стѫпънȣл лор сѫ мира де ачѣѧ; ши ꙁисе ши че́лора-л'алци сѫ факѫ ши еи аша. ꙗрѫ еи лȣар(ѫ) сѫ бѣ апѫ де чѣ калдѫ, ши н'аȣ апȣкат сѫ ꙟгиц(е) апѫ, чи аȣ върсат смѡкинел(е) ꙟтреџи. де́чи дакѫ съ въдирѫ кȣм кѫ ачеи дои мѫнкасе смѡкинел(е), аȣ порȣнчит стѫп(ѫ)нȣл лор съ-и баатѫ(!) деспѡѧц. ши аȣ вѫꙁȣт тоц, прекȣм съ спȣне кѫ, чине сапѫ грѡапа алтȣѧ, каде ꙟнтр'ѫнса.

Кърбȣнарюл ши пънꙁарюл. кап. ѳ.

Оун кърбȣнарю ѡаре кареле, и се прилежи де масѫ ꙟтр'ѡ нѡапте ꙟ каса оунȣи пънꙁарю, ши сѫ рȣга пънꙁарюлȣи сѫ-л ласе се шааꙁѫ(!) кȣ дѫнсȣл ꙟ касѫ; ꙗр пѫнꙁарюл и ꙁисе: кȣм вѡю пȣтѣ еȣ сѫ лѫкȣе́скь кȣ тине ꙟнтрȣ ѡ касѫ? пентрȣ че, кѫ че во́ю еȣ ꙟнѫлби тȣ веи негри. ачастѫ пилд(ѫ) ꙟкипȣѧџе, кѫ фїе-че ѡм ѡри кȣ че фѣлю де мешешȣг, де нȣ вор фи тот де ȣн фѣлю, нȣ вор пȣтѣ трѫи ꙟтр'ȣн лок

Вꙋлпѣ ши маимꙋца. кап, ке.

Ѡдѫнъѡарѫ сѫ стрѫнсѣсе ла ꙋн лѡк тѡате добитоаче-л(е), ши гаденел(е), ши фїарѫле . ши аꙋ фъкꙋт маимꙋца ꙋн жѡк ши аꙋ жꙋгат(!) кѫт ле плъкꙋ тꙋтꙋрор . ши ле плѫкꙋ кът ѡ юбирѫ, ши ѡ рѫдикарѫ сѫ ле фїе ꙟпърат . Іарѫ вꙋлпѣ ѡ рѫпщи фѡарте, шї-и арътѫ ѡ фѫрѫмѫ де карне ꙟтр'ѡ кꙋрсѫ, шї-и ꙁисе : іатѫ ам гѫсит ачастѫ мънкаре, ши н'ам ꙟдрѫꙁнит сѫ ѡ мѫнѫнкь пън нꙋ ци-ѡ вѡю арѫта цїе, пентрꙋ кѫче ещи ꙟпѫрат ; дечи акꙋм мерщи ши ѡ а . Іарѫ маимꙋца аꙋ сърит де аꙋ апꙋкат фѫрѫма де карне. ши с'аꙋ принсь ꙟ кꙋрсѫ, ши ꙟчепꙋ а рѫпщи спре вꙋлпе . Іаръ вꙋлпѣ ꙁисе : ѡ жꙋп(ѫ)нѣасѫ маимꙋцъ, дарѫ ачаст(ѫ) невꙋнїе аи фѡст авꙋт тꙋ, ши ꙟкъ врѣи сѫ фїи ꙟпърат престе фїарѫ, ши дѡбитѡаче, ши пасери ? ачаста пилд(ѫ) ꙟкипꙋаще, пре чеа че нꙋ кѡ-скꙋ (! l. кꙋно́скꙋ) ꙟтъю нич сфѫтꙋескь кѫнд сѫ апꙋкѫ де нище лꙋкрꙋри мари ка ачѣла, ши апѡи ꙟ невѡе маре кад, ши ꙟ маре бечиꙁничїе.

Glosariŭ de plante slavono-român. (1705).

Glosariŭ de ĭerburĭ.

Лиꙁѡн . анчѣ скрїем ербиле, слѡвенѣще ѡтвѣтом.

Бле́кот : кꙋкꙋтѫ.

Бꙋквица : крестецел, пѫд-бѣл, брꙋстꙋр.

Подорожник : пѫтлаџинѫ, спѡриш, тро́скот.

Заечле капꙋста : іарбъ грасѫ.

Чемерица : стеригоае. сирѣч : ıарбъ де мѹнте.
Папωрос : папωрѫ, шωвар.
Млéгω : сѹсаю.
Ѡсет : ıарбѫ ѫгимпоасе, ѫ кипѹл пъл(ъ)мидеи.
Расходник : ωкюл боѹлѹи.
Бълчéцѫ : пълѫмидѫ, ıарбъ ѫгимпоасѫ.
Барвинок : меришор.
Рѹмен : мѹшъцел.
Прахи : оүрѕичи.

Н.лица : мътѹра, саѹ ıарбѫ дин каре фак мѫтѹри, пелини.
Ѡсет власкїй : скаю рѹм(ѫ)ческѹ, воиническѹ.
Слюѕ : налбѫ.
Слѣѕ : налбѫ маре.
Ѡманѫ : ıарбѫ маре.
Ситωвїе : цепериг.
Маѕма : маѕъре.
Гѹб диви : митѫрчи.
Зеленичїе бѹкѫ : полѣй, зоешницѫ саѹ иѕмѫ брощѣскѫ.
Червениц : ıарбѫ рѹменѣалъ.
Рѣпек : скаю, саѹ брѹстѹр.
Гѹса нога : пичорѹл гъщїи, талпа гѫщїи.
Колѹва : бωбѹл.
Ст'вωлїе : бωѕїѹл.
Сланѹток : нѫхѹт.
Рожа : трандафир.
Рипи : напи.
Мѹшкатóвна какна : нѹкшωрѫ.
Синап, горошишнѹ : мѹщарю.
Крωкос : шωфран.
Лѹкчервенец : чѣапа.
Капѹста или крамви : варѕъ.
Кодимента : пѫтрънжéю.
Бритка : рѫдике.
Кωпър : мѫрарю.
Лѣща : линте.
Лѹкъ, чеснок : оүстѹрωю.
Цѫбѹлѣ : чапъ.
Кωмбéста : сфéкле.

Glosariŭ de pomi.

Здес пишем древеса.

Ꙗсéнъ : фрасенȣл.
Перестȣп : виц(ъ) албъ.
Черемка : сорбȣ.
Глȣд : пъдȣчел.
Шипшина : мъчеш.
Ива : дин нѣмȣл ръкитен.
Брȣсвилина : салбъ моале.
Ѳмéло : въскъ ден копачи.
Свадина : сънцер.
Берестина ; ȣлмȣл.
Березина : местѣакън.
Ꙗвѡръ. репина : палтини.
Оуршина. пѣсцѣ : анинȣл.
Пивга : гȣтъю.
Водный· крикав'никъ : крин де апъ.
Бросквина : пїарсекȣл.
Смерчии : брад кȣ ръшинъ.
Черничїе : прȣн сълбатек, саȣ порȣмбъ че фаче порȣмбе мари.
Ꙗгодичїе : дȣд дин каре съ хрънеск гъндачїи, ¨карии фак мътаса.
Ꙗблон : лемнȣл мърȣлȣи.
Слѣме : гриндъ.
Іѡрѣхов : катастани(!)
Варȣх глав : кȣкȣтъ.
Ѡрѣхїи : нȣчїи.
Иѕборное кéдра : скъндȣри де кéдрȣ.
Иѡсило : пъргїе.
Прȣта : нȣа.
Плюска ѕаѡрѣх : гъѡчи де нȣчи.
Репин : де палтин.
Берва : салчїа.
Стȣракини : плоп сълбатек.
Слива : прȣнȣл.
Дрѣнка : корнȣл.
Клен : жȣгастрȣ.
Липа : теюл.
Скиба липа : фъшїе де тéю.
Частина : пъдȣрѣ дѣасъ.
Чащъ : пъдȣре.
Грȣшан : пърȣл.
Грȣши : пѣре.
Фvскъ : фагȣл [пиѕъ: фагȣл].

Теревенаъ : маслин сълбатек.
Двб желвда : кwпачюл стежар.
Идѣж ʒеѱvръ (! l. ʒефvръ) двшит, тамw и цıврове поют : оунде свфлъ австрв, акwл(о) ши грewрїи кънтъ.
Хрисант : флwаре де авр.
Папир : хъртїе.
Хлѣмис : епънцѣ.
Ацıер : шопърлъ.

De altă mână :

Глѣнъ : сwк сав мъдвхъ де лемн.
Свсѣ : сек, вскат.
Сыро : вѣрде.

Joan din Vasluiŭ: Psaltire. (1710).

Predoslovie.

Фериче де wмоуа чела че нв мѣрџе ꙟтрв сватвлъ некврацилwрь.

Трwицъ сфънтъ ацвтъ, ацвтъ михаиле; херввими, серафими, прwрче(!) апостwли, мвчиничи, съхрасти, милвици-мъ. амъ ꙟчепвт а скрие ꙟ ѳиwа михаил' архагглъ съв. ʒсиї. нwев. н. ꙟ ʒилеле лви Иwан водъ.

Кввжнт дин прѣдвсловиа ѱълтирии, каре асте кае твтврwр кърцилор, карѣ ıасте карте сфнтъ ши лъвдатъ, ши фоарте-и де фолос свфлетвлви. динтрв ачаста тоате съ цıие хие-чине, къ хс ши апостwли лви а цинвт ѱълътира, скриптвръ сфънтъ. аше кв цıире лви дмнезъв арътъм ши нви, квмв-с де фwлwс сфнци ѱалми. динтр'ачеще поате фие чине wпри виıаца че рра ши съ с(ъ) ꙟдѣмнѣ спре

виꙗца че бꙋнѫ. аꙋзинд лаꙋда ѱълтирии, динтрꙋ ростꙋл лꙋи василие ши а лꙋи авгꙋ(!), тълкꙋиндъ кꙋвинтеле лꙋи павъл апостꙋлꙋл: тоатъ скриптꙋра че сфънтѫ ꙗсте дела дмнꙃъꙋ изъбꙋкнитъ; аше гръескꙋ де ѱълтире, къ кꙋпринде тꙋате лꙋкрꙋриле кариле-с де фолос, ши ꙗсте вистерюл а тоате ꙟвъцътꙋриле сꙋфлетещи, ши кънтъриле ѱлмилор. кꙋм фак ши врачии че ѱиꙋтори кꙟнд' даꙋ болнаволꙋи ерби амаръ се бе, еи ꙋнгꙋ пре ден афаръ ꙋснеле пъхарꙋлꙋи кꙋ дꙋлчацъ ка съ нꙍ ꙋраскꙟ фꙍлꙍсꙍл лекꙋлꙋи; пентр'ачеѧ аꙋ афлат' даскалии бесеричии ностре, кꙟнтъриле ѱалмилор, кꙋ гласꙋри кꙋвиꙍас(е) кънтъ(н)д кънтече. къ ниче кꙋ ꙟвꙟцътꙋра апостолилор ничи ко а прꙍчилор, но поате депринде лесне, ниче пот цине минте, дека ес дин бесерикꙟ; ꙗръ кънтъриле ѱалмилор ле кънтъ ши акасъ ши ле поартъ кꙋ сьне ши афаръ. ши кꙟндꙋ ва фи чинева кꙋ инимъ амъртъ, саꙋ мъниꙍасъ, саꙋ мѫхнитъ, ши дѣка ва аꙋѕи гласꙋл кънтърилор ѱлмилор', атꙋнчеш съ мънгъе ши ꙟблънꙃѣще фирѣ лꙋи. ѱаломꙋл гонеще пре драчи, ши адꙋче пре ꙟџери ꙟтр'аџꙋтóрюл нострꙋ, шї нї-и армѫ де апърат ꙟ фрика нóпции, ши ꙋн гласꙋ-и а тоате бесѣричиле. ѱлмꙋл дин инимъ ꙟпиетритъ, изворъще лакръми. ѱлмоꙋл ꙗсте лꙋкрꙋ ꙟнџереск, ши слꙋжбъ сꙋфлетѣскъ. ѱлмꙋл ꙗсте вистѣрюл а тоате лꙋкрꙋрилор челор бꙋне, ши ꙍглинда фиреи ши милеи дмнеꙃъещи, ши грѫдина инимилор крещинещи, лѣкꙋл болелор сꙋфлетещи. ѱлтирѣ съ кꙗмъ картеа лаꙋделор. ꙗръ де скрїиторїи ѱлмилор, ꙋнїи аꙋ скрис вдъ, алцийи соломон, алци де аса-

лъ, алцїи їдиолм, алцїи де фичорїи л8и корею. ал'цїи а л8и мшиси; іаръ нои ведем, къ а тоци ѱлмилор ле іасте скрииторю дх8л свнт. дерепт' ачеа а8 мшиси, а8 двдъ. а8 алцїи карїи а8 скрис, еи а8 фшст' н8маи ка 8н кондею; іаръ дх8л свнт а8 фост скрїитóрюл, кареле а8 ꙟндирептат кондеюл, ши ментѣ лшр. маи вrътос де тóате сь цинем ꙟнцелес8л дх8л8и свнт', къ скрипт8ра фъръ ꙟцелес, іасте ка ши тр8п8л фъръ с8флет.

Psalmŭ 10.

1. Пéнтр8 че доамне стаи департе, де н8 іаи аминте ла врѣме де трѣбъ ши де грижъ? 2. ꙟнтр8 мъндрїа чéл8и некврат се априн'де мѣсер8л, ши лѣгъ ꙟнтр8 сватвриле чéла че гъндѣще. 3. къ се лаждъ пъкътос8л ꙟнтр8 похтéле тр8п8л8и съ8, ши чéла че не шбид8аще бине съ-л к8вънтъм. 4. ꙟнтъртъ пре д чел пъкътос, ши д8пъ м8лцимѣ мънїи сале н8 чѣрчетъ. къ н8 іасте д наинтѣ л8и. 5. сп8ркъ-се калѣ л8и ꙟн тоатъ врѣма. л8а-се вор токмѣлеле тале динаинтѣ фѣцеи л8и, ши тvт8рор връжмашилор съи ва бир8и. 6. къ зисе ꙟтр8 инима са: н8 мъ вою клъти, диꙟ род 'н род фъръ де ръ8. 7. ши г8ра л8и е плинъ де блъстем, ши де амъръчюне, ши де ꙟншелачюне. с8пт лимба л8и е 8стенинцъ ши д8рѣре. 8. шадѣ ꙟн лешничи к8 чéй вогаци, ꙟнтр'аск8нсъ съ 8чигъ пре чел невиноват; шкыи л8и спре чел мишел пръвъскъ. 9. леш8аще ꙟнтр'аск8нс ка 8 ле8 ꙟнтр8 шграда са, лéш8аще съ ап8че пре чел мѣсерь, съ ап8че пре че

мѣсер ка сѫ-л трагѫ при'нс8, ши ꙟтр8 лац8риле сале сѫ-л смерѣскѫ при'нс8. 10. плева-се-ва ши ва кѫдѣ, кѫнд8-и ва пѫрѣ к'а8 бир8ит пре чел мїшелѫ. 11. кѫ ѕисе ꙟнтр8 инима са: 8итѫ д, ꙟнтоарсе-ши фаца са ка сѫ н8 ваѕѫ пѫнѫ сфрѫшит. 12. скоалѫ доамне д8мнеѕѫ8л мїе8, ка сѫ се ꙟнналце мѫна та. н8 8ита мишеии тѫи пѫнѫ сфѫршитѫ. 13. пентр8 че мѫние чел нек8рат пре д, кѫ ѕисе ꙟнтр8 инима са: н8 ва черчета. 14. дечи веѕи, кѫ т8 д8рѣре ши 8рџїе сѡкотеџи, ка сѫ фїе дат ꙟнтр8 мѫн8ле тале. цие ꙗсте лѫсат мѣсер8л; сѫрак8л8и т8 ии фии ꙟнтр'аџютóр. 15. ꙃдрѡбѣџе брац8л пѫкѫтос8л8и ш'а витлѣн8л8и. черка-се-ва пѫкат8л л8и ши н8 се ва афла. 16. д е (ꙟн)пѫрат ꙟн вѣчи ши ꙟнтр8 вѣчии несфр'шици. перици лимби дин цара л8и. 17 дорирѣ мишéилор ѡ а8ѕиши доамне. ши гѫтирѣ инимїи лор ѡ л8ѫ аминте 8рѣке та. 18. а џюдека сѫрак8л8и ши смѣрит8л8и. ка сѫ н8 се ада8гѫ д8п'ача ѡм8л8и а се мѫри пре пѫмѫнт.

Ѱалѡм давид раꙃ8мѫ ла. ла.

1. Фериче де чеа че ле се ꙗртѫ фѫрѫ де лѣџиле. ши лор ли сѫ акоп(е)рѫ пѫкателе. 2. фериче де ѡм8л, чел8а че н8-и н8мѣџе д пѫкателе, ничи ꙗсте ꙟнтр8 рост8л л8и ꙟшелѫчюне. 3. кѫ тѫк8ю ши се векирѫ ѡаселе мѣле, стригѫндѫ тоатѫ ꙃиѡа. 4. кѫ ши ѕиѡа ши нопте се греза спре мине мѫна та. ꙟтрорїш8-мѫ спре кин8ри, кѫнд ми плетирѫ спин8л. 5. фѫрѫ де леџиле мели к8носк8ю ши пѫкатили мели н8 ле акоперию. ѕиш: мѫрт(8)риси-мѫ-вои

спри мине фърз де лециле мели л8и д. ши т8 ерташ некbрзціе инимии меле. 6. де чиче роагз кътрз тине фїечине чела че-и пре к8вишс ла враме де требз. ѫсз ѫ потóп8-с апе молте, ши кътръ ѫсз но се вор апропиѧ. 7. т8 ещи скзпарѣ ме де скрзбиле челе че мъ цѫн8рз; б8к8рїѧ мѧ ещи, изѕбзвѣщи-мз де чие че мз ѫнк8нц8рарз. 8. ѫцѣлепци-те-вои ши те вои ѫдирепта прѣ кале ачаста, че ѫтр'ънса те вери д8чи. ѫтзри-м вои спре тине шкии миеи. 9. но фици ка каи ши ка мъшк8л че еи н'а8 ѫцелецирѣ, к8 фръ8 ши к8 ѕзбале траци фзлчиле лор, де чие че н8 сѧ апропиѧ. 10. м8лте ране пъкзтóс8л8и, іарз чела че ва н(зд'ежд8и спрѣ д, мила л8и д ѫла вз ѫк8нц8ра. 11. вѣсѧлицз-вз де д, ши вз б8к8раци дирепци, ши вз лзадаци тоци чиѧ че сзнтец дирепци к8 инимиле.

XV Cuvinte românescĭ la Rutenĭ, Polonĭ, Huţulĭ şi în Moraviea.

Se scie că s'au împrăştiatŭ întinse colonii românescĭ asupra ţerilor de la N-O Moldoveĭ şi Transilvanieĭ şi că Românĭ se află până prin împrejurimile Odeseĭ şi până în Moraviea. Ceĭ din Rusiea, chiar de di'ncolò de Nistru, nu şi-au pierdutŭ naţionalitatea, ceĭ din Poloniea şi Moraviea sîntŭ de multŭ slavisaţĭ.

Românii au începutŭ a roì în spre aceste părţĭ încă de prin veaculŭ alŭ XII-lea şi alŭ XIII-lea şi póte şi din alŭ XI-lea.

Să vedemŭ ce cuvinte s'au culesŭ prin acele părţĭ.

La Valahiĭ slavisaţĭ din Moraviea aflămŭ: *brynza*, *brymza*, *bryndza* (adecă *brinza* p. *brânza* alŭ nostru), *brindziar* (brânzariŭ); *glaga*, *glàg*, *glagati* [cuv. derivate de la *cliag*=chiagŭ, deci Românii cari au dusŭ pe acolò acestŭ cuvîntŭ romanicŭ s'au despărţitŭ din Daciea înainte de respândirea obiceiuluĭ de a preface *cliagŭ* în *chiagŭ*. Ştimŭ că urma cea maĭ veche de *cl* în *gl*=*gh* în *ch* şi deci de ieste de pe la sfîrşitulŭ veaculuĭ alŭ XIV-lea, de şi chiar în alŭ XV-lea aflămŭ *cl* păstratŭ în Moldova, Munteniea şi Transilvaniea]; *kurastva* (*corastră*, *coraslă*=*colastram*; adecă *l*=*r* şi *o* neacc. egalŭ *u*); *kurnota* (*cornută*); *magura* (*magulà* la Albanejĭ, deci prototipulŭ cu l şi romănesce *l*=*r*); *merenda* (merinde); *pistrula* (pistruĭe, cuv. slav. înse cu *l* păstratŭ şi cu *pi* ne prefăcutŭ în *chi*); *putyra* (*putira*=*putina*, urmă din dialectulŭ cu *n*=*r*), *striga*, *stringe*, tanejstra (taneĭstra =taistră, traistă, deci *n* nepierdutŭ); *vakeşa* (ócheşa, deci *cle*=*che*, de la *òchiŭ*).—Din aceste exemple urméză că au cursŭ Românĭ în Moraviea timpŭ de câte-và sute de anĭ.

La Polonĭ şi la Rutenĭ aflăm după Kaluzniacky, citatŭ de Miklosich, următórele cuvinte romănescĭ:

blynda (blinda, de sigurŭ pentru *blânda*, bube); byşyha (*bişiha* p. *beşica*); *cara* (*ţara*, *c*=ţ, deci cu *ea*=a după ţ, deci ţea=ţĕa=ţa, dialectulŭ cu labialele schimbate), *dzer* (gerŭ) la Huţulĭ în Bucovina; *facarnyj* (*faţarniĭ*=faţarnicŭ, orĭ cum derivatŭ de la *faţă*); *fijin* (*fiĭin*=*filiinu* (filianus), macedonesce hilinu, la noĭ *hinŭ* şi *finŭ*); *fil* (*fiiŭ*, deci fără pierderea luĭ *l*), *foja* (*foĭa*

=*fóie*, cu *l* pierdutŭ); *frembija* (*frembiĭa*, p. *frâmbiĭă* forma veche p. *frânghie*, *frâmbie* ieste dreptŭ în dialectulŭ literarŭ); *glegul* la Huţulĭ (p. *cliagulŭ*); *gruniŭ* şi *hruniŭ* (p. *gruiŭ*, decĭ dusŭ pe acolò pe când *n* nu se pierduse); *kapestra* (capestra=căpĕstru); *karuca* (caruţa) la Ruth.; *kiptar* (p. *chieptariŭ*=pieptariŭ, decĭ în dialectulŭ cu labialele schimbate); samanaty (*samanati*, verb. *a semĕnà*); *stempyraty* (la Ruth. din Bucovina, a stêmpĕrà); *chiar* (la Huţulĭ şi Ruthenĭ din Bucovina); *tryfoj* (*trifoiŭ* cu *l* pierdutŭ); *tuşyrà* (tuşirà=tuşinà, a tunde a doua óră oile, la Huţulĭ); *wenit* (*venitŭ*, folosŭ); *falcĭa* (la Ruth. în Bucovina şi Galiţiea, cuv. ĭe de org. latinéscă); *kleg*, *gleg* (cliagŭ=chiagŭ); *sapaty* (*a săpà*), *Baltagul* (munte).

Cuv. romănescĭ la Ruthenĭ, după Fr. Miklosich: *arhat* (argat), *bryndza* (brinza, brânza), *cara* (ţara), *glieg* (cliagŭ=chiagŭ), *kulastra* (prob. *l* ĭe formaţie târḑie din *r* şi nu *l* vechiŭ); *malaj* (malaiŭ), *merinde*, *part* (norocŭ, parte), *sap* (sapŭ verbulŭ); *tajstra* (traistă); *turma*; *jerep*, *gerep*, *jenepin*, *jenepir* (scrise cu ortografie fonetică rom. decĭ forme cu *n* păstratŭ şi de cele cu *n*=*r*; apoĭ *juniper*=*juncpe*, decĭ prototipulŭ luĭ *jerep*, ĭear din *juniperum*, *jenepir*); *Gurgulat* (Gurguiatŭ, unŭ munte, adecă *l* păstratŭ. Se scie că în Daciea Traiană cea maĭ veche urmă de *l* prefăcutŭ ĭeste de 1320); *muşia* (moşiea); *Radul* (munte, nume articulatŭ); *Raduskul* (nume); *Rotundul* (munte); *Tusul* (munte, probabilŭ *Tunsulŭ*, pierderea luĭ *n* pare normală, dacă ne uĭtămŭ la *tuşinà* etc.); *Akryşori* (unŭ păraŭ, Acri-

șorĭ); *Brebeneskul* (munte); *Breskul*, *Brustur*, *Capul* (țapulŭ), *Czerbul* (Cerbulŭ), *Dzymbronia* (Zimbroaiea), *Gurgulat* (Gurguiatŭ), *Kihola* (sau maĭ bine *Ghihola* p. *Bivola*; în Moldova se ḑice *ghiholŭ* pentru *bivolŭ*; deci în *Kihola* avemŭ dialectulŭ cu *bi=ghi*); *Kukul* (Cuculŭ), *Lupatul* (Lupatulŭ), *Muncel* (Muncelŭ). [Din cele înșirate de la *Breskul* încóce numaĭ *Lupatul* nu ĭe munte]; *Șeșul* (Șesulŭ); *șeșori* (șesurĭ); *strymba* (p. strâmba); *tejuș* (teiușŭ, decĭ din *teliușŭ*, teiușŭ, cu *l* pierdutŭ).

Iétă dupa Kaluzniacky nume topografice în Poloniea resăriténă: *Magura*, *Lupatul*, *Pinu*, *Hylata*, *Tusul*, *Gurgulat*, *Niagra*, *Niagryn*, *Syhlos*, *Hruniŭ* (p. Gruniŭ), *Kihola* (p. Bihola, bivola), *Pietros*, *Brustur*, *Bania* (Baiea), *Czerbul* (Cerbulŭ). (Astea-sŭ nume de munțĭ, pădurĭ, părae, izvóre etc. și le-amŭ pusŭ aice adunate la unŭ locŭ deși au maĭ fostŭ citate la altă rubrică).

La Huțulĭ în Galițiea, cariĭ, după d-l. K., vorŭ fi fiindŭ Românĭ slavisațĭ, ne înșiră multe cuvinte, din cari vomŭ cità pe următórele: *Magura*, *Rypna*, *Rotundul*, *Capul* (Țapulŭ), *Ledeskul*, *Waskul*, *Radul*, *Breskul*, *Szeszul*, *Pietros*, *Pietroszul*; *kiptar*, *kliaga*, *klĭagaty*, *harmasar*, *wakar*, *ryndza*, *bryndza*.

XVI Urme din limba română maĭ vechĭ de câtŭ anulŭ 1000.

În inscripțiile culese de prin terile romanisate din resăritulŭ Europeĭ, precum și în tablele cerate din Tran-

silvaniea întâlnimŭ pe lângă formele clasice latinescĭ ş de cele populare, astŭ-feliŭ avemŭ într'o tablă cerată *) *segnai* pentru *signavi*, adecă *e* pentru *i* scurtŭ clasicŭ şi *v* pierdutŭ, dacă amŭ fi avutŭ şi *gn*=*mn* cuvîntulŭ arŭ fi fostŭ curatŭ românescŭ. În altă tablă de la 167 **) se află următórele forme: *remasisse* [pentru remansisse, cu *n* pierdutŭ înnainte de *s* ca şi în *desŭ* (p. *denso*); *mésă*, *mesă* (p. mensam), etc.], *abuerat* (p. habuerat, decĭ *h* începĕtoriŭ pierdutŭ), *abere* (habere). În inscripţiĭ se află *socro* (p. socer clasicŭ) *domno* şi *domnae*, etc. Pentru perioda cea maĭ veche a limbeĭ române ne dau lămurire toate urmele de latină populară, chiar şi cele carĭ nu-sŭ culese din Europa resăriténă.

În privinţa perioděĭ cuprinse între deosěbirea limbeĭ române de celelalte limbĭ romanice şi între năvălirea slavonă, găsimŭ câte-va lămurirĭ în numele culese din Procopius, unŭ scriitoriŭ bizantinŭ, care a trăitŭ pe la mijloculŭ veaculuĭ alŭ şeselea după Hr. Multe din acele nume sîntŭ în latina clasică, multe nu-sŭ romanice şi numaĭ în câte-và aflămŭ prefacerĭ românescĭ: *καπόμαλβα* (în care avemŭ *capo*=*caput* şi *malba* orĭ *malva*) şi *καστελλοβρέταρα* (în care avemŭ *castello* p. *castellum*) în prov. Dardanieĭ; *Μαρκίπετρα* (în care avemŭ *petra*, dar de bună samă pe atuncĭ se ḑicea *pietră* şi nu *petră*, de

---

*) *Αλεχανδρει ἀντιπατρι σεκοδο αυκτωρ σεγναι*, tablă cerată din 160.

**) La d-l. Ar. Densuşeanu. *Istoriea limbeĭ şi literatureĭ române*. pag. 42 după Corp. Inscrip. Lat. III p. 924—927 Tabl. I.

asemenea *Marci* și nu *Marki*) în teritoriulŭ orașului Serdica; *Τούρικλα* (p. *turicula*, dacă n'arŭ fi așà de ciudatŭ așeḑatŭ accentulŭ); *Μεδίανα* (în care *d* ne prefăcutŭ în *ḑ* arată că nu avemŭ unŭ cuvîntŭ românescŭ); *Λουποφάντανα* (deși cu acc. ciudatŭ, acestŭ cuvîntŭ cuprinde *lupo* și *fantana*, acestŭ din urmă fără *an=on* orĭ *ân*, lucru ce s'arŭ puteà în veaculŭ alŭ VI-lea, dar în loc de *lupo* amŭ fi așteptatu *lopo*) în regiunea Remesianeĭ; *Βινδιμίολα* (cu *l* ne prefăcutŭ în *r*, lucru de ne creḑutŭ pentru limba română din veaculŭ alŭ VI-lea, *φλορεντιανα* (cu *an* păstratŭ, lucru cu putință, dar cu *t* ne prefăcutŭ în *ţ*, deși pe atuncĭ trebue să fi fostŭ schimbatŭ la Românĭ); *Σκεπτεκασας* (*schepte* p. *septem* pare a aretà înriurire românéscă, va fi fostŭ *șepte* și n'a avutŭ Greculŭ chipŭ să scrie pe *Τρεδετιτιλίους* (acolea avemŭ *tredeti* prob. pentru *trèdecĭ*=tredecim, nu pentru treĭ-ḑecĭ și *tilius* nu *tilias*, decĭ *teiŭ* masculinŭ ca și la noĭ. Pe finală nu putemu pune temeiŭ, ïe de creḑutŭ că adaus'o scriitoriulŭ); *Ἰουλιόβάλλαι* (în cari avemŭ *vale* alŭ nostru în terit. Aquienens; *Ασίλβα* (acì pare a fi *a*(*d*) *silvam*, dar trebueà *e* nu *i*), *Μαυρόβαλλε* (*valle* p. vallem), *Νόβας* (ac. înm.), *Γεμελλομουντες* (Acolea avemŭ *gemello* deminutivŭ de la *gemeno*, dar *muntes* sau *munte* are *on=un*, lucru care încă nu se va fi întâmplatŭ în românesce pe atuncia) în Tesaliea; *Αιμιμόντου* (aice vedemŭ pe *on* păstratŭ), în Rhodopŭ; *Βιργιναζώ* (póte *Virginaţio* p. *Virginatium*), *Καστελλο νοβο* (*catello* și *novo* p. castellum novum), în reg. Traciei mediteranee; *Καπουδβοες* (în care *capud*=

caput); *Μαρεβουρτός* (*mare* să nu fie óre alŭ nostru *mare*=magnus?), *Βουρτονόβορε* (*novore* să nu fie óre novolo, nourŭ?), *Βουργονάλτου* (*altu* trebue să fie *altus*= înnaltŭ, decĭ forma simplă din compunerea, căreia cu *în* s'a făcutŭ *în*(n)*naltŭ*), *Δοροστόλος* (dacă arŭ fi acésta forma veche şi nu *Dorostorum* cum aflàm în inscripţiĭ, arŭ fi *l*=*r*), acestea de a lungulŭ Dunăreĭ.

Scriitorulŭ bizantinŭ Theophanŭ vorbindŭ de răzbóele între Avarĭ şi Imperiu ne spune că vorbele *τόρνα, τόρνα, φρατρε* ĭerau în limba părintéscă a soldaţilorŭ bizantinĭ; Theophylactŭ vorbindŭ despre acela-şĭ faptŭ citéză cuvîntulŭ *ρετόρνα* şi spune că ĭerà în limba ţereĭ aceleia; decĭ regiunea munteluĭ Hemus (Balcanii) ĭerà locuită de Românĭ şi Românii alcătueau oştile bizantine. Acestŭ din urmă faptŭ se adeveresce şi prin numele comandanţilorŭ: Comentiolus, Priscus, Castus, etc. Din cuvintele citate forma *fratre* ĭeste din acusativulŭ *fratrem* şi astă-ḑĭ nu o maĭ aflămŭ în nicĭ unŭ dialectŭ românescŭ, dar *frate* de a-ḑĭ ĭeste din *frater* şi dacă s'a păstratŭ până acuma firesce că ĭerà si pe când se ḑicea *fratre* la casulŭ regimŭ; decĭ pe la 578 se întrebuinţa şi *frate* şi *fratre* şi ĭe de creḑutŭ că *frate* numaĭ pentru nominativŭ, ĭear *fratre* pentru celelalte casurĭ. În *torna* neprefacerea luĭ *o* în *oa* ĭe de înţelesŭ de óre ce astă schimbare cade după năvălirea Slavilorŭ; dar *a* de la urmă nu puteà să fie păstratŭ, sigurŭ că de pe atuncĭ *a* finalŭ care fusese urmatŭ de *m* trecuse în *ă* şi celŭ ne urmatŭ în *e*. Decĭ presupunemŭ că Bizantinii au transcrisŭ reu rostirea românéscă.

La Constantinŭ Porphyrogenitulŭ (jumătatea întâiea a

veacului alŭ X-lea) se află mai multe cuvinte romanice ba chiar și românesci. Nu credŭ înse că *Σερβλοι* să fie forma *Șerbili*, întâiŭ pentru că avemŭ *e* și nu *ie*, *s* și nu vre unŭ semnŭ că se rostea *ș*; apoi lipsesce *i*, lucru mai nou la Macedoneni, ori cum mai nou de câtŭ *bi=ghi* care lipsesce în *Σερβλοι*. Mai multŭ *Serbliani* pare a fi fostŭ numele slavŭ alŭ poporului serbŭ. Totŭ la Porphyrogenitulŭ aflămŭ *Σερβλία* numele țerei. Cuvîntulŭ *Βεκλα* aflatŭ totŭ la acestŭ scriitoriŭ ieste de bună samă forma românéscă veche a adiectivului *veche* din *vetula*, *vetla*, *vecla* etc. Cuvîntulŭ *Ρομάνοι*, despre care ne spune că ierà numele poporului din Delmatiea înnainte de năvălirea Serbilorŭ, n'are însemnătate de câtŭ pentru veaculŭ alŭ VII-lea și nu pentru alŭ X-lea când scriea Porphyrogenitulŭ. Dar totŭ la acestŭ scriitoriŭ amŭ aflatŭ cuvîntulŭ *ἴγγερ* însoțitŭ de *τοῦ*; aceste cuvinte ne spune scriitorinlŭ că le întrebuință unŭ caraghiozŭ care desfătà pe mesenii de la curtea împeratului imitândŭ limba tutororŭ popórelorŭ din imperiu. *Τοῦ ἴγγερ* se dovedesce ușorŭ că-sŭ românesci, prin prefacerea lui *l* în *r*, din *angelo*, *ingerŭ*; *i* de la începutŭ stă de bună samă pentru *î* făcutu din *a* urmatŭ de *n*; deci se află într'unŭ singurŭ cuvîntŭ două prefaceri românesci. Așà dar cea mai veche urmă de *an=ân* o găsimŭ în jumătatea întâia a veacului alŭ X-lea și chiar *Κιμ βαλονγο* de la 1013 vine la rândulŭ alŭ doilea. În acestŭ cuvîntŭ, cum amŭ mai spusŭ, avemŭ *Câmpo longu* și *â* însemnatŭ prin *i*, cum facŭ și a-zi străinii cu *Cîm pulŭ lungŭ* din Bucovină ori diin Munteniea.

În tóte aceste urme de limbă nu întâlnimŭ vre unŭ începutŭ din dialectulŭ cu *n*=*r* orĭ din celŭ cu labialele schimbate etc. De altŭ feliŭ amŭ şi vĕḑutŭ că dialectele au începutŭ după 1000.

Încă unŭ mijlocŭ de a cercetà istoriea limbeĭ române aflămŭ în studiarea elementelorŭ romanice primite de Albanejĭ şi de Grecĭ. Firesce că vomŭ putea aflà: cuvinte primite încă de pe cândŭ se vorbea latina populară în peninsula balcanică precum şi cuvinte cari vorŭ fi apucatŭ a suferì prefacerĭ româneseĭ caracteristice. Asemenea cuvinte cari vorŭ fi suferitŭ o prefacere, dar alta nu, ne vorŭ ajutà la statornicirea vechimeĭ relative a prefacerilorŭ sau celŭ puţinŭ vorŭ confirmà vechimile dovedite pe alte căĭ.

Iétă ce-và din cele primite de Grecĭ: *βέργιον*=vargăĭ ieste din *verga* popularŭ şi nu de la clasiculŭ *virga*, da, a întratŭ la Grecĭ înnainte de trecerea luĭ *e* în *ea*. În *Βίγλα* pe de o parte *gla* ne arată inriurirea latineĭ populare, dar *i* şi nu *e* ne dovedesce şi pe a celeĭ clasicer dacă nu cum-và Greciĭ vorŭ fi prefăcutŭ *vegla* în *vigla*. În *Βουκινατορ*=bucinator avemŭ *κι* neprefăcutŭ în *ci*, decĭ luatŭ de pe când acéstă prefacere nu avuse încă locŭ. În *φλάμουρα* din flammula, avemŭ dovadă că *l*=*r* ieste fenomenŭ maĭ vechiŭ de câtŭ *am*=*ăm*, Greciĭ l'au primitŭ după prefacerea luĭ *l* în *r*; dar înnainte de a luĭ *am* în *ăm*. Maĭ curiosŭ ieste că maĭ l'amŭ luatŭ no, înnapoĭ, dar prea târḑiŭ pentru a maĭ preface pe *am* în *ăm*, cercetarea elementelorŭ romane în grecesce ieste de

mare însemnătate nu numaĭ pentru limbă, ci şi pentru istoriea română.

XVII Resumatŭ despre istoriea limbeĭ române din punctulŭ de vedere foneticŭ.

Din cele spuse acì se vede că putemŭ împărţì istoriea limbeĭ române în următórele cincĭ perióde. Deşì amŭ luatŭ în samă numaĭ fenomenele fonetice, cari-sŭ maĭ bine studiate, nu urméză de locŭ ca alte fenomene nu sîntŭ caracteristice pentru periódele pomenite. Vomŭ vedeà maĭ departe, fenomenele privitóre la formele cuvinteloră şi la întrebuinţarea lorŭ.

Acuma înşirămŭ cele cincĭ perióde şi astŭ-feliŭ stringemŭ în scurtŭ tóte cele spuse pănă acolea.

I. Perióda întăiea ieste acea în care s'au petrecutŭ fenomenele comune tuturorŭ limbelorŭ romanice. Amu aretatŭ în urmă la pag. 21 carí-sŭ acelea.

II. Perióda a doua ieste acea în care s'au întîmplatŭ fenomenele specialŭ româneścĭ, dar maĭ nouĕ de câtŭ năvălirea Slavilorŭ, la pag. 24 le-amŭ aretatŭ.

III. Perióda a treia se întinde de la năvălirea Sla-

---

*) D-lŭ Densuşianu maĭ citéză ca româneścĭ cuvintele *βεξεττε ὁ τζᾶσαρ*! cari arŭ însemna *Vedeţĭ Cesar*! Cum că vorba Caesar nu putea fi românéscă ïe sigurŭ, de vreme ce la Românĭ s'arŭ fi pierdutŭ *r* şi *vexite* póte fórte bine fi în limba slavă a Bulgarilorŭ. Decĭ acestŭ pretinsŭ documentŭ din veaculŭ alŭ XI-lea n'are nicĭ o valóre.

viloră şi pănă la despărţirea naţieĭ române în treĭ grupe, deci pănă la începutulŭ dialectelorŭ celorŭ treĭ de cari amŭ vorbitŭ. Fenomenele fonetice întàmplate în acéstă întindere de vreme se cunoscŭ prin faptulŭ că se află în câte trele dialectele şi sîntŭ totŭ o dată maĭ vechĭ de câtŭ năvălirea Slavilorŭ, decĭ pentru fie-care din ĭele se potŭ aduce şi cuvinte slave în cari s'au întâmplatŭ. La pag. 7 le-amŭ aretatŭ.

IV. A patra ĭeste timpulŭ câtŭ au trăitŭ dialectele fără să lucreze unele asupra altora. În acestŭ restâmpŭ s'au petrecutŭ fenomenele ce caracterisază graiulŭ tuturorŭ acelora di'ntre Românĭ cari vorbescŭ sau au vorbitŭ numaĭ unulŭ din ceĭe treĭ dialecte. Şi despre acestea amŭ vorbitŭ în urmă.

V. A cincea începe cu întâlnirea acestorŭ treĭ dialecte pe pămîntulŭ Dacieĭ Traiane. În acesta se petrece lupta între dialecte şi formarea limbeĭ literare, formare care încă nu ĭe gata nicĭ în ḑiua de a-ḑĭ. Despre fasele acesteĭ lupte amŭ vorbitŭ.

XVIII Istoriea formelorŭ gramaticale şi a întrebuinţăreĭ lorŭ.

Nu putemŭ da acesteĭ părţĭ din istoriea limbei întinderea ce i s'arŭ cuvenì, trebue sa ne mulţămimŭ cu puţine însemnărĭ fórte pe scurtŭ pentru a cărora pricepere trimetemŭ la cele spuse în Gramatica mea.

1. *Declinarea.* În latina populară ĭeraŭ numaĭ două casurĭ, alŭ subiectuluĭ şi alŭ regimuluĭ. Acéstă declinare

simplificată o găsimŭ la începutulŭ vieţeĭ tuturorŭ limbelorŭ romanice şi urmele ieĭ s'au pierdutŭ în fie-care limbă la timpurĭ şi după modurĭ deosebite. Cum că declinarea latineĭ clasice a fostŭ înlocuită în limba poporuluĭ prin o declinare numaĭ cu două casurĭ, ne arată atâtŭ limba latină populară din inscripţiĭ etc. câtŭ şi compararea formelorŭ ce au substantivele în limbele romanice. În limba română, la declinarea întâiea casulŭ subiectŭ de la singuritŭ a fostŭ di'ntr'untâiŭ în *a* (*barba*) apoĭ în *e* (*barbe*) *) iear casulŭ regimŭ a fostŭ în *am* (*barbam*) şi apoĭ în *ă* (*barbă*); genetivulŭ şi dativulŭ se făceaŭ de la acusativŭ, cu preposiţiĭ (*de* la G şi *a* la D); acusativulŭ însoţitŭ de alte preposiţiĭ exprimă feliuritele relaţiile aretate în latinesce prin ablativŭ. La înmulţitŭ casulŭ subiectŭ a fostŭ în *i* **) (*barbi*, *stelli* etc.), iear casulŭ regimŭ prin *as* apoĭ prin *e* făcutŭ din *as* (*bărbas*, *barbe* etc.)

La declinarea a doua la singuritŭ casulŭ subiectŭ a fostŭ în *os* apoi *o* şi celŭ regimŭ în *om* apoĭ *o* maĭ multŭ sau maĭ puţinŭ schimbatŭ prin lucrarea luĭ *m* finalŭ. Dar nu târḑiu se pare că îmbele forme s'au contopitŭ în una în *u*. La înmulţitŭ casulŭ subiectŭ a fostŭ

*) Astă-ḑĭ la genetivŭ şi dativŭ singuritŭ în anumite împrejurărĭ

**) Celŭ puţinŭ în limba română nu se póte crede că s'a păstratŭ maĭ îndelungŭ casulŭ cu *ae*, acesta a fostŭ de timpuriu înlocuitŭ prin o formă cu finala *i*. La declinarea întâiea la unele suastantive s'au păstratŭ amêndouĕ formele casuale, la altele numaĭ una din iele. Vezĭ gramatica.

în *i*, iear celŭ regimŭ în *os* apoĭ în *o* şi în sfîrşitŭ în *u*. *)

Neutrele de la a doua au fostŭ chiar de la începutŭ numaĭ cu câte o formă pentru amêndouĕ casurile: *om*, *o* la singuritŭ; *a*, apoĭ *e* la înmulţitŭ.

La declinarea a treia la cuvintele parisilabe, nominativulŭ nedeosebindu-se de acusativŭ, firesce că şi cele douĕ casurĭ ale declinăreĭ românescĭ nu ierau cu finale deosebite; di'mpotrivă substantivele imparisilabe au avutŭ o formă pentru casulŭ subiectŭ şi alta pentru regimŭ. Amêndouĕ formele, deşi fără deosebire casuală, s'au păstratŭ la *óspe* (hospes), *óspete*; la câte-va substantive au remasŭ numaĭ nominativulŭ, la cele maĭ multe înse numaĭ acusativulŭ. **) La înmulţite fórte de timpuriu, se pare că înnainte de despărţirea limbeĭ române din grupa celoralalte limbĭ romanice, s'au înlocuitŭ formele declinăreĭ a treia prin ale declinăreĭ a doua, decĭ *i* la casulŭ subiectŭ şi *o* apoĭ *u* la regimŭ.

---

*) Forma în *u* de la înmulţitulŭ declinăreĭ a doua (la subst. bărbătescĭ) nu s'a păstratŭ de câtŭ la Româniĭ din Istriea; la aceştia se află la unele substantive douĕ forme la înmulţitŭ una care se explică din cea în *i* şi alta din cea în *u*. Astŭ feliu *porc* face la înmulţitŭ *porc* şi *porţ*. Acela-şĭ fenomene se întâlnesce la declinarea a III-a la subst. bărbătescĭ.

**) Di'ntre nominativele păstrate voiŭ cità: *omŭ* (homo), *şerpe* (şerpens), *jude* (judex), *secete* (înlocuitŭ a-zĭ prin secetă la nom. (*secete-siccitas* pop. secetas), *dracŭ* (draco) *leu* (leo), *frate* (frater), *împĕratŭ* (imperator pop. *emperator*), *soru* (soror), *doru* (dolor, a fostŭ şi *duróre* din *dolorem*, dar a-zĭ nu se maĭ aude pe la noĭ), etc.

Genulŭ neutru şi acolea a avutŭ amêndouĕ casurile la feliŭ.

Acuma dacă vomŭ cercà să împărţimŭ istoriea declinărei între cele cincĭ perióde, vomŭ vedea că în perióda întâiea şi probabilŭ şi a doua declinarea cu douĕ casurĭ ierà în tótă întregimea. Ruinarea acesteĭ declinărĭ cade în perióda a treia, între năvălirea Slavilorŭ şi rumperea în treĭ dialecte. Dar cele douĕ forme, a casuluĭ subiectŭ şi a casuluĭ regimŭ, une-orĭ au remasŭ întrebuinţate amêndouĕ cum ie pănă a-ḑĭ *óspe* şi *ospete*. La acéstă încheere ne silescŭ formele păstrate în dialecte. Ba póte dacă s'ar cunósce în deajunsŭ dialectulŭ istrianŭ, n'amŭ aveà în cotrò şi arŭ trebuì să admitem că la data rumpereĭ limbeĭ române în dialecte nu se pierduse cu desăvârşire deosebirea de casŭ.

II. *Articularea.* În limba latină populară demonstrativulŭ *ille*, *illa*, *illud* dăduse nascere articoluluĭ, care se punea orĭ înnaintea orĭ în urma substantivelorŭ, după voie. Acéstă fasă de nehotărire a duratŭ fórte-multŭ timpŭ în limba română şi urme s'au păstratŭ în parte chiar pănă în ziua de a-ḑĭ. Astŭ-feliŭ la noĭ se pune articolulŭ la gen. şi dat. sing. înnaintea numelorŭ propriĭ bărbătescĭ ; maĭ multŭ, se pune şi înnainte numelorŭ de înrudire (*tată*, *mamă*, *moşŭ*, *unchiŭ*, *nepotŭ*) precumŭ şi înnaintea cuvîntuluĭ *Vodă*. În Apostolul de la Voroneţŭ îlŭ găsimŭ înnaintea cuvîntuluĭ *împĕratŭ*. În scriitoriĭ vechĭ de pe la noĭ aflămŭ forma *lorŭ* pusă înnaintea substantivelorŭ bărbătescĭ, femeescĭ orĭ neutre însoţite de posesive: *greşalele a lorŭ noştri*

părinţĭ etc. În texturile vechĭ aflămŭ şi articolulŭ *ĭeĭ* de la femeescŭ singuritŭ (G. D.) pusŭ înnainte, nu numaĭ la substantive propriĭ ci şi la comune : *ii Sarą, ale eĭ nóstre credinţĭ* (veaculŭ alŭ XVI-lea). Totŭ înnainte se puteà pune şi forma *i* a articoluluĭ femeescŭ. Astŭ-feliŭ ĭeste *aĭ Movilóe* *) din veaculŭ alŭ XVII-lea şi *aĭ Davidóe* **) totŭ din veaculŭ alŭ XVII-lea şi din Moldova. În acestea *ai* ĭeste pentru *a li Movilóe, a li Davidóe*. La Românii din Macedoniea se pune articolulŭ la substantivele proprii bărbătescĭ ca şi la noĭ, dar la cele femeescĭ fie propriĭ fie comune întrebuinţarea luĭ *li* înnainte ĭeste fórte obişnuită : *perlu a li fétă ĭeste muşată* ; etc.

Maĭ trebue să spunemŭ că la Istrienĭ se pune la tóte subst. barbătescĭ art. *lu* la gen. şi dat. înnainte, uneorĭ se maĭ pune şi în urma substantivuluĭ unŭ articolŭ, alte-orĭ nu. Ba art. *lu* (los) ĭeste şi la înmulţitŭ. Maĭ mult, la uniĭ *lu* a ajunsŭ să se întrebuinţeze şi la femeescŭ.

Din tóte aceste fapte ĭese limpede încheerea că a fostŭ cu bună samă o periodă lungă din viéţa limbeĭ române, când se puneà articolulŭ după voie înnainte orĭ în urma substantivelorŭ. Unŭ lucru cĭudatŭ ! În tóte exemplele citate a fostŭ vorba numaĭ de gen. şi dativŭ, urme de nom. orĭ de acusativŭ nu amŭ aretatŭ. Mi se pare înse că unele forme macedonene vorŭ împleà astă lipsă. D-lŭ Caragiani spune că se ḑice : *lea fétă, la mumă* la vo-

---

*) In Arh. Ist. a d-luĭ Hâjdăŭ şi în *Magnum Etymologicum* la cuvîntulŭ *aĭ*.

**) În *Magnum Etymologicum* la *aĭ*.

cativŭ. Ieŭ credŭ că lea=*le*+*a* şi *la*=*lă*+*a* şi că *le* şi *lă* sîntŭ casulŭ subiectŭ şi casulŭ regimŭ alŭ articolului femeescŭ. Forma *le* se maĭ întrebuinţază cu genitivulŭ şi dativulŭ în *dzi a le muşate*=*spune frumóseĭ*. *Le muşate* trebue să fi fostŭ adiniòre nominativŭ şi cu trecerea acesteĭ forme la genetivŭ şi dativŭ a trecutŭ şi articolulŭ, ba încă pusŭ înnainte.

Dacă ne-amŭ pune întrebarea: în ce periódă a doveditŭ obiceiulŭ de a pune articolulŭ în urmă; aşĭ respunde că în a treia.—La acéstă încheere împingŭ remăşiţele dialectale.

III. *Numeraţica.* Numeraţiea nóstră se deosebesce în maĭ multe privinţĭ de a celoralalte popóre romanice.

Astŭ-feliŭ la cardinale noĭ amŭ pierdutŭ numele pentru numerele di'ntre ḑece şi două-ḑecĭ precum şi ale multiplilorŭ luĭ ḑece. De asemenea amŭ pierdutŭ pe *centum*, care trebueà să dea *cintŭ* şi l'amŭ înlocuitŭ prin *sută* (de orig. slavă).—Dacă ne uitămŭ la numerele dĭ'ntre ḑece şi două-ḑecĭ, vedemŭ că deşì cuvintele întrebuinţate sîntŭ latinescĭ, construcţiea ĭe luată după slavonesce: *doĭ-spre-ḑece*=*dva-na-desiatĭ*. De asemenea numĕrarea cu ḑecile ĭeste ĭéră-şĭ după Slavĭ: *două-ḑecĭ* =*dva desiatŭ.*

Prin urmare în periódа întâiea şi a doua Româniĭ trebue să fi numĕratŭ ca şi celelalte popóre romanice. În numele de localităţĭ date de Procopiu (veaculŭ alŭ VI-lea) întîlnimŭ *τρεδετιτιλιους*=*tredetitilius*, negreşitŭ pentru *trèdeci tiliu*; în acestŭ numeralŭ *tredeci* nu póte fi *treĭ ḑecĭ* (de vreme ce înriurirea slavonă nu putuse fi

covârşitóre aşà de curêndŭ, ci *treĭ-spre-ḑece* sub forma corectă, moştenită din latinesculŭ *tredecim*. Din numele de ḑecĭ numaĭ *viginti* s'a păstratŭ sub forma *ĭinĭiţĭ* la Macedonenĭ. Ĭeste decĭ de creḑutŭ că înlocuirea numeralelorŭ latine prin altele făcute după moda slavă s'a întâmplatŭ în perioda a treia; totu-şĭ alăturĭ şi în luptă cu formele nouĕ se vorŭ fi păstratŭ şi unele din cele vechĭ.

Ordinalele latine s'au pierdutŭ aprópe de istovŭ. A-ḑĭ avemŭ numaĭ douĕ: *ţerţŭ* în *anŭ-ţerţŭ* (anno tertio) şi *părésemă* (*quaresemam* pentru clasic. *quadragesima*). *Primŭ*, *primă*, se află în texturĭ vechĭ şi une locurĭ prin poporŭ chiar şi astă-ḑĭ. Tóte celelalte s'au pierdutŭ. Când? Ieŭ socotŭ că în perioda a treia.

IV. *Auxiliarele*. La începutulŭ limbeĭ române ca şi la alŭ celoralalte limbĭ romanice, aflămŭ timpurĭ compuse formate prin ajutoriulŭ verbuluĭ *a fi* şi *a avea*.

Dacă ne uitămŭ la celelalte limbĭ romanice, ne convingemŭ că a fostŭ o vreme când verbulŭ *a aveà* se întrebuinţà pentru a alcătuì timpurile compuse de la verburile transitive, ĭear *a fi* pentru cele de la verburile netransitive.

Acéstă deprindere se păstréză în mare parte până a-ḑĭ în limbile romanice. Aşà franţusesce se zice *je suis venu*, *je suis allé*, *j'étais sorti* etc. înse *j'ai parlé*, *j'avais mangé*, etc. Totŭ aşà ĭeste şi în italienesce. — Acestŭ fenomenŭ trebue să fi existatŭ încă din latina populară şi decĭ până la unŭ timpŭ vorŭ fi fostŭ întrebuinţate totŭ aşà auxiliarele şi în limba româna. Pe

urmă înse s'a făcutŭ amestecătură şi au începutŭ a se face timpurile compuse de la tóte verbele atâtŭ cu *a fi* câtŭ şi cu *a aveà*. Din acéstă periodă de confusie avemŭ păstrate urme destule în texturile maĭ vechĭ. Astŭfeliŭ în *Paliea de la Orăştiea* (1582) aflămŭ: *dumneḑeu ĭerà plouatŭ* (p. plouase), adecă unŭ verbŭ transitivŭ formându-şĭ preatrecutulŭ cu verbulŭ *a fi* în locŭ de cu *a aveă*, cum s'arŭ fi cuvenitŭ. Pe de altă parte chiar până a-ḑĭ *ĭĭ mâncatŭ, ĭĭ bĕutŭ*, etc. în unele construcţiĭ însamnă *a mâncatŭ, a bĕutŭ*. Cum că verbulŭ *a fi* a fostŭ maĭ de totŭ învingătoriŭ în lupta luĭ cu verbulŭ *a aveà* se vede de pe faptulŭ că a-ḑĭ, în limba literară, tóte timpurile compuse sîntŭ făcute cu dînsulŭ, afară numaĭ de trecutulŭ compusŭ de condiţionalulŭ întăiŭ şi de viitoriulŭ *amŭ să lucrezŭ* etc.

Pe de altă parte faptulŭ că la Macedonenĭ se ḑice: *aveamŭ faptŭ* (*orĭ faptă*)=*făcusemŭ* ne arată că învingerea n'a fostŭ câştigatŭ de *a fi* înnainte de despărţirea limbeĭ române în cele treĭ dialecte.

Astă-ḑĭ în limba literară întrebuinţarea auxiliarelorŭ ĭe hotărită, înse deosebirea ĭe după timpurĭ şi nu după feliulŭ verbuluĭ.

Verbulŭ *a fi* se întrebuinţază şi pentru formarea pasivuluĭ; dar întrebuinţarea acestuia ĭeste oprită în mare parte din pricină că timpurile astŭ-feliŭ formate se confundă cu timpurile compuse de la activŭ.

V. *Conjugarea.* În tóte dialectele românescĭ aflămŭ forme de la indicativŭ întrebuinţate la conjunctivŭ şi de la vechiulŭ conjunctivŭ la indicativŭ. Astŭ-feliŭ la con-

junctivulŭ pres. nu sînt de câtŭ două persóne (a III-a sing. şi a III înm.) moştenite din latinesce, celelalte sînt formele de la indicativŭ presentŭ însoţite de conjuncţiea *să*. Apoĭ preatrecutulŭ simplu *lăudasemŭ* etc. ieste plus-quam-perfectulŭ conjunctivuluĭ *laudavissemus* etc. Ieste de notatŭ că în alte limbĭ romanice acest p-q-p. a remasŭ totŭ la conjunctivŭ (*aimasse* franţ.) La presentulŭ Indic. de la verbulŭ *a fi* amŭ avutŭ *semu*, *seţi*, *sentє*, câte-şĭ trele luate de la conjunctivŭ; totŭ la presentŭ Indic. găsimŭ şi în italienesce forme de la conj. *seĭ*, *siamo* etc. Ca să-şĭ facă orĭ-cine idee de ruina suferită de conjunctivulŭ latinŭ, n'are de câtŭ să vadă că numaĭ pers. a III sing. şi a III înm. de la pres. subj. sîntŭ cu adevĕratŭ moştenite din latinesce de la persónele corespundĕtóre (*aibă*, *aibe*, *aibă*=*habeat*, *habeant*, *abia*, *aibă*). De altŭ feliŭ la pres. Indic. de la verbulŭ a aveà găsimŭ: *amŭ*, *avemŭ*, *a*, *aveţĭ*, *aţĭ*, *au*, *ai*= *àbemo* (hàbemus), *abèmo* (habèmus), *abe* (habet), *abèti*, *àbeti*, *abe* (nt) (habent), *abi* (habes)—de la pres. Indic. lat. Iear *are* ieste *hàberet* imperf. conj. La Forma *aşĭ* de la condiţionalŭ ieste *avesi* o formă de p-q-p, conj. La Istrienĭ avemŭ *aremŭ*, *areţĭ* p. *avemŭ* etc. negreşitŭ totŭ imperf. conj. *hàberemus hàberetis*..

În privinţa formelorŭ feliuritelorŭ timpurĭ şi persóne vedemŭ că la Macedonenĭ, la Dosofteiŭ, în Apostolulŭ de la Voroneţŭ şi în Coressi aflămŭ numaĭ perfectulŭ simplu, curatŭ cum s'arŭ cuvenì după latinesce: *lăudaĭ*, *lăudaşĭ*, *lăudă*, *lăudămŭ*, *lăudatŭ*, *lăudară*; *tăcuĭ*, *tăcuşĭ*, *tăcù*, *tăcumŭ*, *tăcutŭ*, *tăcură*; *ḑişĭ*, *ḑiseşĭ*, *ḑise*,

ḑisemŭ, *ḑisetŭ*, *ḑiseră* ; *auḑiĭ*, *auḑişĭ*, *auḑì*, *auḑimŭ*, *auḑitŭ*, *auḑiră*. Verbulu *a face* are perfectulŭ *fecĭ*, *feceşĭ*, *féce*, *fécemŭ*, *fécetŭ*, *féceră*; verbulŭ *a venì*: *vinĭ*, *venèşĭ*, *vine*, *vìnemŭ*, *vìnetŭ*, *vìneră*; *a da*: *dedĭ*, *dedèşĭ* *déde*, *dédemŭ*, *dédetŭ*, *déderă* ; *a sta*: *stetĭ*, *stetèşĭ*, *stéte*, *stétemŭ*, *stétetŭ*, *stéteră*. — Asupra acestorŭ perfecte românesci vechĭ şi cari s'au pierdutŭ maĭ pretutindenea la Românii din Daciea luĭ Traianŭ *) observămŭ că pers. a III-a înmultitululuĭ se explică de la p-q-perf. *laudaverant*, *dixerant*, etc. şi nu de la *laudaverunt*, *dixerunt* etc. Cipariu spune că a aflatŭ în nisce texturĭ vechĭ *lăudaru*... La *dedĭ* şi *stetĭ* ieste de notatŭ că nu potŭ fi desvoltate organicŭ din *dedĭ*, *stetĭ*, şi că arŭ fi trebuitŭ să fie *deḑĭ*, *steţĭ*. Acolea vre-o analogie cu celelalte persóne trebue să fi datŭ locŭ acestorŭ forme cu *d* şi *t* neprefăcuţĭ înnainte de *i*.

În ce dialectŭ s'aŭ făcutŭ prefacerile analogice cari au datŭ forma actuală perfectuluĭ întrebuinţatŭ în limba literară? În dialectul cu *n=r* vedemŭ că nu s'a pututŭ întâmplà, dovadă *Apostolulŭ de la Voroneţŭ* şi scrierile luĭ popa *Grigorie de la Măhaciŭ*. Remâne de alesŭ între dialectulŭ care a ajunsŭ maĭ apoĭ literarŭ şi între celŭ cu labialele schimbate, (bine înţelesŭ ie vorba

*) D-lŭ *A. Densuşianu* în Istoria limbeĭ şi literatureĭ române pag. 36 ne spune că în Valea Haţeguluĭ şi în unele părţĭ ale Banatuluĭ se ḑice şi a-ḑĭ: *fecĭ*, *dedĭ*, *stetĭ*, *duşĭ*, *ḑişĭ*, etc.. Din probele de limba publicate de D-lŭ *Sima* într'o revistă literară din Transilvaniea, vedemŭ că *fece=făcù* se află în munţiĭ apusenĭ.

de dialectulŭ vorbitŭ în Daciea Traiană și nu de Macedoneni).—Ieste de crețutŭ că prefacerile s'au întâmplatŭ în celŭ literarŭ.

La netrecutulŭ indicativuluĭ persóna I-a n'aveà *m* la sfârșitŭ, așà o aflămŭ în texturile din veaculŭ alŭ XV-lea ba chiar și în altele maĭ nouă.

Alte amănunte nu vomŭ maĭ da, dar se vede ușorŭ că tóte aceste sînt fenomene maĭ nouĕ nu numaĭ de câtŭ despărțirea limbeĭ române în cele treĭ dialecte, dar și de câtŭ amesteculŭ celorŭ treĭ feliurĭ de Românĭ pe pămîntulŭ Dacieĭ Traiane.

PARTEA a II-a

Scrierea limbeĭ române.

I Întrebuinţarea literilorŭ latine

Pănă la năvălirea slavă elementulŭ romanicŭ ĭerà fórte puternicŭ în Imperiulŭ bizantinŭ şi scimŭ că limba latină ĭerà privită ca limba oficială, scimŭ de asemenea că astŭ împĕratŭ vroise să facă din capitala sa unŭ oraşŭ latinŭ. În acestŭ timpŭ firesce că toţĭ ceĭ ce scieau carte di'ntre Românĭ vorŭ fi sciutŭ limba latină cum şi sîntŭ dovedĭ, le-amŭ aretatŭ în urmă. Se înţelege că vorŭ fi fostŭ destuĭ carí ne sciindŭ vorbì de câtŭ latina populară totŭ cunosceau literile latine şi-şĭ însemnau lucrurile maĭ de căpetenie. Atuncĭ se va fi scrisŭ limba română cu litere latine şi lucrulŭ nu trebue să fi fostŭ greu de vreme prefacecerile suferite înnainte de năvălirea Slavilorŭ se puteau uşorŭ însemnà cu literile latine fàra a maĭ aveà nevoie de semne nouĕ orĭ de accente, ţedilurĭ şi altele. Româniĭ au fostŭ creştinaţĭ cu multu înnainte de năvălirea slavă şi în bese-

reci se ceteà de bună samă latinesse, pe acolò pe unde predominà poporulŭ romanisatŭ. Pe lûnga liturghiea latină, se ţineau neapăratŭ şi predici în limba romană, cum se obişnueà în tóte părţile imperiuluĭ romanŭ, cum amŭ vĕḑutŭ în urmă când amŭ vorbitŭ despre părţile romanisate în resăritulŭ Europeĭ.

După ce prin năvălirea slavă s'a ruptŭ de la Imperiu partea locuită de poporŭ romanisatŭ, se înţelege că a fostŭ şi pentru ce să se întroducă limba greacă în loculŭ celeĭ latine. Dar nu ie de creḑutŭ că poruncile curţeĭ de la Bizanţŭ orĭ năvălirea slavă va fi pututŭ dezbărà pe Românĭ de întrebuinţarea alfabetuluĭ latinŭ. Greutăţile trebueau să créscă din pricina prefacerilorŭ fonetice întâmplate.

Ie de creḑutŭ că alfabetulŭ latinŭ şi în beserecă chiar limba latină s'au păstratŭ şi pe vremea întâiuluĭ imperiŭ Româno-Bulgarŭ, câtă vreme a statŭ în legăturĭ religióse cu Roma.

Cantemirŭ spune că Româniĭ au întrebuinţatŭ literile latine până la sinodulŭ de la Florenţa şi că le-au alungatŭ din ură în potriva beserecei latine. Părerea ie greşită întru câtŭ privesce data fixată pentru astă alungare câtŭ şi în alte privinţĭ, dar, după Lambrior, póte fi adevĕrată numaĭ întru câtŭ ie vorbă de tradiţiea că Româniĭ n'au fostŭ părăsitŭ tocmai aşà de demultŭ literile latine, póte că nicĭ cărţile latine, şi că pricina alungăreĭ lorŭ a fostŭ duşmăniea în potriva catolicismuluĭ. D-lŭ Densuşeanu spune, după păr. Melhisedecŭ, despre o cronică bulgărească în care se zice că unŭ împĕ-

ratŭ bulgarŭ (Asan 1186—1197) a cucerităŭ Valahiea şi Moldova şi a opritŭ întrebuinţarea limbeĭ latine în aceste ţerĭ. Cronicarulŭ spune că a aflatŭ despre acestŭ faptŭ din *scrierĭ vechĭ*. Din amêndouĕ datele urméză că Românii aŭ fostŭ dezbăraţĭ de limba latină şi literile latinescĭ sub înriurea Imperiuluĭ Româno-Bulgarŭ. — Când a nume nu se scie şi nicĭ data din cronica bulgăréscă nu o putemŭ crede numaĭ de câtŭ întemeiată, de vreme ce scriitoriulŭ nu ierà contemporanŭ cu faptulŭ povestitŭ.

* * *

După ce s'a întemeiatŭ statulŭ Ungurescŭ şi s'a întinsŭ asupra Transilvanieĭ şi după ce au începutŭ a se aşeḑà Românĭ prin Poloniea, cuvintele românescĭ de prin actele din acele vremĭ au începutŭ a fi scrise cu litere latine după ortografiea maghiară sau polonă. În documentele citate în urmă amŭ aretatŭ destule exemple pentru a se vedeà cum încercau a scrie sunetele românescĭ. Astŭ-feliŭ vedemŭ că pe ч îlŭ însamnă cu *cs* orĭ cu *ts*, pe *ţ* prin *c* (Cepan=Ţepanŭ), pe џ prin *gs*, pe *ş* prin *s*, pe *s* prin *sz* etc. Pentru *ă* şi *î* nu aveau semne şi de accea le însemnau fórte neregulatŭ, une-orĭ prin *o* (Sorbulŭ=Şerbulŭ) alte orĭ prin *e*, alte-orĭ prin *a* etc...

* * *

În veaculŭ alŭ XVI -lea(1593) avemŭ „tatălŭ nostru" scrisŭ cu litere latine de logofĕtulŭ Luca Stroicĭ după cererea unuĭ învĕţatŭ polonŭ. Iétă-lŭ după *Cuvente din*

bĕtrănĭ t. II. pag. 119 luat din *Sarnicki*, Statuta y Metrica Przywiljeow Koronnych, Cracovia 1597, inf. p. 1223.

Parintele nostru ce esti in ceriu, swincaskese numele teu : se vie inperecia ta, se fie voia ta, komu ie in ceru assa ssi pre pemintu. Penia noastre secioase de noai astedei. Ssi iarte noae detoriile noastre, cum ssi noĭ lesem detorniczilor nosstri. Si nu aducze pre noi in ispite, ce ne mentuiaste de fitlanul. Ke ie a ta inperecia ssi putara ssi cinstia in veczij vecilor Amen.

Acestŭ logofĕtŭ obişnueà se vede a scrie şi cu litere latine de vreme ce-lŭ aflămŭ iscălitŭ la 1580 într'un documentŭ (Arh. I. t. 1. pag. 127) : *Stroicz logofet* 19 *anno* 1580. Ie negreşitŭ înriurire leşască, de vreme ce-lŭ vedemŭ punêndŭ anulŭ de la Hristosŭ, nu de la facerea lumeĭ, cum se obişnueà la noĭ pe atuncia.

Din veaculŭ alŭ XVII-lea avemŭ chiar cărţĭ întregĭ scrise cu litere latine.

Stefan Fogaraşi, preotŭ calvinescŭ de la Lugoşŭ în Banatŭ, a tradusŭ unŭ catehismŭ care s'a tipăritŭ în anulŭ 1648 la Alba Iuliea.*) Iétă o probă, ie titlulŭ :

Catechismus Atsaja ej Atsaja Summa szau Meduha à uluitej si a kredinciej christianaskæ kuprinsze en Entreberj si Reszpunszurj szkurtæ ; si ku adeveratury den skriptura sventæ enterite.

---

*) A fostŭ aflatŭ de Dl. N Densuşeanu în bibl. coleg. reformatŭ din Târgulŭ Mureşuluĭ. (Anal. Acad. 1879-1880).

Parte de prima. De præ Nevoja szav Doszada à Omului.

A dovæ Parte. Depre szlobozitura omului.

A Trea Parte. Dedetura de kar ketre Dumnedzeu á omuluj szlobodzit den nevoja.

Cred entrun Dumnedzeu, en Tatel á tot Puternik, roditorul tseruluj si à pœmentuluj, si en Iesus Christus, entrunul Fiul neszkut al seu, Domnul nosztru, kare sze prinsze de Duhul szvent, neszku den Maria Vergure, pœci szupt Pontius Pilatus, resztignisze, si mori engrupesze, pogori præ pekuræ, a treja dzi de la morcz esze szkulœ, szuji szusz en tser, sede de a derapta Tateluj á tot Puternik, Dumnedzeuluj, de akolova si vinyetor á dsudeka viji si morci. Cred si en Duhul szvent ; cred Beszereka kjuzd Christinaszke ; unetsune szvencilor, iertatsune pekatelor, szkuletura trupurilor si viacza devetsie Amen. *)

Iétă și o odă a luĭ *Mihaiŭ Haliciŭ* către Dr. *Francisc Pariz Papai*, anulŭ 1674. **)

Kent szenetate, szerund la voi, Romanus Apollo
La totz, ketz szvente'n Emperecie sedetz.
De unde cunostince asteptem, si stince ; fericse
De Amstelodam, pren chetz szte'n omenie typar
Legse derapte au dat, frumosze csetate Geneva
Ecz vine Franciscus, cine-te Leyda, Paris !

---

*) Cuvente den Betrânĭ t. II pag. 725—726.

**) Din Chr. d-luĭ Gaster pag. 216. D-sa a luat'o din colecția d-luĭ Densușianu, vol. XXXVII pag. 80.

Prindetz maene sorory, cu csest ***) *nou oszpe: nainte Fratzi, Fretaczi, Nymphele, pasze curund.*
Domny buny, Mary Doctory, Daszkely, 's buncle Domnae Cu patse ej fitz, cu payne, si szare, rugem.

Iétă o bucată din catihismulŭ luĭ *Vito Pilutio*, Roma 1677, Titlulŭ ĭeste *Dottrina Christiana tradotta in lingua valacha dal padre Vito Pilutio.*

Katekismo kriistinesko. (pag. 1—4).

D. Jest tu krijsteno? - V. Simpt pre mila lui Dumnedzeu.

D. Cie arata kristijnuluĭ ?—V. Acela kare cine credenca, szij ledzce krijstineska.

D. Kum se ensilege kredenca a luĭ Krijstos ?—V. En doe Taine, cari simpt enkisi en semn kruci, asze iest, en eunecinne (f.-iune), szij Troica lui Dumnedzeu; szij entrupare, szij morte à Ispasitorul nostru.

D. Cie iest euneciune, szij Troica lui Dumnedzeu ?— V. Arata, kĕ en Dumnedzeu iest numai ò Dumnedzeria, kare iest en tri kipuri Dumnedzereski, szij se kiman: Tatul, Fiul szij Dukul Suijnt.

D. Pentr'acie simpt tri kipuri Dumnedzereski ?—V. Kecie Tatul nu k'are encepitura, nice ine della nime. Fiul ine de la Tatul. Szij Dukul Suijnt de la Tatul szij de la Fiul.

D. Pentr'acie simpt numai vn Dumnedzeu àiesti tri kipuri Dumnedzereski ?—V. Kecie k'au nu mai ò Dumnedzeria, ò putere, ò encelepgiune, szij ò bonitate.

***) D-lŭ Hâjdău aşà pune în *Col. Tr.* 1884 an IV pag. 414; la dl. Gaster ĭeste *csestz.*

D. Cie arata entrupare, szij morte à Ispasitorul nostru ?—V. Arata, ke Fiu lui Dumnedzeu s'e fekut k'om, szij k'au morito en krucie pentru spassenie nostra.

D. Kum simpt enkisi à iesti do taine en semn suijnt, krucie ?—V. Kecie semnul kruci se face punend de'ntei mijna direpta en kapul dzikend : En numele Tatul ; poi la piettjo, dzikend : szij a Fiuluij ; ma àpoi la kumere cie stanka szij àcie direpta, dzikend : szij a Dukului suijnt. Amin.

D. Kum se arata dentei taine à Suijnt Troica ?—V. Acie kuuentul : en Numele, arata eunecinne, alt kuuentile arata Troica.

D. Arataz akmu al doile,—V. Krucie arata morte à Ispasitorului, kare dopo s'au fekut k'om szij k'au enuezato kale de spasenie ku encelepciune, ku enuedzatura ; szij ku dziudedzile, k'au morit en suijnt lemn kruci.

D. En summe, cie iest sze krade komul krijsteneskо ? —V. Acele Doespredzece Pertz kredinciziosilor, kare au fekut Suintij Apostoli.

D. Kare simpt àcele Doespredzece Pertz ? *Dentei, Suijnt Petre.* Kredz entr'un Dumnedzeu, Tatul preste tot puternikul, izderitorul cierului, szij pementului. — *A doua Parte, Suijnt Andrea.* Szij en Iesus Krijstos, Fiul suincij sale Domnul nostru.—*A tria Parte, Suijnt Iacob Mai mare.* Karile se prinsze de Dukul Suijnt, neskund en suijnta Maria ficciora.—*A paptra* (!) *Parte, Suint Ioanne.* Petzi supt Domnie lui Pontius Pilatus, restengnijt (!) fu vmorit, szij encropat. — *A cince Parte, Suijnt Tamas.* Pogori pre jad, à treie dzi envise de la

morte. — *A seze Parte, Suijnt Iacob Mai miko.* Se sui en cier, szde (!l. szede) la derapta lui Dumnedzeu, à Tatului preste tot puternik. *)

Din *Dictionarium Valachico-Latinum* in cea maĭ mare parte de unŭ Bănățeanŭ, în a doua jumătate a veaculuĭ alŭ XVII-lea. **)

Aburĕdz (aburezŭ), *abushile* (a bușile, cum mergŭ copiiĭ miciĭ în brânci), *acĕ* (ață), *acitz* (ațitŭ), *aciczat* (ațitatŭ), *acicĕturĕ* (ațitătură), *acip* (ațipŭ, ațipescŭ), *acrĕ* (acră), *acresk* (acrescŭ), *acreskumĕ* (acrescu-mĕ), *acsa* (aceà), *acsaia* (aceea), *acsĕl* (acelŭ), *acsela* (acela), *acsĕr* (acerŭ=aștептŭ), *acsesta*, *acseasta*, *acsia* (acià) *a csincsa* (a cincea), *acsuĕdzumĕ* (aciuezŭ), *adĕpĕturĕ* (adăpătură), *adesĕory* (adeseorĭ), *adiedz*, *adsung* (agiungŭ), *adsuns adusĕturĕ* (adusătură), *adoa orĕ* (a doua óră), *afarĕ* (afară), *aflĕturĕ* (aflătură), *afurisĕsk* (afurisescŭ), *afurisiturĕ* (afurisitură), *afumĕtor* (afumătoriu), *agsĕr* (agerŭ), *agsun* (agiunŭ), *agsut* (agiutŭ), *Agresh* (agreșŭ=aguridă), *aj* (aiŭ=usturoiŭ), *ajjĕdz* (usturoiezŭ), *a golsunĕ* (a golŭ sună), *ajush* (aiușŭ, Allium sylvestrum, unŭ feliŭ de usturoiŭ selbatecŭ), *aicsa* (aicĭa), *ajmintre* (aimintre=altmintrelea), *Akmush* (acmu-șĭ=acuma), *akony* (acŭ mare), *albacĕ* (albață), *Albush* (albușŭ), *Alĕsul vinyilor* (alesulŭ viniĭlorŭ=culesulŭ viilorŭ), *Alĕturedz*, *Alĕrgatul*, *aldojle*, *alinĕdz* (alinezŭ=ridicŭ), *al csincsile*

*) Chr. d-luĭ Gaster, pag. 226—227 tom. I-iŭ.
**) Vedĭ Hâjdău. *Col. Traiană*. Noua serie an. IV pag. 406—429. Cuvintele le reproducŭ întocmaĭ cu ortografiea autoriuluĭ.

(alŭ cincilea), *al patru*, *al shasele* (alŭ şasele) *al shap-tele*, *al optul*, *al nouĕle*, *al dzecsile* (alŭ ḑecile), *alunish* (alunişŭ), *alunicĕ* (aluniţă), *aloczel* (aloţel=aluăţelŭ), *a-merĕcsune* (amărăciune), *amĕnat* (amânatŭ=tărḑiu), *a-menĕcsos* (lenezŭ), *amenuncz* (amenunţŭ=mărunţescŭ), *amecit* (ameţitŭ), *aminte jeu* (a minte ieŭ), *Amintem vine* (a minte'mĭ vine), *A moy pun* (a moĭ punŭ=punŭ să se móie), *amurt*, *amurtzesk*, *Amu* (amŭ, acumŭ), *anczercz* (anŭ ţerţŭ). *apĕ* (apă), *apĕtos* (apătosŭ), *apĕr* (apărŭ), *apĕs* (apĕrŭ), *aplek*, *appropiedz*, *apropiat*, *ardzĕtor*, *Ar-dal* (Ardeal), *arĕpĕ* (aripă), *czara arĕpascĕ*, *arkash* (ar-caşŭ), *argsint* (argintŭ), *argsint viu*, *Argish*, *Argisalĕ* (Arghisală argăseală), *arics* (ariciŭ), *asha* (aşà), *ashedz* (a-şezŭ), *ashishi* (aşi-şĭ=îndată), *ashishdere* (aşrjdere), *ash-kiĕ* (aşchie), *askucit*, *ashtĕrn* (aşternŭ), *astrienĕdz* (antrie-nezŭ înstrăinezŭ), *á teu* (a tău), *atreia orĕ* (a treia óră), *atuncse*, *atuncs*, *ávuciĕ* (avuţie), *bacs* (baciu), *banyĕ* (banie=baie), *banyĕ de aur*, *banyĕ dĕ argsent*, *banyĕ dĕ arame*, *dĕ plumb*, *dĕ fiĕr*, *dĕ kositor*, *bĕrbat*, *bĕrbĕ-tusk*, *bĕrbĕtziĕ*, *bĕshikĕ*, *bĕtrĕn*, *betrenece*, *bĕtrĕnicsos*, *binishor*, *bratz*, *brĕb* (castorŭ), *brendzĕ*, *brics*, *brĕu*, *bros-kony*, *boiĕr*, *bucsin*, (bucinŭ=buciumŭ) *bubony*, *czara Bulgĕraskĕ*, *Bushor* (buzorŭ=bujorŭ), *bushorat*, *Buku-resthy*, *mikutel*, *mitutel*, *nime*, *nimene*, *prĕnd* şi *prĕndzesk*, *kurt* şi *skurt*, *tikvĕ* şi *tiukĕ*, *straitzĕ* şi *traistĕ*, *shorecse*, *mĕr vĕratec*, *iernatec*, *dulcze*, *gushat*, *kĕnyĕsk*, *codesh*, *mĕr de svĕnt Pietru*, *muskĕtarecz*, *pistricz*, *sĕlcsin*, *vĕr-gat...* *czapĕ* (ţapă), *czap* (ţapŭ), *deshting* (deşcingŭ= coborŭ), *empak*, *enpĕrat*, *empuns*, *entemplare*, *enselészk*,

gsanĕ, *gsĕm*, *gsingsie*, *gsos*, *gsudĕkatĕ* (giudecată), *iarba sventei Mĕriĕj*, *ungyĕ*, (unghie), *kĕcsĕl* (căţelŭ), *kĕshtig*. *)

Ionŭ. Viski (din Bănatŭ) a tradusŭ psaltirea şi a scris'o cu litere latine, la anul 1697, iétă ce probe de ortografie aducem:

A luj szvent David kraj si prorokul o szutye si csincs dzecs de soltari, cari au szkrisz cu menile lui Viski Iános en Buldogfalva 1697, *adensul* (în adinsŭ), *adever*, *ainte* (înnainte), *aseme* (asemene), *asemedz* (asemènezŭ). *astrup* (astupŭ), *betzit* (beatŭ), *beere* (a bea, bere), *szuflet*, doreste pre Domnul. **)

În *vita Constantini Cantemiri* (ed. Acad Rom. p. 43) ieste următórea poesie scrisă cu ortografie polonă, la anulŭ 1680: „*Constantine Fudze bine*, *Niczi aj Casa*, *Niczi massa Niczi draga dzupiniasa*“.. ***)

Din Munteniea nu cunóscem din veaculŭ alŭ XVII-lea de câtŭ iscălitura domniţeĭ Ilinca la 1660: *ieu ilinka fata lu pâtrasko Vodâ*. ****) şi alta însemnare maĭ pe largŭ făcută totŭ de acéstă domniţă şi totŭ din 1666: *ieu Ilinca fata lui Patraşco-Volâ mârturisâsk*, *si ku stire nóstra ieste acasta tokmală* (Dl. Densuşeanu o reproduce după „Organul Luminărei“ pe 1848 Nr. XXX).

---

*) Amŭ luatŭ aceste exemple d'n *Col. luĭ Traianŭ*, noua serie, an. IV (1883) pag. 406—429.

**) In raportul d-luĭ N. Densuşianu despre misiunea în Ungariea (An. Academieĭ române. 1879—1880)

***) Din *Col. Tr.* loc. cit. pag. 416.

****) Din Magnum Etymologicum pag. 8.

Judecândŭ după analogiea bucăţelei citate maĭ susŭ, credemŭ că sîntŭ aice maĭ multe greşelĭ şi anume: *lui* p. *lu* ; *Ilinca* p. *Ilinka* ; *Patraşco* p. *Pâtrasko* ; *nóstra* p. *nostrâ* orĭ *noustrâ* ; *acasta* p. *acsasta* sau *aeasta*.

Bulgarulŭ *Francisc Şoimirovicĭ*, archiepiscopŭ catolicŭ de Achrida, cunosceà limba română şi a scrisŭ despre Românĭ şi limba lorŭ, dar scrierea luĭ nu se cunósce altŭ-feliŭ de câtŭ din o citaţie facută în cartea *Lucii de regno Dalmatiae et Croatiae* tip. la Amsterdamŭ în anulŭ 1666 ; scrierea luĭ Şoimirovicĭ leste din 1650.

Iétă cuvintele românescĭ cu ortografiea lorŭ cu totulŭ: *apa* (aqua) *callul* (equus), *caemp* (campus), *caglia* (callia via), *cielul* (cœlum), *freul* (frenum), *maire* (maior), *ploua* (pluvia), *rossu* (rubeus), *stella* (stella), *argint* (argentum), *camassa* (camisa), *campana* (campana), *cagliator* (viator), *erba* (herba), *gaina* (gallina), *ninge* (ningit), *pament* (pavimentum, terra), *rivol* (rivulus, flumen), *soere* (sol) *)

Din veaculŭ alŭ XVIII-lea publicămŭ probele următóre :

În dicţionariulŭ citatŭ pe filele adause la legatŭ se află chiar pe întâiea, decĭ scrise cam pe la 1742, după dovedile d-luĭ Hâjdău, următórele: *Pentru Míne—Pentru Tine—Pentru Noj—amandoj. Si—Kusztanti lanoj.* — *Pentru Mine — Pentru Tine — Pentru noj amandoj* —

---

*) Arh. Ĭst. d-luĭ Hâjdău T. 1. p. 2 pag. 55.

Pentru Kásza—Pentru Mása—Pentru drága saponyásza. *)

Historia Prinçilor Tiarii-Romanesci scrisă la 1770 de *Samuel Klein* şi copiată la 1780 de *Vasilie Vladŭ.*

— Si abia venind noĭ cu scrisul historii délá anii lui Christos 1629 pene la'a cinciléa' ánn a' domnii lui Nicolaĕ Voda a do'á, qua'rĕ este in annul 1724, facem gatátul promitind, que, cu temp si mai in colo om contihnua' (credŭ că pentru *conthinua'* N. A) si se au scris acĕásta historie mai in tei de totĕ de Samoil Klain in Viénna' Annul 1770. iar a'cum in aceasta forma de pre a cé de in tei se ău scris de Vasilie' Vlád. In Annul 1780. i Viénna'.

Iétă titlulŭ uneĭ scrieri a luĭ *Georgie Şincai*, scrisă după cea de mai susŭ:

Descallecatul á tierraei Moldovaei lá ce valleát de la zidhire sau templat.

O copie cu litere latine făcută de Şincaiu: •

Domnia lui Petru Voda celui poreklit Schiopul. Are notiţa următóre: „Si sosind cu scrisul pana aicea quàt s'au ájuns aceste izvóde: iara de aici innáinte, a'nnii scrisi pana lá áceste, vremi, dupa орѫндѹѧлѧ isvódelor tot a lui Мирон логофѣтѹл. Sfărsit si lui Dumnedieu lauda."

Canónicul ŭ *Ionŭ Corneli* nu s'a pututŭ înţelege cu Petru Maiorŭ în tóte punctele asupra ortografieĭ. Corneli vroeà: să se întrebuinţeze diftongulŭ *ae* în adv.

*) *Col. Tr.* seria nouă an. IV (1883) pag. 416.

prea : *praebunu*, *praeintielleptu* și pentru înmulțitulŭ subst. fem. în *ă* : *musca*, *muscae* ; vroea să puie *j* tăiatŭ de a curmezișulŭ pentru acei *j* latinĭ cari se cetescŭ *z* : *jacŭ* (zacŭ) ; vroeà *u* móle în imperfectulŭ verbelorŭ, d. ex : *mâncuam*, *taceuai*, *rupseui*, *sentiui* ; pentru sunetulŭ r înnainte de *e* și *i* vroeà să puie *gu* : *guelci* (gîlcĭ), *guidelescu* (gâdilescŭ) ; vroeà să păstrezŭ literele k, ph, y, x pentru cuvintele străine și să întrebuințeze duple consónele *b*, *n*, *p*, *s*, *r*, *t*, unde arŭ fi cerutŭ forma latină. *)

Iétă unŭ titlu scrisŭ cu unŭ feliŭ de ortografie deosebită, ie de pe la sfârșitulŭ veaculuĭ alŭ XVII-lea orĭ începutulŭ veaculuĭ alŭ XIX : *De despârcireâ Besereçi Reserituluj*, *de câtrâ çeâ Romanâ a Apusuluj*, — *care nu fieste cum niçj din singurâ voja mâ*, *çe dupâ Invocetura çeâ vete a sfincilor Parêncj. sau facut.*

1786. *Gramaticæ nemczeáskæ szau Povæczuire cæn læúntru la ænvæczætúra limbiĭ nemczésti szpre folószul skóálelor a Néamuluĭ rumænésk.* (MS. anonim.) 469 p. [â, î=ǣ ;—ă, ĕ=æ ;—ĭ=ĭ ;—ce, ci=ts ;—ț=cz ; ș=s ; —s=sz : „Ǣĭ dreptare ǣnnaínte, care vojeaste a ǣnvæczà vro límbæ asà ka szæ stie, pentru tse træjészk ku kuvíntele jeĭ, asà si pentru tse szæ mutæ, si szæ tokmészk kuvintele jeĭ asà, si nu almiutriiea æĭ de lipsǣ atselujea szæ stie regulele limbeĭ atséjea etc."

---

*) Tóte amĕnuntele asupra ortografieĭ latine din veaculŭ alŭ XVIII-lea le-amŭ culesŭ din raportulŭ citatŭ alŭ d-luĭ N. Densușianu.

O carte tipărită înnainte de 1780: *Katekizmul csel mare ku Æntræbæry si Ræspunszury* tokmit Pæntru Ænvæcætura toturora Krestino-Katolicsilor æn cærile Prea Ænnalczatej si Prea luminatej Æmpæræteszej Kræjeszi Aposztolicsesty.

Pin un Pater a Rœnduluj szvæntuluj Francesko si a Provinciej Bulgarii Preot ku Porunka si Blagoszlovenja cselor maj mary din Nemcyæ pe Rumænyæ æntorsz. La tipar dat si tipærìt.

Æn Buda ku szlovele kræeskuluj Universzitás.

[ă, ĕ, â, î=œ ; ĭ=y, j ; ce, ci=cs ;—ge, gi, j=x ;— ţ=c, cz ;—ş=s ;—s=sz : xudecatæ, axutor, ne szluxim].

Voiŭ cità acuma probe de ortografie latinéscă din veaculŭ alŭ XIX-lea.

„La 1808: Gheorghe Lazarŭ a publicatŭ la Viena, cu litere latine o broşură de 7 pagine intitulată: *Versury de laude in limba Romaneaske la Logodirea prea Enaltzatuluy nostru milostiv imperat*, *stepen schi Tayke Frantzi*,

La 1816 s'a alcătuitŭ unŭ manuscriptŭ de 46 pagine intitulatŭ: Batrachomyomachia luj Homerus, *Baetàje Brostylor cu Soretsi intorsze gyntij in versur ungu-resty de domnu Csokonay si dupajel Kontz Josi in anul 1876 luna lui Iulie.*

La 1818 s'a tipăritŭ în Abrudfalva o broşură în 8° 10 pag. Iétă poesiea cu ortografiea ieĭ cu totulŭ: Ie alcătuita de *Petru Furdui*.

Vérsu Kontranczi. Oh bájé vérkésénéászke—Dumnézéu té áldujaske—ké vesztéá csé czái fékut—Toáte Czá-

rá száu umplut.—Innáltá Thésâurárié—Inke pre bine téstie—Ke tu Kotrancze vésztité—Lá mulczi Oáméni ái dát píté—Sí hájné noáo á. fékut—La mulczi káré náu avut—Si csínsztitá Tersézsié—Inké áu multé bukurié—Csínszticzí Domni din Senát—Inké mult szau bukurát, —Si Damnélé din préune—Kuprínszé—dé voé bune—Arindásí toczí vojosi—Ku inima vészélosi—Sí bejásí káré lukre—Inké áu baní biné in punge—Si Hontári kind szkot ínke—Kité o kotrancze ín brínke—Sí gindészk lá ínpérczit—Foárté réu néám szokotit—Dé ám leszat bolfu csél maré—Dél szpárszéré sil áfláré—Dáré tot nu mi páré réu—Koí áflá miné sí éu—O Kotranczé csé ái gindit—Ke multé cselé ái inmoit.—Kité Ziduri méurisi—Kité készi mái sindílis—Bá készi dín nou áj fekut—Si ái dát báni inprumut—Si prídváre ái fekut—Lá káré párté áu ávut—Péné áicsí dé cséí dé frunté—Csiné vre paté szé ászkulté—Dé dé áícsim' náinté—Szé né mái vénim áminté—Sze szkriém si dé stémpári—Si dé cséi mái ordinári—Kitui stémpáriu dé réu—Mái félosz ká un Biréu—Kárélé opíncsi kirpéá—Akumá pínténí bétéá—Si sze ínbráké légénesté—Zsoké sí béá sí trejesté—Si kumpere lá mosié—Zitsé mí szé kadé mié —Dé áu foszt zélog lá tiné —Jáká báni toczi la míné —Nu gindi kéi mosténí—Péné kotranczé o mái fi—Aczeszté csé éu greészku — Adéver merturiszeszku — Káré áicse intré noi—Stéuj bíné éu sí voi—Káré kásze nau ávut—Kurté ku porté áu fekut—Si konyhé si grázsd dé boi—Síj mái félosz dé kit noi—káré nícsi nu kutézá —In krismé á szé bégá—Duté in krismè undész éi—

Kész dupé másze témeju—Sí cseré vin ungurosté—Sí kinte sí duheneslé—Ado vin ke báni vin—Ördög atta bánisz gátá—Si ku grabá dé náducse—Zitsé, lá krismárj de krucsé—Nu stí multé oménié—Numá kotrancze sze fié—Stémpériczá kit de re—Toaté kunoszk kotranczà —Si o vindé pé lá vecsini—Pé gálbeni kit dé pucziini =Akusi szé inbráké domnesté—Dé rusiné nu gindesté. etc...... Csélá csé báni náu ávut—Akumá dé si ínpromut—Dá porczí cséi cziczojá—Pé déál ketré Rosiá—Porczi de czárá Ruminéászké—Kum or szé vé kinujászké.. Dé falé kászesi pétréáké—Beu vinu ku ápé ákré.... Kité készi ái redikát—Bá si koszitoriu léái dát—Sí hájné dé musulin—Szé lé fácsi voja dé plin—Meszé skauné féstuite—Pusztí némczésti frumosz fekuté—Sí pehare skumpe foárté—Si dé alté cselé toáte.... Sí skurtejké dé métászé—Lá zsupinéászá frumaszé.... *)

[*Dacia inainte de Romani.* de Gr. G. Tocilescu. Bucuresci Tip. Academiei Române, 1880].

Iétă probe de ortografiea luĭ *George Şincai*, le luămŭ din *Elementa linguæ Daco-romanæ sive Valachicæ..... Budæ* 1805."

„zeu, táta'l, fiiul, duchul sânt, sântaă Troitia, mântuitoriu, Împeratieă ceriurilor, façiarnic, têmpla (templum), sherbire de zeu, rugaciune, stélle, tiérra, vênt, ploae, ceaça, shes, pasiune, desiert, rîpa, mormênt, fântâna, ánn, meaza zì, séra, ástazi, mâne, ieri, dupa prânz, créstet,

*) Dìn *Columna luĭ Traian* an. 1877 (VIII) pagina 185—186.

capaçina, ochiu, uréche, masea, musteaçe, bráç, unghie, sîn, genunche, medua, tusse, întiellégere, judecata, pleiug (pleșuvŭ), ânel, pepthine, pênsa, uſia, miere, bánni, caál álb. orz, fên, sheá, floarea soarelui, cépa, svekla, péra, álluna, tiáp, mâtia, kokosh, pássere, shérpe, shopârla, vérme, greurụſi, vênat, mohorât, maſteha, fiiástru, quum traeſti? ieſti sânatòs? Sênt sânatòs: multiám lui Dumne zeu, ſi Domnieei tále de cuvinte bune.—Dár ceiá lálti, quarii mái ái, Pruncii, ſi Faméiaá? Toti se inchina sânatoſi Domniei tále.—Dár Betrânul, Táta'l Domniei tále, quum se mai poarta? viu e ânche?—Custa, ſi iel ne puthinciòs din zì in zi quá vecchii.—Auziti ſierbilor! áſtérneti másaá, qua îndata vor báte doao spre zéce.—Pentru quâte féçe se áſtérnem?—Mai Petre! quâti ti áu-zís, qua or veni la prânz?—Opt áfára de soacraá Mariei tále, quárea áveni cu toti trei Nepotii, ſi cu Nuorá sá—Unde sênt sarariitiele?—Zámaá áceastaá e facuta tocmá pre gustul meu.—Ce têmp éste?—E serin.—Începe a suflá vêntul.—Batte vênt. Ásta noapte áu cazut bruma, viea, grândine. Om ávé ploae. Nu numai ploao, ci ânche ſi fulgera. Cáld e áffara?—Bá átâtá de máre frig áu fost ásta demineatia, quât toate apele áu inghiaçiát.—Shi io áſtept.

Iétà câte-và pilde din cari își pótă face idee ori-cine de ortografiea ce vroeà *A. Treboniŭ Laurianŭ* să aplice limbeĭ române. *)

---

*) Exemplele sîntŭ culese din **Tentamen criticum** *in originem, derivationem et formam* **linguæ romanæ** *in utraque Dacia vigentis vulgo valachicæ.*

Unu popillu pectinatu (unŭ copilŭ pieptenatŭ), *una sagetta acutita* (o sâgétă ascuţită), *frate teu jace mortu* (frate-tău zace mortŭ), *estu omu e mai invetiatu quà quelli altri* (astŭ omŭ ĭe maĭ învĕţatŭ ca ceĭalalţĭ), *unu turannu abe mai multi servi quà amici* (unŭ tirannŭ are maĭ mulţĭ şerbĭ ca amicĭ), *Traianu imperatoriu vinse Dacia' la et la suppose Romani'loru* (Traianŭ împĕratŭ învinse Daciea şi o supuse Romanilorŭ), *aqua'la ferve* (apa fierbe), *Nu se convene a leuare pane'la filii'loru e' lu auerruncare cani'loru* (nu se cuvine a luà pânea fiilorŭ şi a o aruncà cânilorŭ), *Ninge, pergiti a casa* (ninge, mergeţĭ acasă), *Publiu e omu intellectu* (Publiu ĭe omŭ înţeleptŭ). *Luciu e ussoratu* (Luciu ĭe însuratŭ), *Pane'la vostra nu e bene cocta* (pânea vóstră nu ĭe bine cóptă), *Melu'lu et prunu'lu facu pome* (Mĕrulŭ şi prunulŭ facŭ póme), *Egu et soru mea venimu de à Venetia* (ĭeu şi soru-mea venimŭ de la Veneţiea), *Spuriu mancaba carne, Antonie casiu, egu pane* (S. mâncà carne, A. caşŭ, ĭeu pâne), *Aquesta-à nu mi place* (Acésta nu-mĭ place), *Tu stai sanitosu* (Tu ĭeştĭ sănătosŭ), *Ellu se clama Giorgiu; Da-mi, Domine, que mi poti dare numai tu sengulu; Petre include ustia'la et nu lassare pre neme in casa; Angelo in celu et dracu pre pauimentu; Multi omini nu sciu scribere. Marcu comperâ altru caballu. Atali fantioli nu se potu sufferire in societate. Du-te in gradina,*

Auctore *A. Trebonio Lauriano* vol. in 8° XXIV, 296. *Viennæ typis congregations Mechitaristarum, 1840.*

college flori et da-le lei Maria, veneti à Baselica! Ella tea mana e mai musclosa quà ella mea, Se vede in ella septima pagina, Lumina'la stelle'loru nu e asì clara quà ella sole'lui, Nu disclude aurecli'le rogationi'loru nostre, Micia' la e assemile leului (Mâța ie asemene leului), *Abemu comperatu sesse carre de legne, À iberna remanemu in ciuitale, Spuniti-à negotiatorii que vi abemu dissu, À quatrudeci de lupi veniro pino à porta la ciuitate'lei, Se collica in pauitu* (se culcă în patŭ), *nu abe in veterenetia quine nu parsita in teneretie* (Nu are în bătrânețe cine nu păstréză la tinerețe). *Mola de aqua* (móră de apă), *Nu mi e muliere quì cognata, Vacci'le vostre su mai grasse de quântu elle vicinu'lui, cognatu teu et cognata tea furo eri in gradina'la nostra, Veno filiu meu so ti sponiu que se cade so faci. Portâmu aquesta sarcina tota viuetia'la nostra sine ne vagitare, Peribe et ellu quà patre seu, Valeriu sedebe a casa, Ningeba forte quandu egu plecai de à mola, Sa convene so faca siaquale* (fie-care) *debitoria' la sea, Nu contredia* (iutéză), *dicere una verba inante' la patre seu, Esta nocte abemu mai inglaciatu de frigu.*

Iétă și câte-vă probe de ortografiea d-luĭ *Tim. Cipariu.*

„Gramatec'a presente s'a scrisu de in puntu de vedere *istoricu*. Limba unui poporu fiendu si ea fapta istorica si pre in urmare adeveru istoricu, de aci numai incape la indoiela cà si in gramateca sunt de a se face cercetari seriose cuscientiose, si gramatec'a limbei are a se fundá pre basi istorice.

„Nesulu istoricu intre limbá romanesca si intre cea

vechia latina in preuna cu dialectele romane mai noue, de multu e recunoscutu intre romani, si in Europa invetiata astadi nu se mai trage la indoiela de catu pre in nesciutori au malevoli, cari inca s'au impucinatu.

„Mai pucina luare a mente trase asupr'a si starea limbei istorica pre cumu se afla de una parte in *monumentele* vechi rom., er' de alta in *dialectele* provinciali, de intre care mai principali sunt alu *Dacici vechi* si alu celei *noue*. Dialectulu Istrianu, care nu ne a fostu destulu cunoscutu, inca se pare numai unu ramu alu dialectului de dein colo.

„Pre aceste basi istorice, er' nu pre forme imaginarie, au pre vre unu singuru dialectu mai speciale, avù de cugetu autoriulu a fundá acesta gramateca de limb'a rom. De unde departandu de una parte totu elementulu ne indoitu ne-romanu de alt'a tota cojectur'a mai audaciosa intru defigerea formeloru si propunerea esempleloru, de senesi s'a restrinsu numai la ce intru adeveru se afla seau sea aflatu candu-va in limba rom.

„Celea din partea dialecteloru nu aveau opu de mai multa demustrare. Ele sunt vie si fie care se pote convinge de adeverulu celoru citate intru insele.

„Celea de in monumentele vechi aveau opu de citatiuni mai diplomatice, inse multîmea materialelui si strimtori'a pagineloru nu lasara locu acestui luxu diplomaticu. Si de al'mentrea cele citate in „Principia de limba" publicate in Organu 1847—8 de asta data voru poté implení loculu. Er' Dictionariulu promisu publi-

cului va cuprende totu catu va fí cu potentia autoriului de in partea etimologiei și a limbei.

„Partea *sintactiva* s'a atinsu numai in elementele ei; intru totu intensulu ei nu potea luá locu intru unu opu asia restrinsu si numai elementariu. Intru una editiune mai intensa a acestei Gramatece, de va esi candu-va, tote partile ei se voru lucrá in proportiunea ceruta.

„In urma autoriulu si-retiene dereptul de a si lucrá si publicá acestu opu dupa cerentiele tempului. dupa metodu scolasticu seau intru alte limbe. Si pana atunci Invetiatorii cu discretiune se voru poté folosi cu acesta editiune, alegundu dupa captulu si progresulu tineriloru materi'a depusa in paragrafi si note.

„Dorirea mai sincera a autoriului este, cá publiculu rom. se nu se afle insielatu intru asteptareai moderata. Celu puciuu autoriulu s'a nevolîtu a face totu catu ia fostu pre in potentia"

[**Elemente de limbá Romana** *dupa dialecte și Monumente vechi* de *Tim. Cipariu*, canonicu gr. catolicu etc. Blasiu cu tipariulu sem. diecesanu MDCCCLIV]

Iétă o bucată cu ortografiea lui Heliade Rădulescu:

„Nici armarea gloatelor, nici garda orășenească ci colonie militare.

„Reprodusserŏm justificația Constituțiunii de la 1848, publicată în 1849. Atât se putea ḑicce attunci despre drepturile Românilor neprescriptibili, și mai vîrtos în ângustul cadru de quâte-va pagini.

„Astăḑi quând Românii sunt mai luminați in historia

pe fiă-quare la *încercarea despre historia instituţiunilor Romaniei que publicarŏm.*

„Românii în dată după venirea lor în Dacia se aşeḑarŏ şi se constituirŏ în colonii militari, adicŏ în laboratori sau cultivatori de pământ cu arma în mână stabiliţi în castelle diverse cu satele sau ţérrinele lor, şi sub comanda unui castellan alles, que mai târḑiu se tradusse în burgraf, aproi (l.'apoi) în fugărab, şi în fine se gergonisò în *pûrcalab*, cà deputatul *liputat* şi pe airea *lepădat*, cà typographia în *potigrafie*, cà exemplarul în *jîmblar*.

„S'a vèḑut iarŏ quŏ datinele şi deprinderile lor republicane nu întârḑiarŏ a se baptesà sau umanisà şi perfecţionà prin doctrinele christiane que se adoptarŏ în genere în antica Dacia devenità *Terra Romana*.

„Eatò doĕ mari instituţiuni que făcurŏ educaţia *Romanilor* deveniţi Români în atâţia scoli : Instituţia de coloni militari, şi Instituţia Ecclesiei primitive. Aquestea devenirŏ datine, usuri, a doilea natură. A eşi Românii dintr'ênsele este una cu a încetà de a mai fi Români.

„Quine denégă quŏ Românul a fost colon militar, denégă ênsuşi originea lui.

„Quine se încércă a'l facee alt queva de quât colon militar aquella îi rumpe firul vieţei naţionali.

„Numele *Român* este equivalent cu colon militar şi chrestin orthodox de Ecclesia primitivă. Nu daţi în aquestĕ doĕ instituţiuni, quŏ daţi în viaţa naţiunii române.“

[*Equilibru intre antithesi sau spiritul și Materia* de I. Heliade R. Bucuresci 1859—1869 pag. 266]. *)

PLEIADA

ODA

câtre Poezzii Români.

(Aqueasta frumósa poesie se tiparesce cu ênsusi ortografia Autorului).

In a cierului târie s'ese stelle schinteazi,
Sci'ntre cete fâr de numer respandescu mai viu lucor,
Precum soarele pamêntul elle mintea lumineazi
Cu cia razâ cie purcede dell' al lumei Urzitor.
Acoló petrecu in faimâ geniile fericite,
Quare sunt de a lor Musâ nemurirei consfinzzite.

Nu averea, nu fortuna, nu drit mosctenit au nume,
Dupe moarte deschid poarta la mausoleul stellit,
Nice poate se'nfreneze pismâtarea orba lume
Sborul cielui cie'n virtute, fiind in ea, au trâit,
Pe Poeta la luceferi duce a geniej faclia,
Entusiasmul l'aripeazi, calea-i face armonia.

---

*) În scurtŭ ortografiea luĭ Heliade, după „Curierul de ambe sexe“ per. V, 1844.

Pentru ъ pune *ă*, *ĕ*, *ŏ*, ĭear la finala pers. III-a a trecutuluĭ simplu de la conj. I-a pune *ò* : *mĕru*, *pénă*, *âncŏ*, *écŏ*, *ajunserŏm*, *urmò*. etc.

Pentru ѫ (adecă pentru sunetulŭ î) în lăuntrul cuvinteorŭ pune *â*, *ê*, *î*, *ô*, *û* : *lână*, *mâna*, *român*, *temênd*,

Acoló d'intei Profita, cântâtor de imne sînte,
Au depus antica arfâ, mântuind pe Israil,
De' acoló ressunâ anchê înfocatele cuvinte
A lui Omer, Pindar, Orazz, 'lui Ovid, Corneil, Virgil,
Milton, Sciler sci Petrarca de' acoló pe omeni chiamâ
La virtute, l'Amor nobil sci's a tiranilor teamâ.

Voi, cie'n sin purtazzï p'Apollon, patriozzi din Românie!
De sci Ursita vì disparte, armonia va uni.
Patria, quare vi ascultâ, tema Musei vostre fie,
Cha sci ea intru luminâ si se poatâ innoi,
Sci prin fapte virtuoase, de o mai doritâ soartâ
Vrednicâ si se arete sci de numele cie poartâ.

Accordazzi române versuri p'armonioase aleute
Intr'un rost, ca sci poporul, geamân cu ciel Italian,
Se envezze: amor de Patrie, dor de glorie, de virtute,
Sci Românul de pe Istrul sci a Carpatului Muntean,
Ciel ce be'n Siret, in Nistrul in a Morisciului unde,
Ciel l'a cârui tristre Doine*) plaïul Pindului respunde,

*) Doina cânticu meiancolic a Zaranilor Români Vine de la Diana. Oda, Scrisê dupre ortografia italianâ.

---

cuvînt, *pînŏ*, *fôntână*, *verû-meu*, *sûnt*, *lûngŏ*. Iear pe ↑, *î* începĕtoriŭ, îlŭ însamnă cu *î*: *întru*, *în*, *începutŭ*:

Pe *ea* și *oa* îĭ însamnă prin *é* și *ó*, dar numaĭ în deducție sau declinarea orĭ conjugarea vorbelorŭ, ĭear nu și la finale sau combinarea articoluluĭ și particoleĭ (a): precum *totu*, *tóte*, *tótă*; *osu*, *óse*; *omu*, *ómenĭ*; *temere*, *témă*; ĭear la *ḑioa*, *dioa*; *femee*, *femeea*, *vedeà*, *dormià*. Infi-

Quând Românul va cunoascte, prin a cântului putere,
A sa gintâ, a ei soartâ, cie'i ascunse'n viitor.
Versul quând din occhi ia stoarce, lacrima cia de plâcere,
Pe Româna tinericâ quând va'incindi'o d'Amor,
A Românului Poeta, atunci lumea va se vadâ,
Numele 'ncins de cununâ strâlucind chiar in *Pleiada*!

G. Asaky. *)

Iétă probă de ortografiea Academiei române și a nume de la anulŭ 1880. Tótă cartea nóstră ïe scrisă cu ortografiea academică de acuma și póte slujì de probă; de altu-feliŭ ortografiea actuală a academieĭ ïe impusă în școlĭ.

„Tierrile d'intre Tissa și Dnistru, Dunare si Carpati; —mai inainte de a fi cucerite de Romani si prefacute in provincia sub numele de Dacia, cumu si in urma dupŏ cucerire, cându armele poporului-rege numai fura in stare se apere oper'a pripita a imperatului Traianu si se retrasera d'incolo de Dunare,—si-au premenitu fórte desu locuitorii, fiindu puse tocmai in drumulu emigratiuniloru celoru mari ale popóreloru desghinate de uriasiulu trunchiu asiaticu, și revĕrsate cu unu potopu d'in partile Caucasice in Europ'a.

*) *Curierul de ambe sexe* pag. 193. an. 1844. Bucurescĭ.

nitivulŭ verbelorŭ de la conj. a II-a îlŭ scrie cu acc. *a vedé* pentru a lŭ deosebì de imperfectŭ.

Accentulŭ gravŭ (`) îlŭ pune pe silaba ultimă când ïe accentuată: *dormì*, *cântà*, *înviè*, *arò*, (acoleà se cetesce, *ară*, cum amŭ spusŭ maĭ susŭ). Pe monosilabe îlŭ pune numaĭ spre a le deosebì una de alta; astŭ-feliŭ scrie *dì*

„Aceste soiuri diferite de barbari, ce vinu si disparu unii dupo altii, in anticitate ca si in evulu-mediu, fiecare nimicindu nascênd'a cultura a predecesoriloru loru, lasara urme mai multu sau mai pucinu simtitore, dupo cumu traiulu loru in vaile Dunarei avu mai lunga sau mai scurta durata. Interesulu istoriei este acumu, de a regasi asternuturile succesive ale aceloru popóre ce s'au gramaditu unele d'asupr'a altor'a pe pamentulu tierriloru de cari ne ocupamu, si cu mediulócele la indemâna, ca se constate treptele ori-carei civilisatiuni, si se ne faca marturi la acele momente critice in viati'a umanitatii, cându rassele inculte si pucinu inzestrate pieru cu sgomotu sub alluviunea celoru pecetluite cu unu geniu mai mare, si ua fortia mai insemnata.

„Studiulu de facia avêndu sa imbratisiedie numai ethnografi'a ante-romána a Daciei, incepemu cercetarile nostre cu analis'a in ordine chronologica a notiuniloru geografice transmise de autorii clasici helleni si romani despre tierrile de la Dunare si Marea Négra. Aceste notiuni suntu neaparatu de ua valore relativa, servindu numai cá ua caracteristica a modului de vedere geograficu d'intr'ua anume epoca; anse tocmai prin acésta ele câstiga deosebita importantia, coci ne dau mediu-loculu

---

(ḑiuă) şi *ḑi* (de la *a ḑice*); *şĭ* (dejà) şi *şi* conj. (et); *maĭ* (presque) şi *mai* (seulement).

Întrebuinţază cu cedilă pe *ḑ*, *ţ*, *ş*, *ç* se înţelege după cum presupune că ieste originară una sau alta.

C înainte de *a*, *o*, *u*, *ê*, *î*, se cetesce k: *carne*, *coprindu*, *cuvenire*, *tacêndu*, *scînteie*, *croire*, *clipă*. Aice pune o notă că latiniştiĭ vorŭ să scrie finala gerundiuluĭ de

de a intielege a pretiuí si folosí mai bine si mai corectu datele scriitoriloru.“

O ortografie fonetică a avutŭ unŭ timpŭ mare resunetŭ în Bucovina, a nume a luĭ Pumnu.

Iétă cum o explică A. Pumnulŭ în gramatica sa*) Sunetulŭ luĭ ъ îlŭ însamnă, ca şi uniĭ din scriitorii din Transilvaniea din sfîrşitulŭ veaculuĭ trecutŭ, cu æ; pe pe ѫ şi ѭ prin î; pe k îlŭ însemnà totŭ deauna cu *c*, chiar şi înnainte de *e* sau *i* (*cip*=chip, *încinat* închinat); pe г totŭ deauna prin *g* (*gem*=ghem); pentru џ şi ч întrebuinţà pe *c* şi *g* cu câte o liniuţă deasupra; pentru ѕ, ц, ш a intrebuinţatŭ *d*, *t*, *s* cu câte o liniuţă deasupra. Deasupra luĭ *i* şi *u* pune semnulŭ scurtăreĭ, înse pe *ŭ* îlŭ pune numaĭ când se aude: *lucrætoriŭ*, de altŭ-feliŭ scrie *bærbat*, *pær*, etc. fără *ŭ*; grupele *ea* şi *oa* le însamnă tocmaĭ aşà; în loc de *l*, scrie *ll*, când acestŭ sunetŭ se pierde în formele înrudite ale cuvîntuluĭ: astŭ-feliŭ în *stelle* pentru că la sing. din *stella* s'a pierdutŭ *ll* şi de asemenea în *ell*, *elle* pentru că s'a pierdutŭ în *ea* (ella); pe urmă în *valle*, *calle*, *foalle* pentru că la înmulţitŭ se ḑice *væĭ*, *cæĭ*, *foĭ*; Întrebuinţază *nn* pentru *n* în silabele: *ann*, *eann*, *enn*, *annĭ*, *ennĭ* (*bostann*, *cæpitann*, *munteann*) şi acolò unde se com-

*) *Grammatik der rumänischen Sprache für Mittelschulen* von *Aron Pumnul* Wien 1864.

la conj. III-a cu û: *ḑicûndu*. Înnainte de *e* şi *i* se rostesce ч: *taci*, *tace*. *C* cu cedilŭ se cetesce ц: *façă*, *braçu*, etc. Când va trebui să se audă k înnainte *e* sau *i* pune *ch*: *chieie*.

pune unŭ cuvîntŭ începĕtoriŭ cu *n* cu prepositiea *în*: *înnod*, *înnegresc*... Se înţelege că numaĭ în acestŭ din urmă locŭ aveà dreptulŭ de a pune *nn*, în celelalte locurĭ şi pretutindenea unde a pusŭ *ll* a greşitŭ în potriva sistemuluĭ foneticŭ.

Ortografiea „Convorbirilor literare" se caracterisază astfeliŭ:

Pentru ѕ şi ꙁ pune z, ĭear în cuvintele luate din latinesce orĭ franţusesce „Convorbirile" pun *s*=z, între două vocale, dacă se scrie aşà în acele limbĭ: *vĕz*, *auzi*, *causă*, etc.; pentru щ orĭ din ce arŭ fi făcutŭ punŭ *şt*: *creşti*, *aceşti*; pentru ц punŭ numaĭ *ţ*: *faţă*, *ghiaţă*, *toţi*; diftongiĭ *ea* şi *oa* îĭ scriu cu *ea* şi *oa*. nu cu *ĕ*, *ó*; pe *i* finalŭ nu-lŭ însamnă când ĭe scurt: *toţi*, *mori* etc; pe ъ nu-lŭ deosebescŭ de ѫ, înse caută vocala originară nu numaĭ în familiea cuvîntuluĭ, ci până în latinesce: *vĕzĕnd*, *bĕtrâni*, *pĕcat*, *cuvĕnt*, *remaserĕ*, etc; pe *î* începĕtoriŭ îlŭ scriu cu *i* fără nicĭ unŭ semnŭ, când presupunŭ că s'a făcutŭ din *i* [adecă dacă în latina clasică află *i*: *inţelept* (intelligo), *in* (in) *intru* (intro), *impĕrat* (imperator) etc.] şi cu *ă* dacă în latinesce află *a*: *ăntĕiŭ*, *ănger*, *ăngust*...; pe *u* finalŭ îlŭ punŭ numaĭ când se aude, nu şi când ĭe mutŭ: *ăntĕiu*, *om*, *tot*, înse ca şi la *i* scurtŭ nu pune

---

G se cetesce г înnainte de *a*, *o*, *u*, *ê*, *î*; înnainte de *e* şi *i* se cetesce џ; sunetulŭ г înnainte de *e* şi *i* îlŭ scrie cu *gh*.
Sc înnainte de *a*, *o*, *u*, *ê*, *î* se cetesce *sk*; înnainte de *i* şi *e* se rostesce şt (щ).
Qu înnainte de *a*, *o*. *u*, *ê*, *î* se cetesce k, la vorbele *quare*, *qualitate*, *quâtu*, *quându*, *quam*, *înquà*, *qua*, *quĕ*, *daqua*, *quîntar'*, *consequinţă*, *eloquinţă*, *etc*. În al-

pe dînsulŭ semnulŭ scurtărei. Așà că numitulŭ semnŭ îlŭ păstréză numai pentru ъ și ж.

Din cele spuse urméză că otografiea „Convorbirilorŭ“ ține regula următóre: sunetele românescĭ pentru carĭ sîntŭ semne în alfabetulŭ latinŭ le scriemŭ cu acele semne; pentru consónele române cari au semne speciale în latinesce, alegemŭ una din cele latine și o însemnămŭ cu cedilă, dacă ie nevoie, și apoĭ o întrebuințămŭ fără a ţineà samă de abaterĭ, de pildă pentru ц punemŭ *ț*, apoĭ scriemŭ cu ţ, nu numaĭ pe ц făcută din *t*, ci și pe celŭ din *c*: *față*, *ață*, *toți*, etc; pentru vocale nu facemŭ ca la consóne, ci căutămŭ vocalele originare până în limba latină și punemŭ pe dînsele sèmnulŭ scurtăreĭ; acolò unde se póte da regulă de cetire și fără a maĭ aveà nevoie de cedile orĭ alte semne, ne ferimŭ: astŭ-feliŭ scrie *in*, *intre*, *ințelept*, *toți*, *ănteiu*, ne însemnândŭ nicĭ pe *i* începetoriŭ, nicĭ pe *i* și *u* scurtŭ, după analogiea de la *ca*, *ga*, *ce*, *ge*; la cuvintele străine păstrămŭ ortografiea: causa, etc.

Din acest resumatŭ se vede ușorŭ că ortografiea „Convorbirilorŭ“ nu păstréză nicĭ rădăcinile, de vreme ce scrie: *věd*, *vezi*, *cresc*, *crești*, etc; și că nu scrie nicĭ

---

tele înnainte de *e* și *i* se cetesce ч: *questa*, *quellă*, *quine*, *que*, *questiune*, *querere*, *aquì etc.*

Apoĭ ca să dea maĭ bună lămurire explică principiulŭ ortografieĭ ce a primitŭ: „Tótă ortografiea nóstră se înteme-éză maĭ vârtosŭ pe cuvîntulŭ ca vorbele românescĭ să păstreze fisionomiea lor română, să nu-șĭ schimbe adecă nicĭ odată literile cu cari sînt scrise, afară de finale. Iear

sunetele derivate cu semnele celorŭ primitive. Prin urmare ortografiea ieste neconsequentă.

Resumatŭ. Tóte sistemele de ortografie etimologică de la cele mai extreme, (cum au fostŭ alŭ lui *Treboniu Laurianu* ori alŭ lui *Cornelli*) până la cele mai moderate (ortografiea Academiei şi a „Convorbirilor") nu reuşescŭ a ne dà o scriere uşóră şi logică pentru limba română. Sistemele cela mai extreme au cercatŭ să realiseze următórea dorinţă : *să scriemŭ sunetele derivate cu semnele sunetelorŭ primitive.* Încercare utopică şi care a trebuitŭ să fie părăsită ! Pe urmă s'au cercatŭ să scrie cu semnele sunetelorŭ primitive numai pe cele pentru cari nu ierau semne în latinesce ; şi acéstă încercare a remasŭ deşartă. Alţii au vroit să ajungă a aveà pururea aceea-şi rădăcină în tóte formele cuvintelorŭ înrudite. Alţii au căutatŭ să însemne sunetele derivate cu sunetele pretinse primitive aflate în familiea cuvîntului ori în neologisme. Academiea a îmblatŭ să realiseze amândouĕ aceste dorinţi pomenite în urmă. Totulŭ a fostŭ în zădar. Semnŭ îmbucurătoriŭ ieste faptulŭ că sistemele etimologice se părăsesc şi în ortografiile nouĕ se primescŭ din principiile fonetiştilorŭ.

Nu ne îndoimŭ că nu târḑie vreme se va înţelege că singurulŭ chipŭ adevĕratŭ sciinţificŭ de a scrie romănesce, ieste următoriulŭ : *După ce se va hotărì limba*

---

la cuvinte ca *rŏtundu*, *lŏcuire*, *fôntână*, *românu*, *mână*, *lâna*... pretinde că ajunge auḑulŭ Românului pentru a hotărì că aşà trebue să se scrie şi nu *rătundu*, *lăcuire*, *fîntînă*, *rumînu*, *mîna*, *lîna etc.*

literară, să se întrebuinţeze pentru fie-care sunetŭ unŭ singurŭ semnŭ. In ortografiea fonetică de a-zi ъ se scrie cu *ă* şi ѫ orĭ ѧ cu *î*.

În sistemulŭ foneticŭ lipsescŭ tóte greutăţile şi contradicirile de cari nu potŭ să se ferésca nicĭ sistemele curatŭ etimologice nicĭ cele maĭ multŭ orĭ maĭ puţinŭ amestecate. După ce amŭ lămuritŭ că nu póte fi vorbă de ortografie de câtŭ după ce se alegŭ formele limbeĭ literare, firesce că n'are nicĭ unŭ temeiŭ întimpinarea ce o facŭ foarte mulţĭ dicêndŭ că prin ortografiea fonetică s'arŭ desface unitatea limbeĭ, că unulŭ arŭ scrie *şer*, altulŭ *cer*, altulŭ *fher, hier, hşer* şi aşà maĭ departe. O dată ce ĭe lucru cunoscutŭ că în limba literară trebue să se dică *fierŭ* şi nu altŭ-feliŭ, ceĭ ce vor scrie altŭ-feliŭ vorŭ da dovadă că nu cunoscŭ de câtŭ graiulŭ din satulŭ lorŭ, sistemulŭ ortograficŭ nu va fi de vină.

Ц Întrebuinţarea literilorŭ chirilice.

Ieste sciutŭ că alăturĭ cu alfabetulŭ latinŭ se întrebuinţà în peninsula balcanică, ba chiar şi în Italiea, alfabetulŭ grecescŭ. Se cunoscŭ incripţiĭ latinescĭ scrise cu litere grecescĭ, chiar din Daciea. Între altele ĭeste şi cea citată în urmă la pag...... După ce limba latină a fostŭ scósă din statŭ în imperiulŭ bizantinŭ, firesce că mulţĭ din cărturarĭ vor fi învĕţatŭ câte ce-và grecesce şi măcarŭ cu alfabetulŭ se vor fi alesŭ. Prin urmare ĭe cu putinţă să se fi făcutŭ însemnărĭ în limba română şi cu litere grecescĭ, nu numaĭ cu latinescĭ.

După creştinarea Slovenilorŭ şi după ce Papa a datŭ

voie să se cetéscă liturghiea în limba lor, Chirilŭ chematŭ împreună cu frate-său Metodŭ în Panoniea și Moraviea, aŭ întrebuințatŭ pentru cărțile ce au tradusŭ unŭ alfabetŭ cunoscutŭ sub numele de glagoliticŭ. Acestŭ alfabetŭ ĭeste și până a-ḑĭ întrebuințatŭ în unele părțĭ ale Istrieĭ, pe litoralulŭ croaticŭ, în partea nordică a Dalmațieĭ și în insulele învecinate. Uniĭ credŭ că astŭ alfabetŭ trebue să fi fostŭ adevĕratŭ alfabetŭ, vechiŭ, slavonŭ, dar nu pare lucru vrednicŭ de creḑutŭ. D-lŭ Gaster ĭeste de părere că Chirilŭ a luatŭ acestŭ alfabetŭ de la Armenĭ și Georgienĭ cu carĭ s'a întîlnit ĭ când cu călătoriea sa la Kazarĭ din Sudulŭ Rusieĭ. D-sa ne spune că alfabetulŭ glagoliticŭ samănă cu celŭ Armenescŭ din veacul alŭ IX-lea și alŭ VIII, chiar șirulŭ și numele literelorŭ samănă.—Numaĭ treĭ sîntŭ grecescĭ (φ, ψ ω).

Clemens episcopŭ în Bulgariea a născocitŭ alfabetulŭ chiriliсŭ, sau maĭ bine ḑicêndŭ, a alcătuitŭ unŭ alfabetŭ luândŭ litere grecescĭ, litere glagolitice, și vre o patru le-a alcătuitŭ ĭeĭ din noŭ. În scurtŭ alfabetulŭ luĭ Clemens, așà ḑisulŭ alfabetŭ chiriliсŭ, are 43 de litere din carĭ : 21 sîntŭ grecеșcĭ, și 16 glagolitice.

Alfabetŭ vechiŭ chiriliсŭ așà cu tóte semnele sale îlŭ găsimŭ aplicatŭ la unele scrierĭ romănescĭ din veaculŭ alŭ XVI-lea, de pildă în Paliea de la Orăștiea (1582).

Iétă acestŭ alfabetŭ cu tóte semnele luĭ :

А Б В Г Д Є Ж Ѕ З И І К Л М Н О П Р

С Т Ѻ Ѵ Ф Х Ѡ Щ Ц Ч Ш Ѧ Џ Ъ Ѫ Ѭ, Ѥ,

Ѧ, Ѩ, Ы Ь Ѣ Ꙗ Ю Ѯ Ѱ Ѳ Ѵ

а б в г д е ж ѕ з і и к л м н о п р с т ȣ ү ф х ѡ
ц ч ш щ ꙟ џ ѯ ѱ ѳ ѵ ъ ѫ ѧ ы ь ѣ ꙗ ю

Acestŭ alfabetŭ îlŭ găsimŭ întrebuinţatŭ întregu în Paliea de la Orăştiea (1582). cum se póte vedeà în bucata publicată în urmă. În manuscriptulŭ de la Voroneţu (cam pe la 1525) se află întrebuinţate 42 de litere, adecă numaĭ ѱ ie scrisŭ cu пс.

In generalŭ în cărţile scrise orĭ tipărite în veaculŭ alŭ XVI-lea şi în alŭ XVII-lea până la tipărirea biblieĭ luĭ Şerbanŭ Vodă (1688 Bucuresci) s'a întrebuinţatŭ alfabetulŭ chirilicŭ vechiŭ. Trebue înse de notatŭ că în unele scrierĭ aflămŭ numaĭ unŭ semnŭ pentru *z* şi anume ѕ saŭ з, pe aiurea înse găsimŭ douĕ şi anume: ѕ saŭ з şi ѕ. Voiŭ cità din cele di'ntăiŭ: psaltirea luĭ Coressi şi alte tipăriturĭ din partea sudică a Transilvanieĭ, totŭ ast-feliu ieste şi în Munteniea; di'mpotrivă în Moldova (Dosofteiu, Varlaam etc), în scrierile luĭ popa Grigorie de la Măhaciŭ (1583—1619), în Paliea de la Orăştiea, aflămŭ amêndouĕ semnele. Se scie că ѕ̇ ieste pentru z móle şi ѕ pentru *dz* orĭ z aspru, făcută din *d*. De la 1688 acestŭ semnŭ ѕ nu se maĭ întrebuinţază în cărţile besereceścĭ, se maĭ află înse la scriitoriĭ mirenĭ de prin locurile pe unde ierau doĭ z în rostire. Înnainte de 1688 semnele ъ şi ѫ nu se aleseseră care ce sunetŭ să represinte, la 1688 s'a hotărîtŭ că ъ să se pună pentru *ă* şi ѫ pentru *î* din lăuntrulŭ cuvintelorŭ. Pentru *î* de la începutulŭ cuvintelor ierà din cele maĭ vechĭ timpurĭ semnulŭ ꙟ, prefăcutŭ din ѫ prin micşurarea triunghiuluĭ de

sus și lungirea coḑeĭ de la mijloc. Acestŭ semnŭ nu ierà în alfabetulŭ chirilicŭ primitivŭ. De regulă scrisulŭ luĭ *ă* și *î* din lăuntrulŭ cuvintelorŭ nu s'aŭ ţinutŭ de scriitoriĭ mirenĭ.

Totŭ la 1688 s'au îndepărtatŭ din alfabetŭ semnele: ѕ, ы, ь.

Despre semnulŭ џ ieste de spusŭ că în alfabetulŭ chirilicŭ aplicatŭ la limbile slave nu-lŭ aflămŭ, *) decĭ acestŭ semnŭ a fostŭ născocitŭ de Românĭ pentru a-șĭ scrie limba lorŭ.

În anulŭ 1881 Lambriorŭ **) spune că la Muntenĭ cea maĭ veche urmă cunoscută ieste de la 1536 ***), într'unŭ documentŭ scrisŭ de unŭ Coressi, și face ipotesă că póte acestŭ Coresi va fi născocitŭ litera. Din Moldova urma cea maĭ veche cunoscută de Lambriorŭ ieste de la anulŭ 1571. ****)

Cu tóte acestea Lambriorŭ se înșală. Chiar în Arhiva istorică, pe care o citéză se află, unŭ documentŭ cu џ încă din veaculŭ alŭ XV-le și anume unŭ documentu de la 1490 din vremea luĭ Vlad Ţepeșŭ (Arh. Ist. 1 p. I. pag. 66) se află cuvîntulŭ Рȣџина cu litera џ; decĭ în Munteniea ierà întrebuinţatŭ celŭ puţinŭ cu jumătate de

---

*) Ieste la Serbĭ, dar ie luatŭ de la noĭ.

**) In articolulŭ „Îndreptariŭ“ pag. 125, 330, „Convorbirĭ literare“ 1881.

***) Intr'unŭ documentŭ scrisŭ de unŭ Gramaticŭ Koresi și anume în cuvîntulŭ Џюрџю (nume propriu). (Arh. Ist. 1 pag. 239).

****) Pe coperta uneĭ psaltirĭ de la Galaţĭ, cuv. лѣџє (Cuv. din bĕtrânĭ 1 p. 18).

veacŭ înnainte de 1536. În Moldova se cunósce și maĭ din vechiŭ așà Dl Hajdăn în „Cuvinte de bĕtrânĭ" t. II pag. 14 ne citéză cuvîntulŭ Џамѫрь (Geamĕnŭ) de la anulŭ 1453. În „Revista pentru istorie, filologie și archeologie" a d-luĭ Gr. Tocilescu aflămŭ cuvîntulŭ сѫлџар (an. 1488 vol... pag...). In „Columna luĭ Traianŭ" 1877 aflămŭ Ѹрџичѣнїи, Ѹрџичѣнилѡрь într'unŭ documentŭ din 1491, publicatŭ acolò de Dl. A. D. Xenopolŭ (pag. 188—190).

Remâne înse nu maĭ puținŭ adevĕratŭ, că semnulŭ џ, deși cunoscutŭ din a doua jumĕtate a veaculuĭ alŭ XV-lea și de bună saмă și de maĭ înnainte, nu ĭerà întrebuințatŭ destulŭ de regulatŭ de vreme ce se vede acestŭ sunetŭ însemnatŭ prin ж și г, chiar până în veaculŭ ulŭ XVI-lea.

Din faptulŭ că џ se cunosceà încă din veaculŭ alŭ XV-lea urméză că Româniĭ îșĭ scrieau limba lorŭ cu litere chirilice celŭ puținŭ de prin acelŭ veacŭ. Ieu credŭ că scrierea cu г orĭ ж se întrebuințà de ceĭ carĭ se țineau că scriu maĭ curatŭ slavonesce și prin urmare nu vroeau a întrebuințà unŭ semnŭ necunoscutŭ, născocitŭ de Românĭ. Deși cea maĭ veche urmă arŭ fi alfabetulŭ cu data de la 1400, de pe evangheliariulŭ de la 1574 de la Britsh Musaeum, ĭe de credutŭ că џ ĭe cunoscutŭ maĭ de multŭ Românilorŭ.

Alfabetulŭ simplificatŭ la 1688, a fostŭ încă și maĭ tare împuținatŭ de Văcărescu în Gramatica sa, din 43 de litere le-a adusŭ la 33 numaĭ. Totŭ astŭ-feliŭ și Eliade Rădulescu prin Gramatica sa de la 1828 și Iordachi Golescu la 1848 l'au redus la 27. Când a fostŭ în-

locuitu prin celŭ latinescŭ, alfabetulŭ chirilicŭ avea următórele semne:

а, б, в, г, д, е, ж, ѕ, і, к, л, м, н, о, п, р, с, т, ȣ,
ф, х, ц, ч, ш, ъ, ꙟ, џ.

Inlocuirea a fostŭ pregătită di'ntru'ntăiŭ prin alfabete mixte parte latine parte chirilice. Cea di'ntăiŭ revistă scrisă cu litere latinesci ieste „Curierulŭ de âmbe sexe“ la 1844.

Inlocuirea definitivă s'a întêmplatŭ la anulŭ 1860 în Munteniea și la anulŭ 1860 cîte-và lunĭ înnainte de în Munteniea, în Moldova.

PARTEA a III-a

Istoriea literatureĭ române.

Introducere.

Sub numele de *scrierĭ literare* înţelegem pe acele cari lucréză asupra cetitorilorŭ maĭ alesŭ prin imaginĭ şi tablourĭ, decĭ nu putemŭ înţelege prin istoriea literatureĭ române de cît istoriea acestuĭ feliŭ de scrierĭ sau maĭ generalŭ de producerĭ.

Producerile literare se împartŭ în două grupe : populare şi culte. Cele populare sîntŭ alcătuite de autorĭ necunoscuţĭ şi prefácute în cursulŭ vremurilorŭ de toţĭ ceĭ cari au găsitŭ că arŭ fi maĭ bine de ḑisŭ altŭ-feliŭ de câtŭ autoriulŭ primitivŭ. Decĭ fórte rarŭ şi cu greŭ se potu păstrà forme vechĭ în asemenea producere. O parte din producerile literare populare ajungŭ a fi scrise de uniĭ şi de alţiĭ şi astŭ-feliŭ facŭ parte din literatura scrisă ; vice-versa multe compunerĭ literare culte potŭ să străbată în poporŭ şi să ajungă cunoscute în masă.

Producerile literare ale poporuluĭ firesce cuprindŭ numaĭ sentimentele, credinţelele, apucăturile poporuluĭ,

în iele se oglindeşte gradulŭ de cultură la care a ajunsŭ acea pătură socială, de aceea sîntŭ fórte însemnate şi trebue strinse şi studiate pentru a puteà astŭ-feliŭ face cunoştinţă cu poporulŭ.

Literatura cultă oglindesce sentimentele, dorinţile, credinţile păturei sociale culte şi pentru a fi deplinŭ înţelesă să cere oare-şi care cultură. Acésta literatură acolò unde s'o dezvoltatŭ normalŭ trebue să pornéscă de la cea populară celŭ puţinŭ trebue. pe câtŭ cu putinţă, să păstreze limba, figurile, construcţiile cunoscute şi înţelese de norodŭ.

Vomŭ împărţì literatura nóstră în trei: *literatura populară scrisă*, *literatura nescrisă*, *literatura cultă.*

I Literatura populară scrisă.

Literatura estetică sau romantică.

1. *Alexandriea.* Îndată după mórtea luĭ Alexandru au începutŭ a se povestì multe minunĭ despre faptele luĭ şi pentru a li se da creḑămîntŭ maĭ mare aŭ născocitŭ că soţulŭ eroului, *Callisthenes*, a scrisŭ despre tóte expediţiile. Cum că fabula ie înjghebată în Egipetŭ se vede de pe aceea că pune pe Alexandru în legătură cu *Neftinavŭ* împăratulŭ Egipetuluĭ şi arată zdrobirea Perşilor ca o rezbunare a urmaşuluĭ luĭ *Neftinavŭ.* Acéstă povestire egipténă a fostŭ maĭ apoĭ prelucrată în feliurite locurĭ şi cu feliurite scopurĭ. Încă din veaculŭ alŭ IV-lea Alexandriea fu tradusă în latinesce şi din latinesce în veaculŭ alŭ V-lea în armenescc.

Pe la 492 Arhipresbiterulŭ Leo a adusŭ de la Constantinopolĭ altă copie grecéscă a Alexandrieĭ pe care o traduseră latinesce sub numele de: „Alexandri magni de praeliis“ şi de pe acèsta s'au făcut mulţime de prelucrărĭ la popórele aplesane: la Francejĭ, Englejĭ, Germanĭ etc.

Originalulŭ Alexandrieĭ romănescĭ ĭe slavonescŭ, aşà unŭ manuscriptŭ din veaculŭ alŭ XIV-lea, citată de Miklosich, se apropie fórte de redacţiunea română. Se scie că o Alexandrie slavonéscă a fost scrisă la mănăstirea Neamţuluĭ în anulŭ 1562, prin poronca luĭ Grigorie, mitropolitulŭ Suceveĭ.

Celŭ maĭ vechiŭ manuscriptŭ romănescŭ alŭ Alexandrieĭ ĭeste de pe la începutulŭ veaculuĭ alŭ XVII-lea, anume ĭe unŭ manuscriptŭ din Transilvaniea studiatŭ de D-lŭ Bianu. Afară de acestea se scie că Alexandriea ĭerà cunoscută între Româniĭ prin veaculŭ alŭ XVII-lea de pe vorbele hronografilorŭ. Aşà d-lu Gaster citézǎ una de la 1650, d-l Hâjdău altă probă ce-va maĭ nouă etc. Înse o dată ce s'a descoperitŭ manuscriptulŭ de care pomenirămŭ maĭ susŭ nŭ avemŭ nevoie de altele. Pe la începutulŭ veaculuĭ alŭ XVIII-lea s'a şi tipăritŭ în Valahiea. La Sibiiŭ s'a tipăritŭ o Alexandrie în anulŭ 1794, asta ĭe cea di'ntăiŭ pe câtŭ se scie până acuma, în anulŭ 1797 s'a tipăritŭ una la Movilăŭ în Rusiea.

Ieste sigurŭ că multă înriurire a avutŭ acéstă scriere romantică asupra poporuluĭ românŭ, multe credinţĭ, multe proverbe, etc. sîntŭ scóse de acoleà. Nu credemŭ înse că tóte câte le înşiră d-lŭ Gaster sîntŭ în adevĕrŭ

luate din Alexandrie, de óre ce credinţa în rolulu stelelorŭ, în existenţa de fiinţi mnostruóse etc. se află la tóte popórele ajunse la unŭ anumitŭ gradu de desvoltare. Tot astŭ-feliŭ nŭ putemŭ crede că credinţa despre, apa înviétóre ie luată neapăratŭ de acoleà. Asemeneà credinţă o aflămŭ la multe popoare pănă la cari nu a pututŭ să se întindă înriurirea Alexandriei. Apoi aceste basme le-au luatŭ totŭ din poporŭ alcătuitorii Alexandriei primitive.

2. *Varlaamŭ şi Ioasafŭ.* Acest romanŭ înfăţoşează biruinţa creştinismului asupra păgânătăţei, de aceia eroii au fostŭ şi puşi în numĕrulŭ sfinţilorŭ. Se pare că povestea a fost alcătuită prin veaculŭ alŭ VIII-lea. Prin veaculŭ alŭ XIII-lea ierà o prelucrare latină şi una franceză :

Legenda s'a respânditŭ de timpuriu la Arabi, Evrei şi pănă în Etiopiea. De pe textulŭ grecescŭ s'a tradusŭ slavonesce şi s'a respânditŭ prin Serbiea, Bulgariea şi Rusiea. Celŭ mai vechiŭ manuscriptŭ românescŭ alŭ acestui romanŭ ieste de la 1654. Udrişte Năsturel a tradusŭ întrégă povestirea după unŭ manuscriptŭ slavonŭ, la anulŭ 1648. În scurtŭ iétă de ce-i vorba :

„In Indiea ierà unŭ împĕratŭ păgânŭ care, după ce i se născù unŭ copilŭ, aflà că astŭ copilŭ unicŭ ie menitŭ a se face creştinŭ. Împĕratulŭ îlŭ închise într'unŭ palatŭ şi dădù poroncă straşnică, nu cum-và să-i descopere cine-và : ce însamnă bătrâneţe mórte şi bólă. Feciorulŭ de împĕratŭ aflà însе de tóte acestea de vreme ce ieşindŭ din palatŭ, o dată vĕzù unŭ omŭ gârbovŭ şi zbârcitŭ de bătrâneţe, altă dată unŭ mortŭ şi altă dată unŭ râiosŭ.

„Totŭ în vremea aceea ierà în pustiea Senaarului unŭ

pustnicŭ a nume Ioasafŭ, pe acesta îlŭ trimese unŭ glasŭ să propoveduéscă luĭ Ioasafŭ, feciorulŭ imperatuluĭ, credinţa creştinéscă. Pustniculŭ ajungêndŭ în Îndiea străbătù păne la Ioasafŭ spunêndŭ că are o pieatră scumpă pentru dînsulŭ şi astŭ-feliŭ întîlnindu-se îlŭ aduse la creştinismŭ şi-lŭ boţeză.

„Împeratulŭ adună unŭ soborŭ şi puse pe Nahorŭ, unŭ filosofŭ bătrânŭ care semănà cu Varlaamŭ, să desbată despre creştinismŭ în faţa luĭ Ioasafŭ cu unŭ vrăjitoriŭ vestitŭ Arahie. De şi se înţelesese împeratulŭ cu Nahorŭ ca să se lase într'adinsŭ biruitŭ de Arahie, ca doar arŭ întoarce astŭ-feliŭ şi pe Ioasafŭ, totu-şĭ Nahorŭ apĕră aşà de focŭ creştinismulŭ în câtŭ Arahie nu-lŭ putù biruì. Ioasafŭ aduse pe Nahorŭ deplinŭ la creştinismŭ şi-lŭ trimese în pustie la Varlaamŭ.

„Maĭ cercă împeratulŭ şi alte mijlóce, dar în zădarŭ. Atuncĭ Avenirŭ, tatălŭ luĭ Ioasafŭ, împarte împărăţiea cu fiiu-său, acesta zidesce beserecĭ şi împarte tótă averea-ĭ la saracĭ; Avenirŭ se botéză şi ielŭ şi se pustnicesce. Ioasafŭ lasă tronulŭ şi merge în pustie la Varlaamŭ. În sfârşitŭ după mórtea luĭ Ioasafŭ trupulŭ luĭ se prefăcù în móşte şi-lŭ îngropară într'o beserecă fórte frumósă."

S'a doveditŭ ca Ioasafŭ ie *Buddha* şi că povestea ie de locŭ din Indiea. Cetitoriĭ înse s'au interesatŭ maĭ multŭ de parabolele cuprinse în acéstă povestire.

Iétă una din acestea:

„Decĭ poronci (împeratulŭ) de făcù patru coşciuge de lemnŭ, din care douĕ, le ferecă preste totŭ cu aurŭ, şi

băgă într'însele óse împuțite și scârnave și pleopele d'asupra le bătù și le țintuì tot cu cuie de aurŭ, ĭear celelalte două le unse numaĭ cu smólă pre din afară și le umplu de pietre scumpe, și de mărgăritare, și de alte miróse bune, și le înfășură câte cu o târsână. Deci chiemă împĕratulŭ pre boierii și prietenii aceia ce-ĭ împutase pentru întîmpinarea acelorŭ săraci. (Împĕratulŭ întâmpinase cu smerenie câțĭ-và sĕracĭ ofiliți de postŭ și ajunŭ, și boierii ḑiceaŭ întru sine : nu se cuvine acésta împĕratuluĭ), și puse înnaintea lorŭ acele coșciuge câte patru, și zise să se prețuéscă ce vorŭ plătì cele ferecate cu aurŭ, și ce vorŭ plătì cele unse cu smólă ; ĭear ĭeĭ puseră prețŭ mare și multŭ celorŭ ferecate și ḑiseră : că într'acelea se cade să fie coróne și lucrurĭ scumpe, și brâne împĕrătescĭ, ĭear celorŭ smolite le puseră prea puținŭ. Atuncia ḑise împĕratulŭ către dînșii : bine știeam că vețĭ ḑice așà, ci nu se cade așà, ci se cade cu ochii ceĭ din lăuntru să vedețĭ cele din lăuntru ce sîntŭ într'însele, saŭ de vorŭ fi de cinste sau necinste, și zise împĕratulŭ să deschiḑă sicriele cele ferecate cu aurŭ, și dacă le deschiseră și ĭeșì di'ntr'însele o împuțiciune rea și vĕḑură într'însele lucrurĭ grozave. Decĭ ḑise împĕratulŭ : acesta ĭeste chipulŭ celŭ îmbrăcatŭ în haine scumpe și frumóse și ceia ce se trufescŭ cu slava cea multă, ĭear în lăuntru, ĭeĭ sîntŭ plinĭ de lucrurĭ rele, și morțĭ și împuțițĭ. Apoĭ ḑise împĕratulŭ de deschiseră și coșșiugele cele unse cu smólă și cum le deschiseră ĭeșì di'ntr'însele mirosŭ frumosŭ și se vĕḑură lucrurĭ minunate și scumpe și frumóse. Decĭ ḑise împĕratulŭ către

dînşiĭ : aceste coşciugurĭ sciţĭ cuĭ se asemĕnéză: asemĕnéză-se celorŭ doĭ ómenĭ carĭ îmbrăcaţĭ în haine sparte şi ferfeniţe întinate, şi împăinjiniţĭ la obrazŭ, şi mânjiţĭ şi negri şi năduşiţĭ şi osteniţĭ, cărora le căutaţĭ voĭ numaĭ chipurile cele din afară, şi'ncă aţĭ împutat căcĭ m'amŭ închinatŭ ieŭ lorŭ pân' la pămîntŭ ; iear ieŭ pricepêndŭ şi cunoscêndŭ cu ochiĭ ceĭ din lăuntru aĭ înţelegeriĭ mele curăţirea sufletelorŭ lorŭ şi a lorŭ strălucire ; ieată acestea tóte înse şi caftanele cele împĕrătescĭ pentru mărirea acelora nimicŭ nu amŭ băgatŭ sémă ci le-amŭ călcatŭ tóte pre pămîntŭ josŭ înaintea lorŭ.“ Tótă acéstă parabolă o aflămŭ în multe scrierĭ şi pănă şi în „Negustoriulŭ din Veneţiea“ alŭ luĭ Shakespeare. Acestŭ Ioasafŭ a străbătutŭ şi în cântece de stea.

3. *Pancĭatantra şi Syndipa*, sîntŭ poveştĭ indiane carĭ au străbătutŭ în tótă Asiea şi Europa.

În veaculŭ alŭ X-lea începŭ expediţiile mahometanilor în Indiea şi ast-feliŭ în imperiulŭ arabŭ se împrăştie mulţime de producte literare indiene. De la Arabĭ trecŭ la Europenĭ prin treĭ locurĭ : prin imperiulŭ bizantinŭ, prin Italiea şi prin Spaniea. Pe de altă parte literatura indieană s'a întinsŭ în China şi Tibetŭ prin Buddhiştĭ si anume încă de prin veaculŭ I-iŭ după Hristosŭ. Pe urmă a ajunsŭ la Mongolĭ ; aceştia au stăpînitŭ în Rusiea peste 200 de anĭ şi de la dînşiĭ au străbătutŭ de asemenea poveştile indiene în Europa resăriteană şi chiar în poporŭ.

Cartea cea maĭ de frunte a literatureĭ indiane de po-

veştĭ ĭeste *Pancĭatantra*, din aceasta citézā d-lu Gaster numaĭ *cele 12 vise ale luĭ Mamer* cari s'au tradusŭ în veaculŭ alŭ XVII-lea în romănesce şi a nume din rusesce. Acéstă poveste a venitŭ isolată de celelalte din *Pancĭatantra*, probabilŭ prin Mongolĭ. Aceste visurĭ cĭudate şi cu tîlcuirĭ une orĭ şi maĭ cĭudate au străbătutŭ în basme şi une orĭ s'au prefăcutŭ în nisce întrebărĭ şi respunsurĭ. D-lŭ Gaster a culesŭ de la unŭ ţiganŭ din Bucurescĭ un basmŭ în care se spune de unŭ feciorŭ de împĕratŭ care mergeà călare pe unŭ cucoşŭ ferecatŭ şi însoţitŭ de cumnatu-său călare pe altŭ cucoşŭ. Amêndoĭ mergeau spre ĭeadŭ şi pe drumŭ vede feciorulŭ de'mpĕratŭ nisce vacĭ cari păsceau pe o livede grasă lûngă apă şi totu-şĭ ĭerau slabe în cât n'aveau atâta carne pe óse câtŭ póte sta pe vârfulŭ unuĭ acŭ.... Maĭ departe vede nisce vacĭ păscêndŭ pe năsipŭ şi totu-şĭ grase de plesneau de grăsime, dacă le atingeaĭ cu degetulŭ. La dusŭ spre ĭeadŭ cumnatulŭ n'a voitŭ să explice ce potŭ fi aste minunăţiĭ ; dar la întórcere i-a arĕtatŭ că vacile grase sîntŭ ómeniĭ cari au lucratŭ cu tótă inima pentru copiiĭ lorŭ, ĭear cele slabe sîntŭ ómeniĭ nebotezaţĭ şi pizmătareţĭ. Într'o poveste culésă de Th. D. Speranţă încă se vĕdŭ asemenea lucrurĭ*). Au maĭ străbătutŭ şi multe altele din *Pancĭatantra*, de a dreptulŭ orĭ pe încunjurŭ.

Altă carte de poveştĭ indiene ĭeste *Syndipa* cari la Franceji ĭe cunoscută şi sub numele de „Roman des

*) Veḑĭ „Povestea poveştilorŭ" Contemporanulŭ an. II.

sept sages.“ Cea maĭ veche redacţie cunoscută ïeste cea persiană, apoĭ cea siriacă, înse asta ïe tradusă din arăbesce. În veaculŭ alŭ XI-lea a fostŭ tradusă în grecesce. Dar în Europa a avutŭ înriurire hotăritóre o traducere evreéscă de pe la 1280. Din evreesce a fostŭ tradusă în latinesce şi în veaculŭ alŭ XIV-lea în franţusesce sub numele de „Dolopathas.“ Din altă traducere franţusască s'a tradusŭ în englesesce etc... La Românĭ a străbătutŭ prin o traducere din limba grecéscă nouă făcută la 1744. Celŭ maĭ vechiŭ textŭ românescŭ necomplectŭ, cunoscutŭ ïeste de la 1779 o traducere complectă totŭ din grecesce s'a făcutŭ la 1802 şi s'a tipăritŭ la Sibiiŭ sub numele de : *Istoriea Syndipiĭ filosofulŭ.*

Syndipa ïe o povestire despre vicleşugurile femeilorŭ şi într'însa sîntŭ intercalate maĭ multe poveştĭ unele împotriva femeilorŭ şi altele împotriva sfetnicilorŭ împĕrătescĭ.

Povestea pe scurtŭ ïe aşà.

„Unŭ împĕratŭ aveà şepte femeĭ şi numaĭ un băiatŭ. Pe acestŭ feciorŭ de împĕratŭ l'a învĕţatŭ deplinŭ numaĭ în şese lunĭ de ḑile filosofulŭ Syndipa. După împlinirea învĕţătureĭ filosofulŭ căutà cum ïe noroculŭ feciorului de împĕratŭ şi află că mare primejdie îlŭ aşteptà de nu va remâneà mutŭ timpŭ de şepte ḑile. Împĕratulŭ s'a măhnitŭ fórte de muţeniea fecioru-său şi după ce a vĕḑutŭ că nicĭ ïelŭ nicĭ mama luĭ, nu-lŭ potŭ înduplecà să vorbéscă, puse pe cea maĭ viclénă din cele şepte femeĭ ale sale ca doar l'arŭ ademenì să lase muţeniea. Acésta îlŭ sfătuì pe tînĕrŭ să omóre cu vicle-

şugŭ pe împĕratulŭ şi apoĭ să o ĭea pe dînsa împĕrătésă; feciorulŭ de împĕratŭ rupse tăcerea şi o ameninţă că-ĭ va da respunsŭ peste şepte ḑile. Femeea temêndu-se alergă la împĕratulŭ celŭ bătrânŭ şi pârì pe tînĕrŭ învinuindu-lŭ de lucrurĭ aşà de grozave în câtŭ bătrânulŭ îşĭ osîndì copilulŭ la mórte. Ceĭ şepte filosofĭ sfetnicĭ aĭ împĕratuluĭ veniră rândŭ pe rândŭ şi spuseră fie-care într'o zi maĭ multe pilde despre reutatea şi vicleniile femeescĭ şi deci îndemnau pe împĕratŭ să nu dee morţeĭ pe tînĕrŭ, luându-se după pâra femeeĭ celeĭ viclene; femeea veneà şi ĭea de spuneà pilde în potriva sfetnicilorŭ. Aşà s'a trăgănatŭ lucrulu până în ḑiua a opta, când Syndipa a vorbitŭ şi a datŭ pe faţă tótă reutatea femeeĭ."

Afară de însă-şĭ povestea principală, şi maĭ multŭ de câtŭ dînsa, au străbătutŭ pildele cuprinse acolò. Aşà ĭeste povestea următóre:

O femee aveà unŭ barbatŭ care vecinicŭ vorbeà de reu de tóte femeile. Pentru a-lŭ învĕţa minte femeea s'a dusŭ o dată pe câmpŭ la bărbatu-su care arà şi a aruncatŭ pe furişŭ pescĭ viĭ pe brazde. Bărbatulŭ i-a culesŭ şi adusŭ femeeĭ să-ĭ facă mâncare. Femeea i-a luatŭ şi maĭ târḑiu, când a începutŭ bărbatu-so a cere mâncare din pescii ceĭ culeşĭ de pe brazde, ĭea a prinsŭ a ţipà şi a-şĭ zmulge pĕrulŭ din capŭ până ce s'au adunatŭ vecinii, apoĭ a începutŭ a se plânge şi a se bocì cum că bărbatu-su ĭe nebunŭ, că vorbesce de pescĭ culeşĭ pe brazde şi că vrea s'o omóre. Se înţelege că vecinii l'au ferecatŭ zdravĕnŭ şi nu i-au datŭ drumulŭ de câtŭ

după ce a încetatŭ de vorbitŭ despre pescĭ. După acestea femeea i-a ḑisŭ: „Veḑĭ, ţine minte şi nu maĭ te lăudà că veĭ biruì pe tóte femeile.“

Astă poveste a străbătutŭ în poporŭ cu maĭ multe prefacerĭ. Aşà ĭe între altele povestea cu femeea cea próstă pe care a amăgit'o bărbatu-su cu plóea de cârnaţĭ.

Totŭ din Syndipa ĭeste şi povestea *cu ceĭ treĭ gheboşĭ* pe cari i-a dusŭ de i-a aruncatŭ unŭ hamalŭ în apă. Acéstă poveste maĭ amestecată cu alta o vedemŭ şi în *povestea vorbeĭ*, dar în locŭ de gheboşi ĭe vorba de popĭ. În poporŭ se află înse chiar cu gheboşi întocmaĭ ca în Syndipa, d-lŭ Gaster citéză una localisată la Galaţĭ.

4) *Bertoldo* origina acesteĭ poveştĭ ĭe în Talmudŭ. În Talmudŭ spune de vorbire în pilde sau tâlcurĭ între Solomonŭ şi Aşmedaĭ (Asmodeu regele dracilorŭ). Maĭ pe urmă în locŭ de Asmodeu au pusŭ pe altulŭ cine-và de pildă pe Marculphus, Morolf, Morolt, Bertoldo. Dar chiar şi Bertoldo ĭe descrisŭ totŭ ca unŭ feliŭ de dracŭ la mutră, de vreme ce aveà ochiĭ roşĭ ca de foculŭ, urechile ca de măgariŭ, gura strâmbă, buzele ca de calŭ, barba ca de ţapŭ, nasulŭ strâmbŭ, dinţiĭ ca de mistreţŭ, picioarele ĭeară-şĭ ca de ţapŭ etc... D-lŭ Gaster are unŭ sbornicŭ din 1779 în care ĭeste şi istoriea luĭ Bertoldo; traducerea ĭe din grecesce. La 1779 s'a tipăritŭ la Sibiiŭ o traducere din italienesce, în care pe femeea luĭ Bertoldo o chiamă *Marcolfa*. „Vicleniile meşteruluĭ Perdafŭ“ publicate de d-lŭ Nebuneli de la Galaţĭ (1875) sîntŭ totŭ vicleniile luĭ Bertoldo. D-sa le-a

tradusŭ din italienesce.—Din acéstă poveste au străbătutŭ unele viclenii și în poveștile poporane. Așà ieste *fata care îndeplinesce poronca de a fi nicĭ îmbrăcată, nicĭ gólă, nicĭ călare nicĭ pe josŭ, nicĭ pe drumŭ, nicĭ pe lângă drumŭ etc...* Totŭ de acoleà sîntŭ și multe așà numite „tâlcurĭ“ Astŭ-feliu ie fata care respunde pețitorilorŭ că : „tată-so s'a dusŭ ca să vie“ și că „de va da de a dreptulŭ o să zăbovéscă, de va încunjurà o să vie mai degrabă,“ înțelegêndŭ că de va venì cu lemnele de la pădure de a dreptulŭ se va întârḑià de vreme ce ieste o baltă de glodŭ fórte mare, iear de va încunjurà, fiindŭ pe acolò drumulŭ bunŭ, va sosì mai iute.

5) *Halima.* Poveștile cuprinse în acéstă colecție sîntŭ de obârșie indiană cele mai multe. În veaculŭ alŭ X-lea ierà cunoscută la Arabĭ sub nume de „1001 de nopțĭ.“ Copiștii au adăugatŭ poveștĭ de feliurite originĭ între cele indiene. Galland le-a tradusŭ franțusesce pe la începutulŭ veacului alŭ XVII-lea și din franțusesce s'a tradusŭ mai în tóte limbile europene. Iétă în scurtŭ povestea care cuprinde în sine pe celelalte : „Unŭ împĕratŭ fiindŭ înșelatŭ de femeea sa, prinse ciudă pe tóte femeile și de aceea sara se însoțeà cu o femee și a douazi o ucideà. Una din aceste femeĭ, Halima, începe a spune împĕratuluĭ o poveste pe care n'o sfîrșește într'o nópte, așà că împĕratulŭ n'o omóră, ci o lasă ca să sfârșască de povestitŭ, astŭ-feliŭ își amênă Halima mórtea 1001 de nopțĭ până ce în sfârșitŭ încredințându-se împĕratulŭ din aceste poveștĭ că sîntŭ și femeĭ cinstite se lasă de năravulŭ ce apucase“.

Maĭ ĭeste o colecție, „1001 de zile“, scrisă persienesce după piese de teatru indiene (1675). Pètis de la Croix o traduce franțusesce, apoĭ se traduce în italienesce (1720).

Din amêndouĕ colecțiile se alcătuesce „*Ἀραβικόν Μυθολογικόν.*“ Din grecesce s'au tradusŭ în românesce; d-lŭ Gaster are o traducere de la 1786 făcută în Transilvaniea; de atuncia s'au tradusŭ și tipăritŭ de mulțime de orĭ.

6) *Archirŭ și Anadamŭ.* Asta ĭe o poveste di'ntr'o mie și una de nopțĭ care înse lipsesce din Halimaua nóstră. Povestea o aflămŭ la A. Pann sub numele de „Archir și Sinagrip“ în locŭ de „Heykar și Sinkarib“ cum se află la alțiĭ. Această poveste ĭe în legătură cu a luĭ Bertoldo. La noĭ a străbătutŭ de la Slavĭ; din veaculŭ alŭ XVII-lea se cunósce unŭ manuscriptŭ.

Iétă pe scurtŭ povestea:

„Sanagrid aveà unŭ sfetnicŭ Archirŭ care înfiese pe unŭ nepotŭ alŭ său, Anadamŭ, Archirŭ, după ce îșĭ crescù și învĕță nepotulŭ, îlŭ duse să slujască la împĕrăție în loculŭ său. Anadamŭ ca să ajungă maĭ de grabă stăpânŭ pe averile moșu-su, îlŭ amăgì că ĭe încunjuratŭ de Turcĭ și să vie în grabă cu oștĭ multe, pe de altă parte spuse împĕratuluĭ că Archirŭ vine asupra luĭ ca să-ĭ ĭea tronulŭ; apoĭ se găsí ghibaciŭ să înșele pe Archirŭ și să-lŭ aducă fără arme la curte. Împĕratulŭ, după ce puse mâna pe Archirŭ, îlŭ osândì la mórte fără să maĭ aștepte vre o îndreptare orĭ lămurire. Dar armașulŭ însărcinatŭ cu îndeplinirea pedepseĭ se înduioșè, tăiè capulŭ unuĭ osânditŭ la mórte care semănà

cu Archirŭ şi-lŭ aduse dreptŭ dovadă, ĭear pe bătrânŭ îlŭ ascunse într'o grópă unde-lŭ păziră cu cele de trebuinţă.—Faraonŭ împĕratulŭ Eghiptuluĭ audî de mórtea luĭ Archirŭ şi trimese la Sanagridŭ cerêndŭ să-ĭ trimétă meşterĭ să-ĭ zidéscă o cetate nicĭ în cerĭŭ nicĭ pe pămîntŭ şi meşteriĭ să vie nicĭ călărĭ nicĭ pe josŭ etc... Iear dacă nu va puteà îndeplinì poronca îlŭ ameninţà cu ruinarea cetăţeĭ.

Se înţelege că nime nu pricepù ce-ĭ de făcutŭ până ce nu se dădù pe faţă că Archirŭ trăesce încă. Acesta merse la Faraonŭ cu meşterĭ îmbrăcaţĭ în volóce şi pentru ca să facă o cetate după pofta luĭ Faraonŭ puse unŭ copilŭ într'o ladă, de ladă legă doĭ vulturĭ şi învĕţă pe copilŭ să ridice în susŭ o frigare cu carne, vulturiĭ răpeḑindu-se după carne ridicară lada şi copilulŭ în slava ceriuluĭ. Atuncĭ copilulŭ începù a strigà: „Varŭ şi cărămidă că n'au meşteriĭ ce lucrà.“ Aşa dovedì pe Faraonŭ. Maĭ cerù Faraonŭ să-ĭ facă funie de năsipŭ. Archirŭ puse năsipŭ într'o ladă şi dădù drumŭ năsipuluĭ prin o bortă, apoĭ poftì pe Faraonŭ să stringă funiea.

Faraonŭ îĭ puse şi întrebărĭ, unŭ feliŭ de cimiliturĭ. „Ce ĭeste copaciulŭ cu 12 ramurĭ, fie-care ramu cu câte patru cuiburĭ, fie-care cuibŭ cu câte 7 ouĕ, unulŭ negru şi unulŭ albŭ? (Arŭ fi trebuitŭ orĭ 7 ouĕ jumătate albe jumĕtate negre,—orĭ 14 ouă, 7 albe şi 7 negre).— Astă cimilitură, cum se scie, a ajunsŭ populară. Totŭ astŭ-feliŭ şi cu clădirea cetăţeĭ în văzduhŭ.

Din acéstă poveste au străbătutŭ unele şi în viéţa luĭ

Esopŭ.—Despre racla purtată de vulturĭ şi despre alte lucrurĭ minunate (unŭ calŭ de lemnŭ, unu covorŭ etc.) zburătóre se cunósce destulŭ în poveştĭ.

7) *Ghenoveva* ie o poveste de obârşie francă. Genoveva ie privită la catolicĭ ca sfîntă. Viéţa ieĭ ie alcătuită latinesce de unŭ călugărŭ (1272). Altŭ monahŭ a tradus'o în franţusesce sub numele de „Nevinovăţiea aflată". Din franţusesce s'a tradusŭ în alte limbĭ. În Germaniea s'a făcutŭ o prescurtare, pe care a prelucrat'o Schmidt; de pe a luĭ Schmidt s'a tradusŭ în franţusesce şi de pe acésta în romănesce întăiea óră la 1838 de G. Pleşoianu sub titlulŭ de „Istoriea Ghenoveveĭ de Brabantŭ."

Istoriea pe scurtŭ ie astŭ-feliŭ:

„Sijefrè a scăpatu pe duca de Brabantŭ de la mórte şi acesta dreptŭ mulţămire îĭ dede de soţie pe fiică-sa Ghenoveva.

„Nu după multŭ plecă Sijefrè la războiŭ. Vătavulŭ din curte Golo se purtà fórte urîtŭ, cătândŭ să necinstéscă pe Ghenoveva. Ne izbutindŭ urzì o intrigă. Anume pe când Ghenoveva dădeà luĭ Dracon, slugă credinciósă, unŭ răvaşŭ către Sijefrè, Golo năvălì în odaie şi omorì pe Dracon şi învinuindŭ pe Ghenoveva o puse la închisóre, scrise totŭ feliulŭ de pârĭ asupra ieĭ şi le trimese luĭ Sijefrè.

„După câtă-và vreme Ghenoveva născù unŭ copilŭ. Într'o nópte află iea că Sijefrè a osândit'o la mórte. Atuncĭ Ghenoveva dădù Berteĭ, fata temniceriuluĭ, unŭ răvaşŭ pentru Sijefrè.

„Înse ceĭ doĭ gelaţĭ trimeşĭ să o omóre se înduioşară prin rugăciunĭ şi lăsară pe biéta femee într'o pustietate jurând'o să nu maĭ iésă la lume; ĭear spre dovadă că au îndeplinitŭ poronca luĭ Golo, scóseră ochiĭ de la unŭ câne şi i-ĭ duseră luĭ.

„Ghenoveva şi copilulŭ trăiră cu marĭ greutăţĭ în acea pustie, hrănițĭ fiindŭ de o ciută.

„Peste o vreme se înturnă Sijefrè de la óste şi fórte reu îĭ părea că-şĭ osândise femeea numaĭ după pârile nedovedite ale luĭ Golo, Berta îĭ dădù răvaşulŭ din care se aflà tótă nevinovăţiea Ghenoveveĭ câtŭ şi ticăloşiea luĭ Golo. Pe dînsulŭ îlŭ închise, ĭear ĭelŭ cutrierà necontenitŭ codriĭ pentru a se maĭ luà cu vânătórea. Di'ntâmplare nemerì şi pe Ghenoveva şi o scóse din nou la lume".

Acéstă povestire romantică n'arŭ fi trebuitŭ citată aice, dacă nu s'arŭ cunósce paralele în literatura românéscă din veaculŭ alŭ XVII-lea. Astŭ-feliu ĭeste *povestea pentru împărătésa ţĕreĭ franceştĭ ce i-aŭ tăiatŭ maştehă-sa mâinele* şi povestea acésta ĭe numĕrată ca minunea a unŭ-spre-ḑecea a maieeĭ domnuluĭ. Se cunósce şi unŭ basmŭ culesu de d-lŭ Ispirescu care ĭe alcătuitŭ totŭ sub înriurirea acesteĭ poveştĭ.

Despre *Iliodorŭ*, *Filerot şi Antusa*, *Draculŭ şi femeea* nu stăruimŭ, voiŭ notà numaĭ că astă din urmă se aflà şi sub formă de basmŭ, deosebire că loculŭ draculuĭ îlŭ ĭea arhanghelulŭ Mihailŭ.

8. O carte intitulată *Physiologus* a avutŭ o mare înriurire asupra cugetăreĭ strămoşilorŭ noştri.—Citaţiĭ din

ïea aflămŭ în sfaturile atribuíte luĭ Neagoe Vodă. De asemenea fórte multe din pildele date în „Flórea darurilorŭ“ sîntŭ luate din Physiologus. Aşà ïeste amintirea de paserea *Calandrinon* „dacă o aducemŭ la unŭ bolnavŭ care are să se ridice de pe bóla se uită la dînsulŭ ; ïear dacă bolnavulŭ are să móră, paserea scie şi-şĭ întórce capulŭ.“ Totŭ astŭ-feliŭ ïeste pilda cu *Vasilisculŭ* care otrăvesce şi plante şi animale numaĭ cu căutătura, şi de asemenea descrierea păsereĭ mitice *Finix* care după ce împlinesce 315 anĭ îşĭ face un rugŭ pe care stă de arde şi apoĭ din cenuşă se face ïeară-şĭ tînĕră. Totŭ astŭ-feliŭ ne spunŭ poveştile nóstre de feliuriţĭ vrăjitorĭ, dar aceştia aveau nevoie de cine-và care să le culégă osuşórele şi să le îngrijéscă nouă ḑile.

9. *Tilŭ-buh-oglindă.* Acéstă povestire ïe tradusă din nemţesce şi multe din năzbâtiile acestuĭ feliŭ de *Pepelea* le aflămŭ şi la noĭ în poporŭ atribuite unuia sau altuia. Astŭ-feliŭ ïeste mijloculŭ întrebuinţatŭ de Tilŭ pentru a nu plătì cârcĭmariuluĭ. De asemenea multe din întrebările şi respunsurile luĭ Tilŭ samĕnă pe de o parte cu ale luĭ Bertoldo sau cu ale luĭ Nastratin Hogea ; ïear pe de alta cu feliurite *tâlcurĭ* din poveştile nóstre populare.

II

Literatură etică sau morala

Acésta cuprinde *fabule*, *proverbe* şi *ghicitorĭ* sau *cimiliturĭ*. De multe orĭ proverbele şi ghicitorile sîntŭ ultima formă la cari s'au redusŭ fabulele sau chiar basmele.

1) *Fabula*. Se scie că Esopŭ, căruia i se atribueà născocirea fabulelorŭ, n'a existatŭ și că „viéța luĭ ieste o țesetură fantastică de poveștĭ orientale de totŭ soiulŭ și de diferite originĭ grupate în jurulŭ uneĭ persóne mitice."

Între fabulele cari au străbătutŭ până în literatura populară nescrisă voiŭ cità o mulțime de păcăliturĭ între *lupŭ și vulpe*.

2) Proverbele sîntŭ ințelepciunea popórelorŭ. Multe din iele se află în „flórea darurilorŭ." Din cele populare au culesŭ maĭ mulțĭ ; Ispirescu a întreprinsŭ o colecție complectă. Cum amŭ spusŭ multe proverbe resuméză o fabulă, de pildă : *Vulpea când n'ajunge la carne ḑice că pute* ; *vulpea când n'ajunge la găinĭ ḑice că-sŭ spânḑurate* ; *cămila vrêndŭ să capete córne a pierdutŭ și urechile*. În multe proverbe sau *ḑicĕtorĭ* se vede înriurirea feliuritelorŭ secte eretice, de pildă în următórele : „Bunŭ ie Dumnezeu—meșterŭ ie draculŭ," „Unŭ Dumneḑeu dă și altulŭ iea."

Multe proverbe oglindescŭ părerile poporuluĭ asupra feliuritelorŭ stărĭ sociale sau asupra persónelorŭ.

Astŭ-feliŭ sîntŭ proverbe în cari vedemŭ ce gândesce poporulŭ despre *femee* : „Muierea, póle lungĭ și minte scurtă," „Plete lungĭ și minte scurtă," „Măseaua de minte la muiere tocmaĭ după mórte iese," „Doue muierĭ și o gâscă facŭ târgulŭ cucului." Sîntŭ și despre barbațĭ : „Bărbatŭ bunŭ și usturoiŭ dulce nu se póte."

Despre copiĭ : „De copiĭ, de barbă și de cóte góle sa nu te plângĭ nicĭ o dată" etc.

Maĭ sîntŭ și o mulțime de *expresiunĭ figurate*, cum :

„a datŭ ortulŭ popeĭ", „l'aĭ triptŭ," „şi-a luatŭ lumea'n capŭ," „a pusŭ prea multŭ de o parte," „musteţele îĭ cată a ólă," „a suflatŭ în fundulŭ óleĭ" etc.

3) *Ghicitorile* (cimiliturĭ) sîntŭ „descrierea perifrastică a unuĭ lucru de gâcitŭ." Vestita cimilitură pusă de către sfinxŭ la toţĭ trecătoriĭ, o aflămŭ şi în poporŭ la noĭ: „Care ie dobitoculŭ ce îmblá deminéţa în patru labe, la a miéḑă în două şi sara în treĭ?" Cimiliturile nóstre samĕnă cu a popórelorŭ din peninsula balcanică şi nu cu ale Grecilorŭ vechĭ.

Unele ghicitorĭ au dreptŭ obiectŭ persóne şi întâmplărĭ biblice. În unele manuscripte se află întrebărĭ ca următórele: „Ce pămîntŭ a vĕḑutŭ sóre numaĭ o dată? —Fundul măreĭ roşe." „Ce cocoşŭ a cântatŭ şi l'a auḑitŭ tótă lumea?—Cucoşulŭ din corabiea luĭ Noea." „Cine a fostŭ solŭ mutŭ, trimesŭ să aducă o carte nescrisă, în cetate neîntemeiată? — Porumbulŭ când l'a trimesŭ Noea din corabie şi a adusŭ ramură de maslinŭ." Multe ghicitorĭ sîntŭ din Bertoldo, Archirŭ şi Anadamŭ, viéţa luĭ Esopŭ, etc. Cele maĭ multe însĕ sîntŭ alcătuite de a dreptulŭ de poporŭ.

Iétă câte-và:

„Gânganie fără suflare îmblă făr' astâmpĕrare, n'are duhŭ, nicĭ nu viéză, tótă lumea îndreptéză." (*ceasornicululŭ*).

„Pe cea vale nourată vine o fiéră încornorată de meşterĭ străinĭ lucrată, sufletŭ n'are, sufletŭ duce, de pămîntŭ nu se atinge." (*corabiea*).

„Şerveţelŭ învĕrgatŭ peste mare aruncatŭ." (*curcubĕulŭ*).

„Cine trece prin vamă și nu se bagă în sémа." (*vîntulŭ*).
Unele ghicitorĭ au numaĭ o deslegare, altele înse cîte maĭ multe.

III

Literatura religiósa.

Ereticiĭ pentru a împlântà ideile lorŭ în mintea poporuluĭ le-au propoveduitŭ sub formă de poveștĭ.

Materialulŭ l'au luatŭ din *aprocrife* (poveștĭ anonime despre feliurite întrebărĭ la carı nu respunde bibliea) din *pseudepigrafe* (carțĭ atribuite la feliurite persóne biblice: luĭ *Enohŭ*, luĭ *Moise*, luĭ *Adamŭ* etc.) din *apocalipse* (vedeniĭ sau revelațiĭ) atribuite luĭ Danielŭ luĭ Sf. Ioanŭ, luĭ Paulŭ, etc...

Secta care a respânditŭ maĭ multŭ la noĭ ideile sale sub acéstă formă ĭeste a *bogomililorŭ*, o sectă care admiteà că lumea ĭe stăpânită de două principiĭ: celŭ bunŭ—*Dumnezeu* și celŭ reu—*Satanaelŭ*. Și rolulŭ ce-lŭ jócă Satana sau draculŭ în poveștile nóstre nu ĭe de locŭ în armonie cu datele religieĭ creștine. Maĭ târḑiu besereca a pusŭ sub afurisanie scrierile ereticescĭ, între acestea a numĕratŭ: gromovniculŭ, trepetniculŭ, zodiariulŭ etc.

Acéstă literatură religiósă ne-a venitŭ tótă prin Slavĭ și la Slavĭ a ajunsŭ de la Bizantinĭ.

1) *Zidirea lumeĭ. Draciĭ. Adamŭ.* Pe lângă șirulŭ zidireĭ lumeĭ datŭ de biblie, maĭ aflămŭ în scrierĭ eretice și altulŭ care le veneà maĭ la socotélă. Astŭ-fe-

liŭ ieste o *Pulie* romănéscă din veaculŭ alŭ XVII-lea. Acolò spune că: în ḑiua întâiea a făcutŭ dumneḑeu ceriulŭ și pămîntului; în a doua, sórele, luna și stelele; în a treia, raiulŭ; în a patra, marea; în a cincia, animalele și păserile; în a șesea pe Adam ı și în a șeptea i-a datŭ sufletŭ.

Multŭ se ocupă apocrifele cu chestiea dracilorŭ și cu chipulŭ cum s'au făcutŭ din îngerĭ. Amintirĭ despre căderea Satanei se maĭ întâlnescŭ în tóte cazaniile vechĭ și în alte cărţĭ beserecescĭ.

Despre Adamŭ apocrifele ne spunŭ de asemenea mulţime de amărunte. Unulŭ respunde la întrebarea din câte lucrurĭ a fostŭ făcutŭ Adamŭ. Altele au căutatŭ să explice ce însamnă cuvîntulŭ *Adamŭ*, și unulŭ a găsitŭ că A însamnă resăritulu, D apusulŭ, A miéḑă-nópte și M amiéḑă. (Se înţelege numirile punctelorŭ cardinale sîntŭ din grecesce de și Adam ie evreesce, dar nu luau samă așà de aprópe). Di'ntr'o *poveste despre Adamŭ și Eva* se vede origina explicărilorŭ ciudate ce s'au născocitŭ pentru lemnulŭ crucei pe care a fost răstignitŭ Hristosŭ. Despre Adamŭ maĭ spunŭ apocrifele că a făcutŭ o învoélă cu diavolulŭ care nu-lŭ lăsà să lucre pămîntulŭ pretinḑîndŭ că pămîntulŭ nu ieste alŭ luĭ dumnedeu ci alŭ său. Totŭ astă povestire o aflămŭ în nisce cântece de stea.

2 *Cainŭ și Avelŭ. Lamehŭ.* Apocrifele au căutatŭ să explice: cum de a sciutŭ Cainŭ ce-ĭ mórtea. Ne spunŭ că diavolulŭ s'a prefăcutŭ în ţapŭ și suindu-se pe munte a rostogolitŭ unŭ bolovanŭ care venindŭ de-a dura

la vale a omoritŭ unŭ berbece din turma luĭ Cain. Astŭ feliŭ s'a priceputŭ acesta ce trebue să facă pentru a omorì pe Avelŭ. La Musulmanĭ ieste o legendă totŭ despre acestŭ subiectŭ, dar diavolulŭ vine după povestea aceea la Cainŭ şi-ĭ arată cum omóră o pasere sfărmându-ĭ capulŭ cu o piétră. Despre Cainŭ s'au ocupatŭ multŭ apocrifele căutândŭ a explicà mórtea luĭ şi semnulŭ ce i-a pusŭ dumneḑeu ca să nu-lŭ omóre nime. Despre câne spunŭ unele texturĭ române, influenţate de texturĭ slave traduse din grecesce, că s'a născutŭ din capulŭ luĭ Cainŭ. De asemenea chiarŭ la poporulŭ necărturariŭ a străbătutŭ basmulŭ că d-ḑeu a pusŭ pe Cainŭ în lună spre pedépsă; la noĭ se spune că ţine pe frate-su Avelŭ în spate.

3) *Melhisedecŭ.* Pentru a explicà de ce ḑice în Biblie că Melhisedecŭ „a fostŭ fără tată, fără mamă, fără numĕrŭ de neamŭ, nicĭ începutŭ ḑilelorŭ nicĭ sfîrşitŭ vieţeĭ avêndŭ."

Sîntŭ treĭ legende cari respundŭ la acéstă întrebare. În întâiea cată să explice de ce nu-sŭ pomeniţĭ părinţiĭ luĭ Melhisedecŭ în Biblie. Spune că a fostŭ feciorŭ luĭ Sidŭ împĕratulu Eghiptuluĭ şi că părinţiĭ luĭ nu s'au pomenitu în biblie numaĭ pentru că ĭerau idololatri şi reĭ. Melhisedecŭ înse a aflatŭ pe dumneḑeulŭ celŭ adevĕratŭ şi de aceea se şi pomenesce.

După a doua legendă, pe care n'a putut'o aflà d-lŭ Gaster în texte romănescĭ, se spune că Melhisedecŭ a fostŭ fiiulŭ unuĭ frate alŭ luĭ Noea şi că în vremea potopuluĭ Arhanghelulŭ Mihailŭ l'a luatŭ pe Melhisedecŭ de l'a ţinutŭ în raiŭ.

28

După a treia legendă Melhisedecŭ ĭerà fiulŭ luĭ Melhi şi a femeeĭ acestuĭ Salimŭ (Melhi ĭerà fiiulŭ luĭ Salaadŭ, fiiulŭ alteĭ împĕrătese numită de asemenea Salimŭ). Melhisedecŭ maĭ aveà unŭ frate a nume Melhi. Tatălŭ luĭ Melhisedecŭ ĭerà păgânŭ şi l'a trimesŭ o dată să aducă şepte viţeĭ pentru jertfe. Melhisedecŭ pe drumŭ a aflatŭ pe dumneḑeulŭ celŭ adevĕratŭ şi s'a întorsŭ a casă fără viţeĭ. Bătrânulŭ furiosŭ s'a hotăritŭ să jertfĕscă zeilorŭ chiar pe fiiulŭ său care îĭ ocărise. Dar pentru că împĕrătésa ţineà multŭ la Melhisedecŭ, au trasŭ sorţĭ şi a căḑutŭ sorţulŭ pe Melhi. Cetăţeniĭ luândŭ pildă de la împĕratŭ au adusŭ şi ĭeĭ jertfă cîte unŭ copilŭ. Atuncĭ Melhisedecŭ s'a suitŭ pe muntele Tavoruluĭ şi s'a rugatŭ luĭ dumneḑeu să prăpădĕscă oraşulŭ. Aşà s'a şi făcutŭ şi deci a remasŭ Melhisedecŭ fără tată, fără mamă, fără numĕrŭ de anĭ etc...

În literatura evreéscă Melhisedecŭ ĭe privitŭ ca identicŭ cu Semŭ fiiulŭ luĭ Noe.

4. *Avraamŭ*. Se cunoscŭ mulţime de legende despre copilăriea şi tinereţele luĭ Avraamŭ.— Se spune despre certările luĭ cu astronomiĭ luĭ Avimilehŭ, împĕratulŭ Egiptuluĭ.

Despre mórtea luĭ Avraamŭ s'au născocitu de asemenea multe. Una din aceste povestirĭ amŭ publicat'o în partea întăiea a acesteĭ cărţĭ, la veaculŭ alŭ XVI-lea.

5. *Moise*. Acesta ĭerà după biblie *gângavŭ sau zabavnicŭ la limbă* şi de aceea încă din vechiŭ s'a căutatŭ o explicaţie şi a nume povestea cu talerulŭ cu banĭ de aurŭ şi celŭ cu cărbunĭ. Cum că povestea nu ĭe cine

scie ce vecbe se vede de pe aceea că pomenesce banĭ de aurŭ, cari nicĭ nu aveau de gândŭ să existe pe vremea când se presupune că arŭ fi trăitŭ Moise.

Despre *mana* din pustie spunŭ apocrifele că se prefăceà în gura celorŭ ce o mâncà în orĭ-ce bucate arŭ fi poftitŭ ieĭ.

6. *Solomonŭ.* Ciclulŭ de legende şi poveştĭ alŭ cărora erou ïeste Solomonŭ înţeleptulŭ au avutŭ fórte mare înriurire atâtŭ asupra apusuluĭ câtŭ şi asupra resărituluĭ. La noĭ maĭ tóte poveştile din acestŭ ciclu sîntŭ atribuite altorŭ persóne. Astŭ-feliŭ ïeste cu viéţa luĭ Bertoldo, de asemenea cu Archirŭ şi Anadamŭ precumŭ şi cu viéţa luĭ Isopŭ.

Poveste solomonică ïeste şi cea cu feciorulŭ moştenitoriŭ pe care l'a descoperitŭ Solomonŭ di'ntre ceialalţĭ fraţĭ, deşi tatălŭ lorŭ murindŭ lăsase cu limbă de mórte tótă averea unuĭ *feciorŭ* fără să spună căruia. Singura poveste în care se vorbesce de a dreptulŭ de Solomonŭ ïeste cea cu regina din Saba. — Acésta a venitŭ la Solomonŭ şi l'a încercatŭ prin feliurite întrebărĭ isteţe precum şi prin alte încercărĭ să afle de-ĭ cu adevĕratŭ aşà de înţeleptŭ cum i s'a zvonitŭ vestea. În povestea „Zeferinŭ celŭ frumosŭ" se pare că avemŭ legendele solomonice reduse la o *singură poveste.* Astŭ-feliŭ Roşŭ împĕratŭ trimete la Verde împĕratŭ solĭ cu poruncă să-ĭ nemerérscă di'ntre treĭ viţeĭ, ce semĕnau în totulŭ unulŭ cu altulŭ, care-ĭ maĭ mare. Zeferinŭ sfĕtuì să pună treĭ grămădĭ: una de grâŭ, una de orḑŭ şi alta de meiŭ. Viţelulŭ celŭ maĭ mare a mersŭ la grâu,

celŭ mijlociŭ la orzŭ şi celŭ micŭ la meiŭ.—Alte ghibăciĭ de acestea întocmite după modelulŭ celorŭ solomonice aflămŭ în multe poveştĭ.

Luĭ Solomonŭ i se atribue că „prin înţelepciunea luĭ a aflatŭ totŭ ce ĭeste pe lume şi în ceriŭ, aşijderea planetele şi crângurile şi tótă tocméla ceriuluĭ; de asemenea leacurile şi doftoriile şi ĭerbile cari-sŭ de leacŭ. Oamenii ne maĭ avêndŭ nevoie de dumneḑeu nu i se maĭ închinau şi de aceea împĕratulŭ Iezechie a pusŭ de-au arsŭ tóte cărţile acelea."

7. *Dărâmarea Ierusalimuluĭ şi proorocululŭ Ieremiea*

Aice vine povestea despre pocăinţa împĕratuluĭ Ma nase pe care Merodeh l'a foştŭ dusŭ la Niniviea şi l'a fostŭ pusŭ sa ardă într'un bou de aramă.

Despre căderea Ierusalimuluĭ în mânile Haldeilorŭ aprocrifele spun că s'a făcutŭ prin ajutoriulŭ îngerilorŭ luĭ dumneḑeŭ şi nu altŭ-feliŭ. Totŭ în acela-şĭ manuscriptŭ se povestesce cum a cruţatŭ dumneḑeu, după ruga luĭ Ieremiea, pe Avimelehŭ de priveliştea robieĭ făcêndu-lŭ să dórmă 70 de anĭ. Caracterulŭ acesteĭ legende l'a prinsŭ fórte bine d-lŭ Gaster, în adevĕrŭ ideea fundamentală ĭeste *petrecerea într'un munte sau într'o peşteră o vreme óre-care, după asemĕnare scurtă, dar în adevĕrŭ nespusŭ de lungă.* Astă concepţie o aflămŭ într'un basmŭ românescŭ adunatŭ de Schott. Iétă cum vorbesce d-lŭ Gaster: Maica Domnuluĭ luă o orfană în ceriŭ şi-ĭ dădù patru cheĭ, ḑiua întâiea deschide fata o uşă şi sta în acea odaie *o ḑi.* Maica Domnuluĭ îĭ spune însе că *nu o ḑi ci unŭ anŭ întregŭ*

a statŭ. A doua óră deschide uşa a doua şi stă acolò numaĭ *unŭ ceasŭ*, dar ceasulŭ acela în adevĕrŭ a ţinutŭ *treĭ veacurĭ de omŭ.* A treia óră privesce numaĭ *o clipélă* în odaiea a treia şi clipéla aceea ţine cătŭ *jumĕtate de vecĭnicie.*" Altŭ basmŭ nepublicatŭ încă, dar culesŭ de d-lŭ Ispirescu, ne spune de unŭ tînĕrŭ care întră în o deschiḑĕtură de munte. Acolò află o mulţime de ómenĭ la carĭ se tocmesce ca slugă. După o vreme ĭĭ vine poftă să se întórne ĭear la lume şi ómeniĭ de acolò ĭĭ spunŭ să măture gunoiulŭ şi să-lŭ scótă afară. Când ajunge tînĕrulŭ în lumea nóstră vede că gunoiulŭ ĭe aurŭ şi astŭ-feliŭ îmbogăţitŭ pornesce la satulŭ săŭ. Dar acolò nu maĭ cunósce nicĭ satŭ nicĭ ómenĭ şi pe dînsulŭ de asemenea nu-lŭ cunósce nime; căcĭ ĭelŭ *petrecuse în munte vreme îndelungată, deşì i se păruse fórte scurtă.*

Paralelă cu acésta ĭeste şi povestea celorŭ şepte fraţĭ carĭ au statŭ morţĭ peste treĭ sute de anĭ în o peşteră şi pe care amŭ tipărit'o după Dosofteiŭ în partea di'ntăiŭ, la veaculŭ alŭ XVII-lea, la dialectulŭ cu labialele schimbate.

8. *Hristosŭ şi Pilatŭ.* În privinţa nascereĭ luĭ Hristosŭ nu prea sîntŭ tocmaĭ multe.

Ĭétă înse câte-và înşirate de d-lŭ Gaster.

Când maica domnuluĭ a avutŭ să nască, a cerutŭ la Crăciunŭ să-ĭ dea patulŭ luĭ, Crăciunŭ a trimes'o la ĭeslele cailorŭ orĭ boilorŭ. Dar caiĭ nechezau şi tropotea şi maica Domnuluĭ i-a rugatŭ în zădarŭ să se astêmpere şi i-a blăstematŭ să nu se maĭ sature nicĭ o dată. Venindŭ la boĭ i-a aflatŭ rumegândŭ şi boiĭ au statŭ

de rumegatŭ îndată ce i-a poftitŭ şi de aceea au fostŭ blagosloviţi.—Altă colindă spune că plopulŭ n'a vroitŭ să dea umbră Mariei şi lui Isusŭ, când fugeau în Eghipetŭ şi că de aceea maica domnului l'a blăstematŭ pe plopŭ „să nu fie roditŭ—să créscă totŭ în susŭ"—Pe mĕrŭ înse care totŭ îşi întindeà crengile ca să dea umbră mai mare l'a bine cuvîntatŭ „să fie totŭ roditŭ—să créscă ín lăturì—să sporéscă roduri."

Despre rândunele spune altă colindă că aruncau în Isusŭ cu apă şi cu pietricele şi ce aceea le-a blăstematŭ maica Domnului „să le fie cuibulŭ totŭ la locŭ reu, la grinḑele streşinelorŭ, să le bată fumurile."

Despre ursŭ poporulŭ spune că a fostŭ odinióră omŭ, care s'a pusŭ în brânci ca să sparie pe maica Domnului şi de aceea ìea l'a afurisitŭ să remâe aşà.

Brósca a mângâiatŭ pe Mariea pentru mórtea lui Isusŭ spuindu-i : „Ce te frăsuesci şi te bocesci pentru unulŭ singurŭ, ìeu amŭ avutŭ doi-spre-ḑece care de care mai burduhoşei şi mai crăcănaţei şi a venitŭ o roată ìorforată şi pe toţi mi i-a turtitŭ de-o dată ?" De aceea maica Domnului, a blagoslovit'o să nu pută după mórte ci să se usuce, să bea ómenii apă de pe dînsa şi să nu le fie gréţă etc."

Între apocrifele relative la Isusŭ sau mai bine între pseudepigrafe trebue să punemŭ : *Insciinţarea luĭ Lentulŭ proconsulŭ Iudeeĭ cătră senatulŭ Râmuluĭ pentru chipulŭ mântuitoriuluĭ*, care descriere se află *în unele ceaslóve nouĕ* şi în unulŭ de la sfârşitulŭ veacului alŭ XVII-lea din Sibiiŭ.

9. *Pilatŭ.* Luĭ Pilatŭ i se atibue altă epistolă cătră chesarulŭ Romeĭ şi în acea epistolă sîntŭ descrise cele maĭ de frunte minunĭ ale luĭ Hristosŭ precumŭ şi întâmplările groznice din vremea răstignireĭ. Chesarŭ vĕḑêndŭ vina luĭ Pilatŭ îlŭ chiamă la sine şi-lŭ osândesce.

Fórte respândită ieste aşà numita descriere a procesuluĭ şi a osândireĭ luĭ Hristosŭ, poveste care s'arŭ fi aflatŭ în anulŭ 1400 la Acula în Italiea într'o piétră fórte frumósă.

10. *Apocalipsulŭ sfîntuluĭ Pavelŭ.* Acesta l'amŭ publicatŭ ca textulŭ celŭ maĭ vechiu romănescŭ (veaculŭ alŭ XVI-lea). De multŭ încă ierà la creştinĭ descrierea pogorireĭ luĭ Isusŭ la Iadŭ, cum o spune evangheliea ḑisă a luĭ Nicodimŭ. Dupa modelulŭ datŭ de acésta s'au fabricatŭ multe alte călătoriĭ la ieadŭ. Apostolulŭ Pavelŭ se interesază maĭ alesŭ de ieşirea sufletelorŭ din trupurĭ, dar vede şi muncile.

11. *Epistoliea maiceĭ Domnuluĭ.* Acéstă cărticică cuprinde *călătoriea maiceĭ Domnuluĭ la ieadŭ*, *visulŭ ieĭ şi cu epistoliea luĭ Hristosŭ pentru serbarea dumineceĭ*, cari se află şi în deosebĭ.

12. *Legenda Vinereĭ.* Şi acésta se află la Românĭ încă din veaculŭ alŭ XVI-lea. Ca şi la cele din urmă şi aice aflămŭ colinde cari cuprindŭ date din astă legendă.

13. *Despre cele 12 vinerĭ marĭ ce sîntŭ peste anŭ.* Ieste unŭ apocrifŭ care îndémnă să păzimŭ 12 vinerĭ pe anŭ şi a nume dă motivele spunêndŭ ce lucrurĭ însemnate s'aŭ întâmplatŭ într'însele. Adecă au fă-

cutŭ ca și pentru duminecă. Despre aceste Vinerĭ spune manuscriptulŭ aflatŭ de d-lŭ Gaster că d-ḑeu le-a scrisŭ pe unŭ sfetocŭ pe care l'a datŭ apostolilorŭ, ĭear maĭ apoĭ Jidoviĭ le-au furatŭ și le ţineau ascunse. În sfârșitŭ filosofulŭ Lifterie le-a aflatŭ de la Mahailŭ fiulŭ jidovuluĭ Tarasie.

14. *Avestiţa aripa Sataneĭ.* D-lŭ Gaster are o copie de pe acestŭ apocrifŭ făcută la 1799 și fiindŭ acéstа copie traducerea ĭe de bună samă făcută maĭ de multŭ. Iéta în scurtŭ ce cuprinde. Arhanghelulŭ Mihailŭ a întâlnitŭ unŭ duhŭ necuratŭ cu ochiĭ ca stelele, cu mânile de focŭ, cu unghiile ca secerile și cu perulŭ pănă la călcăie. Acésta ĭerà Avestiţa aripa Sataneĭ care mergeà să turbure nascerea luĭ Hristosŭ. Arhanghelulŭ o bătù cu biciŭ de focŭ și ĭerà s'o omóre și astŭ-feliŭ o silì să spue cum intră în casele ómenilorŭ de omóră pruncii. Avestiţa mărturisì sub ce forme întră în case și spuse că are 19 nume cari dacă vorŭ fi scrise și păstrate în vre o casă nu o lasă să se apropie cale de șepte mile. Avestiţa dădù arhangheluluĭ zapisŭ cu cele 19 nume, arhanghelulŭ îĭ dădù drumulŭ blăstemând'o să nu se apropie de cutare (aice numele celuĭ pentru care se scrie acéstă scrisóre de apĕrare). Acéstă scriere se chiamă *carte de samcă* și se cóse în pernile copiilorŭ bolnavĭ de spazme. Din apocrifŭ s'a prefăcutŭ în descântecŭ.

În legătură cu acestŭ apocrifŭ stau *minunile sfîntuluĭ Sisoe.* Aice sfîntulŭ jócă rolulŭ de căpetenie, dar nu ĭe vorba de Avestiţa, ci de unŭ simplu dracŭ alŭ căruĭ obiceiŭ ĭerà de a mâncà copiiĭ suroreĭ luĭ Sisinŭ

Sfîntulŭ a bătutŭ pe dracŭ pănă ce l'a silitŭ să verse pe toţĭ ceĭ 6 copiĭ aĭ Melintieĭ şi-lŭ făcù să jure că de casa unde se va aflà acéstă rugă şi se va pomen numele luĭ Sisinŭ, de acolò nu se va apropià.

15. *Descântecele.* Mulţĭ poartă legende scrise şi credŭ că astŭ-feliŭ vorŭ fi apĕraţĭ de primejdiĭ. Astŭ-feliŭ se obicĭnuesce cu *Visul maiceĭ Domnuluĭ,* cu Avestiţa, etc. La toate vedemŭ că dacă vorŭ fi cetite prin - case îndepărtéză duhurile rele şi alte primejdiĭ; unŭ pasŭ încă şi se prefacŭ în *descântece.* Astŭ-feliŭ sîntŭ unŭ şirŭ de descântece asupra cărora a înriuritŭ legenda Avestiţeĭ. Avestiţa ĭe personificarea bóleĭ şi cele 19 nume ale ĭeĭ sîntŭ personificărĭ ale feliuritelorŭ soiurĭ de bólă. În descântece aflămŭ personificate ba *frigurile*, ba *pociturile*, ba *lungorile* etc. Totŭ aice trebue să numĕrămŭ răvaşele de frigurĭ, cum ĭe celŭ în care ĭe scrisŭ.

S A T O R		EGAG
A R E P O		MEGAG
T E N E T	orĭ	TEGAG
O P E R A		
R O T A S		

16. *Vasile celŭ nou.* Nu prin viéţa sfîntuluĭ se făcù celebră acésta carte, ci prin povestirea despre *vămile văzduhuluĭ* şi despre *înfricoşatulŭ judeţŭ.* În privinţa vămilorŭ spune că sufletele înnainte de a ajunge la ceriŭ trebue să trécă prin maĭ multe vămĭ unde stau draciĭ şi cercetéză păcatele şi oprescŭ pe ceĭ ce-ĭ au scrişĭ în catastihurile lorŭ. Îngerulŭ păzitoriŭ alŭ omuluĭ cată să

apere sufletulŭ și să scótă la ivélă sufletele bune ale omuluĭ.

17. *Descoperirea sfinteĭ liturghiĭ.* O legendă fórte populară se ocupă cu descoperirea „sfinteĭ și dumneḑeesceĭ liturghiĭ.“

Iétă legenda pe scurtŭ:

Evreiĭ au păritŭ pe creștinĭ la Amuratŭ, împĕratulŭ Vavilonuluĭ, că au de gândŭ să se scóle cu războiŭ asupra luĭ. Amuratŭ trimese pe Amfilagŭ, împĕratulŭ Araviei, să strice besereca din Ierusalimŭ și pe creștinĭ să-ĭ piérḑă. Patriarhulŭ a fugitŭ, lăsândŭ pe unŭ preotŭ a nume Ioanichie să slujéscă în fie-care ḑi la besereca sfîntuluĭ mormîntŭ. Oastea nu putù răsipì besereca pe care dumneḑeu o ascunse acoperind'o c'un norŭ; unŭ ministru venindŭ să vadă cum de nu potŭ ostașiĭ aflà besereca, a nemeritŭ tocmaĭ când slujeà preotulŭ și vroì să-lŭ opréscă, dar i-au înțepenitŭ mânile și i s'au tămăduitŭ numaĭ prin rugăciunile luĭ Ioanichie. Împĕraratulŭ furiosŭ verì singurŭ în beserecă și se jură că va face-o grajdiŭ și chiar poroncì de vârîră în iea caĭ și cămile; dar prin ruga luĭ Ioanichie tóte aceste dobitóce pieriră ca de trăsnetŭ. Amfilagŭ se hotărì atuncĭ să vadă cum slujescŭ creștiniĭ liturghiea și dumneḑeŭ îĭ lumină ochiĭ de-lŭ făcù să vadă împlinirea cuvintelorŭ rostite de preotŭ. Astŭ-feliŭ când ḑise preotulŭ „pentru ceĭ ce umblă pre marea și călătorescŭ“, îndată și văzù împĕratulŭ „marea învăluită cu valurĭ grele, și corăbiile gata a se primejduì, și îndată cu cuvîntulŭ preotuluĭ s'a alinatŭ marea, iear corăbieriĭ mulțămeà luĭ

dumnedeu etc.„. Amfilagŭ s'a botezatŭ cu toţĭ boieriĭ. Maĭ apoĭ Amuratŭ puse de tăiară luĭ Amfilagŭ capulŭ.

Totŭ în privinţa înţelesuluĭ liturghieĭ se cunoscŭ „întrebărĭ şi respunsurĭ“ din cari se vede ce îmfăţoşază preotulŭ, călugărulŭ, diaconulŭ, luminările, policandru, sfeşnicele, linguriţa, cădelniţa, foculŭ, tămâea, coliva, etc... şi respunsurile arată că popa ie în loculŭ arhangheluluĭ, că policandrulŭ ieste ceriulŭ, sfeşniculŭ celŭ mare însă-şi Precista etc.

Totŭ în aceste în respunsurĭ (unŭ textŭ de la 1809) se vorbesce despre sângele luĭ Hristosŭ care a stropitŭ rochiea femeeĭ luĭ Pilatŭ şi *nu se puteà spĕlà.* În biblie se spune despre sângele luĭ Avelŭ că *strigà* rĕzbunare. Credinţa aceasta o aflămŭ şi în poporŭ, apoĭ se scie obiceiulŭ ce au de a aduce pe ucigaşŭ înnaintea celuĭ omoritŭ cu credinţa că dacă presupusulŭ ie cu aadevĕratŭ omoritoriulŭ, atuncĭ ranele au să se deschidă şi sângele să curgă. Asta credinţa că sângele cere răzbunare ie moştenită din o periodă a desvoltăreĭ omenireĭ, în care cea maĭ sfîntă datorie a rudelorŭ ucisuluĭ (a gentililorŭ) ierà să răsplătéscă sângele omorindŭ pe ucigaşŭ sau măcar pe cine-và din ginta în care ierà ucigaşulŭ.

18. *Cântece.* Întemeindu-se pe aceste cărţĭ s'au desvoltatŭ producţiunĭ populare rimate. Multe din cântecele religióse sîntŭ de *originâ literară.* Astŭ-feliŭ *cântecele de steà* şi *cântecele irodilorŭ.* Cântecele române de stea se apropie maĭ multŭ de cele slave. Cântecele de stea au fostŭ de buna samă alcătuite de das călĭ şi diecĭ, sub înriurirea celorŭ slavone. Antonŭ Pannŭ

le-a culesŭ, nu le-a alcătuitŭ ĭelŭ, cum credŭ uniĭ. D-lŭ Gasterŭ are manuscripte vechĭ în cari se află tóte cântecele atribuite luĭ Pannŭ. Amŭ vorbitŭ despre „Cânteculŭ pustieĭ“ care s'a desvoltatŭ din povestea luĭ Ioasafŭ şi Varlaamŭ. Unele cântece de stea sîntŭ psalmĭ versificaţĭ. Cântecululŭ alŭ 20-lea din colecţiea luĭ Pannŭ după d-lŭ Gaster, ĭeste *apocalipsulŭ apostoluluĭ Pavelŭ* pusŭ în versurĭ. Multe cântece de acestea sîntŭ bucăţĭ din *podobnicele pogrebanieĭ.*

Bocetele sîntŭ totŭ de acéstă origină.

Colindele sîntŭ de două feliurĭ, *religióse* şi *lumescĭ* şi stau în strinsă legătură cu literatura populară scrisă. Cântecele populare *epice* sîntŭ şi ĭele în legătură cu colindele şi decĭ cu literatura populară scrisă. Baladele se asamană la multe popóre şi aceea-şĭ temă o găsimŭ numaĭ localisată altŭ-feliŭ; de multe orĭ localisarea s'a mărgenitŭ la schimbarea numeluĭ. D-lŭ Gaster a arĕtatŭ legăturĭ între balada *Mioriţeĭ* şi între colinda culesă de d-lŭ Mărienescu „Judecata păcurarilorŭ“ (adecă păstorilorŭ). Şi acoleà se vorbesce de treĭ ciobanĭ şi do din ĭeĭ omóră pe alŭ treilea, pe celŭ maĭ tînĕrŭ, şi acoleà ciobanulŭ se rógă să-lŭ îngrópe: „în strunguţa oilorŭ, în celŭ stratŭ alŭ florilorŭ,“ „şi vă rogŭ a m'astupà cu cea glugă négr'a mea, fluerulŭ de la cureà, că eu vîntulŭ ĭeŭ sîntŭ frate şi de-a'ncepe tristŭ a bate, gugişóra s'a mişcà, fluerutulŭ va cântà“. Deosebire ĭeste că aice ciobanulŭ omoritŭ ĭe vinovatŭ, pe când în Mioriţa nu. Apoĭ nu jócă nicĭ unŭ rolŭ vre o mioriţă, nicĭ mama bĕtrână; de asemenea lipsesce înscenarea

cea măréță a morței asemĕnată cu o mirésă. Dar în „Păcurariul și Mieluța," colindă culesă totŭ de d-lŭ Mărienescu se află mieluța năzdrăvană. „Măicuța bătrână" se află în cântecele populare culese de d-lŭ Burada în Dobrogiea. etc, Legenda despre zidirea mănăstireĭ de la Argeșŭ o aflămŭ și la alte popóre: la Grecĭ, la Albanejĭ, la Slavĭ, firesce altŭ-feliŭ localisată etc. Credința că trebue de ziditŭ ómenĭ viĭ în zidiŭ ĭe o veche credință slavă și nu lipsesce nicĭ la alte popóre. Acuma s'a redusŭ și în locŭ de ómenĭ punŭ în zidiurĭ mĕsura umbreĭ, ca să móră omulŭ și sufletulŭ luĭ să fie *stafiea* care păzesce casa.

19. *Iroḑĭ* (*Vicleimŭ*). Obiceiulŭ de a representa scene din viéța luĭ Hristosŭ s'a născutŭ în Europa apusană. Protestanțiĭ viindŭ în Transilvaniea au adusŭ și obiceiulŭ de a representà prigonirea luĭ Isusŭ de către Irodŭ, venirea magilorŭ etc. Textulŭ Iroḑilorŭ săsescĭ ĭe desvoltatŭ di'ntr'unŭ textŭ germanŭ fixatŭ prin veaculŭ alŭ XVI-lea. D-lŭ Gaster arată că Iroḑiĭ au venitŭ la noĭ de abiea în veaculŭ trecutŭ. Cantemirŭ și Sulzer pomenescŭ de joculŭ păpușelorŭ, dar de Iroḑĭ nu.

20. *Cărțĭ de prevestirĭ și de norocŭ.* Aceste cărțĭ sîntŭ de origină păgână, maĭ tóte au primitŭ forma lorŭ actuală în Alexandriea. D'intr'o omilie a sfîntuluĭ Hrisostomŭ (veaculŭ alŭ IV-lea) se vede că de pe atuncia ĭerau fórte respândite asemenea scrierĭ în Imperiulŭ bizantinŭ. Acéstă omilie a fostŭ tradusă de Radu Greceanu la 1691, o aflămŭ în „Mărgăritŭ". Fiindŭ-că traducătoriulŭ cunósce cuvintele tehnice ale acestorŭ cărțĭ

urméză că prin veaculŭ alŭ 17-lea ĭeraŭ respândite fórte tare la noĭ numitele cărţĭ. La noĭ aŭ străbătutŭ prin Slavĭ.

Cărţile de prevestire au străbătutŭ alăturĭ cu calendarele. În calendariulŭ pe 140 de anĭ tipăritŭ la 1816 în Sibiiu se află o enciclopedie întrégă de asemenea cărţĭ :

Astrologhiea o aflămŭ în tóte calendarele : preḑicerĭ de plóie, moină, secetă, grindenă etc. puse în legătură cu aşà zisa planetă a anuluĭ.

Maĭ sîntŭ învěţăturĭ în privinţa treburilorŭ bune de căutatŭ sub cutare sau cutare planetă. Astŭ-feliŭ : „supt planeta sóreluĭ, ĭeste bine a căutà datoriĭ şi moşiĭ şĭ lesne veĭ aflà“. „Supt planeta Saturnus ĭeste bine a pune temelie la învěţătură şi ce-và a schimbà“.

Alte cărticele, maĭ apoĭ lipite de calendare, spunŭ despre înriurirea celorŭ 7 planete şi a luneĭ asupra crescereĭ rodurilorŭ.

Gromovniculŭ ĭeste o carte în care ni se prevestesce viitoriulŭ după timpulŭ când tună. Celŭ maĭ vechiŭ textŭ românescŭ ĭeste din veaculŭ alŭ XVII-lea. Astă carte de la o vreme s'a încorporatŭ cu calendarele. Cu gromovniculŭ s'aŭ contopitŭ şi alte cărţĭ carĭ proroceau viitoriulŭ după *cutremure* şi *fulgere*.

Obrocirĭ de ḑile. Totŭ în calendare ĭeste o clasificare a zodiilorŭ, în bune şi rele. În cărticele separate ĭeste şi o clasificare a ḑilelorŭ. Într'unŭ manuscriptŭ păstratŭ la Academie se spune că *dumneḑeu a arĕtatŭ* aceste ḑile luĭ Moise. Se găsesce de asemenea o împărţire a ceasurilorŭ în *bune*, *mijlocĭĭ* şi *rele*.

Prognosticon. Prevestirĭ de pe schimbările ḑilelorŭ de peste anŭ sau de pe alte lucrurĭ observate în vre o ḑi a numită:

„De voieştĭ să scĭĭ anulŭ viitoriŭ ce chipŭ va fi, să ieĭ meare de stăjarŭ în ḑiua minuneĭ Arhanghelului, adecă în 6 a luneĭ acésta şi să taĭ acele mere în două şi de veĭ găsì într'însele păinjen va fi anulŭ reu; iear de veĭ găsì vierme va fi anulŭ de mijlocŭ; iear de veĭ găsì vierme va fi anulŭ bunŭ, iear de nu veĭ găsì nemicŭ să te fórte temĭ de ciumă...."

Coliadnicŭ. Prevestesce viitoriulŭ după cele ce se petrecŭ în ḑilele Crăciunuluĭ. Acésta firesce s'a contopitŭ cu prognosticulŭ, căcĭ nicĭ nu-ĭ altă ce-và; dar se cunósce şi în texturĭ separate:

„Duminică de va fi nascerea luĭ Hr. iérna va fi îndoită şi ploiósă; tómna vînturósă, pe vremea secerişuluĭ vreme bună; şerpilorŭ pierirea şi oĭlorŭ; póme multe, miere multă; îmblătitorilorŭ puţinŭ grâu; dobitócelorŭ şi fiearelorŭ înmulţire; iear ómenilorŭ pieire."

De asemenea prevestescŭ viitoriulŭ după timpulŭ frumosŭ sau uritŭ din acele ḑile.

Totŭ la aceste ḑile se obicĭnuescŭ vrăjĭ: fetele caută de se vovŭ mărità peste anŭ orĭ ba etc.

Trepetnicŭ. . Prevestesce întâmplările viitóre după *bătăile* parţilorŭ trupuluĭ. Textulŭ celŭ maĭ vechiŭ romănescŭ ieste de la 1743.

„Perulŭ capuluĭ de se va clătì, în óste veĭ merge şi te veĭ întórce sănătosŭ". etc.

Zodiile. Prevestescŭ viéţa omuluĭ şi caracterulŭ luĭ

după zodiea în care se află sórele la vremea nascereĭ, precum şi după planeta stăpânitóre. Zodiile nóstre corespundŭ cu *horoscópele* apusene.

Róta luĭ Solomonŭ, deschisulŭ cărţeĭ la întâmplare, biletele de plăcintă, fisiognomiile, examinarea linilorŭ de pe palme etc. au fostŭ tóte întrebuinţate pentru a descoperì viitoriulŭ. Totŭ astŭ-feliŭ şi visurile.

21. *Cărţĭ de doftoriĭ.* La Românĭ ca şi la alte popóre se află cărţĭ de doftorii, celŭ maĭ vechiŭ textŭ cunoscutŭ ĭe, după d-lŭ Gaster, cuprinsŭ într'unŭ calendariŭ manuscriptŭ tradusŭ la 1784 din rusesce. Într'însulŭ pe lângă reţete se află şi poveţe în privinţa chipuluĭ de a face povidlă, vutcă etc. Leacurile sîntŭ în legătură cu credinţele populare şi însoţite de ceremoniĭ simbolice etc. ca unŭ felŭ de descântece. Iétă unu exemplu :

„De tălnitură. Hĭer de găsit să-l arzĭ în foc şi să pui apă într'un vas şi să bagĭ herul arsŭ, şi treĭ cărbunĭ viĭ în apă neîncepută, şi să guste acel bolnav de treĭ orĭ, şi să se spele pe trup ; şi apă ce va maĭ remănea, să o lepede pe un drum, că'ĭ va trece.“ *)

II. Literatura populară nescrisă

Însemnătatea acesteĭ literaturĭ ĭeste fórte mare, numaĭ cunoscênd'o cu desevârşire vomŭ puteà înţelege şi

*). Tótă partea relativă la literatura populară scrisă ĭe o prescurtare din însemnata scriere „Literatura populară română“ de Dr. M. Gaster. Bucureştĭ 1883.

psihologiea poporuluĭ. De aceea acuma în toată lumea civilisată stringŭ cu sfinţenie orĭ-ce producţiĭ literare ale poporuluĭ, sîntŭ chiar reviste specialŭ consacrate pentru asemenea studiĭ; acéstă ramură de sciinţă se numesce „Folklorismŭ“.

La noĭ de abĭea au începutŭ a culege aceste produceri literare în ḑilele nóstre şi încă trebuĭe de mărturisitŭ că maĭ nicĭ unulŭ din culegĕtorĭ n'a respectatŭ forma şi fondulŭ popularŭ, maĭ toţĭ aŭ îndreptatŭ, prefăcutŭ, scosŭ, adaosŭ etc. Uniĭ au mersŭ aşà de departe în câtŭ aŭ născocitŭ balade etc. în carĭ au amestecatŭ pe Traianŭ, Dochiea, fetele Sabinene etc. şi prin asemenea mijlóce au vroitŭ a fi de folosŭ pentru naţiea românéscă! Ca şi cum tóte aceste lipiturĭ nu s'arŭ cunósce cale de-o poştă. Ceĭ ce au culesu literatura populară, la noĭ, sîntŭ: *Alexandri* [dar bucăţile culese de d-sa nu potŭ fi privite ca exemple de folklore, ci ca bucăţĭ literare culte făcute după cele populare], *Antonŭ Pannŭ*, *Ispirescu* şi *Crĕngă* (dar amêndoĭ *au scrisŭ popularŭ*, nu au culesŭ din gura poporuluĭ, trebuĭe de notatŭ că *Crĕngă*, fiindŭ crescutŭ la ţară, ĭelŭ ĭe singurŭ unŭ tipŭ de povestaşŭ, influenţatŭ firesce de cultura superióră ce şi-a câştigatŭ), *Marienescu* (acesta a prefăcutŭ peste măsură cele culese), *Iarnik* şi *Bârseanu* [Aceştia au publicatŭ cântece şi strigăturĭ din Ardealŭ, dar din nefericire prefăcute de seminariştiĭ carĭ le-au culesŭ], *G. Dem. Teodorescu* [A publicatŭ cea maĭ mare colecţie de cântece populare; dar şi D-sa nu a pututŭ orĭ n'a vroitŭ a se înfrânà şi a prefăcutŭ bucăţile, singurŭ

se trădéză în note. Astŭ-feliŭ într'unŭ locŭ spune că lăutariulŭ ḑicea *Kipar craiŭ* și d-sa pune *Pipar*, pentru ce? O dată ce nu-ĭ absolutŭ hotăritŭ că n'a prefăcutŭ nicĭ o iotă, colecția pierde colosalŭ în privința valoreĭ sciințifice]. Cum vedemŭ în privința folklorului romănescŭ ie maĭ totŭ de făcutŭ din nou.

Literatura populară cuprinde: *basme* sau, cum le ḑicemŭ în Moldova, *poveștĭ*; *anecdote* sau *snóve*, cum le ḑicŭ Munteniĭ. Acestea în prosă. În versurĭ sîntŭ producerĭ de cele treĭ genurĭ: *epice* (balade), *lirice* (cântece) și *dramatice* (orații la nunta, păpușĭ, etc.)

Asupra basmelor a avutŭ fórte mare înriurire literatura populară scrisă; multe din isprăvile fețilorŭ frumoșĭ samănă cu cele din *Alexandriea*, din *O mie și una de nopțĭ*, din *Bertoldo* și altele. În înșirarea literatureĭ populare scrise amŭ aretatŭ, icĭ colò, cum cutare sau cutare particularitate a unuĭ apocrifŭ orĭ a unuĭ romanŭ etc. a străbătutŭ în poporŭ. Neaperatŭ ie fórte greu de deosebitŭ elementulŭ vechiŭ, moștenitŭ de la stramoșiĭ selbatecĭ și barbarĭ aĭ poporuluĭ nostru, de elementele nouĕ străbătute pe cale literară. Trebuie de notatŭ că chiar dacă samănă douĕ credințĭ sau douĕ ideĭ nu-ĭ numaĭ de câtŭ sigurŭ că sîntŭ aduse de curêndŭ prin literatură.

Totu-șĭ d-lŭ Gaster are mare meritŭ, căcĭ prin cercetările d-sale a doveditŭ înriurirea colosală, neașteptată, a literatureĭ scrise asupra celeĭ nescrise. Cum însu-șĭ D-sa spune acéstа înriurire lipsesce în compunerile lirice.

Literatura cultă

De obiceiŭ, se pare că, vĕḑêndŭ seràciea literaturei propriu ḑise, cei ce au scrisŭ despre istoriea literaturei, române s'au apucatŭ şi au înşiratŭ pe toţi cei ce aŭ scrisŭ ce-và: gramatică, filosofie, dicţionare, istorii, cărţi de legi, pe traducătorii de cărţi beserecesci etc Noi înse nu vomŭ face aşà, ci ţinîndu-ne de definiţiea literaturei, vomŭ vorbì numai de cei ce au scrisŭ cu óre-care talentŭ lucruri literare.

Veaculŭ alŭ XVI-lea. Cele mai vechi scrieri românesci sîntŭ din acestŭ veacŭ, dar din aceste scrieri puţine au valórea literară şi valórea câtă o aŭ ie mai multŭ în privinţa limbei (stilŭ, cuvinte plastice, construcţie frumósă etc.). Póte că dacă amŭ aveà scrierea lui Neagoe Vodă, sfaturile ce a lăsatŭ pentru fiiu-su Teodosie, [bine înţelesŭ dacă s'arŭ dovedì că Neagoie a scrisŭ aceste sfaturi şi a nume românesce], amŭ puteà vorbì ce-và mai multŭ, dar astŭ-feliŭ cum stau lucrurile, scrierea fiindu-ne cunoscută numai de pe o copie mai nouă (şi cine scie de-i copie ?), trebuie să o trecemŭ cu vederea.

Din scrierile lui popa Grigorie de la Măhaciŭ (1580 —1619) precum şi din bucăţile mai vechi copiete de dînsulŭ (bucaţi din întăiea jumĕtate a veacului alŭ XVI-lea) sîntŭ câte-và originale, astŭ-feliŭ ie predica scrisă la 1619 în dialectulŭ cu *n*=*r*. Deşi cam greóie şi deşi fondulŭ ie luatŭ de aiurea, totu-şi nu putemŭ să negămŭ lui popa Gregorie simţulŭ artisticŭ şi óre-şi care ghibăcie în stilisarea ideilorŭ.

Despre traducĕtoriulŭ apostolului de la Voronețŭ şi despre alŭ psaltireĭ de la Şcheea n'avemŭ ce spune, câtŭ ĭe vorba de talentŭ literarŭ, stilulŭ înse ĭe une-orĭ fórte bine îngrijitŭ.

În acestŭ veacŭ pe la sfârşitŭ, a scrisŭ cronicariulu Moldoveĭ, *Nestorŭ Ureche* *); ĭelŭ s'a folositŭ de letopisețe

---

*) *Nestorŭ Ureche*, pe la 1572 ĭera uricariŭ, decĭ trebuie să fie nascutŭ pe la începutulŭ jumĕtațeĭ a doua a veacului alŭ XVI-lea. Pe la 1592—1594 ĭerà logofĕtŭ mare. De la 1599—1612 a fostŭ vornicŭ mare de țara de josŭ. Pe la 1615 aveà înriurire fórte mare la domnie. Pe la 1620, saŭ cam pe-atuncĭ, trebuĭe să fi muritŭ. Nestorŭ Ureche a scrisŭ *Domniĭ țereĭ Moldoveĭ şi viéța lorŭ* de la Dragoşŭ până la a doua domnie a luĭ *Aronŭ Vodă*. Părerea cea maĭ respândită ĭeste că nu Nestorŭ, ci fiiu-său Grigorie a scrisŭ cronica; dar maĭ de multŭ d-lŭ Hàjdau şi acuma în urmă dl. Ar. Densuşeanu în cartea sa „Istoriea limbeĭ şi literatureĭ române“ aŭ aretatŭ părerea că nu Grigorie ci Nestorŭ ĭe adevĕratulŭ autoriŭ. Nu scimŭ pe ce motive şi-a făcutŭ d-lŭ Hâjdău convingerea pomenită, dl. Densuşeanu înse aduce următórele argumente: 1) In nicĭ unulŭ din codiciĭ manuscrişĭ cercetațĭ de d-sa n'a aflatŭ prefața publicată de d-lŭ Cogâlniceanu şi sub care ĭe iscălitŭ *Grigore Urechi*; 2) Cronicariĭ scriu de obiceiŭ despre lucrurĭ contemporane şi cum se face decĭ că Grigore Ureche care murì pe la 1650 să-şĭ opréscă scrierea tocmaĭ la 1595? 3) De pe stilulŭ cronicei se vede că faptele de la 1564—1595 sîntŭ scrise de unŭ contemporanŭ, care nu puteà fi altulŭ de câtŭ Nestorŭ, de óre-ce Grigorie Ureche nicĭ nu ĭerà născutŭ pe la 1564, ba nicĭ pe la 1570. Seceta de la 1585 o descrie admirabilŭ de plasticŭ, ĭétă şi citațiea adusă de d-lŭ Densuşeanu: „Copaciĭ aŭ secatŭ de secăciune; dobi-

maĭ vechĭ, dar cari parŭ a fi fostŭ lipsite de merite literare și redactate maĭ multŭ ca nisce anale secĭ de nisce călugărĭ cari aveau în vedere maĭ multŭ interesele mănăstireĭ lorŭ de câtŭ faptele generale și cari numaĭ cu talentŭ literarŭ nu ĭerau înzestrațĭ. Dar *Nestorŭ Ureche* ĭe fórte talentatŭ ; după ce învingemŭ greutatea ce ne face limba autoriuluĭ, limbă pe care înse o pricepe cu ușurință celŭ ce cunoasce limba populară de a-zĭ, putemŭ ușorŭ vedeà că luĭ Ureche nu-ĭ lipseà darulŭ de a ne vorbì prin imaginĭ bine închegate, nicĭ darulŭ de a ne mișcà prin aceste imaginĭ. Firesce că pentru a simțì frumusețile acelorŭ scrierĭ trebuĭe să ne desbrăcămŭ de

---

tócele nu aveau ce pasce, ce le-aŭ fostŭ dărămândŭ frunze și atâta prafŭ au fostŭ, câtŭ se strîngeà troiene la gardurĭ, când băteà vîntulŭ: ca de omĕtŭ ĭerà troiene de pulbere. Iéră despre tómnă s'aŭ pornitŭ ploĭ, și aŭ crescutŭ mohorŭ, și di'ntr'acela și-au fostŭ prindêndŭ fómea sărăcimea, că ĭerà pretutindenea fómete mare" ; 4) Cronica luĭ Ureche ierà scrisă și publicată încă de pe la 1618, decĭ nu putuse fi scrisă de Grigorie Ureche care atuncĭ încă nu ajunsese vornicŭ mare, de óre ce documentele ni-lŭ arată numaĭ spătariŭ între 1631—1642, ĭear vornicŭ mare îlŭ aflămŭ tocmaĭ pe la 1644—1645. Acuma ĭétă cum dovedesce d-lŭ Densușeanu că în adevĕrŭ cronica luĭ Ureche ĭerà gata înnainte de 1618. Se scie că Eustratie Logofĕtulŭ, apoĭ Simionŭ Dascălulŭ și în sfârșitŭ Misailŭ Călugărulŭ au adnotatŭ și desvoltatŭ cronica luĭ Ureche. Dar fiindŭ că Grigore Ureche, în ipotesa ca arŭ fi ĭelŭ autoriulŭ cronicei, n'arŭ fi putut'o scrie de câtŭ după 1645 (de cândŭ a începutŭ a fi vornicŭ mare), arŭ urmà că Eustratie și ceialalțĭ au amplificat'o după 1645 și maĭ de credutŭ chiar că

ideile nóstre moderne și să nu ceremŭ de la Nestorŭ Ureche, nicĭ cine scie ce spiritŭ criticŭ, nicĭ lipsă de naivitățĭ etc. Dar, vorbindŭ la dreptŭ, din acestŭ punctŭ de vedere nu putemŭ să admirămŭ nicĭ pe mulțĭ scriitorĭ noĭ, între alțiĭ nicĭ pe Eminescu ; și la cetirea acestora trebuĭe să ținemŭ samă numaĭ de plasticitatea imaginilorŭ, de armoniea și frumuseța limbeĭ, de musica versuluĭ etc. Ceea ce facemŭ pentru literațiĭ *noĭ*, datorĭ sîntemŭ a face și pentru ceĭ vechĭ, dacă nu vroimŭ ca pasiunile politice, sociale și religióse să ne facă nedrepțĭ, să ne facă a găsì frumusețĭ literare la ceĭ din partida nóstră, chiar când nu-sŭ frumusețĭ, și să vedemŭ numaĭ

arŭ fi amplificat'o după mórtea luĭ Grigorie ; dar atuncĭ cum se face că Mironŭ Costinŭ, care pe la 1650 ierà în țară n'a cunoscutŭ pe Eustratie de câtŭ de pe audite *de la câțĭ-và boierĭ* și maĭ alesŭ de la Niculaĭ Buhușŭ ? Intr'unŭ locŭ Simionŭ Dascalulŭ dice că Poloniea n'a datŭ înnapoĭ ce-a luatŭ de la alțiĭ și anume citéză Prusiea luată de la Nemțĭ, de la Rușĭ spune c'a luatŭ Seviriea și Cernihorulŭ. Despre Turcĭ spune că de câte orĭ sau ispititŭ asupra Leșilorŭ, totdeauna cu rușine s'au întorsŭ. Maĭ multŭ o asamĕnă cu o *fecióră neatinsă și nesilită*. Dar când puteà dice cine-và acestea despre Poloniea ? Siviriea au luat'o de la Rușĭ prin pacea de la Divilna (1618), decĭ dupa 1618 ; dar înnainte de 1620 ; căcĭ la 1620 au pĭerdutŭ Poloniĭ Riga, apoĭ Liflanda și o parte din Prusiea ; ĭear la 1621 au fostŭ cumplitŭ bătuțĭ de Turcĭ. Din tóte acestea urméză unŭ adevĕrŭ netăgăduitŭ că Ureche îșĭ scrisese cronica înnainte de 1618 și decĭ că autorinlŭ ĭe Nestorŭ. 5) La d-lŭ C. Climescu, profesorŭ la Universitatea din Iașĭ se află unŭ manuscriptŭ de la 1785, alŭ căruĭ titlu ĭe : „Le-

reu și greșelĭ la adversarĭ, chiar cênd aceștia au talentŭ literarŭ.

Voiŭ cità aice următórele bucățĭ din scrierile luĭ N. Ureche: *Caracteristica luĭ Ștefanŭ celŭ Mare, Fuga luĭ Petru Rareșŭ. Fómetea și seceta de la 1585.* Acestea, precum și multe descrierĭ de răzbóe, de alegerĭ de domnŭ, de ospețe și cruzimĭ sîntŭ bucățĭ cari o dată cetite ne lasă în minte tablourĭ neșterse.

În privința stiluluĭ luĭ Ureche ĭe de luatŭ a minte, că trecêndŭ scrierile luĭ prin atâtea și atâtea mânĭ și edițiile publicate până acuma fiind făcute fără critică de texturĭ, ne ĭeste greu de sciutŭ ce se datoresce luĭ Ureche și ce copiștilorŭ maĭ noĭ.

---

topisețulŭ țereĭ Moldoveĭ, carele întâiŭ a fostŭ scrisŭ până la unŭ locŭ de *Nestorŭ Ureche vorniculŭ*, ĭéră de la unŭ locŭ de Mironŭ logofĕtulŭ, ĭéră de acoleà de Ionŭ Neculcea logofĕtulŭ, ĭéră peste totŭ de Cantacuzino vel spătariŭ, ĭéră alŭ cincilea rândŭ ĭéră-șĭ peste totŭ s'aŭ scrisŭ în sf. mănăstire Solca fiindŭ Mitropolitŭ Moldoveĭ Prea-sfinția sa Kiriu kir Gavrilŭ mitropolitŭ după timpŭ fratele Măriei sale Ionŭ Teodorŭ Voevodŭ și episcopŭ Rădăuțuluĭ Preaosfinția sa Kir Mazăreanulŭ archimandritŭ sfinteĭ mănăstirĭ Solcăĭ, ca să-mĭ fie pentru a mea trebuință și a celorŭ ce vorŭ vrea să cetéscă, ĭéră după a mea mórte să fie a sfinteĭ mănăstirĭ Solca, și l'amŭ scrisŭ în aniĭ de la hristosŭ mântuitoriulŭ nostru 1773 începêndu-lŭ în luna luĭ Ianuarie: ĭéră alŭ șeselea rândŭ s'aŭ scrisŭ în târgulŭ Iașĭ la începutulŭ domnieĭ sale Alecsandru Ioanŭ Mavrocordatŭ Voivodŭ de dumnealuĭ Constandinŭ Greceanulŭ biv vel spătariŭ prin scrisórea și ostenéla a mea a luĭ Ștefanŭ Țicău, la leatŭ 1785 Ianuarie în 30 ḑile s'aŭ începutŭ cu ajutorulŭ luĭ Dumnezeŭ, 1785 leat. Ștefanŭ Țicău."

Di'ntre numeroşiĭ traducĕtorĭ de cărţĭ beserecescĭ cari au scrisŭ în Transilvaniea de la 1560 pănă la sfârşitulŭ veaculuĭ, deşi la uniĭ aflămŭ ghibăcie în alcătuirea fraselorŭ, dar talentŭ literarŭ nu putemŭ aflà şi nicĭ nu avemŭ cum de vreme ce maĭ multŭ au tradusŭ de câtŭ alcătuitŭ ce-và originalŭ, ba chiar nicĭ nu se cunoscŭ alte bucăţĭ originale de câtŭ predosloviile de la cărţile traduse.

Totu-şĭ după cum chiar în limba vorbită de ómeniĭ ceĭ maĭ inculţĭ, dacă îsŭ meşterĭ la vorbă, găsimŭ mare îngrijire în privinţa alcătuireĭ fraselorŭ pre câtŭ şi în alegerea cuvintelorŭ celorŭ maĭ potrivite pentru a arĕtà tocmaĭ ideea orĭ a ne zugrăvì unŭ tablou şi a ne produce o emoţiune, totŭ astŭ-feliŭ şi la aceştĭ traducĕtorĭ putemŭ deosebì pe ceĭ maĭ meşterĭ în meşteşugulŭ vorbireĭ, maĭ cu mare simţŭ artisticŭ, de ceĭ mulţămiţĭ dacă alcătueau o frasă care să aibă tocmaĭ înţelesulŭ celeĭ traduse. Să maĭ ţinemŭ samă de faptulŭ că mulţĭ, dacă nu toţĭ, di'ntr'înşiĭ nu scieau bine limba din care traduceau, şi decĭ de multe orĭ nu-şĭ pricepeau nicĭ ieĭ singurĭ frasele, ci le înjghebau ca orĭ care elevŭ, care spre a se mântuì de de vre-o frasă grea, latinéscă sau grecéscă, pune cuvinte românescĭ în loculŭ celorŭ străine şi alcătuesce o frasă fară înţelesŭ. Din acestea urméză că putemŭ lăudà talentulŭ literarŭ alŭ traducĕtoriuluĭ Palieĭ de la Orăştiea, alŭ celuĭ ce-a tradusŭ Evangheliariuluĭ, maĭ apoĭ copiatŭ de Radu de la Mănicescĭ la 1574.

Veaculŭ alŭ XVII-lea. În acestŭ veacŭ au trăitŭ în

Moldova mulţĭ scriitorĭ însemnaţĭ : *Eustratie logofĕtulŭ, mitropolitulŭ Varlaamŭ, mitropolitulŭ Dosofteiŭ* *) *şi logofĕtulŭ Mironŭ Costinŭ.* Di'ntre aceştia cu mare talentŭ literarŭ aflămŭ pe Dosofteiŭ şi pe Mironŭ Costinŭ. Dosofteiŭ n'a scrisŭ lucrurĭ originale, dar psaltirea sa în versurĭ, de şi tradusă şi ĭea, ĭe tradusă fórte liberŭ şi în versurĭ, decĭ din acéstă traducere putemŭ să ne încredinţămŭ uşorŭ de talentulŭ luĭ. Pentru maĭ multă încredinţare voiŭ publicà aice şi una sau două din aceste poiesiĭ. Talentulŭ luĭ Dosofteiŭ se vede şi în *Vieţele sfinţilorŭ*, (una din acestea amŭ publicat'o în urmă, acolò unde vorbiĭ de dialectulŭ cu labialele schimbate şi de înrîurirea luĭ asupra limbeĭ scrise). În aceste vieţĭ traducatoriulŭ scie bine a potrivì cuvintele cu imaginele : la imaginĭ vesele, fericite, liniştite are cuvinte carĭ în adevĕrŭ deştéptă asemenea imaginĭ ; la descrierea chinurilorŭ groznice suferite de cutare sau cutare mucenicŭ, observămŭ pe lîngă tótă precisiunea unuĭ omŭ care trebueà să cunóscă şi să-şĭ închipuĭe cu viociune scenele zugrăvite şi potrivirea

---

*) *Dosofteiŭ mitropolitulŭ.* Nu se scie anulŭ şi loculŭ nasccreĭ luĭ, dar pe la 1649 ĭerà călugărŭ la mănăstirea Pobrata. La 1668 ĭerà episcopŭ de Huşĭ, ĭear în 1859 de Romanŭ. Ajunse mitropolitŭ la 1671. A muritŭ la Taganrog în Rusiea la anulŭ 1711. *Psaltirea în versurĭ* a tipărit'o la 1673 la Unievŭ în Poloniea, acuma a retipărit'o Academiea română comparându ediţiea tipărită cu manuscriptulŭ originalŭ alŭ luĭ Dosofteiŭ. *Vieţile sfinţilorŭ* le-a tipăritŭ la Iaşĭ în anulŭ 1683.

între cuvinte și idee.... Ieste de notatŭ că de multe ori la unŭ cuvîntŭ pe care-lŭ pune'n textŭ, dă explicație în vre o notă pe marginea fileĭ și de regulă cuvîntulŭ pusŭ în textŭ ie vre unŭ cuvîntŭ prețiosŭ prin vechimea luĭ orĭ une-orĭ vre unŭ neologismŭ: la unŭ locŭ pune în textŭ *plântele* și explică prin *tălpile* (și în adevĕrŭ plântele—plante du pied fr. ie unŭ cuvîntŭ vechiŭ romănescŭ, astă-ḑĭ pierdutŭ; ïear *talpă* ie cuvîntŭ slavŭ); aiurea pune'n textŭ *sufrâncéle* și explică prin *sprincene,* și cuvîntulŭ *sufrânceà* trebuie să fie unŭ cuvîntŭ vechiŭ din dialectulŭ cu labialele schimbate, de vreme ce-lŭ aflămŭ și la Macedonenĭ.

Mironŭ Costinŭ *) a fostŭ poïetŭ și cronicariŭ, se înțelege că pe noĭ ne interesază aice partea literară a cronicei luĭ; descrierea răzbóielorŭ, portretele ómenilorŭ ce jócă vre unŭ rolŭ, tablourile de totŭ feliulŭ ce aflămŭ în iea, sentimentele ce caută a deșteptà autoriulŭ în noĭ și mijlócele ce întrebuințază pentru a reușì. Din tóte aceste cercetărĭ iese că Mironŭ Costinŭ trebuie, cu dreptŭ cuvîntŭ, să fie numĕratŭ pri'ntre ómeniĭ în-

---

*) *Mironŭ Costinŭ* s'a născutŭ pe la 1630 și a muritŭ tăiatŭ din poronca luĭ Vodă Constantinŭ Cantemirŭ la anulŭ 1692. A învĕțatŭ în Polonica și ïe din partida polonă, a fostŭ ucisŭ pentru că se amestecase într'o conjurație asupra luĭ Cantemirŭ. Principala scriere a luĭ ïeste Letopisețulŭ țereĭ Moldoveĭ de la 1594 pănă la 1662. Dela 1650 pănă la 1662 a scrisŭ după cunoștințele sale personale. A maĭ scrisŭ o poemă, *Viéța lumeĭ,* unŭ tratatŭ de'versificație și câtevà epigrame (nu în înțelesulŭ de-aḑĭ alŭ cuvêntuluĭ).

zestrați cu mare talentŭ literarŭ. Pentru analisare publicŭ bătaiea între Zamoischi și Mihaiŭ Viteazulŭ.

Despre ceialalți scriitori însemnați mai sus nu putemŭ vorbì totŭ atâta de cu laudă ca despre aceștĭ doi; în adevĕrŭ și Eustratie logofĕtulŭ și mitropolitulŭ Varlaamŭ parŭ a nu fi fostŭ tocmai talentați din acestŭ punctŭ de vedere.

Ieste o cronică anonimă, atribuită de unii spătariului Milescu, dar, după dovezile aduse în timpulŭ din urmă, pare mai degrabă să fie fostŭ scrisă de unŭ Munteanŭ ori și mai sigurŭ de unŭ Ardeleanŭ mutatŭ în Munteniea. Autoriulŭ, ori-cine va fi fostŭ, ie fórte talentatŭ, și nu numai din punctulŭ de vedere literarŭ.

Veaculŭ alŭ XVIII-lea. În acestŭ veacŭ trăescŭ în Transilvaniea ómeni fórte însemnați și, după vremi, destul de învĕțați, din nefericire înse mai cu totulŭ lipsiți de talentŭ literarŭ. Din contra în Moldova și în Munteniea lipsescŭ ómeni cu cunoscinți desvoltate, dar cu talente literare sîntŭ câți-và, ba chiar în acestŭ veacŭ trăesce în Moldova celŭ mai talentatŭ cronicariŭ alu nostru, Neculcea.

Ioanŭ Neculcea. *) Ieste aprópe unanimă părerea ce-

*) *Ionŭ Neculcea* (de pe la 1670—1743). La 1701 ierà aga; la 1704, sulgeriŭ; la 1705, spătariŭ. Insoțì pe Cantemirŭ la războiulŭ de la 1711, deci ilŭ descrie de pe vĕdute. A fugitŭ și ielŭ în Rusiea, apoi în Poloniea și tocmai pe la 1719 s'a întorsŭ în țară și-și căpĕtă moșiile. La 1731 ajunse vornicŭ mare de țara de susŭ. A mai fostŭ vornicŭ în a doua domnie a lui Mavrocordatŭ la 1741.

lorŭ ce s'au îndeletnicitŭ cu scrierile românescĭ vechĭ, că astŭ cronicariŭ, de altŭ-feliŭ omŭ neînvĕţatŭ, aveà mare talentŭ literarŭ. Ieste fórte de doritŭ că scriitoriĭ noĭ să nu uite pe Neculcea. Pentru analisatŭ în clasă voiŭ reproduce o bucată din cronica luĭ, acea în care descrie, ierà să dicŭ zugrăvesce, lupta între Turcĭ şi Ruşĭ la 1711.

Pe la începutulŭ acestuĭ veacŭ a scrisŭ în Moldova şi *Dimitrie Cantemirŭ*, *) maĭ multe bucăţĭ literare dar lipsite de talentŭ.

În Munteniea au trăitŭ *Văcărescii*, **) poiesiile lorŭ, sîntŭ uşóre în privinţa cuprinsuluĭ, după moda de pe atuncĭ şi nu tocmaĭ însemnatŭ ca formă literară.

Neculcea a scrisŭ letopiseţulŭ ţereĭ Moldoveĭ de la 1662—1743 şi patru-deci şi două de tradiţiĭ sub titlulŭ de O„ samă de cuvinte."

*) *Dimitrie Cantemirŭ* (1673—1723) a fostŭ şi domnŭ în Moldova, vreme de treĭ septămânĭ. La 1711 a fostŭ trimesŭ domnŭ a doua óră, dar izbucnindŭ războiŭ între Ruşĭ şi Turcĭ, Cantemirŭ trecù în partea Ruşilorŭ; dar războiulŭ sfârşindu-se cau bine pentru Turcĭ, Cantemirŭ cu mare greu scăpă în Rusiea; acolo trăì până la mórte.

***) *Văcărescii*, *Ienăchiţă Văcărescu*, născutŭ în Munteniea pe la 1740, a publicatŭ în Gramatica sa (1787) maĭ multe poiesiĭ, una din iele le culésă din poporŭ (*Amărită turturea*). *Cluceriulŭ Alecu Văcărescu* şi *Vorniculŭ Nicolae Văcărescu*, fiiĭ luĭ Ienăchiţă au scrisŭ şi ieĭ poiesiĭ. *Banulŭ Ienache Văcărescu* a fostŭ de asemenea poietŭ. *Logofĕtulŭ Văcărescu* a trăitŭ până la 1863 şi a publicatŭ maĭ multe poiesiĭ (1848), destulŭ de talentatŭ.

Veaculŭ alŭ XIX-lea. Din Transilvaniea cunóscemŭ unŭ scriitoriŭ însemnatŭ *Ioanŭ Budaĭ Deleanu*, care a trăitŭ în Galiţiea. Pe lûngă o mulţime de scrierĭ sciinţifice asupra multorŭ materiĭ, a compusŭ şi o epopee comică în versurĭ: „Ţiganiada", care a fostŭ publicată de Dl. Codrescu în „Buciumulŭ românŭ"; nu scimŭ dacă fàra „îndreptărĭ" şi „modificărĭ". Acéstă epopee, deşì prea pedantă şi încâlcită, are bucăţĭ fórte nostime, vomŭ reproduce câte-và maĭ însemnate la sfârşitulŭ cărţeĭ.

Totŭ pe la începutulŭ veaculuĭ a alcătuitŭ după ungueresce *I. Baracŭ**) de la Braşovŭ, „*Arghirŭ şi Elena*", unŭ feliŭ de epopee; în acéstă traducere a intercalatŭ Baracŭ multe de la dînsulŭ, nu maĭ departe cum amŭ aretatŭ în urmă reproducêndŭ o bucată, sîntŭ deosebirĭ între ediţiile maĭ nouĕ şi între cea veche. Acestŭ *Baracŭ*, deşi nu fără talentŭ, dar a produsŭ foarte puţin originalŭ, maĭ multŭ a tradusŭ. Arŭ fi interesŭ de studiatŭ maĭ pe largŭ versificarea luĭ şi legătura ieĭ cŭ versurile populare.

Vorniculŭ Al. Beldimanŭ. De la acesta ne-a remasŭ „Jalnica Tragodie", o poemă fórte lungă, epică şi în care pe lûngă bucăţĭ frumóse şi poietice se àflă şi înşirărĭ secĭ de fapte şi de nume. Maĭ ciudatŭ ieste că din

*) *Ioanŭ Baracŭ* (1772—1848). Contemporanŭ i-a fostŭ *Vasile Aronŭ* (1770—1822) de pe lîngă Blajŭ. A tradusŭ în versurĭ: *Patima luĭ Hristosŭ*, *Anulŭ mănosŭ*, *Leonatŭ şi Dorofata*, *Narcisŭ*, *Piramŭ şi Tisbe*. Dar a facutŭ şi poiesiĭ originale.

câte-và locurĭ ale acesteĭ scrierĭ arŭ urmà că nu-ĭ atâtŭ de sigurŭ că autoriulŭ va fi fiindŭ neapěratŭ vorniculŭ Al. Beldimanŭ (pretinsulŭ autoriŭ); când vorbesce la persoana întàiea nu pare că vorbesce Beldimanŭ; ĭear când îlŭ pomenesce pe acesta, nu-lŭ prea laudă. Orĭ cum, arŭ trebuì de făcutŭ cercetărĭ în acéstă privință. „Jalnica tragodie“ a fostŭ tipărită de două orĭ: o dată de M. Cogâlniceanu şi altă dată de familiea vornicului.

Logofětulŭ C. Conachi. Meritulŭ acestuĭ poietŭ a fostŭ fórte multŭ exageratŭ de uniĭ carĭ vorŭ cu-orĭ ce prețŭ să ne facă a-lŭ crede unŭ feliŭ de Eminescu pe vremea luĭ. Din poiesiile publicate sub titlulŭ de *„Alcătuirĭ şi tălmăcirĭ“* cele maĭ multe sîntŭ traduse orĭ imitațiĭ şi cele originale sîntŭ în generalŭ fórte sarbede, lipsite de inspirație, cu unŭ cŭvîntŭ Conachi n'a fostŭ poietŭ, ci versificatoriŭ, ba încă versificatoriŭ fórte necorectŭ. Limba ĭe în genere greóe şi pretențiósă. Unele din poiesiile publicatė sîntŭ cam prea lipsite de ruşine, dar póte că nicĭ nu ĭerau menite a fi publicate; păcatŭ că familiea n'a alesŭ maĭ cu luare aminte ce trebueà să se publice şi ce nu. Câtŭ de colosală lipsă de cultură şi de simțirĭ maĭ înnalte puteau să se întâlnéscă la unŭ logofětŭ mare ne arată volumulŭ luĭ Conachi, volumŭ din acestŭ punctŭ de vedere, fórte interesantŭ.

Alexandru Donicĭ (1806—1866) născutŭ în Besarabiea, a trăitŭ multŭ în Rusiea şi când s'a mutatŭ în Moldova uitase a vorbì romănesce. Multă vreme şi mulțĭ l'au lăudatŭ pe Donicĭ, numindu-lŭ marele fabulistŭ, La Fon-

taine alŭ Românilorŭ, etc. ; dar mai tóte fabulele, așà dise ale lui Donici, sîntŭ traduse din rusesce după ale luĭ Krilof. Altŭ fabulistŭ maĭ vechiŭ, *Dimitrie Ţichindealŭ* *) din Banatŭ a tradusŭ o scriere serbéscă a luĭ Dosofteiŭ Obradovici ; decĭ acești doĭ fabuliştĭ aĭ noștri s'au redusŭ la simpli plagiatorĭ şi prin urmare nu ne vomŭ pierde timpulŭ cu dînşiĭ.

Vasile Cârlova s'a născutŭ la Târgovişte. A scrisŭ maĭ multe poiesiĭ care pe vremea lorŭ au avutŭ fórte mare înriurire asupra scriitorilorŭ contemporanĭ şi maĭ noĭ. **).

Neculaĭ Bălcescu ***). A fostŭ mare patriotŭ, a lucratŭ multŭ şi prin fapte şi prin scrisŭ. Lucrare literară ne-a lasatŭ numaĭ una: „Cântarea Românieĭ". Despre acéstă scriere s'a pretinsŭ că arŭ fi fostŭ alcătuită de A. Russo în franţusesce şi numaĭ tradusă de Bălcescu. Totu-şĭ un contemporanŭ alŭ luĭ Bălcescu, *Ioanŭ Ghica*, spune, în una din scrisorile sale către Alexandri, că autoriulŭ cântăreĭ ie Bălcescu. Ierà gata

---

*). Şi-a publicatŭ plagiatulŭ, în prosă, în anulŭ 1814 la Buda, D. Ţichindealŭ a muritŭ la 1818 la Timişóra.

**) S'a născutŭ la 1809 a muritŭ la 1831. De dînsulŭ sîntŭ *„Ruĭnele Târgovişteĭ, Păstoriulŭ întristatŭ etc.*

***) Neculaĭ Bàlcescu, născutŭ în Bucurescĭ la 1819, a luatŭ parte la o conspiraţie împotriva Rusieĭ şi a fost închisŭ la Mărgineni până la suirea luĭ Bibescu pe tronŭ. La 1848 a luatŭ parte la revoluţie şi fu silitŭ să părăsască ţara. La 1852 murì de oftigă la Palermo.

de pe la 1843 când a cetit'o Bălcescu luĭ Mavru, Ioan Ghica şi nu maĭ sciu cuĭ. Bălcescu ĭerà omŭ prea cinstitŭ pentru a-şı atribuì munca altuia; poate A. Russo va fi cercatŭ să traducă lucrarea luı Bălcescu în franţusesce. Cântarea Românieĭ nu ĭe scrisă în versurĭ, ci în prosă fórte bine îngrijită. Bălcescu a maĭ scris între altele şi „Istoriea Românilorŭ sub Mihaiŭ Viteazulŭ“, care ĭe destulŭ de bine îngrijită pentru vremile celea. Sîntŭ bucăţı frumóse din punctŭ de vedere literarŭ, ĭear câtŭ ĭe vorba de adevĕrulŭ istoricŭ, firesce că a suferitŭ une locurĭ din lipsă de cunoscinţi, alte locurĭ din pricina patriotismuluı care a întunecatŭ vederea scriitoruluĭ în acéstă scriere ca şi în altele.

Andreiŭ Murşeanu. Născutŭ la Bistriţa în Transilvaniea (1816). De la 1838 a întrat profesorŭ la Braşovŭ. La 1850 a întratŭ translatorŭ şi redactorŭ la *Buletinulŭ oficialŭ p. Transilvaniea*. A muritŭ la 1863.

Partea cea însemnată din viéţa luĭ a fostŭ la 1848, când inspiratŭ de sentimente revoluţionare a compusŭ: „Deşteptă-te Române“! Dar chiar acéstă bucată nu-ĭ ce-và aşà de sublimŭ şi de extraordinarŭ, cum arŭ dorì d-lŭ Densuşeanu să ne arete. În lipsă de altă ce-và maĭ bunŭ, revoluţionariı au luatŭ acestŭ cântecŭ dreptŭ steagŭ. Prin acésta nu vroimŭ să negămŭ că d-lŭ Maiorescu meritele acestuĭ marşŭ naţionalŭ. Limba înse ĭe, că în genere a Transilvănenilorŭ, greóe şi latinisată.

Grigore Alexandrescu *). S'a făcutŭ cunoscutŭ prin

*). S'a născutŭ la 1812 şi a muritŭ maĭ anŭ.

poiesiea „Anulŭ 1840"; a scrisŭ şi fabule, dar fórte necorecte ca formă ba chiar şi ca fondŭ, de vreme ce intriga fabuleĭ adese orĭ nu se potrivesce (Astŭ-feliŭ ie „*Măgariulŭ resfăţatŭ*"). Multe fabule sîntŭ îndreptate împotriva tendinţelorŭ egalitare ale teoreticilorŭ de la 1848. Astŭ-feliŭ ieste „*Porculŭ liberatŭ*". Maĭ reuşite sîntŭ satirile, iear din poeziile epice ne place „*Osânditulŭ pe nedreptŭ*": cuprinde deşcrierea unuĭ omorŭ făcutŭ sub înriurirea uneĭ halucinaţiĭ de natură epileptică. Prin asta tinde sau celŭ puţinŭ demonstréză că pedepsele date de jurişti sîntŭ fórte adesea nedrepte, căcĭ mulţĭ ómenĭ bolnavĭ sîntŭ osândiţĭ ca vinovaţĭ.

Constantinŭ Negruţi s'a născutŭ la 1809 în Moldova, a compusŭ piese de teatru, slabe: *Doĭ Ţeranĭ şi treĭ Cârlanĭ* şi *Muza de-la Burdujenĭ*; a scrisŭ o naraţiune epică *Aprodulŭ Purece*, în care sîntŭ bucăţĭ frumuşele; dar ca intrigă şi ca înnălţime de ideĭ ie slabă. A publicatŭ şi câte-và nuvele [*Zoe, O alergare de caĭ, Au maĭ păţit'o şi alţiĭ*] şi nuvele istorice ca *Alexandru Lăpuşneanu, Sobieţki şi Româniĭ*. Totu-şĭ câtŭ ie vorba de unele nuvele ie fórte de temutŭ să nu fie numaĭ traducerĭ de prin rusesce şi franţuzesce. cu atâta maĭ multŭ cu câtŭ ierà bunŭ prietenŭ cu Donicĭ şi maĭ alesŭ fiindŭ că a fostŭ şi prinsŭ cu *Toderică*, jucătoriulŭ de cărţĭ, pe care l'a luatŭ de la *Prosper Mérimée*.

Dimitrie Bolintineanu. *) S'a făcutŭ cunoscutŭ prin

---

*). Născuţŭ la 1826 la Bolintinulŭ din Vale jud. Ilfovŭ. murì la 1872 nebunŭ. La 1848 a luatŭ parte la revoluţie; după înnăduşirea mişcăreĭ l'au surgunitŭ. La 1859 s'a înturnatŭ în ţară, a ajunsŭ ministru. De la 1866 a căḑutŭ în serăcie şi maĭ apoĭ a nebunitŭ.

O fată tînĕră pe patulŭ morţeĭ. A scrisŭ balade cari au avutŭ mare înriurire asupra uneĭ generaţiĭ întregĭ (*Pe o stâncă négră*, *Ca unŭ globŭ de aurŭ*, *Nóptea se întinde* etc.). A scrisŭ multe poiesiĭ lirice şi satire politice. A făcutŭ mulţime de piese de teatru: *Ştefanŭ Vodă celŭ berbantŭ*, *Ştefanŭ George Vodă* etc. dar neînsemnate. A scrisŭ şi două romane: *Manuilŭ* şi *Elena*. Amândouĕ sîntŭ slabe: stilulŭ îmflatŭ, caracterele falşe şi nefiresci, împrejurările trase de pĕrŭ; înriurirea scriitorilorŭ franţusesci, fórte mare.

În generalŭ se póte dice că Bolintineanu a fostŭ înzestratŭ cu talentŭ, plinŭ de sentimente patriotice şi umanitare, admirabilŭ versificătoriŭ, când nu se prea grăbeà (Modelŭ de versificare ie o bucată intitulată *Sorinŭ*). Dar fórte multŭ se înşală ceĭ ce facŭ din Bolintineanu unŭ geniu. Multe din descrierile luĭ sîntŭ fórte spălăcite, răzbóiele descrise de dînsulŭ sîntŭ adevĕrate jucăriĭ copilăresci pe lŭngă războiulŭ de la Rovine descrisŭ de Eminescu.

De la o vreme, de când cu „Conradŭ“ şi „Traianida“, Bolintineanu a pierdutŭ şi limba armonică din întăiele sale compunerĭ, a cădutŭ în Heliadismŭ. Dar în acéstă periodă ie de admisŭ că şi mintea şi talentulŭ îĭ ierau zdruncinate de bólă.

Cum că Bolintineanu a avutŭ mare influinţă, că a făcutŭ şcólă, cum a făcutŭ Alexandri şi Eminescu, ie firescŭ, dacă observămŭ că ielŭ a fostŭ poietulŭ care a îmbrăcatŭ în forme artistice ideile şi tendinţele tinerimeĭ de pe la 1848.

Vasile Alexandri ie născutŭ la 1821. Alexandri a scrisŭ în tóte genurile literare. Astŭ-feliŭ a scrisŭ poiesiĭ *lirice*, cari sîntŭ şi cele maĭ bune; dar în generalŭ inspiraţiea nu pornesce de la sentimente înnalte orĭ de la aspiraţiĭ marĭ; poiesiile lirice ale luĭ Alexandri sîntŭ *uşóre*. Din poiesiile sale lirice ne pare destulŭ de bună: *Tu care ieştĭ pierdută în négra vecĭnicie* şi *Blăstemulŭ Moldoveĭ*, în acestea poietulŭ a fostŭ mişcatŭ maĭ adâncŭ. Odele sale, deşi se parŭ fórte aprinse de patriotismŭ, de iubire de ţară, sîntŭ prea recĭ şi prea maiestrite: sîntŭ frase sunătóre, îmflate dar foculŭ lipsesce şi încă maĭ multŭ lipsesce adevĕrată iubire pentru ţeranulŭ românŭ. Din poiesiile sale *epice* voiŭ cità *Pohod na Sibir*, care în adevĕrŭ arată că autoriulŭ a fostŭ înduioşatŭ de nenorocirea Polonilorŭ zdrobiţĭ de armatele Ţaruluĭ şi de perspectivă de a vedeà totŭ în asemenea halŭ şi Moldova, fără ca Europa să se misce, întocmaĭ cum nu s'a mişcatŭ pentru Poloniea. Dar, deşi imaginile sîntŭ fórte mişcătóre, deşi reuşesce poietulŭ a ne înduioşà pentru aceĭ nenorociţĭ, „ce nu maĭ au nicĭ patrie nicĭ nume“, chiar în acéstă bucată se dă la ivélă cusurulŭ ce are d-lŭ Vasile Alexandri de a nu puteà să înjghebe o intrigă, fie şi scurtă, fără a se contradice. Astŭ-feliŭ în „Pohod na Sibir“ ne spune că pe osândiţiĭ culcaţĭ în mijloculŭ stepeĭ, omĕtulŭ ĭ-a acoperitŭ. Cum, omĕtulŭ a acoperitŭ şi pe Cazacĭ? Orĭ póte Cazaciĭ s'au datŭ la adăpostŭ unde-và şi pe Polonĭ i-aŭ lăsatŭ singurĭ? Orĭ cum, astă contradicere tocmaĭ în partea cea maĭ puternică

a poiesiei ie forte tristă. Acésta-şi lipsă de darulŭ de a înjghebà fabula unei bucăţi* o aflămŭ în *Groza* etc. Bucată forte frumósă, admirabilă ca ritmŭ, ca alegere de cuvinte, ca musică şi ca efectŭ şi totŭ o dată una din cele mai vechi compuneri ale d-lui Alexandri. În „Groza“ ie o contradicere gravă între bătrâneţa moşneagului, pe care ni-lŭ zugrăvesce cu barbă albă, răzematŭ în toiagŭ etc. şi totu-şi acestŭ moşnégŭ spune „Oameni buni, an iérnă bordeiu-mi arsese“ şi spune că nevasta-i *cu prunci* remăsese pe câmpŭ, în gerŭ!! Altă nepotrivire ieste că, dacă arŭ fi şi remasŭ moşneagulŭ pe câmpŭ, cine l'arŭ fi opritŭ de a se strămutà în satŭ, cum va fi făcutŭ şi după ce Groza i-a datŭ bani? Apoi ce ierà moşneagulŭ: póte pădurariŭ, de óre ce şedeà singurŭ afară din satŭ, atunci înse boieriulŭ i-arŭ fi datŭ fi datŭ altă casă; póte ierà săteanŭ, dar în asemenea casŭ n'aveà, pentru ce să nu steà în satŭ ca şi ceialalţi ómeni. Ori în cotrò vomŭ întórce povestea, totŭ de contradiceri dămŭ. Acestŭ neajunsŭ îlŭ vedemŭ în poema epică *Dumbrava roşă* [d-lŭ Densuşeanu a analisatŭ pe largŭ acéstă bucată şi a aretatŭ greşalele] în *Sobieţki* şi *Românii* etc.

Despre scrierile dramatice ale lui Alexandri ie despusŭ mai întâiŭ că sîntŭ pri'ntre dînsele, drame, comedii, operete şi tragedii. Din nefericire comediile degeneréză în farse, chiar nu mai departe însă-şi *Cucóna Chiriţa* ie totŭ o farsă. Sub caricatura societăţei din acea vreme de abiea se mai zăresce adevĕrulŭ. Pe urmă atâtŭ în *Cucóna Chiriţa*, câtŭ şi în *Iorgu de la Sa-*

dagura etc, vedemŭ că Alexandri, a ridiculisatŭ numaĭ şi numaĭ pe ómeniĭ cu ideĭ nouĕ, pe ceĭ cari-au făcutŭ parte din mişcarea de la 1848. În Cucóna Chiriţa vedemŭ că ĭe reu a-şĭ cresce fetele cu învețătură şi că maĭ bine ĭerà'n vremea veche; vedemŭ că maĭ bunŭ ĭe obiceiulŭ bătrânescŭ de măritatŭ fetele după placulŭ tatăluĭ lorŭ (Bârzoiŭ ot Bârzoenĭ) cu nisce veciniĭ necioplițĭ, bătrânĭ, dar tovarăşĭ de petrecerĭ aĭ aceluĭ Bârzoiŭ. Toțĭ ceĭ ce represintă noua generație sîntŭ numaĭ nisce flueră vîntŭ, nisce smintițĭ ba chiar şi pungaşĭ (dovadă ceĭ doĭ tinerĭ din piesa Cucóna Chiriţa, dovadă Iorgu de la Sadagura etc.). Până la unŭ punctŭ ni s'arŭ puteà obiectà: „Boĭerĭ şi Ciocoĭ" ; dar piesa ĭe făcută şi publicată după războiŭ (1872) şi vorba ḑice: „după războiŭ mulțĭ voĭnicĭ s'arată" apoĭ *Radu* de acolo nu-ĭ cine scie ce odorŭ; di'mpotrivă boĭerulŭ bătrânŭ ĭe rădicatŭ la ceriŭ.

Se înțelege că ĭerà greu de pusŭ pe scenă piese în cari să se spună claseĭ boĭerescĭ adevĕrulŭ; dar de acoleà nu urmà că d-lŭ Alexandri, dacă ĭelŭ însu-şĭ nu ĭerà reacționariŭ, ci din mişcare, cum se pretinde acuma, nu urmà ḑicŭ să satiriseze şi caricaturiseze pe ceĭ ce luptau pentru adevĕrŭ. Cum că în mişcare vorŭ fi fostŭ amestecațĭ totŭ feliulŭ de ómenĭ, cum că o mişcare nu se póte fără să aibă şi partea sa ridiculă ĭe lucru sciutŭ; dar d-lŭ Alexandri să nu vadă de câtŭ parte rea şi pe cea bună s'o vadă numaĭ în caraghiozŭ, ne pare cam ciudatŭ.

Maĭ tristŭ ĭe că multe din aceste comediĭ îsŭ loca-

lisate, aprópe traduse din franțusesce (cum s'a doveditŭ pentru *L'Avare en gants jaunes*—Agachi Fluturŭ), cu alte cuvinte sîntŭ plagiaturĭ.

Ie de observatŭ că dramele ce-a încercatŭ să localiseze d-lŭ Alexandri (Lipitorile satului—L'Usurier de Village) au ajunsŭ astă-ḑĭ comedii. Ie o priveliște sui generis a vedeà comedii în cari omóră ómenĭ. Și d-lŭ Alexandri a lăsatŭ pe Milo să facă asemenea prefacere! Cu acéstă împrejurare voiŭ aminti observațiea fórte întemeiată făcută de V. G. Morțun în *Chestiĭ Teatrale* *) că adecă publiculŭ de pe atuncĭ a silitŭ pe autoriŭ să prefacă în farse comediile franțusescĭ și să lase de-o parte dramele. În adevĕrŭ pentru nisce ómenĭ deprinșĭ a se purtà aspru, chiar crâncenŭ, cu femeea, cu copiĭ, cu țeraniĭ clăcașĭ și cu Țiganiĭ robĭ, ce impresie puteà să producă o dramă franțuzască, adresându-se la sentimente delicate, rodulŭ uneĭ civilisațiĭ maĭ superióre? De asemenea pentru a-ĭ face să ridă pe boieriĭ de atuncĭ, trebueà să se prefacă bieţiĭ actorĭ în paiațĭ: glume, ghionturı, târnuiturĭ de pĕrŭ se cereau ne apĕratŭ etc...

Din scrierile dramatice maĭ nouĕ ĭe de notatŭ că d-lŭ Alexandri a scrisŭ: *Despotŭ Vodă*, dramă în versurĭ; *Horațiu* sau *Fântâna Blandusieĭ* și *Ovidiu*. Dar tuturorŭ acestora le lipsesce interesulŭ dramaticŭ și exactitatea istorică, apoĭ maĭ sîntŭ și pline de contra-

---

*). Veḑĭ Contemporanulŭ an. V.

dicerĭ. Într'însele putemŭ căutà şi aflà versurĭ frumóse; alte celea nu.

În resumatŭ Alexandri ĭe poietŭ liricŭ, versìficătoriŭ ghibaciŭ şi are meritulŭ de a fi împrospĕtatŭ limba literară, inspirându-se din poĭesiea populară.

Mateiŭ Milo, născutŭ la 1813 în Moldova, ĭe cunoscutŭ ca artistŭ dramaticŭ, a scrisŭ şi câte-va piese: *Poĭetulŭ romanticŭ*, *Baba Hârca*, etc. maĭ adevĕratŭ înse le-amŭ numì unŭ feliŭ de farse.

Nicolaĭ Filimonŭ (1819—1865) a scrisŭ nuvele şi romanulŭ *Ciocoiĭ vechĭ şi noĭ*. Romanulŭ ĭe alcătuitŭ pentru a biciuì pe ciocoĭ, nu pe boierĭ; ĭe cu totulŭ artificialŭ şi numaĭ celorŭ carĭ nu cunoscŭ epoca póte să le pară că ĭe întemeiatŭ pe observaţie seriósă. De limbă şi de talentŭ literarŭ, maĭ bine tacŭ. Dacă romanulŭ luĭ Filimonŭ are vre-unŭ meritŭ; atuncĭ trebuĭe să recunoscemŭ merite şi d-luĭ N. D. Popescu, (maĭ alesŭ că ĭe totŭ o dată şi celŭ maĭ cetitŭ în ţara românéscă) şi chiar d-luĭ Baronzi care a scrisŭ „Muncitoriĭ Statuluĭ“.

Al. Odobescu a scrisŭ sîntŭ acumŭ vre-o treĭ-decĭ de anĭ, două nuvele istorice *Mihnea vodă celŭ reu* şi *Dómna Chiajna*. Nuvelele sîntŭ întemeiate pe adevĕrulŭ istoricŭ, bine înţelesŭ aşà fragmentarŭ cum îlŭ cunóscemŭ sau maĭ bine cum îlŭ cunosceà d-lŭ Odobescu pe atuncĭ. Orĭ cum nuvelele sîntŭ destulŭ de frumosŭ scrise şi maĭ alesŭ figura dómneĭ Chiajna ĭe bine zugrăvitŭ. De altŭ-feliŭ Odobescu ĭe de lăudatŭ ca stilistŭ, *Pseudokynegeticos* ĭe o bucată admirabilă, scrisă cu adevĕratŭ simţŭ artisticŭ.

Iacob Negruţi, redactorulŭ *Convorbirilorŭ literare*, revistă care a făcutŭ multŭ bine luptândŭ în potriva celorŭ ce căutau şi cată a ne schimonosì limba. Multŭ se datoresce „Convorbirilorŭ", dacă vedemŭ astă-ḑi la ceĭ maĭ bunĭ scriitorĭ tendinţa de a scrie curatŭ romănesce, luândŭ ca modelŭ şi ca punctŭ de plecare limba poporuluĭ şi a cărţilorŭ vechĭ. Dl. Iacobŭ Negruţi a scrisŭ : poiesiĭ lirice, destulŭ de slabe ; poiesiĭ epice, precumŭ *Mironŭ şi Florica* ; a lucratŭ şi operete (Beizadeà Epaminonda) etc. Maĭ de samă înse mi se parŭ din tóte lucrările d-sale : *Satirile* şi *Copiĭ de pe natură*. Romanulŭ *Mihaiŭ Vereanu* ie fórte slabŭ şi nefirescŭ. În satire, din punctŭ de vedere reacţionariŭ, rugrăvesce păcatoşeniile vieţeĭ sociale şi politice de astă-ḑĭ şi une orĭ lovesce fără cruţare şi zdrobesce pretenţiile celorŭ ce se credŭ marĭ istoricĭ, marĭ politicĭ şi în adevĕrŭ îmblă numaĭ după căpĕtuélă. Dar dacă viéţa de a-ḑĭ ie păcătósă, dacă familiea ie desfiinţată, libertăţile scrise numaĭ pe hârtie, dacă lumea se lasă dusă de şarlatanĭ cări-ĭ îndrugă frase late, nu-ĭ maĭ puţinŭ adevĕratŭ că în trecutŭ ierà şi maĭ reu, deci orĭ cum trebueà să privéscă starea de a-ḑĭ ca unŭ pasŭ de la reu în spre maĭ bine. Firesce înse că ideile politice nu puteau să nu se oglindéscă şi în operile literare, aşà a fostŭ de când ieste literatura.

Créngă. D-lŭ Crénga ie póte celŭ maĭ înzestratŭ cu talentŭ artisticŭ, din grupa de colaboratorĭ de la „Convorbiri", firesce facŭ esceptie pentru Eminescu. D-lŭ Crénga a scrisŭ mulţime de poveştĭ poporane, pe cari

le-a alcătuitŭ într'o limbă literară, căreia puţinŭ îĭ lipsesce până să fie corectă. Ceea ce ie de observatŭ ieste că d-lŭ Crénga îşĭ îngrijì în totŭ-deauna fórte multŭ scrierile sale, necontenitŭ s'a muncitŭ şi se muncesce cu gândulŭ cum arŭ ḑice, cum arŭ întórce, ca doar arŭ ieşì frasa întocmaĭ cum trebuie să fie după ideea ce vrea să o facă să arete şi după natura limbeĭ române. Pe lângă poveştĭ a scrisŭ *Amintirĭ*, în acestea vedemŭ aduşĭ înnaintea nóstră ómenĭ din altă generaţie şi aşà de puternicŭ iesŭ din scrierea autoriuluĭ în câtŭ ne pare că ĭ-amŭ vĕḑutŭ şi cunoscutŭ chiar noĭ. Astŭ-feliŭ ieste *Isaiea Duhu*, *Pralea*, viéţa la şcóla în care a învĕţatŭ carte autoriulŭ, tipurile tovarăşilorŭ săĭ.... Tóte aceste schiţe aşà de adevĕrate, aşà de artistice, ne amintescŭ de talentulŭ lui *Gogolĭ*, scriitoriulŭ cărţeĭ „Suflete mórte" şi nu póte să nu ne pară reu că d-lŭ Crénga s'a prea consacratŭ poveştilorŭ.

Slavicĭ ieste iéră-şĭ unulŭ din scriitoriĭ cu talentŭ grupaţĭ în jurulŭ „Convorbirilorŭ". A scrisŭ *Nuvele din poporŭ*, între cari cea maĭ desvoltată ie *Móra cu norocŭ*. Maĭ tóte-sŭ *à thèse*, adecă sîntŭ scrise, numaĭ şi numaĭ, pentru a dovedì vre unŭ principiu moralŭ orĭ socialŭ, pentru a da vre o lecţie. Ast-feliŭ în *Popa Tandă* vrea să ne dovedéscă adevĕrulŭ următoriŭ: „Longum est iter per praecepta, breve et eficax per exempla" etc. Nu sîntemŭ contra teseĭ, nu ceremŭ să se scrie romane, nuvele etc. fără a dovedì ce-và prin iele; dar trebuie de luatŭ materialulŭ din lumea reală, trebuie să ne întemeiemŭ pe fapte observate în adevĕrŭ nu numaĭ închi-

puite pentru trebuinţa causeĭ. A negà tesa, ar însemnà că întâmplările reale nu cuprindŭ nicĭ o dată învĕţăturĭ, lucru cu desăvârşire absurdŭ.

Slavicĭ a scrisŭ şi piese de teatru, cum ĭe *Fata de birău*, dar slabe.

De la „Convorbirĭ" vomŭ maĭ cità pe d-lŭ *Leonŭ Negruţi* (nuvelistŭ), d-lŭ *N. Ganea* (a scrisŭ poiesiĭ slabe, dar între nuvele are şi bune, cum ĭe cea din urmă „*Douĕ ḑile la Slănicŭ*"; cele populare sîntŭ prea pretenţióse, limba nu ĭe destulŭ de îngrijită, ĭe unŭ amestecŭ grozavŭ de franţuzisme şi de arhaisme), etc. şi în specialŭ voiŭ vorbì de *Eminescu*.

Mihaiŭ Eminescu născutŭ în Moldova, judeţulŭ Botoşanĭ, pe la 1848; şi-a publicatŭ cele di'ntăiŭ încercărĭ poietice în „Familiea", revistă de la Oradea mare; aceste încercărĭ sîntŭ fórte slabe şi nu se cunósce de pe dînsele ce ĭerà să ajungă autoriulŭ lorŭ. Cele di'ntăiŭ lucrărĭ însemnate şi le-a publicatŭ în „Convorbirĭ" şi, deşi avea multe greşelĭ de limbă şi de versificare, se aretă talentu-ĭ colosalŭ; imaginile-ĭ sîntŭ plastice şi poĭetulŭ trezesce în noĭ sentimentele ce le are ĭelŭ însu-şĭ. Cum a aretatŭ I. Gherea în studiulŭ săŭ asupra luĭ Eminescu, acestŭ poĭetŭ are în gradŭ fórte înnaltŭ, maĭ pe susŭ de câtŭ toţĭ ceialalţĭ poĭeţĭ românĭ, darulŭ de a ne sugerà imaginĭ, ideĭ, simţirĭ prin cuvinte potrivitŭ alese. Altă însuşire însemnată a luĭ Eminescu ĭeste sinceritatea şi adâncă pătrundere în aleinimeĭ omenescĭ: stărĭ sufletescĭ din cele maĭ complicate sîntŭ plasticisate admirabilŭ, astŭ-felŭ ĭeste „Despărţirea", „Venere şi Madonă", etc.

Eminescu ie mai mare în poiesiile sale lirice ; în cele satirice îlŭ strică necontenita dorinţă de a ne convinge că pe la 1400 ierà binele pe pămîntŭ şi că altă scăpare nu ie de cătŭ întórcerea către trecutŭ. Eminescu ie pesimistŭ, în viéţa actuală vede numai reulŭ, în viitoriŭ n'are încredere, de trecutŭ i-i dorŭ, dar vede ielŭ bine că nu sè mai póte întórce róta lumei şi desnădejduitŭ posomoresce şi mai tare tabloulŭ vieţei de a-ḑi, de altŭ-feliŭ destulŭ de jalnicŭ în adevĕrŭ. Eminescu nu ie unŭ pesimistŭ plinŭ de energie, nu ie stăpânitŭ nici măcar de ură, ci unŭ pesimistŭ moleşitŭ şi din nefericire tocmai acéstă însuşire a lui a avutŭ mai mare izbândă, mulţi l'au admiratŭ tocmai pentru astă descurăjare plină de desnădejde. In privinţa formei ie de observatŭ musica admirabilă a poiesiilorŭ lui ; aşà de tare ne robesce astă musică în câtŭ adesea ni se pare frumósă vre o poiesióră care ie alcătuită în ritmulŭ lui Eminescu, a ajunsŭ chiar o adevĕrată negustorie imitarea lui Eminescu. Se înţelege că nu sîntemŭ contra imitărei tehnicei lui Eminescu, dar, ori cum, n'arŭ strică mai multă originalitate, celŭ puţinŭ în simţiri şi idei. Eminescu a scrisŭ o nuvelă „Sermanulŭ Dionisie", fórte frumósă ca formă, deşi unii s'au indignatŭ de purecii şi de ploşniţele cu cari îşi petrece sermanulŭ Dionisie vremea, ba chiar nici n'au vĕḑutŭ că partea aceea ie ironică şi menită a caracterisà smintirea minţei eroului. In „Sermanulŭ Dionisie" Eminescu plasticisază teoriea celorŭ ce susţinŭ că timpulŭ şi spaţiulŭ nu sîntŭ în lumea din afară, ci numai în mintea nóstră şi deci că arŭ fi cu pu-

tință unu omŭ din ḑiua de aḑi să-şi schimbe cugetarea şi să trăéscă în aşà ḑisa vreme a luĭ Alexandru celŭ Bunŭ orĭ în viitoriŭ, să se strămute în lună orĭ în sóre... Aşà face şi Dionisie.— A maĭ scrisŭ şi povestea *„Fĕtŭ frumosŭ din lacrimă“*, o adevĕrată poemă'n prosă, puținŭ dacă'şĭ maĭ îngrijeà stilulŭ arŭ fi fostŭ o bucată fără păreche în literatura poveştilorŭ.

De la Vrancea (Barbu Stefănescu) ĭe unulŭ din ceĭ maĭ talentațĭ nuveliştĭ de asta-ḑĭ. D-lŭ Stefănescu are darulŭ de a deşteptà în noĭ tablourile ce şi le face în minte. Limba ce o scrie nu-ĭ destulŭ de bună câtŭ ĭe vorba de înjghebarea şi construcțiea fraselorŭ, prea străine; dar ĭe plină de cuvinte luate din poporŭ şi fórte frumóse. Aceste cuvinte sîntŭ une locurĭ cam schilodite, alte orĭ luate nu în ințelesulŭ popularŭ, dar orĭ cum dau stiluluĭ o strălucire orbitóre. Arŭ fi trebuĭtŭ limba maĭ puținŭ încărcată cu podóbe. In privința subiectelorŭ ĭe de observatŭ că aprópe tóte sîntŭ orĭ nefirescĭ (aşà ĭe chiar şi *Moroiŭ*) orĭ chiar fantastice (cum ĭe *Trubadurulŭ*); în unele ĭe nota prea tare, ne zugrăvesce nu ómenĭ, ci monştri, ca Răducanŭ din *Milogulŭ*. Cu tóte acestea sîntŭ bucățĭ fórte exacte, cum ĭe de pildă descrierea femeilorŭ clevetitóre din *Sultănica*, apoĭ *Sorcova*, *Răzmerița*, *Odinióră şi acumŭ*. In tóte înse se vede o îmfrumusețare, o idealisare a vieței din vechiŭ, unŭ pesimismŭ à la Eminescu pentru viéța de a-ḑĭ, multă linguşire cătră persóne din aşà ḑisa nobieță sau aristocrație!

Al. Vlăhuță ĭe de locŭ din Moldova. A scrisŭ poie-

siĭ şi nuvele. Ie fórte însemnatŭ ca poietŭ, deşi multe din poiesiile sale sîntŭ slabe, din cele bune voiŭ cită: „Luĭ Eminescu“, „La Icónă“, etc. Ie pesimistŭ. In privinţa nuvelelorŭ trebuie să spunemŭ că sîntŭ multŭ maĭ slabe de câtŭ ale luĭ *De la Vrancea*, şi desgustătóre ca tendinţă. Subiectele sîntŭ neadevĕrate.

Caragiali ie de locŭ din Munteniea, ie însemnatŭ autoriŭ dramaticŭ, a scrisŭ până acuma patru comediĭ: *O Nópte Furtunósă* sau Nr. 9, *O scrisóre pĭerdută*, *Cuconulŭ Leonida faţă cu reacţiunea* şi *D'ale Carnavaluluĭ*.

Chiristigiululŭ *Titirică inimă rea*, femeea luĭ *Veta*, *Chiriacŭ*, slugă la dughénă; *Spiridonŭ*, ucenicŭ; *Nae Ipingescu*, epistatŭ; *Ziţa*, sora *Veteĭ*; *Rică Ventureanu*, ziaristŭ liberalŭ, sîntŭ persónele din, Nóptea furtunósă, şi zugrăvindu-ni-le, deşi cam în zeflemeà, d-lŭ Caragiali ne pune'nnainte adevĕraţĭ mahalagiĭ din Bucurescĭ. Asta ie piesa cea maĭ bună, cea maĭ studiată, din tóte patru.

Intr'o scrisóre pĭerdută autoriulŭ ne zugrăvesce clasa conducĕtóre di'ntr'unŭ oraşŭ din ţară; vedemŭ prefectulŭ şi intrigile ce se ţesŭ în juru-ĭ, maĭ alesŭ la alegerĭ; ni se arată ce feliŭ de ómenĭ facŭ politică şi cu ce scopurĭ şi maĭ alesŭ ne arată viéţa socială a păturei cârmuitóre.

In „Cuconulŭ Leonida faţă cu reacţiunea“ vedemŭ unŭ liberalŭ care face politică şeḑêndŭ de vorbă cu soţiea D-sale; peste nópte se audŭ afară împuşcăturĭ, chiote, etc. şi soţiĭ se trezescŭ, îşĭ închipuie că reacţiunea face revoluţie şi decĭ baricadéză uşa; a doua-ḑi deminéţă a-

fiă că a fostŭ alăturea unde-và o petrecere şi căó menii după ce s'au chefăluitŭ au împuşcatŭ, cu totŭ ordinulŭ poliţiei care opresce împuşcăturile în oraşŭ.

D'ale Carnavaluluĭ ie prea complicată spre a puteà fi aretată în scurtŭ, destulŭ că şi în iea ni se zugrăvescŭ mahalagii: unŭ bărbieriŭ, calfa lui, nisce prieteni de-ai bărbieriului, unŭ subcomisariŭ etc. Toţi mergŭ la balŭ mascatŭ unde se face unŭ balamucŭ întregŭ de complicaţii. Acésta cade cu desăvârşire în farsă.

In generalŭ ceea ce strică piesele lui Caragiali, ie tendinţa lorŭ reacţionară, nepotrivită cu starea lucrurilorŭ din ţară; dacă d-lŭ Caragiali arŭ fi pututŭ fi progresistŭ, şi să aibă totŭ atâta talentŭ câtŭ are, altŭ-feliŭ de piese arŭ fi făcutŭ şi altŭ succesŭ aru fi avutŭ. Aşà cum stau lucrurile, piesele vorŭ fi primite din ce în ce mai rece; „D'ale Carnavalului“ au fostŭ şuerate la Bucuresci şi, dacă tendinţa lorŭ şi mai cu samă a acestei din urmă va ajunge lămurită pentru publicŭ, ie de temutŭ să nu fie primită din ce în ce mai duşmănesce.— Tóte piesele au fostŭ publicate în „Convorbiri literare“. *)

N. Xenopolŭ, de locŭ din Iaşi, a scrisŭ romanulŭ. „Bradi şi putregaiŭ“. In descrierea vieţei păturei aşà dise culte, deşi cam ie dusŭ prea departe de talentulŭ său mai multŭ satiricŭ, ne dă tablouri adevĕrate; ne arată de asemenea destulŭ de bine pe proprietari, înse pe ţerani nu-i înţelege şi fórte probabilŭ nici nu-i cu-

---

*) Despre comediile luĭ Caragiali vedĭ *I. Gherea* în „Contemporanulŭ“ an. IV.

nósce. Talentulŭ satiricŭ alŭ D-luĭ N. Xenopolŭ se arată şi în „Aventurile unuĭ americanŭ în România“ scriere care, nu scimŭ de ce, a remasŭ necomplectă, În acéstă sub exagerarea intenţionată a întâmplărilorŭ vedemŭ cum fie-care linie lovesce în vre unŭ abusŭ

Ispirescu. Sub numele de „Unŭ compositoriŭ tipografŭ“ a publicatŭ o mulţime de basme din Munteniea; dar nu fără a le preface. Admiramŭ basmele publicate de D-sa, nu înse şi „Poveţele uncheşuluĭ sfătosŭ“, banalităţĭ nesărate şi cu tentinţĭ cĭudate. D-lŭ Ispirescu trăesce la Bucuresci.

T. D. Speranţă s'a făcutŭ cunoscutŭ prin anecdotele populare puse'n versurĭ, fórte cu multŭ talentŭ. Firesce că anecdotele publicate de Speranţă nu potŭ fi privite ca o simplă colecţie de anecdote populare, ar fi nedreptŭ şi neesactŭ; anecdotele sîntŭ, ca se ḑicemŭ aşà, inspirate de cele populare, dar fórte adese plasticisate şi complectate de autoriŭ. Speranţa şi-a publicatŭ tóte anecdotele în „Contemporanulŭ“. A maĭ scrisŭ şi schiţe sau nuvele, din care „Mórtea Cuvioşieĭ sale“, „Cinstea de la Şleahŭ“ sîntŭ fórte exacte tablourĭ din viéţa de la ţara.

St. Besărăbeaun a scrisŭ schiţe şi nuvele din viéţa din Besarabiea. din Dobrogiea şi din Munteniea. Voiŭ cità din cele di'ntâiŭ; „Ionŭ Butucŭ“, „Soseşte!“ etc.; cele de-alŭ doilea: „Furtuna“, „Matula“ (publicată în „Dr. Omuluĭ“), „Spirca“; din celelalte: „Moşŭ Zahariea“, „Doĭ Prietenĭ“ etc. Autoriulŭ are darulŭ de a ne zugrăvì firesce viéţa ómenilorŭ simpli de josŭ. Şi-a

publicatŭ cele maĭ multe scrierĭ în „Contemporanulŭ“.

V. G. Morţunŭ a publicatŭ maĭ multe schiţe din viéţa politică, şi câte-và poiesiĭ în prosă; dar lucrarea luĭ de căpetenie, până acuma, ieste „Stefanŭ Hudicĭ“, dramă într'un actŭ. Ie întăiea drama românéscă bună şi luată din viéţa reală. Unŭ mare meritŭ alŭ luĭ V. G. Morţunŭ ie limba în care scrie: la dînsulŭ stilulŭ ie fórte îngrijitŭ, dar totŭ o dată nu ie încărcatŭ cu cuvinte puse aşà numaĭ pentru că-sŭ frumóse: stilulŭ represintă exactŭ ideea şi ne sugeréză tabloulŭ. Stilulŭ şi limba luĭ se póte vedeà şi în traducerĭ : „Tamanŭ“, „Marmeladof“, etc.... Acéstă mare îngrijire pentru limbă ie, putemŭ spune, fără exemplu în ţara nóstră; la noĭ artiştiĭ socotŭ că trebuie să pună pe hârtie totŭ ce le trece prin capŭ şi apoĭ le pare lucru laudă că nu sciu bine romănesce.

N. Beldiceanu, de locŭ din Moldova, ie unŭ exemplu fórte curiosŭ de talentŭ variatŭ: în perioda întăiea a scrisŭ, în genulŭ luĭ Alexandri, poiesiĭ de totŭ feliulŭ, totŭ aşà de bune ca şi ale acestuia; poiesiile filosofice i s'au respinsŭ sistematicŭ de la „Convorbirĭ literare.“ Acuma de câţĭ-và anĭ scrie la „Contemporanulŭ“ poiesiĭ cu totulŭ de altŭ genŭ de câtŭ cele publicate în „Convorbirĭ :“ unele sîntŭ scrise de demultŭ; altele, cele maĭ multe, sîntŭ nouĕ şi publicate în „Contemporanul“. Din cele maĭ bune voiŭ cità : „Lăutariulŭ“, „Capulŭ de mortŭ“, „Sórele nenorociţilorŭ“, tóte din cele făcute de curêndŭ. Ca maĭ toţĭ poieţiĭ noştri şi Beldiceanu a căḑutŭ sub înriurirea luĭ Eminescu; dar ie de netăgăduitŭ că a sciutŭ să aducă altă notă şi să-şĭ păstreze şi apucăturĭ originale.

D-lŭ *A. C. Cuza* ie de locŭ din Moldova. Ie unŭ poietŭ eminescianŭ; deşì într'o vreme, la începutŭ, ierà originalŭ, acuma s'a datŭ după Eminescu, nu numaĭ în privinţa formeĭ, lucru ce-arŭ fi de înţelesŭ, dar şi în a fonduluĭ. Se înţelege înse că astă absorbire în Eminescu, i-a stricatŭ cu atâta maĭ multŭ domnuluĭ Cuza, cu câtŭ D-sa are cu totulŭ altŭ talentŭ. Acestŭ poietŭ ie fórte înzestratŭ cu spiritŭ, înţapă reu prin epigrame, dar epigramele luĭ n'au altŭ meritŭ de câtŭ că înţapă; altă chestie dacă are dreptate orĭ nu. Ie de notatŭ că în domnulŭ Cuza s'a făcutŭ, în cursulŭ câtorŭ-và anĭ, o metamorfosă, ne pare reu că trebuie să spunemŭ aşà, spre reu şi anume din două puncte de vedere: din artistŭ originalŭ s'a făcutŭ imitatoriŭ; din omŭ care simpatisà cu *Caliculŭ*, cu *Barbu lăutariulŭ*, cu poporulŭ— acuma a ajunsŭ aliatŭ cu reacţionariĭ şi firesce nu póte să nu fie împotriva celorŭ scrise maĭ înnainte. Ie păcatŭ de talentŭ, dar aşà merge lumea.

D-lŭ *Const. C. Mille* ie de locŭ din Iaşĭ, a publicatŭ unŭ volumŭ de poiesiĭ, meritulŭ lorŭ ieste între altele că sîntŭ originale, unele di'ntr'însele sîntŭ bune: *Indignarea*, *Unuĭ Viteazŭ*, *Ţaruluĭ* etc. Maĭ slabe sîntŭ cele de dragoste. In timpulŭ din urmă a publicatŭ unŭ volumŭ intitulatŭ „Dinu Milianŭ", unŭ feliŭ de amintirĭ ale luĭ Dinu: din copilărie, de la şcólă şi până la plecarea în străinătate. Autoriulŭ crede că „Dinu Milianŭ" ie romanŭ, dar afară de câte-và (patru cincĭ) capitole cari samănă a poiesiĭ în prosă, celelalte sîntŭ maĭ multŭ o cronică. D-lŭ Mille pretinde că şi-a alcătuitŭ ro-

manulŭ după adevĕrŭ, că a spusŭ adevĕrulŭ şi numaĭ adevĕrulŭ, adauge înse că realitatea a fostŭ vĕḑută prin prisma personalităţeĭ autoriuluĭ. Dacă ĭe aşà, apoĭ trebuĭe să fie grozavŭ de sucită acea prismă, fiindŭ că nu numaĭ a falşificatŭ realitatea, dar a şi aretatŭ lucrurĭ carĭ n'au fostŭ nicĭ o dată. Orĭ cum Dinu Milianŭ ĭe unŭ tipŭ fórte interesantŭ de studiatŭ, în ĭelŭ a aretatŭ autoriulŭ cum se póte oglindì o mişcare seriósă în mintea unuĭ tînĕrŭ care caută numaĭ prilejŭ de a strălucì, de a face lumea să-lŭ privéscă dacă nu cu admirare, celŭ puţinŭ cu gróză.

* * *

Maĭ sîntŭ mulţĭ poĭeţĭ tinerĭ despre carì nu putemŭ vorbì aice maĭ pe largŭ, voiŭ cità înse pe unulŭ : *D. A. Teodoru*, de la Huşĭ, care a şi publicatŭ multe poĭesiĭ fórte bune ; cu tóte că se luptă încă voĭnicesce cu forma, ĭe de netăgăduitŭ că are mare talentŭ şi decĭ mare viitoriŭ literarŭ. A scrisŭ „Zbucĭumulŭ Vieţeĭ“ etc.

APENDICE

Din Cronica luĭ „Nestorŭ Ureche" (pag. 178 și pag. 195 din Tom. I „Cronicile Românieĭ" de M. Cogâlniceanu).

De Mórtea luĭ Stefanŭ celŭ Mare.

In anul 7012, nu multă vreme dacă s'aŭ întorsŭ Stefan Vodă de la Pocuția, la scaunul seŭ, la Sucéva, fiindŭ bolnavŭ și slabŭ de anĭ, ca unu omŭ ce era într'atâția anĭ in *patrudecĭ și șepte*, totŭ in rĕsbóie și ostenele, și neodihnă, in tóte părțile, de se bătea cu toțĭ, și dupĕ multe rĕsbóie cu norocŭ ce aŭ făcutŭ, cu mare jĕle aŭ rĕposatŭ Marțĭ, Iulie în 2.

Era acestŭ Stefan Vodă omŭ nu mare la statŭ, mâniosŭ, și degrabă vĕrsa sânge nevinovatŭ; de multe orĭ la ospețe omora fără județŭ. Éră întregŭ la minte, nelenevosŭ, și lucrul seŭ scia sĕ-lŭ acopere; și unde nu cugetaĭ, acolo îlŭ aflaĭ. La lucrurĭ de rĕsbóie meșterŭ; unde era nevoie, însușĭ se vîra, ca vĕdêndu-lŭ aĭ seĭ sĕ nu îndĕrépteze. Și pentru aceea, rarŭ rĕsboiŭ de nu

biruia. Aşijderea şi unde-lŭ biruiaŭ alţiĭ, nu perdea nădejdea; că sciindu-se căḑutŭ josŭ se rĕdica deasupra biruitorilorŭ.

Éră dupĕ mórtea luĭ, şi fiul seŭ Bogdan Vodă urma luĭ luase de lucrurile vitezescĭ; cum se têmplă din pomul bunŭ şi ródă bună se face. Ingropat-aŭ pre Stefan Vodă in monastirea Putna, cu multă jĕle şi plîngere tuturorŭ lŏcuitorilorŭ ţĕreĭ, câtŭ plîngeaŭ toţĭ ca dupĕ unŭ părinte a lorŭ; că cunosceaŭ toţĭ că s'aŭ scăpatŭ de multŭ bine şi apĕrare. Ce dupĕ mórtea luĭ, îĭ ḑiceaŭ *sfântul Stefan Vodă*, nu pentru sufletŭ, că este in mâna luĭ Dumneḑeŭ, că elŭ încă aŭ fostŭ omŭ cu pĕcate, ci pentru lucrurile séle cele vitezescĭ, carele nimene din Domnĭ, nice maĭ nainte, nice dupĕ aceĭa, nu 'l-aŭ agiunsŭ.

Fost-aŭ maĭ 'nainte de mórtea luĭ Stefan Vodă, într'acelaşĭ anŭ, ĭérnă grea şi gerósă, câtŭ n'aŭ maĭ fostŭ ĭérnă ca aceea nice o dată. Éră peste vară aŭ fostŭ ploĭ grele şi povóe de ape, câtŭ s'aŭ făcutŭ multă înnecare.

Domnit-aŭ Stefan Vodă 47 de anĭ, 2 lunĭ şi 3 sĕptĕmânĭ; şi aŭ ziditŭ 44 de monastirĭ şi bisericĭ; *şi era însuşĭ ţiitorŭ peste tótă ţéra.*

Éră înaintea sĕvârşireĭ sele, chemat-aŭ Vlădiciĭ, şi toţĭ sfetniciĭ seĭ, boierĭ marĭ, şi alţiĭ toţĭ câţĭ s'aŭ prilejitŭ, arĕtându-le cum nu vorŭ putea ţine ţéra, precum o aŭ ţinutŭ elŭ; ci socotindŭ de câtŭ toţĭ maĭ puternicŭ pre Turcŭ şi maĭ înţĕleptŭ, aŭ datŭ învĕţătură sĕ se închine Turculuĭ.

Fuga luĭ Petru Rareş.

Vĕḑêndŭ Petru Vodă că 'l-aŭ împresuratŭ vrăjmaşiĭ de tóte părţile, şi aĭ seĭ 'l-aŭ părăsitŭ toţĭ, lăsat'aŭ scaunul, şi s'aŭ datŭ spre munţı; unde, cunoscêndŭ că nice acolo nu se va pute mistui, aŭ socotitŭ sĕ trécă la ţéra Ungurésca. Şi aşa, aflându-şĭ cale deschisă pren tîrgŭ pren Pétră, aŭ trecutŭ pre lângă mônastirea Bistriţeĭ; şi, lăsându-se ca sĕ pótă cevaşĭ odihni in munte, deasupra monastireĭ, vĕḑut'aŭ, unde ca unŭ roiŭ den tóte părţile, încungĭurată monastirea, ca sĕ'lŭ pótă prinde. Dece, cunoscêndŭ elŭ aceste, aŭ încălecatŭ pre calŭ, şi singurŭ aŭ fugitŭ sĕ hălăduéscă, in 18 ḑile Septemvrie, intrândŭ in munte într'adîncŭ *). Fōră drumŭ, fōră povaţă, aŭ datŭ la strimturĭ ca acele, de nu era nice de calŭ nice de pedestru; ce 'ĭ-aŭ căutatŭ a lăsare calul. Şi aşa in şese ḑile învăluindu-se pren munte, flămîndŭ şi truditŭ, aŭ nemeritŭ la unŭ părîŭ in gĭosŭ **), aŭ datŭ peste nisce pĕscarĭ, cariĭ, dacă ĭ-aŭ luatŭ séma, cu dragoste 'l-aŭ primitŭ. Éră Petru Vodă, înfricoşându-se de eĭ, s'aŭ spăimântatŭ, éră eĭ cu gĭurămêntŭ s'aŭ gĭuratŭ înainte-ĭ cum ĭŭ vorŭ hi cu direptate, şi nemică sĕ se témă. Éră elu le-aŭ datŭ lorŭ 70 de galbenĭ, banĭ de aurŭ; şi vĕḑêndŭ eĭ galbeniĭ, cu bucurie 'ĭ-aŭ luatŭ,

*) Aŭ nimeritŭ la unŭ sihastru duhovnicŭ, unde este acum monastirea Bisericaniĭ, şi 'ĭ-aŭ arătatŭ cale spre ţéra Unguréscă.— Adaos de Mironŭ Costinŭ.

**) Ce cură spre ţéra Unguréscă, spre Sĕcuĭ, şi eşindŭ pe pârîul acela, aŭ nimeritŭ de nişce pascarĭ. idem.

şi 'l-aŭ dusŭ la otacul lorŭ, de 'l-aŭ ospĕtatŭ cu pâne şi cu peşce friptŭ, ospeţŭ pĕscărescŭ, de ce mănca şi eĭ. Şi dacă aŭ înseratŭ, 'l-aŭ îmbrăcatŭ cu haine próste de a lorŭ, şi i-aŭ datŭ comănacŭ in capŭ, şi l-aŭ scosŭ la Ardél. Şi fiindŭ óste Unguréscă de str jă, la margine, 'ĭ-aŭ întrebatŭ pre dênşiĭ ce ómenĭ suntŭ; eĭ aŭ ḑisŭ: suntemŭ pĕscarĭ. Şi aşa aŭ trecutŭ pren straja Unguréscă, şi nimene nu 'l-aŭ cunoscutŭ. Dece, pĕscariĭ 'l-aŭ dusŭ la casa unuĭ boĭerinŭ Ungurescŭ, carele aŭ fostu avêndŭ prieteşugŭ mare cu Petru Vodă; ce pre Domnul nu 'l-aŭ aflatŭ acasă, numaĭ pre gĭupănésa luĭ; şi pre taĭnă spuseră eĭ de Petru Vodă; carea înţĕlegêndŭ de Petru Vodă, cu dragoste 'l-aŭ primitŭ la casa eĭ, şi 'ĭ-aŭ făcutŭ ospĕţŭ. Éră unŭ voĭnicŭ óre cine, ce fusĕse aprodŭ la Petru Vodă, prilejindu-se într'acelŭ satŭ, fiindŭ scăpatŭ şi elŭ dintr'acele rĕutăţĭ, îĭ spuseră luĭ de pĕscariĭ aciia ce venise den munte, şi sciindŭ elŭ că Petru Vodă aŭ intratŭ in munţĭ, şi nimică de dênsul nu se scie, şi cugetândŭ întru inima sa, cum arŭ putea înţĕlege ceva de Domnul seŭ, aŭ mersŭ la pĕscarĭ sĕ'ĭ intrebe; şi dacă i-aŭ vĕḑutŭ, indată aŭ cunoscutŭ pre Domnul seŭ, Petru Vodă; şi aŭ căḑutŭ de i-au sĕrutatŭ picĭórele. Atunce vĕḑêndŭ Petru Vodă pre credincĭósa sluga sa, multŭ s'aŭ bucuratŭ şi s'aŭ măngăetŭ, şi multe cuvinte de taĭnă i-aŭ vorovitŭ, şi imblânḑindu-i-se inima, aŭ adormitŭ puţintel. Nice zăbavă multă făcêndŭ, până a odihnire Petru Vodă, éră acea gĭupănésă aŭ gătitŭ légănŭ cu caĭ, şi 12 voĭnicĭ intr'armaţĭ; şi dacă 'l-aŭ deşteptatŭ, aŭ şeḑutŭ in légănŭ numaĭ cu a-

celŭ aprodŭ, şi aŭ mersŭ pe locurĭ fŏră de drumŭ, până aŭ sositŭ la casa unuĭ boĭarin Ungurescŭ, care şi acela era prietenŭ luĭ Petru Vodă; şi acela, dacă 'l-aŭ vĕḑutŭ, cu dragoste 'l-aŭ primitŭ şi 'l-aŭ ospĕtatŭ, şi indată i-aŭ gătitŭ légănŭ cu şese caĭ, că locŭ de zăbavă nu era, că den urmă prinsĕse de veste óstea ce era la straja Ungurésca, cum Petru Vodă aŭ trecutŭ pentre dênşiĭ, şi nu 'l-aŭ cunoscutŭ, şi s'aŭ pornitŭ dupĕ dênsul a'lŭ cèrca, ca sĕ'lŭ pótă agĭunge. Ce, Dumneḑeŭ, cela ce'ĭ ocărmuitorŭ tuturorŭ celorŭ ce i se rógă cu credinţă, aŭ acoperitŭ pe Petru Vodă, şi i-aŭ datŭ cale deschisă; şi mergêndŭ cu nevoinţă aŭ sositŭ la Ciceŭ; şi Sâmbătă, in rĕsărita sóreluĭ, Septemvrie 28, aŭ intratŭ Petru Vodă in cetatea Ciceuluĭ, şi aŭ inchisŭ porţile. Éră ceĭ ce'lŭ gonĭaŭ den urmă, vĕḑêndŭ că aŭ hălăduitŭ Petru Vodă dinaintea lorŭ, s'aŭ intorsŭ inapoĭ. Acolo plângere şi tânguire era de Dómna sa, Elena, şi de fiiĭ seĭ, de Iliaşŭ şi Stefăniţă, şi de fiĭcă-sa Rucsanda, şi de alţĭ căsaşĭ, pentru multă scărbă ce le venise asupră-le, sciindu-se den câtă mărire aŭ căḑutŭ la atâta pedépsă. Deciĭ Petru Vodă aŭ intratŭ in biserică de s'aŭ inchinatŭ, mulţămindŭ luĭ Dumneḑeŭ că 'l-aŭ isbăvitŭ de mânele vrăjmaşilorŭ seĭ *).

*) Cetatea Ciceul, in ţéra Ungurésca, era dată de Mătiaşŭ, Craiul Ungurescŭ, luĭ Stefan Vodă bĕtrânul, dupĕ ce se impăcase amêndoĭ, cum s'aŭ scrisŭ maĭ susŭ la rôndul seŭ; şi era slobodă acea cetate de Craiĭ Ungurescĭ, Domnilorŭ de Moldova, sĕ'şĭ ţie acolo averea cu ómeniĭ lorŭ.— *Nicolaĭ Costinŭ.*

Éră Sultan Suleïman, Impëratul turcescŭ, cu óstea sa, in urma luĭ Petru Vodă, la Moldova, multă pradă şi scădere făcêndŭ ţĕreĭ, şi călcând-o, aŭ agiunsŭ până la Sucéva, cu mare urgie şi pedépsă tuturorŭ locuitorilorŭ.

Din Cronica luĭ *Mironŭ Costinŭ* după „Operile complecte" publicate prin îngrijirea d-luĭ *V. A. Ureche* (pag. 448—452) tom. I an. 1886.

„Impĕrăţia Turculuĭ avênd trébă totŭ cu Némţiĭ pentru Cráia Unguréscă, bucurósă era că se sfădesce Ieremia Vod cu Mihaĭ Vod. Aşia s'aŭ trasŭ cuvêntulŭ până astădĭ, cum să fie trimisŭ cu taĭnă 40,000 de galbenĭ de aur la Ieremia Vodă, sĕ facă oştĭ asupra luĭ Mihaĭ Vod, şi dires, ce'ĭ dic eĭ atişerifŭ de Domnie vécinică luĭ şi seminţieĭ luĭ.

Simţind Mihaĭ Vod că 'ĭ totŭ vin asupră'ĭ Léşiĭ cu Ieremia Vod, 'şĭ au maĭ înglotit óstea, şi 'şĭ au alés loc de a dare a rĕsboiŭ Leşilor pe apa Teléjinuluĭ Avea la acelŭ rĕsboiŭ Mihaĭ Vodă 60,000 de ómenĭ Ungurĭ, Muntenĭ, Sêrbĭ şi Némţĭ încă avea puţinĭ, au tocmitŭ óstea pe malul celŭ de dincolo. Călăreţĭ aŭ pus de ămbe părţile la aripĭ, éră pedestrimea cu puscile o aŭ tocmitŭ tocmaĭ asupra Vaduluĭ, unde era vadul, şi aşia aŭ aşteptatŭ pe Léşĭ, puind apa ca o pedecă între oştĭ, până vor deprinde oşténiĭ luĭ acel felŭ de óste, şi să vadă până în cât sunt de sămeţĭ Leşiĭ la rĕsboiŭ.

Óstea luĭ Zamoĭskiĭ era la numĕr ales 30,000 de Léşĭ, şi 10,000 la Ieremia Vod, óste de ţéră. Insĕ, ós-

tea Leşéscă era alésă totŭ în léfă, că şi lefeciiĭ ceĭ vechĭ, ce le ḑicŭ eĭ Cvarcana, eraŭ toţĭ cu Zamoiskiĭ, şi lefeciiĭ noĭ, carĭ ĭ făcuse Craiul sé fie împrotiva Şveduluĭ, toţĭ era cu Zamoiski, fără ómenĭ de pre la Domnĭ, gineriĭ luĭ Ieremia Vod. De tótă óstea cu Zamoiskiĭ şi cu Ieremia Vod 40,000 era, între carĭ era 4000 de Husarĭ. Acel fel de óste este totŭ în her, temeinică óste fórte, şi neînfrântă, ales de oştile care sînt ale nóstre şi Munteneseĭ.

Décă aŭ sosit la Telejin şi Léşiĭ, precum era oştile luĭ Mihaĭ Vod tocmite, aşa aŭ tocmitŭ şi Zamoiskiĭ. Aripele ţinea din adrépta Pĕtru Laski óstea călăréscă; di'ntr'acole era şi Husariĭ. Din a stânga, Ieremia Vod cu óstea sa şi cu o sémă de Leşĭ. Éră Zamoiskiĭ singurŭ cu pedestrimea şi cu armata, adecă cu puscele, aŭ ţinutŭ miḑilocul, şi dreptŭ impotriva pedestrimeĭ luĭ Mihaĭ Vod aŭ statut cu óstea.

Cu atâta era maĭ meşterŭ Zamoiskiĭ de cât Mihaĭ Vod, că câtŭ aŭ sosit, îndată aŭ făcutŭ cu pedestrimea sa băscĭ de pămêntŭ înalte, şi acolo aŭ suit îndată puscele. Tótă ḑioa aceea a stătut rĕsboiul; numaĭ den tunurĭ uniĭ la alţiĭ şi den senéţe daŭ peste apă.

A doua ḑi, maĭ sĕmeţ Zamoiski de cât Mihaĭ, aŭ trimis de aŭ cercat maĭ sus pre apă, despre munte, şi aŭ aflat vadŭ; şi îndată tótă aripa ceea ce sta den diréptа, stolurĭ după stolurĭ, aŭ pornit la vad; stătut'aŭ singur cu focul asupra vaduluĭ maĭ tare decât în ḑioa d'întâiŭ.

Mihaĭ Vod, vĕḑênd că trece óstea călăréţă a Léşi-

lor pren alt vadŭ, aŭ întărit pedestrimea şi el cu şanţurĭ; éră el cu tótă óstea călare aŭ mers împrotiva oştiĭ ceĭ Leşeşcĭ. Vĕḑênd Zamoiski că lipsésce tótă óstea cea călăréţă a luĭ Mihaĭ Vod, aŭ pornit si el tótă óstea sa şi cu Husariĭ într'acolo cu Petru Lasci.

Miratu-s'aŭ Mihaĭ Vod de semeţia Léşilorŭ, cu ce sirguélă aŭ apucat vadulŭ, şi aŭ stătut acolo un rĕsboiŭ mare acolo, pentru vadŭ. Singur Mihaĭ Vod, ca un leŭ, în fruntea rĕsboiuluĭ; şi aŭ fost rĕsboĭul câte-va césurĭ până aŭ sosit şi Husariĭ. Nedeprinsă óstea luĭ Mihaĭ cu acelŭ felŭ de óste ce saŭ pomenit, Husariĭ.

Acel fel de óste este tot în her, numaĭ ochiĭ şi vergele se vĕd; mulţĭ pun şi aripĭ, tocmite de péne de bultur, saŭ de alte pasĕrĭ marĭ; şi ceĭ maĭ de fire, cu pardoşĭ peste platoşe; éră slugile cariĭ n'aŭ pardoşĭ pun scórţe de ceste Turcescĭ; éră în fruntea cailor pun o tablă de her, şi mulţĭ şi pe la peptul cailor, pentru ferélă de glonţurĭ. Nice hie ce calŭ încalecă Husariĭ, ci tot caĭ marĭ, groşĭ, sĕ pótă birui a purta tarulŭ, şi tot frijĭ de ceĭ Nemţescĭ, séu caĭ Turcescĭ, la ceĭ maĭ de bire. La rĕsbóĭe nicĭ-odată nu alérgă maĭ mult din trépădul calulnĭ, séŭ numaĭ când sar asupra pedestrimeĭ, orĭ tabereĭ; că asupra oştiĭ sprinţare, cum éste Tătarul, nicĭ-odată nu-ĭ slobod, că se răschiră Tătariĭ, şi nu face cu suliţa nicĭ o trébă. Suliţele lor sunt câte opt coţĭ de lungĭ, cu prapure până in pămênt. Ca un ḑid staŭ la rĕsboiŭ.

Dacă aŭ sositŭ tótă óstea Leşilorŭ peste vadŭ, şi Husariĭ s'aŭ stolit şi aŭ purces asupra oştiĭ luĭ Mihaĭ

Vod, şi de la cel-l-altŭ vad au biruit focul luĭ Zamoiski pe pedestrimea luĭ Mihaĭ Vod. Şi cum aŭ împins'o de la mal, din şanţurile luĭ Mihaĭ Vod, aŭ şi cuprins'o călărimea ce maĭ era cu Zamoiski; şi aŭ căḑut tótă pedestrimea luĭ Mihaĭ Vod, cu tótă armata, pe mâna luĭ Zamoiski.

Au datŭ scire luĭ Mihaĭ Vod de pedestrimea luĭ că s'au spartŭ de la vad; şi acolo iarăşĭ nu era putinţă sé se înfrîngă óstea Leşéscă. Numaĭ ce aŭ căutat a dare dos oştile luĭ Mihaĭ Vod, însĕ, nu de tot in rĕsipă, ce cu tocmélă, întorcêndu-se singur Mihaĭ Vod unde era greul; şi tot aşa aŭ mersŭ apĕrându-se până la un oraş, ce se ḑice Târguşorul.

Sciind Zamoiski de Mihaiŭ Vod cine este la rĕsbóie, sĕ nu se maĭ depărteze óstea luĭ cea călăréţă, temêndu-se cumva in gónă de smintélă, aŭ trimis trîmbiţaşĭ de aŭ ḑis sĕ se întórcă óstea, şi cu poroncă la capete numaĭ, să se intórcă; şi saŭ intors óstea Leşéscă. Căḑut'aŭ la acela rĕsboiŭ 1000 de trupurĭ, de âmbe părţile; iară viĭ mulţĭ prinşĭ din óstea luĭ Mihaĭ Vod. Fost'aŭ acestŭ rĕsboiŭ in anul 7108.

Se urise Munténilorŭ cu domnia luĭ Mihaiŭ Vod tot cu oştĭ şi cu rĕsbóie. Ce, după fuga luĭ Mihaiŭ Vodă, treĭ ḑile aŭ şeḑut Domniĭ, Ieremia Vod, şi Simeon Vodă, şi Zamoiski, pre loc, până aŭ început a veni toţĭ boiariĭ ţĕreĭ Muntenescĭ şi slujitoriĭ, priimind, pre Simeon Vod Domn, cu giurămênt; şi aŭ mersŭ şi Ieremia Vod până în Bucurescĭ, şi aŭ aşeḑatŭ la scaunŭ pre frate-săŭ Simeon Vod lăsând şi Zamoiski

trei miĭ de óste Leşéscă cu Iani Potoţki, Starostele de Caminiţă. Ieremia Vod şi cu Zamoiski s'aŭ întorsŭ la Suçévă.

Din cronica luĭ *Ioanŭ Neculce* (pag. 320 t. II din „Cronicile Românieĭ" de Mihail Cogâlniceanu).

„Împăratulŭ Moskuluĭ, nesciindŭ rîndulŭ loculuĭ acestuia, aşijdere şi Dimitraşco Vodă nu scia, fiindŭ de copilŭ micŭ în Ţarigradŭ, şi cu venitulŭ la Iaşĭ şi cu cele cinstĭ şi tefericiĭ multe se hameise de nu se putea să se maĭ grijască nimică; şi precum este firea Moskalilorŭ temătóre de vicleşugŭ, cu nime nu se sfătuia din boieriĭ Moldoveĭ, numaĭ cu Dumitraşco Vodă. Aşijdere şi Dimitraşco Vodă, vĕḑêndu-se în cinste mare de la Moskalĭ, se vătnosise, şi cu nime nu se maĭ sfătuia, ce ţinea pe Turcĭ istoviţĭ de totŭ de Moscalĭ. Ca cum arŭ lua óre cine cârpa uneĭ femeĭ din capŭ, aşà ţineau ieĭ, că orŭ lua şi orŭ bate puterea Împĕrăţieĭ Turcescĭ; şi au purcesŭ óstea netocmită în gloĭu cariĭ cum puteau; óstea Moldovenéscă de la tefericia cea din Iaşĭ, giumătate împrăştieţĭ pre la bejeniĭ să se maĭ grijească de bucate, alţiĭ pentru jaculŭ, precum suntŭ Moldoveniĭ gata la jacurĭ.

Atunce s'au făcutŭ treĭ obuzurĭ: unŭ obuzŭ, ca vr'o şepte miĭ de óste, mergea înainte uşorĭ cu Ianăşĭ Generalulŭ. Alu doile obuzŭ, ca vr'o cinspreḑece miĭ de óste, mergea cu Împĕratulŭ şi cu Şeremetŭ şi cu Dimitraşco Vodă. Alŭ treele obuzŭ, maĭ pre urmă, cu tótă

greimea pedestrime, mergea Repninŭ Generalulŭ. Și așà mergéa de departe unŭ obuzŭ de altulŭ, cale ca de două césurĭ, Éră din gura Jijieĭ pânĕ în gura Sărățeĭ, pe Prutŭ, se têmplase ¦acelŭ locŭ, totŭ mâncată érba de lăcuste, câtŭ ĭerà numaĭ pămêntulŭ de nu aveaŭ ce mânca caii. Decĭ, cele doă obuzurĭ ce eraŭ maĭ ușóre a Împĕratuluĭ și a luĭ Ianŏșŭ Generalulŭ, s'aŭ depărtatŭ înainte, ca sĕ agĭungă la gura Sărățeĭ, unde era érbă, și siliau sĕ agĭungă acolo și sĕ aștepte greimea; decĭ, rĕmăsese obuzulŭ celŭ cu pedestrimea departe înapoĭ de cele doă obuzurĭ, fiindŭ óstea leșinată și bolnavă, și ca vr'o sută de care pline de ómenĭ bolnavĭ, și pre alții ĭĭ mânà ceĭ maĭ sănătoșĭ de'napoi ca pre vite. Atunce óstea Moskicéscă. cum mergea înșirată pre de céstă parte de Prutŭ, éră Tătărimea erà pre de ceea parte, trecusĕ de códa oștiĭ Moskicescĭ în susŭ pre câmpŭ. Se vedeau focurile ca stelele, și nu treceau Tătariĭ din cea parte la Moskalĭ dincóce, nicĭ Moskali[1] ceștia dincóce nu trecéu la Tătarĭ la ceĭalțĭ dincolo, nicĭ făcéu zăbăélă nimică uniĭ altora. Éră óstea Moschicéscă arăta preste sémă de multă, fiindŭ care multe, și Tătariĭ încă așteptaŭ de orŭ bate Moskaliĭ pre Turcĭ, să se închine și ĭeĭ la Moskalĭ. Decĭ, cum aŭ sositŭ Ianŏșŭ Generalŭ, într'o Sâmbătă spre amédă-ḑi, în luna luĭ Iulie în șese ḑile împrotiva gureĭ Sărățeĭ, lângă o baltă, de au descălecatŭ ca în laturĭ de Prutŭ, éră Turciĭ au și sositŭ și ĭeĭ împrotiva lorŭ la Prutŭ, și au și făcutŭ treĭ podurĭ, și au începutŭ a trecere Prutulŭ în céstă parte. Decĭ Ianŏșŭ Generalŭ au scrisŭ la Împĕ-

ratulŭ, sĕ păzéscă sĕ vie mai tare, sĕ se afle până în ḑiuă tótă óstea la unŭ locŭ, séu elŭ sĕ se întórcă înapoi la nópte, că Turcii suntŭ mulţi, şi n'a puté elŭ sĕ le stea împotrivă cu câtă óste are, sĕ'i sprijinéscă, şi póte să'lŭ spargă. Împĕratulŭ după ce au vĕḑutŭ scrisorile lui Ianŏş Generalŭ, au socotitŭ că iel cu obuzulŭ lui, ce ieste lûngă dênsulŭ, póte sĕ agiungă la nópte, déră pedestrimea este departe înapoi, nici a douaḑi n'a agiunge; că era pe la Răbîie; éră Împĕratulŭ era în gura Pruteţului la casele Banului. Deci, au socotitŭ şi au scrisŭ la Ianŏşŭ sĕ se rădice la nópte, sĕ vie înapoi la obuzulŭ lui. Deci, Ianŏş Generalŭ, cum aŭ vĕḑutŭ scrisorile Împĕratului, că'i scrie sĕ se întórcă înapoi, cum au înoptatŭ, la două-trei césuri de nópte, au şi purcesŭ înapoi; éră Turcii, auḑindŭ huetulŭ carelorŭ 'şi-aŭ şi făcutŭ spaimă, şi au şi începutŭ sĕ fugă; éră unŭ Paşă au ḑisŭ Vezirului că vuetulŭ se pare că se duce, éră nu vine. Deci, fiindŭ unŭ Bulucbaşă, fie némulŭ sĕu Sêrbŭ, turcitŭ, de la Bosna, anume Colcégŭ, şi'l trimesese sĕ méargă să vadă, şi cum s'au dusŭ au şi luatŭ limbă că fuge obuzulŭ; si aşà, au încetatŭ Turcii de a fugì, şi vêrtosŭ au începutŭ a trece Prutulŭ tótă nóptea. Éră Colcégŭ, dintru acea limbă au agiunsŭ cu vreme de este acum Paşă la Hotinŭ. Deci, obuzulŭ lui Ianŏşŭ Generalŭ, întru acea nópte au mersŭ cu pace, şi au sositŭ până în ḑiuă la obuzulŭ Împĕratului, în gura Prutetului, la casele Banului. Éră Turcii a doua-ḑi, Duminică diminéţa, în luna lui Iulie în şepte ḑile, veniau care cum puteau în puterea cai-

lorŭ; atunce au scosŭ Moskaliĭ afară din obuzŭ vr'o patru miĭ de Moskalĭ maĭ gĭosŭ pe lûngă balta Prutețuluĭ, ca triĭ-patru pistrele de săgétă, și au ĭeșitŭ și Moldoveniĭ împrotiva celorŭ patru miĭ de Moskalĭ, alăture, maĭ pre despre câmpŭ și cu Dimitrașco Vodă, și cu puținteĭ Donțĭ și Căzacĭ, alăture cu Moskaliĭ. Decĭ, Turciĭ aŭ și începutŭ ântêiŭ cu Moldoveniĭ a'șĭ da palme și a se hărăți; ce, până au începutŭ Turciĭ a se îngloti, stau óre-ce bine și bĭețiĭ Moldovenĭ, macarŭ că era óste de strănsură, negijițĭ bine, și fără de arme și neînvățațĭ la rĕzboiŭ, că eĭ nu avusese óste de de multŭ; éră apoĭ înglotindu-se Turciĭ mulțime, nu maĭ puteau sĕ ție rĕsboiulŭ, că Turciĭ aveau totŭ focŭ și caĭ bunĭ. Éră Moskalĭĭ călărĭ cu focŭ denapoĭa Moldovenilorŭ sĕ'ĭ rătuéscă nu eraŭ; că, călărimea cea cu caĭ bunĭ, o trimisese Împĕratulŭ cu Toma la Brăila; ce, le au căutatŭ numaĭ a dare dosŭ asupra obuzuluĭ. De miratŭ era încă și câtŭ stătusĕ de s'aŭ bătutŭ; ce putincĭoșĭ eraŭ eĭ sĕ se bată cu óste Turcéscă. Atunce Turciĭ, vĕḑêndŭ că Moldoveniĭ au dositŭ la obuzŭ au începutŭ a dare năvală asupra celorŭ patru miĭ de Moskalĭ ce erau afară de obuzŭ, și a Donțiloru; decĭ, așà le dau năvală, câtŭ se părea că orŭ trece Turciĭ cu caiĭ peste dênșiĭ; éră Moscaliĭ îĭ sprijinĭau tare din focŭ: éră pre Donțĭ și pre nisce Căzacĭ, îĭ purtaŭ totŭ vârtejŭ prin pregĭurulŭ Moskalilorŭ, numaĭ sĕ'ĭ deslipéscă de lûngă Moscalĭ; ce aveaŭ norocŭ de balta Prutețuluĭ, că era de o parte de dînșiĭ, că ĭ-arŭ fi deslipitŭ de lûngă Moskalĭ. Atunce, vĕḑêndŭ că Turciĭ totŭ se a-

daogŭ, le au cântatŭ numaĭ şi acelorŭ patru miĭ de Moskalĭ de au venitŭ éră la obuzŭ, şi cu aceĭ Donţĭ şi puţinĭ Căzacĭ. Decĭ, până în sară, întru acea ḑi Duminică, totŭ veniaŭ Turciĭ vîrtosŭ din gĭosŭ, şi se aşeḑase pre cóstă la délŭ, éră Tătărimea totŭ trecea în susŭ spre Huşĭ, dreptŭ pradă, pre la bejeniĭ, ca lupiĭ; cum arŭ trece nisce lăcuste, aşa treceaŭ de mulţĭ. Ce, cum dau Turciĭ câte o dată năvala la obuzŭ, dară îĭ împroşcau Moskaliĭ, şi obuzulŭ şedea pre lûngă balta ce se chĭamă Pruteţulŭ, alăture, óste înşirată; ĭeşĭau hărăţi din óste moskicească, şi de la noĭ Moldovenĭ, şi de la Turcĭ, de se hărăţĭau, până ce au înseratŭ. Éră obuzulŭ celŭ mare moskicescŭ au totŭ venitŭ la un locŭ, să se împreune cu obuzulŭ Împĕratuluĭ, şi n'au putută într'acea ḑi sĕ ajungă, ce numaĭ până la Stănilescĭ au venitŭ. Éră Împĕratulŭ, vĕḑêndŭ că nu maĭ vine obuzulŭ celŭ mare, pedestrimea, tare s'au îngrijitŭ. Atunce m'au chĭematŭ pre mine, fiindŭ Hatmanŭ şi 'mĭaŭ ḑisŭ: Cuteza-voĭ eu cu doă sute de Dragunĭ şi cu o sută de Moldovenĭ sĕ'lŭ scotŭ pre Măriea sa şi pre Împĕrătésa, că va puté merge calare, sĕ'ĭ scotŭ în ţéra Unguréscă; — că în ţara, Leşască nu cutezau, că-ĭ scriea Împăratuluĭ Kneazulŭ Dalhoruki din ţéra Leşască, că Leşiĭ îĭ suntŭ neprietenĭ, şi au strânsŭ óste nu ca sĕ'ĭ dee agĭutorŭ, ci ca sĕ'ĭ stee împotrivă, — şi să lese pre Şeremetŭ şi pre Dimitraşco Vodă în urmă cu obuzulŭ ca sĕ se bată cu Turciĭ? Ce, ĭeu ĭ-am rĕspunsŭ că ĭeste unŭ lucru prea cu grijă mare a ispiti; căcĭ, astăḑĭ tótă ḑiua au vĕḑutŭ Măria să cum aŭ tre-

cutŭ Tătarii şi Turcii totŭ în susŭ, ca *cum* arŭ merge nisce lŏcuste; cine îi scie câtŭ locŭ orŭ fi cuprinsŭ în susŭ. Şi noi, în céstă nópte, sau omŭ puté să eşimŭ din trînşii, sau ba. Apucându-ne ḑioa este unŭ lucru prea cu primejdie sĕ lăsămŭ óstea cea multă, şi sĕ mergemŭ cu o mână de ómeni. Măriea sa este Împĕratŭ, şi este unŭ lucru fórte cu grijă să nu cadă la vre-o primejdie: că, de arŭ fi unŭ omŭ mai de-giosŭ, de s'arŭ têmpla şi primejdie, n'arŭ fi atâta lucru mare, — Deci, Împĕratulŭ, auḑindŭ acéste cuvinte ale mele, au socotítŭ şi elŭ că'i ḑicŭ bine, şi nu s'aŭ cutezatŭ. Şi îndată s'aŭ rădicatŭ Împĕratulŭ cu obuzulŭ lui de acolò, de lûngă casele Banului, şi au purcesŭ nóptea în susŭ prin întunericŭ, de nu se vedé mâna, şi au mersŭ tótă nóptea, şi pănă în ḑiua au agiunsŭ la Stănilesci suptŭ dealŭ. Éră de focurile Turcilorŭ şi a Tătarilorŭ erà cuprinsă tótă costişa pănă pre subt pădure, totŭ câmpulŭ acela, până în Huşi: éră Turcii şi Tătarii de la focuri auḑiau hreamĕtutŭ obuzului, şi nimică nu se clinteau de la focuri, ca cum arŭ fi fostŭ nisce ómeni morţi, până în rĕvĕrsatulŭ ḑorilorŭ. Éră când au fostŭ în răvĕrsatulŭ ḑorilorŭ, de începuse a se lumina de ḑiuă, Luni, atunce s'au tĕmpinatŭ Împĕratulŭ cu tótă greimea pedestrimei ce era la obuzulŭ lui Repninŭ Generalŭ, în satŭ'în Stănilesci; deci, îndată cum s'aŭ tĕmpinatŭ, au şi începutŭ pedestrimea a se înşirà cu părcanele în spate, unŭ rândŭ pre de o parte a taberei, altŭ rîndŭ pre de altă parte a taberei; éră obuzulŭ Împĕratului totŭ păzia de întra în miḑlocŭ în cela-l-altŭ

obuzŭ, în pedestrime. Ce, n'aŭ apucatŭ a intra tóte carele Impĕratuluĭ în celŭ-l-altŭ obuzŭ, în pedestrime sĕ se încheĭe pĕrcanele, şi aŭ şi lovitŭ Turciĭ şi cu Tătariĭ denapoĭ obuzuluĭ; şi aşa aŭ făcutŭ unŭ chiotŭ mare, şi aŭ datŭ o năvală straşnică, câtŭ aŭ rumptŭ vr'o sută de care . şi le-aŭ luatŭ, carĭ care nu apucase a intra în părcane; şi într'acele care ce aŭ luatŭ Turciĭ, s'aŭ têmplatŭ de aŭ luatŭ şi vr'o treĭ căruţe pline de banĭ Impĕrătescĭ.

Maĭ dat'aŭ şi alţiĭ năvală în cóstele obuzuluĭ din gîosŭ, şi alţiĭ în cóstele obuzuluĭ de susŭ; ce, aceïa n'aŭ pututŭ strica nimică, maĭ multŭ îşĭ-au stricatŭ lorŭ, că eraŭ părcanele înşirate şi tocmite bine. Decĭ, cum aŭ datŭ năvală Turciĭ, éră Moskaliĭ aŭ şi slobodzitŭ părcanele la pămêntŭ şi aŭ slobodzitŭ toţĭ odată foculŭ într'ênşiĭ; şi aşa cădeaŭ Turciĭ ca cândŭ arŭ cădea nisce pere cópte dintr'unŭ pĕrŭ cândŭ îlŭ scutură ómeniĭ. Éră bieţiĭ Moldovenĭ, câtŭ sĕ putusĕ ţine la unŭ locŭ de stégurĭ de nu se răsipisĕ nóptea prin obuzurĭ, eĭ mergeaŭ înaintea obuzuluĭ afară din părcane; decĭ, Turciĭ, vĕdzêndu'ĭ afară din părcane, aşa le-aŭ datŭ o năvală ca o nójă de lupĭ într'o turmă de oĭ; ce, Moldoveniĭ, neputêndu'ĭ sprijini, aŭ şi plecatŭ fuga înapoĭ asupra obuzuluĭ; éară Turciĭ gonindu-ĭ, pe carĭ cum îĭ ajungeaŭ îĭ luaŭ în suliţe şi-ĭ omorĭaŭ; şi se făcea mare chiotŭ. Decĭ, agîungêndŭ Moldoveniĭ în fruntea obuzuluĭ, ĭearŭ Moskaliĭ n'aŭ vrutŭ să le deschidă părcanele ca se intre în lăuntru în obuzŭ, ce, le-aŭ făcutŭ semnŭ de aŭ purcesŭ alăture cu obuzulŭ a fugire, şi la jumătate de o-

buzŭ, le-aŭ deschisŭ părcanele de le-aŭ făcutŭ pórtă, şi aŭ începutŭ Moldovenii a intrare prin cóstele obuzuluĭ în obuzŭ. Éră Turciĭ totŭ îĭ goniaŭ, ca nisce lupĭ, pre lûngă obuzŭ, éră Moskaliĭ staŭ de'ĭ privéaŭ până s'aŭ apropiatŭ Turciĭ aprópe, şi aŭ intratŭ Moldoveniĭ maĭ toţĭ în obuzŭ ; atuncĭ Moskaliĭ, aflândŭ vreme, odată aŭ slobodşitŭ foculŭ din pórta ce o făcuse până în fruntea obuzuluĭ, şi aşa aŭ oboritŭ pre Turcĭ, ca cum i-arŭ mătura cu o mătură Apoĭ, Turciĭ sau speriatŭ a maĭ da năvală la obuzulŭ moskicescŭ, ce mergeaŭ pe departe, ca la o mie şi maĭ bine de paşĭ bărbătescĭ, fără câtŭ numaĭ ce eşiaŭ de se hărăţiaŭ câte doĭ-treĭ, şi de la noĭ aşijdere, de se loviaŭ cu dênşiĭ, şi din ofiţeriĭ Moskicescĭ şi din Moldovenĭ ; că ofiţeriĭ Moskicescĭ mergeaŭ totŭ pre din afara părcanelorŭ, cineşĭ dreptŭ stégulŭ sĕŭ ; éră pe din lăuntru, alăture cu părcanele, mergeaŭ căte cincĭ rândurĭ de dragunĭ pedestri, şi în miḑiloculŭ lorŭ, carele şi altă óste. Éră în códa obuzuluĭ di'napoĭ se totŭ băteaŭ vărtosŭ cu Turciĭ, că începuse a agiunge şi pedestrimea Turcéscă, Eniceriĭ ; decĭ, mergeaŭ câte puţinelŭ, şi iearŭ staŭ de aşteptaŭ pe ceĭ din urmă că ceĭ din urmă aveaŭ greŭ mare, bătându-se necontenitŭ, şi cândŭ sta obuzulŭ. Moskaliĭ aveaŭ câte o puşcă mare pe la stégurĭ ; şi unde vedeaŭ câte unŭ bulucŭ de Turcĭ, câte ḑece-cincĭ-spre-ḑece la unŭ locŭ, eĭ şi întorceaŭ câte o puşcă cu căruţa şi daŭ în Turcĭ ; şi aşa îndreptaŭ puşca de bine câtŭ nu era nicĭ odată să nu lovéscă, orĭ calŭ orĭ omŭ. Decĭ aşa aŭ mersŭ lunĭ tótă ḑiua până în vremea chindieĭ, de la Stănilescĭ de

sub délŭ până la Prutŭ. Și dacă aŭ sositŭ la Prutŭ aŭ maĭ rĕsuflatŭ óre ce la apă; că tótă ḑiua nu băuse apă, nicĭ eĭ nicĭ caiĭ lorŭ. Éră Turciĭ în scurtă vreme aŭ începutŭ a se înmulţire peste samă; și aŭ agĭunsŭ și Vezirulŭ cu tótă puterea; și de ceea parte de Prutŭ încă aŭ începutŭ a sosire óste Turcéscă, și Leși[1] a luĭ Voevoda Chiovski; și era unŭ délŭ mare împotriva obuzuluĭ moschicescŭ de ceea parte de Prutŭ, și nu puté óstea Turcéscă sĕ se pogóre la vale, sĕ se apropie de Prutŭ, de reulŭ puscilorŭ moskicescĭ, că'ĭ împroșcaŭ Mokaliĭ prea tare. Norocul Moskalilorŭ era, că nu aveaŭ Turciĭ de ceea parte pușce marĭ, aceĭ din délŭ dimpotriva obuzuluĭ, că ar fi stricatŭ rĕŭ obuzulŭ moskicescŭ; éră de césta parte se pusese Turciĭ în dosulŭ unorŭ spinĭ, și făceaŭ stricăciune Moskalilorŭ de după spinĭ. Impĕratulŭ aŭ poroncitŭ de aŭ eșitŭ din obuzŭ toţĭ Moldoveniĭ de aŭ datŭ năvală Turcilorŭ la spinĭ, și i-aŭ gonitŭ pre Turcĭ de la spinĭ, și s'aŭ maĭ măritŭ părcanele de aŭ cuprinsŭ spiniĭ înlăuntru în obuzŭ.

Atunce aŭ prinsŭ și pe unŭ turcŭ viŭ, și 'lŭ au dusŭ la Impĕratulŭ; și acelŭ turcŭ aŭ spusŭ Impĕratuluĭ câtă óste Turcéscă este, o sută doă-ḑecĭ miĭ de Enicerĭ pedestrime, și doue sute și cincĭ-ḑecĭ de miĭ Spahiĭ călărime, și patru-ḑecĭ de miĭ Sirdengistĭ, cariĭ suntŭ gĭuraţĭ de mergŭ înaintea rĕzboiuluĭ; așijdere și Hanulŭ din Krîmŭ, și cu Sultanulŭ din Bugégŭ cu Tătărimea, și Voevoda Chiovski cu Leșiĭ și cu Șveḑiĭ, căţĭ orŭ fi de mulţĭ nu scie. Și aŭ maĭ spusŭ că aŭ venitŭ cărţĭ

de la Impĕratulŭ Turcescŭ, scriindŭ la Vezirulŭ, de a socoti că nu va putea birui pe Moskalĭ, sĕ caute sĕ facă pace, şi ce arŭ cere Moscaliĭ să le dee, sĕ nu se bată.

Decĭ, Impĕratulŭ Moskicescŭ, înţelegêndŭ vorba aceluĭ turcŭ, aŭ pusŭ pre Şeremetŭ de aŭ scrisŭ o carte de la dênsulŭ la Vezirulŭ într'acesta chipŭ: „Precum noĭ amŭ avutŭ pace cu voĭ, şi voĭ v'aţĭ potrivitŭ Craiuluĭ Şveduluĭ, de aţĭ trimesŭ pe Hanulŭ şi pe Sultanulŭ de aŭ prădatŭ astă érnă în ţéra nóstră fără de nicĭ o vină; şi încă n'aŭ agiunsŭ cu atâta, şi te-aĭ sculatŭ acum şi Măria ta cu tótă puterea de viĭ aşupra nóstră. Decĭ, Impĕratulŭ nostru, oblicindŭ de acéstă faptă, m'aŭ alesŭ pe mine cu acéstă óste să iesŭ înainte întru întĕmpinarea Mărieĭ tale, ca se staŭ sĕ vorovescŭ cu Măria ta, şi sĕ punemŭ la o cale pentru acéstă pradă ce ne-aţĭ făcutŭ, ca să facemŭ pace; că noĭ nu suntemŭ bucuroşĭ ca să stricămŭ pacea, că noĭ ţinemŭ pace. Éră Măria ta cum aĭ vĕḑutŭ óstea mea, cum aĭ prinsŭ a bate, şi nu staĭ sĕ vorbimŭ. Pentru acésta te poftescŭ sĕ'mĭ facĭ scire, sĕ sciŭ cum oiŭ scrie la stăpânulŭ meŭ, la Impĕratulŭ; căcĭ, eŭ n'amŭ venitŭ pre batae, ce, pre pace.“ Intr'acestŭ chipŭ aŭ scrisŭ cartea cu numele luĭ Şeremetŭ, tăinuindu-se Impĕratulŭ Moschicescŭ că nu'ĭ în obrazŭ; şi aŭ dat'o la acelŭ turcŭ, şi aşaşĭ atunce Lunĭ sara ilŭ aŭ trimisŭ la Vezirulŭ. Turciĭ atunce sara aŭ făcutŭ dova după cum 'li-ĭ obiceiulŭ de strigă cu toţiĭ tare cândŭ facŭ dova, adecă se rógă luĭ Dumneḑeŭ; érŭ Impĕratulŭ Moski-

cescŭ, dacă aŭ audịtŭ aşa, în grabă aŭ săritŭ, gândindŭ că aŭ datŭ năvală Turcii, de ie-aŭ spartŭ obuzulŭ, şi întreba ce este. Éră Dimitraşco Vodă aŭ spusŭ că facŭ Turcii rugă la Dumneḑeŭ; éră Impĕratulŭ s'aŭ zimbitŭ a ride, şi aŭ ḑisŭ: „macarŭ că suntŭ păgânĭ, dar se rógă şi eĭ tare luĭ Dumneḑeŭ“.

Decĭ, aŭ istovitŭ Turcii dova, sau şi apucatŭ a dare năvală de treĭ-patru pǎrţĭ în obuzulŭ Moskicescŭ; şi aşa se băteaŭ, câte unŭ ceasŭ şi maĭ bine ţinea năvala; éră Moldovenii şedeaŭ acolo în miḑlloculŭ obuzuluĭ, ca cumŭ arŭ şedea la casele lorŭ, aşa nu aveaŭ nicĭ o grijă; că puscele turcescĭ nu le meşterşuguia bine, şi treceaŭ peste obuzŭ; şi aruncaŭ Turcii şi cumbarale de cele marĭ, şi suindu-se susŭ, nu apucaŭ se cadă josŭ şi se spărgeaŭ; şi, de şi cădea vre una, cădea în laturĭ, şi nu nemeria în obuzŭ. Şi cândŭ sta câte odată bătaea, atunce şi începeaŭ trâmbiţele Moskicescĭ a ḑicere; şi pe atâta cunóscemŭ că n'aŭ spartŭ Turcii obuzulŭ Moskicescŭ; şi aşa tótă nóptea s'aŭ bătutŭ. Ḑicea Impĕratulŭ Moskicescŭ că are şi elŭ doă cumbarale de cele marĭ făcute cu altŭ meşteşugŭ, cu otravă, care ìlŭ ţinea una câte cincĭ-ḑecĭ pungĭ de banĭ, şi se căia că n'aŭ luatŭ maĭ multe; că acum arŭ arunca şi elŭ vre una; darŭ n'are la cine arunca, că ordia Turcilorŭ încă nu era strânsă să fie aşeḑată la unŭ locŭ; că acelŭ felŭ de cumbarale, suntŭ nu numaĭ hierele ce suntŭ într'însele sĕ fie otrăvite, ce şi mirosulŭ pe cine ajunge cade de móre. Ce, orĭ cum, diminéţă di'ntr'acele doă cumbarale a arunca una unde a vedea ordia Turcilorŭ strânsă.

Dimitrașco Vodă își lăsase dómna în Iașĭ cu unŭ polcŭ de Moskalĭ și cu vre-o doă sute de Căzacĭ, ḑicêndŭ și Impĕratulŭ ca'șĭ va lăsa Impĕratésa în Iașĭ, iarŭ apoĭ n'aŭ lăsat'o, ce aŭ luat'o cu dânsulŭ; éră dómna aŭ rĕmasŭ în Iașĭ. Ḑisu'i-aŭ atuncĭ câțĭ-va boierĭ sĕ nu-șĭ lase Dómna în Iașĭ; și maĭ vîrtosŭ ĭ-amŭ ḑisŭ eŭ să o trimeată la Hotinŭ sau la Camenіță, că fiindŭ vreme de nepace, și de s'arŭ întêmpla vre-o primejdie, îĭ va fi cu greŭ, că nu va avea nicĭ vezeteĭ, nicĭ slugĭ, și cine scie cum s'a întêmpla; éră de va fi pe voia creștinilorŭ, lesne 'ĭ va fi a se întórce ca să vie la Iașĭ. Éră Dimitrașco Vodă s'aŭ măniatŭ și mi-aŭ rĕspunsŭ sĕ'mĭ iaŭ eŭ muierea, de mĕ temŭ, sĕ o trimitŭ unde mi'ĭ voia; éră elŭ pre Dómna din Iașĭ n'a clăti'o nicăirĭ. Éră apoĭ, dupĕ ce aŭ vĕḑutŭ că aŭ încungiuratŭ Turciĭ obuzulŭ, elŭ tare s'aŭ spĕriatŭ că arŭ fi trimisŭ Turciĭ niscaĭ óste Turcéscă la Iașĭ, și'ĭ vorŭ lua Dómna și coconiĭ; și plângea și întreba în tótă óstea cine s'arŭ afla unŭ voinicŭ sĕ ésă pre furișŭ sĕ se slobódă la Iașĭ, sĕ dee scire Dómneĭ sĕ fugă, și-ĭ va da pentru acea slujbă o sută de galbinĭ de aurŭ, séŭ și doă; și nime nu cuteza sĕ se apuce sĕ mérgă. Apoĭ, Dimitrașco Vodă, vĕḑêndŭ că nu se păsesce nime, se ispitia elŭ singurŭ sĕ mérgă, și cu Brahă, Căpitanŭ de dărăbanĭ, și își găsisĕ și cealmale și haine Turcescĭ sĕ se îmbrace sĕ ésă nóptea din obuzŭ sĕ intre în óstea Turcéscă, ca dóră arŭ puté strĕbate la Iașĭ la Dómna sĕ o iee și sĕ fugă. Ce, din obuzŭ nu putea eși nime, că nu'ĭ lăsa Moskaliĭ la părcane fără de ucazŭ; și s'aŭ

dusŭ Dimitrașco Vodă și la Impĕratulŭ de i-aŭ spusŭ ce vă sĕ facă, și aŭ cerșutŭ ucazŭ; ce, Impĕratulŭ n'aŭ vrutŭ sĕ'i dee ucazŭ; și i-aŭ ḑisŭ că póte sĕ'lŭ prindă Turcii, și 'l-orŭ omorî; éră la Iașĭ, séŭ orŭ fi mersŭ Turcii, séŭ ba; éră așa daca 'l-orŭ prinde, 'l-orŭ omorî și pre dênsulŭ, și orŭ merge apoĭ și la Iașĭ; și sĕ nu se témă, că de orŭ și merge Turcii la Iașĭ, nimică n'orŭ strica. Ce, elŭ avea grijă și mare jĕle, și nu numaĭ elŭ, ce și noĭ cu toții, câțĭ ni eraŭ casele în Iașĭ.

Rugămŭ pre Dumneavóstră, iubițilorŭ cetitorĭ tinerĭ, sĕ luațĭ séma acesteĭ scrisorĭ; că, de s'arŭ têmpla vre odată sĕ maĭ vie nisce lucrurĭ ca aceste în țéra nóstră a Moldoveĭ, sĕ vĕ sciţĭ chivernisi, sĕ nu pățițĭ și voĭ ca și noĭ.

Moskalii la Turcĭ nicĭ odată năvală nu maĭ da, ce totŭ Turcii daŭ năvală la Moskalĭ, până îșĭ istovia foculŭ, și apoĭ éră se daŭ înapoĭ; éră Moscalii, totŭ câtinelŭ dupe dênșii mergeaŭ; și se lărgise șiragurile cele de Moskalĭ în laturĭ; câtŭ alergaĭ cu calulŭ, atâta se lățise Moskalii de la carele lorŭ. Éră cândŭ aŭ fostŭ Marți diminéța, Turcii s'aŭ strânsŭ toțĭ departe, și acolo șĭ-aŭ făcutŭ meterezŭ, și șĭ'aŭ așeḑatŭ tóte puscele cele marĭ, și aŭ începutŭ a se batere pré vrăjmașŭ, câtŭ nu se vedeaŭ razele sóreluĭ, și se întunecase lumea de nu se vedea omŭ cu omŭ, ce numaĭ se vedea para cum eșia din pusce ca cum arŭ arde nisce stuhŭ mare, trestie pe nisce vêntŭ mare, așa se vedea foculŭ eșindŭ din pusce. Numaĭ, ce voiŭ sĕ ḑicŭ, póte fi, Dumneḑeŭ feresce la rĕsboiŭ, că dintr'o mie de sinețe abia se têm

plă de lovesce unŭ omŭ; că de arŭ fi nemeritŭ totŭ foculŭ câtŭ slobodia, n'arŭ fi maĭ rĕmasŭ nicĭ la Turcĭ, nicĭ la Moskalĭ, omŭ de poveste; dupĕ cum dice un cuvêntŭ Mironŭ Logofĕtulŭ: „mare este omulŭ, éră la rĕsboiŭ mică îĭ este ţinta". Dis'aŭ atunce Dimitraşco Vodă Impĕratuluĭ, sĕ lege tóte carele la unŭ locu a tabereĭ, şi sĕ lase pre Migorodski Polco nicnlŭ cu cincĭ-şese miĭ de Căzacĭ ce avea, şi doă-triĭ polcurĭ de Moskalĭ sĕ rămâie sĕ apere carele de călărimea Turculuĭ, de orŭ vrea sĕ le dee năvală; éră cu cealaltă óste Moskicéscă, cu soldaţiĭ, sĕ dee năvală asupra Enicerilorŭ la meterezŭ, că orŭ bate pre Enicerĭ, şi orŭ lua şi puscele Turcescĭ şi atunce orŭ fugi şi ceĭ-alţi, călărime; că aşa li este obiceĭulŭ; dicêndŭ că elŭ aŭ vĕdutŭ cândŭ aŭ batutŭ Nemţiĭ pre Turcĭ la Varadinŭ, că dupĕ ce aŭ bătutŭ Nemţiĭ pre pedestrimea Turcéscă, pre Enicerĭ, éră călărimea Turculuĭ aŭ şi purcesŭ a fugire care cum putea. Éră Impĕratulŭ aŭ şi rĕspunsŭ luĭ Dimitraşco Vodă dicêndu-ĭ: „ţi se pare, şi aĭ vré şi aĭ pofti, ticălóse óme, sĕ fie pentru binele tĕŭ; déră de oiŭ şi bate pedestrimea, călărimea este multă, şi n'amŭ cu cine o goni." Că sta călărimea cum arŭ sta pădurea împregĭurulŭ obuzuluĭ, de nu'ĭ agĭungea puşca; sta şi privea cum se bată; şi Impĕratulŭ totŭ nădăjduĭa că'ĭ va veni rĕspunsŭ la ce scrisese nóptea, precum s'aŭ pomenitŭ maĭ susŭ. Şi Vezirulŭ nu'ĭ facea rĕspunsŭ, şi totŭ păzia de se bătea. Intru acea vreme, cândŭ se băteaŭ, venit-aŭ unŭ nouraşŭ camŭ micŭ şi stropia de plóie, şi avémŭ grijă sĕ nu dee atunce năvală călărimea Turcéscă, şi orŭ per-

de atunce Moskalii foculŭ. Éră Moskalii nici se mirau, şi ne îmbărbătaŭ, şi ne ḑiceaŭ că mai pre mari ploi se băteaŭ eĭ cu Şveḑii ; că aveaŭ mantale în spate, şi ţineaŭ flintele subt mantale ; şi mai greŭ era de foculu turcescŭ, de câtŭ de celŭ moskicescŭ. Şi n'aŭ ţinutŭ multŭ acelŭ nouraşŭ, ce numai ca giumĕtate de cifertŭ de césă, şi aŭ şi lucitŭ sórele cu mare ferbinţélă, cum îĭ în luna luĭ Iulie.

Moskălii ceĭ din rĕsboiŭ trăgeaŭ atunce mare greŭ de sete, că n'aŭ obiceiŭ ca Turcii, sé le care apă cu sacalele ; deci, Impĕratulŭ aŭ poroncitŭ la Moldoveni, sĕ le care apă cu polobóce, cu plosce, cu fedeleşe, cu ce orŭ puté ; deci, s'aŭ pornitŭ cu toţiĭ de cărau apă. Vĕrsaŭ miedurile şi vinurile de prin polobóce de căraŭ apă, şi duceaŭ la soldaţi, şi'i scriaŭ comisarii împĕrătesci la isvodŭ, şi le daŭ bani acelora ce căraŭ apă. A doa, mai trăgeaŭ greŭ Moskalii că Inicercele Turcilorŭ eraŭ mai lungi şi de ferŭ mai bunŭ, şi băteaŭ mai departe de câtŭ flintele Moskalilorŭ ; şi Enicerii nu se prea apropiaŭ de Moskali, şi sloboḑiaŭ Inicercele ; déră Moskalii, fiindu-le flintele mai scurte şi mai slabe la ferŭ, nu le slujia foculŭ de departe sĕ agiungă foculŭ pre Enicerĭ ; éră de le arŭ fi venitŭ lorŭ pre îndămână sĕ le bată puscele departe, ca a Turcilorŭ, n'arŭ fi pututŭ ţine Enicerii atâta de lungŭ rĕsboiulŭ ; séŭ, de arŭ fi datŭ vre o dată Moskalii năvală, încă n'arŭ fi pututŭ ţine Turcii rĕsboiŭ ; déră eĭ nu daŭ nici o dată năvală, ce staŭ numai de se apăraŭ.

Acum venise Moskalii de se apropiese de meterezulŭ

Turcilorŭ şi de puscele unde eraŭ aşeḑate pré multŭ, de eraŭ ca o sută şi cinḑecĭ de paşĭ de departe Turciĭ de Moskalĭ. Şi era unŭ Generalŭ Némţŭ, anume Vitmanŭ; acesta s'aŭ dusŭ la Impĕratulŭ, şi aŭ începutŭ a'lŭ mustrare tare pre Impĕratulŭ, şi'ĭ ḑicea: "Ce este acesta, Impĕrate, de âmblămŭ toţĭ, nisce ómenĭ hămeiţĭ, şi nu ne căutămŭ orânduéla rĕsboiuluĭ, dupĕ cum îlŭ scimŭ că se cade? Că eŭ în multe rĕzbóe a Némţuluĭ amŭ fostŭ, şi sciŭ leaculŭ Turcilorŭ ce trebuesce; ce'mĭ dă comanda oştiĭ în mâna *mea*, că eŭ în doă-triĭ césurĭ oiŭ face ce sciŭ, şi oiŭ curaţi pre Turcĭ de nu îĭ vedé pre aice." Decĭ, Impĕratulŭ, auḑindŭ aşa, ĭ-aŭ datŭ ukazŭ aceluĭ Generalŭ ca s'ĕĭ fie tótă comanda oştiĭ în zamą luĭ, şi sĕ asculte toţĭ Generaliĭ, precum li va poronci.

Éră acelŭ Generalŭ, cum aŭ luatŭ comanda oştiĭ în sama luĭ, aŭ şi pusŭ ómeniĭ luĭ de aŭ âmblatŭ împregĭurulŭ obuzuluĭ, dândŭ scire tuturorŭ slujitorilorŭ, cum îĭ comanda oştiĭ în sama Generaluluĭ Vitmanŭ, sĕ fie gata toţĭ de năvală. Şi aŭ luatŭ câte unŭ rôndŭ de soldaţĭ din códă, şi ĭ-aŭ maĭ îndesitŭ în fruntea obuzuluĭ unde era rĕsboiulŭ; éră în códă unde eraŭ maĭ supţirĭ rôndurile soldaţilorŭ, împotrivă pe lûngă care, aŭ maĭ pusŭ pre lûnga soldaţĭ Moldovenĭ şi Căzacĭ. Şi aşa era socoţéla luĭ sĕ facă: sĕ se rumpă Moskaliĭ de la unŭ locŭ, rôndurile cele maĭ grόse, şi sĕ dee năvala asupra meterezuluĭ turcescŭ, şi sé'lŭ încungĭure; éră rôndurile cele maĭ supţirĭ sĕ apere, de orŭ năvăli asupra carelorŭ niscaĭ-va călărime turcéscă. Decĭ, gătindŭ óstea într'a-

cesta chipŭ, mers'aŭ la temeiulŭ oştiĭ unde se bătea, şi aŭ mersŭ şi Impĕratulŭ cu dênsulŭ, sĕ vadă ce va face. Éră acelŭ Generalŭ, cumŭ aŭ vĕḑutŭ pre unŭ porucĭnicŭ Moskicescŭ, că âmblă ferindu-se, 'l-aŭ şi junghiatŭ cu şpaga sa; şi aŭ şi trecutŭ înainte, ca cinspreḑece paşĭ, în fruntea rĕsboiuluĭ cu şpaga góli în mână, şi aŭ începutŭ a striga: stupaĭ, sĕ păşéscă maĭ iute înainte, şi sĕ fie gata de năvală; şi'ĭ îmbărbăta, şi a ḑice grenadirilorŭ sĕ încépă a arunca combaralele în Enicerĭ. Decĭ, cumŭ aŭ purcesŭ soldaţiĭ a păşi iute înainte, şi Grenadiriĭ incepĕndŭ a slobodi combarale, atunce Turciĭ aŭ şi începutŭ a îndĕrĕptare şi a intrare în meterezŭ; éră uniĭ începuse sĕ se apuce de puşce sĕ le tragă sĕ fugă. Atunce, într'acelŭ césŭ ce era numaĭ sĕ dee năvală, 'l-aŭ şi nemeritŭ o puşcă mare Turcéscă pre acelŭ Generalŭ, şi au căḑutŭ mortŭ la pămĕntŭ; aşijdere şi pre altŭ Generalŭ, pre anume Volkovski, totŭ o dată 'l-aŭ lovitŭ cu o inicercă prin peptŭ şi aŭ eşitŭ pre subtŭ subsióră; ce, n'aŭ muritŭ, maĭ pre urmă s'aŭ tămăduitŭ. Şi Impĕratulŭ încă, de multă vĕrsare de sânge ce vedea atunce, aŭ ameţitŭ de milă; şi s'aŭ dusŭ la cortŭ de 'l-aŭ udatŭ Impĕrătésa cu nisce apă şi s'aŭ tresvitŭ Soldaţiĭ atunce, perindu-le capulŭ, s'aŭ părăsitŭ de năvală, şi aŭ maĭ contenitŭ foculŭ; déră şi Turciĭ încă aŭ stătutŭ, şi s'aŭ lăsatŭ de a maĭ facere năvală. Decĭ, Vezirulŭ aŭ poroncitŭ sĕ maĭ dee Eniceriĭ năvală încă doă césurĭ; şi de orŭ vede că nu potŭ face nimică, sĕ'ĭ lase şi sĕ se întórcă înapoĭ, şi sĕ rădice toţĭ Bugegeniĭ sĕ'ĭ trécă Dunărea în ceea parte. Şi mer-

gêndŭ zapcii Enicerilorŭ de 'ĭ silĭa ca sĕ maĭ dee nă-vală, aşijderea şi călărimea Turcilorŭ se gătĭa sĕ maĭ dee şi eĭ năvală ; éră Enicerii aŭ începutŭ a se sfădire cu zapciiĭ lorŭ, şi a strigare că eĭ nu maĭ potŭ sĕ dee năvală, că dóră de îĭ voia Vezirului sĕ se prăpădéscă toţĭ Enicerii ; că nu era multŭ acum, de arŭ fi nă-vălitŭ Moskaliĭ cumŭ purcesese, nicĭ unŭ Enicerŭ n'arŭ fi remasŭ. „Ce, maĭ bine sĕ facĭ pace, dupĕ cumŭ este poronca Impĕratuluĭ ; că noĭ amŭ peritŭ maĭ bine de giumătate, şi câţĭ şi amŭ scapatŭ suntemŭ maĭ toţĭ ră-niţĭ, şi n'omŭ maĭ merge.“ Decĭ, înţelegêndŭ Vezirulŭ că gâlcevescŭ Enicerii, şi Moskaliĭ nu ca altă-dată aŭ începutŭ a se bate, socotit'aŭ şi elŭ pre urmă sĕ nu greşéscă maĭ reŭ, şi aŭ alesŭ pre Cerkezŭ Mehmetŭ Paşa Imbrihorulŭ, şi 'l-aŭ trimisŭ la Impĕratulŭ Moskuluĭ cu cuvĕntŭ de pace. Atunce aŭ stătutŭ de âmbe păr-ţile armele de a se maĭ batere.

Atunce Şeremetŭ şi Generalii Moskicescĭ, şi alţĭ bo-ĭerĭ Moskicescĭ, li părea bine că dóră s'ară împăca cu Turcii, că li se supĕrase de câţĭ anĭ se băteaŭ maĭ îna-inte cu Şvedii ; şi îndemnaŭ pre Impĕratulŭ sĕ facă pace ; aşijdere şi Impĕrătésa, ĭarăşĭ îlŭ îndemna sĕ facă pace. Éră Generalii ceĭ strĕinĭ Nemţii, nu primĭaŭ, şi ḑiceaŭ Impĕratuluĭ sĕ nu facă pace, că se va căi pre urmă. A-şijdere şi unŭ dascalŭ alŭ Impĕratului, Moskalŭ, şi a-cela nu primĭa pace, şi striga în gura mare sĕ nu cré-ḑă pre păgânĭ ; şi ţiné reŭ şi pre boĭeriĭ şi pre Ge-neralii moskicescĭ pentru ce îndémnă pre Impĕratulŭ sĕ facă pace cu păgânii. Aşijdere şi Dimitraşco Vodă

cu boierii Moldovinesci încă căutaŭ reŭ, şi grăiaŭ şi ei sĕ nu facă pace; déră nu'i maĭ asculta nime; căci, Moskalilorŭ tuturorŭ li era voia. Căḑut'aŭ boierii Moldoveni, şi ei, cu rugăminte la acelŭ dascalŭ sĕ stee tare la Impĕratulŭ sĕ nu facă pace; şi sta Impĕratulŭ în cumpene; numai, n'aŭ pututŭ, că sta Impĕrătésa vîrtosŭ numai sĕ facă pace. Impĕratulŭ Moskicescŭ aŭ alesŭ treĭ boieri, anume pre Şeferŭ Ministrulŭ, şi pre feciorulŭ lui Şeremetŭ, şi pe Sava Rogojinski, şi i-aŭ trimisŭ la Vezirulŭ; şi se temea Sava că'lŭ vorŭ cunósce Turcii, că maĭ înainte vreme trăise la Ragusa cu neguţitorii, dóră apoi nu 'l-orŭ cunósce. Deci, mergêndŭ la Vezirulŭ, aŭ tăgăduitŭ că nu este Impĕratulŭ în obuzŭ, ce este înapoi; ce în obuzŭ este numai Şeremetŭ. Atunce aŭ cerşutŭ la Vezirulŭ pentru prada ce făcuse Tatarii în ţerile Moskicescĭ, sĕ dee Turcii Dunărea hotarŭ Moskalului, dupĕ cumŭ aŭ venitŭ şi solŭ, carele 'l-aŭ trimisŭ Brâncovanulŭ Vodă cu poronca Porţii la Moskali, anume pre Makedon Comisulŭ, precumŭ s'aŭ scrisŭ maĭ susŭ. Éră Vezirulŭ aŭ risŭ şi aŭ rĕspunsŭ că atunce aŭ fostŭ unŭ têrgŭ, éră acumŭ este altulŭ. „Că Tătarii aŭ prădatŭ, că de multŭ n'aŭ luatŭ cojóce de la voi, precumŭ eraţi tocmiţi cu dênşii de le daţi câte treiḑeci de mii de cojóce pe anŭ, ca sĕ nu vĕ prăde în ţerile vóstre; ce, acumŭ eŭ voiŭ se cerŭ de la voi, éră nu voi de la mine“. Atunce aŭ ḑisŭ Vezirulŭ sĕ lase pre Craiulŭ Şvedului sĕ mérgă cu pace la ţéra lui, şi să'i dea ce i-aŭ luatŭ, locŭ şi cetăţi. Ce, Moskalii n'aŭ primitŭ ca sĕ'i dee înapoi nimică, fără

cătŭ sĕ'lŭ lase sĕ mérgă cu pace cu treĭḑecĭ miĭ de óste prin ţéra Leşéscă la ţéra luĭ; şi dupĕ ce va merge acolo, orŭ sta la pace, fiindŭ şi alţĭ Craĭ megieşĭ la miḑlocŭ, sĕ socotéscă şi sĕ judece. *Decĭ* Vezirulŭ aŭ lăsatŭ se fie aşa, că nu se prea silia nicĭ Vezirulŭ pentru Şvedŭ, căcĭ Şvedulŭ se ţinea de fire, şi n'aŭ vrutŭ sĕ vie la Vezirulŭ, ce elŭ găndia că a merge Vezirulŭ la dênsulŭ. Noroculŭ Moskalilorŭ, că n'aŭ venitŭ Şvedulŭ atunce de la Tighiné, că n'arŭ fi scăpatŭ piciorŭ de Moskalŭ, că elŭ arŭ fi sciutŭ ce arŭ fi făcutŭ.

Din „Psaltirea în versurĭ" întocmită de Dosofteiŭ mitropolitul Moldoveĭ 1671—1686 publicată de pe manuscrisul original şi de pe ediţiunea de la 1673 de prof. I. Bianu. 1887 (pag, 27 şi 28 şi pag. 49 şi pănă la 56).

Doamnę Domnulŭ nostru, cum ţ'aĭ făcut nume—De să minunéḑă 'n toate părţĭ de lume, — Şi prin toate ceriurĭ tu daĭ cuviinţâ. 4. Sugariĭ din brate-ţĭ cîntâ cu credinţâ,— Cînd viĭ să cercĭ iadulŭ, să legĭ pre vrăjmaşul,— Să-ĭ culegĭ dobînda şi să-ĭ stricĭ sălaşulŭ.— Vaḑŭ că-ĭ făcut ceriul de mânule tale— 8. Cu toatâ podoaba, şi-ĭ pornit cu cale.— Aĭ tocmit şi luna să créscâ, să scaḑâ, — Să-şĭ ia de la soare lucoare şi raḑâ. — Stiale luminate ce lucescŭ pre noapte,-- 12. De daŭ cuviinţâ, tu léĭ urḑât toate.— Ce poate fi omulŭ de-lŭ aducĭ aminte ?— De cercĭ pentru dînsulŭ folos înnainte ?

Sau fiiŭ săŭ doarâ ce ţi-ĭ cu credinţâ— 16. De gri-

jeştĭ de dînsulŭ şi-ĭ facĭ socotinţâ?— Puţânŭ nu détocma cu îngerĭ în slavâ— Ĭ-a 'ntrĭace şi 'n cinste fără de zăbavâ. — Mare cuviinţâ ĭ-aĭ dat şi cununâ—20. Să dĭa 'nvăţătură cu tocmalâ bunâ. — L'aĭ pusu-lŭ maĭ mare, toate să-lŭ asculte—Câte sîntŭ pre lume cuvîntŭ să nu-ĭ mute.— Şi ĭ-aĭ supusŭ toate suptŭ a luĭ picĭoare:—24. Oile şi boiĭ şi totŭ de suptŭ soare,—Dobitocŭ sălbatecŭ de câmpŭ şi de luncâ, — Jigâniĭ sirĭape, ce stricâ ş'apucâ,— Pasările toate, ce sînt zburâtoare—28 De vîntŭ şi de apâ. ce-s înnotătoare,— Pre chiţiĭ ceĭ mare, pre tot fĭalĭ de pĭaşte,— Şi 'nŭ totŭ ce-ĭ în mare elŭ oblăduĭaşte,— Doamne Domnulŭ nostru, cum ţ'aĭ făcut nume.—32. De să minunéḑă 'n toate părţĭ de lume.

Iubi-te-voĭ, Doamne, căl'tu-mĭ eştĭ putĭare.—Mi-ĭ Domnulŭ vărtute 'n vrĭame de cădĭare,—Şi locŭ de scăpare şi de mîntuinţâ.—4. Dumneḑăŭ, ce-mĭ ĭaste nedĭajde 'n credinţâ.— Că scutul âm ĭaste la cĭas de năvalâ,—Cornŭ de mîntuinţâ şi de sprijinélâ.— Lăudînd pre Domnulŭ âl voĭŭ striga 'n trébâ,—8. Şi de toţĭ pizmaşiĭ mă va scoate'n grabâ. — Şi cînd mă'mpresoarâ greutăţĭ de moarte,— Răurĭ de păcate, de-mĭ turburâ foarte,— Şi cu durorĭ ĭadulŭ cînd mă ocolĭaşte—12. Cu laţurĭ de moarte de mă ovilĭaşte,

Cătră tine, Doamne, strig cu jĭale multâ,—O Dumneḑăŭ sfinte, tu vinŭ de mĭ-agĭutâ.—Şi să mĭ-asculţĭ glasulŭ din sfînta ta casâ,—16. Mişĭaoa mĭa rugâ nainte-ţĭ să ĭasâ.—Să-ţĭ între 'n urĭache glasulŭ mieŭ de rugâ,—Să nu ducŭ pedépsâ preste vrĭame lungâ. — De tine pămîntulŭ tremurâ cu fricâ,— 20. Délurile, munţâĭ

pierŭ ca o nemicâ.— Ţie toatâ lumia cu fricâ-ţĭ slujiaşte,— Că dé ta mânie fumulŭ să lăţiaşte. — Faţa ta cé sfîntă cu focŭ pistreléḑâ, — 24. Cărbunĭ de la tine s'aprindŭ de daŭ raḑâ.— Ţie ţâ să plécă ceriul şi téscultâ,— Cînd pogorĭ în ţarâ, şi stâ 'n groazâ multâ.— Scripiaşte lumina suptŭ sfinte-ţĭ picĭoare — 28. Cu negurâ groasâ de gria strălucoare.— Cînd veĭ să facĭ cale, unde ţi ĭ cuvîntulŭ, — Aĭ heruvimĭ gata de-s riapeḑĭ ca vîntul. — Pus-aĭ întuniarecŭ de-ţĭ ascunḑĭ lumina,— 32. Cu sălaşŭ de ape céĭ făcut cu mâna.

Şi pre denainte-ţĭ nuoriĭ facŭ cale,— Cu ploae aprinsâ curâ ca o vale.— Piatrâ cu jeratecŭ, cu foc âmpreunâ,— 36. Cu multâ tărie Domnulŭ din cerĭ tunâ. — Da-ş-va de sus glasulŭ, sâgeţĭ va trimite,— Greşiţiĭ să-şĭ moae inemĭ înpietrite. — Pre pizmaşĭ goni-ĭ-va cu fulgere multe,— 40. Şi le va da spaĭmâ cu sâgeţĭ mânunte.— Marile săca-va de s'a vedia fundulŭ,— Âpele fugi-vorŭ dé ramăne prundulŭ — De îngrozâturâ şi de ria 'nfocare. — 44. Cé să sloboḑascâ Domnulŭ cu suflare,— Ce tu, Doamne sfinte, la cias de năvalâ — De sus âm trimite a ta sprijinélâ,— Şi mă ia la tine de la ape multe,— 48. Trage de mă scoate de la pizmaş iute,— Ce mi-i cu urgie şi mă sărguiaşte— La ḑâ de nevoae de mă sprejiniaşte. — Sfinţia ta Doamne, âm eştĭ raḑâm tare,—52. M'aĭ scos la lărgime, locŭ de alintare.

Mi-ĭ scoate la tine, dăruì-mĭ-veĭ platâ — Pentru dereptate şi milâ bogatâ.— Şi mânulorŭ miale veĭ da curăţâe,— 56. Să iaŭ de la tine darŭ cu bogăţâe.—Şi căile tale, cialia ce-s de viaţâ — Să le păzăscŭ, Doamne, cu

multâ dulcéţâ, — O Dumneḑăŭ sfinte, şi nu m'oĭ abate. 60. Dintr'a ta poruncâ să mărgŭ în păcate. — Gĭudĭaţele tale âm sîntŭ toate 'n faţâ,— A ta dereptate o ţâiŭ cu dulcéţâ. — Că eŭ pentru tine voĭ fi fără vinâ,—64. Feritŭ de greşalâ şi curat de tinâ.— Şi mă voĭ ferì-mâ şi de strămbătate — Pentru să-mĭ dĭa Domnulŭ după dereptate. — Şi mânulorŭ mĭale după curăţâe,— 68. Nainté sa Domnulŭ să mĭ dĭa bogăţâe.— Cu pré cuviosulŭ cuvios ti-ĭ face,— Cu nevinovatulŭ ţ'va fi vĭaţa 'n pace.' — Ĭară cu aleşiĭ bunŭ te veĭ alĭage,— 72. Cu cel îndărăpnicŭ ti-ĭ strămba din lĭage.

Că oameniĭ sméreni, cariĭ n'aŭ mîndrie, — Ĭa mântuì Domnulŭ şi lé da tărie. — Ĭară ochiĭ ceĭ nalţĭ a sâmeţĭ şi falniciĭ — 76. Âĭ va smerì Domnulŭ ca neşte neharnicĭ. — Şi tu, Domne sfinte, âm trimiţĭ luminâ,— De-mĭ lumineḑĭ faţâ cu raḑâ seninâ. — Ş'alŭ mieŭ întunĭarecŭ dobîndĭaşte raḑâ — 80. Dintr'a ta lucoare ce străluminéḑâ.— Şi de la primejde scapŭ, Dumneḑăŭ sfinte, — Cu a ta putĭare de năpăştĭ cumplite.— Şi tu mă veĭ trĭace preste zidĭurĭ nalte,—84. Priu căile tale cĭale strecurate. — Cuvintele tale sîntŭ arse ca foculŭ — Şi sîntŭ strecurate de scripăscŭ cu totul.— Şi tuturorŭ Doamne, tu le eştĭ scutinţâ,—88. Ce-şĭ aŭ către tine nedĭajde 'n credinţâ. — Dară cine-ĭ altulŭ Domnŭ fără de tine?— Saŭ Dumneḑăŭ altulŭ gĭos saŭ la nălţâme?— Dumneḑăul cel sfîntŭ ce mă 'ncingĭ cu armâ, — 92. Şi mĭ aĭ pusu-mĭ calĭa 'ntrégâ fără samâ.

Picĭoarele mĭale lĭ-aĭ tocmit să salte — Ca cerbulŭ pre délurĭ preste măgurĭ nalte. — La războĭ mĭ-aĭ datu-

mĭ bună 'mvățătură,— 96. Brațe de aramă la sâgetătură.— Și mĭ-aĭ datŭ scutință să mă sprejinéscă—Sfînta ta mustrare să mă 'ndereptĭadę,— 100. Mustraré ta 'm bine sfârșit să-mĭ așiadę.— Și mĭ-aĭ dat vărtute de mĭ-aĭ lărgit pașiĭ,—Să pocĭ pășì ĭute, să mĭ-agĭungŭ pizmașiĭ. — Déca-ĭ voĭ agĭunge să facŭ într'înșĭ cărdurĭ,— 104. Să să concenéscă, să trecŭ preste stârvurĭ.—Să n'aĭbă putĭare să să sprejinéscă,—Nice s'aĭbă nime să le folosască,—Ce cumŭ ḑacŭ pologiĭ nainte-mĭ să cadă,— 108. Putĭaré ta sfîntă, ce mĭ-aĭ dat, să vadă.— Că tu, Doamne sfinte, mĭ-aĭ încinsŭ vărtute,— Cu arma céĭ datu-mĭ de-ĭ prăvălescŭ ĭute.— Până ĭ-am înfrîntu-ĭ de dĭaderă dosul, — 112. Ceĭa ce-mĭ vrĭa răul ș'vaḑură folosulŭ.

Că ĭ-aĭ concenitu-ĭ de sîntŭ de ocară — Pizmașiĭ mieĭ, Doamne, cât s'or mustra 'n țară, — Vorŭ striga cu jĭale și nu lé 'nțălĭage — 116. Să le folosască celor fără lĭage. — Nicĭ a căŭta Domnulŭ dé lorŭ greŭ și sâlă,— Și-ĭ voĭ călca 'n țărnă și'n prav fără milă. — Străvurile 'n cîmpurĭ ḑăcînd aruncate—120. Să strîngă troĭane de vìcol suflate.— Și tu mă veĭ scoate de toĭ de glăcĭavă,— Limbilorŭ mĭ-ĭ pune cap fără zăbavă.—Oamenĭ și năroade, ce nu-mĭ sînt știute,— 124. Mie să-mĭ slujască și să mă asculte. — Fiiĭ ceĭ fățarnicĭ ce mă 'nstreinară — De către priință, mințîndu-mă 'n țară.— Să li să vechĭască haĭne 'n căĭ departe, — 128. Să să școpetĭaḑe 'n călțăminte sparte. — Viŭ Dumneḑăŭ sfinte, ce eștĭ cu ferice,— Măritŭ să fiĭ, Doamne, că'nu lașĭ să-mĭ strice.

Ce mi-aĭ dat izbîndă şi vărtute mare,— 132. Pre ţărĭ de năroade mi-aĭ datŭ aşeḑare. — M'aĭ scos din pizmaşiĭ ce-mĭ ţânia mănie. — De cariĭ să scoalâ 'ntr'a lorŭ sâmeţăe.— Mă veĭ înnălţa-mâ şi tu mă veĭ scoate—136. De om fară lĭage, de scrăbele toate.—Şi eŭ pentr'acésta tutinderia 'n lume—Voĭ ḑâce ferice sfîntuluĭ tăŭ nume,— Şi-ţĭ voĭ cînta, Doamne, sfînta. ta putiare— 140. Prin limbile toate fără de tăcĭare.—Că tu l'aĭ măritu-lŭ pre 'mpăratulŭ s'aibâ—Milâ de izbîndâ la vrĭame de trébâ.— Ce l'aĭ însămnatu-lŭ cu unsoare sfîntâ—144. Să împărăţascâ David fără smîntâ,—Şi a luĭ sămînţâ în vĭacĭ să trăĭascâ— Cu scaunŭ de cinste sé să'mpărăţască.
